

B260476(4)

TAKE IONESCU

Ino. 5148

B249675 (M)

DISCURSURI POLITICE

IV

15 LUNI DE GUVERNAMINT

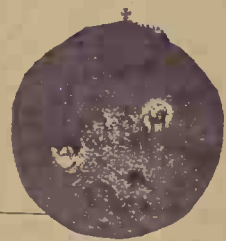
(1899—1900)

PUBLICATE PRIN INGRIJIREA LUI

CRISTU S. NEGOESCU

PROFESOR.

—CAM/333—

BUCURESCI

EDITURA TIPOGRAFIEI G. A. LAZAREANU

No. 3, Strada Episcopiei, No. 3

1901.

0/953

~~BIBLIOT
9239 B Sublet
111 333~~

9239 B sublet

1956

RC 86/03

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI
COTA 58.637

B.C.U. Bucuresti

C111333

CAMPANIA ELECTORALĂ

APRILIE — IUNIE 1899

După demisiunea guvernului liberal, presidat de d-l D. Sturdza, partidul liberal ne mai putând da încă un minister din sânul său, după toate încercările făcute în timp de 10 zile, cât ținu criza — cea mai lungă criză ministerială din câte au fost până atunci—M. S. Regele încredință frânelor guvernului în mânele șefului de curând proclamat al partidului conservator, d-lui Gh. Gr. Cantacuzino, care și constituie Ministerul în modul următor:

- D-nul *G. Gr. Cantacuzino*, președinte al consiliului și Internele.
- > *General G. Manu*, ca ministru de Finanțe.
 - > *General Iacob Lahovari*, ca ministru de Răsboi.
 - > *Take Ionescu*, ca ministru de Culte și Instrucțiune Publică.
 - > *N. Fleva*, ca ministru de Agricultură, Comerț, Industrie și Domenii.
 - > *I. N. Lahovari*, ca ministru al Afacerilor streine.
 - > *Dr. C. I. Istrati*, ca ministru al Lucrărilor publice.
 - > *C. G. Dissescu*, ca ministru al Justiției.

Corpurile legiuitoare fiind disolvate, campania electorală începu.

Partidul conservator prin organul președintelui consiliului de miniștri arată țerei «Programul» său în întrunirea publică de la Iași în ziua de 14 Maiu 1899.

Alte întruniri s'au ținut în diverse orașe; la două din aceste întruniri a vorbit și d. Take Ionescu și anume la Craiova și în București.

În întrunirea de la Craiova, d-l Take Ionescu face tabloul situațiunei țerei din punctul de vedere financiar și politic, solicitând încrederea cetățenilor în lupta electorală.

În lipsă de note stenografiate, reproducem după ziarul *Timpul* (No. 110, din 20 Maiu, 1899) telegrama care resumă discursul d-lui Take Ionescu:

D. *Take Ionescu*, aclamat cu însufletire, ia cuvântul cel întâiu, spunând că azi e o adevărată zi de sărbătoare în Craiova. Apoi continuă: «Cu ocazia alegerilor

«comunale¹⁾, întrebat dacă opinia publică a țării poate să facă ceva, am răspuns: Da! Și ați văzut cum o mână de oameni a răsturnat în Cameră guvernul Sturdza.

«Dar această isbândă se datorește numai opiniei publice, care a sprijinit cu putere opoziția în Cameră. Timp de trei ani cât a stat Sturdza la putere a fost o stagnație în avântul țării.»

Vorbește apoi de situația financiară și spune că sunt 80 milioane în bonuri de tezaur și alte 75 milioane angajate în lucrări în curs de execuție. În total 155 milioane, aproape cât întreg bugetul țării.

«Dar în momentele grele se cunosc oamenii, și vom proba, că suntem oameni.»

«Avem două adversari²⁾: pe unii întrebați-i de ce n'au făcut nimic cât au stat la putere, «iar pe alții,» ce-i desparte de noi? Programul nostru este cunoscut³⁾ și îl vom îndeplini, precum am îndeplinit aproape toate punctele programului de la 1891. Dar care este programul adversarilor noștri? Cerem încrederea cetățenilor și cred că o merităm, pentru că ne stăpânește dragostea de țară.»

Cuvintele d-lui Take Ionescu, acoperite de aplauze prelungite, au stârnit un entuziasm indescrisibil.

1) Din 1898, cu care ocazie oratorul ținuse tot la Craiova un discurs în care profetise între altele și curînda cădere a guvernului liberal.

2) Partidul liberal și gruparea junimistă, care nu primise fuziunea.

3) Acest program se coprinde în discursul rostit la Iași de d. prim-ministru G. Gr. Cantacuzino la banchetul de la 14 Maiu 1899, pe care îl publicăm în întregime:

Domnilor,

Mă simt fericit că mă aflu în mijlocul d-voastră, reprezentanții partidului conservator din țara întreagă. Fericirea mea ar fi și mai deplină, dacă nu m'aș aduce aminte că aceasta este prima noastră întrunire după nespusa pierdere pe care am suferit-o. Gîndul nostru cel d'întîi fie pentru memoria lui Lascar Catargiu. Patru-zeci de ani dus-a dînsul destinele partidului conservator. Și în vremurile cele grele ca și în cele de belșug, tot cu cinste, cu măreție și cu folos pentru țară ținut-a el în mâinele lui vînjoase steagul falnic al conservatismului român. În vezi memoria lui fie bine-cuvîntată și faptele lui să slujească drept pildă și nouă și urmașilor noștri.

În orî-ce vreme este grea povara de a conduce soarta unui partid politic. Când însă trebuie să urmezi lui Lascar Catargiu, sarcina este înzecit mai grea.

Am avut, d-lor, acest simțiment în momentul în care d-voastră cu glas unanim m'ați ales să succed lui Lascar Catargiu. Așa fi stat la îndoială — vă fac această mărturisire — să primesc o așa grea însărcinare, dacă nu m'aș fi amintit că în vremurile din urmă ilustrul nostru șef arătase în chipul cel mai neîndoios hotărîrea sa de a mă asocia cu dînsul la conducerea partidului. Nădăjduia și el, și mai ales nădăjduiam noi toți, vîdîndu-l așa de verde la trup și așa de

În întrunirea de la București, ținută peste cinci zile în sala de la «Dacia» d-l Take Ionescu face un aspru rechisitoriul celor trei ani de guvernare a d-lui D. Sturdza.

Iată după notele publicate în *Timpul* (No. 113, de la 28 Maiu 1899) cuvintele cu care se exprima oratorul, vorbind cel din urmă după ce adunarea ascultase deja pe d-nii Nic. Fleva și Barbu Delavrancea :

«Sunt două ani, începe d. Take Ionescu, de când într-o întrunire publică la Iași, d. Nicu Filipescu a spus «că în ori-ce țară sunt două partide care guvernează; dar că din aceste două, unul dominează pe cel-l'alt.» (Aplause furtunoase; strigăte de «Să trăiască!»)

«Vreme multă partidul liberal a fost dominant în această țară; acum a venit rîndul partidului conservator. (Aplause prelungite). Ceea-ce a spus d. Filipescu, se adevărește azi.

«În acest moment sunt două întruniri: una la Hugo unde sunt adunați epigonii, rămășițele din ceea-ce a fost un mare partid; iar aci avem cetățenii Capitalei întregi; aci sunt bărbații valoroși ai marelui partid conservator. (Aplause furtunoase).

«D. Sturdza, în discursurile d-sale are obiceiul s'o ia de departe, de la Tudor Vladimirescu, sub drapelul cărui de sigur nu ar fi fost, dacă ar fi trăit pe acea vreme. Eū, spune oratorul, voiū lua-o mai de aproape. S'o luăm de acum trei ani, de când guvernul Sturdza

tênăr la inimă, că mulți ani încă nu va veni ceasul despărțirii. Ursita neîndurată a făcut ca în loc de tovarăș să-l devin urmaș.

Dacă, d-lor, am primit cu oare-care sfială cinstea ce 'mi-ați încredințat, după ce am vădut bine-voitoarea, părinteasca și inimoasa primire ce 'mi-ați făcut, 'mi-a părut rău că am avut în adâncul sufletului meu un minut de îndoială.

Dați 'mi voe dar să vă mulțumesc la toți, la toți cei d'acel ca și la toți conservatorii din toată țara, pentru primirea călduroasă pe care 'mi-ați făcut-o încă din ziua dintăiū.

În deosebire însă sunt recunoșcător conservatorilor din acest vechiu și frumos oraș, cari cei dintăiū m'au salutat drept șef al partidului.

Am fost măgulit, d-lor, de această grabă a d-voastră, fiind-că ori-cât s'ar fi sorbit Milcovul prin împlinirea scripturii neamului nostru, Iașiū au rămas o adevărată Capitală, Capitala sufletească a României.

De aceea aici, în mijlocul d-voastră, am venit să ne spunem primul nostru cuvânt. De aceea în toată guvernarea noastră ne vom gândi mai ales la nevoile acestei părți a României, mărită și înălțată prin jertfa pe care a făcut-o acum patru-zeci de ani.

Fatalitatea a voit, d-lor, ca criza din partidul conservator să fie întovărășită de criza politică a Statului și ca ast-fel urmașul în direcția partidului să înceapă, prin formarea unui nou guvern conservator.

Cunoașteți toți și cauzele ultimei schimbări de guvern și chipul în care s'a urmat criza. Le cunoașteți prea bine, ca să mai fie nevoie să insist. Istoria de trei ani și jumătate a guvernului trecut este în memoria d-voastră a tuturor. Șirul greșelilor, dintre cari unele ar fi calificate de jurisconsulții romani *Culpa latissima*, nu ar fi generos să-l desfășurăm din nou. Chiar o guvernare normală,

«a venit la putere, Ce aũ făcut? O lungă și nesfirșită «agonie,—asta a fost guvernul d-lui Sturdza. O așa agonie și care a adus atâtea servicii partidului conservator, în cât d. Sturdza ar merita pentru aceasta să i «se ridice un bust de bronz la clubul conservator. (A- «plause furtunoase).

Oratorul amintește cum d. Fleva a fost isgonit din guvernul Sturdza la 1895.

«Atunci Sturdza a lucrat pentru partidul conservator, «pentru că în mod firesc, aceasta a făcut ca Fleva să

adica aducend după dânsa numai greșelile obișnuite de care nici un guvern nu se poate păzi, și tot uzează pe guvernantii după vreme de câți-va ani. O guvernare însă ca aceea a fostului guvern, nechibzuită, nesocotită, stearpă și lipsită de ori-ce prestigiu, face în foarte scurtă vreme pe cei de la cârmă absolut imposibili. Aceasta era starea în care se afla guvernul trecut în ceasul în care a trebuit să renunțe de a se mai agăța de putere. În ordinea morală cazuse de mult, nu se mai ținea de cât prin forța inerției. O sgduitură, și a fost destul pentru ca chiar cei mai îndărătnici dintre potrivnici noștri să înțeleagă. Iertați-mă dar, d-lor, dacă nu mă întind asupra ultimei crize. Explicarea ei este în conștiința d-voastră a tuturor, în conștiința țerei întregi. Toți simțim că guvernul trecut a căzut nu numai la vreme, dar ceva cam peste vreme.

Odată căzut guvernul liberal, prin ordinea firească a lucrurilor a venit la putere partidul conservator. Prin ordinea firească, d-lor, căci fără succesiunea regulată a partidelor la guvern, sistemul parlamentar ar fi cea mai nesuferită dintre tiranii, tirania anonimă.

Știu că un guvern constituțional este posibil chiar acolo unde nu sunt două partide politice trainic organizate și puternic conduse. Știu că în țările unde opinia publică prin reprezentanții săi nu ia parte de cât la lucrarea legislativă a țerei, simplele grupuri politice pot fi de ajuns. Din combinarea lor vremelnică, ivită cu prilejul unor anume lucrări legislative, se nasc majorități vremelnice și viața politică a Statului poate fi și spornică și liniștită. Anarhia politică, la care fatal ar trebui să dea loc pulverizarea forțelor politice într'o mulțime de grupulețe, este împiedecată de faptul că în țările constituționale, dar nu parlamentare, partidele nu aũ nici un rol în formarea și schimbarea guvernelor.

Nu se pot petrece lucrurile tot așa în țările parlamentare, adecã în țările în care, ca în România, alături și împreună cu Coroana, opiniunea publică prin Parlament, ca și prin multiplele ei mijloace de a și manifesta părerea, compune și descompune guvernele, domină întreaga viață politică a Statului. În aceste țări, anarhia politică, risipa vieții naționale nu se pot împiedeca de cât prin ființa a două partide politice, amândouă tari prin tradițiile și prin continuitatea lor, independent de însușirile ori cât de mari ale frunțașilor lor, amândouă stând pe același teren constituțional și nediferențându-se de cât prin spiritul în care înțeleg ele nevoile țerei și sunt gata să le satisfacă.

În țările parlamentare, cele două partide fac parte din însuși organismul Statului. Amândouă guvernează rînd pe rînd, se controlează rînd pe rînd, și în cazuri de primejdie națională se ajută unul pe altul. De aceea, d-lor, acolo unde partidele sunt bine așezate și unde mai este și norocul de a avea ca noi o Dinastie puternică și un Rege așa de înțelept, se poate spune cu drept cuvânt că viața politică este sănătoasă.

Eram dar, d-lor, în dreptul meu să vă zic că într'un mod firesc, când partidul liberal n'a mai putut conduce Statul, a venit rîndul partidului conservator, după cum în ziua în care noi nu vom mai putea duce carul Statului va veni iar firește rîndul partidului liberal.

Ceea-ce spusei, d-lor, despre existența și menirea partidelor politice în Statele cu regim parlamentar, mă scutește de ori-ce alte explicațiuni asupra constituirii

«vie în mijlocul nostru... (Aplause furtunoase). Când a «făcut scuzele de la Iași, și atunci a lucrat pentru partidul conservator.

«După ce s'a lipsit de singurul element puternic, după «ce banca ministerială a rămas ușoară ca un fulg, Sturdza «ca și un copil care vrea în tot-d'a-una să strice ceva «neavând ce face, s'a agățat de Mitropolit. (Aplause furtunoase).

«Ceea-ce au stricat în chestia Mitropolitului n'au putut «ei drege, și Sturdza a fost silit să plece. Atunci aveam

guvernului pe care am onoarea să 'l presidez. Cuvântul lui de a fi nu este o nomenclatură de legi.

Proiectele de legi nu sunt de cât răspunsul unui partid la o anume nevoie a țerei într'o anume împrejurare. Ele au dar prin firea lor un caracter schimbător și vremelnice, pe când caracterul distinctiv al partidelor istorice este tocmai de a nu fi vremelnice, ci permanente. Un partid politic, în cursul existenței lui, este dator să dea deslegarea lui la diferitele nevoi ce se ivesc; el însă există înainte de acea deslegare, cum va exista și după dânsa.

Azi, d-lor, multe sunt nevoile țerei; ne așteaptă dar și pe noi o însemnată lucrare legislativă.

De la început țin să afirm de și lucrul merge de la sine, că opera noastră va fi continuarea operei precedentelor guverne conservatoare. Același spirit ne va însușești: un spirit larg, deschis la toate îmbunătățirile și nețormurit de cât de hotărârea noastră de a nu lăsa să se producă în viața Statului nici o soluțiune de continuitate. Mereu înainte, așa însă încât prezentul să prepare viitorul fără însă ca să rupă cu trecutul.

Singurii din toate Statele creștine din Orient, am avut norocul, mulțumită bărbăției strămoșilor noștri, să păstrăm o organizație de Stat, chiar atunci când ne-am pierdut neatărnarea. În această continuitate a ordinii de Stat românesc vedem o temeliaspiritului conservator în România. De acest punct luminos ne vom încalzi.

Ca să muncim, d-lor, cu folos și cu spor, avem desigur în împrejurările actuale un neprețuit avantajii.

Nici odată ca acum nu a fost o mai vie dorință și o mai nestrămutată hotărâre la toate puterile cele mari de a menține pacea. În vremurile din urmă, o serie de alcătuirii între State regulat rivale au înlesnit așa de mult opera păceii, în cât ori-care ar fi rezultatele momentane ale conferinței, pe care au provocat'o înaltele sentimente umanitare ale M. S. Țarului, putem afirma, fără teamă de desmințire, că pacea lumii este asigurată pentru multă vreme.

Această fericită stare de lucruri, pe noi cari în tot-d'a-una am căutat prieretsegul tuturor celor cari au năzuit la menținerea păceii, nu numai ne satisface pe deplin dar ne dă și acea liniște sufletească atât de necesară pentru munca de întărire și propășire interioară, pe care voim s'o întreprindem.

Este adevărat că în schimb ne găsim în fața unei greutăți, de sigur trecătoare, dar nu mai puțin a unei greutăți pe care ne-a lăsat-o lipsa de prevedere a predecesorilor noștri.

Adversarii noștri n'au știut să se folosească de vremea prielnică în care capitalurile erau abondente pe piețele europene, ca să consolideze datoria flotantă și să asigure din vreme un capital pentru continuarea acelor lucrări de utilitate publică care au fost începute.

Un apel la creditului european este inevitabil. Putem face acest apel cu încredere, căci România a dat netăgăduite dovești despre soliditatea creditului ei. Datoria noastră publică, și chiar datoria noastră flotantă, a fost contractată pentru marile lucrări de utilitate publică care, chiar dacă au mers cu oare-care repezițiune, reprezintă însă un capital serios și au ajutat puternic la sporirea avuției publice și prin urmare și la sporirea veniturilor Statului.

«gvernul în mână și nu 'l-am luat. ne-am mulțumit să
«le dăm mână de ajutor.

«După ce le-am dres noi ceea-ce stricaseră, Sturdza
«s'a întors din nou la guvern. Două ani de zile nu l-am
«făcut opoziție. Atunci Sturdza s'a apucat de alte stri-
«căciuni. Tot ca copiii, s'a apucat să deșurubeze par-
«tidul liberal, să vadă ce e înăuntru. (Aplause prelun-
«gite). A deșurupat pe două membri marcanți, pe Costi-
«nescu și Delavrancea.

«D. Sturdza a voit să desființeze ca un barbar tot ceea

Intârzierea adversarilor noștri de a face apel la credit este cu atât mai re-
gretabilă, cu cât finanțele țerei, așezate pe baze trainice de către guvernul con-
servator de la 1871—1876, întărite de atunci mereu prin admirabila dezvoltare
a avuției publice și scăpate de plaga agiului tot de către partidul conservator
în guvernarea sa de la 1888—1895, pot suferi cu înlesnire sarcina noului îm-
prumut.

Această constatare nu însemnează însă că nu este nimic de făcut în privința
finanțelor țerei.

Prima noastră datorie va fi să întocmim un budget adevărat, un budget în
care toate cheltuelile ordinare ale Statului să fie înscrise cu adevărata lor cifră,
iar nu reduse în nădejdea de a satisface unele trebuințe ordinare cu resurse
extra-ordinare.

În precedentă noastră guvernare am putut să satisfacem trebuințele marelui
crescânde ale Statului fără noul sarcine pentru contribuabili.

De atunci încoace nevoile Statului au crescut într-una, și legi organice votate
în vremurile din urmă au făcut ca această creștere să continue în mod fatal
încă câțiva ani. Spre a face față la aceste nevoi, adversarii noștri au înființat
un impozit nou și au propus și urcarea unora din dările actuale, urcare în
unele cazuri excesivă.

Vom face tot posibilul să satisfacem trebuințele reale ale Statului fără a cere
țerei jertfe nepotrivite.

Pentru a crește veniturile Statului, mai trebuie încă să ajutăm pe cât sa poate
la creșterea avuției publice și printr'ânsa la sporul normal al resurselor Statului.

În această ordine de idei nădăjduiam mult de la exploatarea avuțiilor care
zac ascunse în pământul țerei și de la aplicarea legii pentru căile forate de
interes particular, lege pe care o vom schimba dacă se va dovedi că prefacerile
făcute de fostul guvern o împiedică de a fi utilizată. În aceeași ordine de idei
vom face o lege care să reguleze regimul apelor, așa de necesară pentru crearea
și dezvoltarea multor industrii, vom alcătui și legea pădurilor care va pune capăt
despăduririi țerei.

Credem, d-lor, că a venit timpul să pregătim înființarea unui cadastru care
va fixa mai bine proprietatea imobiliară și ne va da și prilejul să scoatem pro-
prietatea sătenească din haosul în care se găsește.

Pentru dezvoltarea și propășirea clasei sătenești vom aplica cât mai repede
legea vânzării moșiilor Statului în loturi mici, ca să încheiăm cu această mare
operă, care a făcut să treacă în proprietatea cea mică sute de mil de hectare.

O serioasă și amănunțită anchetă economică este de neapărată trebuință, atât
ca să ne dăm seama mai bine de starea și de nevoile agriculturii noastre cât
și ca să strângem toate datele industriale și comerciale necesare pentru opera
de revizuire a tarifelor noastre vamale, operă care ne așteaptă în curînd. Vom
procede la această anchetă economică cu cea mai mare îngrîjire.

Vom începe, d-lor, studiul marelui cestiuni a regulării cursului riurilor și a
irigațiunilor, cestiune care este de o absolută necesitate pentru țară și la care
m'am gândit încă din anul 1874.

În anii din urmă s'a făcut foarte multe pentru dezvoltarea mijloacelor de

«ce făcuseră conservatorii. Dar n'a putut face nici asta. «A vrut să strice câte-va legi și s'a plimbat cu toate de la «o Cameră la alta. Sturdza a fost un barbar neputincios. (Aplauze furtunoase).

«N'a făcut de cât două lucruri în trei ani de zile: a «scos o ediție dintr'un proiect de lege găsit la minister, «legea învățământului; și a deposedat ministerul de «omenii de școlile care erau firească ale sale. Asupra am- «belor aceste legi trebuie să revenim pentru a le îndrepta.

«La această sterilitate răspunde programul de lucru

transport. Credem că a venit vremea ca pe lângă dezvoltarea rețelei noastre de căi ferate, să îmbunătățim legiuirilor noastre asupra șoselelor.

Crearea unui serviciu de navigație maritimă și fluvială de către precedentul guvern conservator a fost o operă excelentă. Va trebui să o ducem mai departe. Prin dezvoltarea transportului pe apă se deschide un mare viitor pentru exportul produselor noastre, materii prime, decât obiecte grele pentru care ieftinătatea transportului este condiție esențială.

Oricât ar face Statul pentru dezvoltarea economică a țerei, el nici o dată nu va putea înlocui acea dezvoltare firească care nu se poate face de cât prin inițiativă privată. Pentru a încuraja și a înlesni această inițiativă mult mai puternică în țară de cât se crede în general, o lege asupra asociațiilor și asupra diferitelor forme ale mutualității, precum și modificarea acelei părți a Codului de comerț care privește societățile cooperative, se impune.

Partidul conservator a înzestrat țara cu Creditele fonciare, în guvernarea sa de la 1871—76, cu Banca agricolă în guvernarea sa de la 1888—95. Credincioși tradițiilor noastre, vom face tot posibilul ca să îmbogățim țara cu noi institute de credit. Crearea unui munte de pietate, care să dea cu împrumut pe amănunt va face asemenea obiectul preocupărilor noastre.

La baza însă a tuturor transacțiilor omeneste stă ideea de justiție. A făcut deja mult partidul conservator pentru justiția țerei. Am dat independența unei mari părți din judecătoria țerei, independență care cu mâhnire am văzut-o stirbită și amenințată printr'o măsură a fostului guvern, măsură și nejustificată și primejdioasă în tendințele ei.

Vom întinde, d-lor, inamovibilitatea magistraturii la toate treptele judecătorești și vom asigura ast-fel respectul justiției care este temeliea ordinii.

Încă din prima sesiune vom aduce un proiect de lege pentru modificarea întregului Cod de procedură civilă, care nu mai corespunde cu nevoile societății actuale și care prin înlesnirea ce dă șicanei răpește justiției cele două însușiri ale ei de căpetenie: iuteala și ieftinătatea. Dacă această reformă se va împlini cu succes, vom procedea și la reforma acelor părți din Codul civil care au nevoie de serioase îmbunătățiri.

În administrația țerei, cu toată dorința noastră de a nu desface ceea-ce au făcut predecesorii noștri, suntem siliți să cerem sporierea gendarmoriei așa de necesară siguranței la țară și care, după chiar mărturisiri, făcute de fostul guvern în Cameră, nu este suficientă așa cum a fost redusă de densul.

Am voi să cădem cât mai puțin în vina de a desface și reface legile organice ale județelor și comunelor. Atunci însă când vom fi nevoiți să o facem, vom avea drept normă să înmulțim pe cât posibil prerogativele autorităților locale.

Dacă nu credem că este bine să răsturnăm într'una legile organice ale județelor și comunelor, credem însă că a venit vremea să dăm cetățenilor o mai mare siguranță de dreptate în materie administrativă. Fără a ridica autorităților judecătorești nici una din atribuțiunile lor, vom alcătui pe lângă ministerul de interne o instanță supremă, luminată și independentă, la care să poată recurge cei care se plâng de nedreptatea actelor administrative. Va fi un mare progres când se va ști că și arbitriul administrativ are o limită. O ast-fel de reformă

«gubernul în mână și nu 'l-am luat, ne-am mulțumit să
«le dăm mână de ajutor.

«După ce le-am dres noi ceea-ce stricaseră, Sturdza
«s'a întors din nou la guvern. Două ani de zile nu i-am
«făcut opoziție. Atunci Sturdza s'a apucat de alte stri-
«căciuni. Tot ca copiii, s'a apucat să deșurubeze par-
«tidul liberal, să vadă ce e înăuntru. (Aplause prelun-
«gite). A deșurupat pe doi membri marcanți, pe Costi-
«nescu și Delavrancea.

«D. Sturdza a voit să desființeze ca un barbar tot ceea

Intârzierea adversarilor noștri de a face apel la credit este cu atât mai re-
gretabilă, cu cât finanțele țării, așezate pe baze trainice de către guvernul con-
servator de la 1871—1876, întărite de atunci mereu prin admirabila dezvoltare
a avuției publice și scăpate de plaga agiului tot de către partidul conservator
în guvernarea sa de la 1888—1895, pot suferi cu înlesnire sarcina noului îm-
prumut.

Această constatare nu însemnează însă că nu este nimic de făcut în privința
finanțelor țării.

Prima noastră datorie va fi să întocmim un budget adevărat, un budget în
care toate cheltuielile ordinare ale Statului să fie înscrise cu adevărata lor cifră,
iar nu reduse în nădejdea de a satisface unele trebuințe ordinare cu resurse
extra-ordinare.

În precedenta noastră guvernare am putut să satisfacem trebuințele meroș
crescânde ale Statului fără noui sarcini pentru contribuabili.

De atunci încoace nevoile Statului au crescut într'una, și legi organice votate
în vremurile din urmă au făcut ca această creștere să continue în mod fatal
încă câțiva ani. Spre a face față la aceste nevoi, adversarii noștri au înființat
un impozit nou și au propus și urcarea unora din dările actuale, urcare în
unele cazuri excesivă.

Vom face tot posibilul să satisfacem trebuințele reale ale Statului fără a cere
jertfă nepotrivite.

Pentru a crește veniturile Statului, mai trebuie încă să ajutăm pe cât sa poate
la creșterea avuției publice și printr'enska la sporul normal al resurselor Statului.

În această ordine de idei nădăjduiam mult de la exploatarea avuțiilor care
zac ascunse în pământul țării și de la aplicarea legii pentru căile ferate de
interes particular, lege pe care o vom schimba dacă se va dovedi că prefacerile
făcute de fostul guvern o împiedică de a fi utilizată. În aceeași ordine de idei
vom face o lege care să reguleze regimul apelor, așa de necesară pentru crearea
și dezvoltarea multor industrii, vom alcătui și legea pădurilor care va pune capăt
despăduririi țării.

Credem, d-lor, că a venit timpul să pregătim înființarea unui cadastru care
va fixa mai bine proprietatea imobiliară și ne va da și prilejul să scoatem pro-
prietatea sătenească din haosul în care se găsește.

Pentru dezvoltarea și propășirea clasei sătenești vom aplica cât mai repede
legea vânzării moșiilor Statului în loturi mici, ca să încheiem cu această mare
operă, care a făcut să treacă în proprietatea cea mică sute de mii de hectare.

O serioasă și amănunțită anchetă economică este de neapărată trebuință, atât
ca să ne dăm seama mai bine de starea și de nevoile agriculturii noastre cât
și ca să strângem toate datele industriale și comerciale necesare pentru opera
de revizuire a tarifelor noastre vamale, operă care ne așteaptă în curînd. Vom
procede la această anchetă economică cu cea mai mare îngrijire.

Vom începe, d-lor, studiul marelui cestiunii a regulării cursului râurilor și a
irigațiilor, cestiune care este de o absolută necesitate pentru țară și la care
m'am gândit încă din anul 1874.

În anii din urmă s'a făcut foarte multe pentru dezvoltarea mijloacelor de

«ce făcuseră conservatorii. Dar n'a putut face nici asta. «A vrut să strice câte-va legi și s'a plimbat cu toate de la «o Cameră la alta. Sturdza a fost un barbar neputincios. (Aplause furtunoase).

«N'a făcut de cât două lucruri în trei ani de zile: a scos o ediție dintr'un proiect de lege găsit la minister, «legea învățământului; și a deposedat ministerul de domeniul de școlile care erau firească ale sale. Asupra ambelor aceste legi trebuie să revenim pentru a le îndrepta. «La această sterilitate răspunde programul de lucru

transport. Credem că a venit vremea ca pe lângă dezvoltarea rețelei noastre de căi ferate, să îmbunătățim legiuirilor noastre asupra șoscelor.

Crearea unui serviciu de navigație maritimă și fluvială de către precedentul guvern conservator a fost o operă excelentă. Va trebui să o ducem mai departe. Prin dezvoltarea transportului pe apă se deschide un mare viitor pentru exportul produselor noastre, materii prime, deci obiecte grele pentru care ieftinătatea transportului este condiție esențială.

Oricât ar face Statul pentru dezvoltarea economică a țării, el nici o dată nu va putea înlocui acea dezvoltare firească care nu se poate face de cât prin inițiativă privată. Pentru a încuraja și a înlesni această inițiativă mult mai puternică în țară de cât se crede în general, o lege asupra asociațiilor și asupra diferitelor forme ale mutualității, precum și modificarea acelei părți a Codului de comerț care privește societățile cooperative, se impune.

Partidul conservator a înzestrat țara cu Creditele fonciare, în guvernarea sa de la 1871—76, cu Banca agricolă în guvernarea sa de la 1888—95. Credincioșii tradițiilor noastre, vom face tot posibilul ca să îmbogățim țara cu noi institute de credit. Crearea unui munte de pietate, care să dea cu împrumut pe amaneț va face asemenea obiectul preocupărilor noastre.

La baza însă a tuturor operațiilor omenesci stă ideea de justiție. A făcut deja mult partidul conservator pentru justiția țării. Am dat independența unei mari părți din judecătorii țării, independență care cu mâhnire am văzut-o știrbită și amenințată printr'o măsură a fostului guvern, măsură și nejustificată și primejdioasă în tendințele ei.

Vom întinde, d-lor, inamovibilitatea magistraturii la toate treptele judecătorești și vom asigura astfel respectul justiției care este temeliea ordinii.

Încă din prima sesiune vom aduce un proiect de lege pentru modificarea întregului Cod de procedură civilă, care nu mai corespunde cu nevoile societății actuale și care prin înlesnirea ce dă șicanei răpește justiției cele două însușiri ale ei de căpetenie: iuțeala și estinătatea. Dacă această reformă se va împlini cu succes, vom procedea și la reforma acelor părți din Codul civil care au nevoie de serioase îmbunătățiri.

În administrația țării, cu toată dorința noastră de a nu desface ceea-ce au făcut predecesorii noștri, suntem siliți să cerem sporirea gendarmeriei așa de necesară siguranței la țară și care, după chiar mărturisiri, făcute de fostul guvern în Cameră, nu este suficientă așa cum a fost redusă de densul.

Am voi să cădem cât mai puțin în vina de a desface și reface legile organice ale județelor și comunelor. Atunci însă când vom fi nevoiți să o facem, vom avea drept normă să înmulțim pe cât posibil prerogativele autorităților locale.

Dacă nu credem că este bine să răsturnăm într'una legile organice ale județelor și comunelor, credem însă că a venit vremea să dăm cetățenilor o mare siguranță de dreptate în materie administrativă. Fără a ridica autorităților judecătorești nici una din atribuțiunile lor, vom alcătui pe lângă ministerul de interne o instanță supremă, luminată și independentă, la care să poată recurge cei care se plâng de nedreptatea actelor administrative. Va fi un mare progres când se va ști că și arbitriul administrativ are o limită. O astfel de reformă

«rostit de primul-ministru la Iași. In opoziție n'am fă-
 «găduit nimic; am venit la guvern prin increderea d-v.
 «iar nu prin obligațiile noastre. Veniți la guvern, v'am
 «desfășurat un program întreg, pentru a dobândi incre-
 «derea d-v. fiind-că nu voim să guvernăm nici cu min-
 «ciună, nici cu echivoc. (Aplause prelungite). Acest pro-
 «gram se adresează și la cele trupesti și la cele sufletești.

«Cu toții aveți siguranța că ne vom ține de cuvânt,
 «fiind-că de câte ori v'am făgăduit ceva, ne-am ținut de
 «vorbă. (Aplause furtunoase).

va face pentru garantarea tuturor drepturilor cetățenilor mai mult de cât ori-ce
 sgomotoasă, dar zadarnică proclamaie a unor principii pe care nimeni nu le
 tăgăduiește în mod fățiș.

In același scop vom întinde pe cât posibil în toate administrațiile îndouit
 principii al condițiilor de admisibilitate pentru funcționarii publici și al sta-
 bilității lor.

Nimeni nu poate avea pretențiune să realizeze dintr'odată o ast-fel de reformă,
 care dacă s'ar desăvârși ar schimba cu totul și fața vieții politice și fața vieții
 sociale a Regatului. Vom face însă în această direcție tot ce vom putea, fericiți
 dacă cei-ce vor veni după noi vor urma pilda noastră.

Era de pace care ne așteaptă nu trebuie să ne facă să neglijiăm forța noastră
 armată. Organizarea unităților principale ale armatei noastre s'a realizat; rō-
 mâne a le întări mai întâiu și apoi a le spori pe cât mijloacele bănești ne vor
 permite, având în tot-d'a-una în vedere ca formațiunile noi ce se crează să fie
 într'adevăr reale. Armamentul infanteriei noastre a fost îndeplinit în mod fer-
 icit sub precedentul guvern conservator; avem nevoie a îmbunătăți armamentul
 celor-l'alte arme spre a-l înalța la nivelul la care a ajuns în alte țări, împins
 de progresele științei.

Ultimul guvern al d-lui Lascar Catargiu a fost cu deosebire spornic în cele
 ce privesc școala și biserica.

Pentru biserică a făcut legea clerului, care cu toate criticelo de altă dată,
 a rămas neștirbită după trei ani și jumătate de guvernământ al adversarilor
 noștri.

Pentru școală precedentul guvern conservator a reușit să rupă cu tradiția
 imposibilității de a se legifera în materie de învățământ. In vreme de patru ani
 a schimbat și organizarea autorității superioare a învățământului și învăță-
 mântul primar și normal-primar și a lăsat și un proiect de lege asupra învăță-
 mântului secundar și superior, care în foarte mare parte a slujit de bază legii
 pe care a votat-o ultimul parlament

Vom modifica, d-lor, această din urmă lege în părțile pe care le credem greșite.

Vom trece din nou școalele agricole și de meserii la ministerul respectiv, unde
 se găsesc la locul lor și mai în puțință de a fi mereu ținute la curent cu des-
 voltarea ce vor lua agricultura și industria în țară la noi.

Legiferând și asupra celor-l'alte părți ale învățământului rămase încă neschim-
 bate, vom încheia o operă care cu drept cuvânt ne putem mândri.

Prefacerea legilor, d-lor, nu este destul pentru reforma suletească pe care
 suntem în drept să o cerem de la școala noastră față de jertfele pe care le face
 Statul român și care întrec jertfele din ori-ce altă țară.

Ne trebuiesc generații de oameni întregi, desvoltate în mod armonic în toate
 direcțiunile, echilibrate și sănătoase și la trup și la inimă, însufe-
 țite de idealurile tineretei, dar apărate de acele utopii care, sub cuvânt de por-
 niri generoase, nu cultivează în realitate de cât invidia și desertăciunea. Pe
 această îndrumare vom conduce instituțiile noastre de cultură.

Nici un guvern, d-lor, nu poate prevedea toate măsurile legislative pe care
 va avea să le propună. Cele pe care le schițăm dinaintea d-voastră sunt de

«S'a spus că nu s'a vorbit nimic în programul rostit de d. Prim-ministru în chestia națională.

«Toate chestiile mari sufletești, în care este vorba de frații noștri din alte țări nu pot face obiect de program al unui partid politic.

«Până la 1893 și până la Sturdza, omul nefast al acestei țări, nu s'a văzut ca chestiile de acest fel să facă obiect de program.

«Dar a fost nemernic Sturdza, ca să întrebunțez cu vîntul sîu, când a pornit în campanie, a făcut ca un

sigur de ajuns pentru acum. Se poate însă, esto chiar probabil ca noi nevoi să atragă atențiunea noastră și ast-fel să se mărească mînunchiul de proiecte de legi care vor fi propuse nouilor Camere.

Misiunea guvernelor. d-lor, nu se reduce numai la lucrări legislative. Se poate chiar presupune o stare de saturație legislativă, în care legiferarea să treacă în ordinea a doua în preocupările unui guvern.

Prima îndatorire a unui guvern este să guverneze.

Vom governa, d-lor, cu blîndețe și cu dreptate.

Vom governa cu blîndețe, fiind-că aceasta este însușirea de căpetonie a neamului românesc. De aceea, d-lor, oamoniî răi n'au putut nici odată în România să-și atragă dragostea țerei. Aū rămas străini de dînsa, cu toate efortările lor.

Vom governa cu dreptate, cu dreptate pentru toți, pentru cei slabi ca și pentru cei puternici, pentru săraci ca și pentru bogați, pentru smeriți ca și pentru cei superbi, pentru vrăjmașii noștri ca și pentru amicii noștri.

În ziua în care — și știți că această zi nu poate să vie de odată — se va ajunge în această țară nu numai să fie dreptate pentru toți, dar să se știe de toți că este dreptate pentru toți, se va săvîrși o reformă fără de asemănare mai însemnată de cît toate proiectele de legi ce am putea vota.

Cu aceste porniri facem apel la încrederea țerei.

N'am nici o teamă despre răspunsul ei. Ne aflăm la guvern nu atît prin eforturile Noastre, cît prin voința netăgăduită a națiunei care, cum proorocea Lascar Catargiu, ne-a tîrit la putere.

După apelul d-lor, care l'am făcut alegătorilor, mă adresez acum la conservatori, la toți acei cari se zic, la toți acei cari se simt conservatori. În interesul ideilor conservatoare îi rog să se strîngă împrejurul steagului, să intre în organizarea partidului, să ne dea sprijinul lor în opera de întărire, dezvoltare și propagare a partidului conservator.

Aici, sub steagul conservator, este loc pentru toți oamenii de bună voință, aici nu este nici o idee de exclusivism. Colegii cari mă înconjoară sunt dovadă vie despre ceea-ce afirm.

Partidul conservator român, d-lor, se află azi la pragul veacului al două-zecilea, într'o strălucită situațiune. Prin spiritul lui larg, prin fericita lui recrutare din toate treptele sociale, prin dovezile de dragoste pe care le-a dat cu belșug, partidul conservator a reușit nu numai să aibă stima și iubirea părței cele mai numeroase și mai însemnate a țerei, dar să inspire și o ast-fel de nemărginită încredere în cît oamenii, cari toată viața lor au închinat-o triumfului libertăților și înălțării democrației, nu s'au sfiit, după o luptă comună în contra unui adversar comun, să rămână cu noi, sub steagul conservator, închinând țerei toată puterea lor de muncă.

Ne aflăm, d-lor, într'un ceas de putere și de slavă al partidului, dar și într'un ceas de mare răspundere.

De acest ceas trebuie să știm să ne folosim, nu pentru noi, dar pentru binele țerei și al partidului.

Conservatorii cari ar sta încă la îndoială, ar lua asupra-le o mare răspundere

«nemernic când a dat în genunchi cu scuzele de la Iași, «azi sfârșește ca un criminal când ne acuză pe noi. (Tunete de aplause; strigăte de bravo!).

«O țară se guvernează cu mintea și inima conducătorilor, împreună cu încrederea și dragostea celor con-
«duși.» (Aplause sgomotoase, ovațiuni entusiaste).

în fața istoriei. Să nu uita vorba cronicarului: «Nu sunt vremile sub cărma omului ci bietul om sub vreme!»

În viața partidelor ca și în viața fic-căruiia dintre noi, ceasurile se succed, dar nu se aseamănă și nu în tot-d'auna 'ți-e permis să fi sigur că ai să poți să faci mâine ceea-ce ar fi trebuit să faci astăzi.

Se poate ca apelul meu pe care îl fac în cea mai complectă sinceritate să implice oare-care jertfe. Dar fără jertfe nimic mare nu se poate întreprinde și jertfa este lucru ușor dacă în vece ațintim gândul nostru la ceea ce este mai pre sus de noi toți, ceea ce a fost înainte de noi și va fi și după noi: Scumpa noastră Românie.

Mă adresez acum, d-lor, și la adversarii noștri și le urez să se reculegă, să se alcătuiască într'un mod mai fericit ca să fie în stare și să ne slujească de strajă cât vom sta la guvern, și să ne ia locul cu succes în ziua în care noi ne vom obosi sau se va obosi țara de noi.

Este și interesul nostru ca adversarii noștri să se poată reforma. Noi nu râvnim la nici un fel de plăcere bolnăvicioasă de a ne folosi de unanimități, ori de a pretinde că țara se poate governa liber de către un singur partid.

Pe lângă acest apel și pe lângă această urare, mă simt dator, d-lor, să vă fac și o declarație.

Noi nu avem deșertăciunea să credem că vom face o operă perfectă. Nimeni nu este destul de mare pentru România. În tot-d'auna va fi o deosebire între ceea-ce am voi să facem și ceea-ce vom putea să facem.

Tot ceea-ce dorim noi, d-lor, este să ne îndeplinim datoria, dar să ne-o îndeplinim pe d'întregul, fără nici un gând ascuns, fără nici o preocupare personală, fără nici un alt fel de cât dragostea de țară și credința în înalta ei ursită.

Dacă vom răuși să ne facem ast-fel datoria, nu ne va mai trebui nici o altă răsplată. Oamenii cumiți cari se aruncă în această mare de patimi, care să cheamă viața politică, știu că nu pot să aspire la o mai mare isbândă de cât să-și poată zice cu conștiința adevărat împăcată: «Mi-am făcut toată datoria.»

Aceasta este, d-lor, singura mea ambițiune.

Doresc ca în ziua în care D-zeu nu va mai voi să țin în mâinele mele steagul glorios al partidului, să pot zice fără îndoială: Am închinat interesului public toate puterile mele, dar toate, și le-am închinat cu inima curată, în scopul unic de a sluji țara, Coroana și partidul conservator.

DUPĂ ALEGERI

Sedința Senatului de la 18 Iunie 1899.

Deschidându-se Parlamentul, cu mesagiul ce publicăm în notă¹⁾ discuția începu mai întâiu în Senat unde se aflau mai bine reprezentate grupurile opoziționiste. Acolo vorbiră din partea partidului liberal d-l Il. Isvoranu, apărând politica fostului regim și imputând guvernului acușațiile aduse d-lui Sturdza în opoziție. D-l Aurelian vorbi în numele grupărei drapeliste, criticând lipsa de idei a mesagiului.

Ambii oratori liberali mai acusaă guvernul a nu fi nici conservator, nici omogen, iar d-l Maiorescu atacă guvernul și în special pe d-l Take Ionescu pe tema ingerințelor și alianțelor în alegeri.

D-l Take Ionescu răspundând tuturor, rostește următorul discurs :

Domnilor Senatori,

Am audīt ieri și azi, pe cei trei reprezentanți ai celor trei grupări de opozițiune din acest Senat. Dintre trei, evident că cel ce mă va ocupa mai puțin este d. Ilariu Isvoreanu. Cu d-sa socoteala e ușoară ; d. Isvoreanu nea vorbit, și era dator să vorbească, în numele grupului politic represintat, de fostul guvern, de d. Dimitrie Sturdza.

1) M. S. Regele citi în fața nouilor Camere întrunite în sala Adunării deputaților, următorul Mesagiū :

*Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,*

Simt o vie fericire că Mă găsec în mijlocul Reprezențațiunei Naționale.

Eșiți din noui alegeri, Domniile-Voastre sunteți mai cu osebite în putință să cunoașteți nevoile Țerei care v'a ales și să duceți și mai departe munca pentru întărirea și propășirea scumpei noastre Români. Lucrările Domniilor-Voastre legislative vor începe în prima sesiune ordinară a acestei noui legislaturi. Acum v'am convocat în sesiune extra-ordinară pentru a procede la verificarea titlurilor și la constituirea Puterei legiuitoare.

D-sa a redeschis inaintea noastră procesul dintre noi și d. Dimitrie Sturdza, proces în care noi nu suntem singuri, ci ne găsim aproape pe de întregul alături cu al treilea orator al opozițiunii, ba credeam, până ieri, că ne găsim, în această privință, alături și cu al doilea orator al opozițiunii.

Recunosc că de ieri s'a produs o mare schimbare în situațiunea politică și că am asistat la un început de reformare a partidului liberal, la un fel de împăcaciune postumă. Incontestabil că un om de abilitate și cum-pătarea politică a d-lui Aurelian, când ne-a spus că *acum* nu știe pentru ce s'a retras d. Sturdza de la guvern, că chiar rău a făcut că s'a retras, și când a adăogat că nu s'a dovedit nimic din acele puncte de cari a fost acusat d. Sturdza, a făcut cât putea parlamentar să facă pentru a întinde podul pe care să se realizeze, împăcaciunea între cele două grupări liberale. De va reuși sau nu, vina nu va fi a sa. Netăgăduit, însă, că această atitudine nu era așteptată.

Diceam că cu d. Isvoranu socoteala noastră, e ușoară. E absolut inadmisibil și ar fi chiar un act de răutate,

*Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,*

Am vădut cu o adâncă mâhnire cum în unele părți ale Tărei recolta anului acesta a fost compromisă. Buna stare a populațiunii noastre rurale a fost în tot-d'auna grija Mea de căpetenie.

De și în zilele din urmă s'a produs o netăgăduită îmbunătățire, Guvernul Meu vă va propune chiar în această sesiune unele măsuri pe care le impune starea agriculturii de estimp.

Țin să constat și de astă dată amicalele relațiuni în care ne găsim cu toate Puterile. Opera păcei de care avem atâta nevoie este preocuparea constantă a tuturilor și nădăjduesc că Conferința la care s'au strâns reprezentanții tuturilor Puterilor va spori și mai mult garanțiile păcei.

Dumnezeu să bine-cuvinteze lucrările Domniilor-Voastre.

Sesiunea extra-ordinară a Corpurilor legiuitoare este deschisă.

CAROL

Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru de Interne, *G. Gr. Cantacuzino*

Ministrul Financelor, *General G. Manu*.

Ministrul Războiului, *General Iacob Lahovari*.

Ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, *Take Ionescu*.

Ministrul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, *Nicolae Fleca*.

Ministrul Afacerilor Străine, *I. N. Lahovari*.

Ministrul Lucrărilor Publice, *Dr. C. I. Istrăte*.

Ministrul Justiției, *C. G. Dissescu*.

să reluăm față de d. Isvoranu, tot procesul dintre noi și d. Sturdza. Îi afirm însă un lucru că, din cele am spus nu avem nimic de retractat, și că, dacă s'a așteptat, d-lor, ca prezența noastră pe banca ministerială ne va închide gura, s'a înșelat. Când am acuzat pe d. Sturdza, l-am acuzat cu convingere deplină, și, fiind-că a fost cu convingere deplină și cu minte luminată, nu avem nimic de retras. Evident că dacă astăzi am reface procesul față cu d. Sturdza aici, am ști ceea ce se datorește unui vrăjmaș căzut, indulgere în vorbe și mai multă cumpătare în atac, căci oamenii de inimă atacă cu bărbăție pe cei puternici și sunt cu desăvârșire indulgenți pentru cei slabi.

D-lor senatori, s'a plâns și d. Ilariu Isvoranu și d. Maiorescu și d. Aurelian, mai puțin o recunosc, că alegerile nu au fost libere. Vedeti, lucru ciudat: pentru d. Maiorescu alegerile nu au fost libere, și voi intra imediat în detalii, tocmai în județele în care au fost combătuți junimiștii; pentru d. Isvoranu alegerile nu au fost libere în județul său, unde junimiștii și drapelisții erau alături cu noi în contra naționalilor-liberali, și probabil că, dacă ar fi fost un județ în care am fi mers cu drapelisții numai, pentru d. Aurelian alegerile ar fi fost libere în acel județ.

Ori, d-lor, guvernul și partidul conservator este unul și același, pretutindeni; apucăturile noastre în alegeri nu au putut fi deosebite după deosebita județe de care e vorba, și ar fi fost bine ca cei trei oratori ai opozițiunii să se pună mai înainte de acord asupra cestiunii libertății și ingerințelor în alegeri, căci atunci când d. Isvoranu se plânge de ingerințele în alegeri, sunt în dreptul meu să-l trimet să întrebe pe d. Porumbaru, amicul d-lui Aurelian, și pe d. Gr. Constantinescu, amicul d-lui Maiorescu, dacă în Mehedinți alegerile s'a făcut libere; iar când d. Maiorescu se plânge că alegerile nu au fost libere, atunci așa putea să întreb ce ar dice d. Anton Carp despre alegerile de la Buzău, în care amicii d-lui Maiorescu au făcut campanie cu noi în contra d-lui Carp și a amicilor săi.

Ce dovedește aceasta, d-lor?

Nu cunosc, de la 1866 până astăzi, absolut nici o

alegere despre care cei care au căzut să nu se fi plâns. Ceea-ce este mai caracteristic, astăzi, este că nici unul din grupurile de opoziție nu poate să ne acuze de ingerințe generale, căci toate au luptat alături cu noi, în contra unuia dintre ele, și că ast-fel, nimic mai ușor de cât să trimiți pe fie-care oponent să întrebe pe alt oponent dacă alegerile au fost libere sau nu. Mai este ceva caracteristic: este că unele grupuri politice, care, departe de a fi combătute au fost ajutate de acțiunea partidului conservator, se plâng că n'au fost și mai mult ajutate. Aci este tot secretul supărării și miezul cestiunei.

Tot de aceea s'a spus că guvernul, său, mai bine țin, partidul conservator, a avut un mare elector, cum zice d. Maiorescu, și acel mare elector am fost eu. Il rog să știe că, în acest guvern, fie-care ministru se ocupă de treburile lui, dar cu toții ia răspunderea faptelor fie-căruia; aceasta este caracteristică guvernului nostru; când d-voastră voiți să alegeți pe unul de pe banca ministerială, care vă displace — vă voiți spune de ce eu vă displac și vă voiți adăoga că sunt foarte fericit că vă displac și că știu să apreciez aceste acușăriuni—, când alegeți pe unul mai ales și 'l declarați marele elector, pentru ca să aruncați discredit asupra celor-alți miniștri și mai ales asupra ministrului special de interne, care este și șeful guvernului, credeți-mă că faceți o încercare zadarnică. Veți repeta-o cât veți voi, dar nici nu veți face pe nimeni să creadă că d. Cantacuzino 'și-a părăsit drepturile sale, nici eu nu 'm voi perde mîntea bucurându-mă de aceste recunoașteri de conducător de partid, pentru că este contrariu adevărului, pentru că nici nu intră în dorința mea.

Eu vroi să fiu om de partid, iar nu creator de biserică separate (aplaude), ca să mă fac șef *in partibus infidelium*, ca arhereii fără scaun. Înțelegeți bine că, atunci când 'm-ați declarat rebel, nu sunt om să nu 'l primesc pe d'a 'ntregul, absolut pe d'a 'ntregul.

Las pentru un moment cestiunea ingerințelor, care a fost fondul discursului d-lui Maiorescu.

Se plînge înteu d. Isvoranu că nu suntem guvern conservator, ba ne și întreabă ce suntem. Și a venit d. Maiorescu și a spus: sunteți guvern conservator, dar repre-

sențați o parte numai a conservatorilor,— a adăugat: partea cea mai numeroasă. Cred că, în a sci ce este un guvern conservator, d. Maiorescu este mai cunosător de cât d. Ilariu Isvoranu, și că, dacă chiar de către adversarii noștri, care se dic conservatori, care pot să fie conservatori — dar ar face bine să nu mai aiba două nume, căci două nume incurcă și în viața publică ca și în cea privată și este foarte rău să te cheini în două feluri, după împrejurări. — dacă chiar ei recunosc că guvernul, Senatul, Camera sunt conservatoare, absolut n'am de ce să mai răspund d-lui Ilariu Isvoranu, nici d-lui Aurelian, dacă suntem sau nu conservatori.

De alt-fel, d-lor, d. Aurelian a făcut, în această privință, mi se pare, o greșală la care nu mă așteptam de la d-sa. Vorbind de colegul meu de la justiție, dicea: ce caută d. Dissescu într'un minister conservator? D-sa 'l știe că a fost junimist, și dacă din junimist s'a făcut conservator, după cum ovreiul botezat nu se poate face arhieru, ci trebuie să aștepte până la a doua generațiune, tot așa un junimist, devenit conservator, nu poate deveni ministru într'un minister conservator. Dar tot d-sa, cu câte-va minute înainte, dicea că acest guvern nu reprezintă partidul conservator, căci o altă ramură a acestui partid, junimiștii, sunt afară din guvern.

Apoi, d-lor, dacă acest echivoc incurcă chiar pe d. Aurelian, de sigur că trebuie să aibă rădăcinii adânci; căci: ori junimiștii sunt o altă fracțiune a partidului conservator, identică cu conservatorii cei-alți, și atunci nu se poate numi un junimist devenit conservator evreu botezat; ori este o deosebire grozavă între o fracțiune și alta, și atunci rog pe d. Aurelian să nu mai întrebe de ce guvernul se compune numai dintr'o nuanță.

Asta este nenorocirea situațiilor nelămurite; incurcă și pe d. Aurelian, care în aceeași zi aci spune că junimiștii și conservatorii sunt tot una, aci spune că sunt religii deosebite.

Dar, pentru liniștea d-lui Aurelian, ți-u să 'i spun, că d. Dissescu, colegul meu de la justiție, a părăsit partidul liberal de opt ani.

D. ministru de justiție, C. Disescu: Am fost eliminat.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: Ați fost eliminat?

D. ministru de justiție, C. Dissescu: dat afară!

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: Atât mai bine. (Iaritate).

D. Dissescu de vre-o șeșase ani și mai bine făcea parte din clubul junimist, dar și din clubul conservator. Această situațiune, de a face parte din amândouă cluburile, părea așa de normală multor conservatori, în cât principele Știrbei, despre care se dicea adineauri că 'l-am gonit din alegeri, până acum două luni făcea parte din amândouă cluburile.

Voiu adăoga chiar, că d. Dissescu, de și făcea parte și din clubul constituțional, totuși, ori de câte ori în politică conservatorii au avut o altă atitudine de cât constituționalii, d-sa a lucrat cu conservatorii. Vă aduceți aminte de campania făcută în țară la 1896 de către partidul conservator, campanie la care n'au voit să se alieze constituționalii, și cu toate acestea d. Dissescu a făcut campanie alături cu noi. D. Aurelian trebuie să 'și aducă bine aminte, căci poate chiar crearea grupului d-sale, cam atunci și cu ocazia acelei agitațiuni, acelei campanii politice, s'a întâmplat.

Cât despre d. doctor Istrati, d. Aurelian iarăși dice: d-sa nu e om politic și n'are ce căuta într'un guvern conservator. Dar de ce d. dr. Istrati nu e om politic? De ce un profesor, un savant, care de trei ani și mai bine este înscris în clubul politic conservator, care n'a lipsit de la nici o întrunire politică, care a luat parte la campania dusă de presa politică, de ce nu e om politic și de ce să nu poată fi membru într'un minister conservator?! Nu pricep și nu caut să pricep.

Apoi, d. Aurelian nu știe că în partidul d-sale, la 1895. a debutat ca ministru un tânăr care probabil o fi știind multă carte, dar nu este încă recunoscut ca savant, care nu ținuse un cuvânt politic în viața sa, nu scrisese un articol politic în viața sa, și cu toate acestea a fost ministru al partidului național-liberal, fără ca nimeni să-i tăgăduiască—'i-o fi tăgăduit capacitatea—dreptul de a fi ministru? ¹⁾

Dar d. Spiru Haret, până în momentul de a fi ministru de instrucțiune, cine 'l a văzut în veri-o acțiune po-

1. Alușie la D-l I. I. C. Brătianu fost ministru la lucrările publice.

litică? În care județ s'a știut că este un om politic cu numele de Spiru Haret? Afară de faptul că a fost secretar general al ministerului de instrucție, dupe cum și d. dr. Istrati a fost ceva mai mult, inspector general al învățământului superior, în colo nimic, politicește vorbind, nu era în d. Spiru Haret; așa în cât sunt convins că dacă v'ați fi dus la un comitet liberal din provincie și ați fi întrebat: Spiru Haret este om politic? Răspunsul ar fi fost de sigur: nu. Cu totul alta era situațiunea d-lui dr. Istrati. Puteți tăgădăui meritele unui ministru, dupe ce'l veți vedea la muncă; aceasta este treaba d-voastră de oposanți? Dar nu aveți dreptul să tăgădăuiți că nu e om politic și că nu putea să fie ministru în partidul conservator.

Cât pentru d. Fleva, d-sa v'e va răspunde singur. Cred că nu veți perde nimic așteptând. (Ilaritate).

Odată lămuriiți d-lor senatori, asupra cestiunei persoanelor din guvern și a guvernului, de este conservator sau nu, eu ași vrea să ne lămurim într'o cestiune de ordine mai înaltă.

Ceea-ce face ca un guvern să fie omogen, este unitatea de direcțiune. Ceea-ce face ca un guvern să fie conservator, este linia lui de purtare atât în cele legislative cât și în cele administrative. Ei bine, nu am vedut ca criticele d-voastre să fi fost îndreptate, în sensul că avem o administrație demagogică sau că presintăm legi incompatibile cu ideile conservatoare. Din contră, ați vedut, că am debutat în aceste puține zile cu o lege asupra gendarmeriei. Eu știu că gendarmeria nu este nici conservatoare, nici liberală, dar în tot cazul nu ne puteți acusa că a întări gendarmeria nu este operă conservatoare.

Aveți programul nostru de la Iași. Ei bine, care este principiul, care este ideia, care este reforma care ar fi în contradicție cu credințele conservatoare? Care e tendința, care e sufletul din acest program, care să nu fie conservator, care să nu fie în acord cu principiile conservatoare profesate de acest partid, de când el are cinstea să se afirme în toată țara, când la guvern, când în opozițiune, în tot-d'a-una însă în conglăsuire cu dorințele țarei. (Apause).

Când, d-lor senatori, veți vedea în purtarea noastră,

în proiectele noastre de legi, în faptele noastre, apucături neconservatoare, atunci veți fi în drept să vă întrebați dacă aveți un guvern conservator, și atunci veți fi în drept d-voastră să și desfaceți guvernul dacă nu'l veți găsi destul de conservator.

Trec la o altă ordine de idei, și nu mă voi ocupa de ce a căzut d. Sturdza; voi să amintesc d-lui Aurelian numai un fapt: dacă d-sa vrea să știe de ce a căzut d. Sturdza, să bine-voiască a citi cele ce a zis în Camera d. Vasile Lascăr, d. Costinescu. (Ilaritate). Nu are de cât să recitească colecțiunea diarului *Drapelul* până în ziua din urmă a cădereii d-lui Sturdza. (Ilaritate).

Eū înțeleg că este un lucru asupra căruia d. Aurelian nu este bine deslușit, este lupta de obstrucționism din ultimele timpuri. Este adevărat; d. Aurelian, de și în București, s'a absentat de la Parlament atunci, s'a absentat așa de regulat în cât d. Pherekyde a anunțat printr'o circulară oficială că a dispărut (ilaritate), un cuvânt, recunosc, nepoliticos, necuviincios pentru colegi de ai noștri din Parlament.

Dacă d. Aurelian fisicește a dispărut din Camera, în acele lupte, d-sa dacă nu a putut auzi cele discise atunci, ca om politic, de sigur, că a citit acele ce s'au discutat, că le-a citit măcar în diarul d-sale *Drapelul*, care era în mijlocul luptei și publica discursurile unora din amicii d-sale, cari stăteau pe hotarul dintre d-sa și noi și cari nu înțelegeau tocmai bine atitudinea d-lui Aurelian. (Ilaritate).

Tot așa putea d. Aurelian să afle din această literatură, ce însemnează «sguduitura» de care a vorbit la Iași d. prim-ministru.

Guvernul d-lui Sturdza era deja într'o situație intolerabilă, când a venit discuțiunea din Camera de la Buda-Pesta cu toate urmările ei. Aceasta a fost sguduitura care l-a răsturnat.

Toți știam de multă vreme că d. Sturdza nu mai putea să dăinuiască; casarea alegerilor comunale din București ar fi trebuit să'l facă să vadă și pe d-sa că numai poate să stea la guvern, și de acea d. prim-ministru a spus la Iași că d. Sturdza a căzut peste vreme.

Intr'adevăr, trebuia să cadă de la Noembre, și atunci

nu s'ar mai fi vorbit de acea *sguduitură*, care nu are nimic de a face cu *fatalitatea*, și discuțiunile de la Buda-Pesta n'ar mai fi provocat acea indignare generală din țară, indignare de care vă vorbea d. Maiorescu, și a cărei urmare fatală și inevitabilă era căderea d-lui Sturdza de la guvern. Așa dar, mi se pare că putem să fim toți luminați; țara știe pentru ce a căzut d. Sturdza; d. Aurelian, care nu prea știe, am credința că, dacă 'și va reciti aceasta literatură, va ști ca și noi toți, și putem să închidem acest capitol.

De alt-fel cam înțeleg pe d. Aurelian. D-sa s'a distins în toată campania contra d-lui Sturdza, prin tendința de a nu rupe nici măcar în aparență cu gruparea care recunoștea pe d. Sturdza drept șef. În toate discuțiunile din Cameră, în cari atacați cu violență d-nii cari se numeau «drapelisți», cel care vorbea cu mai multă dulceață era d. Aurelian. Poate că, acum, d. Aurelian, ca om politic, crede că a venit momentul de a se reface unirea tuturor liberalilor-naționali și, în această dorință, era firesc să vorbească cum a vorbit, dar tot așa de firesc e să răspundem și noi, cum am răspuns, și să trimetem pe d. Aurelian, nu la o repetiție a celor ce am zis deja, ci la o recitare a celor ce au spus amicii săi cei mai de aproape.

Acum, d-lor, trec la cestiunea ardețoare, trec la cestiunea alegerilor, care a fost atinsă și de unul și de altul.

D. Maiorescu a fost foarte abil, ca în toate cuvântările sale, — și am învățat să cunosc această abilitate de multă vreme, din prima oară când am avut ocasiunea să lupt cu d-sa într'o afacere judiciară.

Dar omul e același, modul de gândire e același și, dacă 'l ascultați bine, înțelegeți cum zidește d-sa lucrurile și vedeți că, în realitate nu stă pe mare lucru.

D-sa afirmă un aforism: îi primești aforismul acesta, s'a isprăvit; din deducțiune în deducțiune, din consecință în consecință, zidește o clădire așa de puternică, în cât rămăi înmărmurit și te dai bătut. Dacă însă, îi examinezi aforismul, dacă 'l tai de la început, atunci vezi că tot restul a fost de geaba și nu mai rămâne nimic.

Care a fost aforismul d-lor? Iată-l:

«Opozițiunea se poate alia cu ori-cine în alegeri; un partid la guvern nu se poate alia cu adversarii săi hotărâți».

De unde acest aforism?

Pentru ce, într'o luptă electorală, partidul care nu e la putere se poate alia cu ori-cine, și partidul de la guvern nu se poate alia cu nimeni? A căutat d. Maiorescu să ne dea un rezon; se poate alia opoziția, căci, a doua zi, după alegeri, cade ori-ce urmă a cartelului, fie-care își reia rolul lui; nu se poate alia partidul de la guvern, pentru că... d. Maiorescu nu a spus pentru ce.

Dar, cine poate spune că continuă și a doua zi cartelurile făcute pentru alegeri, între partidul de la guvern și opoziție? Cartelurile făcute pentru alegeri, toate aceste carteluri încetează a doua zi după alegeri. Ori-ce cartel pur electoral, când merge mai departe de cât alegerile, devine alianță; atunci nu mai este vorba de cartel electoral, atunci este vorba de alt-ceva, de schimbare de partid din partea aliaților și, slavă-Domnului, că dacă vom lua grupările noastre politice și vom căuta partizanii cari n'au fost în alte grupări, am putea aproape să desființăm viața politică a României moderne. Așa se petrec lucrurile și acum, și așa s'au petrecut în tot d'a-una.

Au însă ceva caracteristic alegerile de la 1899, și această parte caracteristică se datorește tocmai amicilor d-lui Maiorescu, iar nu nouă.

Ce a fost caracteristic în aceste alegeri, este că, în alianța lor cu partidul de la guvern, diferitele opozițiuni n'au avut aceeași atitudine în toată țara și au variat după localități.

Ați văzut, de exemplu, pe aiurea pe junimiști aliați cu conservatorii contra liberalilor, în alte părți pe liberali aliați cu junimiștii în contra conservatorilor, sau pe conservatori aliați cu liberalii în contra junimiștilor; ați văzut în fie-care localitate alianțe deosebite, după nevoile localității. Evident că o ast-fel de stare de lucruri crează așa anomalii, în cât mi era ușor adineaura să zic că, dacă d. Isvoranu s'a plâns de modul cum s'au făcut alegerile, rog să-î răspundă d. Porumbaru și ju-

nimiștii de la Camera, cari s'aũ aliat cu noi contra liberalilor, la Mehedinți; dacã s'aũ plãns junimiștii, rog sã rãspundã junimiștii din alte județe, cari s'aũ ales cu noi în contra liberalilor; iar dacã se plâng liberalii, rog sã rãspundã liberalii cari s'aũ aliat cu noi în contra altor grupuri din opoziție.

D-lor, este aceasta un rãspuns la acuzãrile de ingerie electoralã ?

Evident cã nu; aceasta, însã, dovedește un lucru, aceasta dovedește cã, atunci când cartelul electoral se face pe localități, se creeazã o situațiune complicatã, ciudatã.

A cui este vina, d-lor ?

Când s'a compus acest guvern, când, dupã ce fracțiunea cea-altã, zisã conservatoare, care a spus astãzi cã este mai puțin numeroasã de cât noi, a refuzat oferta șefului partidului, care le oferea jumãtate din guvern, plus președinția consiliului, am trebuit sã luãm sarcina puterii cu toate greutateãile puterii. (Aplause).

Care a fost sfatul pe care l-a dat d. Carp partisanilor sãi? Le-a spus :

«Aliați-vẽ prin județe, în aceste alegeri, saũ cu opozițiunea, saũ cu guvernul; faceți fie-care cum puteți, numai sã rãsbiți la Camera și Senat».

Ca grup nu s'a aliat nici cu noi, nici cu liberalii; a lãsat aceastã chestie sã devie o chestie individualã pentru fie-care.

La o ast-fel de tacticã, cum vẽ inchipuiți cã putem noi sã rãspundem? Dacã aplicam aforismul d-lui Maiorescu, era sã fim în situațiunea aceasta :

Nu ne putem alia de cât cu junimiștii, dupã d. Maiorescu și, prin urmare, eram datorii sã primim toate condițiunile junimiștilor, ori-cari ar fi fost condițiunile lor. Și aceastã pentru ce? Pentru cã, pentru noi, ar fi lucru inadmisibil, de și suntem partizani ai reprezentãrii minoritãților, sã ne aliam cu d. Sãveanu, dar este admisibil ca d-lor sã se alieze cu d. Paladi, la Bãrlad, cu d. Ionel Brãtianu, la Gorj,—pentru cã ai noștri de la Râmnicu-Sãrat nu se pot alia cu d. Gheorghe Lupescu, iar d-lor se pot alia cu toiți partizanii d-lui Sturdza. (Aplause).

Și aceste alianțe ale d-lor nu constituie ca alianțele noastre, o *depravare politică*. Am notat cuvîntul.

Ei bine, dacă s'a gândit d. Maiorescu la efectul real pe care 'l poate produce asupra spiritului public, exemplul de a se vedea mână în mână, dinaintea urnei electorale, oamenii cari se atacaseră în ajun pe cestiuni *grave*, credeți-mă că efectul e acelaș, fie că a vîdut la Bîrlad pe junimiști alături cu d. Palladi, fie că a vîdut la Focșani pe conservatori alături cu d. Săveanu; credeți-mă că, în spiritul mulțimei, nu se pot trage asemenea demarcațiuni fine, ca săpăturile tăiate cu briceagul, că unul este în opoziție și altul se află la guvern.

Toată clădirea d-voastre este zidită pe nisip! Eu d-lor, nu mă plîng că, prin aceste carteluri, aū patruns în Cameră câți-va liberali, eu mă plîng că n'aū pătruns mai mulți, și, fiind-că d. Maiorescu imi face onoarea să'mi dică că am fost marele elector, îi pot afirma că, de și nu am fost elector, dar pîrticica mea de influență politică, în partidul din care fac parte și de care am avut-o,—și dacă d. Maiorescu vrea să aibă detalii, i le pot da,—această influență am exercitat-o cu succes ca să pătrundă în Parlament adversarii de diferite nuanțe.

Am făcut, une-ori, chiar sforțări cu comitetele locale, cari știți bine ce greu dau locurile lor adversarilor politici.

D. Maiorescu a luat un exemplu, care mă privea personal; îl primesc. Mai întăiu o afirmare: a dis că eu, la Craiova, ași fi propus principelui Barbu Știrbei să se aleagă în ori-care alt județ, afară de Craiova. *Este absolut neexact*. Nu am vorbit nici direct, nici indirect cu principele Barbu Știrbei, încă d'inainte de constituirea ministerului Cantacuzino, înainte de plecarea principelui Știrbei în străinatate, a fost ultima mea conversațiune politică cu d-sa. De atunci nu am avut norocul să ne întălnim. Va să dică, este absolut neexactă afirmațiunea d-lui Maiorescu.

Alt-ceva am făcut. Amicii noștrii din Craiova se învoiseră să acorde junimiștilor din localitate patru locuri din 14 în alegerile acestea, și m'aū consultat,—cum nu putea să mă consulte ca președinte al clubului din Craiova,—și am dat consimțimîntul meu la această invoire.

Această invoială însă a fost respinsă de către junimiștii din Craiova, și atunci s'a făcut numai din conservatori, numai din partizanii ai partidului de la guvern. Neapărat, dar, că partizanii noștri au luptat pentru reușita candidațiilor lor, căci ar fi fost și rău, și necinstit ca să nu lupte pentru partizanii noștri.

Cât pentru mine personal, ați dis că am stat la Craiova pe când era balotaj la Gorj. Nu am stat de cât o zi în Craiova, unde eram candidat, și nu m'am dus nici la primărie, nu m'am dus în casa nimănui, de și candidații miniștri de altă-dată dăduseră exemplul de a sta toată ziua în sala de vot, când erau candidați la Craiova. Acesta este purul adevăr.

Prin urmare, acușatiunea că noi am urmărit, am gonit, am vrut să desființăm pe conservatorii istorici, în folosul conservatorilor neistorici, nu numai că nu e dreaptă, dar mă uimesce. Această acușare îmi amintesc o conversațiune pe care am avut'o cu un junimist însemnat,— al cărui nume politeța mă obligă să nu'l spun, dacă voește singur să se numească, poate să o facă. Era acum trei ani, după căderea ministerului Lascar Catargi, și un junimist însemnat venise să'mi spună că fac foarte rea politică, că vremea conservatorilor a trecut și că în viitoarea guvernare junimistă ni se păstrează două locuri, unul mie și unul repausatului Alexandru Lahovari. Am răspuns: să se păstreze numai unul, și am adaus că sunt convins că atunci când va vorbi cu Lahovari, răspunsul va fi: să nu se păstreze nici unul.

Nu 'mi trebuie nici un loc; nu vreau nici un loc. Nu am de cât o linie politică. Partidul conservator m'a primit în brațele lui cu atâta căldură și încredere, în cât toată viața mea 'i-o datorez fidelă și devotată. (Aplause prelungite).

Cu aceeași ocașiune, când mi-se oferea locul pe care nu-l vream, pe care nu-l vream și pe care nu-l voiü vrea, știü să se ia act, cu aceeași ocașiune spuneam că voiü sta fidel aceluï șef de partid care acum, după ce a murit, e ridicat în ceruri, dar căruia cât a trăit i-s'a refusat fusiunea (aplaude), pe care o cerea cu toată inima și de multe ori cu lacrimi în ochi, fiind-că acesta era visul lui: să reintregească partidul conservator. Acel șef, care

nu mai este între noi, acum spunem că 'l recunoaştem cu toţii, dar cât a trăit a fost amărat. Tot aşa nu pot să uit că de un alt şef acum când a murit se spune mult bine, dar nu am văzut la statua lui contribuţiuni de aiurea, de cât din marea familie conservatoare. (Aplause).

Vorbesc de statua lui Lahovari, mă iertaţi, căci şi el stă alături de Catargi. La Lahovari n'am văzut listă de contribuţiune.

D. M. Germani: Mă ertaţi am contribuit eu.

D. ministru al cultelor şi instrucţiunii publice, Take Ionescu: Da, dar d-ta personal.

D. M. Germani: De aceea nu trebuie să afirmaţi în mod absolut.

D. ministru al cultelor şi instrucţiunii publice, Take Ionescu: Cu aceeaşi ocaziune, în aceeaşi convorbire mi-se spunea că unul din cusururile partidului conservator celui vechiu, — de şi eu cred că e numai unul, şi voiţi spune pentru ce — este că e un *partid de coconasi* şi aţi ni-se găseşte cusur, nouă, că noi am fi partid care combatem pe cei ce, bine-rău, se numesc coconasi, adică pe acei cari pretind la influenţă politică prin tradiţiune.

Eu, d-lor, nu tăgăduesc legitimitatea unei ast-fel de influenţe; eu recunosc că e un mare capital, un nume istoric pentru o persoană şi pentru un partid. Dar, dacă în ochii d-voastre acesta e cusurul: că conservatorii ţin la coconasi, atunci nu ne mai acuşaţi că am făcut goană numelor istorice, mai ales când vedeţi, slavă-Domnului, că nu prea văd coconasi pe această bancă ministerială. Văd oameni cari au nume istorice şi alţii cari nu au nume istorice, dar nu văd coconasi, — adică coconasi inventaţi, — cari fără muncă să fi ajuns aci, numai pentru că ar avea nume istorice.

D-lor senatori, atacul despre alegeri al d-lui Maiorescu ascunde în realitate alt-ceva, şi acest alt-ceva este vechiu: este dorinţa unei părţi din conservatori, pe cari încă o-dată 'i-aşi ruga să nu mai poarte două nume, căci aceasta produce încurcătură, de a desfiinţa vechea organizaţiune a partidului şi de a o înlocui prin alta. Acesta este un proces vechiu, început pe la 1881. Imi veţi dice că la 1881 eram student şi n'am dreptul să sciū ce s'a petrecut, dar sciū din prefaţa discursurilor d-lui Maio-

rescu ce s'a petrecut. La 1881 s'a făcut propunere partidului conservator ca să delege trei membri în ministerul lui Ion Brătianu, ca să fie toate partidele la un loc la proclamarea Regatului. Junimiștii cereau să se primească propunerea, cei-alți au respins'o. Onoare conservatorilor cari au respins această propunere! — citez pe d. general Manu, L. Catargi și alții; onoare lor care au respins această propunere, căci viața politică și parlamentară a României ar fi murit de la 1881! (Aplause).

Da, d-lor, la împrejurările cele mari trebuie să fie cele două partide de acord, dar nu compunând ministere comune. Pot fi două partide de acord; cum? Opozițiunea dând concursul său guvernului. Așa se petrec lucrurile în Statele cu partide politice.

Și de atunci o mulțime de neînțelegeri: aci unire, aci neunire; nici odată o situațiune lămurită.

La 1891, când am intrat și eu pentru întâia oară în partidul și în ministerul conservator, am crezut toți că se isprăvisse cu această veșnică nelămurire.

Vă aduceți aminte de declarațiia publicată în *Constituționalul*, că s'a făcut fusiune complectă, dar această fusiune nu s'a isprăvit nici până astăzi. Credeți că se va isprăvi vre-odată? Eu care tot-d'a-una am fost partisan al acestei fusiuni — nu veți nega aceasta — stați pe gânduri. Apoi credeți d-voastră că este posibil să se țină pe loc viața unui partid și a unei țări cu acest echivoc continuu: suntem și nu suntem: suntem în partidul conservator, dar avem și partid aparte; suntem un corp cu voi, dar avem și corpul nostru deosebit; recunoaștem pe Lascar Catargi drept șef, dar avem și șeful nostru deosebit? (Aplause). Nu este aceasta echivoc? Este posibilă o viață politică sănătoasă cu un asemenea echivoc?

Vin la Adresă. Ce zice d. Maioreșcu? Votăm și noi Adresa, pentru că suntem conservatori, dar combatem acest guvern. Conclusia logică și înțeleasă n'ar fi să votați Adresa; conclusia legală, leală, ar fi vot de blam. Căci dacă guvernul a făcut cele ce spuneți că a făcut, merită nu unul, dar zece voturi de blam. Aceasta ar fi neted, ar fi lămurit. Dar nu, acum la Iunie d-voastră votați Adresa, și așteptați toamna, căci se poate în-

têmpla ca până la toamnă să fie seceta și mai grozavă, fatalitatea să lucreze pentru a ne creea și mai multe dificultăți și atunci, de va fi așa, să vă asociați cu restul opoziției pentru a ne da vot de blam. Credeți-mă, d-lor, cu toată capacitatea d-voastră recunoscută, slăbiciunea d-voastră aceasta a fost tot-d'a-una și va rămânea: nici odată pe de-a întregul, nici odată lămurit, tot-d'a-una echivoc. (Aplause).

Și acum, d-lor, că s'a răfuit marele elector, să-mi dați voie să examinez cele ce ați zis și să vedem cari sunt pietrele cu cari aveți de gând să ne răsturnați.

Am notat aci «grozavele ingerințe electorale». Mai întîiu, d-lor, din 30 de județe ați ales numai 3. De ce 3 din 30? De ce? Adică în cele-alte județe au fost alegeri libere? Apoi dacă în 27 de județe au fost alegeri libere, care trebuie să fie concluziunea? Acest guvern nu este vinovat, căci în sfîrșit, d-lor, oamenii aceștia nu pot fi așa ticăloși în trei județe și sfinți în 27; nu au putut fi față de liberalii-naționali, pe cari 'i-au combătut în 27 de județe, așa de sfinți, și ticăloși așa cum îi descrieți d-voastră, numai când v'au combătut pe d-voastră în cele trei județe! (Aplause).

Nu vedeți că nu se potrivește? Și ce grozavii ați spus? Că s'a numit la Huși notar la o comună rurală, un om care fusese condamnat la o lună închisoare! Nu pot verifica faptul, d. ministru de interne vă va răspunde, dar în sfîrșit, asta a fost violența marelui elector al d-voastre, s'a numit un notar care fusese condamnat la închisoare? Ce, trăim de erii, de alaltăeri? N'am mai văzut alegeri în țara asta, nu scim ce sunt ingerințele? Văzut-ați d-voastră vre-o opozițiune plângându-se de ingerințe ca aceasta, că într'o comună rurală s'a numit un notar condamnat? Apoi dacă ar deschide sacul liberalii-naționali ca să ne atace, credeți că ar vorbi de asemenea lucruri? Apoi când noi am atacat pe liberali ca ne-au sugrumat în alegeri, căci toate opozițiunile au atacat toate guvernele pentru ingerințe în alegeri, apoi cu un notar dintr'o comună rurală am venit noi ca să le arătăm ingerințele? Și încă, a adus d. Maiorescu, probabil că d. ministru de interne n'a cunoscut acest fapt, căci era în voiaj, dar fiind-că 'l-a cu-

noscut d. Neniteşcu, acela care a scris despre reprezentarea minorităţilor, a trebuit să 'l cunosc şi eu. Va să zică, de la acest mititel fapt, aţi găsit mijlocul a'mi deschide răsboiul mie, căci, după d-voastră, nu pricep pentru ce a trebuit să sciū eu de la d. Neniteşcu, prin urmare, eu am pus la cale pe d-nii de la Huşi ca să poată să sdrobească pe d. Teleman în acel judeţ. Şi așa de grozave au fost operațiunile la Huşi în cât din trei locuri de senatori, două sunt ocupate de amici de ai d-voastră.

În cât priveşte Rîmnicul-Sărat, discuțiunea o să fie mai interesantă la Cameră, unde d. Grădişteanu va putea să răspundă singur, şi unde după cât mi se spune, discuțiunea va avea cu totul o altă întorsătură. Dar, fiind-că se vorbeşte de marcele elector, vă voi spune şi eu un detaliu, vedeţi cum mă forţaţi să vorbesc de lucruri de care n'şi fi voit să vorbesc, fiind-că un om trebuie să facă ca faptele să vorbească de el iar nu dânsul, şi vă mărturisesc că dacă nu v'aţi fi adresat atât de personal, aşi fi tăcut.

În cursul campaniei electorale de la Rîmnicul-Sărat, în mai multe rînduri toţi am intervenit pe lângă conservatorii din Rîmnicul-Sărat şi 'i-am rugat să facă cartel cu junimiştii din localitate, şi d. Ionel Grădişteanu a oferit junimiştilor trei locuri din şapte. După ce însă au refuzat şi s'a făcut cartel cu liberalii — şi o zic oare-cum spre ruşinarea mea, căci nu era tocmai corect ceea ce am făcut eu personal în mai multe rînduri, — iar am intervenit la d. Ionel Grădişteanu, într'un sens cu totul altul de cât acela despre care vorbeai d-voastră, şi din fericire a rămas şi dovadă scrisă despre lucrul acesta, în cât nu se poate tăgădui. Ei, ce s'a făcut acolo? Se zice că s'a parcat alegătorii.

Aşi voi să mi se spună dacă s'a făcut vre-o alegere în ţară despre care candidaţii căduţi n'au dat depeşe că alegătorii au fost parcaţi. Aceasta este de stil. Şi răposatul Bobeica, care era un om de spirit, dicea în tot-d'auna în privinţa alegerilor: «eu mă duc la vot cu două depeşi la mine: una dacă reuşesc, şi în care dic: cu toate ingerinţele administraţiunei candidatul opoziţiei, etc. Alta dacă cad, şi în care dic: alegătorii au fost

parcați, conduși la vot de către sub-prefecți, primari, etc.» (Ilaritate).

Se vede că d. Maiorescu n'a fost nici odată nici măcar mic elector, când vorbește cu așa foc de parcarea alegătorilor; dar acestea sunt pâinea de toate zilele, în materie de proteste de alegeri. (Ilaritate). Și cum între d-voastră sunt mulți cari au făcut și au suferit alegeri, după întâmplări, îi rog să spună dacă a fost vre-o dată alegere, ori cât de liniștită, în care cel cădută să nu spună că s'au parcat alegătorii.

D. M. Germani: Eū n'am protestat, și fac apel la d. ministru de domenii să vĕ informeze despre aceasta.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: A protestat d. Maiorescu aci, și cred că a vorbit în numele d-voastră al tutulor.

D. M. Germani: Ați vorbit de depeși, și eū nu am iscălit nici o depeșă.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: A iscălit'o d. Fridman sau un altul. Înțelegeți bine că nu pot să sciū pe din afară fie-care iscălitură.

D. M. Germani: Ați vorbit de cei căduți; ori, între cei căduți eram și eū, și cu toate acestea nu am iscălit depeșă.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: Acesta e necontestat, un act de cavalerism din partea d-voastră; dar nu ați căduț singur, au fost și alții cari au căduț, și aceia au iscălit depeșă.

Sciți că d. prim-ministru a primit multe depeși din Rimnicul-Sărat, și mai sciți că în ajunul alegerilor, a dat o telegramă deschisă prefectului, prin care 'l invita să facă a se respecta libertatea alegerilor, așa în cât să nu se mai dea loc la plângeri, în privința modului cum s'a făcut alegerile.

D. M. Germani: Sciū aceasta, și mai sciū ce a făcut prefectul cu acea telegramă.

Acela e un funcționar vechiū. (Ilaritate).

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: Eū, d-lor, ași dori mult, pentru vremurile când d. Maiorescu va fi mare sau mic elector, să bine-voiască, de mĕ voiū plânge la d-sa, să dea o depeșă deschisă prefectului în ajunul alegerii colegiului meu, în care

să 'l invite ca să se poarte ast-fel în cât să nu se dea loc la plângeri.

D. M. Germani: Știu și legenda că am fost susținut de administrațiune.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: N'am dis aceasta, căci nu ați fost în cartel cu noi.

D. M. Germani: Erați în dreptul d-voastre.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: Eram în adevăr în dreptul nostru atunci când spuneți că la Rimnicul-Sărat s'au făcut ingerințe, suntem în drept și noi să spunem că d. ministru de interne a depeșat prefectului cum nu s'a telegrafiat nici odată unui prefect.

D. M. Germani: Eū nu pot să contest că ministrul de interne n'ar fi depeșat prefectului; acolo însă nu s'a vedut acea depeșă, o afirm pe onoare, eram în localitate.

D. ministru al cultelor și instrucțiunei publice, Take Ionescu: Trecem acum la Gorj.

La Gorj nu s'au ales conservatori de cât la Senat. toți reprezentanții de la Cameră sunt oposanți, și cu toate acestea ni se spune că ororile guvernului și ingerințele cele mai mari s'au făcut la Gorj. Apoi dacă la Gorj, unde s'au ales oposanți, guvernul a făcut orori, ce trebuie să fi fost acolo unde am fost în cartel cu d-voastre, (ilaritate), și unde nu s'a ales nici un liberal? Ce trebuie să fi fost la Buzău, unde nu s'a ales de cât d. Anton Carp? (Ilaritate). Ce trebuie să fi fost la Iași (ilaritate), unde a cădut d. Mărzescu?

Și d-voastre, în fața unei ast-fel de situațiuni, votați Adresa și ne lăsați pe aceste bănci?!

Foarte curioasă procedare!

Ce a fost la Gorj?

S'a dus directorul cultelor să voteze, și directorul cultelor a făcut presiuni asupra preoților și învățătorilor, așa de grozave, în cât s'a ales candidatul oposant, d. Dincă Schileru. (Ilaritate).

A fost la Gorj un inspector administrativ, fratele meu; dacă ați dat depeși în cari v'ați plâns de ingerințele prefectului, pe cine trebuia să trimită în localitate d. ministru de interne, dacă nu pe un inspector adminis-

trativ? Dar despre aceasta vă va răspunde d. prim-ministru, căci eu nu pot să mă ocup de un func ionar care este at t de aproape de mine.

D. Maiorescu spune că a fost d. Crăsnaru cu mine la Craiova. Vă afirm că am fost singur in tren, foarte displăcut lucru, dar a a este; duc ndu-mă la Craiova nici nu am trecut prin București, de la Ploe ti am plecat direct cu tren expres la Craiova. A mai afirmat d. Maiorescu că d. Crăsnaru 'i-ar fi spus ceva; eu n'am fost fața la această conversa ie; d. Crăsnaru are cuvintul; ce pot să spun este, că mi se pare un lucru foarte ciudat, că d. Crăsnaru, hotărit să facă ingerințe in alegeri in contra candida ilor favori i ai d-lui Maiorescu, se duce să comunice aceasta d-lui Maiorescu.

Polite a parlamentară imi impune să nu dau cea mai mică contradicere d-lui Maiorescu, despre un lucru pe care eu personal nu'l cunosc.

D. Crăsnaru are cuvintul, este treaba d-sale; eu mă ocup cu ale mele  i eu l'am intrerupt imediat pe d. Maiorescu  ic nd: nu este exact că a mers d. Crăsnaru cu mine. Mai departe, tot a a a fost de r u informat d. Maiorescu când a afirmat că eu am propus prin ului Barbu  tirbei să se aleagă in ori-ce alt jude  afară de Dolj. Absolut inexact, nici personal, nici indirect, n'am făcut această propunere, nici nu m'am int lnit cu prin ul  tirbei, nici n'am comunicat cu prin ul  tirbei,

D. Nae Coandă e drept că a tratat cu prin ul  tirbei pentru cartelul electoral; d. Coandă mă spus că s'a primit cartelul electoral, iar in urmă, prin d. Boldescu, mi s'a spus că nu se prime ce cartelul electoral, —  i dacă n'ar fi o indiscre iune, a i adaoga că un mare personaj junimist a sfătuit pe junimiștii din Craiova ca să primească,  i cu c te-va ceasuri in urmă, din o altă influența — nu cercetez — cartelul electoral s'a desființat.

Urma a dovedit că din partea noastră era nu  ic generositate; d-lor, dar era rău când ofeream cartel.

Acum, d-lor, că am lichidat cestiunea alegerilor, am fost acusat de alt-ceva de către adversarii noștri din diferite nuan e. A a, d-lor, ni s'a spus de către d. Aurelian că Mesagiul e «sec»  i nu vorbe te de nici una din cestiunile cari sunt la ordinea  ilei.

Mesagiul e scurt, pentru un cuvint foarte simplu: Camera și Senatul au fost chemate pentru lucrări grabnice și mai ales pentru constituirea lor, la toamnă, la clasicul «*la toamnă*», vom avea vreme destulă să ne răfuim. Dar vreți să știți ideile noastre? De aceea a vorbit primul-ministru în programul său de la Iași. Și d. Aurelian, care dice rău că nu cunoaște programul nostru, l'a discutat și ales 3—4 rinduri, cele privitoare la puterea partidului conservator, le-a întors în ironie, a torturat chiar cuvinte prin care arătăm cum a venit guvernul acesta la putere, și cum a căzut d. Sturdza.

D. Maiorescu a dat și o altă explicațiune; după d-sa, d. Sturdza a căzut pentru că nu a putut vota legea minelor. Și eu, care am luat parte la căderea d-lui Sturdza, pricepusem că fusese în contra sa o mișcare generală a tuturor conștiințelor, că această mișcare avusese un răsunet în Parlament și acest răsunet se transformase într'o declarațiune de obstrucționism, și acest obstrucționism fusese executat de opozițiunea din Parlament; că d. Sturdza pricepuse că nu mai putea să guverneze, nu din pricina obstrucționismului, căci, dacă prelungea Camerele o lună, puterea noastră s'ar fi epuizat, ci din pricină că nu avea autoritatea morală în lupta în contra obstrucționismului.

Dar a căzut d. Sturdza, numai pentru că n'a putut să aducă la îndeplinire făgăduelile sale, sau că n'a putut să modifice legea minelor? Legea minelor era una din multiplele legi la care noi făceam obstrucționism, dar faptul era că așa de mare era opozițiunea în țară, în cât se transformase în obstrucționism declarat în Parlament în mod oficial.

De asemenea, d-lor, am fost atacați pentru cestiunea de la Slatina, și am fost atacați de d-nii Ilariu Isvoranu și Aurelian, punând cestiunea de la Slatina în legătură cu alegerile.

Evenimentul de la Slatina îl va releva colegul meu de la justiție. Asupra unui lucru, însă, trebuie să vă atrag atențiunea.

Nu este exact că ne aflăm în fața unei cestiuni electorale, ne aflăm în fața unei alte cestiuni, și dacă n'ar fi ceasul înaintat și vremea scurtă, v'ași citi discursul

d-lui Marghiloman din Ianuarie anul acesta, în care denunță alianța cu socialiștii, făcută de d. Sturdza în alegerile comunale, discurs în care citează dovezi întregi, și v'ași citi, d-lor, și manifestul, așa dis al partidului țărănesc, la alegerile colegiului III.

D. Anton Carp: Aveți acte, aveți dovezi că partidul liberal a fost amestecat în afacerea de la Slatina?

D. ministru al cultelor și instrucțiunii publice, Take Ionescu: Nu m'ați înțeles; însă fiind-că mă întrerupeți, se vă răspund.

D-le Carp, n'ați fost d-voastră mirați că în alegerile din anul acesta, pentru întâia oară s'a prezentat un număr însemnat de candidați, în afară de partidele politice, de candidați cari au apărut cu un program de desorganizare socială, cu un manifest în care nu știu de ce să mă minunez mai mult: de puterea de a spune lucruri cari nu există, sau de îndrăsneală de a face amenințări?

Dacă n'ați citit acest manifest, atunci nu vă ocupați de viața politică a țării și, dacă nu v'ați mirat că, în atâtea județe, s'au propus candidați, cari cereau suprimarea societății actuale și răsturnarea ei, atunci nici nu vă puteți ocupa de evenimentele politice, căci credeți că ele se resumă numai în discuțiile noastre de partid, aci și la Cameră.

D-lor, a fost în țara aceasta o adevărată acțiune revoluționară și dușmănoasă, necunoscută până acum cu atâtea virulență în viața noastră politică. Când ați văzut d-voastre candidați ca Ghiulea și alții, intrunind sute de voturi, trebuia să vă dați seama că evenimentul de la Slatina nu e un lucru sporadic, el e o consecință firească și fatală a unei adânci turburări sufletești, al unei turburări sufletești care își are izvorul în alianța fostului guvern cu socialiștii, în alegerile comunale din urmă. (Aplause).

Ce? Ați uitat d-voastre că la Noembre 1898, șeful d-voastre de atunci a ridicat la rangul de partid politic pe aceia cu cari se aliase, pe partidul socialist?

Ați uitat că la Ploești, Vaslui, Iași, Zimnicea, Galați, etc., au fost alături pe listă candidați socialiști, cu candidați naționali-liberali?

Ați uitat că la Craiova aveți un prefect, care în 1897,

făcuse un manifest sătenilor prin care îi chema la marea revoluție socială? Ați uitat că acel prefect avea un director de prefectură, care redacta în cancelaria prefecturii un jurnal anarhist, *Revoluția socială*, ale cărui două cereri; sufragiul universal și casa rurală, erau floare la ureche și în care își bătea joc chiar de sentimentul de patrie, spunând că ar fi o nebunie ca poporul să se bata contra vrășmașului țerei, pentru că aceasta este o cestiune care privește numai pe burghezi? (Aplause).

Ați uitat d-voastră cum d. Sturdza a spus în Cameră că socialiștii sunt «tineri cu idei generoase», cum d. Mărzescu își făcea o fală spunând că «socialiștii sunt aripa stângă a partidului liberal» — stângă, dar tot o aripă, — și n'ați știut d-voastră că, a doua zi după alianță, *Era Nouă* anunța că în adevăr o eră nouă de aci înainte s'a deschis pentru propaganda socialistă? Nu ați citit cântecul de bucurie al socialiștilor noștri?

Ați uitat că d. Sturdza a mărturisit în Cameră, că dacă d-lor ar face alegerile, socialiștii ar fi avut să capete câte-va colegii III, în alianță și cu îngăduirea partidului d-voastră, dar dacă au făcut rău că s'au pripit?

D-voastră aveți un ciudat mod de a scrie istoria. Toate acestea, cari sunt cauzele turburării, cari sunt la rădăcina răului, le uitați, și vă inchipuiți că s'a putut în țara aceasta, ca de odată mii de țărani să intre într'o gară, pentru ce nu știu, ca să aștepte pe un Bogdan-Pitesci, pentru ce nu știu. Vă inchipuiți serios că s'ar fi putut așa ceva, dacă nu ar fi fost o propagandă nenorocită, dusă sub ocrotirea d-voastră, cari vedeți așa de strînt, în cât vă inchipuiți că o faceți pe socoteala conservatorilor, și știți că s'a făcut întîiu pe socoteala d-voastră. Și astăzi, după ce a eșit la iveală dezastrul pe care l-ați pregătit, nu aveți alt de făcut de cât să spuneți, în *Voința Națională*, gloria eternă acelor cari au făcut turburările, cari au deslănțuit revolta agrară!

Acesta este, d-lor, adevărul politic asupra evenimentelor de la Slatina.

Și aici, ca și în tot-d'auna, vă găsesc tot așa de nepricepuți, tot așa de lipsiți de ori-ce scrupul. Evenimentele de la Slatina, nu sunt de cât urmarea propagandei anarhiste, de cari chiar d. Mortzun în Cameră se le-

păda, de și eu 'i-am spus și repet că nu admit deosebire între socialiști și anarhiști.

Propaganda aceasta, începută sub d-voastră, încurajată la început de d-voastră, neapărat s'a lățit, neapărat s'a întins atât, în cât, în Dolj, de exemplu, 700 de alegători au votat pe Ghiulea, în Vâlcea tot așa, în Severin tot așa, în Vlașca iar așa; în Teleorman tot așa. Asemenea fenomene sociale credeți d-voastră că le veți putea explica prin reaua purtare a unui prefect? Nu se explică evenimentele istorice prin asemenea meschine cestiuni.

În populațiunea noastră rurală există o turburare a minții, pentru care ași fi nedrept dacă v'ași acusa numai pe d-voastră. Vă acuz, însă, că nu ați înțeles, că nu 'i-ați pătruns importanța. De aceea ați luat-o sub protecția d-voastră pentru a isbi în noi. Ați crezut că veți face ca acești oameni să fie la ordinele d-voastră, că 'i veți asmuți în contra-ne, și mâine îi veți mulțumi cu posturi de deputați, cu slujbe.

V'ați înșelat și asupra lor și asupra d-voastră. 'I-ați desmințit prea mult și v'ați crezut prea tari. Acesta este adevărul istoric.

D. Ilariu Isvoranu: Suspendare de respectul nostru și de Constituție, și nimic mai mult. Faceți o lege și o vom discuta.

D. Take Ionescu, ministrul cultelor: Cum? Acum iar o schimbați; iar susțineți că acea propagandă trebuie tolerată? Dar când fostul d-voastră ministru de interne, d. Ferekyde, vine în Cameră și spune: desființez cluburile socialiste; ce face alt-ceva de cât ce cer și eu? Știu că la început vă placeau cluburile socialiste. Așa, sub-prefectul de la Zimnicea dicea celor cari se plâneau de propaganda socialistă: «Nu este nimic, sunt aliații noștri.» V'a plăcut când a fost în contra noastră, când credeți că veți face d-v. alegerile, și când vă bizuiați pe teroarea ce avea să ne impue propaganda socialistă, ca să nu mai facem campanie în contra d-voastră. Da, voiati ca prin dușmanii societății să înăbușiți conștiința națională! (Aplause).

Strimți la cap, cum ați fost tot-d'auna, ne vedând de cât până colo, v'ați jucat cu siguranța țarei, și pe când

lăsați mână slobodă propagandei blestamate, desființați și toate armele Statului, toate armele lui de apărare în contra propagandei. (Aplause). Pe de o parte, zidari nepricepuți, dați cu târnăcopul la temelia Statului; iar pe de alta, politici înguști, dați mână de ajutor vrăjmașilor naturali ai ori-cărei societăți organizate. Și când a dat roade lucrul, și când vedeți rezultatul, și când ați reușit să inzestrați țara cu un partid socialist puternic, atunci d-voastră credeți că se poate reduce lucrul la o întâmplare de la Slatina și vă vine frumos să vorbiți de sângele vărsat! Ce pildă dați pentru viitor!

La 1888 a fost de asemenea turburare sufletească, și un guvern junimist a fost în crude încercări, iar după o guvernare rea a d-voastră, căci așa sunteți d-voastră, după ce stați la guvern în așa stare lăsați țara în cât după d-voastră nu pot fi de cât turburări și revolte. La 1888 tot un guvern conservator a fost silit să facă ordinea. Care era părerea d-voastră atunci? 'Mi aduc aminte cum un fost ministru de al d-voastră se plângea în Cameră că nu mergea destul de repede, cu represiu-nea, administrația conservatoare! Și când liniștea s'a restabilit, când ați scăpat de grije, tot așa ați început să vă jeluți că am dat gloanțe populațiunei!!

De astă dată iarăși un guvern conservator a trebuit să readucă liniștea. Și iar vă jeluți. Ce deosebire cu purtarea noastră! Ia aduceți-vă aminte: în Ianuarie eram vrășmașul d-voastră hotărât; aveam țara la spatele nostru, — căci o avem fără induoială; și totuși când d-voastră ați spus că veți desființa cluburile țărănesci, că veți lua măsuri energice, m'am sculat și am spus în Cameră: «Măsurile d-voastră, nici nu le vom critica, nici nu ne vom opune la ele; pe concursul nostru întreg vă puteți basa! «Și când făceam aceasta? Atunci când acuzam guvernul d-lui Sturdza cu bărbăție, atunci când spuneam că era o decădere națională că stă d-sa pe această bancă. Și acum când situațiunea se schimbă, d-voastră pescuiți în apă turbure, și ne refușați sprijinul d-voastră moral, pe care ar trebui să 'l dați, fiind-că nu e pentru noi, ci pentru țară, pe care ar fi trebuit să ni-l dați fiind-că nu v'ar costa nimic, căci toate se pot în-

têmpla acum, afară de întoarcerea d-voastră la guvern. (Aplause),

Ei, d-lor, sprijinul d-voastră nu ne trebuie! Nu 'l dați, nu face nimic. Ne vom face datoria și singuri. Nici o dată un guvern nu a luat puterea în condițiuni mai grele de cât acelea în care am luat-o noi. V'am găsit cu lada Statului goală, v'am găsit cu opt-deci milioane bonuri de tesaur, cu lucrări extra-ordinare angajate nebunește. În trecut, eu cheltuiam la ministerul meu patru milioane, și d. Germani 'mă făcea tot-d'a-una reproș că sunt un ministru cheltuitor; predecesorul meu a angajat zece milioane pentru anul acesta!

V'am găsit fără bani, comunele sărace; la Craiova nu erau de cât 100 de lei în lada comunei; v'am găsit cu sufletele turburate, cu țărănimea resculată. Am dat și peste biciul lui Dumnezeu, seceta de anul acesta; am avut și nenorocirea că prietenii pe cari comptam ne-au refuzat sprijinul lor. Am luat totuși guvernul, și veți vedea că cu cât sarcina e mai grea, cu atât ne vom ridica mai sus! Și dacă nu vom reuși, vă va rămâne un lucru: că d-voastră ne-ați refuzat ceea-ce trebuia să ne dați, și că amicii noștri au preferit să stea de lături la vremea greutăților și ne-au lăsat singuri.

Dumnezeu știe ce vor face când vor veni vremurile de belșug!

Le luăm greutățile, o repet, fiind-că represintă aici ceva neperitor, un partid vechi și puternic.

Nu ne întrebați pe fie-care de unde am venit: în biserica Domnului nu se cere act de naștere, se întreabă de Simbolul credinței.

În această credință conservatoare ne-am strâns din toate unghiurile, din toate păturile. D. Aurelian îmi găsea cusur că am vorbit de descendentul Impăraților din Bizanț; ce, spuneam eu aceasta ca un drept politic?

N'o spuneam constituind ca drepturi politico-sociale, ci ca să arăt meritul d-lui Cantacuzino, că a primit să stea alături cu Disescu, Fleva, Take Ionescu și alții, și nici aceasta n'ați înțeles-o măcar. (Aplause).

Acest partid, d-lor, este o clădire trainică, neperitoare. De 19 ani se fac încercări ca să fie înlocuită cu alta mai meremetesită și nu s'a reușit, și nici nu se va reuși,

căci nici partidul liberal nici partidul conservator nu pot să piară. Că în aceste partide slujesc câte odată arhiepiscopului, alte ori popii de țară, nu face nimic, căci și când slujesc popii de țară, dar cu sfințenie, ca și când slujesc arhiepiscopului, tot S-ta leturghie slujește.

Numai un lucru aveți dreptul să ne întrebați: cum slujim noi în biserică conservatoare. Atât și nimic mai mult. (Aplause prelungite).

OBSESIUNEA JUNIMISMULUI

Sedința Camerei Deputaților de la 20 Iunie 1899.

Cu ocazia discuțiunii asupra mesagiului fiind acuzat de junimiști că i-a «provoacat cu brutalitate,» Ministrul Instrucțiunii Publice răspunde arătând neexactitatea acuzației și, relevând cele zise de d-nii deputați A. Marghiloman și C. C. Arion asupra fusiunii, explică că nu are «obsesiunea junimismului» ci «decepțiunea junimismului».

Domnilor Deputați,

Fusesem hotărit să nu mai iaș cuvîntul după discursul d-lui ministru de justiție. Ne părea nouă, guvernului, și credem încă că s'a spus cu ocazia acestei discuții tot ce trebuia să se spună, și că s'a răspuns și din partea majorității destul la toate cele spuse în contra ei. Dar obiceiul parlamentar fiind, că în această discuție a Adresei, cel din urmă cuvînt să 'l aibă guvernul, și Camera aceasta tîneră dovedind că nu se ostenește lesne și respingînd adineauri închiderea discuțiunei, sunt silit să iaș cuvîntul.

D-lor, în renunțarea mea de a lua cuvîntul făceam doar o amănare, căci de sigur asupra unei părți din cele spuse erî de d. Marghiloman, sunt dator să răspund.

D. Marghiloman s'a plîns — și leg cuvîntarea sa cu cuvîntarea mai dulce a d-lui Arion, care a început tocmai ca împăratul Wilhelm II, care câți-va ani după telegrama Krueger, primind pe niște marinari englezi la Kiel, le-a spus o dicetoare, care în românește sună: «sîngele apă nu se face,» iar în englezește: «sîngele este mai gros ca apa;» dic în englezește, căci, când vorbea împăratul Wilhelm, vorbea chiar în englezește, ceea-ce făcea o deosebită plăcere marinarilor englezi.

Prin urmare, leg aceste două cuvintări ca să răspund cât se poate de puțin gros.

Sunt dator să declar că d. Marghiloman nu are dreptate. Mi s'a spus că eu *am provocat cu brutalitate* pe junimiști. Nu este exact. Nu provoc nici o dată, dar sunt prea luptător de temperament, și cei 15 ani de viață parlamentară nu au căzut pe mine ca apa pe fer, fără să lase urme, ca să nu știu cum să lupt. De aceea, eu, când sunt atacat, nici o dată nu mă mulțumesc cu prada, ci ripostez. (Aplause).

D-lor dau și eu un sfat tinerimei: nici o dată în luptele parlamentare să nu se mulțumească cu apărarea. Acela care numai se apără, dă să se înțeleagă că ar voi să scape, omul politic, dacă are convingeri politice, ripostează. Toată cestiunea este dacă știe cum să riposteze: înțepare la prietini, găurire la vrăjmași. (Aplause).

Eu, d-lor, nu am provocat lupta. Partidul conservator m'a însărcinat cu redacțiunea intermitentă a unei gazete — atâta ambițiune am și eu să scriu articole la *Timpul* — și de aceea știu că nu am început eu polemica, ci am fost provocat. Dacă veți lua polemica dintre *Constituționalul* și *Timpul*, veți vedea că am răspuns mult mai dulce, că am împrumutat limbajul de altă-dată al *Constituționalului*: cam un fel de zeamă de dulceață, pe când *Constituționalul* se infuria într'una.

Am mers la Senat, mă așteptam să mă lupt cu d. Isvoranu, cu d. Aurelian, și aci în Cameră cu d. Ionel Brătianu. Nu mă așteptam la lupta cu d-voastră. Credeam că se va amâna acest fel de luptă, adică lămurirea dintre junimiști și conservatori, lămurirea incidentului creat prin refuzul junimiștilor — cari mărturisesc că sunt o fracțiune mai mică din partid — de a primi o parte mai mare din guvern. Eu puteam și eram gata să amân pentru la toamnă aceste explicațiuni, și dacă este să caut sentimentele mele intime, ași fi preferit nu la toamnă, dar la altă toamnă.

Dar ce voiți? M'am găsit în fața unui atac. D. Maiorescu nu m'a atacat brutal ca să întrebunțez un cuvânt mai puțin, nu dic necuviincios, dar nepolitic, ași preferi vorba: «viril». Nu am fost atacat nici măcar viril.

Cum am fost atacat? Am fost atacat cu un sistem întreg de... combinații.

Intr'adevăr, m'a luat pe tema alegerilor. Dar cine presidă la alegeri? Două miniștri, președintele consiliului și ministrul de interne; numai unul, când președintele consiliului este și ministru de interne. Prin urmare, o singură persoană presidase la alegeri. Că toți miniștrii au răspunderea, este evident; dar fie-care ministru nu are de cât răspunderea generală a tuturilor; răspunderea specială este a ministrului de interne. Junimiștii cari știașu aceasta, de ce m'aș ales pe mine?

D-lor, d. Maiorescu când se plânge de un incident din alegerile de la Huși, țice: plângerea fiind făcută în absența ministrului de interne, care umbla prin Moldova — ca și cum ministrului de interne când călătorește nu i se aduce la fie-care stațiune vrafal de telegrame din toate părțile — țice d. Maiorescu: ministrul de interne, fiind absent, *trebuia* ca d. secretar-general al ministerului de interne să fi arătat acea plângere ministrului de culte.

Adică de ce ministrului de culte și nu celui de la rășboiș, domenii, finance, externe, justiție sașu lucrări publice? Pentru ce? Pentru că aci era o mică *combinațiune*.

Care este mica combinațiune? La ori-ce situațiune echivocă pe care publicul nu o poate pricepe, trebuie să fie o victimă, o ființă expiatorie. Până la o vreme se alegea ministrul de finance, acum însă am intrat și eu în bucluc. Și cum tocmai în această cestiune a alegerilor trebuia ca cine-va să expieze, am fost atacat eu pentru alegeri, eu, ministrul instrucțiunei publice, că eu sunt acela cu buclucul, cu cartelurile, cu alianțele imorale.

Iată dar ce am avut de țis asupra brutalității.

Am fost atacat și am ripostat și, adaug că ori de câte ori voiș fi atacat, voiș riposta. Când nu voiș mai putea riposta, nu mai sunt folositor partidului și nu mai voiș avea ce căuta aici. (Aplause).

Dar acum cum am ripostat? Mi s'a spus că între alte păcate am făcut și acela de a povesti o anecdotă!

Apoi, d-le Marghiloman, ești în dreptul d-tale să ne

faci opozițiune, dar sunt și eu în dreptul meu să'ți cer să mă tratezi cel puțin așa cum ai tratat pe d. Sturdza.

Eū făcusem anul trecut o interpelare în cestiunea unor documente, care d. Sturdza dicea că erau false. Nu ai spus d-ta d-lui Sturdza: «să declare d. Sturdza că nu s'aū petrecut lucrurile așa, și voiū crede pe cuvânt pe un ministru român»? De ce numai pentru d. Sturdza atâta amabilitate? Nu vrei să mă tratezi și pe mine ca pe d. Sturdza? Voia d-tale, dar am și eu tot dreptul ca ministru român, să fiū tratat cum ai tratat pe d. Sturdza.

Am afirmat în Senat nu o anecdotă, ci o conversațiune, și am adăugat: cu unul din șefii junimiști. Nu am accentuat cine, pentru că este deplorabil sistemul de a raporta o conversațiune privată. Sunt de 15 ani în viața parlamentară, de 18 ani în viața politică, am fost cu multă lume în legătură, atât în guvern cât și în opozițiune, dar n'ați auđit să fi raportat eū vre-o dată o conversațiune privată! De ce am raportat acum această conversațiune la Senat? Iată de ce: știū un lucru, că quintesența bunelor morăvuri politice, în țara aceasta, o aū junimiștii; de aceea când am auđit pe d. Maiorescu dându-mi o pildă și raportând pe socoteala mea o conversațiune privată cu un d. judecător, d. Crăsnaru, m'am convins că eū eram greșit, și cu toată părerea mea personală, că nu este permis a raporta conversații private,—părere la care iar m'am întors—m'am grăbit a'l imita pe d. Maiorescu și am raportat și eū o convorbire privată.

Conversațiunea pe care eū am reprodus'o, era reală iar nu anecdotică, în privința ei v'ași putea da toate detaliile...

D. Al. Marghiloman: Ași vrea să știū până la ce punct sunteți autorisat?

D. Take Ionescu, ministru cultelor și instrucțiunei publice: Nu sunt autorisat, însă așa vrea să știū până la ce punct l-a autorisat pe d. Crăsnaru? (Ilaritate).

S'a mai spus de d. Marghiloman, că dacă ar fi pe răfuială, ar putea să'mi spună că eū am venit la partid la masă întinsă și atunci când lucrurile se liniștiseră. Faptul nu este exact, adevărul nu este așa.

La 1888, ați venit la guvern, d-voastre, junimiștii. N'ați putut s'o duceți singuri, ați combinat atunci ministerul d-voastre cu trei membrii ai partidului conservator. Nu ați putut merge lucrurile nici așa. Ați schimbat combinația și iar n'ați reușit. A venit în urmă d. Lascar Catargi cu Vernescu, n'a mers. Vine ministerul Manu, cade și densusul; vine ministerul generalului Florescu, Catargi și Vernescu, minister care, fie și în treacăt, făcuse cartel electoral cu liberalii din opoziție, în unele județe, tocmai că noi. S'a și atunci oare că s'a făcut demoralizare de moravuri din pricina aceasta? Ei bine, acum ne-am luat și noi după pilda dată de Lascar Catargi la 1891!

La alegerile făcute sub ministerul Florescu, am căzut, fiind-că mi-a lipsit la colegiul II de Craiova un singur vot. Este bine că am căzut; căci din acțiunile mele politice recunosc că aceasta fusese rea: luasem parte la votul de blam contra cabinetului Catargi-Vernescu, și în urmă făcusem cartel electoral cu acel guvern. Alegătorii ați fost mai cuminiți de cât mine și m'ați trântit la alegeri.

Căzut la alegeri, am fost omul cel mai mulțumit din lume și am trăit 6 luni de zile foarte fericit.

În acele alegeri ați intrat 40 deputați din opozițiunea liberală și, cum s'a deschis Camera la Noembrie, de la alegerea biuroului a căzut guvernul.

În acele momente nu era de loc sigur dacă regimul conservator va mai dura și nu se va face apel la partidul liberal. Așa de puțin sigur, în cât, când d. Lascar Catargi m'a chemat în minister, atunci când eu nu eram nici măcar deputat, nici n'am știut de voi să fi ministru mai mult de o zi. Am început, și, printr'o prorogare, după opt zile, am primit votul de blam, pe care l'ați dat și d-voastre...

D. Al. Marghiloman: V'ați înșelat...

D. Take Ionescu, ministru cultelor și instrucțiuni publice: Dar v'ați abținut, ceea-ce este mai același lucru.

Și am plecat cu acest vot de blam, și, înțelegeți, că, pentru mine, era situațiunea cea mai ridiculă, să fi ministru fără să fi deputat, să fi ministru 8 zile; și să nu fi stat pe bancă de cât să auzi cum te atacă d. Fleva,

căci și d. Fleva e un luptător, și când atacă, atacă, și să nici nu răspunzi. Fusesem atacat fără să pot răspunde. (Intreruperi). Prin urmare, nu era situațiunea netedă, nici masă întinsă, și aveam, din contra, riscul să rămân un ministru caraghios, căci, tot-d'auna, un ministru de 8 zile e un ministru caraghios.

S'a întâmplat alt-fel, ni s'a dat un decret de dizolvare, și după ce ni s'a dat un decret de dizolvare și am dizolvat, s'a început tratativele cu junimiștii ca să intre în guvern. Lascar Catargi nu voia să le dea de cât două locuri și junimiștii cereau trei. Nu fac acum destăinuirii nici de persoane, nici de nume, ceea-ce pot să spun, e că tratativele au fost laborioase, și că după multă dificultate Lascar Catargi s'a hotărât să dea trei portofoliuri, și s'a compus ministerul, și s'a retras trei conservatori: Prințul Știrbei, d. General Manu și d. Sturdza-Scheianu, și au intrat trei junimiști. Dar s'a mai făcut atunci ceva: s'a făcut învoială de fuziune complectă, și o notiță identică în acest sens s'a publicat și în ziarul *Timpul* și în *Constituționalul*. Și ce e mai ciudat, e că notița e scrisă de mâna mea, și scii d-le Marghiloman, odaia în care am scris'o, înainte de a intra în consiliu, sus, am scris'o jos, într'o anume casă din Bucuresci. E redactată de mine împreună cu d. Carp și cu d. General Manu, și a apărut în amândouă jurnalele.

Un singur lucru s'a ținut: despre ziarul *Constituționalul* nu putem afirma că se va fusiona, pentru că este proprietatea d-lui Laurian.

Și am intrat în acel guvern cu convingerea deplină, că junimiștii și conservatorii e un lucru de trecut, dar nu va mai fi un lucru de prezent. Și am trăit patru ani cu această idee în guvern, pe urmă am văzut că mă înșelasem. Așa că acum am *decețiunea junimismului*, iar nu *obsesiunea junimismului*!

Am trăit patru ani în guvern și am trăit foarte bine, în ce mă privește pe mine. Treceam drept ministrul care făcea un fel de legătură, fiind-că am reputația tocmai de a nu mă prea iuți.

Acum țiței că ved roșu ca taurii, și că 'mă-am perdut mințile!

Scii bine că cu legea minelor, de ce țile făceam la

navette în trăsură, între președinții Corpurilor legiuitoare și d. Carp, care nu voia să se întâlnească cu ei să discute, și prin mine se făcea totul. Am făcut patru ani această meserie, (întrerupere), și d-ta, d-nule Marghi-loman. Așa e, amândoi, vezi, când ai dreptate 'ți-o dau imediat.

Am căzut de la guvern la 1895, care era dorința noastră? Noi diceam: ei bine, cât suntem la guvern, nu se bagă de seamă, dar acum aide să fusionăm cum ați promis, aide să facem un singur club. Știi bine că nu am putut reuși, știi că, nu o dată, nu de două ori, nu de trei ori, nu de nouă ori, am dorit și cerut fusiunea și ni s'a refuzat. Ba, de multe ori, am întrebat: ce ne desparte? Eă, încă, vă mărturisesc—o să vorbim la toamnă despre aceasta—acum eă încă nu pricep. Știu că o dată a cerat d. Carp să se explice, într'un discurs, la Botoșani, și a spus ca diferența e programul, și a compus programul său din două lucruri: întâi a atacat ideia represintării minorităților, pe care nu știm dacă acum nu recunoașteți că are și ideia aceasta a represintării minorităților, partea ei agreabilă, când ești în opozițiune, și, al doilea, a vorbit despre impositul pe moștenirile directe, pe cari—dice-se—il vrea d. Carp, dar noi, nu.

Ei bine, cum să pricep, când eă știam că, la 1885, eă și d. Costinescu, am susținut în Cameră impositul pe moștenirile directe, și d. Carp 'l-a combătut?! Neapărat, am vădut cu mare mirare, că se spune că ceea-ce ne desparte de d. Carp este acest imposit al moștenirilor directe, că d-lui e partisanul unei idei pe care a combătut'o, și că eă sunt adversarul unor lucrări pe cari le-am susținut deja de atunci. Vedeti, d'aia nu pricep eă ce ne desparte.

Tôte încercările de fusiune aă fost infructuoase, și, fiind-că d. Arion făcea apel la memoria lui Lascar Catargi, în cei trei ani și jumătate, cât am lucrat lângă el, în opoziție, am învățat un lucru: să nu intrați nici o dată într'un guvern fără fusiune. Știți că Lascar Catargi vorbea puțin, dar se gândea mult; știți că ajunsese să'si formuleze ideile lui în niște aforisme.

Aforismele lui erau: «nu dau majoritatea consiliului de miniștri și nu dau nimic fără fusiune». Dar a muncit

bietul om pentru fusiune. Că a lucrat omul acesta pentru fusiune este un ce știut de toți, și ar fi o nedreptate strigătoare la Cer de a dice saū a crede alt-fel.

De rest nu mai vorbesc. Dar de ce aș avea eū această obsesiune a junimismului? (Intreruperi din partea d-lui Marghiloman). Nu, d-le Marghiloman, vē inchipuiți ceva care nu există.

D-voastre vē trebuie un cap asupra căruia să cadă loviturile, atacurile politice; vē trebuie cine-va care să fie paratonerul asupra căruia se fac descărcările electrice din atmosfera politică. Acum la modă sunt eū, altă-dată a fost altul, o să mi treacă moda și mie și o să fie altul.

Chiar excelentul meu amic, d. C. Arion a dis: «*când vor înceta ambițiunile*»; iar d. Marghiloman a dis că mă găsesc jenat de junimiști, că dau peste junimism încotro mă întorc, pe când eū pe d-lor nu'i jenez de loc.

Ei bine, vē înșelați.

Vē înșelați! Nu există om politic în această țară, cari să fie mai puțin stăpănit de ambițiuni de cât sunt eū, dar nu este nimeni mai mândru de cât mine; și tocmai pentru că am atâta mândrie, de acea nu sunt de loc ambițios.

Vreți dovedii?

Mi s'a întâmplat și mie cum se întâmplă multora dintre noi, cari suntem în vađa, mi s'a întâmplat să mi se facă oferte de devotament personal; dar să desfid să vie unul să spună că am dis cui-va că primesc să fie partisan al meu, nu, partisan de partid da! (Aplause).

Cum ași fi putut, cum ași putea să fac alt-fel, eū, care am gustat și care știū cari sunt amărăciunile acestui fruct ciudat: viața politică izolată. Cu cele mai bune intenții nu poți nimic; ori cât de drept ai fi, simți că ești bănuțit, când de unul, când de altul, și viața ta politică vecinică rămâne lipsită de acea încredere și căldură pe care nu o poți avea de cât când te știți parte dintr'un mare tot!

Sunt foarte fericit de când am intrat în partid, răsufli liniștit, muncesc cu plăcere. Pot fi sfășiat de protivnici, dar sunt mulțumit.

Sunt în partid, nu în grup, și în partid vreaū să rămân!
Dar credeți, d-voastre, că eū sunt piedică la fusiunea

d-voastre ; ei bine, v^e fac o propunere, v^o fac cu plăcere și cu dorința vie s^o primiți.

Luați și d-voastre angajamentul, — dar luați'l — că intrați în partid fără condițiuni, și v^e declar că eu mă retrag și de pe aceste bănci, și din partid și din viața politică chiar, și că mă retrag pentru tot-d'a-una. (Aplause prelungite). Dar luați acest angajament și eu sunt gata.

Și fiind-că această Cameră este o Cameră tin^{er}ă ; și de și eu am numai 15 ani de viață parlamentară, dar care, ca în răsboi^u, se num^{er}ă dublu (aplaude), să dau și eu un sfat celor tineri : să știți, că nu este partid politic în care să nu aveți neazuri câte odată ; nu este grupare omenească în care să nu suferiți de unele vecinătăți ; nu este grupare politică în care să nu se facă nedreptăți ; dar să mai știți un lucru : că cu, toate acestea, tot mai bine este a fi în partid.

Să nu faci politică dacă nu poți să fii un om de partid (Aplause). Viața politică, chiar când stai într'un partid politic, este deja o suferință ; este un infern viața politică solitară, viața în afară de partide. (Aplause prelungite).

Vorbiți de ambițiuni ! Ei, d-lor, nu este nevoie să așez o modestie exagerată, care nu ar fi de cât ipocrizie.

Nu, eu mă cunosc pe mine însuși în destul ca să știu că, locul la care am puțină să ajung în țara aceasta, nu am nevoie să'l câștig prin nici un fel de intrigă, prin nici un fel de eliminare a altora. (Aplause).

Când am debutat în viața politică, știți că aveam totul în contra mea, și dacă sunt unde sunt, și dacă aș servesc de paratrăsnet pentru furtuni, cum să nu am, o repet încă odată, convingerea deplină că n'am nevoie de nici unul din acele mijloace la cari v^e gândiți, chiar dacă ași avea ambițiunea, care v^e plângeți că o am și pe care nu o am.

Am, da, am o ambițiune, dar o ambițiune nu pentru mine, ci pentru acest partid.

D-lor, sunteți Cameră tin^{er}ă și de aceia cred că în adev^{er} reprezentați țara, cu prejudecata ei modernă, prejudecata tineretului. Ei bine, v^e cer să transformați prejudecățile în judecată sănătoasă, să v^e arătați tineri la v^{er}stă, dar oamenii vechi la minte, să nu se întemple

cu d-voastră ceea-ce s'a întemplat în țara despre care amintea Cicerone — ce e dreptul la bătrânețe, — *proveniant oratores novi, stulti, adolescentuli. Novi adolescentuli*, da, dar nu *stulti*.

Știi de ce vë fac acest apel? Vë voiü spune, și cu aceasta să încheem debaterile acestea.

Suntem, d-lor, într'un moment critic al vieții acestei țări. Suntem tocmai ca într'un teatru cu spectacol frumos, în care, de odată, ar cădea decorul din fund și s'ar vedea ce era după culise. Da, a cădüt decorul Statului nostru, și ađi vedeți realitatea, realitatea economică, realitatea sufletească, adevărata realitate urită și zugrăvită în negru! (Aplause).

Ei bine, ca să ne putem înălța până la nevoile cari cad pe capul nostru, trebuie să nu lăsăm în sufletele noastre nimic, dar absolut nimic personal. Din potrivă, să nu ne gândim de cât la un lucru: nimeni nu poate să fie sigur de ziua de mâine. Un singur ceas este al omului, ceasul de ađi. Acest ceas este un ceas hotărător, căci țara întregă privește la noi, la partidul conservator; de la noi așteaptă îndreptarea unei situațiuni cu deservire rea. Să ne arătăm mari și puternici în acest ceas și vom trăi într'un ceas o viață de nemurire. (Aplause prelungite și des repetate).

ALEGEREA DE LA SLATINA

(*Sedința Senatului de la 8 Iulie 1899*)

Din răspunsul dat de Ministrul Instr. Publice și Cultelor asupra răsvrătirii de la Slatina reese: 1) Că guvernele trebuie a se feri a face anchete parlamentare politice la sate, căci sdruncină mintea țăranilor, și 2) Că răsvrătirea de la Slatina nu e în mare parte de cât rezultatul proiectului de lege al Casei Rurale.

Domnilor Senatori,

Eū credeam că, după discuțiunea care s'a făcut în Senat cu ocasiunea răspunsului la Mesagiū, n'are să se mai deschidă din nou cestiunea de la Slatina, și mai ales, n'are să se creadă că am fi așa de naivi în cât să primim propunerea unei anchete parlamentare. (Aplause).

Apoi, d-lor, știū un lucru: s'a svonit numai despre o anchetă asupra pretinselor ingerințe electorale, și ați vădut că, de la Slatina până în fundul satelor celor mai depărtate, acest cuvint de anchetă s'a transformat în mintea țăranilor în fel de fel de chipuri, și știți ce s'a întemplat.

Și credeți d-voastră, d-le Aurelian, că atunci când un guvern, numai pe svonul unei anchete de mică importanță, a vădut cum cuvintul de anchetă s'a transformat în desființarea alegerii și alegere nouă cu vot universal și pe câmp, credeți d-voastră că, în cazul acesta, un guvern, conștient de datoria lui și cu răspundere către țară, ar putea avea naivitatea să trimeată o anchetă parlamentară la sate? Aceasta ar fi, d-lor, nu sēmintă de revoltă, ar fi ceva mai rău, ar fi sēmintă de revoltă sigură și

ar fi o dovadă de incapacitate pentru guvernul care ar face aceasta, și incapabil, d-lor, nu primim să fim. (Aplause prelungite).

Dar, arătați-mi, d-lor, care guvern s'ar găsi să facă copilăria de a trimite anchetă în urma unei turburări sociale? Cine a trimis vre-odată anchetă în asemenea ocaziuni? Dar ați avut un lucru mic sub Ioan Brătianu. În satul Bordenii, din județul Prahova, vă aduceți aminte, un sat unde s'au făcut mai mult de cât violențe, adevărate orori, din care cauză era să se întemple o adevărată revoluțiune; s'a trimis anchetă parlamentară? Dar care guvern a avut nebunia aceasta să primească ancheta parlamentară? Că s'a cerut de opozițiune, da; dar guvernele tot-d'a-una au refuzat, și cu drept cuvânt, să primească anchete parlamentare în asemenea ocaziuni; căci nici un guvern, conștient de datoriile sale, nu ar lua răspunderea unor asemenea lucruri. Dacă e vorba, v'o spun limpede, nici acum, nici la toamnă, anchetă parlamentară nu se va face de noi. Când veți veni d-voastră la putere, o veți face, dacă credeți că puteți să luați răspunderea. Noi, însă, nu primim. Lucru lămurit și fără discuție. (Aplause).

D. Aurelian a spus de proiectul său de lege, la care făcuse aluziune d. ministru de război, că era o lege excelentă ¹⁾. Să-mi dea voie să-i spun că era o lege mai mult de cât deplorabilă. (Aplause).

Am convingerea adâncă. Și vedeți că eu nu am convingerea acum, când s'a întemplat buclucul, dar am spus, atunci chiar în Cameră, când ați presintat legea, ce are să se întemple; căci aceasta este datoria omului politic: să vadă ceva mai mult de cât la o distanță de o săptămână. Și ceea-ce v'am spus s'a întemplat, de și nu s'a votat legea. Și știți pentru ce? Pentru că imaginațiunile populare sunt simple. Când au văzut ei publicat în *Monitorul Oficial* al Statului un asemenea proiect de lege, țăraniile au și crezut că acel proiect de lege s'a și votat, și că n'au de cât să împartă moșiile particularilor. Și aci trebuie să fac un act de dreptate. Nu numai d. Aurelian poate să fie acusat pentru presintarea celui

1) Era vorba de «Casa rurală».

proiect de lege în desbaterea Corpurilor legiuitoare, ci și d. D. Sturdza, care-l anunțase prin Mesagiul din 1896, așa că și d. Sturdza și d. Aurelian sunt de o potrivă răspunzători de proiectul acesta. Țin să fac parte dreaptă între amândoi (Ilaritate). Când s'a citit Mesagiul, la 15 Noembrie 1896, nu mai era d. Fleva în guvern, îl înlăturaserăți din'nainte. (Ilaritate). Și vedeți că la toate puteți să'l atacați pe d. Fleva, dar trebuie să fiți drepti; dacă este un om politic în țara aceasta care nici o dată nu s'a incurcat în acestea, apoi este d-sa, care în tot-d'a-una a văduț pericolul unor asemenea anunțări de distribuirii de pământ.

'Mi aduc aminte că d. Fleva dicea chiar atunci «mare comedie se face și cu legea aceasta». Și m'a dis : băteți toba acuma că dați pământ, dar când va înceta toba, n'are să înceteze și pofta. (Aplause).

Când s'a citit în *Monitorul Oficial* proiectul de lege al d-voastre, — țeranii când ved ceva scris în *Monitor* dic: aceasta este vorbă de la stăpânire, va să dică lucrul acesta să poate — țeranii au creduț că 'și vor avea moșiile particularilor. De aceea ați văduț că, în multe localități, țeranii au răspuns proprietarilor că este inutil să mai facă invoielii, pentru că au să ia dênșii moșiile. (Aplause).

Iată ce au priceput țeranii, iată cum se transformă la urechi simpliste vorbele noastre din Parlament.

Ei au priceput că, printr'un meșteșug oare-care, prin tipărire de hârtie la București, moșiile particulare vor deveni ale lor. Aceasta au priceput ei.

Ei bine, d-lor, eu cel puțin nu m'am înșelat; vă aduceți aminte că am combătut legea Casei rurale, 4 ore, în Cameră și v'am prevenit că, chiar dacă ar lucra mașina d-voastre de bani de hârtie tot anul, legea d-voastre nu se va putea aplica. Anul acesta dovedește că nu ar lucra de loc, că se basa pe ideia fantastică, ca Statul român să se împrumute cu 2 miliarde, peste un miliard și jumătate, cât datorează astăzi. Sunt gata să discut cu d-voastră ori când legea Casei rurale, și să vă dovedesc că este cea mai extra-ordinară concepțiune și din punct de vedere social, și din punct de vedere economic, și din punct de vedere financiar, că coprinde un întreit desastru pen-

tru această țară. Revendic în viața mea politică măcar atât, că m'am opus la Casa d-voastră rurală, că am fost singur în Cameră care m'am opus, și singur am reușit să fac atâta îndouială în spiritele deputaților, în cât d-v. ați dis, terminând discursul d-voastră: nu veți fi o Cameră liberală, dacă vă veți lăsa a fi condus de d. Take Ionescu, și d-voastră știți ce însemnează aceste cuvinte, adresate unei majorități. Însemnează, în limbajul parlamentar, un apel desesperat făcut la majoritate; d. Aurelian înțelesese că sdruncinasem credința amicilor săi, văduse că se ivise îndouială în spirite. Și, pentru fericirea țerei, legea Casei rurale a rămas în cartoanele Parlamentului.

Eū sunt gata la luptă, când poștiți, și pot să vă vedesc întreitul dezastru care era în lege. Și întrebați pe amicii d-voastre, dacă nu a pornit în sate atunci, credința că este un mijloc găsit de d-voastră, un meșteșug, pe care stăpânirea l-a găsit și publicat în *Monitorul Oficial*, prin care moșiile particulare se vor transforma în moșiile țăranilor, cari le vor plăti în 50—60 de ani. Acesta a fost rezultatul. V'am dat o pildă, ca să vedeți cum se transformă lucrurile, pe care le spunem noi aci până să ajungă la urechia țăranilor.

Și este lucru firesc, căci dacă d-voastră v'ați inchipuit că o să lucrați cu o mică băncuță care regulează 2—3 moșii pe an, din această operațiune mică și îngustă, țăranii au priceput un fel de al doilea 1864, o nouă împărțire a moșiilor particularilor, dar cu o deosebire: Atunci era vorba de pământuri pe cari aveau drepturi *ab antiquo*, pe când cu legea d-voastre, e vorba numai de revoltă în spirite și de sdruncinarea proprietății. (Aplause).

D. Aurelian se miră că legea d-sale a produs revoltă; eū mă mir că nu a eșit mai mult. Căci dacă mai este un lucru care mă înfiorează, este acea stare de lucruri care este mai tristă de cât aveți aerul să credeți, când în țara românească ved că la colegiul III-lea s'a putut în 7—8 județe să fie candidați cu un program anarhist, și să intrunească sute de voturi la aceste alegeri, despre cari d-voastră ați dis că n'au fost libere. (Aplause).

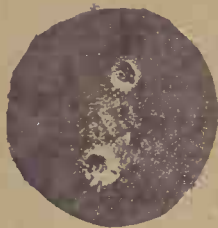
Când ați vădut în țara românească primul ziar anarhist

că scrie în fruntea lui ca program : *Casa rurală* și votul universal și pe redactorul ei Ghiulea obținând la alegerile colegiului al treilea 700 voturi, aceste lucruri trebuie să vă îngrijească, d-le Aurelian. (Aplause).

Atunci trebuie să vă dați seama că turburarea este mult mai adâncă de cât vă închipuiți d-voastră.

Eū spun din adâncul convingerei mele, că am fost obsedat de la propunerea Casei rurale, care, dacă se vota, până astăzi ar fi fost *finis Romaniae*.

Eū sunt convins, d-lor, că, pentru ceea ce se întâmplă astăzi, o mare parte de răspundere cade asupra acestei legi. Dar ați făcut-o cu rea voință? A avut d. Aurelian gândul să turbure țara? Doamne ferește! Cine poate să acuze pe d. Aurelian, proprietar, om liniștit, temperament pacinic, foarte pacinic că d-sa a avut gândul ca să turbure țara românească? Dar să știți un lucru: turburările cele mai periculoase și mai adânci nu se fac de către cei ce și dau seama că turbură, ci de cei-l-alți! Iată ce aveam să vă spun. (Aplause prelungite).

CELE PATRU ADEVĂRURI

RĂSPUNSUL LA MESAGIU ¹⁾

(*Sedința Camerei de la 30 Noembrie 1899*)

Lungile debateri ce s'au produs în discuțiunea generală a proiectului de răspuns la Adresa Coroanei, Ministrul Instr. Publice și Cultelor le resumă în patru adevăruri: 1) Ridicarea nivelului discuțiilor, 2) Increderea în viitorul partidului conservator, 3) Păstrarea curteniei parlamentare în discuțiune, și 4) O domolire în atacurile opoziției, ceea ce dovedește (acest din urmă adevăr) că guvernul știe face față împrejurărilor.

După acest discurs al Ministrului, discuțiunea generală se încheie.

Domnilor Deputați,

Am ajuns la sfârșitul debaterilor Adresei în această primă sesiune, și, semn caracteristic și nou în istoria noastră parlamentară, discuțiunea generală se sfârșește fără să se audă vorba: «închiderea discuțiunii.»

Toți cei înscriși au avut parte de cuvânt, și de sigur, d-lor, că și acesta este un frumos precedent, pe care îl crează această nouă Cameră în prima ocaziune, în care

1) Iată textul Mesagiului Regal prin care s'a deschis sesiunea ordinară a Corpurilor Legiuitoare:

*Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,*

Am simțit în tot-d'a-una o vie mulțumire să Mă găsească în mijlocul reprezentanților Țării. Mulțumirea Mea, de rëndul acesta, este cu atât mai mare cu cât, în vremurile din urmă, am avut încă un prilej ca să văd cât de adânc a pătruns în poporul român sentimentul monarhiei și credința în Dinastie.

Măhnirea generală în fața boalei Principelui Carol, primul Principe din Casa Mea, născut și crescut pe pământul României; fericirea tuturor la vestea însă-nătoșirii Lui, Mi-au umplut inima de bucurie. M'am pătruns ast-fel încă o dată că munca Mea de trei-zeci și trei de ani, Pronia cerească a înununat-o cu succes, și că pe temelii neperitoare, fiind-că sunt așezate în mințile și inimile

dânsa are să se ocupe de o mare cestiune politică. (Aplause).

A venit vremea să rezum aceste debateri. Mi se pare că trei adevăruri reies din aceste debateri: Cel d'ântăi este, că această Cameră, reinouind tradițiunile conservatoare, a ridicat nivelul discuțiunilor noastre. Nu în această Cameră am fi putut să vedem debateri de Adresă ca acelea în cari s'a căutat, o jumătate de ceas, în rândurile majorității un membru, care să vorbească *pentru*, fără să se poată găsi. Nu în această Cameră am fi putut să vedem debateri ca acelea, în care opozițiunea întregă, de toate nuanțele, renunța la cuvint, pentru că se comisesse o mare necuviință parlamentară; dezbateră se începuse cu discursul primului ministru, ca și cum la Mesagiul Coroanei mai trebuia adaos și un supliment de Mesagiū guvernamental. (Aplause).

Al douilea adevăr d-lor, care ese din debaterile noastre, este că isbânda ar fi fost de partea noastră, chiar dacă nu intervenea nimeni din guvern, ceea-ce dovedește că în acest partid, acusat de slab și incapabil, în afară chiar de rezervele despre cari ne spunea, și noi ascultam cu plăcere pe D. Marghiloman, că ni se păstrează aiurea,

supușilor Mei, staū instituțiunile pe care și le-a dat scumpa Noastră Românie la 1866, atunci când, plin de încredere și cu inima caldă, am răspuns la chemarea ei.

Mulțumesc din tot sufletul pentru noua și mișcătoarea dovadă de iubire pe care Țara 'Mă-a dat-o.

Domnilor Senatori,

Domnilor Deputați,

Agricultura noastră, isvorul de căpetenie al avuției naționale, a fost anul acesta încercată ca nici o dată, și într'un timp seceta ne dedese îngrijiri și pentru viitor. Nenumeroasele și neobișnutele ploii din toial verei au îmbunătățit fața lucrurilor, și azi sunt pe deplin convins că în scurtă vreme vom eși din strîmtoarea actuală.

În aceste împrejurări economice grele, care din nenorocire coincideau cu o criză financiară europeană, cea d'întăi preocupare a guvernului Meu a fost să mențină neatins creditul Țerei. În acest scop, guvernul Meu a isbutit să contracteze un împrumut pe cinci ani ca să lichideze datoria flotantă care luase proporții îngrijitoare, și să asigure și fondurile necesare pentru continuarea lucrărilor extra-ordinare începute, a căror îmbulzire a impus financelor noastre atâtea jertfe.

Orî cât de solid ar fi însă creditul României și orî cât de utile și producătoare au fost lucrările cu care am înzestrat Țara, înțelepciunea ne impune să mărginim pentru acum zorul nostru firese, și înainte de toate să închinăm munca noastră ca să așezăm finanțele publice pe baze trainice și puternice.

în afară de aceste rezerve, sunt încă multe și numeroase rezerve, și că, prin urmare, putem să privim viitorul partidului conservator cu o deplină încredere. (Aplause).

O a treia caracteristică, d-lor, a acestor desbateri este că ele, afară de un cuvânt al deputatului colegiului I de Gorj, căruia îi voi răspunde la vreme, nu au eșit nici o dată din acea cuviință, din acea curtenie parlamentară la care ne invita d. președinte, când 'și-a ocupat fotoliul său, și că, prin urmare, putem spune așă, după prima încercare de arme dintre noi, că d. președinte are dreptul să fie vesel și mulțumit de atitudinea Camerei sale.

D-lor deputați, dacă nu mă înșel, mai este un lucru caracteristic în această desbatere: nu ați simțit toți că s'a schimbat oare-cum tonul atacurilor în contra noastră de la luna Iunie până la Noembrie?

Toate nuanțele de opozițiune au scăzut în parte tonul cu care ne atacău.

Să fie pricina numai deosebirea de anotimp? Nu d-lor; pricina trebuie căutată aiurea.

La Iunie era încă îndouială, dacă vom fi în stare să facem față împrejurărilor; la Noembrie s'a dovedit, că am fost în stare să facem față împrejurărilor. (Aplause).

Guvernul Meu vă va prezenta un budget într'adevăr echilibrat, un budget în care veniturile să fie prețuite cu cumpătare și cheltuelile ordinare ale Statului să fie toate înscrise în budgetul ordinar.

Pentru alcătuirea unui astfel de budget, însă, veniturile actuale nu mai ajung. Nu Mă îndoiesc că domnia-voastră veți da guvernului Meu un sprijin lămurat și patriotic în crearea nouilor venituri pe care guvernul Meu lo-a proiectat astfel în cât să fie repartizate cu dreptate pe toate părțile societății.

Aceasta va fi opera domniilor-voastre de căpetenie în această primă sesiune a acestei noi legislaturi, operă care singură ar fi de ajuns ca să vă asigure recunoștința Tărei care v'a ales.

Tot în vedere de a întări economia noastră și a spori mijloacele noastre de dezvoltare, guvernul Meu vă va propune o întreagă serie de legi. Astfel vor fi: legea căilor ferate particulare, care trebuie lărgită așa în cât inițiativa privată să poată lua și densa parte la înzestrarea României cu căi de comunicațiune; legea drumurilor; legea apelor, atât de necesară dezvoltării industriei naționale; legea societăților cooperative, legea brevetului de invențiune și modificarea serviciului poștelor, telegrafelor și telefoanelor.

Buna rânduială economică a Tărei cere imperios și însemnate schimbări în administrația justiției spre a o face mai repede și prin urmare mai sigură. Guvernul meu vă va prezenta mai multe proiecte de legi privitoare la modificarea Codului de procedură civilă, a legii portăreilor și a unor părți din Codica penală și Procedura penală.

Organisația noastră militară este ajunsă la o dezvoltare aproape întreagă. Complectarea materialului de război, guvernul Meu va căuta a o îndeplini cu veniturile prevăzute în budgetul ordinar, fără a avea recurs la creditele extraordinare de cât pentru schimbările însemnate care s'ar impune de progresele

Și de ce, d-lor, nu ar fi fost la Iunie îndouială? Vă întreb pe ori-care dintre d-voastră, dacă unuia dintre noi i s'ar fi spus acum două ani că va veni o di în care partidul conservator, isbit de loviturile soartei prin pierderea iluștrilor și valoroșilor săi membrii Lascar Catargi și Alex. Lahovari, cari conduseseră în mod glorios partidul conservator, lipsit și de o parte din membrii săi de frunte, cu cari lucrase altă dată și cu cari era în drept să creadă că va avea să conlucreze, va fi chemat la o moștenire grea și va da și peste o mizerabilă recoltă, cum de 30 sau 40 de ani nu mai fusese în țara noastră; dacă, dic, celui mai curajos din d-voastră, i s'ar fi pus întrebarea: fi-va partidul conservator în pozițiune să facă cu succes față la nevoile țerei în așa condiții, ce ar fi răspuns? Câți dintre noi nu ar fi rămas pe gânduri, uimiți și în neputință de a da un răspuns sigur și prețios. Această îndouială, care ar fi fost în noi toți, este firesc să fi existat și în cei-l-alti, și de aceea astă vară, credința că nu vom putea merge înainte. Acum, când s'a dovedit că am putut, s'a schimbat și tonul opoziției. (Aplause).

D-lor, în cursul acestor desbateri s'a accentuat două cestiuni; una de politică generală, cea-l-altă relativă la activitatea noastră de guvern.

științei. Guvernul Meu vă va propune mai multe legi destinate a întări administrațiunea noastră militară și modificarea legii de recrutare, pentru a o pune în acord cu învățămintele experienței.

În privința instrucțiunii și a disciplinei, armata este în progres constant și merită toată încrederea Noastră și a Țerei.

În cele din urmă două legislaturi s'a consacrat o mare parte de timp pentru legiuirile privitoare la școală. Guvernul Meu vă va presenta un proiect de lege care să descarce ministerul instrucțiunii publice de unele din școalele speciale, să pună în concordanță toate legiuirile privitoare la învățământ și să introducă și acele modificări care sunt absolut indispensabile pentru a da școlii naționale o îndrumare mai bună și mai conformă cu cerințele vremii.

*Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,*

Politica înțeleaptă și leală, de la care România nu s'a abătut nici odată, continuă a și da roadele ei. Relațiunile noastre cu toate Puterile sunt din cele mai bune.

România a luat parte cu o vie mulțumire la conferința de la Haga, datorită generoasei inițiative a M. S. Impăratului Nicolae II. Guvernul Meu va supune aprobării domnilor-voastre convențiunile pe care le-a semnat drept urmare a acelei conferințe.

Care este cestiunea de politică generală? Este aceea a raporturilor reciproce dintre partidul conservator și constituționalii, sau constituționalii-conservatorii,— căci la unii este încă neprecisiune; eu îi voi numi junimiști, pentru ușurința desbaterilor, și pentru că cuvântul de junimiști este cel mai obicnuit între noi. Că cestiunea trebuia pusă este evident, căci ea este unul din factorii situațiunii politice de azi; de aceea pe rând d-nii Carp, Arion și Marghiloman au desfășurat această cestiune, dacă nu din același punct de vedere, dar câteși trei cu aceeași notă caracteristică. Nota caracteristică iat-o: desfid că, fără ca cine-va să fi cunoscut bine istoria noastră politică, să fi putut înțelege din desbaterile urmate, chiar dacă ar fi ascultat cu cea mai mare atenție și bunăvoință, care este cuvântul pentru care junimiștii votează în contra Adresei și nu se află printre noi.

Intr'adevăr, d-lor, care le-a fost tema? Tema a fost aceasta: suntem despărțiți de d-voastră, nu pentru că nu ne potrivim în idei, dar pentru că am lucrat împreună și azi culegeți singuri roadele, din pricina cutare și cutare.

Dar atunci vă pun o întrebare; o întrebare pe care și un copil o poate găsi, și care dărimă toată construcția d-voastre: foarte bine, ne-ați dat cuvinte pentru cari

*Domnilor Senatori,
Domnilor Deputați,*

Legislaturei actuale îi cade o sarcină grea, dar frumoasă. Așezarea mai temeinică a financelor Țării, sporirea veniturilor, îmbunătățirea serviciilor publice, reforma codurilor, revisuirea în spirit larg a legislației economice, care singură poate atrage capitalurile de care Țara are nevoie, constituiesc un câmp de activitate din cele mai însemnate.

Nu Mă îndoesc că veți fi la înălțimea așteptărilor Țării și că veți socoti ca cea d'înteu datoric a domniilor-voastre să munciți ast-fel în cât legislatura această să fie din cele mai rodnice și mai demne de amintit.

Dumnezeu să bine-cuvinteze lucrările domniilor-voastre.
Sesiunea ordinară a Corpurilor Legiuitoare este deschisă.

CAROL

Președintele Consiliului de Miniștri și Ministru de Interne, *G. Gr. Cantacuzino*.
Ministrul Financelor, *General G. Manu*.
Ministrul Războiului, *General Iacob Lahovari*.
Ministrul Cultelor și Instrucțiunii publice, *Take Ionescu*.
Ministrul Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor, *N. Fleva*.
Ministrul Afacerilor Străine, *Ion N. Lahovari*.
Ministrul Lucrărilor Publice, *Dr. C. I. Istrati*.
Ministrul Justiției, *C. G. Dissescu*.

v'ați despărțit de noi la 1881, altele pentru cari ați, la 1899, nu v'ați putut uni cu noi; dar de ce nu ne spuneți pentru ce v'ați despărțit de noi la 1895, a doua și după retragerea ministerului Lascar Catargi de la putere? Aceasta nu ne-ați explicat. Aceasta nu ne-o puteți explica; de aceea toată construcția d-voastre cade.

Intr'adevăr, d-lor, ne-ați spus că nu ați fost altă dată de acord cu noi asupra politiceii externe. Fie, dar ați fost de acord de la 1888—1895. Nu ați fost veri-o dată de acord cu noi asupra șefilor! Fie, dar ați fost de la 1891—1895, și după moartea șefului nu aveți de cât elogi și strigăte de fidelitate pentru șeful defunct. Nu ați fost de acord asupra reformelor! Fie, dar ați fost de la 1888 până la 1895.

Ce v'a despărțit? Representarea minorităților? Nu era vorba de dânsa la 1895! Prezența d-lui Fleva? Dar nu era vorba la 1895 de d. Fleva. Intermitența d-lui Disescu? Nu era vorba la 1895 de intermitența d-lui Disescu.

Ce a fost la 1895, a doua și după retragerea de la guvern, după acei ani glorioși de lucrare împreună, sub același șef și sub același steag? Ce v'a despărțit atunci? Credința tuturilor atunci, și mai ales a mea, era că nuse va mai desface ceea-ce s'a făcut, că pentru tot-d-auna s'a uitat la un loc toate forțele conservatoare (Aplause).

Nu ne-ați putut spune nimic. Imposibil să spuneți ceva!

Dacă, d-lor, mi-ași face eu întrebarea aceasta, ași dice un singur lucru: dacă la 1895 nu am rămas împreună, este că a fost din parte-vă un lucru care constituie o greșeală de drept civil și adaog și o greșeală de prevedere. A fost vorba poate de a se încheia veri-un pact asupra unei moșteniri viitoare; legea civilă le oprește, și bunul simț omenesc ne spune că nu e bine să faci nici un pact pentru cesti care atârnă de cel mai efemer dintre lucruri, de viața omenească, așa de trecătoare și așa de în pericol în fie-care moment (Aplause).

Și atunci, d-lor, dacă un simplu raționament de copil vă dărimă construcția, ia să luăm istoria care s'a făcut de d. Carp, toată, în toate detaliile ei, și să vedem dacă e istorie exactă sau dacă e istorie ad-hoc.

D-lor, când vorbesc de d. Carp sunt silit să încep cu o declarație. Eu am pentru d. Carp nu numai admirația care trebuie să o ai pentru orî ce om înzestrat așa de bogat ca d. Carp, am pentru d-sa nu numai... așa dice afecțiunea, dar știu că junimiștii pretind că sentimentul nu are ce căuta în politică... (ilaritate), dar am pentru d-sa prietenia sinceră pe care nu poți să nu o ai pentru d. Carp, când ai lucrat patru ani de zile împreună cu dînsul, și la lucruri grele și mari. Și mai am pentru d. Carp credința, că dintre toți oamenii politici, câți cunosc eu, cel care răspîndește cea mai mare simpatie e d. Carp.

'Mi aduc aminte de întîia oară când l-am auzit pe D. Carp. Eram student venit în vacanță de la Paris, și în loc să 'l ascult de aci, îl ascultam de după stâlpi. Se discuta art. 7 din Constituție. D. Carp avea o părere absolut contrarie imensei majorități a acelei Camere, și cu desevirșire contrarie părerei mele. Vorbea ferm ca în tot-d'a-una, și exercita o așa influență asupra Camerei, care de alt-fel era cam slăbuță, în cât bieții deputați din majoritatea liberală îl aplaudau, chiar atunci când d. Carp emitea părerile cele mai contrarii doctrinei lor. D. Carp spunea: țara nu are să'mi spună ce 'i trebuie, ea e bolnavă, și eu, omul de Stat, sunt doctorul; ea nu are alt drept de cât să 'mi spună că o doare, dar de ce o doare, dar ce leac îi trebuie, aceasta e treaba mea. Și aplauda Camera, care era foarte slăbuță, — foarte slăbuțe sunt Camerele liberale în general, — iar Cîmpineanu indignat de nepriceperea majorității, dincolo în fumoir, de față cu mine, i-a luat la ocară: «nu vedeți ce aplaudați? Aplaudați doctrina care desființează principiile partidului nostru»; așa de puternică era simpatia pe care o răspîndea d. Carp.

Dacă, d-lor, după ce am făcut această mărturisire, iau istoria făcută de d. Carp și dic, că nu este istorie exactă, este pentru că am convingerea că aceasta este datoria noastră. Și, d-lor, o mică observațiune: să nu se întîmpine că n'ași avea dreptul să fac această discuțiune eu, care nu m'găsesc de cât de 8 ani de zile în partidul conservator, de și am eșit de 13 ani și jumătate din partidul liberal.

Eū cred, d-lor, cā ori-cine intrā într'un partid, dacā intrā cu credință, are dreptul sã se imbrace și cu toatã gloria trecutã a partidului, dar și dator este sã ia toatã rãspunderea pentru toate greșelile și slãbiciunile trecutului. Eū cred cã in lupta cu vrãșmașul, el nu are dreptul sã întrebe pe soldați, dacã sunt recruți sau veterani; cã fațã de dẽnsul nu se socotește dupẽ data înrolãrei, ci dupẽ vigoarea loviturilor, și cã cine se presintã cu peptul deschis, și se asvãrlã în bătălie, fãrã rezervã și fãrã sfiãlã, veteran este, chiar dacã nu a intrat de cãt din diua de erĩ. (Aplause).

Cu acest drept, D-lor, refac aceastã istorie. Care a fost istoria d-luĩ Carp?

Dupẽ d-sa, partidul conservator n'a inđeput sã existe, in sensul parlamentar al cuvintuluĩ, de cãt dupẽ 1876.

Aci mẽ inscriu in contra; cãci dacã ași primi data de 1876, ași rãpi, d-lor, partiduluĩ conservator cea mãi strãlucitã paginã din istoria luĩ. Care este aceastã paginã? Este anul 1871 (Aplause prelungite).

D. P. Carp: Am đis de la 1866, adicã de la votarea Constituțiunei.

D. Take Ionescu, ministru cultelor și instrucțiunei publice: Mẽ iertați, ați spus cã partidul liberal era organizat de la 1866, dar cã de organizare de partid conservator nu putea fi vorba de cãt de la 1876, cãci pãnã atunci nu fusese un partid, ci numai persoane la cari se adresa Coroana. (Intreruperi).

Știu, eū 'mĩ explic pentru ce ați đis de la 1876; fiind-cã pãnã la 1876 nu fusese vorba de junimiști. Dar eū nu pot primi o ast-fel de ciuntire a istoriei.

Điceam, d-lor, cã cea mãi glorioasã paginã a partiduluĩ conservator este noaptea din 1871. (Aplause prelungite). Cãci nici 1877, nici rãșboiul, nici independența, nici regalitatea, nimic nu s'ar fi întẽmplat dacã n'ar fi fost actul acela mare pe care l-a fãcut Lascar Catargi in noaptea anuluĩ 1871, cãnd a scãpat Dinastia. (Aplause prelungite). Și, d-lor, sã'mĩ dați voie sã vã mãrturisesc un lucru: dacã am fost verĩ o-datã mãhnit de ceva, dacã am fost vre-odatã cu totul mãhnit in contra junimiștilor, a fost cãnd am citit douẽ rẽndurĩ din prefața discursurilor d-luĩ Maiorescu, relativã tocmai la anul 1871.

Cară sunt acele rinduri, vi le voi arăta imediat.

Vorbind de actul lui Lascar Catargi de la anul 1871, d-sa dice:

«Asemenea gânduri, indiferent dacă prin analiza clară sau printr'un fel de simțimint instinctiv, trebuie să fi trecut prin conștiința d-lui Lascar Catargi în acea memorabilă zi de 11 Martie 1871 când...»

Ei bine, nu! am trăit 8 ani cu Lascar Catargi, 4 ani în guvern și 4 în opozițiune; l-am vădut în împrejurări grele și pot să afirm că nu din sentiment instinctiv, ci din judecată clară și deplină a făcut și a lucrat. (Aplause).

Măi este încă un cuvint pentru care nu pot să încep istoria partidului conservator de la 1876.

Al douilea mare lucru pe care l-a săvirșit vre-un partid în țara aceasta, de și cu neasemănare măi mic de cât acela din noaptea de la 1871, este de a fi aședat finanțele țerei pe temelii trainice. Când s'a făcut această mare operă? De la 1871 până la 1875, de către Mavrogheni și întreg partidul conservator. Cum voiți dar să încep istoria noastră de la 1876?

D-lor deputați, nu mi-a trebuit să fiu soldat, cum sunt, al partidului conservator, pentru ca să recunosc frumusețea acestor două pagini glorioase din istoria politică a partidului conservator. Discursurile mele sunt publicate. Veți vedea că între anii 1884 și 1888, în opozițiunea pe care o făceam lui Ioan Brătianu, atunci când nu eram membru al partidului conservator, de 3, 4 ori am recunoscut și am apreciat opera cea mare financiară a partidului conservator, precum și marea parte pe care a luat-o acest partid la sprijinirea, la întemeierea ideilor monarhice în această țară.

A doua idee, pusă înainte de d. Carp în istoria ce a făcut, este că chiar dupe 1876 nu a mers lesne cu organizațiunea partidului, și că la 1881 de aceia s'a spart corabia. Pentru ce? Din cauza politicei externe? Să fie oare numai din cauza politicei externe că s'a întemplat ruptura la 1881? Nu, aceasta nu este exact.

Știu că a fost ceva. Nu am să ascund nimic. În această privință eu am tipărit de mult ceea ce cred, și nu eu voi face ca D. Sturdza să spun că sunt păcate de tinerețe lucrurile făcute de mine în vârstă de bărbăție. (Ilaritate).

Dar numai aceasta să fie? Nu. Iaŭ martor o istorie scrisă de un junimist. A fost într'adevăr la 1881 alt-ceva care a diferențiat pe junimiști de partidul conservator.

Era să se proclame regatul, și Ioan Brătianu a propus atunci, prin d. Carp, partidului conservator să delege trei membri în guvern, pentru ca proclamarea regatului să se facă de ambele partide la un loc. Și se spune în prefața discursurilor d-lui Maiorescu că cine s'a opus atunci a fost d. general Manu, d. Păucescu și nu mai știu cine.

Ei bine, cei cari s'aŭ opus aŭ bine meritat nu numai de la partidul conservator, dar și de la țara întreagă, fiind-că era cea mai greșită concepțiune, cea mai nenorocită politică, ca odată cu proclamarea regatului să părăsim sistemul parlamentar.

Căci ce sunt ministerele compuse de ambele partide dacă nu desființarea regimului parlamentar?

Alta este concepțiunea politică adevărată a concursului celor două partide la săvârșirea actelor mari. Ele trebuie să se ajute, dar fie-care de la scaunul său, fie-care rămânând în locul său de guvern sau de opoziție.

Ca să conlucrăm cu toții la o operă măreață, nu este nevoie să stăm pe aceeași bancă și liberali și conservatori, este trebuința numai să fim de acord pentru săvârșirea faptelor mari. Să ne unim voințele, iar nu să ne amestecăm în banca ministerială, și să intrăm într'o astfel de confuziune în cât la despărțire să nu ne mai putem găsi nici steagul, nici bagagiul. (Aplause).

Conservatorii refuzând să vă urmeze sfatul d-voastre, ați plecat. Și astăzi veniți și spuneți că, după plecarea d-voastre, partidul conservator a comis o serie de greșeli, s'a unit cu d. Vernescu, și a schimbat numele adăogând pe «liberal» la «conservator», uitând că dacă e vorba de nume, și d-voastră ați adăogat pe «constituțional»! Spuneți că aŭ făcut conservatorii greșeli în politica externă, în cestiunea apanajului, etc. Nu discut, sunt lucruri trecute. Dar eu vă întreb un lucru, și vă rog să-mi răspundeți frânc, sincer, cu mâna pe inimă: care ar trebui să fie sentimentul d-voastre la aușul acestor greșeli?

Să vă credeți în drept de a muștra partidul conservator, sau să vă coprină un sentiment de remușcare în conștiința d-voastre? Dacă sunteți față de partidul con-

servator, cum pretindeți, creerul, inteligența ; dacă sunteți, cum a dis'o d. Marghiloman cu mai multă dreptate, un frate mai mic, care să fie sentimentul mumei care 'și părăsește copilul, sentimentul fratelui care 'și părăsește fratele și 'l expune să moară, dacă 'l găsește, mai târziu trăind? Să 'l mustre că nu a murit, că a fost silit să se adreseze la o mumă vitrigă, că a fost silit să găsească un prieten în locul afecțiunii fraterne, care plecase de la dânsul? (Aplause).

De aceea, credeți-mă, nu era firească acușațiunea, nu erau firești imputările, pe cari le aduceți în contra partidului conservator, fiind-că lipsit de concursul și luminile d-voastre, ar fi comis greșeli ; o fi comis greșeli, nu discut, dar d-voastră nu este firesc să le vedeți. Mult mai firesc este sentimentul pe care l-am vădut la d-voastră cri, atunci când Ioan Lahovari, acest al optulea incapabil, arăta cum a apărat interesele țerei ; l-ați aplaudat dându-mi încă o dovadă că sângele tot mai gros de cât apa este, ori-ce s'ar dice. (Aplause vii).

Nu aveți dreptate ! În d-voastră nu poate fi de cât un sentiment omenesc, unul singur față de greșelile partidului, dacă au fost greșeli ; remușcarea că l-ați părăsit, și năzuința de a scuza în cât-va faptul că l-ați părăsit.

Numai atât, căci nu poți cere nimenui socoteala de cum a trăit când tu l-ai condamnat să moară ! (Aplause).

Trec, d-lor, la al treilea act al istoriei, la 1888. Atunci de, nu puteți dice că d-voastră ați lucrat și alții au cules ; slavă Domnului, la 1888 nu se potrivește aceasta.

La 1888 ați făcut o greșeală, o mare, o neiertată greșeală. Dacă d-voastră, care cunoșteți pe Lascar Catargi, v'ați fi dat seama că este șeful priceput, iubit și nediscutat, câte lucruri nu se puteau evita în partid, și cine știe dacă și astăzi nu suferim în raporturile noastre reciproce de urmele, cari au rămas din neîncrederea de atunci, din tentativele d-voastre zadarnice și neputincioase de a înlocui ceea-ce nu se putea înlocui, și de a lua din fruntea partidului pe acela care scrisese în istoria acestei țeri cea mai frumoasă pagină. (Aplause viii).

Căci, d-lor, nu aveți scuza unuia ca mine. Eu eram în această Cameră, ceea ce se chiamă la Berlin «un sëlba-tec», adică un rătăcitor între partide, un om fără culcuși.

De alde mine puteam să nu cunosc pe Lascar Catargi, puteam să'i spun amărăciunile pe cari de două ori le-am spus, amărăciuni pe cari cu inima sa largă, el nici n'a vrut să mă lase să i le amintesc, regretându-le; dar d-voastră, d-voastră cari lucraserați cu dânsul, cari trăiserăți împreună, cari știți, cari trebuia să știți ce tesaur de minte, de muncă și de abnegațiune și ce tesaur de lipsă de personalitate excesivă era in acest om, (aplausc), d-voastră să faceți ce ați făcut?!

Și cu ce folos? Voind să 'l eliminați pe dânsul, v'ați creat două concurenți la moștenirea viitoare, cari poate nu se gândise până atunci să vie.

Și acum, d-lor, trec peste 1888. Căci in sfârșit, încercări ați făcut, dar nu ați putut. A venit 1891; s'a făcut ministerul de la 1891. V'o spun cu adâncă convingere: nu am creșut eu că mai sunt junimiști și conservatori după ce s'a făcut ministerul de la 1891! Dacă am lua din această Cameră cea mai mare parte din membrii majorității, nu e unul — ori fi unul, două, trei maximum — cari să fi creșut la 1891 că nu s'a isprăvit pentru tot-d'a-una cu divisiunile din partid.

Am un martor: Intrebați pe d. Panu. In ziua in care d-lui a inceput evoluția către partidul conservator, a fost la mine și am avut o conversațiune.

Cea d'intâmă întrebare a d-lui Panu a fost: cum veți tu viitorul? Creși d-ta că, după ce nu veți mai fi la guvern, o să rămâneți împreună cu junimiștii? Și i-am spus, in perfectă convingere, neapărat că da.

D. Panu mi-a răspuns: Eu nu știu. Așa ar fi bine să fie, dar mă tem că prea ești optimist și prea veți lucrurile cum vreți d-ta să le veți, iar nu cum e sigur că are să fie.

Ați trăit cu noi 4 ani. Aveți să vă plângeți de ceva in contra noastră? Din potrivă, ne-ați făcut un tablou de o legislație glorioasă in care diceți că ați fost totul. Ce situație mai admirabilă pentru intelectuali, de cât să fie singurii intelectuali in capul unei armate supusă și numeroasă?

Și totuși la 1895, când a trebuit să plecăm de la guvern, ce am veșut? că noi ne-am dus la clubul din calea Victoriei și d-voastră la clubul constituțional! Iar mai

târziu, în acele zile de mișcare și de muncă în opoziția pe care am făcut-o, v'am cerut concursul și nu ni l-ați dat. Și când a venit concursul? La sfârșit! A! atunci a venit întreg, sincer.

Am convingerea că ați fost de cea mai mare sinceritate și lealitate în lupta din urmă pe care am dus-o contra d-lui Sturdza. Nu vreau să minimizez partea nimănui și recunosc că, în ziua în care s'a vădut la Dacia un Maiorescu și un Theodor Rosetti, oameni cunoscuți pentru cumpătare în cuget și pentru cumpătare în expresiuni, când i-a vădut lumea plângând la accentele călduroase ale lui Delavrancea, în ziua aceea, de sigur că mult s'a făcut pentru căderea regimului Sturdza. Dacă eu vă recunosc aceasta, v'ași ruga și pe d-voastră să fiți ceva mai drepți cu aceia cari în acele împrejurări s'a deslipit de d-nul Sturdza și au trecut în rindurile noastre, căci dacă accentele lor au putut să vă facă să plângeți, nu puteți să bănuiți sinceritatea convingerilor cari îi au împins în mijlocul nostru (Aplause).

Ei, d-lor, ajung la 1899. A murit Lascar Catargi. A murit pe câmpul de bătae ca un erou, în momentul în care îi se aducea vestea victoriei. Și atunci, d-lor, ne-a venit sarcina puterii, grea, cea mai grea. Voi examina toate greutatețile. Sunt hotărît să nu las nimic sub tăcere în ziua de azi. Foarte grea. Și am venit la d-voastră și v'am făcut oferte.

Dacă suntem fratele mai mare, v'am făcut oferte de frate mai mic la frate mai mare. Le-ați primit? Le-ați primit? Și nu vreau — țin să se constate lucrul — și nu vreau să ia un merit care nu'mi revine; nu eu sunt care am îndrăsnit să cer șefului partidului să facă concesiile pe cari le-a făcut. Le-a cerut alții, mai bănuiți de d-voastră că sunt vrăjmași grozavi ai junimiștilor. Aceia sunt cei d'intîi cari au avut ideia primită de d. Cantacuzino și Manu cu multă bucurie și, pot să dic, cu multă abnegațiune. Nu ați primit. De ce nu ați primit?

Și ne-am găsit noi, din pricina d-voastre, știți cum? Inchipuiți-vă, în ajunul bătaiei de la Austerlitz, să fi murit Napoleon și aripa stîngă franceză să fi plecat acasă. Nu'i așa că s'ar fi crezut că se pierde bătaia? Ei bine în aceste împrejurări Napoleon mort a fost înlocuit cu simplii

căpitani, valoarea celor rămași s'a îndouit și bătălia s'a câștigat, pentru-că cauza era dreaptă. (aplause prelungite), fiind-că steagul era purtat de mâini pe care d-voastră le credeți debile, dar cari s'a arătat vinjoase, fiind-că acest steag nu poate să nu îmbărbăteze pe ori-cine l-ar ține. (Aplause).

Și aci, d-lor, prind eu taina tuturor greșelilor d-voastre, aci ved toată *psychologia* grupului d-voastre.

Plecați de la două idei greșite, și de aceea v'ați înșelat atât de des în socoteala d-voastre, și de aceea un grup de oameni inzeștrați pe de-a 'ntregul, un grup de oameni cari au făcut serviciu acestei țări, un ast-fel de grup de oameni se găsesc în... nu vreați să mai întrebuițez cuvintul de astă-vară, sunt hotărît să pun strajă gurei mele, dar se găsește într'o situațiune *greu de lămurit*.

Care este greșeala fundamentală, greșeală care v'a condus în toți pașii d-voastre?

Inteu, ați tăgăduit în conștiința d-voastră existența partidelor; ați crezut că partidele sunt A, B, C, D, E, și v'ați închipuit că într'un partid politic când ar lipsi un A, B, C, D, E, ar muri partidul. V'ați înșelat; un grup poate să piară într'un accident de drum de fier, dacă se întâmplă nenorocirea,—un partid politic nu dispăre. (Aplause). Adevărata forță a partidelor nu este glasul unuia dintre noi; s'ar putea să amuțim toți de aci și toți din această Cameră, tot ar rămâne un partid conservator. (Aplause).

D-voastră, oameni de știință, nu știți că una din descoperirile științei moderne este că nevoia creează organul, iar nu organul creează nevoia. Aceasta este regula în tot regnul viețuitor de la celulă până la omul cel mai genial.

Este nevoie de un grup care să apere interesele conservatoare în această țară, organul se va înființa, odată mai frumos, altă-dată mai strămb, dar în tot-d'a-una răspundând nevoilor țării și în tot-d'a-una gata să le apere. (Aplause).

Oamenii nu sunt nimic. Cine ar fi ghicit că o să apărăm ideile conservatoare între d. Flewa și Delavrancea? Cine ar fi ghicit când scria d. Delavrancea ce scria despre mine, pot să 'i-o spun pentru că în sufletul meu nu a

rămas absolut nimic, cine ar fi ghicit că mână în mână cu d. Delavrancea o să răsturnăm pe d. Sturdza?

A doua greșeală a d-voastră, și care tot-d'a-una a dominat și a stricat linia d-voastră politică, este că ați crezut că lumea se guvernă numai prin raționament. Nici noi, nici lumea nu se guvernă prin raționament. Raționamentul joacă partea cea mai puțin însemnată în purtarea noastră a tuturor. Ceea-ce ne conduce este partea emoțională. Ea dirije acțiunile noastre. Acea parte emoțională d-voastră o neglijați. D. Arion ținea, și nu era glasul său, ci era glasul junimist, căci 'l cunosc și ori-ce s'ar întâmpla va rămâne aceiași prietenie și frație între noi, d. Arion ținea că liberalii pun iubire în acțiunile lor și conservatorii numai rațiune.

Protestez în numele partidului conservator, nu primesc ca partidul conservator să fie despuiat de cel mai înalt, de singurul sentiment nobil în omenire, de dragoste. (Aplause).

Nu, d-lor, alta este deosebirea: liberalul caută popularitatea, aleargă după dânsa, cu riscul de a-și târi de multe ori demnitatea în tot felul de noroaie; conservatorul cel adevărat nu se simte la locul lui de cât în turnul de fildeș; dar în turnul de fildeș, în inima lui arde o flacără cu atât mai vie cu cât nu se răspândește la toate vânturile ca flacăra liberalului. (Aplause prelungite).

De aceea, d-lor, când ne-ați refuzat concursul, nu ne-am uitat la greutatea sarcinei. Am spus: ne-a căzut această povară, oamenii să fim, trebuie să mergem înainte; și am mers înainte.

Dar am făcut greșală, țiceți, am primit concursul ne-conservatorilor!

Mai întîiu vă întreb: presupun că am fi făcut-o, și veți vedea că n'am făcut, cu ce drept această imputare?

Când ați refuzat să ne aduceți partea d-voastre de muncă la opera cea mai grea care a căzut vre-o dată asupra partidului conservator, cu ce drept ne întrebați unde ne-am luat auxiliari? Unde am căutat să compensăm forța ce ni se retrăgea de d-voastre? Dar am ales rău?

Vă mirați că este d. Fleva printre noi? Ce aveți de

imputat d-lui Fleva? Persoana? Apucăturile? sau ideile sale?

Persoana? Cum puteți să'mi spuneți mie aceasta? Căci la 1888 în fața mea d. Carp a rugat pe d. Fleva să intre în ministerul său. Ce era bun la 1888, în ministerul științific-intelectual-conservator, de ce să fie rău la 1899 în ministerul incapabil al partidului conservator pur? (Aplause).

Trecutul revoluționar al d-lui Fleva? L credeți revoluționar? Dar avem noi dreptul să vorbim de aceasta? De trei ori s'a mișcat d. Fleva în țara aceasta; de două ori în folosul nostru. Și dacă am profitat de mișcarea d-lui Fleva este un lucru inadmisibil, dacă ne respectăm, să'i facem imputare d-lui Fleva. (Aplause).

Să vorbim de mijloacele de luptă ale d-lui Fleva? Cu ce drept? La 1888 am fost alături cu dinsul, la 1899 ați fost și d-voastre alături cu d-sa, și ați consacrat, prin prezența d-voastre, că sunt împrejurări în care sunt la locul lor mijloacele de luptă ale d-lui Fleva (Aplause).

A! ideile d-lui Fleva? Care idei le găsiți d-voastră turburătoare? Eu știu un lucru, că atunci când a fost vorba de vinđarea moșiilor Statului în loturi mici și numai la țărani, singurul discurs real conservator l-a pronunțat d. Fleva. Iată ce'mi aduc aminte.

Dar d. Fleva vrea descentralizarea. Adică la 1888, când d. Carp îi propunea ministerul nu voia descentralizarea? Și totuși d. Marghiloman ne spune că d. Fleva fără descentralizare nu se poate.

Ei bine, d-le Marghiloman, a încercat d. Fleva descentralizarea în partidul său, unde cred că este ia locul ei descentralizarea, și nu a putut; și fiind-că nu o poate face nici în partidul conservator, atunci nu i-ar rămâne d-lui Fleva de cât să se descentralizeze pe el singur în această țară. (Risete. Aplause).

Dar eu voi pune o cestiune buneii-credințe a d-voastre. Să'mi spuneți, este vre-unul dintre d-voastre, care în periodele ultimei lupte în contra d-lui Sturdza, nu 'și-a ținut în conștiința lui, dacă nu 'și-a spus-o prietinelor lui, că ar fi un mare păcat ca să'l vedem iar pe d. Fleva alături cu d. Sturdza, și că tot ce omenește este posibil

trebuie făcut să rămână lângă noi. Pun întrebarea cu siguranță că nu mi se va da nici un răspuns negativ.

Atunci cine d-lor? d Dissescu? intermitența d-lui Dissescu? Dar de ce intermitența d-lui Dissescu? Fiind-că d. Dissescu a fost odată în partidul liberal.

Dar bine, d. Marghiloman stă acum între două membrii din această Cameră, amândouă foști liberali, amândouă junimiști, și după această bancă vorbesc cu care am fost un an și jumătate în partidul liberal.

Dar voiți să întindem această socoteală? Dar d. Dissescu de când nu mai este liberal? De 8 ani de zile. De când este d-sa în partidul conservator? Aceasta o știu mai bine junimiștii, căci d. Dissescu înteu în grupul acela s'a înscris. (Ilaritate). Dar am mai vădut într'o gazetă zicându-se că d. Dissescu este dintre acei cari pot fi în club, dar nu și în guvern. D-lor, în partidul conservator ori-cine este în club poate fi și în minister, cu o singură condițiune: ca actele lui să facă onoare partidului. Noi nu avem soldați de 3 categorii: de comitet, de club și de guvern; aceasta este contrariu nu numai teoriei, dar chiar sentimentelor partidului conservator.

Dar acum, d-lor, după ce am compus, cum l-am compus acest guvern, care este cusurul nostru principal? Este că suntem incapabili? De ce? Pentru că în trecut am fost vecinic incapabili, fiind-că nici o dată nu am avut nici idei, nici program? Căci ceea ce am avut bun, este numai ceea-ce ne-a dat grupul junimist!

Maî înteu, d-lor, să'mi permiteți să spun că este foarte ciudată și neindemânică declarațiunea aceasta a d-voastre. Singuri nu ați putut face nici odată nimic, nici chiar la 1888, când ați fost singuri la guvern. Și când d-voastră nu sunteți în stare să faceți nimic fără concursul nostru, ne spuneți că noi nu am fost de cât numărul d-voastre pentru urnă, că v'am dat doar concursul voturilor noastre, că suntem adică bilele d-voastre, acțiunea mecanică la urnă și nimic mai mult?

Apoi, d-lor, chiar instrumentele dacă ar avea urechi când le-ai spune că sunt doar instrumente, și tot ar refusa conlucrarea lor! (Aplause).

Noi nu am avut program? Ia să lămurim și chestiunea aceasta.

Este o eroare când se susține că partidele trebuiesc se aibă programe; partidele nu au programe, ci tendințe.

Guvernele au program, nu partidele.

Și de ce nu pot avea programe partidele, și trebuie să aibă programe guvernele? Pentru că programul este o serie de măsuri care trebuiesc realizate într'un timp scurt, căci dacă ai pune în program măsuri, care trebuiesc îndeplinite d'abia după 20 de ani, acel program nu s'ar potrivi cu nevoile țerei și n'ar mai fi acceptabil. Dar partidele sunt menite să dăinuiască decî, sute de ani! Cu programe de partid ar trebui atunci sau să te ocupi cu lucruri absolut nepotrivite cu starea de lucruri de azi, sau să te vezi la fie-care 5 — 6 ani cu programul epuizat și fără cuvînt de a mai exista.

Ași vrea să-mi spuneți care este programul partidelor politice din Belgia sau din Anglittera? Odată au încercat liberalii englezi să facă un program de partid, după retragerea lui Gladstone. Au făcut programul din Newcastle. Știți rezultatul?

Ia să le citiți discursurile, și să vedeți cum dic cu toții : nu ne va mai prinde nimeni cu asemenea glumă! (Ilaritate).

Ați amestit lumea cu vorba *Programele*, și pe bieții liberali 'i-ați făcut de ris, căci spunându-le mereu că un partid trebuie să aibă un program, s'au închis bieții oameni într'o odaie și pe un petic de hârtie au înșirat câte-va lucruri, pe cari le au numit *programul de la Iași*.

Și-au dis: alegerile în România se fac cu ingerințe, aide punct de program: în timpul alegerilor, puterea executivă să fie suspendată și să guverneze 3 membri de la curtea de casație trași la sorti!

Citind programul liberalilor, dacă n'ai ști de unde vine, ai dice, aceasta e cel mult din *Moș Teacă!* La așa ce-va i-a dus mania programului. V'ați bătut joc de ei cu această chestiune!!

Nu există, d-lor, programe de partide politice, există însă programe de guvern. Guvernele singure, cari au o viață scurtă, pot să și facă o listă de măsurile ce trebuiesc îndeplinite. Și ce fel sunt aceste măsuri? Măsurile propuse de un guvern trebuie să fie ast-fel în cât să nu

fie prea mare deosebire de cele pe cari le ar fi propus guvernul adversar.

Viața parlamentară ce presupune? Guvernarea prin succedare de partide presupune, nu o vecinică tulburare, o facere și desfacere, ci o vecinică achizițiune. Și ca să fie o vecinică achizițiune, trebuie ca ceea-ce fac eu, să nu fie cu desevirșire insuportabil adversarului meu, pentru ca să'l forțez să desfacă ceea-ce am făcut eu; alt-fel ar fi intocmai ca opera aceluia care în infern suia piatra în vârful muntelui, de unde o rostogolea pentru ca s'o suie iarăși. Acesta este adevărul parlamentar, și țările, guvernate de partidele politice, numai atunci sunt guvernate cu succes, când, între cele două partide, diferențele sunt așa de mici în cât fie-care, când sosește la guvern, poate să considere ca un bun câștig pentru țara întreagă opera predecesorilor săi, și să se uite în alte direcțiuni ca să facă noi câștiguri pentru viața națională (aplaude); iar țările cari n'au ajuns încă la o adevărată viața parlamentară—și fără să supăr pe nimeni, așa pune Franția în prima linie—sunt țările cari în loc de partide parlamentare au partide constituționale, în care viața politică nu poate să fie de cât un deșert steril sau o succesiune de revoluțiuni, fie că ele se fac cu pușca, fie că se fac prin legi revoluționare, ca acelea de cari vorbea ieri d. Marghiloman, ca legea privitoare la curtea de casație, făcută de către guvernul liberal. Dacă lucrul este ast-fel, programul nu a fost nici al d-voastre, nici al partidului conservator, ci al guvernelor cari s'au succedat. Meritul? Meritul nu se poate judeca de cât după reformele indeplinite; căci, să'mi dați voe să vă spun, meritul nu stă în proiecte, ci în cele indeplinite.

Și aci ating un al doilea adevăr politic: este o imensă eroare, când vorbiți de oamenii de Stat, să vă ocupați atât de ideile lor. Ideile în genere, nu se găsesc de oamenii de Stat, ele es dintr'un complex de împrejurări, isbucnesc de pretutindenți, când răspund la nevoi adevărate. Bismark n'a descoperit ideia unității germane, el a făcut ceva mai bun, a realizat-o. Idei, proiecte, câți oameni nu sunt în occident, cari sunt în stare să redacteze sute de proiecte, incapabili însă de a le transforma în legi. Acesta este meritul, proiectul să'l faci lege. Și

de ce aceasta? Ca să faci un proiect trebuie să aibî inteligență; ca să faci legi, trebuie să aibî putere, și în lume puterea este totul.

Acum vă întreb: cari sunt reformele făcute de d-voastră? Absolut nici una, fiind-că nici o-dată n'ați avut puterea ca să transformați proiectele d-voastre în legi. Reformele sunt ale partidului conservator, fiind-că cu puterea lui, cu ascendentul lui asupra țerei, cu devotamentul și curajul membrilor lui, cu dragostea membrilor lui, cu acestea ați transformat proiectele în legi, cu acestea ați îmbogățit instituțiunile acestei țeri, cu acestea ați putut căpeta dreptul d'a vă mândri, cu opera unei mari armate, în cari ați fost soldați. (Aplause prelungite).

Da, reducând dar rolul fie-căruia,—și trebuie redus mult, și este bine ca să se reducă, căci este bine ca orgoliul fie-căruia din noi să fie țermuit într'un interes general; căci dacă suferă de ceva neamul acesta, este de o excesivă personalitate! . . . (Aplause).

De câte ori putem reduce ceva din această excesivă personalitate, este o datorie să o facem la lumina istoriei, la lumina adevărului!

Să reducem dar lucrul la proiecte de legi.

Fie! D-voastră ați înșirat proiecte frumoase, făcute de d-voastră, în trei departamente: la finance, la justiție și la domenii, și ne-ați întrebat ce am făcut noi conservatorii?

La cele trei departamente, evident că n'am putut face nimic, de vreme ce erau ocupate de d-voastră!

Nu așa trebuie pusă cestiunea, ci trebuie să ne întrebăm, dacă, pe când d-voastră ocupați cele trei departamente, conservatorii, cari ocupaū pe cele-alte cinci, făceau o operă inferioară, opereii pe care o făceați d-voastră. Așa trebuie pusă cestiunea, și punând-o așa vă voiū dovedi că n'aveți dreptate.

Vă iaū pe rënd. La domenii, de exemplu, a făcut d. Carp proiecte importante, aceasta este incontestabil. Nu vorbesc de legea învățămîntului profesional, aceea nu este lucru mare, căci în realitate n'a făcut un tip nou de școală, n'a făcut de cât o organizațiune mai bună a școlilor existente, la arte și meserii, dezvoltarea unor ateliere cum se cade, și la școlile de agricultură adăogirea

fermelor care lipseau. A făcut legea tocmeilor agricole; Nici aceasta, credeți-mă, nu este o reformă de prima ordine. Dar a făcut legea minelor, reformă de prima ordine, și având și valoarea originalității, căci sistemul legii minelor nu este exact același în nici o altă legislație.

La justiție ați făcut legea inamovibilității magistraturei. Aci vedeți, d-lor, cât de adevărată este teoria mea, că proiectul nu însemnează nimic, ci legea însemnează totul.

Cine nu poate să redacteze un proiect de inamovibilitatea magistraturei? Care ministru n'a redactat unul, și care Mesagiu al Tronului, în timp de 30 de ani aproape, nu vorbește despre acest lucru? Unde este însă meritul, este atunci când proiectul s'a transformat în lege. Ați făcut îmbunătățiri în condica de comerț, în legea judecătorilor de pace, și oare-cară îmbunătățiri în condica penală. Cred că cu aceasta sunt exact și quit.

Las finanțele, pentru că acolo lucru e mai complicat și voi reveni.

Ei, pe când se făceau aceste lucrări la domenii și la justiție, cei-l-alți miniștrii conservatori nu făceau nimic? Dar la război? Generalul Lahovari, care organiza pentru întăia oară infanteria noastră, care dădea armatei o armă excelentă, în ciuda tuturilor criticelor, și care a avut cea mai strălucită răsunare pe care o putea avea un om, când s'a afirmat de miniștrii liberali, de pe această bancă, că cei cari criticau această armă spusese neadevăruri. . . (Aplause).

Când organiza cavaleria, când făcea cazarmile, când organiza statul major, Lahovari era mut? Această operă, în departamentul lui, este o operă inferioară operei ministrului de domenii și de justiție? (Aplause).

Dar la lucrările publice? Când actualul președinte al Camerei făcea legea drumurilor de fer de interes particular, acea lege pe care ne-ău schimbat-o liberalii și cu care ca un simbol începem această legislatură; când dănsul organiza serviciul tehnic, când alcătuia proiectul de lege pentru drumuri, pe care iarăși îl vom relua dăilele acestea, făcea operă inferioară ministrului de domenii și de justiție? Dar la interne, când răposatul Lascar Catargi cu acea comprehensiune genială, reforma toată organizațiunea noastră administrativă, și vă da legea comunelor urbane, cea mai bună din câte s'au făcut în țară,

legea sanitară, când vă înființa jandarmeria, proiect al d-voastre de la 1881 destinat să rămână vecinic proiect fără Lascar Catargi, facea Lascar Catargi o operă inferioară operei de la celelalte departamente?

D-lor, nu vă mai vorbesc de ce am mai făcut și eu la departamentul meu. Un lucru voiesc să vă spun, cât de *bon enfant*, cum dice francesul, am fost eu. Când am venit cu legea clerului să resolv o cestiune care de atâta vreme era pusă, și când am spus câte milioane 'mi trebuiesc, d. Germani, ministru de finance m'a spus că nu poate să mi le dea.

Care ar fi fost atunci dreptul meu dacă ași fi fost dintre cei pătimiși de personalitate? Ași fi ținut, meritul de a rezolva cestiunea să fie al meu; nepopularitatea de a creea mijloace, a ministrului de finance. (Aplause).

Ei bine, nu am primit eu ministru al cultelor să creez eu în legea mea și imposite? Să 'mi arătați lege de asemenea natură, în care ministrul de resort primesce să ia și povara ministrului altui resort? (Aplause).

Și așa am rămas eu cel cu popăritul, și nu m'am creșut nici micșorat, nici cu demnitatea mea scădută.

Dar la justiție, la domenii, la finance, conservatorii n'au făcut atunci nimic! Așa este! Acum, însă, li se dă ocaziunea și veți vedea că pot să facă și în aceste departamente, veți vedea în cursul iernei, ce pot miniștrii conservatori, și la justiție, și la domenii, și la finance, veți vedea dacă opera lor e inferioară operei predecesorilor lor, pe care ași lăudat-o, și bine ați făcut de ați lăudat-o, căci e o operă neperitoare în istoria Statului Român. (Aplause).

Mulțumesc d-lui Filipescu, că mă intrerupe cu numele lui Alexandru Lahovari. Da, pe când noi făceam această operă internă, Alexandru Lahovari, despre care regret că d. Carp a vorbit cum a vorbit... D. Carp, care tot-d'una vorbește cu atâta tact, cu atâta finețe, cu atâta politeță, n'a fost într'un ceas fericit când a comparat lucrarea lui Lahovari în cestiunea agiului, cu a unuia care a danțat hora unirei la Focșani. Să închid ochii mai bine asupra acestei nenorocite comparații. Vă întreb: dar opera pe care a făcut-o la externe Alexandru Lahovari, când ținea, după cum știți, cu atâta dem-

nitare vađa țerei, când politica lui culmina în acel ceas unic,—salutați'l fiind-că nu 'l veți mai întâlni!—ceasul în care Contele Kalnoky făcea acele memorabile declarațiuni în delegațiuni, ceas măreț pe care a trebuit să-l murdărească un ministru liberal... (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Făcea oare Lahovari o operă inferioară acelorora cari organisau judecătoriale de ocoale, sau acelorora cari înființau fermele model? (Aplause prelungite).

Trec acum la finance. Dar înainte, să 'mă dați voie să fac o declarațiune: Gloria a fost comună și la, această glorie, n'au fost unii creeri și alții picioare, au fost toți suflet și inimă, toți suflet și inimă conservatoare. (Aplause). Gloria a fost comună. Să n'o sfășiam nici unii, nici alții, și chiar dacă ar fi dat să nu mai avem nici odată prilej d'a câștiga o glorie comună, să ne iubim trecutul, căci viitorul nu e al nostru; și Dumnezeu știe dacă vom putea tot-d'a-una avea ceasuri așa de fericite (aplause), ca aceste ceasuri, în cari retrăind trecutul nostru, nu-avem nimic de care să roșim, și avem multe cu cari să ne fălim. (Aplause).

Ați făcut, d-lor, la finance, un mare lucru, este adevărat; ați scăpat țara de plaga agiului, este adevărat; sub un minister, în care d. Germani era ministru de finance, s'a realizat reforma d-lui Carp, căci d-sa, mai mult de cât cei-alți în opozițiune a luptat pe tema aceasta, și lucrul nu era ușor.

Dați-mi voie, d-lor, și veți vedea că dau fie-căruia partea lui, dați-mi voie să vă mai amintesc un lucru: se știe ađi, și cred că nu mai este un secret pentru nimeni, că cestiunea Băncei a fost chiar pricina pentru care s'au rupt tratativele dintre junimiști și Brătianu la 1884. La 1884, junimiștii luați de virtejul strălucirei lui Brătianu, și-au inchipuit că partidul conservator, mort printre vii, nu mai era un instrument, nu mai era un organ cu care să se poată face lucruri mari în țera aceasta. S'au înșelat, știu bine, dar prefer să admit că au pornit din cel mai înalt sentiment, că au cređut de un interes patriotic a intra în partidul liberal, și de aceea au tratat cu Brătianu.

În prefața discursurilor d-lui Maiorescu, — nu voiđ

avansa nici un cuvint mai mult de ce este acolo, — se spune cum s'a tratat, cum s'aũ înțeles și asupra compunerii guvernului, și asupra programului pe care Brătianu l-a primit. Ba încă 'mi aduc aminte, că d. Carp spunea că Ion Brătianu a venit la d-sa. Cunoașteți glumele d-sale, cari pe unii 'i supără, însă pe mine nu. Intr'o împrejurare oare-care, in care eu aveam dreptate, mi-a spus: triplu imbecil. Am considerat lucrul ca o dovadă de prietenie: guguman, este lucru ordinar, triplu imbecil, este o dovadă de dragoste.

Vă spuneam, d-lor, că s'aũ înțeles și asupra programului. Unde s'a făcut ruptoarea? La chestiunea Băncei Naționale și a etalonului de aur.

Acum, d-lor, dați-mi voie să adaog că nu sunteți așa de naivi, ca să credeți că numai etalonul de aur a fost pedica. Etalonul și cu Banca erau un simbol; știți că în literatura modernă simbolul joacă mare rol. Etalonul de aur, reforma Băncei erau un simbol. Gândul era la pivniță, căci știți că a fost un timp când partidul liberal nu s'a dirijat de pe banca ministerială, ci din pivnițele Băncei. Era un simbol a ceea-ce d. Fleva a botezat așa de bine, al acelei direcțiuni politice, despre care toată lumea a auzit, ale cărei efecte toată lumea le simte, dar pe care nimeni n'a văzut-o nici odată, despre care toți spun că trăește, dar mulți staũ la gânduri dacă cu adevărat există.

Să cedeze d. Brătianu etalonul și organizarea Băncei, insemna că încetează tutela, inspirarea saũ sufleurul, cum vroii.

N'a cedat d. Brătianu, de această chestie s'a speriat d. Carp. De altminteri tot de dânsa s'aũ isbit mulți, și poate că ei avem să'i mulțumim, pentru o mare prosperitate a cadrelor conservatoare.

S'aũ rupt tratativele. Vrea să dică, d. Carp ținea la cestiunea etalonului de aur. Dar dacă la 1884 d. Carp s'a făcut, cum să dic? protagonistul etalonului de aur, nu insemnă că era singur. Alexandru Lahovari este acela care a jucat hora unirei, nu la Focșani, dar in opozițiunea parlamentară, unde propunea amendamente la legea Băncei, care dacă s'ar fi primit, nu se întempla agiul.

Dar la 1886, Iancu Lahovari scria și el tot in acest

sens, și ca să ajung la cel mai modest, pot adăoga că singurul meu discurs care are 70 de pagini tipărite, este cel în contra agiului de pe acele vremi.

Am vorbit și eu de retragerea biletelor ipotecare, și am avut și părți originale: am spus două lucruri cari nu fuseseră spuse până atunci. Am atras atențiunea asupra două păcate: înteu că în portofoliul Băncii erau 60 de milioane efecte ale creditului agricol, și diceam ce fel de circulațiune de moneta este aceea, care se bazează pe un portofoliu imposibil de realizat în momente de criză, și de aceea a venit sub guvernul conservator și reforma legii creditelor agricole. Dar am mai pus degetul pe o plagă, și d. Filipescu ne-a arătat fel de fel de... *mijloace* — ca să întrebuițez un cuvint parlamentar — pe care le găsiau liberalii ca să falsifice budgetul când erau la guvern. Grație agiului, am descoperit încă unul din aceste mijloace: aurul din rentă, îl întrebuițau la plata cuponului fără nici o socoteală de agiu.

Ast-fel am dovedit, numai într'un an, 9 milioane de deficit ascuns, despre care nu se vede nici o urmă în comptabilitate.

Se lua aurul de la rentă, și ast-fel nu se mai scria cheltuiala agiului, care ar fi trebuit plătit, ca să se procure aur pentru plata datoriei publice.

A fost, d-lor luptă grea, și cu atât mai grea, cu cât era mai mare ignoranța economică a acelor cari susțineau monometalismul de argint — căci este o glumă proastă a vorbi de bimetalism, când nu ai de cât ruble în lada. Ei spuneau că agiul este un protector al industriei naționale, adică moneta falsă ajunsese și ea să aibă un dar pe lume.

Ved pe d. Nicorescu că ride. De ce vă mirați, când aceleași argumente le-am vădut reproduse și în Japonia — probabil de liberalii de acolo — când s'a întors etalonul de aur, (aplause prelungite, ilaritate), așa că aveam să luptăm cu o ignoranță economică din cele mai extraordinare, ascunsă sub un pretext de patriotism rău înțeles, cum se ascund toate ignoranțele.

Recunosc că, în această luptă, d. Carp a luptat bărbătește. Dar singur a rezolvat cestiunea? Dacă reușea în întreprinderea sa de a tăia legăturile între partidul con-

servator și junimiști, și dacă la 1888 rămânea singur cu clientela . . . nu, căci nu e politicoș, dar cu ce poate strânge omul în două luni, credeți d-voastre că ar fi fost în stare numai, cu aceste forțe factice, să învingă cerbicia celor de la Bancă, și să dea țerei etalonul de aur? D. Carp a fost în această cestiune un excelent căpitan, dar n'a invins de cât grație unei armate puternice, pe care ar trebui s'o iubească, căci ea 'l-a iubit.

Dacă recunosc acest merit operei financiare trecute, să fim drepti a recunoaște că e și o parte în care acea operă a fost mai slabă.

Sistemul de impozite, pe care 'l-am moștenit 'l-am lăsat întocmai, și, după 7 ani de guvern glorios, nu putem dice că am îmbunătățit și noi în ceva resursele Statului.

Iată un adevăr, care e în contra noastră, pentru că am făcut parte din acel guvern și pe care cu toate francheța sunt nevoit să'l mărturisesc.

Vă rog, d-le președinte, să suspendați ședința pentru 5 minute.

— Ședința se suspendă.

— La redeschiderea ședinței, d. președinte, C. Olănescu, ocupă fotoliul președinției, și acordă cuvântul d-lui ministru al instrucțiunii publice.

D. Take Ionescu, ministru cultelor și instrucțiunii publice :
D-lor, cele ce am spus până acum, privește trecutul. Am căutat să dau explicarea adevărată, după părerea mea, a faptului că la Aprilie 1899, când împrejurările au chemat partidul conservator la guvern, acel guvern s'a compus așa cum s'a compus, și am ținut ca să nu se poată răspândi legenda, că noi suntem aceia cari am refuzat concursul acelei reserve conservatoare, de care ne spunea d. Marghiloman, că într'o zi vom fi fericiți să o găsim. Dar, d-lor, trecutul nu are de cât un interes istoric, și mai mult servă să lumineze prezentul.

Odată ce am luat guvernul, în ori-ce greutate, am fi neierțați dacă n'am dovedi în acelaș timp că am știut să 'l ducem, după cum am fi neierțați, dacă nu v'am spune în larg ceca-ce avem de gând să facem, și dacă nu v'am dovedi încă un lucru: că ceea ce avem noi de gând să facem e adevărată operă necesară ați României, și că,

dacă noi nu am face-o, ar trebui să vină alții să o facă, pentru că de cine-va trebuie făcută, sub pedeapsa de a da țara înapoi cu câte-va decenii (Aplause).

D-lor deputați, am fost criticați în această privință. Ni s'a făcut două feluri de critici: am fost criticați pentru cele ce am făcut, și am fost criticați pentru cele pe cari nu le-am făcut.

Le iaș întâi pe acestea, cele pe cari nu le-am făcut.

Ciudată critică d-lor!

Suntem la guvern de 7 luni: nu am avut viață parlamentară de cât câte-va zile, astă-vară și acum, la discuțiunea Adresei, cel d'întîiu act al guvernului, deja suntem criticați pentru lucrurile pe cari nu le-am făcut. Ei bine, d-lor, dacă noi avem pretențiunea că suntem la înălțimea situațiunei, nu avem și pretențiunea că suntem d'asupra împrejurărilor.

A fi făcut în acest timp ceea-ce criticați d-voastră că n'am făcut, ar fi fost, d-lor, nu faptă politică, ci faptă de magie politică, și nu pretindem nici la proorocie politică, și nici la magie politică.

Așa, d-lor, d. Carp, d. Marghiloman, d. Arion chiar, ne-a întrebat unde e cadastrul? Unde sunt irigațiunile?

Răspund: la 1881, acum 18 ani, nu acum 6 luni, d. Carp a anunțat, ca reforme ale sale, monopolul cârciumilor și breslele. Și eu întreb: unde sunt breslele? Unde e monopolul cârciumilor?

Insemnează că d. Carp a renunțat la aceste idei?

Nu. Insemnează că, în activitatea sa politică, le-a se-riat, și că în acei 7 ani de guvern nu a găsit că venise vremea, sau nu venise puțința pentru aceste lucruri. Ei, d-lor, vă asigur că nici irigațiunile, nici cadastrul nu vor aștepta 18 ani, și că în cursul acestei legislaturi vom începe cadastrul, care știți că ține multă vreme, și vom da ceea-ce am promis în materie de irigațiuni; vom studia irigațiunile, căci nu am făgăduit alt-ceva în discursul de la Iași, discurs-program al d-lui prim-ministru.

Tot așa ne-a întrebat d. Marghiloman: unde e restabilirea respectului inamovibilității magistraturei? Și lega acest lucru de prezența la ministerul justiției a d-lui Di-sescu, care, dicea d. Marghiloman, prin intermitența sa în

partidul conservator, nu poate să simtă cu inima conservatoare. Și ce dovadă ne da d. Marghiloman?

Prea lungă așteptare a ministrului de justiție ca să întâlnească pe procurorul-general, cu actele ocnașului, însemna pentru d-sa că d. Disescu nu a simțit ca noi în cestiunea Mitropolitului.

Și eu 'l întreb pe d-sa, serioasă este această imputare? Dar în cestiunea mitropolitană am vorbit la Dacia, am vorbit la Iași; d. Disescu a vorbit cu mine alături și la Dacia și la Iași, nu am auzit nicăeri glasul d-lui Marghiloman. (Aplause).

De ce dar d-voastră, în faptul că acel procuror-general a fost înlăturat cu acea cuviință care se datorește unui om care, de și pe nedrept, a ocupat o înaltă poziție în magistratură, vedeți o lipsă de simțire conservatoare, iar nu un alt sentiment, sentimentul omului care, pronunțând discursurile pasionate de la Iași și de la București, îi vine mai anevoie să ia o măsură brutală de cât unui altuia care nu le-ar fi pronunțat?

Acum cea-l'altă cestiune, cestiunea de la Casație. Și aci d. Marghiloman iar a făcut o greșală, și a făcut-o de sigur cu bună credință, a făcut o greșală, confundând cestiunile personale cu cestiunile de principii. Ne-a spus că, de exemplu, ar fi fost o satisfacție pentru principii dacă se acorda o oare-care distincțiune magistratului lovit, cum, de exemplu, un loc de senator sau de deputat.

Nu primim cestiunea pe acest teren. N'a fost vorba, n'am protestat noi, n'am strigat pentru că două consilieri de la Casație au fost înlocuiți. De alt-ceva ne-am ridicat noi. Am spus: nu primim ca, în această țară, justițiabilii și judecătorii să știe că magistratura este amovibilă sub liberali și inamovibilă sub conservatori, căci dacă numai două au fost scoși, nu știu în câți a tremurat conștiința în urma acelui act arbitrar făptuit în contra inamovibilității.

Dacă s'a îndouit d. Marghiloman, dacă noi simțim și ați ca atunci, nu are de cât să întrebe pe una din cele două victime care, nu mai târziu de cât acum dece zile, a venit să afle care este sentimentul guvernului, și 'l-am răspuns: sentimentul meu 'l-am spus în opozițiune și nu

am nimic de schimbat; guvernul însă a avut atâtea pe capul lui în cât de aceasta nu s'a ocupat, dar se va ocupa.

Iată ce am răspuns, ceea-ce eram în dreptul meu să răspund.

De la cele pe cari nu le-am făcut, trec la cele pe cari le-am făcut.

Am fost acusați în această privință de opozițiunea de toate nuanțele: 1) că n'am știut să asigurăm creditul Statului, și 2) de opozițiunea ca nuanță liberală, liberală cum să o numesc.... ortodoxă, că am neglijat interesele țării în cestiunea Porților-de-Fer.

A răspuns eri d. ministru de externe asupra cestiunei Porților-de-Fer, așa în cât sunt conșinși că în toți d-voastră ați simțit tresărind acea mândrie națională, care este rațiunea de a fi, fără de care am fi morți în picioare, și că nu este unul dintre d-voastră care să aibă cea mai mică îndouială că în mâini viguroase a fost încredințată sarcina, onoarea de a apăra interesele țerei (Aplause).

De ce am mai fost învinuiți? că nu am ținut sus creditul Statului, pentru că am făcut un împrumut prea târziu, și chiar după răspunsul așa de limpede, așa de categoric al d-lui ministru de finance, am audiat pe d-nu Marghiloman reeditând această acuzațiune. Ei, d-lor, sunt silit, și 'mi pare rău că sunt silit, a intra în oare-cari detalii, dar trebuie să fac dovadă complectă; căci una este a dirige cu răspundere financele unei țerei în vremuri grele, și alta este a face o critică mai mult sau mai puțin de amator asupra acestei direcțiuni.

Am putut, s'a țin, să facem împrumutul mai de vreme și nu am vrut. Pe ce se întemeiază o asemenea acuzațiune? Știți că am putut? V'a spus cine-va că am putut? Eroare. Vreaș să 'l ved și eu pe acela care v'a spus aceste lucruri. Nu am putut pentru un cuvint foarte simplu, pentru ea noi nu puteam să tratăm de cât cu un grup de bancheri, nu cu altul, căci în ziua când datoram aproape 60 de milioane în bonuri de tesaur la un grup de bancheri și am fi tratat cu altul, ne-am fi expus ca acele 60 de milioane să ni-se presinte la plată și semnătura țerei să fie protestată.

Dar, presupuneți că am fi putut și am fi contractat

un împrumut scăzut la Maiu, și presupuneți că situațiunea Europei era alta și că nu se întâmpla războiul din Transvaal, pe care nu puteam să-l prevedem, cum nu am putut prevedea ploile din August, și precum ne acușați adî că am cumpărat finul, ne-ați fi acusat ca pe niște nemernici că am făcut împrumutul. (Aplause). Ne acuzați că am întărzat. Nu am întărzat, d-lor, de loc. Chiar în Septembrie, când grupul financiar a primit în sfârșit să ne acorde un împrumut, s'a încheiat un proces-verbal. Il avem. Știți cum? Sub condițiune, dacă nu se întâmpla războiul la Transvaal. Dar credeți că era în condițiuni mai bune de cît împrumutul ce am făcut? Nu, d-lor. Era o emisiune de rentă 5⁰/₀ și cu un curs mai scăzut de cît împrumutul provisoriu ce am făcut pe 5 ani; și deosebirea era că de unde adî m'am obligat a plăti împrumutul provisoriu cu 5⁰/₀ în 5 ani, atunci era să plătesc în 60 de ani, și dobînda care este în mod practic de 7,80⁰/₀ tot ar fi trebuit să o plătim, dacă emiteam rentă. Și toate rentele noastre ar fi scăzut în consecință. Acesta este adevărul și nu se poate eși de aci. Ce am fost dar siliți să facem? Eram siliți, nevoiți să urmăm aceeași politică pe care o urmase predecesorii noștrii. Nu am destulă nedreptate în mine ca să cred că ministerul Sturdza nu a voit să facă împrumutul în iarna trecută. A voit, dar nu a putut. Și ce făcuse? Se asvărlișe la bonuri de tesaur. Ce trebuia noi să facem? Să ne asigurăm mijlocul ca iscălitura Statului să nu fie protestată, de aceea în August am luat 25 milioane în bonuri de tesaur, și Dumneșeu știe cu ce greutate; pentru 5 milioane mai mult ne-am dat muncă inutilă, și ce muncă! Nu uez nimănuî să treacă pe unde am trecut noi. Acesta este adevărul.

După aceasta ce putem face? Un împrumut mic? Căci D. Carp șicea că s'ar fi putut face în primăvară un împrumut de 60 milioane. Dar restul ce ne mai trebuia? Dar cu lucrările cu cari eram angajați, ce faceam? Așa era situațiunea: sau să găsim cele 170 milioane cari ne erau indispensabile, ori să mergem înainte cu bonurile de tesaur, cătă vreme vom putea. A venit însă momentul când nu am putut să mergem mai departe, și ca să știți

cum stam, este destul sa vă spun că datoram 2 milioane în Italia și $2\frac{1}{2}$ milioane în Spania. (Aplause).

A fost una din suprinderile mele cele mai desagreabile când am primit scrisoarea de la directorul Băncii României din Londra, că $2\frac{1}{2}$ milioane din bonurile ei de tesaur sunt în Spania. Și atunci vine D. Marghiloman să 'mi spună că din cauza bonurilor de tesaur s'au imputinat capitalurile disponibile pe piața noastră? Serios spune aceasta?

Câte bonuri de tesaur am luat prin băncile din țară? 27 milioane.

Câte s'au luat sub liberali și câte s'au luat sub noi? 20 milioane sub liberali; 7 milioane sub noi.

20 milioane se luase sub liberali, și nu se făcuse greutatea pieței. S'a sleit piața cu 20 milioane și schimbul a rămas bun! Și nu s'a gândit nimeni că 20 milioane sunt luate din circulațiune! Pentru ce? Pentru un cuvânt foarte simplu, și nu este nevoie să fii mare financiar ca să 'l știi. Și aveți și controlul la îndemână, nu aveți de cât să întrebați pe directorii celor trei bănci, care au dat cele 27 milioane, și vă putea spune, cum m'ia spus și mie, că este absolut inexact că dându-ne 27 milioane au imputinat cu un franc măcar capitalul, de care dispune pentru nevoile comerțului nostru. Tot așa plătind cele 27 milioane, nu am sporit cu un franc capitalul destinat comerțului nostru, și ori-ce minte sănătoasă ghi-cește că banii din Italia și Spania nu au venit nici odată în piața Bucureștilor, pentru comerțul român, căci alții sunt banii cari se întrebuințează în datoriile de Stat, și alții sunt banii cari se pun în daraverile de comerț și industrie.

Încă o dată, s'au plătit 27 milioane; intrat-au acești bani pe piață? Se simpte în comerțul nostru un spor de capital pus la dispozițiunea pieței? Absolut nimic; s'au întors de unde venise, și comerțul nostru se găsește și astăzi cu resursele pe cari le-a avut.

Dar, d-lor, vă voi face o demonstrație și mai simplă.

D. Marghiloman a fost silit, bine înțeles, să ne dea o dovadă. Care a fost dovada? D-sa țice: îndată ce d-voastră ați sleit băncile private și îndată ce v'ați imprumutat de la Banca Națională cu 4 milioane aur s'a ivit agiul.

Va să dică, diferența aceasta de schimb, care astăzi este de $4\frac{0}{10}$, alaltă-eri era de $4\frac{1}{4}$, și acum câte-va zile de $4\frac{3}{4}$, acest agiu — numiți-l agiu dacă voiți — s'a ivit dupe ce am luat noi aurul de la Banca Națională, și atunci, ca consecință, agiul a trebuit să dispară când am redat aurul la Banca Națională.

Ei bine, nu este exact. Și am aci cota schimbului București, de astă primăvară până astăzi d. ministru de finance s'a împrumutat de la Banca Națională la 5 Octombrie stil vechi, și i'a restituit la 15 Noembrie stil vechi, adică dupe un termen de 40 zile.

Să căutăm care era schimbul la Iulie, deja schimbul era în București $101\frac{3}{4}$. La 3 Octombrie, înainte de a lua ministerul de finance ceva de la Banca Națională, schimbul era de 102. După ce a luat ministerul de finance aur de la Banca Națională, schimbul variaza între $102\frac{1}{4}$ și 103. La 23 Octombrie este $102\frac{1}{2}$, la 25 Octombrie $102\frac{1}{4}$, o diferență de $\frac{1}{4}$. Va să dică, vedeți că schimbul nu s'a produs de luarea celor 4 milioane.

Acum am plătit cele 4 milioane; a scăzut schimbul? Am platit la 15 Noembrie, și la 17 Noembrie schimbul este de $104\frac{1}{2}$; la 10 Noembrie însă, înainte de plată, fusese de $103\frac{3}{4}$. După ce am plătit, s'a urcat schimbul cu o jumătate; iar la 19 Noembrie schimbul se ridică $104\frac{3}{4}$.

Aceasta se chiamă știință financiară în cameră, și pentru a nu face știință financiară în cameră, adică în odaie, ar fi trebuit puțin raționament. Intr'adevăr, în daraverile acestei țări, suma de 4 milioane în aur nu poate nici să scadă, nici să crească schimbul, pentru că o asemenea sumă este prea mică în raport cu afacerile pieței românești.

Dar acest act a fost un act nelegal, neconservator! Ei, d-lor, a fost un act cuminte și dacă împrejurările s'ar repeta, vă declar că eu unul m'ași crede nedemn de a sta aici dacă nu ași reface actul acesta.

Cum! Când aveam de plătit bani în străinătate, trebuia să lăsăm ca să se protesteze iscălitura Statului român, și să nu luăm de la Banca Națională suma trebuitoare pentru a menține creditul și cinstea țerei?

Foarte bine am făcut, și insist, dacă s'ar repeta împrejurările, tot așa am face, pentru că cea d'intîiu da-

torie a unui guvern este să respecte iscălitura Statului, să plătească datoriile. (Aplause).

Așa dar, nu este exact ceea-ce afirmați.

Dar ați mai dis : nu ați putut să vă împrumutați pentru că ați întrebuițat la Paris persoane necalificate. Este adevărat că, la un moment dat, la Paris au fost însărcinate și alte persoane ca să plaseze bonuri de tesaur. Când? În Septembrie, după ce sindicatul, prin care trebuia să facem împrumutul, ne comunicase că nu poate să facă afacerea așa cum fusese plănuită la Bruxelles.

Cum? Pe de o parte ne acusați că am fost fără nici un fel de grije față de nevoile financiare, ne acusați că am luat 4 milioane de la Banca Națională, ne acusați că nu ne preocupam de păsurile publicului, și pe de altă parte când sindicatul ne spune că nu poate să facă emisiunea, ne acusați că ne-am adresat și la alte persoane? Apoi puteam să nu ne adresăm? Era lucru admisibil ca să stăm nepăsători?

Atunci, după răspunsul din Septembrie, am cercat, recunosc, fără succes, dar trebuia să încercăm.

Apoi, d-lor, toate tratativele au fost conduse de reprezentanții noștri din străinătate, și dacă pe lângă ei au fost și alte persoane, aceasta nu va să dică că Statul român a fost represintat de persoane descalificate sau puțin competente ca să plaseze un împrumut.

Dar, veți dice, dovadă că împrumutul se putea face, este că s'a făcut. De ce nu s'a făcut mai 'nainte? Foarte firesc. Mai 'nainte nu au simțit în destul bancherii nevoia care putea să cadă și pe noi și peste dinșii, și nu s'au hotărit să ne dea de cât când au vădut că bate la ușă primejdia care ne amenința și pe noi și pe ei.

D-lor, poate că din d-voastră sunt mulți cari n'au făcut datorii, dar sunt și alții cari poate au făcut. Ei bine, aceștia au putut să vadă cum une-oră creditorii lor obișnuiți, la nouă cereri de împrumut, 'i-au ținut până în ceasul din urmă, tot nădăduind să scape, și nu le-au dat bani de cât atunci când au vădut că în adevăr se putea ivi un dezastru, periculos pentru amândouă părțile, pentru datornic ca și pentru creditorul obișnuit.

Aceasta este adevărul adevărat. Aceasta vă explică pentru ce s'a făcut în Noembrie ceea ce nu s'a făcut în

Aprilie. A păgubit ceva țera? A păgubit ceva finanțele și creditul Statului fiind-că împrumutul s'a făcut la Noembrie, iar nu în Aprilie? Afirm că nu.

Șciți că tipul de 4⁰/₀ este condamnat, și am credința, și nu mă sfiesc de a v'o spune, că am făcut o greșeală, dar cu bună credință, că ne-am asvârlit prea repede la tipul de 4⁰/₀. Greșeala aceasta a făcut-o și creditul funciar rural, care a scăzut dobânda la 4⁰/₀, și mi se pare că și acum ține în ladă hârtiile sale. Trebuia să aștepte până ce tipul 5 să fie d'asupra sutei mai mulți ani, pe urmă să treacă la 4¹/₂ și tocmai după mai mulți ani la 4.

Tipul dar de 4 fiind osândit, vă închipuiți că este posibil să emiteți vr'o dată vr'un titlu de rentă, sau împrumut provisoriu pe 5⁰/₀ al pari. Dar știți că sufletul afacerilor este acel mare joc asupra cotei, și tocmai aceea speranță a rambursării cu o sumă mai mare, este aceea care decide. Dar mai mult, credeți d-voastră că succesul ce l-a avut subscrierea, l-am fi avut același dacă emiteam rentă amortibilă? Eū cred că nu, și știți de ce? Nu e același lucru să cumperi o rentă cu 5⁰/₀ pe an și cu o șansă din 60 să primești 100 pentru 91, și să cumperi titlul acesta unde ai aceeași dobândă, plus siguranța că în cel mult 5 ani să primești 100 în loc de 91.

Aceasta este un câștig vădut pentru subscriitorul împrumutului de astăzi, fiind-că știe că cel mult în 5 ani va obține diferența între emisiune și sută, pe când cel care ia rentă amortibilă în 60 de ani nu se uită de cât la dobândă și nu ține seamă ceea-ce i se poate întâmpla în 60 de ani. Așa în cât, tipul acesta a fost cel mai fericit, căci era mai sigur de succes, și este acela care îngreunează mai puțin cele-alte valori, lucru excelent în situațiunea actuală, căci veți vedea că emiterea acestui împrumut nu va avea influența la care v'ați fi așteptat asupra cotei celor-alte tipuri ale noastre de 4⁰/₀ și 5⁰/₀ amortisabile. Este o lege în finance că tipurile deosebite influențează mult mai puțin de cât un alt titlu identic, doar cu o emisie mai scădută.

Iată adevărul asupra împrumutului, și din acest adevăr desfid să dărâmați cea mai mică pietricică, fiind-că la baza lui stă aceste considerațiuni din cari nu puteți eși. Noi nu puteam de cât să găsim suma întregă,

saŭ să primim de la aceiași creditorī aī noștri mijlocul de a continua fără emisiune. Noē ne era absolut cu neputință să ne mulțumim cu 40 saŭ 50 milioane de aiurea, pentru că imediat ne-ar fi venit la plată suma cea mare ce datoram cu poliți.

Politica noastră a fost singura politică cuminte, și voiū adăoga, singura posibilă. Și ne-a dat ce? Un împrumut prea scump? Pentru ce?

La 1888 s'a împrumutat guvernul junimist tot cu 50% și cu ce curs? Cursul de 89, pe când noi ne-am împrumutat cu cursul de 91, ceea-ce însemnează că în împrumutul actual, cel puțin două puncte au rămas în favoarea noastră.

D-lor deputați, afară de critica aceasta și afară de critica cu Porțile-de-Fer, nu 'mī aduc aminte să fi audīt alt-ceva de cât cestiunea moratoriului dat arendașilor. Ei d-lor, moratoriul a venit aici la Iunie; ați fost în Cameră și în Senat. De ce n'ați spus atunci că vă așteptați ca din pricina moratoriului să se sdruncine situațiunea financiară a țerei? Dar o să'mī diceți, datoria mea, opoziție, nu este să prevēd, datoria de prevedere e a ta, guvern. Este însă măcar una din cinci probabilități că nu este exactă deducțiunea pe care o faceți, dacă n'ați putut'o prevedea la Iunie.

Dar, d-lor, dacă nu dam moratoriul arendașilor s'ar fi întimplat că, la cele-alte dezastre economice, trebuia să mai adăogăm încă unul: fuga arendașilor de pe moșiile Statului; și căutarea și baterea la toate ușile ale Statului ca să găsească capitalul cu cari să caute în regie moșiile părăsite. Așa în cât, pe lângă criza negustorilor care nu puteau vinde, pe lângă criza proprietarilor care nu'și puteau încasa arendile, era să mai adăogați această criză a moșiilor Statului deschisă de la un cap al țerei la cel-alt. (Aplause).

Dar s'a adăogat un lucru: «de ce s'a acordat un moratoriu general? Aceasta nu este un procedeu conservator, se cunoaște că vine de la Fleva, procedeu conservator era moratoriul special, dat fie-cărui arendaș». Să mă ertați. Eū am convingerea că aceasta este procedeu conservator de opozițiune, iar nu de guvern. (Aplause).

Procedeu conservator de guvern nu este să deosebim

între X și Y, ci este să luăm o dispozițiune comună pentru toți. (Aplause).

Dar o să'mi diceți: puteați să faceți deosebire, nu pe persoane, ci pe regiuni.

Care regiuni? N'am avut județe cu recoltă bună de cât în Oltenia, și încă în parte. Căutați ce represintă moșiile Statului din Mehedinți, Vâlcea, Argeș, și veți vedea cu toții că era așa de mică această proporție, în cât nu merita o deosebire de moratoriū între arendași.

Așa dar, d-lor deputați, am condus cestiunea financiară și cu prevedere și cu înțelepciune și spre folosul țerei, și așa de mult sunteți mirați de succesul nostru, în cât eū de, fac un mic examen de consecință, câți dintre opoșanții noștri nu erau siguri că nu o să putem face împrumutul și o să ne rupem gâtul cu ocazia împrumutului, câți n'aū căutat să facă să treacă această convingere și în alții, și pentru câți n'a fost o surprindere agreabilă, incontestabil (ilaritate, applause) când aū aflat că guvernul acesta de incapabilii a făcut împrumutul? Eū cred că acest guvern vē menajază și alte surprinderi tot așa de agreabile ca și succesul împrumutului. (Aplause).

Dar, d-lor, a face un împrumut este de abia un lucru de gestiune ordinară, și un partid politic, un guvern, care n'ar avea la activul său financiar decât facerea unui împrumut, credeți-mă că ar fi un guvern de expedițiuni de afaceri.

A governa este a prevedea, a prevedea este a coprinde o întreagă situațiune economică . . . a'i vedea toate slăbiciunile, și nu e destul atât, căci aceasta este partea nepotrivită pe care o fac publiciștii, mai trebuie și a avea un întreg sistem de măsuri cu cari să schimbă situațiunea și să o așegă pe alte baze mai bune.

Suntem noi în această situațiune, atunci merităm să stăm pe aceste bănci; dacă nu, nu avem ce căuta pe aceste bănci, și cu un ceas mai 'nainte trebuie să ne ducem pentru ca la nevoie, după cum am spus deja, să se așegde temeinic situațiunea economică a acestei țeri, și, de către cine-va, opera aceasta trebuie făcută.

De aceea, fără să mă întind mai mult asupra împrumutului, caut să examinez cu d-voastră care e situațiunea financiară și economică a României, și să mai examinez

cu d-voastră care sunt măsurile care trebuiesc luate pentru a schimba această situațiune, să vă arătăm măsurile noastre, și să vedeți dacă mai sunt și altele cu puțință.

Care este situațiunea noastră economică? Să fim nițel drepți și să examinăm lucrul în întregul lui și de la înălțimea de la care trebuie să fie examinat.

Sunt 18 ani de când România și-a așternut un program de lucrări extraordinare cu mult superior faimosului program Freycinet din Franția. În acești 18 ani am votat credite extraordinare pentru un miliard patruzeci și trei milioane.

Să le facem o proporțiune. Un miliard reprezintă de cinci ori venitul României, pentru Franția ar reprezenta 18 miliarde. Vă inchipuiți că s'ar fi găsit veri-o dată în Franția cea bogată un om de Stat care să aibă această concepțiune ca, în timp de 18 ani, Franția să se împrumute cu 18 miliarde pentru lucrări extraordinare, ori cât de necesare ar fi? Nu s'a găsit! Chiar planul Freycinet, care coprindea numai 10 miliarde, nu s'a putut, căci la jumătatea drumului s'a oprit Franția îngrozită.

Din acest miliard... vrea să fac dreptate tuturilor. D. Ionel Brătianu numără de la 1888 incoace, e tot-d'a-una un mijloc să aibă dreptate, n'ai de cât să ieși istoria de unde vrei tu.

D. Brătianu a luat istoria de la 1888 când a venit la putere guvernul conservator, pentru că noi, stând la guvern șapte ani, iar liberalii numai patru, evident că noi am votat mai mult. Mie 'mi place istoria întreagă. Din acest miliard liberalii au votat 600 milioane și conservatorii numai 400. Țin ca aceste cifre să rămână, fiindcă e cifra cea adevărată. Ei bine, cu ce facem noi față la aceste cheltueli, care era puterea noastră economică? Aveam noi economii acumulate ca să putem împrumuta Statului acest miliard? Nu, a trebuit să 'l luăm tot din străinătate, și rezultatul a fost că această țară trebuia să o facă față nu numai la nevoile ei zilnice, dar trebuia să fie în stare să exporte pe fie-care an, veți vedea ce sume, în străinătate: 85 milioane, anuitatea datoriei publice; vre-o 5 milioane, anuitatea datoriilor contractate de județe și comune în străinătate, și cel puțin 20 milioane pe cari Românii le cheltuesc în călătorie în străinătate,

Ast-fel că pe fie-care an noi Români trebuie să exportăm vre-o sută-zece milioane.

Credeți că aceasta nu e o sarcină gigantică, credeți poate să fie putere economică care să nu fie turburată când este pusă sub o așa presiune?

Dar mai departe, credeți că am putut noi cu resursele noastre să facem în realitate față la această plată anuală, în străinătate, de 110 milioane? Eroare, eroare. De 18 ani ne-a intrat în țară, prin cale de împrumuturi extraordinare, câte 54 milioane pe an, așa că organismul nostru economic s'a obicinuit cu circulațiunea de bani din străinătate de 54 milioane pe an. A intrat în trupul nostru, face parte din viața noastră și așa vrea să vedem ce se va întâmpla în ziua când se va tăia acel isvor de sânge care fecundează corpul nostru economic.

Prin urmare, când ne aflăm în fața unei îndouite probleme economice, am crezut că cestiunea merită desbateri. Pe de o parte trebuie neapărat să facem față la 110 milioane pe an, pe de altă parte nu mai putem, trebuie să tăiem isvorul celor 54 milioane care veneau regulat în fie-care an ca să acopere $\frac{1}{2}$ din acest export. În aceste împrejurări ce este de făcut? Cel d'întâiu lucru la care ne-am gândit, și care este operă de guvern serios, a fost să ne șicem că trebuie să închidem pentru un moment lucrările extraordinare. Nu poate România, când a ajuns la o datorie de 1.400.000.000, nu poate să continue mereu împrumuturile, nu pentru că nu ar găsi, dar pentru că nu poate răspunde la sarcina unor asemenea împrumuturi cu forțele ei reale. Dar dacă faci această operă și tai, prin urmare, lucrările, și tai împrumuturile viitoare și mă privezi de o circulațiune de 54 milioane aur, cari veneau din străinătate, cu ce voi face față la aceste nevoi? Cu ce voi înlocui în corpul economic al țerei acel sânge, acele 54 de milioane?

Aceasta se chiamă politică de oameni de Stat: actul întâiu: încetarea lucrărilor extraordinare și, prin urmare, încetarea împrumuturilor.

Actul al doilea: cată să deschidem alte isvoare prin cari să ne intre capitalul, fără de care viața economică a României s'ar găsi în stare de anemie în care s'a găsit în vara aceasta, prin seceta prin care am trecut.

Maî este un alt act, al treilea: să nu credeți că acel miliard cu care ne-am împrumutat, că acele 80.000.000 pe cari le-am primit toate aû fost întrebuiñtate la lucrări extraordinare, este o ilusie pe care ne-o facem noi. Și ađi a venit vremea să spunem tot adevărul pentru că creditul Statului, ca și al indiviđilor, nu se bazează pe alt-ceva de cât pe adevăr și pe cinste; mare parte, multe milioane s'a cheltuit cu lucrări ordinare. Când s'a cumpărat cai cu rentă, când s'a cumpărat mobilier cu rentă, când s'a cumpărat rufărie cu rentă, când s'a făcut reparațiuni cu rentă, când s'a cumpărat cartușe cu rentă nu se poate susține că s'a cheltuit renta pentru lucrări extraordinare. Inceputul 'l-aû făcut liberalii, noi am continuat și ei iar aû continuat.

Este un adevăr, vreaû să'l declar. Eî bine, și aci este nevoie să stabilim o regulă financiară. Care este acea regulă? Să facem ca renta, care este o sarcină asupra generațiunilor viitoare, să nu fie întrebuiñtată de cât pentru lucrări, cari durează cel puțin cât amortisarea rentei.

A se cumpăra cartușe cu rentă, mobilier cu rentă, este o erezie financiară; o hală de gimnastică cu rentă—și eû am făcut'o, nu mă ascund—este o erezie financiară.

Nu este permis a face cu rentă de cât o singură lucrare, adică acele clădiri cari vor dura cel puțin 60 de ani, adică atâta cât durează și sarcina rentei asupra generațiunilor cari se succed.

Așa dar, al treilea principiu financiar care poate să ocupe situațiunea financiară a țării este aceasta: că trebuie să renunțăm cu desăvirșire la întrebuiñtarea resurselor extraordinare, chiar dacă am putea a ne împrumuta pentru orî-ce lucrare, care nu poate să dureze cât și împrumutul.

Dar aceste trei principii trag dupe sine un al patrulea. Cum țara nu poate să stea pe loc și clădirile nu pot să înceteze, fie de a fi întrebuiñtate, fie de a fi augmentate, trebuie să avem un budget ordinar așa făcut în cât să lașe o margine destulă ca lucrările, cari pe jumătate sunt extraordinare, să se facă pe viitor din budgetul ordinar. Cunosoc o singură țară, Englitera, ale cărei finance sunt bine organizate în cât nimic afară de răsboi nu se face din împrumuturi, ast-fel că chiar reconstrucțiua flotei care

a costat miliarde s'a făcut cu resurse ordinare. Nu dic că vom ajunge la acest ideal ca să refacem și noi tunurile cu resurse ordinare, dar ca să facem un local de vamă la frontieră, să reparăm o biserică, să adăogăm o aripă la o cazarmă, toate trebuiesc făcute prin resurse ordinare, pentru că sunt cheltueli absolut ordinare.

Dar dacă, d-lor, și vedeți că e un fir conducător într'o întregă politică economică, dacă acesta este țelul de ajuns, se impune ca o necesitate ineluctabilă sporirea veniturilor Statului, nu numai pentru a ne da anul acesta un budget bun, dar pentru ca pe viitor să avem un budget excelent.

Să'mi dați voie, cu toată osteneala ce ved că simte Camera, să examinez pe rând cele cinci nevoi ale României moderne, ale României de astăzi, ale regretatului, a cărui conducere ne-a fost incredințată, și d-voastră veți judeca dacă în interesul nostru sau al țării deținem această putere, care pentru noi a avut atâtea amărăciuni, în cât vă urez tutulor să nu le gustați.

Antiîu oprirea lucrărilor extraordinare pentru viitor. Credeți, d-voastră, că e lucru plăcut unui guvern să se hotărească la o asemenea politică? Să spună: alții au fost miniștrii vacilor grase, alții au putut să'și inscrie numele lor pe pietrele fundamentale. Rolul nostru e să fim miniștrii vacilor slabe. D-lor, acest rol nu este plăcut.

Când tutulor le părea că izvorul aurului de la Berlin este nesecabil, este greu să răspunși la toate cererile: nu se poate. Eram o țară obicinuită a face mereu cheltueli, o țară care 'și perduse oare-cum mințile și credea că putea să facă și de toate, și repede. Credeți că nu știm că o parte din nemulțumirile cari ar trebui să cadă asupra firei lucrărilor, vor cădea asupra noastră, cari suntem organul fatalității? Știm. Am fi niște nemernici dacă nu am ști-o, dar am fi niște pusilanimi dacă nu am primi-o. (Aplause).

Așa dar, d-lor, au încetat lucrările extraordinare, au încetat, și o să vă obicinuiți cu ideia, pentru că încă odată vă repet, că dacă nu vom ști noi să ne ținem de cuvânt aceia cari vor veni după noi vor trebui să se țină.

Ei bine, au încetat împrumuturile, dar nu cum-va ca țară o să stea pe loc? Nu; finacele ei chiar ar suferi.

Ce credeți că s'au făcut cu cele 800 de milioane, cari au venit din străinătate pentru lucrări extra-ordinare, în ce s'au cheltuit ele? Au mers în industria noastră, au mers în munca noastră; poate că mare parte din palatele din Bucuresci ies din acea rostogolire a banilor, care e miezul vieții economice, ies din afluxul acelor 800 de milioane care au fecundat țara 18 ani.

Ei, nu se poate să se oprească lucrul acesta. Circulația sângelui când va diminua, omul suferă de aemie; când va diminua circulația bogăției, țara va suferi de anemie economică. Milioanele cari veniseră sub formă de împrumut, vor trebui să vie sub altă formă. Și sub ce formă? Sub forma inițiativei particulare.

De aceia v'am spus că vom revisui legiuirea economică în spirit larg. Când am spus aceste cuvinte pe cari voiți să le explic, știam cum ignoranța și cum relele deprinderi vor căuta să ridice în contră-ne spectrul naționalității, am știut, dar ne-am luat drept regulă de conduită să avem noi convingerea că slujim țara, și ne-am dis că am fi nisce nemernici dacă nu i-am spune adevărul. În acel spirit, reluând opera conservatoare, am ținut ca un simbol ca cea d'intâiu lege depusă să fie legea căilor ferate de interes particular, lege a cărei redacțiune, se înșală d. deputat de Gorj, ei dentică cu redacțiunea d-lui Olănescu de la 1893. Cele-alte legi vor veni treptat.

D. Costinescu ne spunea: băgați de seamă să nu desființați acele garanții cari sunt în codicii de comerț ai Italiei și ai Germaniei. Ia un angajament, ca să nu fie mai largă legea noastră de cât legea italiană și legea germană.

Dar un lucru pot să spun, că codicele noastre de comerț e copiat din Italia, afară de materia la care face aluzie d. Costinescu, care nu se găsește nici în codul italian, nici în cel german, dar care se găsește într'un singur cod, în codul japonez, și știți pentru ce? Pentru că Japonia a voit să facă totul prin sine. Toată datoria națională e plasată în Japonia, și Japonia a investit în societăți, prin acțiuni în trei ani, un miliard și jumătate. Când veți fi în stare să faceți aceasta, să investiți numai o jumătate de miliard în 10 ani, subscriu la toate legile Japoniei, și fac și zidul Chinei împrejurul nostru.

Ceea-ce prevedeam, s'a întâmplat, și ați audīt pe d. deputat de Gorj amenințându-ne cu revoluția. Două lucruri țin să'ı amintesc.

Sunt lucruri cari nu se pot spune de ori-cine. (Aplause). Vorbele celebre : spuneți stăpânului vostru că suntem aci din voința națiunii, și că nu vom ieși de cât numai prin forța baionetelor ; dacă le-ar fi spus altul de cât Mirabeau, ar fi părut, ceea-ce erau în realitate, o fanfaronadă. (Aplause).

Să vă mai spun încă un lucru ; am audīt de revoluțiunii, imi cunosc istoria ; s'a văzut în vremuri de decadentă alergând mulțimea cu strigătul *panem et circenses* (ilaritate), dar nu s'a vădūt încă mișcare populară cu motto : tantieme și jetoane de presentă. (Aplause prelungite).

D-lor deputați, fără esitare și fără fanfaronadă, noi ne vom indeplini datoria, și voiū mai adăoga încă și *fără teamă*. Noi știm pe cei care pot face revoluțiunii, și știm și cu ce idealuri, se poate mișca lumea și din aceasta știință stăm într'o liniște complectă. (Aplause prelungite).

D-lor, trec la a treia idee.

Am mai đis că ne trebuie un lucru, ne trebuie un budget care să facă față tutulor cheltuelilor Statului cu resurse ordinare. Voiți să vă daū un exemplu de cum este budgetul nostru ? La ministerul meu s'aū cheltuit 40 milioane in construcțiunii.

Cât credeți d-voastră că am eū in budget pentru întreținerea unor construcțiunii de 40 milioane ? Am 60.000 lei. (Rîsete).

Nu este acesta un budget ridicol ?

Până nu voi avea o jumătate de milion ca să întrețiu aceste construcțiunii, nu voiū putea să đic in mod onest că am un budget adevărat.

Dar mai departe, d-lor, este admisibil ca să nu ai nici odată pentru o clădire oare-care, o resursă ordinară și să recurgi tot-d'a-una la împrumuturi ? Împrumutul, d-lor, trebuie să fie un accident, iar nu o stare normală. Eū nu pot să fac o aripă de clădire lângă o școală, nu pot să cumpăr aparate pentru gimnastică de cât cu împrumuturi ; căci, d-lor, trebuie să știți că acele ghiulele de gimnastică cu cari se joacă copii sunt cumpărate cu rentă. (Rîsete). Dar s'aū plantat copaci cu rente, s'aū plătit ha-

laturi cu rentă, s'a cumpărat chinină cu rentă. (Risete). Va fi grea operațiunea, dar trebuie făcută pentru ca să se readucă adevăratul regim economic, și atunci ajungem la ultimul punct: trebuie să sporim resursele Statului.

Cum să le sporim? Să le sporim reluând tradițiunile partidului conservator care a creat finanțele țerei, finanțele pe cari trăim de la 1873 până astăzi. Care a fost opera conservatorilor la 1873? Țara nu avea de cât impozite directe și venitul vănilor și al sărei. S'a găsit un om genial, Petre Mavrogheni, susținut de un partid curajos, într'un guvern condus de omul cu cel mai mare bun simț, Lascar Catargi. Și ce a făcut acel guvern? A creat impozitele și monopolurile din cari trăim astăzi, și cari represintă în resursele noastre o parte așa de importantă.

Astăzi reluăm opera și sporim resursele: și cum le sporim? Vom face ceva și în impozitele indirecte, ați făcut ceva deja astă vară, și vom mai face. Dar aceasta nu este destul. Partidul conservator, partidul care lucrează pentru țară și nu pentru el, s'a gândit că impozitele indirecte, cari au imensul avantaj că se incasează lesne și că produc bine, au însă și cusurul de a fi progresive «à rebours» lipsite de proporționalitate. Și tocmai fiind-că suntem partid conservator, care ne gândim la toate structurile sociale, care fără de declamațiuni suntem pătrunși de idealul dreptății pentru toți, ne-am întors către impozitele directe și cerem și de la ele sacrificii.

Mulți și închipue că idealul ar fi impozitul pe venitul global. Voiesc să gonesc din spiritul d-voastră această eroare; căci în afară de greutatea de aplicare într'o țară ca a noastră, unde venitul s'ar prețui la același om în mod foarte deosebit, după cum va vota cu guvernul său cu opozițiunea, în afară de închisițiunea și de arbitrariul la care ar da loc, voi demonstra financiarmente că nu ne-ar da treabă mare.

Care este venitul României? Calculul s'a făcut la 1886 de d. Panu în ziarul «Lupta», și de mine într'un discurs. Am întrebuințat mijloace deosebite și am ajuns la același rezultat. Eu am procedat în modul următor: fiind-că în Franția spre a avea venitul global se înmulțește cu 7 venitul fuciar; la noi unde industria este slabă, trebuie să

înmulțim cu maximul 4. Dacă cu 4×300 de milioane venitul funciar, ne dă 1 miliard 200 de milioane. Din acestea dacă scad 300 de milioane venituri mici, de cari nu te poți atinge, ajungem că un impozit bine administrat și cinstit aplicat cu toate inchisițiunile lui ne-ar da 45 de milioane. Ce avem ați în schimb? Avem impozitele pe venituri ce ne dau 34 de milioane. Ce trebuie să mai cerem de la impozitele directe, ca să ajungem aproape la cifra care ne-ar da un impozit general pe venit? Vre-o 10 milioane. Avem pretențiunea de a avea un complex întreg de legi, prin cari putem să luăm, fără turburare și fără nedreptate, aceste 10 milioane.

Vedeți dar că, și în alcătuirea resurselor, ne-a stăpânit o idee, a fost un fir conducător; am dis, după ce am luat de la impozitele indirecte, drept este să ne adresăm și la cele directe.

Acum când? cum? în ce succesiuni? în ce ordine? acestea nu sunt cestiuni de principii, sunt cestiuni de legislațiune practică în care guvernul și parlamentul țerei ia măsurile pe care le crede putincioase în starea actuală a economiei naționale.

D-lor, aceasta este opera pe care cred că este chemat guvernul s'o îndeplinească, și ca să arătăm că această operă este cea de căpetenie, ați vădut că de la începutul până la sfârșitul Mesagiului, chestia economică și financiară stăpânește. Ca în operele lui Wagner este un *leit motiv* ideia economică.

Chiar reformele de la cele-l'alte ministere, tot din punctul de vedere economic și financiar au fost concepute. Când d. Ministru al Justiției, care cred că dacă îi vor trece proiectele, cum sper, d-sa va fi făcut o operă ceva mai însemnată de cât cea a predecesorilor săi, tot în acest gând a lucrat. D-sa va face reforma procedurii civile și cele-l'alte reforme de coduri, toate spre sporirea și spre mai buna întemeiere a vieții noastre economice, căci dacă este un factor puternic la baza unui sistem economic, este de sigur o justiție sigură și repede. (Aplause).

Iar eu când am vorbit de reforma legii învățămîntului, tot în această direcțiune m'am gândit. În sistemul nostru de învățămînt de astăzi lipsește tocmai școala, care este menită să satisfacă nevoile moderne. Lipsește acel înv-

țămînt primar superior din lipsa căruia v'ați pomenit cu această pletură de gimnasia și licee, care a trecut peste puterile financiare ale Statului și cu deservire peste nevoile ei culturale, nu mă dau în latură a o spune. (Aplause).

D-lor deputați, nu pot intra astăzi în toate detaliurile, ceea-ce însă am voit este să vă arăt că avem o politică, că avem un complex întreg de idei, un tot, și că acel tot se ține strâns în toate părțile lui și, prin urmare, pe această politică vrem să fim judecați, după rezultatul acestei politice vrem ca d-voastră să hotărâți.

Spre îndeplinirea acestei politice însă avem nevoie de două lucruri și cu aceasta voiți încheea. Avem nevoie de încrederea d-voastră, nu ca turmă și păstor; n'avem altă pretențiune de cât să fim caporalii, trecători în armata conservatoare. Se spune că bețul de mareșal stă în ranița fiecărui soldat francez; înțaietatea stă în puțința fiecărui soldat conservator.

Nimeni din noi nu face deosebire între postul de caporal și postul de soldat, și nu este nimeni pe această bancă, care să nu se simță fericit, când aceasta ar fi spre binele partidului și țerei, să schimbe locul acesta cu locul acela. (Aplause vii).

Dar mai avem nevoie de un lucru, avem nevoie ca fiecare din noi, în îndeplinirea unei ast-fel de datorii, ca cea pe care v'am descris-o, și care la mulți va părea un izvor de impopularitate, avem nevoie, dic, să ne întrebăm, să ne facem un examen de conștiință.

Ce satisfacție vrem noi? Pe acelea cari ne pot veni din afară, sau pe acelea pe cari le putem găsi în noi?

Satisfacții din afară? Toate sunt zadarnice și fără preț, dacă le examinczi cu luare aminte.

Singurele plăceri reale ale vieții omenești, sunt plăcerile în cari nu intră personalitatea noastră, și culmea poate a fericirii omenești este tocmai atunci când poți să jertfești personalitatea ta pentru folosul unei alte personalități.

Bucuriile științei, plăcerile estetice, au această caracteristică înălțătoare, că le putem gusta pe de-a-întregul fără a împuțina partea de bucurie a altora, și dacă firea a

fost cu noi darnică, dându-ne puțința și de a le întoarce, le întoarcem sporite, nu scădute. (Aplause).

Incolo? Setea de glorie? Nu este zeiță mai sterilă de cât gloria!

Năluca unui nume nemuritor? Ce să vorbești de nemurire când ești atomă infinită pe o planetă destinată peirei?

Alt unde-va trebuie să căutăm.

Să căutăm prețul vieții în acea satisfacțiune intimă, în acea convingere deplină că măcar într'o clipă ai putut să suprimi ceea-ce primitivii numesc diavolul, ceea-ce teologii numesc carnea, ceea-ce mai modern ași numi o excesivă personalitate.

Satisfacțiunea că ai putut să te simți nu în acord cu armonia universală, dar în drum spre acest acord, acesta este prețul vieții. Altul nu este, nu cunosc altul. (Aplause prelungite).

În drum spre acest ideal, la care știm că nimeni nu vom ajunge, dar către care este destul, dacă vom ținti cu bună credință și hotărâre, cea d'întâiu datorie a noastră este dreptatea. De aceea se și cuvine ca la sfârșitul luptei să depunem arma jos.

Nu cred să fie în lumea noastră politică, în generația mea, cine-va care să fi fost mai mult în luptă, și care să fi dat și primit mai multe lovituri. De sigur, am primit măcar trei pentru una pe care am dat'o. Datoria mea însă când sunt aici, e să nu fiu acela care eram acolo. Datoria mea, când guvernez, e să guvernez pentru toți, iar nu numai pentru camarazi de luptă. Acest lucru 'mă-e ușor; eu 'mă-am luat hotărârea: nedreptățile pe cari mi le-au făcut alții mie, nu cer nimănui să le regrete, căci eu le uit; acelea pe cari le-am făcut eu altora, nu cer nimănui să le uite, căci eu le regret. (Aplause prelungite și în delung repetate).

CRISA FINANCIARĂ ȘI FUSIUNEA

RĂSPUNSUL LA MESAGIU

(*Sedința Senatului de la 9 Decembre 1899*)

Opozițiunea liberală prin vocea d-lor Em. Porumbaru și Anton Carp, atacase nu numai guvernul dar toată gestiunea financiară a partidului conservator de la 1870 încoace; junimiștii prin organul autorizat al regretatului M. Ghermani atacase numai noul împrumut, iar d-nii Missir și Maiorescu discutară raporturile dintre partidul conservator și junimism. D-l Take Ionescu răspunzând tuturor oratorilor, restabilește adevărul arătând greșelile liberalilor și tactica lor și punzând discuțiunea pe tărîmul realității.

Domnilor Senatori,

Discuțiunea Adresei de anul acesta oferă o caracteristică foarte curioasă.

În general, două cestiuni se discută cu ocasiunea Adresei : cea d'întâiu greșelile, adică ceea-ce opoziția pretinde că sunt greșeli ale guvernului; cea de a doua proiectele guvernului. Pentru ce? Pentru că această discuțiune și aceea a budgetului — pe care d-voastră, Senatul, nu o aveți — sunt singurele împrejurări — afară de interpelări de politică generală — în care se poate discuta întreaga situațiune politică; și situațiunea politică se compune din acești două factori: ce a făcut guvernul și ce 'și propune să facă guvernul. Opozițiunea în aceste discuțiuni spune că vrea să dărime guvernul, pentru ceea-ce a făcut deja guvernul și pentru ca să împedice să facă ceea-ce 'și propune guvernul.

Ați văzut cum anul acesta, în loc de această discuțiune, s'a făcut mai mult istorie și s'a transformat în realitate,

discuțiunea Mesagiului, într'o controversă de istorie politică. Așa, de exemplu, s'a discutat mult cestiunea Porților-de-Fer, s'a discutat oare în această privință politica guvernului? Da, dar foarte puțin; ceea ce a ocupat mai mult timp a fost istoria cestiunei Porților-de-Fer, greșelile din trecut ale diferitelor guverne, iar nu cestiunea de actualitate, aceea a politicei guvernului în această cestiune. Tot așa în cestiunea financiară.

N'am audīt discutându-se de cât un singur punct de actualitate; s'a discutat dacă împrumutul s'a făcut la vreme saũ nu, încolo toată discuțiunea nu a privit nici asupra proiectelor guvernului, nici asupra modului cum privește guvernul situația financiară; discuția s'a luat de departe, d. Anton Carp a luat-o de la 1870, alții puteau să o ia de la 1850, dacă vreaũ să facă o istorie și mai veche; a fost o discuțiune istorică, nu de actualitate.

A treia cestiune — căci trei aũ fost incontestabil — cestiunea raporturilor dintre partidul conservator și grupul junimist. Nici aceea; cu toate încercările de explicațiune, nu a căpătat caracterul de actualitate, ci mai mult s'a făcut istorie de cât s'a explicat situațiunea de astăzi: anume de ce astăzi nu este conlucrare?

Ei bine, la ce mă îndrituește această constatare? Să trag o conclusiune. Actualitatea nu era atacabilă și pentru aceasta, fiind-că prezentul nu era atacabil, toți s'aũ pornit într'o istorie excesivă.

Evident, d-lor, în tot-d'a-una, în discuțiune se face istorie; căci trecutul îți servă de călăuză pentru priceperea prezentului, dar când prezentul dispăre aproape din discuțiune, pentru a'ți pierde, saũ mai bine pentru a'ți ocupa timpul și mintea cu explicațiunea faptelor celor trecute, împlinite, și dintre cari unele nu mai aũ nici o importanță pentru priceperea prezentului, aceasta se chiamă a schimba terenul de discuțiune. Iar țin să constat, că cel care a schimbat terenul de discuțiune a fost opoziția, fiind-că guvernul nu putea să facă alt-ceva de cât să urmeze pe opozițiune pe terenul pe care ea il alege. Siliți am fost dar să vă urmăim pe acest teren. Și s'a făcut lucrul cu o excepțională profusiune. Nu'mi aduc aminte de o discuțiune de Adresă mai *voluminoasă* de cât cea care s'a petrecut anul acesta, într'adins și *voluminoasă*.

Să le luăm dar pe rînd cele trei cestiuni, nu pentru a le trata încă o-dată, dar pentru a adevăra că a fost un volum însemnat, cu un miez foarte redus.

Prima cestiune, a Porților-de-Fer. Foarte voluminoasă. S'a făcut oare veră-o critică politiceii urmată de ministrul de externe? Am auzit numai pe d. Porumbaru formulând o critică foarte anodină, dîcînd că ministrul de externe nu a arătat destulă energie, și adăogînd, că, în înțelesul sîu, energia însemnează că trebuia să strigăm în gura mare cari sunt drepturile noastre. Atât! Cunoașteți ce va să dîcă această gură mare în materie diplomatică. Aceasta, într'o altă țară, s'a numit noua diplomație, în opoziție cu vechia diplomație, care trata lucrurile cu gura mică. Știți că s'a încercat de câți-va ani noua diplomație și că pînă acum nu prea are succes. Nu cereți să insist mai mult.

Noua diplomație este aceea care amestecă cestiunile din năuntru cu cele externe, care tratează, de pildă, la banchete politice cestiunile diplomatice, înainte de a le formula în note diplomatice. S'a încercat, și poate că este una din cele mai dureroase experiențe ale dîlei de astăzi eșecul aproape complet al noii diplomații.

De aceea să ne dați voie să respingem acest sfat și să rămănem la vechia diplomație, la aceea negălăgioasă, care urmărește nu atît glorificarea diplomatului, cît succesul cestiunii.

Incolo, d-lor, nu am auzit nici o critică la adresa politiceii guvernului. Am vădut încercări de a se dovedi de d-nii Missir și Porumbaru, că ceea-ce s'a întimplat la Berlin, la 1878 este un lucru firesc.

Cum voiți să vè răspund la aceasta? Nu poate să fie lucru firesc. A se da mandat cui-va să facă o lucrare în apele mele este tot-d'a-una o știrbire a drepturilor mele. Că eu o simt această știrbire mai viu, iar alții mai puțin, este cestiune de sensibilitate, și asupra acestor lucruri nu se poate discuta. Dar s'aŭ întrebat, cei cari aŭ vorbit în această cestiune, dacă atunci la Berlin se putea să iasă lucrurile alt-fel?

Aceasta iar e cestiune de istorie politică, și la aceasta voiŭ veni cînd voiŭ examina faimoasele doveđi de lipsă de sinceritate ce dedea d. Missir, ca caracteristica par-

tidului conservator. Incolo, d-lor, încă odată absolut nimic, nici un fel de discuțiune de actualitate.

A doua cestiune era aceea a politiceii economice și financiare. Am formulat-o noi la Cameră și aici, în anume regule de la cari credem că nu ne mai putem da înapoi în situațiunea actuală a țării. S'au discutat? S'au contradis? A fost cine-va care a susținut, de exemplu, că nu trebuie închisă seria lucrărilor cu resurse extraordinare? Toată lumea de acord în această privință! Iată un punct de politică de actualitate. A fost cine-va de părere că nu trebuiesc create resurse noi? Toată lumea de acord, unii prin aprobare vedită, alții prin necontradicere, căci și aceasta este un fel de aprobare, căci de multe ori maximul la care poate să ajungă o opozițiune este să tacă la propunerile guvernului și, prin urmărire, să dea asentimentul său tacit.

Am pus de asemenea un principiu, d-lor, când am discutat că nu e cu putință ca odată ce se închide era împrumuturilor, să nu se deschidă un alt mijloc pentru a se aduce în țară capitalul de care are nevoie economia națională; a fost aici vre-o critică? A spus d. Porumbaru: «voi să examina lucrul cu ocaziunea diferitelor legi;» evident că va examina lucrul cu ocaziunea diferitelor legi; dar ca linie de politică generală a fost cine-va care a expus o altă politică? Cine-va care a combătut acest punct de plecare? Absolut nimeni.

Ne-a dat d. Porumbaru câte-va sfaturi: să respectăm art. 3 din Constituțiune; — vă mărturisesc că am deschis Constituțiunea să ved ce dice art. 3 și am găsit că *nu se poate colonisa România*. . .; cine s'a gândit să colonisăm România? — Să respectăm art. 7! Iar nu s'a gândit nimeni să se lege de art. 7 din Constituțiune — și să respectăm nu știu cari măsuri — d-sa nu le-a arătat cari, și noi ghicitori nu suntem. Când vom veni cu proiectele de legi, va avea bună-voință să ne arate întru cât aceste proiecte de legi calcă tendințele articolelor 3 și 7 din Constituțiune și vom sta foarte voioși la vorbă. Va să dică nici în acest punct nu s'a făcut critică actualității.

Am afirmat noi încă un lucru, că numai atunci vom avea un budget echilibrat, când nu numai vom putea să prevedem în bugetele ordinare toate cheltuelile ordinare

ale Statului — dar toate! — dar când vom avea în bugetele ordinare și resurse pentru unele cheltuieli, ca clădirile, cari la multă lume par de caracter extraordinar, căci acest fel de cheltuieli nu pot fi nici o dată oprite cu deservire într'un Stat, și dacă nu mai ai la dispozițiune emisiunile de rentă, trebuie să ai alte mijloace a satisface nevoile Statului. Nici în această privință n'am auzit nici o critică.

La ce s'a redus lunga discuțiune asupra finanelor Statului? Un proces al trecutului financiar al celor două partide și o critică a epocii la care s'a contractat imprumul din urmă. Mi se pare că, dacă resum lucrul în aceste două puncte, sunt absolut exact și nu omit nimic din ceea-ce a făcut obiectul discuțiunilor noastre.

D. Carp Anton a fost cel d'întâiu care ne-a adus socotelile administrațiunei financiare a acelor două partide. D-sa a crezut că le resumă într'un mod drept când a spus: noi liberalii suntem guvern cu excedente și conservatorii sunt guvern cu deficite, și a luat-o de la 1870 și a dat socoteli, bune sau rele, nu importă, ale anilor 1871, 72, 73 până la 1876.

De ce de la 1870 până la 1876?

Pentru că au guvernat conservatorii de la 1870 până la 1876!

Dar conservatorii au guvernat și de la 1888 până la 1895! Atunci de ce?

Nu aveți dreptate; alt-fel trebuie judecată istoria financiară a acestei țări.

Este, d-lor, o primă perioadă de 10 ani, de la 1866 până la 1876, în care avem adevărate deficite bugetare. Cum se explică ele vom vedea imediat și care e meritul adevărat al unui partid în materie de finance.

Ar fi trebuit să se arate că de la 1862 până la 1865 a fost un deficit de 13.700.000 lei, de la 1866—1870 un deficit de 40 milioane 400.000 lei, iar de la 1871 până la 1876 un deficit de 55.000.000 lei.

În total, într'o perioadă de 14 ani, de la 1862 până la 1876, deficitul a fost de 156 milioane.

Ce însemnează acest lucru? Era, d-lor, perioada în care de abia se organiza finanțele noastre, perioada în care sistemul nostru de impozite era în fașă; știți bine că

pe atunci juca un rol preponderent capitația, un sistem de impozite cu totul primitiv. Cu asemenea resurse nu se putea să se facă față la nevoile mereu crescânde ale Statului și, prin urmare, avem fatal o serie de deficite.

Sunt deficite liberale sau deficite conservatoare?

Apoi au fost ministere și conservatoare, și liberale, și peștrițe, și chiar ministere efemere de la 1862—1876.

Dar dacă intrați într'o perioadă mai nouă, de la 1876 încoace, sunteți d-voastră partidul cu excedente? D-voastră? Cu excedente pe hârtie da, vă recunosc lucrul; cu excedente reale de sigur că nu. D-voastră partid de excedente? Dar nu am să vă citez de cât 3 sau 4 fapte de ale d-voastre, —și sunt multe, — ca să vă dăvedesc contrariul! D-voastră partid de excedente, d-voastră cari ați trecut la veniturile ordinare câștigul rezultat din baterea monetei? D-voastră cari ați trecut în budget împrumutul cu bilete ipotecare? D-voastră cari ați uitat să treceți în budget, la cheltueli, plata transporturilor de și le treceți la veniturile căilor ferate ca venituri militare și cari ați venit cu un împrumut de 14 milioane ca să vă plătiți? Drumul de fer al Statului plătit cu rentă pentru transporturile Statului!. D-voastră cari ați cumpărat cu rentă caii remonteii armatei și mantalele soldaților, d-voastră vorbiți de budget cu excedente? Asemenea budget se chiamă budget de falsificare, aceasta se chiamă finance de întrunire publică, și încă de întrunire publică ordinară de tot, în care disprețuiți publicul!

Aceasta se chiamă îndrăsneală demagogică în administrarea finanelor țerei...

D. Anton Carp: Răsboiul cu ce l-am făcut?

D. Ministru al cultelor și instrucțiunii publice, Take Ionescu: Ce bine îmi pare că 'mă-ați adus aminte de acest lucru!

Ani întregi ați avut îndrăsneala ne mai pomenită ca dintr'un eveniment care v'a dat un câștig de veri-o 10 milioane să pretindeți că ați facut cheltueli! V'a costat răsboiul 50 milioane? Dar v'a produs 60 milioane! V'am făcut socoteala. Vreți să v'o arăt? Și un copil poate s'o facă. Iat'o: vămile vă dădeau o medie de 10 milioane; în anii răsboiului ați încasat 4 milioane mai mult; căile ferate vă dădeau în anul 1876, înainte de răsboi, 3 $\frac{1}{2}$

milioane; în 1879 v'au dat 6 milioane; v'ă dăruiesc o medie de 5 milioane; ați încasat în 1877, 26 milioane și în 1878, 18 milioane; prin urmare, 34 milioane câștig numai de la drumurile de fer. (Aplause).

Telegraful v'ă dădea în 1876: $1\frac{1}{2}$ milioane; în 1879, 2 milioane; v'ă dăruiesc media 2 milioane, dar v'a produs în anii războiului câte 4 milioane pe an; ați câștigat dar 4 milioane și de aci. Incasarile din rămășițe 4 milioane în 1876, 5 milioane în 1881, dar ați încasat 28 milioane în timpul războiului. Ast-fel, numai din aceste 4 condee ați încasat 60 milioane! 50 milioane ați cheltuit cu războiul, iar cele-alte 10 milioane v'au acoperit deficiențele reale din bugetele d-voastră. (Aplause)

Prin urmare, a reveni cu legenda că ați făcut față la cheltuelile războiului cu resurse ordinare, este curat a v'ă bate joc de public, dacă 'l credeți așa de naiv. (Aplause).

Dar numai atât, d-lor? Dar în guvernarea cea nouă! Fond de rezervă la drumurile de fer, fond de rulement la păduri; pe ele! Casă de amortisare; pe ea! Provisiuni de îmbrăcăminte pentru armată; pe ele! Dar așa tot-d'a-una pot eși excedente, este foarte ușor, dar aceasta nu se cheamă finance! Credeți-mă, ar trebui să fiți ceva mai modești, cât se poate de modești; să n'o luați înainte cu cifrele, căci tot-d'auna v'ă veți rupe gâtul.

Ați crezut inteligent să reveniți și la socoteala cheltuelilor din rentă, și iar cu îndrăzneală. Eu avusesem sinceritatea să spun că toți am cheltuit prea mult, și 'mi pare bine să v'ăd în față pe fostul ministru de finance care mereu ne dicea să lăsăm mai încet. Bietul om ne spunea de multe ori asta, dar nu reușia, căci în guvern nu poți cu ceartă și cu batae. Nu era vinovat ministrul de finance, ci noi, toți cei-l'alți de la toate resorturile. Ei bine, eu am mărturisit și păcatul nostru cu acea francheță caracteristică a conservatorilor și cu acel sentiment al datoriei omului de Stat, căci suntem datori să spunem adevărul când căutăm îndreptarea finanțelor publice, și d-văstră v'ăți făcut curagiu și ne-ați vorbit aci de palaturile școlare de la Craiova și Ploesci! Foarte bine, am recunoscut că am cheltuit mult pentru aceste două clădiri frumoase, dar ia să facem socoteala întregă de la ministerul instrucțiunii publice: d-voastră pentru cheltuelile extraordinare

ați votat 45 milioane, iar noi 22 milioane. Va să zică, după ce ați cheltuit de 2 ori cât noi, cred că ați putea avea măcar și jumătate din modestia noastră, dacă nu vi se poate cere mai mult! (Aplause).

Dar numai atât, d-lor?

Dar administrația d-voastră financiară nu este numai o administrație rea, este și o administrație fără socoteală. Două lucruri financiare făcusem eu la minister, ați dorit să le stricați pe amândouă și veți vedea imediat ce greșeală ați făcut. Făcusem legea clerului, trebuia o cheltuială și creasem a resursă: taxele popăritului de care v'ați slujit destul ca să mă înjurați cu ele în toată țara și ca toți gură cască să creadă că se va prăpădi omenirea cu taxa popăritului. Ei bine, nu v'a fost destul că popăritul v'a servit în criticele d-voastră, ați crezut, când ați venit la guvern, că d-voastră, care nu vă țineți de vorbă în ces-tiunea națională, care nu vă țineți de vorbă în făgăduiala de economii și de scădere de dări, trebuia să vă țineți de vorbă la popărit, și 'l-ați desființat! Care este însă rezultatul? este că această cheltuială, pur comunală, a plății preotului, incarcă astăzi cu 4 milioane budgetul Statului, fără nici un echivalent. De ce nu 'l-ați transformat măcar într'o dare proporțională, dacă impozitul nostru vi se părea primitiv? De ce n'ați creat o altă resursă când ați desființat pe aceasta? N'ați fost capabili nici de alăta măcar, să creați altă resursă când desființați una. De ce? Pentru că acesta este sistemul d-voastră, vă permiteți să faceți toate greșelile fiind-că știți bine că o să vină alții să le îndrepteze. (Aplause).

Nu v'ați gândit de cât la ziua de astăzi și la aplausele efemere, când ați desființat taxa; nu v'ați gândit la dila-lele de durere când va trebui să se reinființeze de alții noi imposite. Lipsiți de orî-ce pricepere și de orî-ce prevedere, așa ați fost în tot-d'a-una și așa rămâneți! Dar numai atât? O să vă arăt că e tradițional, e atavism lipsa de prevedere la d-voastră!

Avem în România o altă belea financiară, ertați-mi expresiunea ordinară, dar și faptul este ordinar.

Arătați-mi în ce țară din Europa plătește fiscul tot în-vățămîntul primar? Numai la noi să plătește învățămîntul primar numai de fisc. Și știți la cât are să

se ridice această cheltuială când se va îndeplini? Ne trebuiesc 9.000 de învățători. Puneți o medie de 130 lei pe lună cu gradatie; va să dică 1.500 lei pe an, cari calculați la 9.000 de învățători, ajungem la suma de 12 milioane, numai plata învățătorilor rurali. Astăzi avem deja 4.000, și slavă Domnului cresc foarte repede aceste cheltueli.

Ce făcusem eu în legea învățămîntului primar? O resursă mică la început, dar destinată să se desvolte împreună cu sporirea cheltuelilor. Disesem lucrul următor: primul învățător din fie-care școală îl plătește Statul, apoi, al doilea, al treilea, al patrulea; jumătate Statul, jumătate comuna; și deja în ultimul meu budget aveam veri-o 400.000 lei subvențiune de la comună. Această sumă ar fi crescut treptat cu înmulțirea învățătorilor, la un moment dat s'ar fi suit la 4 milioane.

Ce-ați făcut însă? Ați desființat și acest lucru, și mă reduceți pe mine astăzi în nevoile actuale, să presint un budget cu spor, în loc să presint un budget cu reduceri. Dar nu mă așteptam mai mult de la d-voastră. Vă știu! Ați avut îndrăsneala să vorbiți de deficitele de la 1870 până la 76? Eu ași fi crezut că vă veți acoperi capul cu cenuse, când se va vorbi de acea epocă! Apoi a fost demn de un partid politic ca să contractați drumurile de fer, să inscriși în budgetul Statului o anuitate de aproape 23 milioane, și să nu vă gândiți să creați o *singură resursă*? Iar pe urmă, în contra lui Mavrogheni, cari crea resursele cu cari să vă plătească cheltuelile, să faceți tîmbălăul pe care l-ați făcut atunci și pe care îl încercați acum fără să se mai prindă, căci acum lumea vă cunoaște?

Când vă spuneam că este cinstea politicei conservatoare de a fi așezat finanțele țerei, nu mă gândeam la o meschină socoteală de deficite reciproce, dar la ceea-ce trebuie să facă un adevărat financiar, adică să cumpenească resursele cu nevoile și să creeze resursele trebuitoare.

Și, d-lor, opera cea mai grea nu este să găsești resursele, căci sunt atâtea rețete înscrise în tratatele de finance și economie politică, dar opera cea mai grea este să faci pe țară să le primească.

Pentru aceasta trebuie să ai și inimă, și cap, alt-fel nu reușesci.

Ei bine, așa a lucrat partidul conservator în primul guvern al lui Lascar Catargi; așa lucrează partidul conservator astăzi; fidel tradiției lui, lipsit de orî-ce egoism, partidul conservator nu se gîndește la aplause efemere, ci 'și îndeplinește datoria lui către el și către țară; căci el știe bine că nu are alt drept de cât să slujească țara; atât și nimic mai mult.

Iar d-voastră, după ce ați cules impozitele făcute de Mavrogheni și ați trăit pe ele și le-ați cam risipit, apoi ați cădut de la putere lăsând Statul în greutățile în cari l-ați lăsat. Ei bine, tot așa veți face și după nouile resurse ce se vor crea. Noi vom crea resursele și vom purta pînosul, iar d-voastră veți lua folosul, și bine vă pricepeți la foloase. (Aplause).

Așa dar, d-lor, cu d-voastră suntem gata, orî-cînd vreți, să discutăm orî-ce vreți și cestiunile politice și gestiunea financiară, gata și cînd veți vrea să o reluați d'acapul, gata pe toate terenurile. Cu d-voastră nu avem nevoie de nici o preparare ca să vă răspundem, fiind-ca în conștiința noastră așa se bat păcatele d-voastră, fiind-ca în durerile țarei acesteia așa de adînc sunt săpate, urmele d-voastră, că ne este destul să facem o mică deschidătură spre a lăsa să iasă numai o bucățică din indignarea noastră, ca să vă învingem. (Aplause).

Iată, d-lor, și cu finanțele. Cum vă diceam: s'a redus și aici lucrul la o simplă istorie de finance.

Să ating și cestiunea Băncii înainte de a trece la împrumut.

Așa voiți fini cu d-voastră; căci, d-lor, alt-fel discut cu d-voastră și alt-fel cu cei-alți. Să nu vă faceți iluzia că se poate, orî-care ar fi raporturile dintre noi și junimiștii, să discutăm cu ei cum discutăm cu d-voastre. (Aplause).

Ei, d-lor, să vă spun de ce: între noi și d-voastră este o deosebire de fire.

O pildă: d-voastră cînd vă certați între d-voastră, alt-fel vă atacați de cât noi. Dacă vreți să știți deosebirea fundamentală dintre conservatori și liberali, uitați-vă cum se atacă liberalii între ei, cînd stau în neînțelegere, și uitați-vă cum ne atacăm noi! (Aplause).

D-lor, s'a vorbit de Bancă, și dicea d. Carp: nu e bine

să prezentați Banca în străinătate ca o instituțiune slabă, nu e bine să compromiteți Banca în străinătate, arătând că e mic capitalul ei, după cum a făcut la Cameră d. Filipescu!

Dar nu e o curată copilarie aceasta?

Și asupra acestui punct, d-lor liberali, există deosebire între noi și d-voastră: d-voastră nu vă puteți desobicinui de obiceiul ce aveți de a cocoloși în tot-d'a-una lucrurile, pentru a nu spune nici o-dată adevărul.

Noi avem altă politică. Noi credem tocmai contrariul, că adeverații oameni cu credit sunt acei cari 'și arată situațiunea lor financiară reală. Când credeți d-voastră că, arătând străinătăței adevărata situațiune financiară, slăbim creditul român, vă înșelați. Atunci din potrivă dăm impresiunea unor oameni serioși. Acesta e adevărul.

Dar, d-lor, când e vorba la adevăr, apoi, numai finanțele Statului pot fi criticate? Dar politica financiară de la Casa de depuneri e sănătoasă? Credeți d-voastră că o instituțiune de credit ca aceasta, care trebuie să plătească la vedere, e bine să 'și plaseze capitalul la județe și comune pe 10—15 sau 20 de ani? Dar un bancher care 'și-ar pune capitalul în ipotecă ar trebui să 'și închidă prăvălia! Trebuie dar să revenim la o idee pe care o avusesem noi în guvernul Catargi, să creăm o instituțiune de credit specială ca să împrumute județele și comunele, căci este nesănătos ca banii de la Casa de depuneri să 'i dai pentru 15 și 40 de ani. Tot lucru nesănătos este să ai Banca Națională numai cu un capital de 12 milioane, care cu rezervele ei cu tot de abia ajunge la 25 de milioane. Absolut nesănătos! Dar ni se dice: ce ași face cu un capital mai mare? Ce ai făcut cu capitalul actual, în împrejurările de față? ai lombardat și ai adus aur; dacă aveai 50 de milioane în loc de 25, nu era să aduci aur mai mult?

Da, și aceasta cade sub bunul simț cel mai elementar. Acesta este marele avantajii al adevărului, n'are nevoie de multe comentarii, strălucesce.

De aceea, d-lor, vă afirm că ceea-ce spunea d. Filipescu la Cameră este politica guvernului și va deveni legislație a Statului. Vom căuta a aduce la îndeplinire această politică destinată să sporească capitalul Băncei și să sporească, prin urmare, resursele monetare din această țară.

Ah! Știu ce se va spune; cunosc și eu un fel de patriotism de potriveală!

D. Filipescu spusese un mare adevăr — și mențin și eu că aceasta este un adevăr — că nu este permis și cu minte ca capitalul d-voastră și rezervele d-voastră să le aveți plasate în rentă de a Statului român. Știam ce o să răspundeți, știam că veți avea recurs la argumentul tuturilor cauzelor rele: desprețuiți singurii renta Statului român!

Ei bine, aceasta nu mă opresce în loc. Eu nu am nevoie de rezervele Băncii de cât în momente de crasă; atunci rentele Statului român sunt cu tendință spre scădere; să mă duc să realizez titlurile Statului român și să alimentez ast-fel singur panica? Înțeleg alt-fel lucrurile: să ai rezervele în titluri ale Statelor care n'aș legătură directă cu noi, în care criza nu este probabil să coincidă cu a noastră. Și de loc nu mă sperie că, dacă ași face așa, ași călca demnitatea națională.

D. M. Germani: Nu din cauza demnității, din alte cauze.

D. ministru al cultelor și instrucțiunii publice, Take Ionescu: Când o bancă din America 'și-ar pune rezervele ei în titluri române ar face o excelentă afacere, așa și noi cu titlurile americane.

Dacă nu mă înșel, repet dacă nu mă înșel, în tezaurul de război al Imperiului german, pe lângă milioanele de aur care sunt la Spandau, sunt și milioane în titluri altele de cât ale Imperiului german. Nu știu sigur, puteți controla dacă spun esact.

Dar mai se dice: dacă am titluri române lombardez. Da, lombardezi când poți, dar poți tot-d'a-una să lombardezi? Și tot-d'a-una cu ușurință? Și când lombardezi pe o piață, aceasta nu împuținează suma de bani pe care ar putea-o lua de acolo particularii, care și ei vor să lombardeze titlurile lor? Poți să lombardezi tot-d'a-una? Evident că nu!

Aceste două puncte ținem la dinsele și fără să profitiez am convicțiunea că ceea-ce este politica guvernului are să devină lege a Statului român.

Trec la cesiunea împrumutului.

Este incontestabil că d. Germani în discursul său a examinat toate administrațiunile financiare conservatoare și le-a apărat în contra d-lui Anton Carp. D-sa însă ne-a

făcut o critică, a zis: puteați să faceți împrumutul cu emisiune 80 sută, 4 la sută în primă-vară. Ei bine, nu; nu puteam, d-le Germani; n'am putut, d-le Germani.

De 4 la sută nici vorbă nu a fost, nici nu putea fi. Din momentul în care s'a tratat, titlul de 4 la sută a fost cu desevirșire înlăturat. Situațiunea era așa în cât 4 la sută, dacă ar fi fost vorba de 4 la sută ar fi fost cu un curs așa de jos, mult mai jos de cât 80 al d-tale. Și sindicatul nici odată nu ar fi vrut să emită 4 la sută cu un curs așa de jos, în cât să aducă o rostogolire a tuturor rentelor 4 la sută plasate.

Dar noi de la început am primit titlul de 5 la sută, și știam că nu puteam face alt-fel, și era o politică mai cuminte, ca să emitem 5 la sută cu un curs bun, de cât 4 la sută cu un curs prea prost. Revenire la cursul de 5 la sută s'a mai făcut în guvernul Catargi, când iar am cerat emiterea de rentă cu 4 la sută și nu am putut reuși.

Noi de la început ne-am adresat sindicatului, și recunoașteți cu toții că suntem legați de acel sindicat, că el putea să ne facă cele mai bune condițiuni și că noi nu puteam face nimic fără el, căci eram prea mult datorți la dînsul.

Tocmeală însă nici odată nu a fost între noi și sindicat, nici o discuție asupra cifrelor, ca să zici că ne-am lăsat greoi, și ei ne-a oferit cu un preț mai urcat; eram foarte hotărâți la ori-ce sacrificii, fiind-că ne dam foarte bine seama că așa era situațiunea Statului, în cât un împrumut în ori-ce condițiuni era cu desevirșire preferabil.

Sindicatul și dînsul și-a făcut iluziuni asupra îndreptării situațiunei Europei în toamnă, și adevărul este că dacă nu se întimpla războiul, situațiunea Europei, nu vorbesc de situațiunea României, ar fi fost în toamnă mai bună de cât în primă-vară, și de aceea în primă-vară nu a vrut să trateze cu noi de împrumut, dar ne-a spus: împrumutul la toamnă, până atunci să ne spuneți ce nevoie aveți de-o-cam-dată. Și asupra acestei cestiuni a fost puțină hărțuială.

Noi întâiu am cerut 40 milioane, apoi am scăzut la 30 milioane, și pe urmă am redus-o la 25 milioane, și ast-fel am ajuns la Septembrie, când s'a încheiat un proces-verbal, un proiect sub condițiune pe care putem să'l

arătăm d-lui Germani ori când, căci știu că aveți o adevărată grijă de interesele financiare ale țării, proiect în care era vorba de emiterea 5 la sută rentă cu curs de 90. Noi am primit, dar ei nu au voit.

Am încercat de toate, am vrut să fim fini și să considerăm lucrul ca isprăvit; ne-au răspuns: ve înșelați, chiar 90 era o ipotesă, și, dacă v'am face emisiunea de rentă 5 la sută, cursul ar fi mult mai jos de cât 90.

Dacă am fi putut să ne înțelegem cu un curs mai jos chiar de 90, o făceam.

Nu au vrut însă. De ce?

Pentru că sindicatul a crezut că mai lesne va putea plasa bonuri de tesaur pe cinci ani. Și socoteala era ușor de făcut. Băncile nu mai erau în stare să țină asupra lor 170 milioane de bonuri de tesaur, trebuia să treacă publicului această datorie.

Ei, d-lor, cu ce să atragi publicul? Dacă emiți rentă 5 la sută, fie cu cursul de 85, publicul își face imediat socoteala: fiind-că am 5⁰/₀ la 85, am, prin urmare, o dobândă de aproape 6. Cât despre diferența între cursul de emisiune și cursul cu care e plătit, fiind-că această diferență se întinde pe 60 de ani, aproape nu intră în calculele publicului. Intr'adevăr, atunci când cumpăr rentă pe 60 de ani, eu, în realitate, subscriitorul, nu comitez de cât pe dobândă. Când însă, eu, public, cumpăr un titlu care știu că va fi plătit în maximum cinci ani, eu îmi impart diferența în cinci ani și ved că am dobândă de 8 la sută. Asta mă atrage. Și ați văzut că publicul a subscris. A văzut că are aproape o dobândă de 8 la sută; dacă era să dăm dobândă de 8 la sută la rentă, ia gândiți-vă unde trebuia să mă cobor cu cifra de emisiune! Nu era cu putință. Absolut nu se putea. De aceea când noi le-am zis că preferim rentă etină, ne-au răspuns că nu se poate să emiți o rentă așa de scădută, în cât să corespundă pentru public cu dobânda de 7,80 la sută, pe care o are acum prin emisiunea ce s'a făcut. Aceasta e pricina pentru care nu s'a putut face împrumutul cu rentă și s'a făcut alt-fel.

Dar, d-lor, în cursul unei discuțiuni intime care s'a ținut în această sală, am greșit cu o unitate prețul emisiunii de la 1888, recunosc, dacă numai aceasta e gre-

șeala în toată această afacere financiară, cum e comisă de mine, o primesc cu plăcere și trec înainte; d. Germani a fost în drept să o arate și eu o primesc. S'a ști că eu am afirmat că e mai puțin un împrumut în condițiile în care s'a efectuat de cât rentă de 5 la sută cu același curs. Nu e adevărat, căci nu poate să fie mai puțin...

D. M. Germani: Așa mi s'a raportat.

D. Ministru al cultelor și instrucțiunii publice, Take Ionescu: Gândul meu e acesta, că dacă ar fi trebuit să emit rentă care să dea publicului aceeași dobândă, la care se ajunge cu aceste bonuri de tezaur, ar fi trebuit să mă cobor la așa cifră în cât aveam paguba că ar fi fost imediat o scădere generală a tuturilor titlurilor noastre de rentă care sunt în public. Căci e un adevăr netăgăduit că împrumutul pe timp de cinci ani, — și probabil va trebui să fie plătit înainte de cinci ani, — un asemenea tip nou nu are aceeași influență asupra cursului celorlalte titluri pe care ar fi avut-o o emisiune de rentă 5 la sută; ar fi fost o pagubă excesivă pentru publicul care de atâți ani cumpără rentele noastre, punându'și încrederea lui nu numai în solvabilitatea, dar și în viitorul economic al Statului român. Ast-fel, d-lor, dacă examinăm toate cestiunile, este evident că combinațiunea ce s'a făcut era cea mai bună.

Dar d. Germani ține: ar fi ruinătoare combinațiunea aceasta dacă d-voastră v'ați împrumutat mereu din cinci în cinci ani. Evident, dar dacă regulat din cinci în cinci ani va avea România aceste trei nenorociri de odată: să fi fost guvernată patru ani de partidul liberal (aplaude), să treacă printr'o secetă nedescrisă și să fie și Anglia în război, ca în împrejurările actuale, atunci nimeni nu poate să fie d'asupra unui ast-fel concurs de calamități; să nădăjduim că se vor spăția cu vremea, și când vom suferi iar, vom suferi de una numai, că va fi un fel de compensațiune. Iată, d-lor, ce aveam de ști și despre această cestiune a împrumutului.

Ia să trecem acum la cea-altă cestiune, la cestiunea atinsă în Senat de către d-nii Missir și Maiorescu, căci d. Germani n'a atins această cestiune. D-nii Missir și Maiorescu au reluat înaintea d-voastră cestiunea raportu-

rilor dintre noi și grupul junimist, și au desfășurat-o sub o formă nu tocmai aceeași, căci dacă discursul d-lui Missir ar înfățișa gândul junimiștilor al tuturilor, credeți-mă că tot răspunsul meu ar fi să resum discursul d-lui Missir, și discuțiunea ar înceta, cum se dice, *faute de combattants*, n'ar mai fi nici o bătălie. Căci, care era problema pusă? Și veți vedea că are importanță și merită discuțiune această problemă: de ce junimiștii nu se găsesc la un loc cu conservatorii? Aceasta ne interesează pe noi și pe țară. Ce a răspuns d. Missir? A dis: junimismul este o ființă morală cu totul deosebită de conservatori, căci el va trăi chiar atunci când nu vor mai fi cei cari 'l-au creat; este o doctrină morală care diferă de conservatori în toate, are alt suflet, alt trup și alte proceduri, și junimismul diferă nu numai în toate, dar chiar în punctul esențial, căci ce este mai esențial în lume de cât cinstea în viața individuală ca și în viața publică? Ori-ce este *lipsa de sinceritate* de cât ceea ce, în limba mai puțin parlamentară, se chiamă *necinste politică*?

Răspunsul dar este gata; cum să se mai mire publicul că nu se găsesc la un loc două grupuri, dintre cari unul crede despre cel-alt ceea ce spune d. Missir, adică că conservatorii au alt suflet, alt trup și alte proceduri de cât junimiștii, că conservatorii sunt caracterizați prin lipsă de sinceritate? Dar nimeni nu poate să-și aleagă, nu trebuie să-și aleagă ca tovarăși oameni lipsiți de sinceritate!! Dacă d-voastră nu vreți să stați alături de noi, pentru lipsă de sinceritate, noi pentru ce am voi să fim cu d-voastră?

Să 'mi dați voie să vă amintesc un mic desemn pe care 'l-am vădut în jurnalul «Punch», cel mai de spirit jurnal din Europa. Era vorba de o conversațiune între două doamne, una americană și alta engleză. D-na engleză dicea: cum primiți d-voastră americanii să fiți guvernați de oameni pe cari n'ai vrea să 'i inviți la masă? Și americana răspundea: dar d-voastră de oameni cari nu vor ei să te invite la masă? (Ilaritate).

Cam aceasta ar fi situațiunea noastră reciprocă. Dacă sunteți așa de departe de noi cari nu avem nici trup, nici suflet, nici maniere, și suntem și lipsiți de sinceritate, cum vă închipuiți că noi ne-am simți mai aproape de

d-voastră? Așa dar e cu neputință ca acest gând al d-lui Missir să fie gândul grupului junimist, căci atunci nu mai aș înțeles discursurile de la Cameră ale d-lor P. Carp, Arion, Marghiloman, cari ne vorbeau încă de rezervele conservatoare pe cari ni le păstrau.

Dar ce rezerve pentru necinstiții politici? Dar ați prăpădi și bietele rezerve; mai mare păcatul să le păstrați pentru o ast-fel de oștire!! E cu neputință dar să fie acesta gândul junimist, trebuie să fie alt-ceva. E căldura, exagerația unui debat, și mai e încă ceva.

D. Missir nu a luat parte de aproape la viața noastră politică, la luptele noastre politice în care ne-am găsit cu toții.

D-sa n'a suferit cu noi, n'a triumfat cu noi, nu simte ca noi. Vedeți aci în această discuție când d. Anton Carp atacă finacele conservatoare, sare și d. Germani de colo, sar și eu de aci. Este ceva între noi care nu se poate lesne desface, ne leagă trecutul comun în contra vrămașului comun.

Acest sentiment nu 'l are d. Missir. De aceea ați văzut, când d-sa a căutat probele de lipsa noastră de sinceritate de unde a început? A spus, că dovadă că am lipsit de sinceritate e că am atacat pe liberali pentru pierderea Basarabiei.

A! Când căutați în faptele noastre o lipsă de sinceritate, unde te ducea inima? La o nedreptate pe care am fi comis'o noi față de liberali! Aceasta e pentru mine o cheie ca să scot înțelesul unui discurs, mult mai lesne de cât sgârșind toată scoarța discursului. Aci surprind eu toată psihologia discursului.

Dar dacă ne acusați de această lipsă de sinceritate, trebuie să începeți prin decapitarea d-lui Carp, căci ve voiți citi îndată ce a spus d. Carp despre țăstia Basarabiei, și atunci să judecați în inima d-voastră dacă e lipsă de sinceritate, când de 20 de ani, noi conservatorii, toți împreună acuzăm pe liberali în această țestie, sau dacă nu e adevărată lipsă de sinceritate la cei cari făcându-ne opoziție noă, nu alături, dar pe aceeași suprafață a pământului cu liberalii, găsim ocaziunea bine-venită să ne facă acușățiunea de lipsă de sinceritate, pentru că rămânem fideli la ceea-ce au spus ei, și am spus și noi!

Iată ce zicea d. Carp în ședința Senatului de la 13 Februarie 1878.

«S'a întâmplat că de și noi, eșii biruitori din acest război, astăzi, departe de a câștiga provincii, cum a câștigat Piemontul, noi suntem pe cale de a pierde, și pentru ce? Pentru că Piemontul a avut multe războaie și unele nefericite, dar a avut politică bună, pe când noi am avut un război fericit, însă o politică neprevădătoare».

«Rusia ne cere Basarabia pentru că este în interesul ei, ne cere Basarabia nu de astăzi, ci de mult. Ea face politică rusească, *d-voastră însă nu ați făcut politică românească*». (Aplause).

După ce d. Carp ținea acest discurs, iscălea următoarea moțiune:

Moțiune

În urma interpelării prințului Dimitrie Ghica, Senatul, ascultând explicațiile guvernului, declară că ministerul nu are destulă autoritate morală pentru a apăra adevăratele interese ale țării față cu viitorul Congres.

(Semnați): *Dimitrie Ghica, P. P. Carp, D. P. Vioresanu, B. Boerescu.*

Nu era lipsă de sinceritate la d. Carp, credeți-mă, era cea mai mare sinceritate, căci era mare sinceritate ca la demagogiile d-lor care transportase politica Statului în răspântii, să răspundă ca un om de Stat.

Era nu numai sinceritate, dar și sacrificiul ca înaintea Congresului de la Berlin să spună că nu era politică românească, politica care n'a știut să scape ceea-ce se putea scăpa, politică care ne-a făcut să eșim mai rău de cât Serbia din războiul de la 1876. (Aplause).

Dacă ați simți ca noi și dacă sufletul d-voastră ar fi fost oțelit la aceleași atacuri, la aceleași suferințe și înaripat de aceleași speranțe, nici odată nu ați fi găsit în cuvintele noastre lipsă de sinceritate. (Aplause).

Dar de ce, d-lor, îi acuzăm pe liberali și îi vom acusa toată viața? Aci am să fac și eu o profecție. Nu pot să profetisez, bine-înțeles, când are să cadă și când are să vină un guvern, m'am învățat minte de la alți; cari s'au păcălit. (Ilaritate). Dar o profecție am să fac, care de sigur

se va realiza, că istoria va fi inclementă, de o servitate de care nu ne dăm seamă cu cei cari au condus politica României la 1878.

E ceva care nu arată de cât un profund dispreț pentru mintea noastră, când d-nii aceștia ne vorbesc cu fală că au căpătat independența ca și cum s'ar mai fi putut să rămână România vasală Turciei, când se crease un alt Stat între Turcia și România! Este un profund dispreț pentru ființele noastre, când mi se vorbește de ceea-ce am câștigat! Istoria va spune, că atunci când Serbia învinsă a căpătat două provincii, atunci când Grecia, fără să scoată sabia din teacă, a căpătat două provincii; numai noi nenorociții, noi cari am scăpat onoarea armelor creștine pe câmpul de la Plevna, am eșit umiliți, trunchiați, micșorați și cu o provincie fără fruntarii. (Aplause).

Istoria nemiloasă va spune că a trecut odată norocul cel mare peste țara aceasta, dar că oamenii ei politici de atunci n'au știut să înțeleagă și să întindă mâna spre dînsul, pentru că mintea nu le era limpede, iar inima le era înghețată de frica răspântiilor. (Aplause).

Al doilea exemplu de lipsă de sinceritate a fost art. 57 din tratatul de la Berlin, pe care d. Missir îl găsește firesc. I se pare firesc ca să se fi dat Austriei acea însărcinare. Firesc, da, când ai sosit la Congres fără nici un prieten. Când ai luat răspunderea războiului, ai știut să te jertfesci și în cele din urmă te-ai bosumflat, din care cauză te-ai ales cu o provincie în vînt și cu inimiția unei mari Impărății, cu cari ai fost la banchet, dar cu cari n'ai știut să stai și la musica de la sfîrșit, ori-ce este firesc. (Aplause).

Alt exemplu de lipsă de sinceritate sunt eu. D. Take Ionescu a lăudat pe d. Carp la Cameră, spunînd ce simpatie și ce admirație are pentru el și în urmă a căutat să nimicească proiectele de legi presintate și votate de dînsul.

D-lor, sunt două feluri de a stima pe un om : a'l adora ca pe un Budha și a'l stima ca pe o ființă viue. Și dacă ași fi să aleg verî-o dată între rolul de a fi iubit ca om sau adulat ca Budha, ași prefera să fiu iubit ca om de carne și de sânge, în loc să mă ved transformat într'o bucată de aur ca un Budha.

Era lipsă de sinceritate la d. General Manu, când a spus că la 1891 n'a voit să se agate cu unghiile de guvern! Dar ați uitat că, peste 6 luni, d. general Manu a primit să joace un rol, care pe un om mic 'l-ar face ridicol pe viață, și care dacă nu 'l-a făcut ridicol pe d. Manu este că omul era mare, rolul de a ține ministerul numai două săptămâni, pentru ca să vă păzească casa conservatoare, pe care d-voastră voiati să o nimiciți, și ca să vă păstreze d-voastră locul în guvernul cel mare cu care vă lăudați?!

Nu este dar lipsă de sinceritate. Să vă spun însă cu ce este. Este lipsă de comuniune sufletească între d-voastră și noi. Și d. Maiorescu, în cel mai reütacios discurs pe care 'l-a pronunțat veri-o dată, încă a trebuit în cestiunea Basarabiei să vă tae, când v'a reamintit că foarte rea politică ați făcut liberalii la 1878 și că istoria nu iartă pentru politica lor de la 1878.

D-lor, mai spusese ceva d. Missir, spusese că d-lor nu se vor călugări.

Imi pare bine că în urmă a dat explicațiunea că vorba sa nu înseamnă nimic.

Alt-fel lucrul avea înțeles. Vorba «călugărire» înseamnă lipsa de căsătorie, și necălugărire înseamnă căsătorie. De aceea pricepusem că era vorba de o căsătorie ca aceea care s'a încercat la 1884 și care a cădut din cauza actului dotal!

D. B. Missir: Incompatibilitate de umoare.

D. Ministru al Cultelor și Instrucțiunei Publice, Take Ionescu: Mă rog, nu, istoria e scrisă.

La 1884, când a fost să spună ce vrea ginerele și mireasa, s'a învoit la toate, doar că ginerele cerea ca mireasa să renunțe la ruble și să'si facă salbă de ducați austriaci. Mireasa n'a vrut, nunta s'a stricat și a rămas cu rublele! (Ilaritate).

Ei bine, d-lor, când am auzit pe d. Missir spunând, că după cum d. Delavrancea a dis că nu s'a călugărit, nici noi junimiștii nu ne vom călugări, am crezut că vrea să ne anunțe că celibatul nu poate să intre în hotăririle și deprinderile junimiste, și cum nu este de cât o mireasă disponibilă, cam schiloadă, nu e vorba, am crezut că pricep.

Am rămas însă, d-lor, foarte mulțumit, când am auzit pe d. Missir, în urmă, că nu e vorba de treaba aceasta.

Mai am, d-lor, ceva de spus asupra cuvintelor pronunțate de d. Missir.

D. Missir ne știe: sufletul unui partid e programul.

Aceasta, d-lor, nu este exact. Alt-ceva este sufletul unui partid. O dovadă? Omul nu poate să aibă de cât un suflet; un partid fatal are mai multe programe în cursul vieții lui. Pildă despre aceasta e faptul că partidul d-voastră a avut programul de la 1888 și acum nu are nici unul!

Este o mare eroare, d-lor, să confundați și să comparați programul, adică o listă de proiecte legislative cu sufletul unui partid. Alt-ceva este sufletul unui partid: tendința care te animă în diferitele împrejurări, tendința în care rezolvi diferitele chestiuni.

Ați văzut cum au sărit adevărații conservatori, când a venit partidul liberal cu cel mai monstruos proiect de lege care s'a propus în țara aceasta, «*Casa Rurală*».

Ah! Dacă se primea faimoasa *Casă Rurală* cu tarapanaua ei de rentă pentru toate moșiile românești, atunci ați fi văzut desastrul financiar în care era să intrăm cu toți! Dar a tresărit în noi ideea conservatoare și ne-am împotrivit din toate puterile noastre ca să nu se voteze acel proiect de lege.

Așa se vede sufletul unui partid, d-lor!

Nu din programe, de multe ori comune ambelor partide, ci din tendințe se vede sufletul oamenilor. În ori-ce împrejurare, conservator sau liberal, fie-care va fi călăuzit de sufletul partidului din care face parte sau către care îl mână gândul.

Acum, câți nu sunt în partidul conservator cari simțim că ar trebui să fie dincolo, și câți nu sunt în partidul liberal cari ar trebui să fie dincoace, în partidul conservator!

Și așa e de mare greșeala aceasta în cât d. Missir neputând arăta care este programul d-lui Carp, nu ne-a spus că a rămas fără suflet, dar a pretins că d. Carp nu mai are nevoie de program.

Pentru ce?

Pentru că d. Carp și junimiștii n'ar avea nevoie de programe, fiind-că a dat dovadă țării despre ceea-ce pot.

Va să ȋică, programul nu este sufletul partidului, este examenul de mandarinat de clasa I, este diploma pentru a obține increderea țării, testimoniū de pricepere personală! Atunci este o copilărie, căci cum să mai vorbesci de programul partidelor? Programul partidelor nu poate fi programul persoanei, partidele nu dau examen înaintea țării, partidele guvernează, persoanele pot să caute diplome de capacitate, dar partidul nu.

Toată cestiunea sufletului-program nu resistă la cea mai mică analiză.

Tot același lucru ași avea de răspuns și d-lui Maiorescu, în ceea-ce privesce exemplul de demoralizare care s'ar fi dând generațiunilor noi, prin faptul că d. Delavrancea se află în rindurile noastre în loc să se afle..., nu ne-a spus d. Maiorescu unde. Și d. Maiorescu adaogă, că dacă ar fi știut, când asculta la Dacia pe d. Delavrancea, că are să vină în partidul conservator, nu s'ar fi emoționat; gravă declarație! Il întreb și eū: dar dacă ar fi știut, când asculta la Dacia, că d. Delavrancea se va întoarce în rindurile partidului d-lui Sturdza, cum s'ar fi putut emoționa? Aceasta ar fi fost adevărată și adincă demoralizare, ca să se mai găsească Delavrancea alături de un om pe care cu bună-credință l-a acusat cum a acusat d. Delavrancea pe d. Sturdza!! Da, asta ar fi fost monstruos! Ce rezultă de aci?

Să se călugărească, să părăsească viața politică, sau dacă simte că este ceva într'insul cu care poate sluji țara, să meargă cu aceia cu cari a protestat, iar nu să se întoarcă la aceia contra cărora a protestat?! Să nu credeți că s'aū petrecut lucrurile acestea fără durere; am trecut și eū pe unde a trecut d. Delavrancea; pozițiunea mea era mai ușoară, nu fusesem de cât un an în acel partid, dar totuși 'mi aduc aminte, mă veți crede sau nu, că n'am avut în viața mea o perioadă în care să fi suferit mai mult de cât în ȋilele în cari am intrat ca ministru în partidul conservator; n'am să mă plâng, am fost primit cu inima caldă și cu brațele deschise, dar când mă gândeam că cel din urmă miserabil poate să se facă că mă bănuiesce, și să 'mi impute că 'mi-am părăsit credin-

țele mele, orgoliul meu se revolta. Trufia, rea sfătuitoare, 'mi dicea că așa fi trebuit să rămân acolo unde nu puteam fi de nici un folos, unde nu aveam de cât desgust. Ei bine, cu sfășiere 'mi-am călcat pe inimă și 'mi-am făcut datoria venind aci, unde sper ca am dovedit că pot să fiu intru ceva de folos. Aceasta este durerea care sfășie inima celor cari 'și schimbă partidul, dacă aū inimă. In ei se incinge lupta vie între orgoliū care 'ți dice: trebuie să preținđi că tu nu te poți înșela, trebuie să te pui la adăpostul criticilor celui mai din urmă, și întrem ândric care 'ți dice: cadă pe tine critica și batjocura, tu fii cu inima curată și mergi înainte! (Aplause).

Acum, că am isprăvit cu cele spuse de d. Missir, să trecem la cele spuse de d. Maiorescu, cari aū altă gravitate, căci fără a avea nimic în contra d-lui Missir, este evident că d. Maiorescu are altă greutate în situațiunea politică a țarei de cât are astăđi d. P. Missir.

D-lor, d. Maiorescu are un talent oratoric foarte periculos. Dacă 'l ascultați pe d. Maiorescu, și dacă ai copilaria să nu bagi bine de seamă la punctul său de plecare, ești perdut. Discursurile d-lui Maiorescu sunt perfecte, le tai premisa, îi dărimă toată construcția. De aceea pe când îl ascuți simți că ai dreptate, și nu veđi de unde 'ți poate veni dreptatea. Caută punctul de plecare, și vei vedea că nici-o-dată nu este un neadevăr, dar nici un adevăr, este o jumătate de exactitate.

Care a fost punctul de plecare, d-lor, in imensa d-sale construcție? Iată, d-sa a đis: câte le spuneți, toate sunt bune. Dar bune pentru cine? Pentru clubul conservator? Dar partidul conservator este tot una cu clubul conservator?

D-lor, când đici omului lucrul acesta: partidul conservator este tot una cu clubul conservator, care este prima lui gândire? Că are dreptate d. Maiorescu, nu este tot una partidul conservator cu clubul coservator. Și atunci dacă ai primit asta, trage d. Maiorescu toate conclusiunile.

Dar aceasta este cestiunea? D-sa nu pleacă oare de la o confusiune? Ce confundă d-lor? Confundă partidul conservator cu conservatorii, ceea-ce este altă socoteală.

Dacă este exact că partidul conservator nu este tot una cu clubul conservator, tot așa de adevărat este că conservatorii nu este tot una cu partidul conservator.

În adevăr, d-lor, ce este partidul conservator? Este numai un nume generic pentru toți conservatorii, cum ai dice ortodoxism pentru toți ortodoxii?

Partidul conservator este organismul conservatorilor.

Și alta este partea organizată de conservatori, și alta este conservatorii în sine. Și vreți să vă dați imediat dovadă? Ce ar fi conservatorii fără organism? sau ce ar fi liberali? Ar fi un animal amorf, ne-ar aminti ființele cele mai joase în scara vieții, cele în formă de tub care respiră pe o parte și digeră pe alta, și le poți întoarce pe dos și ceea-ce slujea la respirație slujesce la digestie și vice-versa. Nu e vorba de o anarhie conservatoare, ci e vorba de un partid conservator, și partidul conservator fiind un lucru care se mișcă, care are viață, trebuie să aibă organizație, căci nu se poate fără organizație, și în adevăr, d-lor, cum s'ar putea fără organizație?

Credeți d-voastră că dacă nu ar fi organizați liberalii, s'ar putea veri-o-dată clătina guvernele conservatoare și vice-versa? Dar ar fi cu neputință! Și pentru ce? Într'un partid, ca în ori-ce acțiune, trebuie încă ceva: trebuie disciplină. Cum voiți să aveți disciplină într'un lucru anarhic, într'un lucru amorf? Dar trebuie și ierarhie. Este cu putință să ai ierarhie fără organizare? Și atunci, dintre conservatorii cei mulți, cari se află în toate țările, s'aun format partidele conservatoare. Și aceste partide, în organismul lor, au diferite organe: au presa lor, au cluburile lor, au comitetele lor.

Clubul este și el unul din organismele partidului conservator. Și așa este de adevărat, în cât la noi, unul este șeful partidului și altul șeful clubului.

Pe când la d-voastră, junimiștii, același este și șeful partidului și șeful clubului. Ceea-ce dovedesce la junimiști o confuziune și mai complectă între partid și club, de cât este în partidul conservator, și care se explică prin puținul număr al d-voastră unde vă trebuie o cohesiune, o disciplină mai strânsă de cât într'o armată mai numeroasă unde se pot puțin împărți rolurile.

V'ați dis d-voastră: dar nu se poate întâmpla ca, la

un moment dat, organizarea partidului să nu fie o reprezentare reală, ci să fie o usurpare? Se poate! Se poate întâmpla ca la un moment dat, un număr de oameni să pretindă că reprezintă organizarea partidului și în realitate să nu fie de cât usurparea partidului. Ei bine, să vă spun ce se întâmplă atunci: întreprinderea fiind lipsită de viață, moare, nu reușește. Așa s'a întâmplat la 1888; impregiurările au făcut că s'a prezentat ministerul Teodor Rosetti de la 1888, drept reprezentant al partidului conservator! Nu era în realitate reprezentant al partidului conservator! Resultatul? peste șase luni această reprezentațiune inexactă a trebuit să lase locul unei exacte reprezentațiuni a partidului conservator. Așa se răsbună faptele în contra întreprinderilor cari nu corespund realității.

Și atunci, d-lor, îndată ce punctul de plecare e greșit, toate deducțiunile cad; și atunci e firesc, că la clubul conservator să se strângă conservatorii organizați în partid pentru a'și hotări programul și a'și alege șeful.

D. Maiorescu dicea: cum? Ceî cu două lei pe lună hotăresc soarta Statului? D-lor, nu e nici o instituțiune pe lume care să nu ajungă la absurd, dacă o presupui în mâna nebunilor! Evident, că dacă pun problema așa, pentru toate cestiuile de Stat să strângi toată suflarea și să le pui la vot, dai de absurd.

Dar acea suflare, în partidele politice, de ce se conduce în realitate? De încrederea pe care o au în frunțașii partidului! (Aplause). În toate partidele, fie conservatoare, fie liberale, toată suflarea are drept la conducere; dar de fapt dreptul ei se reduce să 'și aleagă prin încredere persoanele cari în realitate au conducerea. Dar, d-lor, e nevoie ca și cei cu două lei să aibă încredere în conducere, și să 'și dea seama de conducere? E absolută nevoie, d-lor. Nu se poate nimic construi în contra voinței unei țări, și ori-cât de mari ar fi o mână de oameni, ei nu pot face nimic trainic, dacă nu au în țara întregă un număr de oameni cari au încrederea, că aceia nu se înșeală, că munca lor e spre binele general. Nu se poate fără aceasta. Ați putea să aveți un minister de oameni de geniu; nimic nu vor putea face dacă nu vor inspira încredere în acțiunea lor. Și acea încredere nu

se poate răspândi, nu poate prinde rădăcină, fără o organizare de partid, fără a avea în sinul națiunii un număr de oameni cari să răspândească această credință în privința capacității, a bunelor intențiuni, a bărbăției celor ce conduc.

Așa se petrec lucrurile, și nu se pot petrece în alt-fel.

Ast-fel, e un lanț neîntrerupt de la șeful care dirige, nu din capul lui singur, ci consultându-se cu frunțașii, până la membrii de club, până la cei din urmă cari nu pot fi măcar membri de club, dar cari compun acea organizare politică, singură în stare să creeze și să guverneze într'o țară de libertate. (Aplause).

Maî e un cuvint pentru care nu poate să fie alt-fel: cum vreți d-voastră să se stabilească această selecțiune între cei ce conduc și între cei ce se supun, fără un organism? Cum vă inchipuiți d-voastră că din anarhie poate să iasă ordinea și că din desordine poate să iasă vre-un progres? Nu e posibil!

Dar de ce n'ar fi maî multe cluburi? de ce n'ar fi unul pe piața Teatrului și unul la Crețulescu?

Nu se poate, căci cu 2 cluburi nu maî e o singură direcțiune, și dacă nu maî e o singură direcțiune nu e nici spor la muncă, nici răbdare la suferințe; și în loc să se presinte lupta între cele 2 partide, o mare parte din energie se pierde în concurența dintre cluburi și grupări, și în loc să fim cu fața numai la vrăjmaș și să nu ne gândim de loc la cei din coate, îți este gândul alături, și nu poți face față vrăjmașului. (Aplause).

În așa condiții nu se poate lupta. Luați istoria noastră numai de 4 ani încoace, de când ne-am retras de la putere, și veți vedea că dacă n'ar fi fost incomensurabila nulitate a adversarilor noștri, am fi departe de tot ca acțiune politică; a trebuit să dăm peste un concurs de norocuri neprevădute ca greșelele guvernului trecut, care după ce făcea una de credeam că nu se maî poate o alta ca aceasta, venea încă una tocmaî ca să dea desmintire celor maî bine-voitoare proorociri. Apoi cu această organizațiune dublă putut-a partidul conservator să și facă bine datoria către țară? N'au fost momente în cari ne-am încurcat? Vorbeați de șeful unic d. Catargi. Dar ce fel de șef era

d. Catargi dacă nu era în raporturi cu o parte din soldații săi? Ce ați dice de un general care ar fi la o aripă și n'ar avea legătură cu restul armatei sale? dar nu vă aduceți aminte că am făcut o acțiune comună la alegerile comunale și, din pricina a 2 cluburi, n'am putut merge de acord până la sfârșit? Credeți că s'ar fi întâmplat așa ceva, dacă am fi avut o singură organizațiune? Fatal unii sau cei-alții ar fi cedat. Să vă dau și un alt exemplu? A spus d. Carp la Camera că nu s'a putut înțelege cu d. Catargi la un moment dat, din cauza cesțiunii reprezentărei minorităților. Când o anunțat d. Catargi, ca punct de program, aceasta? Când trăiam noi în clubul nostru și d-voastră în al d-voastră. Dacă am fi fost toți într'un singur club, nu s'ar fi întâmplat așa, sau d-voastră ați fi primit această părere sau noi am îi renunțat la ea, cum se face între oamenii de omenie cari trăesc împreună. Dar chiar între 8 miniștri nu se poate să fie în toate cesțiunile toți de acord; ei atunci? Se eliminează lucrurile asupra cărora nu sunt de acord și se merge înainte cu cele-alte; iar dacă cele asupra cărora nu se înțeleg sunt de prima importanță, se despart ca oamenii de treabă. Și d-voastră să diceți că nu putem fi împreună din cauza reprezentărei minorităților, pe care noi am admis-o când nu eram împreună. Luați efectele drept cauză?

Mai departe, d-lor; nu v'a plăcut alegerea șefului partidului. Dacă aveam un singur organism, ce era să se întâmple? Era să ne placă la toți, căci ca oamenii de omenie eram să ne dicem: acela, care va fi desemnat de cei mai mulți din frunțașii noștri, va fi șeful, și prin urmare, se va da supunere lui. Dar cum vreți să se facă aceasta cu 2 organisme?

Dar altă cestie și mai importantă după părerea mea. Am trăit bine ca miniștri noi conservatorii cu junimiștii, eu cel puțin știu că am trăit bine; dar partisanii noștri tot așa au trăit? Știm cu toții că fie-care din partisanii, unii pe drept, cei mai mulți pe nedrept, credeau că partea lor de influență nu este suficientă. Ce diceau?

Nu puteau să spună, cea-ce ar fi trebuit să spună, că sunt supărați; dar diceau că în cutare localitate, dacă junimiștii aveau preponderență, lor li se face nedreptate

fiind-că sunt conservatori, și din contră, dacă în o localitate conservatorii aveau preponderență, junimiștii se plâneau că lor li se face nedreptate fiind-că sunt junimiști. Și atunci, d-lor, în această stare de lucruri, pe care existența a 2 cluburi o impune, disciplină nu poți să ai, fiind-că te desfid să dai afară pe partizanii buclucași, cari n'au de cât să treacă la fratele care ține prăvălia deschisă alături; ba le rămâne și speranța că, când și când, tot se vor întoarce o-dată cu prăvălia de alături cu tot. Așa dar, pentru o bună acțiune, la guvern ca și în opoziție, un partid nu poate să aibă două organisme; un partid nu poate să aibă de cât un singur organism. Și așa e de adevărat acest lucru, în cât d. Maiorescu, care are o memorie așa de bună, a greșit când ne-a spus că în urma alegerei șefului, s'au despărțit cluburile din provincie.

Nu e exact. Clubul de la Iași a fost despărțit, din ordin junimist de la București, încă cu mult înainte de moartea lui Catargi.

Bieții soldați voiau să trăiască împreună; șeful, dis comun, de și nu 'și vedea toți soldații, primea lucrul și făcea campania fără o parte din soldați. Ei bine, nici aceasta nu le-a fost permis de către d-voastră, li s'a impus retragerea din club.

Și fiind-că s'a vorbit de sinceritate, îmi aduc aminte de o monștră de sinceritate. Eu am vădut o întrunire publică unde unii din partizanii aveau dreptul să vină în sală, dar nu aveau dreptul să se sue pe scenă; unii aveau dreptul să facă visite șefului comun acasă, dar nu aveau dreptul să meargă la gară; aveau dreptul să aplaude cu mâinile, nu însă cu bastonul. (ilaritate).

Aceste bizantinisme nu erau ale noastre, ale conservatorilor.

Vedeți la ce scandaloase *finețe* osândesce pe oamenii luminați și în ale vieței cinstiți, lipsa unei unități de organizare! (Aplause, ilaritate).

Iată dar de ce nu e exactă învinuirea d-lui Maiorescu, că noi rău am făcut de am cerut, ca întâia condiție, fusiunea.

Fără fusiune,—și în această privință dați'mi voie să spun că aceasta era ideea neschimbată a lui Lascar Catargi—fără fusiune nu am fi de cât o forță voluminoasă dar

lovită de inerție, o uricioasă slăbiciune. Dacă e un partid în care disciplina nu a fost cea d'întăiū calitate, acesta este partidul conservator. Fie-care partid trebuie să recunoască părțile lui slabe, și o recunoașcem pe aceasta. Partidul conservator nici o-dată nu a strălucit prin disciplină. Intr'ast-fel de partid să introducem dublele organizașii? Și în ce țară? Intr'o țară unde toșii cred că li se cuvine tot ce nu li se cuvine, și că, tot ce s'a făcut, e făcut de dinșii, și pentru dinșii, voișii ca toate partidele să voiască să aibă duble și triple cluburi? Aceasta ar fi să sapi din temelie toată viața noastră politică.

De aceea am voit fusiunea. Numaș așa și conducătorii se pot bine desemna. Căci aceste locuri nu se capătă de cât prin meritele arătate în luptă contra vrăjmașului, acesta e singurul merit. (Aplause).

Dar o să diceșii, de ce cu fusiune nu așii primit să dașii ministerul de interne d-lui Carp?

Pentru ce? Pentru că fusiunea ar fi fost prea proaspătă pentru ca să facă să tacă bănuelile.

Vedeșii ce deschis și ce franc vė vorbesc? Pentru că a face fusiunea Lună și a da distribuira influențelor unui fusionat Marșii, este a decreta cu siguranță o difusiune pentru Mercurii.

Orăi cât s'ar fi silit d. Carp, pe care 'l presupun cu intenșiiunile cele mai excelente, de a distribui părintesce și cu egală dragoste influența, ar fi făcut nemulțumișii cari tot-d'a-una se gășesc într'un partid. De sigur că nemulțumișii ar fi șis: suntem lovișii, nu pentru că nu merităm noi influența, dar pentru că de patru ani, de când suntem deosebișii de junimișii, am fost părișii la d. Carp că eram acei cari voiam. apărarea intereselor conservatoare, față de acei cari voiaș să domineze. Și atunci am voit o împărșire de garanșii și am oferit partea de frate mai mare, de și este frate mai mic, d-lui Carp. Am avrut însă garanșii și pentru conservatori, că nu vor fi anihilașii, cum se dicea că aș să fie, și am cerut ceva și pentru conservatori, mai mult o ilusie.

O numesc ilusie, căci în realitate plâng pe nenorocitul care ar fi avut să joace acest rol, și în capul căruia era să se spargă, și de o parte și de alta, atâtea excesive personalitașii. (Aplause).

Dar acum că lucrul s'a făcut, —și eu regret— credeți d-voastră că nu a pierdut nimic partidul? Credeți— și acum mă adresez majorității — că nu a pierdut nimic țara? Credeți că prin refuzul d-voastră n'ați făcut nici un rău? Mare rău ați făcut!

Când ne-a văzut pe noi țara stând 10 zile pe gânduri, când ne-a văzut după ce fusese armata cruciată carei dărimasem zidurile Ierusalimului, certându-ne 10 zile, dacă să intrăm sau nu și cum intrăm, și în ce preseață în biserica Sfântului Mormint, mare decepție trebuie să fi avut țara pentru această armată, și mare pagubă morală s'a făcut partidului conservator. (Aplause).

Acele 10 zile au fost cea mai frumoasă răsplătă care se putea da guvernului trecut.

În acele 10 zile s'a stins mare parte din flăcările care se aprinsese, și s'a făcut un imens rău, nu numai partidului conservator, dar întregii păture conducătoare din această țară. (Aplause).

Răul făcut în acele 10 zile, nu se mai poate îndrepta, căci chiar dacă făceam în urmă ministerul comun, tot se produsese ceva, pentru că se dăduse tristul exemplu că nu eram destul de înălțați prin patima patriotismului care ne mânase, pentru ca să uităm cu desăvîrșire persoana noastră în acel moment unic în istoria țerei și a partidului conservator. (Aplause).

De aceea, d-lor, mă doare adânc de ceea-ce s'a pierdut, și dacă câte o-dată 'mi ascund durerea în glume, ea nu e mai puțin vie.

Am dat un urit, un foarte urit exemplu țerei. Să dea Dumnezeu ca să nu poarte roade mai rele de cât ne închipuim noi; căci pe lângă dezechilibrul economic și financiar de care toți vorbim, eu văd, eu simt din toate părțile semnale netăgăduite ale unui dezechilibru și mai rău și mai periculos de cât cel financiar; simt și văd semnele unui dezechilibru sufletesc asupra căruia ași dori să mă înșel, să nu fie adevărat, de și mi se pare prea adevărat. (Aplause).

În acest dezechilibru sufletesc, e mare primejdie să înfățișezi ast-fel păturile conducătoare, căci de aceea sunt eu conservator fiind-că cred că cea mai bună guvernare este a celor puțin în folosul celor mulți.

Purtarea d-voastră, d-lor, 'mi-a făcut efectul purtării unui copil risipitor. Am moștenit, generațiunea noastră conservatoare, o strălucită moștenire de la conservatorii de altă dată; am avut tot-d'a-una în țara aceasta o ne-tăgăduită superioritate, nu numai de capacitate, dar și de adevărată dragoste de țară!

Și, ca copiii prea bogăți, am risipit, căci risipă e, d-lor, când s'a vorbit despre bătrînii partidului acestuia, cum a vorbit d. Maiorescu. Vă inchipuiți d-voastră că bogățiile partidului sunt așa de mari în cât cu toată risipa noastră ele nu se pot istovi nici o-dată? Ași dori să fie așa! (Aplause).

În fața copilului risipitor, însă, datoria celui care a rămas în casa părintească, chiar dacă acela ar fi — cum pretindeți d-voastră — slab sau schilod, e să ducă înainte moștenirea părintească... (aplause), și eu sunt convins că la această muncă grea, dacă vom munci cum trebuie, avînd în veți în vedere trecutul partidului, ca să ne facem vrednici de dînsul, vom izbîndi.

La Cameră, d. Marghiloman ne-a vorbit de niște reserve conservatoare, pe cari d-lor ni le păstrează. Se poate! Noi însă facem ceva mai bine. Noi ne închinăm toate puterile noastre ca să apărăm vechia casă conservatoare care de atîta vreme ne-a adăpostit în contra tuturor intemperiilor.

Și ori cât de frumos ar fi cortul d-voastră de mătase, eu prefer și voi prefera casa părintească, partidul conservator! (Aplause prelungite și îndelung repetate).

MODIFICAREA LEGEI PATENTELOR

(*Sedința Camerei de la 14 Decembre 1899*).

La acuzațiunea opoziției junimiste că guvernul presintă bugete nosincere și că, în direcțiunea aceasta, continuă a face ceea ce făceau liberalii, Ministrul instrucțiunii publice răspunde că până acum o sumă de cheltueli se făceau nu din resursele bugetare, ci din împrumuturi a căror isvor însă a secat, și că numai de aci încolo vom avea bugete sincere.

Domnilor Deputați,

Discuțiunea de azi de sigur e o discuțiune foarte interesantă, și memorându-mi cei 15 ani, de când eū am stat aici, încă nu am vădut ca, măsurii așa de importante, propuse de un guvern, să se discute cu atâta sânge rece, și așa putea să adaug, și bună voință. Căci, dacă partidul liberal n'a vorbit, pe mine aceasta nu m'a mirat de loc. Eū cunosc partidul liberal și știū că nici-odată, când va fi vorba de ceva important și insemnat, nu va vorbi. (Aplause).

Nu va vorbi aici. A! Va vorbi la gazete; e sigur. Va vorbi și la sub-intruniri — căci la intruniri sunt slabi; la sub-intruniri, pe colorii, sunt mai tari.

Așa dar scoțând acest factor, puțin parlamentar, din lupta parlamentară, să rămână cestiunea între noi. Nu e așa?

D-lor, eū, cu ocașiunea discuțiunii Mesagiului, am ținut un lucru: tot ce vē putem da pentru anul acesta e un buget bun. Budgetul ideal va veni mai târziu. Și de ce, d-lor? Care e situațiunea noastră bugetară de atâția ani

de zile? Nu numai că veniturile nu ajung la cheltueli și sunt umflate, dar cheltuelile reale, cari nu se pot evita, nu sunt trecute în budget. De exemplu, în budgetul anului trecut nu era trecută îmbrăcăminte soldaților. Se poate soldații să fie goi? Se poate ca un Stat, la un moment dat, să imputineze cadrele militarilor, să reducă corpurile de armată, cum a fost vorba în Italia, de la 12, să le reducă la 10, de și nu s'a putut face lucrul, dar să ai soldați și să nu 'i îmbraci, aceasta e o minune bugetară, pe care oamenii serioși nu pot s'o propună. Tot așa, în budgetul trecut nu era credit pentru cai și caii se cumpărau cu rentă. Tot așa cartușele, cu rentă!

Ei, d-lor, mă iertați. Acestea nu sunt cheltueli cari se adaogă la budget, aceste cheltueli existaă, dar, în loc să se facă din resursele bugetare, se făceaă din împrumuturi al căror isvor a secat, și e bine că a secat, dacă prin uscăciune numai putem să ajungem să facem bugete sincere. Tot așa prima pentru zahăr. Nu era trecută în budget. De ce?

Vreți să vă fac eu un budget cu 30 milioane excedente?

Foarte ușor. Nu am de cât să nu trec în budget cheltuiala de la 2, 3 departamente și vă dau un budget cu 30 milioane excedente. Dar aceea nu se mai chiamă budget, se chiamă o farsă bugetară.

Așa dar, prima greutate a situațiunei noastre financiare de ați e ca să trecem în budgetul Statului toate cheltuelile indispensabile și cari, fiind cheltueli ordinare, trebuiesc făcute cu resurse ordinare.

Acesta e deja un budget bun, nu e un budget ideal.

De ce nu e un budget ideal? Pentru că, și în aceasta avea dreptate d. Arion — mi se pare că d. Arion a spus lucrul — pentru că sunt și cheltueli nu pe d'antregul ordinare, cari nu se poate să nu se facă într'o țară și cari noi le făceam din rentă. De exemplu: la un minister se hotărise o clădire, nu se începea, se trăgănea creditul de rentă, 5, 6, 7 ani, și în timpul acesta de câte ori trebuia o masă, o reparație, se făceaă tot pe comptul rentei, care săraca sta deschisă ani întregi; era isvor. La drumurile de fer, se rupea un pod? Rentă. Se imputinaă locomotivele? Rentă. Trebuia vagoane? Rentă.

Evident că în acest sistem budgetul era tot-d'a-una

fals, și este evident că atunci voiă avea un budget bin când toate cheltuelile ordinare se vor face prin resurse ordinare, și că va fi un budget ideal atunci, când cheltuelile ordinare se fac cu resurse ordinare și tot u aește resurse ordinare voiă putea face și cheltueli neprevădute, nu tocmai ordinare. D-lor, oamenii cu minte se mulțumesc să obțină și să facă numai ceea ce e posibil a face, căci cei cari vor să facă toate nu pot face nimic; așa dar vom înscrie în budget să facem cu resurse ordinare ceea-ce omenesce este indispensabil pentru anul acesta, și în anii mai buni, cari sper că 'i vom avea, vom prevede o sumă și pentru lucruri neprevădute.

Ce facem noi ađi? Căutăm să sporim veniturile Statului. Și ce icea d. Carp? Ne spunea că nu suntem exacti în aprecierea acestor venituri, și ca exemplu lua impozitul de ađi.

Dar, d-lor, impozitul de ađi coprinde două părți: întâia parte este taxa de 5% asupra venitului net al societăților pe acțiuni.

Ei bine, se știe ce dividende s'aă dat acționarilor, avem bilanțul tuturor societăților, cari bilanțuri ne arată suma de 9.400.000, și dacă mai punem și dividendele ce vor mai da și cele trei fabrici noi de zahăr, acest dividend va fi cel puțin de 10.000.000 lei, de la care se va percepe 500 până la 550.000 lei, adăogând și veri-o 250.000 lei ce se va percepe de la bancheri — căci numai în Bucuresci sunt veri-o patru case de bancă cari vor plăti taxa de 25.000 lei fie-care — vedem, că dacă am fi prevădut la venituri suma de 800.000 lei, aceasta nu ar fi o prețuire exorbitantă, și dacă am pus în budget numai 600.000 lei, este tocmai că n'am voit să ni se spună că am fost prea optimiști.

Am ađit icându-se că taxa de 25.000 lei, pentru o casă de bancă, e prea mare; ei bine, dacă li se pare prea mare, nu aă de cât să dea 5% din venitul net.

Taxa de 5% asupra lefurilor funcționarilor va da 4 milioane. Nu s'a discutat de loc și de nimeni această cifră. Eă cred că dacă anul acesta nu va da mai mult — fiind dat faptul că nu se poate taxa în primul an toți funcționarii particulari — în anii viitorii cred însă că va da mult mai mult.

Nu s'a vorbit nimic de decimea de percepere asupra contribuțiunilor directe.

Dar uitați un lucru: că s'a ridicat taxa la alcool de la 8 bani la 12. Și de acolo avem un câștig net de cel puțin două milioane. Acesta nu 'l socotiți? Tot așa nu aveți dreptate și cu taxa de consum asupra zahărului.

D. Ghika-Deleni: Un deficit sigur.

D. Take Ionescu, ministru al cultelor și instrucțiunii publice: Dacă anul viitor va fi o recoltă rea, atunci nici un impozit de consumațiune și nici un alt-fel de impozit nu va da nimic, căci fie-care neavând cu ce cumpăra, impozitul nu va da roade; dar să sperăm că nu va fi așa. Dar dicea d. Panu, și cu drept cuvânt, nu se poate nici odată face bugete de calamitate.

Budgetul trebuie să se facă pe un an mediocru, acesta e budget serios; căci, după cum nu se poate face un budget pe un an de mare abundență, tot asemenea nu se poate face un budget pe un an de absolută lipsă. Dacă e vorba pe budget de absolută lipsă, ar trebui, într'un an rău, să ștergi veniturile de la ministerul de domenii, căci nu se va plăti nici anuitatea pentru pământurile date țăranilor, nici arendile pentru moșiile Statului.

Zahărul ne va da două milioane, ba poate ceva mai mult, căci dacă am fi socotit pe consumația de acum ne-ar fi dat trei milioane, dar am pus numai două milioane, prevădând o scădere de consumație.

D. Carp ne dice: «dar în schimb plătiți prima»; da, o plătim, dar o punem la cheltueli. Iar ne întreabă: «și ați scăzut de la vămi pentru zahărul ce nu se va importa?» Da, nu am adăogat la produsul taxei zahărului fără să scădem de la vămi.

De asemenea noi v'am dis că vă vom mai presinta un impozit de consumație, care ne va da două milioane, aceasta cu siguranță.

Ne-a mai rămas impozitul timbrului și înregistrării. Evident că acesta e cam greu de calculat. Partea taxei de timbru se poate lesne calcula. Darea asupra moștenirilor directe este însă cea mai grea de calculat, cu toate acestea cu aproximație se poate calcula. Eu 'mi aduc aminte că 'l-am calculat la 1886, atunci când în această Cameră am susținut impozitul pe moștenirile directe, pe

care 'l-a combătut și d. P. Carp și colegul meu d. Disescu. Atunci făceam calculul pe care 'l-am refăcut și acum, și sunt sigur că cu impozitul pe moștenirile directe, cu suprataxa de trei la sută pe averea mobilă producătoare de venit, și cu urcările făcute la ascendenți, soție și la colaterali, estimățiunea ministrului de finance nu este exagerată. Vă voi dovedi lucrul cu cifre când va veni în discuție impozitul.

Atunci sper să conving pe d. Carp, că ideea de a face ca averea mobilă producătoare de venit să plătească mai mult de cât averea imobiliară, e o idee foarte bună, e singurul mijloc de a face ca capitalurile mobiliare să plătească nu cât capitalurile imobiliare, dar ceva mai mult de cât plătesc astăzi când nu plătesc nimic.

Iată de ce ȳic că toate impozitele ce vă propunem sunt bine calculate.

Maș aveți ceva de propus? Vă ascultăm cu plăcere.

Noi credem că șapte impozite în opt luni de guvernare este destul. Noi credem că, ca curagiū de guvernare, ca sentiment al datoriei și ca slujbă adusă țarei, am scris o pagină pe care dorim din suflet să fie în stare și alții s'o scrie.

Noi credem că ne-am făcut datoria bărbătesce. Gândiți-vă că am venit după un guvern care nu numai că avea toate bugetele false, dar care a avut copilăria să desființeze acel impozit de patru milioane, acel popărit cu care mă ocărise destul, după un guvern care n'a făcut de cât dezastre. Așa, de pildă, la instrucție a făcut marea greșală de a tăiat subvenția comunelor la învățămîntul primar, și a făptuit și comedia cea-altă să ne pună în spinare construcția școalelor rurale, adică să ne bage într'un împrumut de 100 milioane rentă din care întâiū a clădit fără credite, așa că și acuma pare în *Monitor* decisiuni de-ale mele pentru clădiri deja isprăvite, dar pentru cari nu era credit votat! A trebuit să regulăm și acele hărtii, cum am regulat și fondurile secrete, unde cheltuiseră un milion fără credite, un milion!

Iată dar, d-lor deputați, ce am făcut noi.

Voiți și d-voastră ceva? Fie! Găsiți că șapte impozite nu este destul pentru opt luni de guvernămînt? Propuneți și d-voastră ceva.

Acum însă se dice : dar economiile ?

D-lor, să ne înțelegem Este vorba de economii reale, nu este vorba de economii pe hârtie. Nu este vorba de economii de acelea cari le propun comptabilii in toate ministerele. După ce îți presintă un budget de care te sperii și ceri reducțiuni, atunci comptabilul îți propune imediat : să tăcem de la combustibil, ca și cum ai putea să împutinezi frigul, (ilaritate) ; îți propune să tai de la reparațiuni, ca și cum ai putea să oprești prin alte mijloace surparea zidurilor ; să tai de la transport, ca și cum ar putea să se facă aceasta fără nici o cheltuială. Dar cum dicea d. Fleva : îți propune să tai de la material, fiind-că materialul n'are gură să strige. (Ilaritate).

Și după ce ai făcut aceste reducțiuni, apoi încep să curgă creditele suplimentare în cursul anului. Așa dar, nu este vorba de economii pe hârtie, ci de economii reale. Nu este vorba ca să nu punem nimic pentru materialul armatei și apoi să consumăm magaziiile de rezervă. Nu este vorba ca să nu punem nimic pentru cartușe, așa în cât să rămânem cu adevărate ciomege în loc de puscă.

Va să dică, d-lor, este vorba de economii reale.

D-lor, care era budgetul nostru ?

Era anul trecut de 228 milioane, dintre cari acum 90 milioane pentru datoria publică.

Va să dică rămân 138 milioane. Asupra acestor 138 milioane, când începi să te gândești la economii, să știți că este o operațiune foarte grea, și iată de ce : pentru că avem organizațiuni în Stat, corporațiuni instituite prin legi, în cât cu greu este să poți tăia ceva. Așa de exemplu, iată ministerul de război : cine ar putea să creadă că poți să licențiezi un număr de ofițeri, pe cari i-ai crescut în școlile militare ale Statului pentru trebuințele armatei. Nu este posibil ca să dici : am să îi licențiez acum.

O voce : Să le dăm concediū fără leafă.

D. Take Ionescu, ministru al cultelor și instrucțiunii publice : Să le dăm concediū fără leafă ? Ar fi putut partidul liberal să nu sporească lefurile ofițerilor, să nu măi adaoge 3 $\frac{1}{2}$ milioane la cheltueli. Aceasta ar fi trebuit

să facă; dar ca să ei un număr mare de oficeri să 'i desființezi, aceasta este o operațiune de calamitate.

D. I. A. Brătescu: Trebuie să ținem cadrele, iar soldații să meargă la munca câmpului.

D. Take Ionescu, ministru al cultelor și instrucțiunii publice: Veți vedea că s'a făcut ceva în această direcțiune. S'a sporit timpul în care soldații să se ducă la muncă, li s'a dat trei luni pentru munca câmpului.

Dar mai este, d-lor, și alt minister care cheltuesce enorm: ministerul al cărui titular sunt eu.

Am auzit pe mulți spunând cu mândrie, că se cheltuesc 30 milioane pentru instrucțiunea publică. Aceasta eu nu o consider ca laudă, ci ca un demerit, fiind-că nici-o țară nu face, pentru instrucțiunea publică, cheltuială disproporționată ca România și fără a avea aceleași rezultate.

Și cu toate acestea, acest budget este foarte greu de tăiat, fiind-că foarte cu greu ați primi să închidem un număr de școli. Nu numai atât, acest budget este destinat să crească mereu, fiind-că învățământul primar este departe de a fi complet; căci de unde ne trebuie 9.000 învățători, avem astăzi numai 4.000, adică așteptăm un spor de 5.000 învățători. Ar fi fost cuminte la început, ca această cheltuială să nu se pună numai în sarcina Statului, și eu pusesem în legea mea ca să fie suportate aceste cheltueli și de comună. Liberalii au stricat legea, după cum au desființat și fondul de rulment de la păduri și fondurile de rezervă de la drumurile de fer. Orî unde au găsit o măsură înțeleaptă, au înlocuit-o printr'o măsură nehibzuită de ale cărei consecinți suferim astăzi.

Să tăem la ministerul de interne?

Sunt convins că este o prea mare cheltuială la serviciul sanitar. Dar și acolo cu câte prejudecăți n'avem de luptat, și câtă lume nu crede că această instituțiune, de doctori de plasă și moașe de plasă, este culmea civilizațiunei și nec plus ultra al progresului. În ori-ce cas, sunt lucruri cari nu se poate, pe cari nimeni nu poate să le ceară de la un guvern. Un guvern care ar întreprinde acest lucru, ca de odată să transforme tot organismul Statului, ar trebui întâiu să facă reforma mintală a țării, căci și acest organism și

acest budget este resultanta unui mod de a gândi, și acest mod de a gândi trebuie încet cu încetul schimbat.

Vom face cât se poate mai multe economii și ori unde ni se va sugera o economie, fie că va veni de la d-voastră, fie că va veni de la opozițiune, o vom examina cu multă bună-voință și plăcere. Altmintrelea este foarte ușor să duci: din 130 de milioane ai să tai 13 milioane. Această operațiune n'a făcut-o nici un guvern.

Și, ca să închei, voi spune d-lui Arion, că nu ar fi fost bine să se pună cât mai multe impozite acum câți-va ani, dacă în același timp nu încetam cu împrumuturile și cu relele obiceiuri financiare. Iată de ce: pe cât timp avem acea prea mare facilitate de a ne împrumuta, și intrase în obiceiurile noastre ca să considerăm renta ca un izvor inepușabil pentru toate cheltuelile noastre, o sporire de impozite știți la ce ar fi condus? Ne-am fi repețit la dezvoltarea organismului Statului până la înălțimea acelor resurse noi și n'am fi îmbunătățit budgetul. Este o fericire că, pe cât timp am continuat cu împrumuturile, nu s'a făcut impozite și că cererea de resurse se face în momentul în care am încetat cu emisiunea de rentă, fiind-că această creare de resurse pe viitor va servi să facă față la cheltuelile cari se făceau cu rentă. În această privință d. Arion se înșală. Recunosc încă o mare greșeală a partidului liberal, de a nu fi creat impozite acum doi, trei ani, fiind-că situațiunea deja se schimbă. Sunt doi ani de când se știe că nu ne va mai fi lesne să ne împrumutăm, că capitalurile din Occident mergeau spre întreprinderi industriale și se retrăgeau de la plasamente de Stat, sunt doi ani de când se vede că unele din impozite numai progresaază, de atunci o administrațiune financiară înțeleaptă ar fi trebuit să pună noi impozite. În loc de aceasta liberalii s'au repețit la cheltueli fără rost, au înzestrat țara cu legea zahărului, o greutate de vre-o 9 milioane pe an, paguba de la vămi și prima de producere; au sporit lefurile oficerilor cu 3 milioane și $\frac{1}{2}$; au desființat taxa popăritului, 4 milioane; au suprimat fondurile de rezervă și de rulment, altă jumătate de milion; au suprimat veniturile din subvențiile de la comune, cari ar fi fost acum aproape 1 milion, în total au îngreuiat budgetul cu 18 milioane pe an. Ei bine,

o administrațiune financiară, care a găsit mijlocul ca în 4 ani să scadă resursele Statului cu 18 milioane pe an, sunt în dreptul meu să țin că nu merită numele de administrațiune financiară. De aceea, singurul rol decent pentru liberali este să tacă, mai ales când nu se pricepe să facă alt-ceva, nici măcar critica, pe care de alt-fel n'au dreptul s'o facă. (Aplause).

De aceea, d-lor, și cu această încheiă, este o țin fericită pentru partidul conservator ținua de astăzi.

Ceea-ce atâta vreme s'a creșut că nu va îndrăzni nimeni să facă, adică să spună țării adevărul financiar și să 'i ceară sacrificiile ce trebuie să le facă, guvernul o face, în numele și spre gloria partidului conservator. (Aplause).

Și după cum la 1875, partidul conservator a putut să țină, că a așezat finanțele țării pentru 20 și mai bine de ani, tot așa va putea să țină și acum. Va fi însă o deosebire: la 1875, d-lor, liberali, în critica grozavă pe cari au făcut-o conservatorilor, și în făgăduelile destinate a nu fi ținute, de suprimarea sistemului cel nou de impozite, găsea o opiniune publică naivă, care încă nu 'i încercase la fapte și de aceia îi credea la vorbă. La 1899 se găsesc în fața unei opiniuni publice conștiente, care nu 'i va crede la nici o critică, la nici o făgăduială fiindcă 'i cunoasce! (Aplause vii).

LEGEA TIMBRULUI

(Sedința Camerei de la 12 Ianuarie 1900).

În discuția generală a acestei legi D-nii Gr. M. Sturdza și Dimitropol, ridicând unele obiecțiuni atât asupra urcării taxei pe timbru cât și asupra noii taxe asupra succesiunilor directe, d-l Take Ionescu răspunde amănunțit și dezvoltat asupra fie-căreii chestiuni, după care proiectul de lege se și ia în considerare cu 58 voturi contra 9.

Domnilor Deputați,

Printul Sturdza a început prin a ne cere economii.

Vom discuta la budget ce economii se pot face și dacă noi facem cât se poate face.

D-lor, știți că se vorbea foarte mult de economiile pe cari le-a făcut partidul liberal la 1876, când a venit la guvern și când a numit o comisiune specială care a lucrat 5, 6 luni în toate ministerele, tăind cu foarfeca în toate părțile, o mulțime de lucruri cari peste un an au fost toate restabilite. La cât credeți că s'a urcat acele economii, efemere?

Ieri vorbiam cu o persoană însemnată din țară, un om de o perfectă bună credință, și i diceam: câtă economie crezi că s'a făcut la 1876?

Mi-a răspuns:

10—14.000.000.

Nu, 2.300.000. Aceasta a fost toată economia de la 1876, realizat prin comisiunea specială care a lucrat 5—6 luni și tot ce a tăiat a fost restabilit peste un an de zile.

Nu dic aceasta ca să descuragiez dorința de a face

economii, acésta o avem cu toții, dar pentru ca în lucrarea pe care o va face comisiunea bugetară, guvern și Cameră, să nu plecați nimeni de la iluziunea că mari, foarte mari rezultate se poate căpăta.

Vă dau acest precedent de la 1876.

O voce: Cât era bugetul atunci?

D. Take Ionescu, ministru de finance: Budgetul era pe jumătate și economia a fost de 2.300.000. Mă rog, cine dice că nu este nimic? Ceea ce vreați să vă spun este că, curentul economic, în sine, fără de cifră alăturată, presintă în tot-d'a-una un efect de miragiū, pe care nu 'l presintă cifra reală. Dar nu este momentul astăzi de a se discuta aceasta.

Este vorba de unul din numeroasele proiecte de impozit pe care am creșut de cuviință să le propunem. Acest impozit are darul să nu prea ridice critici, ați vădit că partidul național-liberal nu a combătut, a făcut ce putea să facă, adică să nu ia cuvântul. Ați vădit că d. Dimitropol, vorbind din partea grupului constituțional, a adăugat că vorbește în numele său propriu, ceea-ce dovedesce că cele două grupări ale opozițiunii — opozițiunea firească și opozițiunea în familie — nici una, nici alta n'au combătut acest impozit. Faptul că nu 'l-a combătut ar fi destul să arate că am nemerit-o bine cu întocmirea acestui impozit. Dar mai este încă un lucru, d-lor, care dovedesce că am nemerit-o bine. Și anume, ce? Este că atunci când la 1886 s'a propus impozitul acesta, el a fost criticat de multă lume, și susținut de puțin. Aci în Cameră l-a combătut și d. Carp, și Mihail Cogălniceanu, și d. Alex. Giuvara, și d. Palade, și d. Dissescu și n'a fost susținut atunci de cât de d. Costinescu, Ion Brătianu și de mine. La Senat vă aduceți aminte că a căzut. Ia vedeți cum s'a întors lucrurile și ce frumos spectacol trebuie să fie pentru noi toți conservatorii, când vedem că acest impozit se propune de un guvern presidat de d. Cantacuzino, care luase parte la combaterea lui în 1886, și că este susținut aci în Cameră într'un debut atât de talentat și de serios de către fiul mai mare al d-lui prim-ministru.

Iată, d-lor, în ce atmosferă demnă și liniștită se presintă această sesiune, așa de liniștită, în cât dacă nu vorbea principele Sturdza, căruia în tot-d'a-una 'i datorim

un răspuns, n'ași fi crezut să mai iaă cuvintul, m'ași fi raportat pur și simplu la discursul d-lui Mihail Cantacuzino, de erî, foarte complect, foarte desăvirșit, și care a răspuns și la criticele cari s'aă făcut, și la cele cari se puteaă face. Caracteristica tutulor celor tineri este de a răspunde nu numai la ceea-ce se ăice, ci și la ceea ce s'ar putea ăice, dacă s'ar aduce toate argumentele contra unui proiect.

D-lor deputați, principele Sturdza a făcut o escursiune, toți facem escursiuni—și tot-d'a-una escursiunile d-sale sunt interesante. A făcut o escursiune în cestiunea Strusberg.

De când s'a închis!

A făcut și o escursiune asupra cestiunei Basarabiei! Și eă am făcut o escursiune la Senat în cestiunea Basarabiei! Nu voiă redeschide cestiunea; nu cred că este posibil să ne ocupăm de Strusberg și de Basarabia, ori de câte ori se va presenta un proiect de imposit, fie de un imposit, cum ăicea d. Pallade în limbagiul seă elegant, pe morți și pe cadavre.

D-lor, principele Sturdza ne-a pus câte-va întrebări la cari voiă răspunde imediat.

Legea aceasta are două părți: partea relativă la urcarea unor taxe de timbru, și partea relativă la impositul pe moșteniri.

Observ că în partea relativă la urcarea unor taxe de timbru, d. Dimitropol, vorbind în numele seă personal, nu a nemerit de cât o critică nefundată. A început prin a ne invinui că noi am fi copiat proiectul de lege al repausatului ministru de finance al partidului liberal, Cantacuzino, ceea-ce de loc nu este exact, și totuși ne-a criticat că n'am pus în proiectul nostru de lege singura măsură originală, care era în proiectul repausatului Cantacuzino, și pe care noi nu am voit s'o adoptăm. Adică, cerea d. Dimitropol că să supunem procesele la o taxă de timbru proporțional. Această taxă se află în proiectul repausatului Cantacuzino și n'am voit s'o punem în proiectul nostru. Pentru ce? Din două puncte de vedere:

Intăiu că nu este exact că serviciul pe care 'l dă justiția este proporțional, după importanța materială a cererei; procesul unei cambii de 500.000 lei nu cere nici măi mult timp, nici pricepere măi mare, de cât procesul unei cambii de 2.000 lei și, prin urmare, o taxă proporțională

după cerere, mai cu seamă în materie comercială, ar fi fost o sarcină grea și nedreaptă.

Dar un cuvânt de utilitate practică: cine fixează valoarea litigiului? Reclamantul? Dar dacă pâritul contestă valoarea, ce se întâmplă? Atunci în loc de a se prescurta judecățile, faci două procese, primul a se ști ce taxă trebuie să se perceapă, și al doilea pentru a se judeca fondul. Aceasta este atât de adevărat în cât în proiectul repausatului Cantacuzino, lucrul se spunea pe d'antregul, căci iată ce se dice în art. 28: «când se va ridica contestații de către părțile defendoare sau de către fisc, în contra valorii cuprinse în petiția de intentare de acțiune, de apel sau de recurs, pentru perceperea taxelor speciale, prevăzute de art. 24, § 1, art. 25, § 2, 3 și 4 și art 26, § 1, instanțele judecătorești vor putea ordona estimarea valorii litigiului.»

Toți oamenii de drept și inchipuesc ce ar fi aceasta, ar fi o comoară de procese prealabile la ori ce acțiune intentată, fiind-că este în firea lucrului, ca pâritul în tot-d'a-una să șicaneze pe reclamant, și atunci pe lângă toate cele-alte mijloace de șicană: chemare la interogatoriū, comunicare de acte, iată un nou isvor de șicană! Am cerut un drept de servitute, am cerut expulsarea unui chiriaș, fac o revendicare; eu dic: valoarea litigiului este de 30.000 lei; pâritul dice: nu, face 100.000 lei. De aci expertise, descinderi la fața locului, apel în contra primei hotărâri relativă la valoare, anulare de expertisă și altele, așa în cât este un proces întreg numai pentru ca să aibă omul dreptul să intenteze acțiunea, ca să înceapă adevăratul proces. Acesta era un lucru atât de nepractic în cât noi nu l-am primit. Atâta voiū să constat, că d. Dimitropol, când vorbea în numele său personal, a criticat în legea noastră tocmai acea dispoziție în care nu ne-am potrivit cu legea repausatului Cantacuzino. Și tot d-lui crede că am copiat pe repausatul Cantacuzino!!

Acum în cestiunea impositului pe moșteniri, d. Dimitropol, ne-a făcut și d-sa o critică; a dis: pentru ce ați scutit moștenirile mai mici de 2.000 lei?

Asupra acestei cestiuni ași putea să dic d-lui Dimitropol, că ar fi făcut bine să întrebe pe șeful său. În adevăr, la 1886 când s'a discutat impositul acesta, d. Carp, după ce a combătut impositul în sine, de alt-fel fără vehemență,

căci citind discursul d-lui Carp vezi că n'a făcut combaterea ca un adversar hotărit, ci era mai mult o cestiune de oportunitate, cum era și discursul d-lui Cantacuzino la Senat.... D. Carp a propus un amendament. A ținut: cel puțin scutiți moștenirile până la 2.000 lei.

Vedeți cum se potrivește! Ce ciudată coincidență, că atunci când d. Dimitropol vorbește în numele său propriu, se lovesce tocmai de amendamentul propus de șeful său la 1886.

Dar, d-lor, acestea nu sunt de cât lucruri mici, sunt părțile amuzante ale unei discuțiuni, nu cestiunea în sine.

Cestiunea în sine se pune ast-fel: nu ne este teamă ca, printr'un impozit pe moștenirile directe, să dărimăm principiul de proprietate și să ne expunem ca mâine, un guvern socialist—aceasta nu e pe orizont—sau un guvern aliat cu socialiștii,—aceasta am vădut'o deja și, prin urmare, se poate repeta,—ca un guvern aliat cu socialiștii, aliat fie din perversitate, fie din inconștiență, ceea-ce e mai posibil, fiind dată valoarea intelectuală a unor guverne, să profite de precedentul creat de noi și să sechestreze averile oamenilor pe cale de impozit? Nu mă tem; cine vrea să sechestreze averile oamenilor și mai ales cine poate, nu are nevoie de nici un precedent. Aceia sunt creatorii de precedente. Acei cari au nevoie de precedente, sunt cei cari nu îndrănesc, și acei cari nu îndrănesc nu se vor ataca nici o-dată la nimic, vor mărâi împrejurul instituțiunilor sociale, se vor alia într'o alegere comunală cu socialiștii, quit, ca la un moment dat, tot ei să dea ordin să se distrugă cluburile socialiste, quit, ca pe urmă să'i pară rău că a dat ordin să se distrugă, dar de la această mică mârâială împrejurul instituțiunilor Statului, până la o acțiune bărbătească în contra lor, distanța e așa de mare în cât 'l rog să nu se teamă prințul Sturdza.

Pentru mine lucrul e mult mai simplu: când 'mă trebuie parale, pentru mine, fisc, credeți-mă că cea d'întâiă regulă, cu risicul de a fi tratat de oportunist, e aceasta: să iaș de unde se poate lua cu înlesnire, și am îndrăneală să pun această calitate înainte de dreptate chiar.

Cea d'întâiă calitate a unui impozit e să dea și a doua să fie drept. O altă calitate este să nu fie prea inovator.

Nimic mai desagreabil de cât să inovezi în materie de

imposit; foarte fericit când ești o țară venită mai târziu la organizarea modernă, căci profiți de experiența celorlalte țări și să nu faci tu experiența cea d'intăiu. Impositul nostru are câteși trela aceste admirabile calități.

Intăiu, e un imposit care să ia cu inlesnire. Neapărat, e o mare durere când cine-va perde o persoană scumpă, dar aduceți-vă aminte ce dice jurisconsultul roman, că atunci când moare fata, zestrea să se întoarcă la părintele ei, pentru ca nu cum-va, pe lângă durerea de a fi perdut copilul, să nu se adaoge durerea de a fi perdut și paralele.

O adâncă observare sufletească că durerea de a vedea deschidându-se o moștenire directă, căci e durere să'ți moară cine-va la moștenirea căruia ai drept, nu e agravată prin faptul că moștenesci. Prin urmare, dacă e vreun moment sufletesc în care mai lesne pot să'ți cer un sacrificiū, acesta e cel mai bine ales.

Al douilea, am đis că un imposit trebuie să fie drept. Or, d-lor, ce e mai drept de cât să te pun la taxă în momentul în care te îmbogățesci?

Așa este acest imposit. Cele-alte ți le iaū tot timpul, chiar când de-abia 'ți ții viața, acesta numai în ceasul în care te îmbogățesci.

Al treilea, experiența universală, dar universală, în tóte țările! V'a arătat d. Mihail Cantacuzino erī, că afară de una sau două, toate țările aū impositul nu numai pe moșteniri, acela nu se mai discută, dar impositul pe moștenirile directe.

Ei bine, toate aceste țări, nu sunt nici țări de socialiști, nici țeri de anarchiști, și, lucru curios, țara cea mai conservatoare din Europa, țara cea mai aristocratică din Europa, Anglia, este țara care are cel mai greu imposit asupra moștenirilor directe.

În Anglia, și să mă ierte d. Cantacuzino, dacă rectific o cifră a d-sale, acest imposit a dat în 1896 nu 270 milioane, ci mai mult, 350 milioane. Nu pot afirma cu siguranță, dar dacă nu mă înșel a ajuns în urmă și până la 400 de milioane pe an. Nu mă înșel, așa este lucrul. Sunt însă în Anglia două taxe cari se cumulează, ambele progresive, una este progresivă pe gradul de rudenie ca la noi, și alta progresivă pe valoarea moștenirei; ast-fel că în

linie directă cel mai puțin plătesce 2⁰/₀, iar nu 1⁰/₀, cum este la noi, și cel care plătesce mai mult în linie directă, plătesce 9⁰/₀.

Iată scara :

Până la	12.500 lei	se plătesce	2 ⁰ / ₀ ;
» »	25.000 »	» »	3 ⁰ / ₀ ;
» »	250.000 »	» »	4 ⁰ / ₀ ;
» »	625.000 »	» »	5 ⁰ / ₀ ;
» »	1.250.000 »	» »	5 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ ;

Și așa mai înainte până ce moștenirile în linie directă de peste 25 milioane lei plătesc 9⁰/₀.

În linie colaterală se ajunge până la o taxă de 18⁰/₀.

Ei bine, d-lor, dacă în țara cea mai conservatoare, în țara proprietății celei mai mari, unde sunt majoratele cele întinse, în țara drepturilor celui întâi născut, în țara organizată după un model care la mulți pare de mult învechit, judecând după obiceiurile egalitare din Franța, dacă în acea țară taxa pe moștenirile directe începe cu 2⁰/₀ și ajunge până la 9⁰/₀; cum putem fi acușați noi de socialism și încă de socialism inconștient, când am propus o taxă așa de minimă?

Dar se va dice: ce ne va produce această taxă? Cu toate urcările făcute la colaterali, căci o dată taxa pusă pe moștenirile directe trebuia ridicată taxa și la cele colaterale, sporul din această lege nu va produce mai mult de cât veri-o 900 mii lei pe an.

Fiind-că n'avem calculată valoarea moștenirilor directe o vom afla făcând proporția cu valoarea moștenirilor colaterale, pe care o putem cunoaște. Trebuie dar întâi să știm valoarea moștenirilor colaterale!

Ei bine, dacă luăm cifra nu a anului 1897, care din punct de vedere fiscal a fost norocos, dar din punct de vedere umanitar a fost trist, căci a murit Evloghe Gheorghieff, ci mijlocia mai multor ani, vedem că în anul 1896 avem aproape 16 milioane, în 1895, 23 milioane; în 1894, 29 milioane; în 1893, 16 milioane; în 1892 15 milioane și în 1891, 9 milioane, deci, o medie de 20 milioane, pentru moștenirile colaterale. Deci, făcând proporțiunea dintre moștenirile directe și cele colaterale, proporțiunea pe care o amintesc o cârtică bine lucrată de un bun funcționar din ministerul de finance, d. Paul Greceanu,

proporțiunea din diferitele țări din Europa, care este 70—77 la sută pentru moștenirile directe, avem deci valoarea totală a moștenirilor din România de cel mult 80 milioane pe an, dintre cari scădând 20 milioane pentru colaterali, ajungem la moșteniri directe de 60 milioane pe an, deci la un venit de 600.000 lei pe an. La acesta trebuie adăos sporurile de la moștenirile colaterale și supra-taxa de 3 la sută asupra averei mobiliare.

Înainte de a vedea ce poate produce, să'mi dați voie să spun de ce am pus această suprataxă.

D-lor, de câte ori s'a vorbit în Parlamentul român de finanțele țării, e un cuvint care s'a repetat mereu: averea mobilă nu este isbită.

Nu a fost discuțiune bugetară, nu a fost discuțiune financiară fără ca acest cuvint să nu se repete.

Dar este greutate a isbi averea mobilă în mod direct.

S'ar putea lovi cu un impozit global asupra venitului? D-voastre cunoașteți greutățile stabilirei unui asemenea impozit într'o țară cu moravuri politice așa de pasionate cum este țara noastră. Amintiți-vă că Franția, după 100 de ani de la revoluție, tot nu a putut ajunge la impozitul global asupra venitului. Însă averea mobilă tot trebuie isbită! Unde?

În ce constă averea mobilă? În rentă, în scrisuri funciare urbane și rurale, în acțiuni de societăți industriale și comerciale, în ipotecă, căci nu este alt plasament pentru averea mobilă.

Renta nu o putem isbi cu un impozit anual pentru că cuponul este garantat liber. Nu putem isbi ipoteca, pentru că, în loc să plătească capitalistul, plătesce cel care se împrumută.

Atunci ce rămâne?

Capitalul pus în întreprinderi industriale l-am isbit prin reforma legei patentelor cu taxa de 5 la sută asupra dividendelor.

Rămâne acea avere mobilă care e pusă în scrisuri funciare, în rentă, în ipotecă, și pe care nu avem cum s'o isbim în viața omului. Și dacă nu o putem isbi până când omul este în viață, să o isbim puțin în momentul când ea se transmite de la mort la viu; iată de ce ia un mic

imposit asupra capitalului mobilier, în momentul când trece de la o generațiune la alta, fiind-că n'am putut să 'l iașu nimic în fie-care an.

Și cu toată suprataxă, tot nu 'l isbim încă de o potrivă.

Să iașu un exemplu.

Am 10.000 lei pe care îi pun într'un imobil, imi produce cu 5 la sută 500 lei pe an. Fiind-că este în imobil, plătesc 5—6 la sută pe an după cum arendez sașu nu, și cu decimile se fac 10—12 la sută pe an, adică 50 lei din 500 anual, și în 25 ani se face 1.250 lei.

Va se dăcă, am plătit la capitalul meu de 10.000 de lei în 25 de ani, cât ține o generație, suma de 1.250 lei; dacă însă în loc să cumpăr un imobil, am cumpărat titluri sașu am dat bani cu ipotecă, nu am plătit nimic în timpul vieței; la moartea mea ce va plăti moștenitorii mei ca suprataxă? 3 la sută. Cât face 3 la sută la 10.000 lei? Fac trei sute lei.

Așa că, d-lor, de unde la capitalul imobiliar de 10.000 lei plătesc 1.250, la capitalul mobilier tot de 10 mii lei, plătesc trei sute de lei.

Dar dacă e așa, ne veți dăce: de ce nu ați mers mai departe?

Pentru două cuvinte:

Intâiu, nu e de loc drept ca capitalul mobilier să plătească cât capitalul imobiliar. Capitalul imobiliar nu e supus la acele riscuri de pierdere sașu de scădere de valoare la cari e supus capitalul mobilier.

Intr'un imposit global asupra venitului, tot ar trebui ca cota impositului asupra venitului mobilier să fie tot-d'a-una mai mică de cât cota pentru venitul imobiliar.

Al doilea cuvint, d-lor, este, că există o măsură pentru impositul asupra averii mobiliare, măsură pe care dacă o treci nu mai incasezi nimic.

Indată ce am fi vrut să mergem mai departe, am fi vedut capitalul mobilier scăpând de la imposit.

D-lor, un parentez. Impositul nostru de 1 la sută pe moșteniri directe, dacă 'l comparați cu impositul din Englitera, ar avea aerul de a fi pe jumătate, dar în realitate nu e nici pe sfert.

Un imposit asupra moștenirilor nu trebuie calculat numai

după atât saŭ atât la sută, ci trebuie să țină seamă și de cât la sută se urcă venitul capitalului din acea țară.

Dacă unui englez, a cărui avere imobiliară îi dă 2 la sută și a cărui avere mobilă îi dă $2\frac{1}{2}$ 0/0, (cu cursul de acum un an al consolidatelor), îi ieși 2-la sută, îi ieși venitul pe un an întreg, și când îi ieși 9 la sută îi ieși venitul pe patru ani, pe când la noi în România, unde venitul averii mobiliare și imobiliare e de 5 la sută, când ieși 1 la sută îi ieși venitul pe două luni și jumătate, adică atâta timp cât îi trebuie moștenitorului ca să vadă ce este în moștenire. Vedeți că nu îi ieși aproape nimic, dacă comparați taxa cu produsul capitalului.

Revin la cestiune. Îndată ce noi am pus suprataxă, am avut încă o grije, am ținut: nu pe ori-ce avere mobilă, căci atunci s'ar fi înțeles că și mobilele și tabourile, etc., să fie supuse la o suprataxă. Legea ținut: «numai mobilele producătoare de venit», și a mai adăos un lucru: afară de acelea plasate în acțiuni de ale societăților comerciale și industriale»; pentru că cel ce și-a plasat capitalul în asemenea acțiuni a plătit deja, dupe legea patentelor, un impozit în timpul vieții; prin urmare, nu e cuvânt ca să fie isbit cu suprataxă.

Iată care a fost mecanismul alcătuirii acestui proiect de lege.

Dar se întrebă principele Gr. Sturdza: «pentru ce aș scutit pământul până la cinci hectare și averea mobilă până la două mii lei, — noi puseseam până la o mie lei, — nu faceți socoteală că atâtea mii de oameni cari au cinci hectare la un loc sunt mai bogați de cât acela care are o mie de hectare; prin urmare, faceți o nedreptate».

Evident, dacă îi unesci pe aceia cari au 5 hectare; dar pungile lor nu sunt unite!!

În toate impozitele directe mai însemnate trebuie să lași o limită, și vă voi explica pentru ce în toate impozitele directe mai însemnate trebuie să lași o limită.

În toate impozitele directe mai însemnate trebuie să lași venitul indispensabil vieții fie-căruia, pe acela să nu îl atingi. Departe de mine însă ideea că ași vrea să trăiască cine-va în țara românească fără să plătească nimic; dar nimeni nu trăește fără să plătească impozitele indirecte, nimeni nu poate scăpa de dinsele. Care este omul care

să nu consume sau care să nu fumeze, care să nu 'și aprindă o lampă, să nu mănânce o bucată de zahăr, care să nu aprindă un chibrit? Este incontestabil că impositele indirecte se plătesc de toată lumea. Mai avem și impozitul pentru căile de comunicație care este de 6 lei pe an, afară de diferitele decimii. Nu este nimeni în această țară care să nu plătească ceva, și adevărul este că nu trebuie să fie nimeni care să nu plătească nimic, pentru că toată lumea se bucură de bine-facerile sociale, cum este siguranța, justiția, etc.

Iată deci de ce am scutit prea micile moșteniri, și le-am mai scutit și din punctul de vedere de utilitate practică; căci este o mare dandana, permiteți-mi acest termen vulgar, de a face tot felul de constatări, de hârtii, etc., în vederea taxelor de moșteniri, și nu merită această străgânire pentru un impozit neînsemnat.

Mai este și o cestiune de dreptate, căci o percepere de impozit atrage după dînsa o mulțime de formalități, deci o pierdere de vreme, o pagubă în viața omului, care și dînsa este un impozit. Ei bine la o moștenire mai mare, la o taxă mai urcată, acest adaos al cheltuelilor și al pierderei de vreme este aproape nesocotibil.

La o taxă mică se poate întâmpla ca, din potrivă, să reprezinte o pagubă mai însemnată de cât însuși impozitul de plătit. Va să zică, din toate punctele de vedere este un minimum care nu trebuie atins. Scutirea este dreaptă și bine venită.

Acum, d-lor, cam care este produsul impozitului prin această suprataxă de 3 la sută? Foarte neînsemnat. Știți că sunt mai multe mijloace de a calcula averea unei țări. Poți să ei de exemplu venitul funciar care în România este evaluat la 290 milioane de către agenții fiscoi. Și venitul, 'l înmulțesci cu 4, 5, 6, 7, după importanța daraverilor dintr'o țară. În Franța se înmulțește cu 7; la noi dacă vom înmulți cu 4 vom fi în realitate. Sau poți face alt-fel: să aduni după categorii averea dintr'o țară, ast-fel ca: proprietăți, construcțiuni, fabrici, capitalurile mobiliare, etc., sunt o mulțime de mijloace. Ori-cum veți face calculul veți ajunge la acest rezultat, că la noi în țară averea mobilă, față cu averea imobiliară, stă într'o proporție infinit de mică; căci de unde în Engllitera impozitul de la

moștenirile mobiliare este neasemănat mai mare de cât cel de la moștenirile imobiliare, la noi averea mobilă nu poate să represinte de cât o decime, cel mult o a noua parte din averea imobiliară. Suntem în stadiul unei foarte imperfecte dezvoltări a capitalului mobilă. Dacă, după cum diceam adineaori, toată averea noastră care vine la impositul pe moșteniri ar fi de 80 de milioane pe an, va să dică a noua parte, vre-o 9 milioane este averea mobilă; la 9 milioane suprataxa de 30% fac 270.000 lei; dar încă suntem prea largi, și credem că va fi și mai puțin, mai ales că parte din averea mobilă se ascunde. În tot cazul, această suprataxă va satisface un principiu, dorința noastră de a isbi și capitalul mobilă.

Iată, d-lor, ceea-ce aveam de dis asupra acestui imposit. Pentru mine, el are încă un avantaju, este că odată stabilit va putea la nevoie să fie lesne sporit. Să nu creadă prințul Grigorie Sturdza, că mă gândesc la socialiști pentru ca să urc excesiv acest imposit, căci impositul acesta când s'ar urca fără rost, ar avea efectul impositelor nepotrivite; căutând să ei toate ouele de aur, o să pierdi și cloșca. Dacă ai lua prea mult din averea moștenitorilor, ai scădea spiritul de economie, spiritul de capitalizare; prin urmare, ai reduce averea publică.

De la impositul așa precum îl stabilim noi, până la cifra la care cu vremea și cu nevoile Statului va trebui să fie mărit, este însă o bună distanță. Ori este bine să ai în budget acest imposit pentru că la nevoie să ai gata o resursă și să nu fii silit să crezi o nouă organizație, o nouă formă de imposit, căci de multe ori nevoile sunt repezi și nu 'ți dă pas să crezi organizații noi. Profităm de împrejurare și aședăm de o cam dată acest imposit așa în cât să nu aibă nimic de supărător, căci încă odată nu poate fi lucru supărător ca să ei moștenitorilor venitul pe 2¹/₂ luni.

Acest imposit este o dare pe care o poți s'o urci cu facilitate, dar care nici dinsa nu va servi la nimic, dacă nu înțelegem ca și în mersul înainte al Statului român, trebuie să fie o măsură și că se cere de la noi foarte multă înțelepciune, nu numai acum când eșim dintr'o recoltă miserabilă, dar și la anul când am eși dintr'o recoltă fericită (Aplause).

IMPOSITUL SUCCESIUNILOR DIRECTE

(*Sedința Camerei de la 18 Ianuarie 1900*).

În discuțiunea pe articole a legii timbrului s'au propus de mai mulți deputați amendamente la art. 47 privitor la taxarea succesiunilor directe din toate aceste amendamente Ministrul n'a putut primi nici unul.

D. Take Ionescu, Ministru de finance: D-lor, s'au propus foarte multe amendamente la acest articol și regret că nu pot primi nici unul. (Aplause).

D. N. Nicorescu: Nici pe al d-lui Barbu Păltineanu? ¹⁾

D. Take Ionescu, ministru de finance: Nici pe acela.

Iată pentru ce nu pot primi nici unul din amendamente.

Mai întâiu să 'mi dați voe să țin și eu câte-va cuvinte în privința discuțiunii dintre d. Nicorescu și d. Păltineanu. D-lor, să știți că între o majoritate care vrea să 'și exercite dreptul său de amendament pentru a spori resursele țării, și o majoritate care n'ar sci să 'și exercite dreptul său de amendament de cât intru a spori cheltuelile țării, alegerea mea este făcută. În genere, majoritățile au dat cel-l'alt exemplu de a împinge la tot felul de cheltueli nefolositoare.

În toată țara, pretutindenă vedem instituțiuni costisitoare cari înfloresc și cari s'au datorit insistenței majorităților parlamentare. Când, prin urmare, putem să salutăm un alt-fel de majoritate, cred că nu prea trebuie să ne

1) D-l B. Păltineanu propunea să se mărească taxa pentru moștenirile directe de la 1 leu la 1.50 bani.

ocupăm de istorie, de cum au fost și cum sunt Parla-
mentele, ci trebuie să ne simțim fericiți de majoritatea
aceasta.

Acum de ce nu pot să primesc amendamentul d-lui
Nicorescu? Nu atât pentru suma pe care 'mi-o dă su-
prataxa de 3 la sută asupra averii mobiliare; căci acea
sumă cum am arătat în discuțiunea generală, nu poate să
se urce la mai mult de 270.000 lei. Și ori cât de slab
ar fi budgetul nostru, nu stăm tocmai la 270.000 lei pe
an. Altul este motivul, este că în această lege una din
măsurile cele mai drepte și cele mai bine combinate este
suprataxa de 3 la sută asupra moștenirilor mobiliare.

În adevăr, d-lor, în tot-d'a-una toată lumea, și cu drept
cuvint, s'a plâns de această mare nedreptate, că la noi
în țară capitalul imobiliar plătește 12 la sută din venit,
împreună cu decimele, și că venitul mobilier nu plătește
nimic. Nu am găsit mijlocul să remediăm la acest lucru,
este foarte greu. Nu vreau astă-dî să revin la ceea-ce am
spus în discuțiunea generală, nu pot să'mi fac obstruc-
ționism eu singur, dar este incontestabil, că neputând noi
să ishim venitul mobilier în toate manifestările lui, măcar
aci la moștenire, când 'l prindem, să 'l lovim mai mult
de cât venitul imobiliar; altminteri se face o situațiune
privilegiată aceluia care 'și pune capitalul său în avere
mobiliară, prea privilegiată, față de acela care 'și pune
capitalul său în avere imobiliară. Și v'am dovedit, la dis-
cuțiunea generală, că încă deosebirea este mare în folosul
aceluia care 'și pune averea în capital mobilier, căci ca-
pitalul mobilier și după această lege plătește d'abia o
treime din ceea-ce plătește capitalul imobiliar.

Intr'adevăr, vă dau exemplul următor; am 10.000 lei,
îi pun într'o moșie care 'mi dă lei 500 pe an și plătesc
lei 50 pe an, în 25 de ani cât ține o generație lei 1.250.
Din potrivă, îi pun în avere mobilă, nu plătesc nimic
și la mărte se plătește lei 300.

D'abia 300 lei în loc de 1.250! Prin urmare, 'mi este
cu neputință să primesc desființarea aliniatului ultim la
acestui articol. Dar ține d. Nicorescu: de ce favoarea
pentru capitalul de societăți comerciale și industriale pus
în acțiuni? Dar nu este favoarea, d-le Nicorescu, este
dreptate; capitalul pus în acțiuni comerciale și industriale

de la 1 Aprilie 1900, nu mai este nesibit de imposit în acest regat, căci va plăti 5 la sută prin legea modificătoare a legii patentelor. Va să dică, dacă acela plătește 5 la sută în timpul vieții, cum voiți să 'l mai supunem încă o dată la suprataxă în momentul când trece la moștenitori. Ar fi să isbesci de două ori acel capital, care deja a plătit; cuvântul care a dictat ultimul aliniat al acestui articol, lipsind de la capitalul mobilier plasat în acțiunii comerciale și industriale, dispare și suprataxa care nu mai are cuvânt. Atunci, gluce d. Nicorescu, propun un subamendament și vă rog să asimilați scrisurile funciare cu acțiunile de societăți comerciale, și industriale. Mai întâiu, nu uitați un lucru, că afară de aceste scrisuri mai că nu există capital mobilier în România. Renta Statului mai toată este în străinătate, foarte puțină rentă este în țară. Rămân ipotecile și scrisurile funciare cari reprezintă aproape $\frac{3}{4}$ din capitalul mobilier de la noi din țară. Și d. Nicorescu vine să le scoată.

D. N. Nicorescu: Exagerați, d-le Ministru.

D. Take Ionescu Ministru de finanțe: Ba nu este exagerație. Sciți bine că sunt scrisuri în circulație de 400 milioane capital, cele mai multe în țară. Rentă nu este în țară nici de 100 de milioane. Prin urmare, vedeți ce proporțiune reprezintă scrisurile funciare în capitalul mobilier al nostru.

D. Nicorescu adaogă că face o ipotesă în care legea este nedreaptă. Care ipotesă?

M'am împrumutat de la creditul funciar pe un imobil al meu și scrisurile funciare le-am închis în ladă, prin urmare, taxa nu are cuvânt de a fi, fiind-că eu plătesc în timpul vieții impositul funciar asupra imobilului pe care 'l reprezintă scrisurile.

Dar câți sunt proprietarii din România cari aū această idee extraordinară, ca având moșie să o ipoteceze la credit pentru plăcerea de a păstra în ladă scrisurile funciare. Cine se pune la o asemenea operațiune? Dacă vor fi câțiva, înțelegeți d-văstră, că legiuitorul se ocupă de ómenii cuminiți, nu de cei-alți. (Ilaritate). Când mă împrumut la creditul funciar este pentru ca să vind scrisurile fiind că 'mă trebuie parale.

Dar este pe dos, d-le Nicorescu, de ceea-ce spuneți d-voastră.

Dacă eu am o moșie de 100.000 lei și mă împrumut

asupra ei de la credit cu 50.000 lei, plătesc foncieră Statului pentru suma întreagă de 100.000 lei, iar nu numai pentru 50.000 lei cât 'mi-a mai rămas în moșie, și d-ta care ai cumpărat scrisuri funciare de 50.000 lei și care ai, prin urmare, un capital tot cât mine, d-ta nu plătești nimic, pe când eu plătesc foncieră la 100.000 lei, fiindcă mie nu mi se scade ceea-ce datoresc.

Dacă ași fi făcut un impozit pe cupon, adică asupra venitului din scrisurile funciare urbane și rurale, atunci ași fi scăzut cursul scrisurilor și ași fi pricinuit o pagubă pentru cel care se împrumută. Aceasta este cuvântul pentru care nu am venit cu impozitul pe cupon, fiindcă în împrejurările de astăzi ar fi fost o greșală să o fac.

Dar să 'mi dăci că un om care pune capitalul în scrisuri funciare, le va cumpăra mai estin, pentru că în momentul morții lui, moștenitorii săi, cari vor fi dupe vremuri, vor plăti cutare impozit, acesta, să mă iertați să v'o spun, că nu intră în socoteală. (Ilaritate).

Iată pentru ce nu pot să primesc nici acest subamendament.

Trec acum la amendamentul d-lui Cihosky, pe care iarăși nu pot să 'l primesc sub nici un cuvânt, căci pleacă de la o idee cu desăvârșire neîntemeiată și nedreptă. Dice: tu străin sau român care trăești în străinătate, când vei moșteni în România să plătești mai mult.

Maî întieiu, vedeți, lucru ciudat: vin la moștenire trăind în România și a doua zi dupe ce intru în posesiunea ei, plec în străinătate, așa că nu plătesc, iar dacă când s'a deschis succesiunea eram în străinătate, și tocmai fiindcă am moștenit în România vin să mă stăbilesc aci, atunci trebuie să plătesc mai mult. Iată o nedreptate! Dar d-lor, nu este nici un cuvânt în favoarea acestui amendament. Acest impozit nu se potrivește cu fonciera. Când s'a pus o taxă mai mare la foncieră pentru cei din străinătate, la 1885, eu am luat cuvântul și am combătut proiectul acela al lui Brătianu, și 'mi aduc aminte că unii deputați se miraū că un membru din Cameră să combată o idee a d-lui Brătianu.

Dar, d-lor, pe ce se bizuia ideea de la foncieră? Se dicea: cine este proprietar în România, ar trebui să 'și cheltuiască veniturile pe cari le ia din România, tot în

România, și fiind-că nu le cheltuesce în țară, eu am să 'l pedepsesc.

Dar, d-lor, tot așa este cu moștenirea? O pildă: eu care ași fi frances, am avut un frate stabilit în România, care moare în România și sunt chemat la moștenirea lui; eu trebuie să fiu pedepsit pentru că nu m'am ținut după frațele meu, nu m'am dus dupe el în țara în care a făcut parale? E lucrul acesta admisibil? Faptul, că eu moștenesc pe un om care locuesce în cutare țară, atârnă de mine? Ce, eu moștenitorul l-am trimis să locuiască în străinătate?

Fie-care om are dreptul să moștenească rudele de sânge, asta este dreptul lui, și n'ași primi de loc dacă mi s'ar deschide o moștenire... — eu nu sunt în această situație, (ilaritate), să mi se spună că am luat banii de acolo din țară străină ca să 'i aduc la mine în țară și deci trebuie să fiu pedepsit.

D. St. Cihoski: Nu e o pedeapsă. (Sgomot).

D. Take Ionescu, Ministru de finance: Nu o să puneți cum-va și vre-o vamă pe capitalul care intră și ese? Nu se poate, d-lor, și sunt absolut în contra acestui amendament.

Trec la amendamentul d-lui Barbu Păltineanu, d-sa ăice să suim de la 2 la 4 la sută moștenirile cari trec la instituțiunile de bine-facere și de instrucțiune.

D-lor, evident că din toate amendamentele, cel care se presintă cu mai multă aparență de dreptate este acesta. Dar resping amendamentul pentru următoarele cuvinte:

I) Pentru că până acum moștenirile deferite acestor societăți erau scutite și, tocmai pentru a fi conștienți principiului de a merge treptat și înțelept, cred că tranșiția de la zero la 2 este suficientă;

II) Mai toate aceste institute de bine-faceri și instrucțiune, la noi unde bine-facerile și instrucțiunea sunt sarcini ale Statului, dupe obiceiul țării, în realitate descarcă pe Stat de unele cheltueli, așa în cât urcarea taxelor ar însemna să 'mi fac mie, Stat, belea;

III) Nu vreaū să pun o taxă mai mare pe aceste moșteniri de cât pe moștenirile cari merg la frate, pentru că de și în acéstă privință se pôte să nu mă potrivesc cu mulți în păreri, pe cât mi se pare de exagerat, când oamenii lasă toată averea lor la institute de bine-faceri, pe

atât găsesc că la un anume capital este un fel de datorie socială și morală, ca atunci când nu ai moștenitori în linie directă să lași ceva, să lași mult instituțiilor de binefacere, și chiar când ai moștenitori direcți, când averea d-tale trece peste o cifră, trebuie să te gândești la instituțiile cari au în spinarea lor atâtea sarcini, fiind-că averea nu o avem numai pentru plăcerea noastră, ci averea este și o funcțiune socială, o funcțiune socială care trebuie bine îndeplinită. (Aplause).

Trec acum, d-lor, la ultimele amendamente, acelea cari urcă taxa de la 1 la sută, la 1 și jumătate la sută, ori la 2 la sută asupra moștenirilor în linie directă. Vă rog, d-lor, să le respingeți. Și cer respingerea amendamentelor cu oare-care stringeri de inimă, cu o adevărată durere, căci nu vă ascund, eu personal aș fi preferat o cifră mai mare, dar vă cer respingerea în deplină sinceritate și rog Camera să nu primească cu nici un preț aceste amendamente.

D-lor, adevărata politică este politica de rezultate stabile și aceea se face nu numai prin concesiuni reciproce, dar prin concesiuni primite cu bună credință și urmate cu bună credință. (Aplause).

Rog Camera ca să vadă în proiectul de lege o resultantă, o bună resultantă, baza unor ameliorări în viitor. Am convingerea că nu vom rămâne multă vreme cu 1 la sută la moștenirile directe. Dar ați e un rezultat bine câștigat. Să ne mulțumim cu el, căci e mai bine 1 la sută căpătat cu voie, dar nu numai cu voie, cu plăcere și cu convingerea tuturilor, de cât câte-va sute de mii mai mult, cari nu s'ar putea căpăta de cât cu nemulțumirea fie chiar muta a unora, și care dacă ar mări budgetul, ne-ar slăbi în schimb forța morală a majorității și a guvernului. (Aplause).

NOTĂ. Proiectul în total s'a votat în ședința următoare de la 19 Ianuarie cu 63 voturi pentru și contra 14.

LEGEA TIMBRULUI LA SENAT

(Ședința Senatului de la 16 Februarie 1900).

În discuțiunea generală a acestei legi în Senat, d-l Gr. Olănescu a combătut taxele puse pe moștenirile directe, denunțându-le ca o influență periculoasă a d-lui N. Fleva asupra partidului conservator. D-l Take Ionescu respinge această acuzațiune și dovedește legitimitatea și oportunitatea taxei.

Domnilor Senatori,

Incep de unde a isprăvit d. Gr. Olănescu. La invitațiunea d-sale de a șterge această dispozițiune, care este o pată în proiectul de lege, răspund că proiectul de lege n'ar fi fost fără această taxă, și că, numai cu ocaziunea introducerei acestei dispozițiuni privitoare la moștenirile directe, am făcut și alte modificări în legea timbrului și înregistrării; nu ne-am fi ocupat de mici sporiri de taxe și de îndreptarea unor articole, dacă n'ar fi fost cestiunea de acest principiu, de a supune moștenirile directe la impozit. Dar d. Olănescu dice, ca aceasta se datoresce influenței d-lui Fleva în partid. Dacă ar fi așa, am mărturisii-o, căci ar fi un merit al d-lui Fleva; dar, trebuie să spunem lucrurile cum sunt, nu este. Taxa asupra moștenirilor directe a fost hotărâtă în comitetul partidului conservator, acum trei ani de zile; a fost primită de toți, începând cu Lascăr Catargi și cu actualul președinte al consiliului, care fusese contra acestei taxe altă-dată; a fost unanimitate în comitetul partidului conservator.

După ce acest lucru a fost hotărât în comitetul partidului, când d. Carp a mers la Botoșani, cu ocaziunea alegerii de Senat la 1897 și a ținut discursul său electoral,

singurul punct de program precis, pe care l-a expus în acest discurs, era taxa asupra moștenirilor directe.

Și când, cu trei luni înainte morții lui Lascăr Catargi, a avut fostul nostru șef o întrevvedere cu d. Carp, și a fost vorba și de oare-cară cestiă de principii, Lascăr Catargi a răspuns d-lui Carp, care îi cerea impositul pe moștenirile directe: atât mai bine că'l vrei și d-ta, căci noi l-am adoptat de mult, și mă temeam ca să nu fie asta o greutate între noi, fiind-că știam că în 1886 l-ai combătut în Cameră.

Dar, ne spune d. Olănescu, independent de unde vine taxa pe moștenirile directe, aceasta nu este o idee conservatoare. Lucru ciudat. Quintesența conservatoare sunteți d-voastră, d-voastră nu primiți cu nici un preț, că sunteți alt-ceva de cât partidul conservator; pretențiunea este, numai, că noi suntem conservatori incapabili și d-voastră conservatori pricepuți. Asta când faceți polemică; când nu voiți să faceți polemică, d-voastră sunteți un grup și noi altul, dar tot conservatori. Dar nu v'am auzit de când mă găsesc în Cameră, de 16 ani, nu v'am auzit odata măcar zicând alt-fel, de cât noi conservatorii, noi partidul conservator, adăogând câte odată cuvîntul constituțional, alte ori cuvîntul junimiști.

Dar vedeți concepțiunea la d. Olănescu; d. Carp conservator, și singur conservator, — cați dacă suntem noi conservatori incapabili, incapabili nu se numără, este ca și zero, care nu adaogă nimic — d. Carp poate să fie partisan al acestei idei, deși a combătut-o la 1886 în contră mea, care am susținut-o la 1886, și care mă găsesc ați după 14 ani în putință să transform în lege ceea-ce am susținut atunci, — era cu d. Carp și colegul meu d. Disescu, căci ne împărțisem foarte mult pe această cestiune, — a fi conservator și a pune acest imposit este posibil d-lui Carp și noă nu?

Atunci se vede că mai aveți o pretenție, că sunt conservatori cari au dreptul să'și dea seama de nevoile societății moderne și să propună măsurile trebuitoare, și sunt alți conservatori, cărora nu le-ar fi permis nici să cunoască nevoile societății, nici să remedieze la ele și al căror rol ar fi un fel de umplutură, un fel de material brut în serviciul altora.

Vă înșelați: rolul de conservatori conștiinței care își închipue d. Olănescu că nu se cuvine de cât d-lui Carp, ni se cuvine și noă. De aceea nu vă primim asemenea sfaturi, și dacă impositul este conservator pentru d-voastră, tot așa este și pentru noi. Și singurul lucru firesc ar fi să ne găsim la vot împreună pe această idee. Acestea însă, d-lor, sunt cestiuni de grupări politice, nu cestiuni de principiu. Vă întreb, însă: de ce credeți d-voastră că acest impozit pe moșteniri indirecte este conservator, iar pe moșteniri directe nu este conservator? Pentru ce? Imposibil să dați cel mai mic cuvânt, absolut nici unul.

Nu e vorba că unul ar fi împărțirea averei, negarea principiului proprietății, căci averea este tot așa de slintă și când merge în linie dreaptă ca și când merge în linie colaterală.

Impositul asupra moștenirilor, nu are nimic a face cu faimoasa teorie în care averea este considerată ca aparținând societății, societatea care aparte condece cu anume și anume prelevări și condițiuni.

Adevărul este cu totul altul. Statul are nevoie să ceară sacrificii de la toți pentru susținerea nevoilor publice și să le ceară în diferite împrejurări ale vieții contribuabililor. Una dintre împrejurările în care este mai ușor și mai bine ca să cerem sacrificiul, e această împrejurare a moștenirilor și de aceea chiar și în organizarea financiară a imperiului roman, știți bine că există impozitul asupra moștenirilor.

Acest impozit îl găsiți și astăzi în toate legislațiunile, impozitul pe moșteniri directe mai în toate, impozitul pe moștenirile cele-alte în toate. Tabloul ce'l faceți d-voastră de un fel de triumf al socialiștilor în toate Statele europene, până și în ultra-conservatoarea Austrie, pentru că s'a introdus impozitul asupra moștenirilor directe, este o istorie fantesistă, nu este realitate. De aceea vedeți acest impozit și în Franca, care știți că are o legislațiune foarte conservatoare, și e foarte veche, nu de când a ajuns la fața lucrurilor în Franca elementele mai înaintate, îl aveți în Austria cea mai conservatoare; în Englitera, care are o organizațiune economică nu numai conservatoare, dar ceea-ce am numi noi retrogradă; îl aveți în țara dreptului de întâiu născut, în care 4—5 miil de inși posedă jumă-

tatea teritoriului țării, în țara în care sunt majorate, fideicomisuri, și în care parte din puterea legiuitoare, a doua Cameră a lordilor, e bizuită pe ideea dreptului de naștere. Ce organizațiune poate fi mai puțin socialistă de cât aceasta?

Și știți cât e de ridicat acolo impozitul pe moștenirile directe? Incepe cu 2⁰/₀ și sfârșește cu 9⁰/₀. Până la 12.500 e de 2⁰/₀ și crește treptat cu valoarea succesiunii până la 9⁰/₀. Și nu e numai atât; este o mare deosebire între 2⁰/₀ din Anglita și 2⁰/₀ în România, pentru că alta e dobînda banilor și venitul proprietăților la noi și altul în occident.

Când ieși unui frances 1,25 din moștenirea imobiliară, cum imobilele în Franța nu dau de cât 2,50 venit pe an, îi eși venitul pe o jumătate de an. În Anglita ieși venitul pe un an dacă îi ieși 2⁰/₀ și de multe ori pe patru ani când îi ieși 9⁰/₀; acolo consolidatele chiar nu dau de cât 2³/₄⁰/₀. Prin urmare, când ieși unui englez 9, îi ieși venitul pe 4 ani, când îi ieși 1 la sută, ieși venitul pe două luni și jumătate, așa că comparațiunea nici nu e dreaptă. În loc de 2⁰/₀, din Anglia, care ar reprezenta la 6⁰/₀, la noi este o șesime, iar dacă comparăm cu 9⁰/₀, ceea ce ar reprezenta la noi 27, însemnează a 27-a parte din ceea ce se ia în Anglita, și slavă Domnului, acest impozit pe care 'l credeți neconservator a fost votat de Camera lordilor, și a venit în urmă un guvern conservator care l-a păstrat întocmai, și astăzi impozitul pe moșteniri produce acolo 400 milioane pe an. Și ne spuneți că legea nu e conservatoare!!

Dar, d-lor senatori, dacă am ținut noi la acest impozit?

Pentru ce credem că acest impozit nu numai că e rațiunea de a fi a proiectului de lege, dar e rațiunea de a fi a unei întregi politici? Il credem necesar, nu pentru cele 7—800.000 lei, ce va produce pe an, cât pentru alt cuvînt, care formează temelia unei politici întregi.

D-lor senatori, să nu ascundem lucrurile: impozitele indirecte nu sunt impozite proporționale cu averea oamenilor. Nu e exact că în impozitele indirecte săracul plătesce proporțional cu bogatul; săracul plătesce mai mult; aceasta este un adevăr netăgăduit. Când țara noastră s'a găsit la mare nevoie și noi am știut aceasta, căci oamenii politici știa de mult că sosese ceasul sporirii impozitelor,

ne-am gândit că nu este posibil, că nu este o politică sănătoasă, că nu este o politică conservatoare, în adevăratul înțeles al cuvintului, de a cere numai de la păturile sărace toate jertfele care sunt impuse de nevoile organismului Statului nostru în starea de dezvoltare la care am ajuns. Ne-am gândit că dacă prin impozitele asupra consumațiunii zahărului și petrolului, ne-am adresat mai mult la săraci de cât la bogați, trebuia să găsim și un impozit care să isbească mai mult pe bogați de cât pe săraci, căci nu este o politică conservatoare aceea care, atunci când se cere o jertfă într'o țară, să se ia numai de la clasele sărace. (Aplause).

Din acest punct de vedere ne-am pus, când am cerut acest impozit asupra moștenirilor directe și ați vădut că am mers și mai departe, am scutit de impozit moștenirile până la un minimum, după cum este și în alte țări, de 5 hectare pentru averile imobiliare rurale și de 2.000 lei pentru cele mobiliare, tocmai pentru ca să nu începem absolut de la cele mai mici averi, să scape de acest impozit micile averi, de altmintrelea și cheltuelile ce s'ar ocașiona ar fi așa de nepotrivate, că în realitate darea nu ar fi proporțională, ci disproporțională cu totul, ar fi pentru averile mici 4⁰/₀ în loc de 1⁰/₀, cum ar părea în aparență.

Acestea sunt cuvintele pentru cari noi am venit cu impozitul asupra moștenirilor directe, și cu aceasta suntem convinși că am făcut ceea-ce ar fi făcut ori ce alt guvern care ar fi fost chemat să resolve această problemă a spoirii resurselor Statului, față de nevoile crescende, și nici un guvern n'ar fi putut lăsa la o parte acest mic impozit al moștenirilor directe, chemat și el în parte să îndrepte puțin balanța între impozitele indirecte, cari sunt disproporționate în defavorul claselor de jos, și între cele directe, cari fiind proporționate, nimic n'ar mai îndrepta această balanță. De aceea ați vădut acest foarte frumos exemplu ce a dat d. prim-ministru, care la 1886, când țara nu se găsea în nevoile de astăzi, a combătut un asemenea impozit, acum l-a susținut, de aceea ați vădut Camera conservatoare primindu'l cu mare majoritate, și sperăm că și Senatul îl va primi, căci așa este politica conservatoare, de a nu profita de-situația de guvernanți

pentru a pune greutatea numai asupra clasei sărace. Aceasta este adevărata teorie conservatoare! (Aplause).

La cele-lalte mici critici voiă răspunde la discuțiunea pe articole.

O singură observațiune numai vream să fac relativ la cele diise de d. Olănescu, că ar fi preferat să se reserve toate controversele, etc., cu ocasiunea acestei legi. Eū ași fi vrut să aducem în discuție numai articolele modificate, dar fiind-că ar fi fost o mare incurcătură, am găsit mai practic să se transcrie toate articolele.

D. Olănescu întreabă: de ce vorbiți și de scutiri? Este scutit ori-ce nu este impus? Așa este, dar n'ați băgat de seamă că este vorba de acte cari sunt prevădute și în actuala lege a timbrului, ca acte impuse? De exemplu, când se diice în lege că petițiunile cutare nu plătesc, de ce s'aū mai pus la scutiri? S'aū pus pentru că este un alt paragraf înainte, că ori-ce petițiune este supusă la timbru când se diice în lege: acțiunile și contestațiunile în materie electorală sunt scutite; pentru ce s'aū pus la scutire? Pentru că e principiul, că ori-ce cerere în justiție e supusă la timbru.

Aceasta e rațiunea aceluī paragraf relativ la scutiri. De cât să ieī la fie-care act să diici, afară de contestațiunile electorale, saū afară de cutare acte, e mai bine să pun întâiū seria actelor supuse la timbru și pe urmă seria celor cari trebuesc scutite. Tot așa cu redacțiunea art. 1.

E o cestiune de redacție, s'ar putea redacta și în altfel, dar nu vėd nici o nevoie, mai ales că e un articol de definițiune. Cāt despre cele-lalte observațiuni relative la societățile de ajutor reciproc și la adopțiune, mai ales v'ați înșelat. Apelul de la judecătoriale de ocol la tribunal plătesce 1 leū, și de la tribunale la Curte plătesce 5 leī. Era omis acela de la judecătoriale de ocol la tribunale și atunci comitetul de delegați a supus la 1 leū pe cele de la judecătoriale la tribunale, și a trecut la 5 leī pe cele de la tribunale la Curte.

În tot casul nu e bine, nici util, ca cu ocasiunea discuțiunei generale să se facă observațiuni, care poate ar fi legitime, dar la discuția pe articole

În principiū legea de față are 3 idei generale.

A urcat unele taxe de timbru pentru că suntem în

nevoie, și numai așa putem să echilibrăm budgetul și să punem finanțele țării pe un picior solid.

A sporit taxa puțin la moștenirile indirecte, și a introdus taxa asupra moștenirilor directe mai jos de cât e în orice țară, și, prin urmare, cu desăvârșire conservatoare, ba încă poate nu destul de îndrăsneată în raport cu nevoile de astăzi. (Aplause).

NOTĂ. Acest proiect de lege luat în considerare se discută apoi pe articole și se votează în aceeași ședință în total cu mici modificări, iar votul s'a dat în ședința următoare de la 18 Febr. fiind 56 pentru, contra 8.

LEGEA CASEI DE DEPUNERI

(Sedința Camerei de la 20 Ianuarie 1900.)

Pentru rezolvirea Crisei financiare, o modificare a legii Casei de depuneri se impunea; cu ocazia discuțiunii generale în Cameră D-nii Carp, Marghiloman și Pr. Gr. M. Sturza, arătaseră oare-cari îndoeli și făceau oare-cari observațiuni asupra eficacității modificărilor propuse de Ministru. D-l Take Ionescu, ca Ministru de finance, răspunde tuturor și arată în scurt care este mecanismul operațiilor acestei case în prezent și cum ar trebui să funcționeze în viitor.

Domnilor Deputați,

D. Marghiloman imi face două întrebări precise; răspund întâiu la cele două întrebări, pe urmă voi profita de împrejurare ca să expun toată reforma coprinsă în proiectul de lege.

Întâiu răspund la întrebarea cea mai importantă: dacă prin acest proiect de lege Casa de depuneri are dreptul să pună în gagiu efectele depuse de public la ea. Nu.

Acum 'mi veți da voie să detaliez puțin dispozițiunile proiectului de lege. Știți care este organizațiunea Casei de depuneri; ea primesce depuneri voluntare și depuneri forțate; sunt mai numeroase depunerile forțate de cât cele voluntare.

Aceste depuneri au mers crescând; au trecut de 60 milioane, depunerile totale de la Casa de depuneri pentru care servește un interes de 2 la sută, și cum Casa de depuneri are cheltuelile ei de administrație care reprezintă vre-o $\frac{3}{4}$ la sută. Casa de depuneri nu poate în nici un caz să aibă o mai mică folosință de la depunerile cari se fac la dinsa, de cât 3 la sută, căci alt-fel nu ar mai putea să iasă la socoteală.

Legea actuală prevede trei moduri de întrebuințare ale depozitelor făcute la Casa de depuneri, anume: 1 pe bonuri de tesaur Statului până la 20 milioane. Am păstrat această dispozițiune întocmai, dispozițiune care de altmintreli, în momentul actual, nu se poate de loc întrebuința, cum știți foarte bine, din pricina clauselor noului împrumut.

Al doilea, legea țice că poate întrebuința Casa de depuneri depunerile sale în împrumuturi, la particulari, pe efecte; o excelentă întrebuințare.

De fapt însă, așa s'a imputinat această întrebuințare în cât la Septembrie nu reprezenta de cât 200.000 lei și probabil că astăzi și mai puțin — nu am cifra aci — mi s'a părut că cifra de 200.000 este deja atât de mică în cât nu merită să mă mai interesez de ea.

Am păstrat și acest mod de întrebuințare ale depunerilor de la Casa de depuneri. Amândouă aceste moduri de întrebuințare, adică bonuri de tesaur și avansuri la particulari pe titluri, sunt compatibile cu natura unei Case de depuneri, fiind-că sunt pe termene scurte. Casa de depuneri mai avea însă dreptul prin lege să facă și altă întrebuințare, și anume: să facă împrumuturi județelor, comunelor și stabilimentelor de bine-facere, fără nici o limită, și atunci de fapt s'a profitat de dobînda mică pe care o reclama Casa de depuneri și pe inlesnirile de plată, și s'aū sporit aceste împrumuturi într'un mod cu desăvîrșire disproporțional pentru o Casă de depuneri. Și avem astăzi 59 $\frac{1}{2}$ milioane, aproape toate depunerile Casei de depuneri, puse în împrumuturi de acest fel județelor, comunelor și institutelor de bine-facere. Pe cât aū crescut sumele, aū crescut și durata împrumuturilor, căci la început se dau banii pe 10, 15 ani, pe urmă pe 20, 25, și s'a ajuns în cele din urmă la 40 de ani. Așa că situațiunea Casei de depuneri, care, drept vorbind, este de o perfectă solvabilitate — de aceasta nu încapе vorbă — este o situațiune cu totul contrarie unei Case de depuneri; căci nu este firesc ca ea să fie datoare să restituie la vedere milioane, iar fondurile ei să fie plasate pe 40 de ani. Atunci, în această ordine de idei, două lucruri trebuiaū: unul să se restrângă în parte facultatea Casei de depuneri de a'și pune fondurile în ast-fel de împrumuturi; iar pe de altă parte, să găsească un echivalent fiind-că județele, comunele și

institutele de bine-facere trebuie să se poată imprumuta. Proiectul de lege răspunde la prima preocupare și anunț Camera, că sper să vin cu al doilea proiect de lege care să răspundă la a doua preocupare, cu care ocaziune voi încerca să ia o parte din actualele împrumuturi, făcute de Casa de depuneri, județelor, comunelor și institutelor de bine-facere, și să le transmit la o nouă instituțiune de credit.

Mă ocup de cestiune și nu pot să dau astăzi soluțiunea; de o cam dată însă am dis că trebuie să limităm putința Casei de depuneri, de a imprumuta județele, comunele și institutele de bine-facere, și să o limităm în două moduri: să limităm sumele cari se pot da și termenul de amortisare. De aci dispozițiunea, că nu poate da județelor, comunelor și celor-l'alte institute de cât maximum jumătate din depositele sale, și numai până la 15 ani. Evident că astăzi, când toate depositele sunt date, până când să aibă un efect practic dispozițiunea de lege, va trece mult, căci va trebui să se îndoiască depositele de la Casa de depuneri ca să se ajungă la aplicarea acestei restricțiuni. De fapt însă va avea un efect: de la votarea lezei incolo, Casa de depuneri nu va mai putea imprumuta de loc județele, comunele și institutele de bine-facere.

D-lor, aceasta nu era destul. Deci, Casa de depuneri nu mai dă cu împrumut toate fondurile sale județelor, comunelor și institutelor de bine-facere, și cum de astă-dată Statul rămâne exclus,—și ar fi de dorit să fie cât de mult timp exclus,—mai trebuia prevădută ceva, pentru că tot îi mai rămânea Casei de depuneri fonduri neîntrebuțate. Am autorizat dar pe Casa de depuneri ca să cumpere efecte de Stat, atât de ale noastre cât și străine. De ce am făcut aceasta? Am făcut pentru că toată lumea înțelege că Casa de depuneri, plătind o dobândă la sumele depuse la ea, trebuie să nu-și țină banii în numerar, ci să-i pună în efecte de Stat, ca să beneficieze și ea de cupon. Și am adăogat și efecte ale Statelor străine, pentru că rentele germane, franceze, engleze, în realitate reprezintă aur, și nu ar fi rău să avem la Casa de depuneri câte-va milioane de aur. Aceasta nu este o idee nouă; am spus-o la discuțiunea Mesagiului și acum, cu ocaziunea celui d'întăiu proiect de lege, am propus-o.

Acum, d-lor, de oare-ce Casa de depuneri are puse prea multe din depozitele sale in împrumuturile făcute județelor, comunelor și instituțiilor de bine-faceri și de oare-ce nu avem creată instituțiunea care să degajeze pe Casa de depuneri de o parte din aceste împrumuturi și fiind-că Casa de depuneri are de făcut plăți zornice, atunci am dat Casei de depuneri dreptul de a se împrumuta pe creditul ei ca să facă față la plățile urgente, însă acest drept l-am redus la jumătate din sumele care ar fi angajate la comune, la județe și la instituțiile de bine-faceri. Și cum Casa de depuneri nu poate da cu împrumut comunelor, județelor și instituțiilor de bine-faceri de cât jumătate din fondul ei, atunci facultatea de a se împrumuta este redusă la $\frac{1}{4}$ și este evident că Casa de depuneri nu se va împrumuta de cât atunci când îi va fi strict necesar ca să facă față la plăți.

Iată explicațiunile pe care aveam să le dau și repet la întrebarea ce 'mă-a făcut d. Marghiloman că nu este nici o vorbă ca Casa de depuneri să întrebuițeze depunerile cari sunt proprietatea particularilor pentru ca să 'și facă plățile.

Acum răspund Princepelui Sturdza. Nu mai datorim Casei de depuneri nici un ban pe bonuri de tesaur; din potrivă, in acest moment Casa de depuneri 'mă-e mie puțin datoare, mie, visteriei.

Al doilea, fac o declarațiune și sper că evenimentele nu mă vor desminți: in foarte puține zile, Casa de depuneri va plăti la di și regulat tuturor. Știu că Prințul Sturdza a fost unul din creditorii cei mai gentili și n'a vrut să strângă de gât Casa de depuneri, dar la urma urmei, are să ia parale și trebuie să i se plătească. De aceea e și zorul, de aceea am cerut să se ia astăzi proiectul, alt-fel lăsam să vie peste trei zile.

D. Carp 'mă-a dat o idee la care mă gândisem de mult: emiterea de obligațiuni. De ce n'am pus in proiectul de lege acest lucru? Pentru-că dacă ați ași autorisa Casa de depuneri să emită obligațiuni asupra împrumuturilor comunelor, județelor și instituțiilor de bine-facere, aceste obligațiuni nu le-ar putea pune in circulațiune.

Mai toate împrumuturile sunt contractate cu dobânzi mici. Casa de depuneri, dacă ar scóte azi obligațiuni 5 $\frac{0}{0}$,

e imposibil să le vîndă *al pari*, din momentul ce renta noastră de Stat, 5⁰/₀, a fost emisă cu 91, evident că obligațiunile Casei de depuneri, garantate cu creanțe asupra județelor și comunelor, nimeni nu le-ar lua al pari cu 5⁰/₀.

Va să dîcă, ar trebui emise foarte jos, sub pari, dacă ar găsi cumpărători! Și atunci cine ar păgubi? Aș avea obligațiuni pe care nu ași putea să le vînd dar le-ași lombarda.

Eū cred că voiū putea să găsec parale fără aceasta. Am rezervat cestia. Acum, cum se va împrumuta? Cu toate mijloacele cu cari se poate împrumuta cine-va. Sunt convins că o să găsec parale. (Intreruperi).

D. Carp dîce că în principiū n'ar vrea o instituțiune care să descarce Casa de depuneri. Eū dîc, din contră: Nimic nu ași dori mai mult de cāt o instituțiune care să descarce Casa de depuneri. Și în această privință, urmăresc tradiția predecesorului meu, conservator și ministru de financē, Menelas Germani, care de multe ori ne spunea că a studiat cestiunea înființării unei case speciale sau a unei ramuri a creditului funciar, dar în sfîrșit, o instituțiune financiară care să poată împrumuta județele și comunele.

Avantagiul ar fi mare. E că pe cātă vreme județele și comunele aū putut găsi la Casa de depuneri un credit, și nu mă ascund de a o spune: un credit cu desăvârșire exagerat ca efinătate, pe atāt s'aū încurajat și s'aū apucat de cheltueli, și în ziua în care județele și comunele s'ar împrumuta cu adevăratul lor credit, s'ar gāndi mai mult înainte de a contracta împrumuturi și înainte de a plānui unele lucrări, foarte frumoase, dar care une-ori sunt mai presus de puterile lor.

Dacă voiū reuși, și sper, nu afirm, ca să alcătuesc o instituțiune financiară care să aibă acest scop de a împrumuta pe județe, comune și casele de bine-facere, după creditul lor, și dacă în această împrejurare se va putea ea, cu consimțimintul județelor și comunelor ca și o parte din actualele împrumuturi cari sunt deja contractate să treacă la casa cea nouă, voiū fi fericit. Dar să nu ne facem prea mari ilusii.

Din 60.000.000 nu multe vor putea trece la casa cea nouă.

Dar ce voi  face atunci cu banii aceia?

A i fi fost d-voastre fericiți in criza actuală, in loc să fi silit să fac e  credit Casei de depuneri să avem la Casa de depuneri bani disponibili, care puteau fi pu i fie la dispozițiunea Statului, fie la dispozițiunea circulațiunii generale.  ece sau 15 milioane in aur sau in titluri de lombardat ar fi fost o u urare foarte mare in imprejurările prin cari a trecut economia noastră națională anul acesta.

Dacă a fost ceva care ne-a dovedit o rea organiza iune a finanelor noastre a fost prea micile reserve, at t in casele publice  i la Banca Na ională, cât  i la capitali ii noștri,  i este trist că o recoltă rea ne-a sdruncinat at t de ad nc.

De aceea fără a 'mi face iluziuni, fără de a vă presinta proiectul actual ca o mare reformă financiară, mă mulțumesc cu cuvintele rostite de d. Carp, că este un progres asupra stărei actuale.

Aceasta 'mi ajunge. Incetul cu incetul vom face cele ce sunt de făcut.

Dacă a i recunoa e i că am făcut un proges, face i-ne puțin credit ca să ducem mai departe măsurile pe care le-am luat  i ca să indreptăm, pe c t se poate, starea noastră financiară. (Aplause).

LEGEA CASEI DE DEPUNERI LA SENAT

(Sedința de la 22 Ianuarie 1900)

Cu ocasiunea discuției proiectului de lege pentru modificarea organizării Casei de Depuneri în Senat d-nii A. Carp și Th. Rosetti făcură unele critici asupra noilor dispozițiuni prevădute de către d-l Tako Ionescu; d-sa răspunde acestor critici arătând în amănunte economia proiectului de lege făcând și unele declarațiuni foarte importante în situația financiară de atunci a țerei.

Domnilor Senatori,

Incep prin a răspunde d-lui Theodor Rosetti și a'î arăta recunoștința mea, că 'mi dă ocasiunea să fac această declarațiune și în Senat, după ce am făcut'o în Cameră. Țin să o fac cu atât mai mult cu cât am citit a'di dimineața într'unul din jurnalele noastre, cari trec drept serioase, că eu ași fi spus erî, într'una din secțiunile onoratului Senat că scopul legii este de a scăpa visteria în împrejurările actuale, ca să se imprumute Casa de depuneri și să'mi treacă mie, sub formă de bonuri de tesaur, banii cari 'mi trebuesc. *Voința Națională* era acel jurnal, de aceea am ȃis că *trec* drept serioase.

D-lor senatori, este absolut inexact, și declar că Casa de depuneri n'ar putea nici o-dată să dispue de depunerile ce i s'a'au făcut și a'au rămas proprietatea depunătorilor, căci aceasta, cum foarte bine a ȃis d. Rosetti, ar fi un abus de încredere. Dar eu merg și mai departe și ȃic că chiar dacă Casa de depuneri ar găsi mijlocul să se imprumute fără ca să dispue de depozitele depunătorilor, încă, față de angagiamentul luat de Stat către sindicatul care ne-a dat cel din urmă imprumut, nu ne putem imprumuta de la Casa de depuneri, căci ne-am obligat să nu emitem bonuri de tesaur.

Prin urmare, nu vom emite bonuri de tesaur nici

măcar către Casa de depuneri. Declar aceasta ca să se știe: este un lucru hotărît, lămurit.

Ași merge și mai departe, așa crede că atunci când, de exemplu, n'ar avea fiscul un angajament, cum avem astăzi, de a nu emite bonuri de tesaur și ar fi, prin urmare, liber să useze de facultatea ce i-ar da legea trecută și pe care am copiat-o întocmai, de a se împrumuta cu bonuri de tesaur de la Casa de depuneri, n'ar fi o administrație serioasă aceea care ar usa de această facultate, băsându-se pe împrumutul ce ar face Casa de depuneri. Intr-o administrație cumpătată, când s'ar împrumuta Statul, și ar avea dreptul, n'ar fi sănătos lucru a o face de cât în limita disponibilului Casei de depuneri, iar nu provocând pe Casa de depuneri la împrumut pentru ca el să se împrumute de la Casa de depuneri. Aceasta foarte lămurit și foarte categoric și nu țin numai că sper, că așa vor urma toți miniștrii, dar cred că așa vor urma toți miniștrii de finance ce se vor succeda.

Acum, d-lor, dacă acest proiect de lege, în totalitatea lui, afară de un singur punct, a fost bine primit de toată lumea, notez lucrul cu satisfacție; nu am pretențiunea că este o reformă completă și mă mulțumesc cu epitetul pe care i l-a dat d. Carp la Cameră că acest proiect de lege este un progres asupra stărei actuale.

O reformă completă mai cere un lucru, pe care sper să l fac în curând.

Odată ce prin actualul proiect de lege împiedic Casa de depuneri de a mai împrumuta județele, comunele și instituțiunile de bine-facere, când totalul acestor împrumuturi a ajuns la jumătatea depozitelor în numerar, aflate în păstrarea Casei de depuneri, situațiune în care Casa de depuneri a ajuns și în care are să fie multă vreme, fac un bine atât Casei de depuneri, căci ea nu va mai fi nevoită să și împrumute capitalul pe termene lungi de 20—30 și chiar 40 de ani, ceea ce nu e de loc folositor Casei de depuneri, și fac un bine și județelor, comunelor și instituțiunilor de bine-facere cari, până acum, găsind cu ușurință și cu dobândă mică capitaluri de împrumutat la Casa de depuneri, erau împinse la diferite cheltueli de lux, lucru care nu se va mai întâmpla de aci înainte.

Dar pentru că județele, comunele și Casele de binefaceri pot avea nevoi grabnice pentru cari trebuie absolut să recurgă la împrumuturi, trebuie neapărat să se găsească un mijloc, care să permită acestor instituțiuni, în asemenea casuri, contractarea unui împrumut. În acest scop m'am ocupat cu înființarea unei alte instituțiuni financiare, care să aibă această indeletnicire, aceasta va fi de sigur un progres: Casa de depuneri nu se va mai putea găsi în nici o jenă fie cât de mică, iar județele, comunele și instituțiunile de bine-facere vor putea face tot-d'a-una față nevoilor lor.

S'a mai criticat un al douilea lucru în acest proiect de lege:

Dispozițiunea prin care se autorisă Casa de depuneri să se împrumute cu sumele necesare până la intrarea propriilor ei fonduri, pentru a putea face față cererilor de restituțiune; d. Carp a găsit'o prea vagă, și a întrebat: cum se va împrumuta?

Voiu răspunde: se va împrumuta prin toate mijloacele. Casa de depuneri trebuie, mai mult de cât ori-cine, să plătească la di restituirile ce i se cer. Departe de mine de a crede că s'ar putea ca Casa de depuneri să nu fie solvabila, dar nu este destul că este solvabilă, ea trebuie să plătească la minut, *la vista* și mai cu seamă în jene financiare, ca aceasta prin care trecem, trebuie ca cel puțin Casa de depuneri să poată plăti la di, căci tocmai în asemenea timpuri când se găsește o instituție, care să facă față imediat la cererile de plată, toată lumea va fi ușurată, va fi înlesnită.

Despre cea-altă obiecțiune relativă la întrebuițarea unei părți din prisosul de fonduri al Casei de depuneri în cumpărare de efecte naționale sau străine, recunosc cu d. Carp că multă vreme nu se va întimpla aceasta. Va trebui, în adevăr, să crească foarte mult fondurile Casei de depuneri pentru ca să'i rămână prisoase cu cari să cumpere efecte.

Neapărat e preferabil ca prisosul de fonduri al Casei de depuneri să'l împrumute pe titluri la particulari, de cât să 'l imobilizeze în efecte publice, căci prin aceasta, ar înlesni în același timp circulațiunea în țară.

Ați vedut însă că, până acum, mai tot-d'a-una la Casa de depuneri asemenea împrumuturi au ocupat o parte

neînsemnată din veniturile ei; la Septembrie se redusese la 200.000 lei. In această privință avem multă concurență, vë avem pe d-voastră Banca Națională, avem băncile particulare, sper că în viitor, când va avea fonduri mai mari, va încerca ca din această parte a operațiilor sale să facă poate operațiunea sa de căpetenie.

Dar, d-lor, ca să dea avansuri pe depozite trebuie să aibă și bani și cereri. Ce va face însă când va avea un stoc mai mare de cât nevoile dîlnice și nu va avea cereri? Cum să'l întrebuințeze? La început m'am gândit la o altă întrebuințare, la cumpărare de remise, pe care în urmă ar fi putut să le treacă Statului cu ocaziunea plăței cuponului; dar vedënd că o asemenea operațiune este pur comercială, nu se poate face cu succes de Casa de depuneri, am gândit că este mai bine să se cumpere efecte. Dar de ce și efecte străine? Eă, d-lor, pun cu desevirșire afară din discuțiunea aceasta cestiunea de mândrie națională; din potrivă, ași fi foarte mândru ca să avem în România câte-va milioane de titluri străine și departe de a mă simți nemândru din aceasta, ar fi spre mândria mea națională. Cestiune națională nu se poate face din aceasta; mândrie națională ar fi să fim noi creditorii Statelor străine, să ne prezentăm cu cupoanele la ghișeturile lor, cum se presintă ele acum la ale noastre. De alt-fel, d-lor, eă consider efectele noastre de Stat tot așa de solvabile ca și cele străine, absolut tot așa de bune. Este un alt cuvint, pentru această măsură, un cuvint pe care l-am spus în discuția răspunsului la Mesagiū și 'l repet și acum: când va fi criză generală, cum este acum, lucrurile se vor petrece, cum dicea d. Carp, și cu efectele străine ca și cu ale noastre, dar nu este tot așa când va fi criză numai la noi, căci atunci, dacă ași avea un mare stoc de rentă națională în casă și m'aș duce să 'l vind, ași apăsa eă singur asupra cursului hârtiilor mele și acest lucru este rău.

In această privință ați dis că nici un alt Stat n'a făcut lucrul acesta. A făcut-o Germania pe timpul lui Bismark și într'o proporție foarte însemnată, și dacă ne găsim alături cu Bismark nu putem fi bănuți, nici că lucrăm în contra demnităței naționale, nici că suntem cu desevirșire nepricepuți și nici că n'avem alt cuvint de a res-

pinge amendamentul, de cât amorul nostru propriu de autori.

Când se discuta răspunsul la Mesagiū, afirmasem numai din amintire că tesaurul de răsboiū din Germania, constituit după primirea indemnitatei de răsboiū de la Francia, era de 150 milioane în aur și tot restul — știți că, la un moment dat, tesaurul a fost foarte mare — constituit nu numai din efectele naționale, dar și străine, și am adăogat, iarăși din memorie, mai ales din titluri americane, am căutat și am găsit că este exact ceea-ce afirmasem. Vă citez o carte la toți familiară, un fel de A, B, C în materie financiară, une-orî singură la îndemâna unor finanțieri cari se *pretind* tari, Leroy-Beaulieu.

Iată ce dice el în volumul al douilea, pagina 213, ediția a 6-a.

«Din cele 5 miliarde, din idemnitatea de răsboiū, ce i-a plătit Francia, s'a hotărit ca 150.000.000 să reconstituiască tesaurul de răsboiū tradițional; 660.000.000 să fie date guvernului pentru a înființa o casă a invalidilor și 500.000.000 să i fie de asemenea incredințate pentru a fi întrebuințate în curs de mai mulți ani la lucrări de fortărețe, porturi, etc. Până să fie întrebuințate aceste două din urmă sume, adică un miliard una-sută șasezeci milioane, puteau să fie plasate de către cancelarul imperiului, sau la bănci, sau în valori naționale ori străine».

Legea dar îi da dreptul să pună în valori naționale sau străine. Acum ce a făcut Bismark?

«Către mijlocul anului 1876 fondul pentru construcțiunea de fortărețe deținea 94.000.000 de mărci (117.000.000 lei) în obligațiuni de drum de fer; 23.000.000 mărci în scrisuri 4½ ale datoriei bavareze; 4.500.000 de dolari în scrisuri 5% ale datoriei Statelor-Unite; 20.000 lire sterlinge în consolidate englezesci, și în sfârșit 900.000 lire sterlinge în scrisuri 5% rusesci».

Iată acum și aprecierea lui Leroy-Beaulieu:

«Guvernul german a făcut greșeala să aleagă pentru plasările sale în deosebi valori naționale; de aceea a și fost silit să sufere o însemnată pagubă din capital din cauza depreciției tuturilor valorilor germane de la 1873 încoace. Cabinetul din Berlin ar fi fost mai bine inspirat

dacă ar fi plasat toate aceste capitaluri în consolidate englezesci, în 5% de ale Statelor-Unite și chiar în rente franceze».

Nu ȳic, d-lor, că fiind-că a făcut'o Bismark trebuie să o facem și noi, dar că merită să ne ıntrebam dacă era o idee sănătoasă. Ei bine, era o idee foarte sănătoasă.

Vrei să ai o rezervă. Pentru ce să ai această rezervă? Nu pentru bunele vremuri, căci ın vremuri bune nu ai nevoie de rezervă. Cuvintul de rezervă iți evocă ideea unor vremuri grele.

În vremuri grele cari sunt mijloacele de a 'ți procura resurse?

Său să te desfaci de titluri, său să lombardezi titlurile, și poate că cel mai cuminte e să 'ți desfaci titlurile, afară numai dacă cursul lor nu e prea scădut.

E mai bine să desfaci titlurile pentru că capitalul disponibil pentru lombard ın anumite momente și ın anumite țări e limitat. Capitalul de lombard e capitalul băncilor; pe când, când desfaci titlurile mergi la economia cea mare; mergi la acele capitaluri ım parțite ın busunarul fie-caruia, cari nu sunt ın bancă și nu 'ți vine la lombard.

Ei bine, dacă ın vremuri de nevoie vei vinde o cantitate prea mare de titluri vei influența titlurile mele, ceea-ce ar fi o greșeală; pe când dacă ași vinde titluri străine și, prin urmare, ași influența titlurile străine, ım i pasă mai puțin. Apoi nici nu pot influența mult titlurile străine.

Nu e cestiunea aci de creditul Statelor mici și al Statelor mari. Dar cu cât Statul e mai mare și are datorie mai mare, cu atât are și un terg mai mare, și trebuie să se pue ın vindeare o mai mare cantitate ca să se poată influența cursurile.

Pentru noi, când ai asvirlit 40 milioane spre vindeare, imediat ai influențat cursul pentru că tergul e mic. Pentru un terg frances când asvirlit 40 milioane influențezi mult mai puțin cursul, pentru ca cu cât datoria e mai mare cu atât și tergul e mai mare, și oamenii obișnuiți să cumpere din rentă sunt mai numeroși. Acestea sunt cuvintele cari m'aun hotărit.

Și după cum eun vroiun să am la mine și titluri străine, ași putea să dau sfatul, nu numai ca ministru român,

dar în toată credința, că în alte State se cumpără titluri de ale noastre a căror siguranță e perfectă. Perfectă cu o condițiune: pe câtă vreme ne vom hotări ca mintea, care ne-a venit din cauza împrejurărilor triste economice prin cari am trecut, să ne rămână la loc și, după ce vom eși din aceste împrejurări, să nu ne punem din nou să locuim într'un paradis de nebuni; să ne închipuim că toate ne sunt permise, fiind-că suntem țară bogată și tinăra.

Toate nu ne sunt permise. Această reformă mintală ași voi să se facă în mintea noastră, căci numai așa vom avea finance solide și credit puternic; să înțelegem că a venit vremea și la restrângerea unor cheltueli și la amânarea unor fantesii.

Iată adevărata mândrie națională după opiniunea mea.

Mândria națională constă în a mă pune în pozițiune să plătesc regulat; a mă pune în măsură ca nu prea des să am nevoie să primesc ori-ce condițiuni mi s'ar impune.

Dar ați mai adăogat un lucru foarte rău: ați dis că ar fi bine ca asemenea instituțiunii publice să servească tocmai drept cumpărător pentru împrumuturile noastre.

Mare greșală; foarte mare greșală să mă împrumut eu de la mine. Eu ași vrea să ne împrumutăm numai atunci, nu când casele, mai mult sau mai puțin ale Statului cu depunerile publicului pot să cumpere rentă, dar când publicul, el în realitate, poate să cumpere renta noastră. D-v. știți că acest sistem de a menține cursurile datoriei publice, prin cumpărături mai mult sau mai puțin libere, s'a cercat în Italia; vă aduceți aminte că, pentru a se menține cursul rentei italiene, băncile italiene au fost moralmente împinse de guvern să își plaseze o prea mare parte din depozitele lor în rentă, plasament care se mărea cu atât mai mult cu cât renta avea tendința spre scădere. Și știți cât de amar s'a plătit această operațiune.

Eu nu vreau nici cotă fictivă, nici finance fictive, nici credit fictiv.

Credința mea este că creditul Statului nu va fi puternic de cât atunci când se va rezima pe adevăr în cursuri, pe adevăr în cotă, pe adevăr în venituri, pe adevăr în cheltueli. (Aplause).

TAXA ASUPRA PETROLULUI

(Sedința Senatului de la 27 Ianuarie 1900¹).

D-l Take Ionescu răspunde obiecțiunilor aduse proiectului de lege relativ la taxa asupra petroleului, cu care ocaziune face teoria monopolurilor de Stat, înlăturând ori-ce temere că s'ar putea înființa un monopol fie de Stat, fie de către particulari.

Domnilor Senatori,

Au vorbit contra acestui proiect de lege d-nii Sachelary și Grigorescu.

D. Sachelay, în realitate, nu a vorbit numai în contra proiectului de lege, ci a atacat întreagă politică financiară a guvernului. D-sa a plecat de la o constatare de fapte, —suntem în miserie a șis d-sa—și de acolo a pornit la o critică generală.

«Impositele trebuiesc puse în vreme de prosperitate, nu în vreme de suferință».

Evident, d-lor, că ar fi mai bine să se pună impositele în vreme de prosperitate, de cât psihologia popoarelor ca și a indivișilor, este că în aceste vremuri nu se gândesc nimeni la a-și restrânge disponibilul, și așteaptă lecțiunea vremurilor, și numai când vin vremurile de suferință atunci se gândesc la imposite. Lucrul acesta e așa de ade-vărat în cât atunci când un om politic în vreme de prosperitate vorbește de imposite, are aerul de multe ori de un om care turbură liniștea celor-alți. (Claritate). Glasul lui poate să fie ascultat cu oare-care interes, dar propunerea lui nu se primesc. Aceasta se întâmplă în toate țările. Toate augmentările de impozit, toate creările de resurse noi s'au făcut în vremuri de nevoie. În Franția, a

1) În Cameră acest proiect de lege a fost susținut de d-l General Manu, fost pe atunci ministru de finanțe.

doua și după războiul când a fost să se lichideze cele 5 miliarde, s'au creat acele numeroase impozite, din care unele s'au desființat.

La noi impozitele cele mai însemnate s'au făcut nu în vreme de prosperitate, dar în vremuri foarte grele. Ba chiar s'au făcut nu în momentul când s'au votat cheltuielile, ci după ce s'au efectuat acele cheltuieli și trebuia să fie achitate. Prin urmare, nu vă mirați dacă așa se întâmplă și acum; dacă a trebuit să vină vremuri grele și să vină cu insistența aceasta ca să ne dăm la crearea de impozite.

D. Sachelary, însă, este cam nedrept, vorbind în numele partidului din care face parte, când ne trimite pe noi să fi făcut impozitele în vremurile de prosperitate și când mai ales cere de la noi, ca măsură de prevedere, să reducem cheltuielile și să nu creăm impozite.

Apoi, d-lor, vremurile de prosperitate erau pe timpul când vă găseați d-voastră la putere, așa cel puțin pretindeți.

Este o axiomă la d-voastră că e destul să fiți la putere pentru ca prosperitatea să fie în țară. (Ilaritate). Cele-alte vin ca o consecință. Dar atunci de ce nu ați creat d-v. impozitele?

Dar, d-lor, dacă nu ați creat impozite, ați făcut altceva. Cum ați venit la guvern, trebuia, ca oameni de Stat, să prevedeați că va veni și ceasul plăților, mai cu seamă că știați foarte bine cum că noi, înainte de a ne retrage de la guvern, eram hotărâți să procedăm la crearea de noi impozite. Chiar în consiliul de miniștri se hotărâse, nu era un secret pentru nimeni, ca din aceasta să facem platforma noastră electorală de la 1895.

Ați venit însă d-voastră, și ce ați făcut? Ați desființat impozitul popăritului, acel odios impozit după d-voastră, care producea 4 milioane; ați sporit lefurile ofițerilor cu 3 și jumătate milioane, în total 7 milioane și jumătate deficit. Ați mai înmulțit numărul ofițerilor cu 480, lucru foarte excelent pentru războiul, dar acesta nu se potrivește cu restrângere de cheltuieli și prevedere financiară.

D. *Leon Sachelary*: Reduceți d-voastră.

D. *Ministru de Finance, Take Ionescu*: Știu că vă place socoteala aceasta. D-voastră să înființați serviciul, să măriți

pe cele deja existente, să desființați impozitele necesare pe cari le creăm noi, și apoi să ne dîceți: reduceți. Imi place și mie socoteala aceasta, este cea mai agreabilă din toate socotelile. (Ilaritate).

Noi am infiintat 7 impozite și nu ajunge foarfeca cea mare cu care am tăiat. La urmă, când echilibrul se va stabili și va mai da Dumnezeu și un an bun, aveți să veniți d-voastră să faceți tablă rasă, să începeți a desființa impozitele și a crea servicii noi! Apoi ce fel de socoteală e aceasta: d-voastră cu desființările și noi cu infiintările?!

Cel puțin, d-lor, dacă primim rolul acesta ca să vă îndreptăm lipsa d-voastră de prevedere, cel puțin fiți mai cuminți și faceți ca cei-alți membrii ai opoziției liberale, cari au mai multă experiență politică și cari și dau sîma că așa de bine se poate întoarce lucrul în cât nici nu discută măsurile ce noi propunem.

Acum, d-lor, trec la cele-ce ați spus asupra impozitelor. Aceste impozite isbesc pe săraci? Cari din impozitele noastre noi isbesc pe săraci?

Acesta e singurul impozit care nu isbesce numai pe săraci, dar care proporțional atinge mai mult pe sărac de cât pe bogat. Ne spuneti că nu e proporție.

Câtă proporție? D. Sachelary, care credeam că are să ne spună cât, dîce că nu știe.

De aici se vede cât de serios luați d-voastră lucrul! Pentru că dacă l-ați lua în serios v'ați ocupa să vedeți cât petroleu se consumă în țară? Să vă spun însă eu cât se consumă: se consumă, d-lor, 3.000 de vagoane de petroleu rafinat în țară pe fie-care an. Prin urmare, impozitul asupra petroleului va da cifra de 2 milioane venit pe an. Dacă împărțiți 2 milioane pe capii de contribuabili, vă va da 2 franci de cap de contribuabil, și dacă faceți socoteala pe suflet, veți avea 30 bani de suflet.

Dar cât are să ne coste perceperea acestui impozit?

D-voastră ne vorbeați de sute de fabrici..., sunt însă numai 79. Și la aceasta vă pot răspunde cu cifre positive, căci impozitul l'percepem deja de la presintarea acestui proiect de lege înaintea Corpurilor legiuitoare și avem pentru perceperea lui 30 de agenți cari sunt însărcinați cu stringerea impozitului. Aceștia ne costă 40.000 franci

pe fie care an. Dacă presupuneți că nu ar fi suficienți și i-am îndouit, ne-ar costa 80.000—100.000 franci.

Prin urmare, având 2.100.000 lei venit și 100 de mii cheltueli, rămâne 2 milioane venit net și această sumă am înscris-o în budget. Aceasta e socoteala exactă.

Dar mai e lumina electrică și gazul aerian care ar putea fi impuse, observați d-voastre.

Nu știu dacă Bacăul e luminat cu electricitate...

D. Leon Sachelary: Nu încă, e numai în stare de proiect.

D. Ministru de Finance, Take Ionescu: Mă așteptam la asta. Știu că orașele noastre nu înoată în electricitate...

Știam că până acum sunt deja luminate cu electricitate, Craiova, Iașul și Piatra-Neamțu; iar cu gaz aerian nu știu de cât București și Galați...

O voce: Și Brăila.

D. Ministru de Finance, Take Ionescu: În Brăila nu e încă.

Apoi, d-lor, credeți d-voastră că astăzi în țară gazul aerian și lumina electrică fiind puse la taxă, ar fi putut produce ceva?!... De ce nu am pus taxă și asupra acestor feluri de luminat? Pentru că ele nu există, după cum vedurați, de cât numai în câte-va orașe. Când se va mai înmulți vom face-o, dacă va fi nevoie... Dar, d-lor, credeți d-voastră că în orașele unde e electricitate și gaz aerian nu se consumă petrolul? Dar nu e casă unde să nu se consume. Mai ales vara, din cauza căldurii, e cu neputință să trăești cu gaz aerian; cu lumină electrică da, pentru că nu produce atâta căldură, dar tot ești silit să întrebunțezi ori petrolul, ori lumină.

Acestea sunt cele ce aveam de spus ca răspuns observațiilor d-lui Sachelary.

S'a mai spus că se va face contrabandă cu petrolul, cum se face și cu spiritul.

Nu șic că se poate să nu fie de loc contrabandă, probabil însă că contrabanda va fi cu mult mai mică de cât la spirit, pentru cuvintul că este mai greu de ascuns petrolul de cât spiritul și este mai mare câștigul care 'l face la spirit de cât la petrolul.

Ia să vedem, d-lor, această taxă așa cum o propunem

noi, este mai mare de cât în alte țări? Este mai mică. În Austro-Ungaria este aproape 12 bani la kilogram și produce 15.000.000 fiorini pe an, în Germania este 6 mărci, la suta de kilograme și se incasează 51.000 000 mărci pe an, în Franța este de 9 franci suta de kilograme și Statul incasează 36.000.000, în Rusia este de 60 kopeici la pud și dă un venit de 18.000.000 rube, și d-voastră știți că Rusia are mai multă asemănare ca noi, căci Rusia ca și noi este producătoare de petrol.

Vin acum la observațiunile d-lui Grigorescu.

Cea d'întâiu observațiune este că se va favorisa concurența unor societăți prea puternice contra celor mici.

Cum aceasta? În ce o taxă care isbesce pe toți fabricanții, favorizează pe cei mai puternici?

Știți care este adevărul? Cei mici vor avea un avantaj asupra celor mari, căci la fabricile cele mari vom avea agenți permanenți, funcționari mai bine plătiți, pe când la fabricile mici avem un agent pentru 4—5 fabrici; prin urmare, la fabricile mici va fi o supraveghere mai mică și va putea să se facă contrabandă mai cu înlesnire; prin urmare, departe de a fi o protejare a celor mari contra celor mici; dacă fabricantul cel mare va putea să scape, cel mic va scăpa mai ușor, lucrul de altmintrelea va fi neînsemnat, și nu aceasta poate să turbure raporturile între fabricanții mari și cei mici.

Încă un avantaj pentru fabricațiunea petrolului există, de când era d. Carp ministru al domeniilor, un regulament care a stabilit starea de inflamabilitate în care e permis să se pună petrolul în consumațiune. Acest regulament a rămas literă moartă, căci n'aveam mijloace a-l pune în aplicațiune; costa bani acest lucru și nu ne venea să cheltuim această sumă. Acum când punem agenți la fabrici în interes fiscal, aceiași agenți sunt însărcinați să verifice să nu iasă petrolul de cât în condițiunile regulamentare și, prin urmare, va fi și o ameliorare igienică, căci s'a constatat nu numai că s'a produs o mulțime de incendii din cauza inflamabilității prea mari a petrolului, dar și că fumul pe care-l produce petrolul rău rafinat este mai vătămător.

D. Grigorescu mai dice: fabricanții nu pot vinde la detaiști pe credit; de ce? Legea dă fabricanților un credit

de trei luni, le dă dreptul nu numai să depună titluri ca garanție, dar le-a dat dreptul să depună și ipotecă.

Prin urmare, vedeți că se fac fabricanților de petrolu toate înlesnirile ce se pot face. D. Grigorescu însă nu vrea să se ia titlurile cu 20% sub curs. Dar tot așa este și la spirt și la zahăr, pentru ca să represinte suma care o datoresce realmente. Nu pot să ia titlurile pe valoarea lor nominală, fiind-că dacă nu plătesc trebuie să le vînd în comptul d-tale. Dar este un contribuabil privilegiat acela căruia îi fac credit pentru 3 luni de zile și l' primesc a depune titluri ca garanție sau a ipoteca fabrica. Am introdus tocmai măsurile cari sunt la spirt și zahăr. D-v. voiți poate să acordăm credit pentru 5 luni? Nu poate Statul să aștepte 5—6 și 9 luni pentru incasarea unui impozit; un credit pentru 3 luni l-am crezut suficient.

Apoi dice d. Grigorescu, unui capitalist mare îi stă mai la îndemână să facă credit de cât unui capitalist mic. Așa este de când lumea, fiind-că capitalistul mare dispune de un capital mai mare. Dar aceasta nu are de a face cu impozitul acesta, căci mijloacele respective, proporțiunea de mijloace între unii și alți rămâne aceiași, și nu se schimbă nimic prin faptul că am înființat acest impozit.

Ne-a mai spus d. Grigorescu că trebuie să facem monopol asupra petrolului, asupra fabricațiunei lui.

D-lor, monopolurile nu se sugerează, acestea le fac guvernele când crede că trebuie să le facă. Dacă mă întrebați pe mine, dacă ar fi bine să se facă monopol asupra petrolului, eu v'ăși răspunde că nu e bine. Petrolul, d-lor, este la începutul lui în România. Am convingerea că noi cu vremea vom avea un export, dacă nu egal cu acela al cerealelor, dar cu mult mai mare de cât ne închipuim noi astăzi. Deja producțiunea merge crescînd într'o proporțiune mare. În România s'a produs în anul 1898, 18.000 de vagoane, și în anul 1899, s'a produs 24.000 de vagoane; într'un an dar a crescut producțiunea cu 6.000 de vagoane. Vedeți dacă producțiunea a crescut într'un an cu 6.000 de vagoane, ce viitor ne așteaptă în privința petrolului. Ori, d-lor, astăzi și mulți ani încă, nu se va putea întinde cu mult exploatarea de petrolu de cât avînd și un deuseu bun în țară, căci la început exportul nu se face cu mare câștig, căci nu este

ușor să deschidă piața Germaniei, piața Italiei, a țărilor de nord, unde petroleul rus și american își are renumele stabilit, de cât oferind petroleul român cu un preț mai mic. Va să zică, câștigul va fi mic la început. Am însă convingerea că în 10—15 ani,—poate și mai curând—va fi așa de bine stabilit renumele petroleului nostru în Europa, în cât afacerile interne vor fi un lucru neînsemnat, cantitatea de petrol care se consumă în țară va fi mai nimic în proporție. Și aci este ceva de dis: dacă nu putem să sporim în țară consumațiunea petroleului lampant, va trebui să sporim însă combustibilul de petrol; vă pot anunța că aproape am îndouit numărul locomotivelor cari ard petrol în loc de cărbuni. Noi tindem a înlocui, dacă se poate, combustibilul pe care nu 'l avem în țară cu un combustibil pe care îl avem în țară, aceasta atât din punctul de vedere al balanței economice cât și pentru a ne asigura pentru unele momente în cari n'am putea să ne procurăm din afară, cum ar fi de exemplu când Marea-Neagă ar fi închisă.

Iată dar, d-lor, care este viitorul petroleului la noi. A vorbi astăzi de monopol, ar fi a opri la începutul dezvoltării sale una din cele mai mari bogății ale țării. De aceea eu cred că e absolut de prisos a se vorbi de monopol. Dar, zice d. Grigorescu, ajung particularii să monopolizeze ei comerțul petroleului. D-lor, nici o-dată în România nu se va putea monopolisa comerțul de petrol. Se poate monopolisa lucruri al căror isvor de producțiune e mic; de exemplu, am făcut fabrice de zahăr, cred că va trebui acum să împedim exercițiul pe viitor al legii prin care se favorizează fabricațiunea zahărului, căci fabricile existente pot satisface trebuințele noastre și nimeni nu s'a gândit a înființa o primă de export pentru zahăr.

Când vom avea producțiunea egală cu consumațiunea, s'ar putea ca toate fabricile de zahăr să fie de acord și să fie monopol.

Dar petrolul nu se poate nici o-dată monopolisa. Când cel mai întreprindător dintre financiarî se va face stăpân pe toate izvoarele, schelele și fabricile actuale de petrol, se vor găsi alții cari să deschidă alte izvoare și să înființeze alte fabrice. E prea mare isvorul de petrol din România, ca să se poată găsi cine-va ca să facă un mo-

nopol; n'am nici o teamă în această privință, precum n'am teamă că s'ar găsi cine-va să monopolizese grâul și porumbul în țara noastră. De aceea nu suntem pentru monopol și ne mulțumim cu o taxă mică. Cu aceasta am răspuns la obiecțiunea d-lui Grigorescu și din restul argumentărei d-sale nu mai am la ce răspunde. Am răspuns la toate, afară de ce condiționăm petroleul de export; aceasta e o cestiune de detaliu, voi răspunde dacă o va ridica cine-va la discuțiunea pe articole, căci nu poate intra în discuțiunea generală, și nu aceasta schimbă întru ceva faptul că înființăm o taxă de consumație, care ne va da peste două milioane. (Aplause).

INCĂ 13 MILIOANE ?

(Sedința Senatului de la 25 Februarie 1900)

O dată cu împrumutul de 175 de milioane contractat de către guvernul conservator, acesta a luat obligațiunea să cumpere de la sindicat rente în valoare de 13 milioane ale emisiunii împrumutului de 180 milioane contractat în 1898 de către guvernul liberal de la același sindicat. Cu ocazia prezentării în Cameră a acestui proiect de lege, n'a cerut nimeni cuvîntul, afacerea fiind destul de cunoscută ; în Senat însă d. Gr. Olănescu, ca junimist, a făcut întrebare guvernului dacă nu cum-va această rescumpărare nu este vre-un nou angajament, o nouă *umilință* în fața străinului ; la care d. Take Ionescu răspunde :

Domnilor Senatori,

La întrebarea d-lui Olănescu, răspund foarte limpede : absolut nimic. Dar întreb și eu pe d. Olănescu : d-sa, care se ocupă de finance, acum a aflat despre acest angajament al nostru de a lua cele 13 milioane ?

D. Gr. Olănescu : Eu acum am aflat.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Prietenii d-voastră știu mai de mult. Nu este acum lângă d-voastră d. Th. Rosetti, dar d-sa imi spunea ieri că știa deja de trei luni acest lucru.

D. Gr. Olănescu : Eu n'am știut.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Toată lumea a știut.

D. Gr. Olănescu : Eu n'am vorbit pentru cei-alți.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Din momentul ce spuneți că n'ați știut, de sigur că n'ați știut ; de cât ceea-ce pot să vă spun este că alții, mai bine informați, au știut.

D-lor, n'a fost nici un angajament posterior.

Nu regulăm cestiunea celor 13 milioane pentru ca să ni se dea restul de împrumut.

D. Gr. Olănescu : N'am dis aceasta ; am dis că ați cunoscut-o de la început.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Această lege face parte din învoielile de la început și, cum am arătat în expunerea de motive, lucrul este foarte simplu și nu are nimic extra-ordinar într'insul.

Noi ne-am împrumutat la 1898 ca să facem conversiunea. Știți bine că repausatul Menelas Ghermani a criticat, la discuțiunea Mesagiului, că nu s'a făcut atunci conversiunea întreagă, și afirma că la 1898 — de și nu știu, pentru că nu eram în misterele deilor de la 1898, — s'ar fi putut face toată conversiunea.

Iată ce citesc :

«D-lor, conversiunea care putea să fie o operațiune bună și folositoare, și putea să reușească dacă se opera pe întreaga sumă, și insist asupra acestui punct, și sunt în măsură să vă afirm că s'a oferit ministrului de finance atunci să facă conversiune pe întreaga sumă, și dacă a refuzat, a crezut că face mai bine dacă face conversiunea pe a patra parte, rămânând ca succesiv să facă cu un curs mai superior și restul conversiunei».

Iată ce dicea M. Ghermani, dar eu personal nu știu absolut nimic de cât ceea ce am auzit pe Ghermani aci, că s'ar fi putut la 1898 face întreaga conversiune.

În tot cazul, lucru firesc este că atunci, când un Stat se împrumută la 1898 cu câte-vazeci de milioane, să nu mai aibă nevoie să se împrumute un număr oare-care de ani, căci 180 milioane reprezintă ceva. Dacă facem o paralelă, împrumutul de 180 milioane ar reprezenta pentru Franția 2 miliarde, 800 de milioane lei. Ei bine, cred că n'ați prea auzit ca Franția să se împrumute la fiecare 2 ani cu 2 miliarde, 800 de milioane lei!

După ce la 1898 ne-am împrumutat cu 180 milioane, anul trecut, după cum știți cu toții, ne-am găsit în nevoie de a face un nou împrumut. Când am cerut sindicatului de bancheri acest împrumut, sindicatul ne-a atras atențiunea că mai are încă în portofoliu 13 milioane lei, parte în rentă română de 5⁰/₀, parte în rentă de 4⁰/₀, dintre cari peste 9 milioane lei în rentă 4⁰/₀ amortisabilă, care îi rămăsese de la încheerea împrumutului din 1898.

Pentru ce mai avea la 1899 această rentă? Pentru cuvântul foarte simplu, că sindicatul o luase cu 90,50%, și voia să o vîndă peste această cifră, pentru ca să câștige ceva. Ce se întimplă însă? La 1899 n'a putut să o desfacă, și aceasta din cauză că la 1899 a venit în toată Europa o așa stare financiară, însoțită de o stare și mai rea în România, în cât vinđarea precipitată a acestor rente ar fi exercitat o influență rea asupra cursului rentelor române și, prin urmare, asupra întregii noastre situații financiare.

Și pentru că din această cauză era greu să vîndă renta, atunci sindicatul a ăis: nu pot lua imprumul de 175 milioane pînă nu mă desfac de aceste 13 milioane lei rentă.

Ei, atunci, ce? Să le vîndă?

Dar ori-cine înțelege că dacă se vindea la Noembre, în ajunul noului imprumut, aceste 13 milioane, această vinđare era să se facă ast-fel în cât ar fi avut, după cum spuneam adineauri, o influență rea asupra finanelor noastre. Că s'ar fi făcut în condițiuni rele acesta e lucru netăgăduit. Și atunci, d-lor, intervine între noi și sindicat o invoială, care avea avantajii pentru ambele părți, ca toate invoielile omenesci.

Am luat, eă, sindicat, renta de 4% cu 90,50%, și-o vînd cu 85%.

Prin urmare, o pierdere pentru sindicat de o jumătate milion numai pentru cele 9 milioane rentă 4%. La cele 4 milioane rentă 5% nu știu cât perde, pentru că nu știu cursul cu care au cumpărat. Decă, sindicatul ăice:

Imi iaă asupra mea pierderea de pînă acum, dar dacă se va mai întimpla să fie pierdere și de aci înainte, această pierdere vreaă să fie pe socoteala d-tale. Și cum noi nu eram tocmai în stare, în acel moment, să cumpărăm rentă, ne-am invoit cu sindicatul doar ca el să nu piardă mai mult de jumătate de milion și să vîndă aceste 13 milioane rente, pe cursul ăilei, în comptul nostru, și să împartă cu noi căștigul, dacă va fi căștig. Adaog la aceasta că invoiala, între noi și sindicat, a fost făcută așa ca vinđarea aceasta să nu o facă, pînă la Decembre 1900, de cât pe cursurile de cumpăratoare sau d'asupra acestor cursuri. Numai noi dacă am vrea putem să o vîndem pînă la Decembre 1900 sub cursul de cumpăratoare. Alt-

fel până la Decembre 1900 sunt datorî să o țină în comptul nostru sau să o vindă pe un curs superior cursului de cumpărătoare.

Eû în proiectul de lege nu fac de cât un lucru, cer dreptul să cumpăr și să vind, d-voastră vè adaog că sunt stăpân până la Decembre, să vind cu pagubă dacă voiû simți că așteptând-o să am o pagubă mai mare, sindicatul este dator însă să o țină în comptul meu, să nu o vindă de cât cu câștig, pe cursuri superioare. Invoiala aceasta a fost firească, este făcută de la început, face parte integrantă din împrumut, nu este o invoială care s'a făcut în urmă, fiind-că s'ar fi exercitat o presiune relativă la opțiune.

Dacă mă întrebați, dacă mai este veri-o invoială care să facă parte din acel împrumut? Declar că nu mai este absolut nici una, nu este nici chiar o sugestiune.

Am citit în diarele de aseară sub titlu: «robia economică» sau vindarea țerei, căci este tot una, că a fost vorba între noi și sindicat de a modifica legislațiunea noastră. Nu este exact, nici nu a fost măcar convorbiri, pe această temă, între noi și sindicat, între noi și nimeni altul; dacă vom modifica legislațiunea noastră, o vom face când vom crede că este în interesul țerei și vom lua răspunderea întreagă de ceea-ce facem; dar nu face parte din veri-o invoială și, prin urmare, vom avea absoluta libertate și noi și d-voastră să facem ceea-ce credem în privința legislațiunei noastre.

Am audît că este vorba de modificarea art. 7 din Constituțiune. Știți istoria art. 7. Partidul cel-alt propusese cu totul altă soluțiune; soluțiunea care s'a dat art. 7 este datorită opozițiunei conservatoare; știți că s'a pro rogat Camera pe o lună ca să se înfrângă opozițiunea conservatoare, s'a petrecut desbinări în opozițiune și totuși nu s'a reușit la alt ceva de cât redacțiunea actuală. Puteți fi siguri că nu numai angagiamente, dar nici conversațiuni n'aû fost pentru modificarea art. 7, dar nici n'a trecut prin capul cui-va să modifice art. 7. Aceasta o declar absolut și categoric.

Iată ce aveam de răspuns la întrebarea d-lui Olănescu. (Aplause).

LEGEA CREDITULUI JUDEȚEAN ȘI COMUNAL

Sedința Camerei de la 30 Martie 1900.

Răspunsul d-lui Take Ionoscu la obiecțiunile d-lui deputat P. P. Carp, care cerea respingerea proiectului pentru că vine la timp inoportun și pentru că tinde la realizarea unui principiu pe care d-sa îl crede dăunător.

Domnilor Deputați,

Fiind-că d. Carp s'a raportat la suvenirile mele, voiți aminti că pe când eram la guvern în cel-alt rind, Ghermani a propus ideea următoare: să dea dreptul creditelor funciare ca să creeze ele o ramură pentru împrumuturile județelor și comunelor. Aceasta a fost numai o idee; proiect de lege redactat n'a venit. La această idee s'a gândit Ghermani, mai cu seamă după votarea legii învățămîntului primar, care prevedea zidiri de localuri pentru școală în sate, și pe cari le punea în sarcina județelor, căci își dicea: Casa de depuneri neputînd împrumuta de cât pe termene scurte de 15 ani,—pe atunci nu se mersese încă la greșeala de a se întinde termenul până la 40 de ani—județele nu vor putea plăti enorma anuitate care le-ar veni la împrumuturi pe 15 ani. Ideia a rămas o idee.

Eū, când am venit la guvern, aveam tocmai ideia despre care vorbi acum d. Carp ca să inființez o casă de bancă particulară care să facă aceste împrumuturi, am încercat și n'am reușit. Dar ceea-ce este ciudat, este că ideia, de a da aceste atribuțiuni Casei de depuneri, 'mi-a fost dată de d. Carp. Aceasta nu ar însemna nimic dacă ideia ar fi rea cum spune d-sa ađi, dar totuși este interesant să vă amintesc, că în ședința de la 20 Ianuarie 1900, cu

ocasiunea legii adusă de mine pentru modificarea unor dispozițiuni din legea Casei de depuneri, d. Petre Carp ne spunea :

«Prin urmare, eu cred că acest articol ar trebui modificat în sensul următor, redacția o veți găsi ușor : adică «în sensul de a da dreptul Casei de depuneri să emită «obligațiuni asupra împrumuturilor ei, făcute pe termene «lungi, și atunci aceste obligațiuni vor găsi plasament și «Casa va putea fi ast-fel în pozițiune de a da satisfacție «cererilor de restituire care se vor ivi întimplător.»

D-lor, când am auzit ideia d-lui Carp 'mi-am zis : de ce să fiu un om încăpățânat și să nu o adopt ? Părerea mea era să aștept până voi găsi o casă particulară de bancă.

D. P. P. Carp : Ideile mele cad la d-voastră pe un teren prea gras ; numai de cât răsare, dar cresc și buruieni.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Comparațiunea poate să fie prea puțin politicoasă, dar nu va schimba discuțiunea. Ieri am cam fost puțin jumulit la Senat și știți că am răspuns. De la d-voastră însă primesc mai mult de cât de la alții și nu mă supăr chiar dacă este vorba de buruienă. Pământurile dacă sunt grase sau slabe se ved la recoltă. (Aplause prelungite).

D. P. P. Carp : Eu cred că am recoltat deja.

D. Take Ionescu, ministru de finance : De câte ori speranța nu este cea mai bună dintre averi, mai cu seamă când este și veselie !

D-lor, am zis, ia să vedem : ideia d-lui Carp se poate realiza ? Și nu este vorba atât de viitor, vă voi dovedi cu cifre că județele și comunele noastre sunt aproape îndatorate pe cât se cuvine să fie, că la comune foarte mică este marginea în care înțelepțește se mai pot împrumuta ; județele s'au împrumutat mai puțin, dar comunele sunt foarte îndatorate, și pe noi nu ne interesează atât împrumuturile viitoare de făcut, cât ne interesează actualele împrumuturi făcute pentru o cifră de 51 de milioane și cari s'a dovedit, acum în timpul de criză, că întrec măsura pe care cuminte o poate admite Casa de depuneri cu fondurile ei exigibile a *vista*.

Dar, d-lor, vă spuneam că d. Carp mi-a propus această

idee și atunci nu aveam de cât să trecem alături ca să modificăm legea.

D. P. P. Carp: Aci este ilimitat și eu limitam obligațiunile ce le emitea Casa de depuneri.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Și atunci am ținut să vedem dacă ideia d-lui Carp este practică. Primul punct însă, garanția Statului de dat județelor și comunelor, declar și eu cu d. Carp că nu voiesc să o dau.

Mi-s'a oferit vre'o 30 de milioane pentru asemenea obligațiuni, dar cu condițiune să dau garanția Statului. Am ținut: refuz, și nu este mare merit să refuzi ceea-ce nu poți; dar nu numai că nu o dau fiind-că nu pot, dar nu am da'o în principiu chiar dacă ași fi liber s'o dau, de oare-ce nu admit să acoper cu creditul Statului creditul județelor și comunelor, ci vreaū ca fie-care să aibă creditul ce-l merită: Statul unul mai mare, comunele bogate unul măricel și cele mai puțin bogate unul mai mic. Găsesc că a fost o pacoste pentru finacele noastre că s'aū găsit comune cari s'aū împrumutat cu 4 și 4 $\frac{1}{2}$ %.

Negreșit că aceasta a fost o incuragiare la cheltueli ne-chibzuite.

Dar când d. Carp propunea ca Casa de depuneri să emită obligațiuni, evident că nici d-sa nu înțelegea ca creditul Statului să fie angajat. D-sa este mai vechiu în finance, și d-sa știe că una din condițiunile noului împrumut este că Statul în timp de cinci ani să nu se împrumute, nici să nu garanteze veri un împrumut al cui-va, și, prin urmare, nu putea d. Carp să propună emisiunea de obligațiuni la Decembre dacă d-sa credea că prin emisiuni ale Casei de depuneri s'ar fi implicat garanția Statului. Așa dar, rămâne hotărît lucrul acesta: Casa de depuneri, pe sumele ce i-se datorcă de județe și comune, poate să emită obligațiuni, fără ca prin aceasta să între garanția Statului în joc.

O-dată acest punct lămurit, acesta mă interesează, rămâne cestiunea a doua: era o limită țice d. Carp în propunerea mea, care era limita resurselor Casei de depuneri, adică suma de 51 de milioane care este dată cu împrumut județelor și comunelor, nu este limită în legea ce se propune. Așa să fie oare?

Cari sunt veniturile județelor și comunelor din Ro-

mânia, ca să vedeți dacă nu mă apropîi de măsura pe care vrea să o luăm d. Carp?

Veniturile județelor și comunelor, afară de Bucuresci, care știți că are un credit al său special și poate să se împrumute cu o dobîndă mai mică de cât 'i-ar putea da această nouă instituțiune, sunt de vre-o 36 milioane și cu Bucuresci aproape 50 milioane: 11 milioane sunt veniturile județelor, 24 milioane veniturile comunelor și 14 milioane și ceva venitul comunei Bucuresci, în total vre-o 50 milioane. Eu ținusem în proiect că nu se pot împrumuta de cât până la o anuitate de o treime din venituri; comitetul delegaților a modificat și a ținut numai trei-deci la sută, și sunt gata să mai primesc și altă modificare dacă face ver-o observațiune d. Carp, primesc cu plăcere să mai scad până la un sfert.

Ei, dacă luați sfertul la 35 de milioane, e opt milioane și ceva; anuitatea actuală a împrumuturilor e de aproape cinci milioane, și cum acum sunt împrumuturile foarte eftine, transformate aceste împrumuturi ar fi anuitatea de peste șase milioane; va să țină, am fi foarte aproape de limita la care s'a gândit d. Carp.

D. P. P. Carp: Atunci mai aveți, în afară de împrumuturile actuale făcute de Casa de depuneri, facultatea de a face noi împrumuturi peste o anuitate de 2 milioane, adică ver-o 30 milioane, cu alte cuvinte, îndouîți suma pe care o are emisă Casa de depuneri.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Să 'mi dați voie să vă arăt imediat de ce nu e exact. Județele și comunele nu se împrumută toate până la limita extremă, mai ales județele știți că de puțin sunt împrumutate. Județele au 11 milioane venituri și anuitatea care o plătesc pentru împrumuturile contractate e cam de un milion și jumătate. Vedeti că județele nu se prea împing la împrumuturi, pe când comunele sunt aproape la limită, căci venitul lor fiind de 24 milioane plătesc ați o anuitate de 3 milioane opt sute de mii de lei, care transformată va fi de ver-o 5 milioane, aproape sfertul la 24 milioane, adică aproape limita.

Acum credeți d-voastră că mai ales în împrejurările actuale 'i a venit cuiva în minte ca să dea drumul la împrumuturi județelor și comunelor? Dar de loc. Pentru

ce? Cu cât s'ar emite mai multe din aceste obligațiuni, cari cred că rămân mai mult pe piețele interne, cu atât ar scădea mai mult cursul lor și cu atât ar conveni mai puțin județelor și comunelor să facă împrumuturi.

Ideia mea e ca până în August poate nici să nu emitem obligațiuni. Aceste obligațiuni trebuie să intre foarte încet în circulațiune până ce nu se vor căta și în străinătate. Dar de ce am dorit să presint proiectul de lege? care vedeți că este rezultatul unei munci aproape comune între mine și d. Carp, dacă primesce să fie munca mea cât de mică pe lângă a d-sale; dacă nu, primesc să fie exclusiv a mea. Încă o dată declar, cum am spus în Senat, cum am spus și în comunicat în *Monitorul Oficial*, n'am presintat legea Casei de depuneri din Ianuarie ca să mă împrumut eu indirect, atunci când nu pot să o fac direct.

Nu, nu, ci numai ca Casa de depuneri să facă față plăților sale. Dar nu este lucru ciudat ca această Casă de depuneri care a dat cu împrumut cu $4\frac{1}{2}\%$, să fie silită să se împrumute ea cu 7 și cu 8 $\%$, ca să plătească restituțiile cari i-se cer? Oare este drept ca acei cari s'au împrumutat să beneficieze de o dobândă mică, și nu este firesc ca de nouile împrumuturi să sufere și ei?

Veți dice că nu vor voi să convertească județele și comunele. De ce nu? Vor vrea, pentru că multe împrumuturi sunt pe termene scurte, în cât de și dobînda este mică, dar suma de plătit pe an este mare. Prin urmare, județele și comunele vor găsi interes ca să prelungească termenul și Casa de depuneri va găsi interes ca să poată cât mai curând să scape de împrumuturile făcute.

Dar, d-lor, nu puteam să decid lucrul acesta, ca pentru tot-d'a-una, și în nici un cas, să nu se mai împrumute județele și comunele. Avem însă garanția limitei de 25 la sută de care v'am vorbit.

Am profitat de ocaziune să aduc încă două îmbunătățiri la Casa de depuneri: cea d'întăiu îmbunătățire este consecința legii pe care ați votat-o d-voastră după propunerea mea, legea aceea prin care nu se mai permite să se facă împrumuturi la județe și la comune de cât când Casa de depuneri va avea jumătate din depunerile ce i-se fac libere, ceea-ce n'ar fi nici peste 10 ani. Acum că am găsit alt sistem pentru împrumuturile pe termene

lungi, a trebuit să mă gândesc că mai sunt împrumuturi cari le pot face județele și comunele pe termene scurte, acelea în cari se dă cu o mână și se incasează cu alta, și a trebuit să fac ceva și pentru acest fel de împrumuturi.

O altă inovațiune este că am hotărit ca din beneficiul Casei de depuneri care se realizează în fie-care an, și care se face venit la Stat, Statul să renunțe la jumătate și cu acea jumătate să înceapă să se formeze un fond de rezervă al Casei de depuneri. Eū cred, că este bine să fie unde-va în Stat o sumă de bani în rezervă, aceasta, de sigur, va îngreuna budgetul anului viitor cu o lipsă la veniturii de 800.000 lei, dar cum vă spuneam mă aștept la nevoi de 10.000.000 pentru budgetul anului viitor. Și ori cât de pământ pe care crește buruiene ar fi acesta, eū cred, că cele 10.000.000 vor figura în proiectul de budget pe anul viitor, fie că voiū fi aici, fie că va fi un altul, lucru la care d. Carp știe bine că nu țin de loc.

Dar, d-lor, o-dată cu această împrejurare...

D. P. P. Carp: Am altă destinațiune pentru d-ta. (Haritate).

D. Take Ionescu, ministru de finance: D-le Carp, în general, când se dă destinațiune ființelor însuflețite, măi trebuie și consințimintul lor. (Aplause).

D. B. Șt. Delavrancea: Afară de o ipotesă, când ești Dumnezeu. Atunci dai destinațiune altora, și nimeni nu poate să'ți dea verī-una.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Dar și Dumnezeu chiar, știm că la creștini este figurat în trei persoane.

Dar, d-lor, am măi făcut un lucru: în acest proiect de lege am pus măsuri serioase ca să se poată incasa creanțele Casei de depuneri. D-voastră știți că până acum Casa de depuneri putea sechestra veniturile județelor și comunelor, dar nu le putea incasa. Nu numai că 'i-am dat dreptul de a putea incasa, dar am pus și o măsură foarte aspră: am dat dreptul de a le lua administrația, la cas de nevoie, când un județ sau verī-o comună s'ar arăta recalitrantă.

Eū cred, d-lor deputați, fără a'mi face mare iluziune, și fără a mă aștepta la o repede desvoltare a acestor obli-

gațiuni, eu cred, că proiectul de lege inspirat, cum vedeți, nu de la mine, căci eu preferam alt-ceva, este chemat să aducă oare-cari foloase. Dacă însă ași reuși în cursul verei să găsesse o instituțiune particulară, care să facă lucrul acesta, voi renunța cu plăcere la instituțiunea creată acum, și o voi trece la o instituțiune particulară.

Eu prefer ca asemenea instituțiuni să fie date particularilor, cum am spus de navigațiunea fluvială, pe care ași preferi să o dau unei companii naționale, bine-înțeles, căreia la rigoare să'i dau chiar o subvențiune. Același lucru l-am spus cu ocaziunea legii pentru construirea căilor ferate de interes particular. Declar și acum că, pretutindeni, ori unde ași putea să am o instituțiune particulară, ași prefera-o chiar cu sacrificii bănesc instituțiunilor de Stat. Măine, de exemplu, dacă cine-va ar vrea să ia creditul agricol ca instituțiune particulară, dacă ar putea să facă acest lucru o bancă particulară, și dacă nu ar necesita cheltueli prea mari, i-ași da creditul agricol chiar cu oare-care sacrificiu și pagubă; căci încă o-dată, nu'mi place Statul nici acționar, nici participant la afaceri de comerț, nici Statul navigator și împrumutător de bani, și vreau ca Statul să'și facă treaba lui și particularii pe a lor. Chiar dacă nu voi reuși, situațiunea are să fie mai bună ca cea de astăzi, și cu aceasta închei pentru cuvintul că o-dată ce Casa de depuneri a făcut greșala să împrumute pe județe și comune cu 50 milioane pe termene lungi, este un echilibru prea nestabil, această datorie a Casei de depuneri, care are de luat în 40 de ani și care are de plătit la 4i, și nu ași vrea să mai găsesc încă o-dată Casa de depuneri în încurcătura în care am găsit-o acum câte-va luni. (Aplause).

LEGEA CREDITULUI JUDEȚEAN ȘI COMUNAL LA SENAT

Sedința de la 3 Aprilie 1900.

Cu ocazia discuțiunii în Senat a proiectului de lege pentru instituirea creditului județean și comunal arată că: Casa de depuneri administrând creditul o o garanție mai mare.

Răspunde apoi d-lui A. Carp că n'are nevoie de capital; că a avut intențiunea de a crea Casei de depuneri un fond de rezervă, renunțând la câștigul Statului.

Explică în fine și d-lui T. Rosetti: 1) De ce a permis Casei de depuneri să-și pună fondurile în obligațiuni și 2) dovedește că județele și comunele vor veni la conversiune la Casa de depuneri chiar «asa scumpă» fiind dobînda împrumuturilor.

Domnilor Senatori,

D. Anton Carp a ținut în substanță, înțelegeți bine că nu voiți face acum o lungă expunere, că d-sa nu ar fi în contra legii dacă ar fi bine lămurit că între Casa de depuneri și creditul județean și comunal nu e nici o confuziune ca răspundere. Voiți arăta că temerea d-lui Anton Carp, că poate fi obligat Statul prin aceste obligațiuni, nu poate să fie născută de cât din cauza unei confuziuni între creditul județean și comunal și între restul Casei de depuneri.

Să se liniștească d-sa; de sigur nu tocmai atunci când vrem să scăpăm Casa de depuneri de obligațiunile sale, o vom încărea cu alte obligațiuni; nici în gând n'am avut ca să se oblige Casa de depuneri cu cele-alte fonduri ale ei. În toată legea veți vedea lucrul acesta foarte limpede și foarte clar.

La art. 1:

«Fondurile ei se vor păstra și în mână conform legii «de față, fără a se amesteca cu ale Casei de depuneri și «consemnațiuni, sau cu ale Casei de economie.»

La art. 12 :

«Casa de depuneri și consemnațiuni și Casa de economie pot plasa fondurile lor disponibile în obligațiuni «de credit județean și comunal.»

«Ele pot asemenea avansa acestei Case sumele de cari «va avea trebuință, etc.»

«Nici Casa de depuneri și consemnațiuni, nici Casa de economie, nu vor putea lua cu împrumut din fondurile «Casei de credit județean și comunal.»

Tot așa la art. 9, alin. final :

«De acest privilegiu se bucură și Casa de depuneri și «consemnațiuni pentru împrumuturile contractate sau pe «cari le va contracta în temeiul art. 7, lit. b din legea «sa organică. Privilegiul său va veni după al creditului «județean și comunal.»

Va să dăcă, vedeți că, din o serie de dispozițiuni, reiese absoluta deosebire de ființă juridică, absoluta deosebire de Casă, și prin urmare, absoluta deosebire de răspundere.

Ce este însă drept în critica d-lui Anton Carp ? Este că art. 3 și art. 9 ar fi trebuit redactate alt-fel, și anume :

La art. 3 nu trebuia să se pue numai titlu general *Casa de depuneri*, la emiterea de obligațiuni, ci trebuia precizat creditul județean și comunal.

La art. 9, unde este vorba de privilegiul de a urmări veniturile debitorilor cu ajutorul legii de urmăriri, în loc de a se dăca Casa de depuneri și economie, era mai bine să se dăcă: sumele datorite creditului județean și comunal. De asemenea în alin. 5 al acestui articol.

Pentru ce nu s'a pus așa în lege ? Și pentru ce nedomirire nu poate fi ? Nu din titulatură ese lucrul, ci din articolele constitutive cari spun : administrațiunea deosebită, fonduri deosebite, unul se poate împrumuta de la altul, cel-alt nu se poate împrumuta ; când e vorba de privilegiu unul trece înaintea celui-alt. Fiind-că însă am hotărit ca creditul județean să fie administrat de Casa de depuneri, s'a cređut, la redacțiunea legii, că, punând în titulatură Casa de depuneri, se înțelegea ca administra-toare a creditului județean. Dar când vėd pe d. Carp că are nedomiriri, socotesc că trebuie să lămurim mai bine. Voi propune la diferite articole modificări, și am rugat la Cameră pe colegii mei de acolo, să aștepte proiectul

de lege modificat. Modificările vedeți că nu schimbă de loc legea, ci e cestiunea de câte-va cuvinte de schimbat în două articole.

D. Em. Porumbaru : O schimbă binîșor.

D. Take Ionescu, ministru de finance : De loc.

D. Em. Porumbaru : Citiți expunerea de motive.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Nu cred că veți ști mai bine de cât mine ceea-ce am pus în lege.

În expunerea de motive am spus un singur lucru, că Casa de depuneri administrând acest credit, evident că aceasta oferă o garanție mai mare de cât dacă am fi însărcinat pe alt cine-va.

Dar capitalul? Mă întrebă d. Carp. N'are nevoie de capital, și iată pentru ce. Chiar anul acesta, cât e de rău, întârzierile județelor și comunelor d'ași plăți anuitățile la Casa de depuneri n'aveți ideie ce puține sunt. Giurgiu stă cel mai rău, a fost se vede foarte bine administrat în anii din urmă; mai este dator peste 120.000 lei, căci a căutat niște isvoare pentru care s'au cheltuit, mi se spune, vre-o 70.000 lei; a fost un isvor de cheltueli, dar isvoare de apă nu s'au găsit la Giurgiu. (Ilaritate).

O voce : Cu Dunărea la nas.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Nu putea cheltui 70.000 lei ca să caute Dunărea, dar pentru isvoare s'a putut.

D. Ilariu Isvoranu : Se vede că nu a fost Hallier ca să le facă proiectul.

D. Take Ionescu, ministru de finance : Vedeți că de la Severin ne vine lumina de rindul acesta. (Ilaritate).

Dar cele-alte cu tot anul rău au venit aproape la di, căci căștiurile cele mai întarziate sunt din Decembre.

Vedeți dar că nu este nevoie de capital, căci se plătesce regulat. Pe lângă aceasta am mai pus 10/0 la capitalurile împrumutate pentru fondul de rezervă. Dar d. Carp întreabă dacă ajunge. Se înțelege că ajunge, căci astă-di județele și comunele sunt împrumutate vre-o 50 milioane; toate cheltuelile nu vor fi mai mult de 100 mii pe an, va să dică va resulta ca fond de rezervă pe an vre-o 400 mii lei.

D. Anton Carp : Dar schimbul pentru străinătate?

D. Take Ionescu, ministru de finance : D-le Carp, în-

ţelegeţi bine că în anul acesta suntem într'un cas excepţional; credeţi d-voastră că această situaţiune poate continua aşa? Atunci va fi ceva bolnav în tot organismul nostru monetar, şi la Banca Naţională şi pretutindenă; nu este cestiunea numai de Casa de depuneri.

Dar am mai făcut ceva în lege şi nu este de cât primul pas; ne-am dîs că Casa de depuneri nu are nici un fond de rezervă, şi este foarte rău, şi de aceea am renunţat la jumătate câştigul Statului în folosul creării unui fond de rezervă al Casei de depuneri, şi intenţiunea mea este — sau dacă nu e, pentru cine 'mi va succede — ca după un an sau două, să se renunţe la tot câştigul Casei de depuneri, şi să se facă un fond de rezervă de care avem atîta nevoie în ţara aceasta, pentru ca la o nevoie să avem unde recurge pentru a găsi 10 — 15 milioane. Deci dacă câte o-dată acest credit judeţean şi comunal va fi strimtorat, se va putea şi el împrumuta la Casa de depuneri.

Cât despre o pagubă definitivă, nu se poate întimpla, căci judeţele şi comunele nu se pot împrumuta de cât până la a patra parte din veniturile lor. Ce desastru vă puteţi inchipui pentru judeţ sau comună ca să nu mai poată plăti a patra parte din venituri ca anuităţi, când Statul a ajuns la mai mult de cât a treia parte? Şi încă s'ar putea dice, că n'ar fi o administraţie sănătoasă aceea care ar ajunge la acest maxim. Va să dîcă de desastru nu ne putem teme; la cas de strimtoare se poate adresa la Casa de depuneri, care va avea resurse când va scăpa de această sarcină a judeţelor şi comunelor, plus că va fi şi acest fond de rezervă pe care acum la început îl creăm cu 800.000 lei pe an, dar peste 2, 3 ani, când budgetul va fi mai uşor de făcut, se va găsi cine-va poate care să îndrăsnească să facă ca Statul să renunţe la tot acest câştig şi să'l treacă tot la fondul de rezervă al Casei de depuneri, adică cel puţin 1.600.000 lei pe fie-care an.

Cred că am răspuns la obiecţiunea făcută de d. Carp.

Eū am convingerea că legea e un incontestabil progres asupra situaţiunei actuale.

Aşi fi preferit o bancă privată; în toate lucrurile prefer băncile private; acolo nu cam sunt de acord cu d-voastră. D-voastră vreţi ca să ne vedeţi acţionar, cu corăbii pe

mare, și atâtea altele. Mie nu'mi place să fac cu Statul o meserie care ar putea să o facă alții. Nu am găsit încă acea bancă privată care să facă acest lucru, și am crezut că nu pot să mai las Casa de depuneri în starea în care e astăzi, căci știți foarte bine că a trebuit să se imprumute ca să poată restitui depunerile la di, ceea-ce e datoare să facă o Casă de depuneri.

Țin să fac o declarațiune. Imi spunea ați un prieten: un deputat te lauda ieri la Cameră, că mare meșteșug ai găsit să acoperi deficitul. Se imprumută Casa de depuneri, emite obligațiuni Casa de depuneri, și ast-fel găsești parale.

Ei bine, nu este exact. Absolut nici o centimă nu am dreptul să mă imprumut la Casa de depuneri, și nu voi face ast-fel de imprumut chiar dacă Casa de depuneri va putea să emită obligațiuni. Acei bani vor fi ai Casei de depuneri, va trece la fondul de rezervă, va merge la destinația lor, se vor cumpăra titluri cu ei, se vor da cu imprumut la particulari; dar nu va avea să acopere nevoile Statului, fiind-că 'mi-am luat angajamentul să nu o fac, și nu ar fi cinstit să o fac.

NOTĂ. În urma acestui discours d-l Senator Th. Rosetti luând cuvântul face unele observațiuni la care d-l Take Ionescu, ministru de finanțe, răspunde în modul următor:

D-lor senatori, voi răspunde la cele două observațiuni ale d-lui T. Rosetti.

În cea d'întăiu d-sa ne dice: de ce permiteți Casei de depuneri ca să și pună fonduri de ale ei în asemenea obligațiuni?

Iată de ce, d-le Rosetti: ca să operăm conversiunea înțelegeți bine, că va trebui să deschidem un tîrg însemnat pentru aceste obligațiuni încă de la început, și evident că voi găsi mai lesne să plasez obligațiunile creditului județean și comunal dacă voi putea să particip și eu, adică Casa de depuneri, la aceasta.

Veți dice, care să fie atunci avantajul? Este un mare avantaj: Casa de depuneri și consemnațiuni are astăzi imobilizate 50 de milioane la județe și comune, fără posibilitatea de a se degagia la un moment dat. Dacă dînsa participă cu o sumă mult mai puțin însemnată la cumpărarea de noi obligațiuni, atunci nu numai că scapă de o parte din creanța aceasta grea, dar are și pentru

rest o creanță mult mai mobilă pe care la un moment dat poate să o lombardeze, sau să o vină, cu care poate să-și procure mijloace; pe când astăzi, creanțele pe cari le are în contra județelor, în contra comunelor, nu-i pot procura acele mijloace.

Mă întrebă d. Rosetti: fiind așa scumpă dobînda împrumuturilor cu viitoarele obligațiuni, credeți că vor veni județul și comuna la conversiune?

Vor veni și, nu fiind că-i vom obliga, vor veni fiind-că este interesul lor: cele mai multe împrumuturi ale județelor și comunelor sunt din fericire pe termene scurte, și din această cauză cu o anuitate de 10 până la 12 la sută; așa că le va conveni să facă conversiunea, căci de și dobînda va fi scumpă, dar tot vor plăti anual mai puțin de cât astăzi.

Cine însă nu vor converti? Ceî cari au avut norocul de a se împrumuta cu $4\frac{1}{2}$ până la 5% pe 30 de ani, împrumut absurd, cu deservire nepotrivit cu creditul lor, cu starea bănească a României, aceștia nu vor veni; de aceea nici eu nu contez că de toate cele 50 de milioane se va degagia Casa de depuneri.

Dar dacă se va degagia numai de o parte, încă va fi bine. Sunt primari cari mi-au spus că vor face cu mare plăcere conversiunea, și toată munca mea va fi de a deschide un târg pentru aceste obligațiuni.

Să nu se facă însă confusiune: nu vrea ca Statul să garanteze aceste obligațiuni.

MODIFICAREA CODULUI DE COMERCIU

Ședința Senatului de la 4 Martie 1900.

Cu ocazia proiectului pentru modificarea unor articole din codul comercial, d. Take Ionescu arată că ne-am obișnuit a dispune de capitaluri străine și că vom avea tot-d'a-una nevoie de ele ; că trebuose întrebuințate toate modurile posibile pentru a face să intre în țară capitalurile străine ; trebuie să avem în codul comercial dispozițiuni cari să asigure pe străinul capitalist că banii i-se vor administra bine ; nu trebuie să existe într'o lege dispozițiuni prin cari să se definească naționalitatea consiliului de administrațiune al unei societăți, aceasta nu există în nici o lege din lume ; totuși în proiectul de față s'a menținut dispozițiunea ca o treime să fie Români și dispozițiunea prin care în societățile cari ar cumpăra imobile rurale, majoritatea administratorilor să fie Români. Arată pentru ce a pus în lege ca administratorii absenți să poată fi reprezentați prin delegațiunea dată administratorilor prezenți etc.

Răspunzând d-lui A. Carp arată pentru ce se dă dreptul societăților să-și răscumpere acțiunile ; pentru ce a înființat necesitatea cauțiunilor la unele societăți streine ; pentru ce a luat guvernului dreptul de a ridica autorizația dată de el unei societăți streine, dând justiției acest drept.

În urma acestui discurs, Senatul votează luarea în considerare.

Domnilor Senatori,

Necontestat că, dacă cine-va ar fi fost întrebat, nu mai departe de cât acum două ani, cum se va putea face reforma codului comercial, în privința societăților, și dacă ar fi fost de asemenea întrebat cum se va discuta în Parlament o asemenea reformă, n'ar fi ghicit ceea-ce se întâmplă ađi, n'ar fi ghicit tonul absolut calm, ași putea dice chiar inofensiv, cu care se discută astăzi reforma codului comercial.

Care este, d-lor, pricina acestei schimbări de situațiuni, care este pricina acestei imposibilități, ca acum cât-va timp să se fi putut ghici situațiunea de astăzi ? Este că

ne-a venit învățatură. Faptele s'au însărcinat să dea dreptate acelor cari aveau prevedere și, prin urmare, să stânjinească prejudecățile acelor cari erau lipsiți de prevederi; faptele au venit să ne desvăluiască situațiunea noastră economică. Departe de mine de a crede că situațiunea noastră economică este în sine rea, dar că este nechibzuit alcătuită, cred că e de datoria mea să o spun, pentru că este adâncă mea convingere.

Și experiența din anul acesta, o recoltă extra-ordinar de rea, ne-a atras atențiunea asupra acestei probleme economice, cea mai mare problemă din câte se pune tutulor oamenilor cari se ocupă de viitorul țării, și la care acel care va răspunde, nu prin propuneri, dar prin aducerea lor la îndeplinire, prin insistarea în ele până în ziua în care își vor da roadele, va face cel mai mare serviciu care se poate face României moderne.

Care este problema?

Iată o țară care, bine sau rău, puțin importă, s'a obișnuit de 18 ani să introducă, în fie-care an, în viața ei economică, o medie de 45 până la 50 de milioane bani străini. 'I-a introdus pe cale de împrumuturi, și 'i-a întrebuițat în cea mai mare parte bine, pentru că 'i-a întrebuițat în lucrări cari, dacă astăzi nu plătesc, în sensul strict al cuvintului, sporesc însă bogăția generală și nu putem să ne dăm seamă cât plătesc în realitate.

S'a făcut această deprindere a noastră, ne-am constituit pe basa acestor milioane toți, și Statul și particularii; fie-care din noi, în budgetul nostru, Stat, județe, comune, negustori, agricultori, profesiuni ne-am deprins cu aceste milioane libere; nu este unul dintre noi în al cărui budget, sub o formă sau alta, să nu fi intrat într'o părțică cât de mică măcar, din aceste 50 milioane, cari în mod regulat, ca o ploaie cerească, au căzut asupra vieții noastre economice.

Acesta este un fapt netăgăduit; însă tot așa de netăgăduit este și faptul că acest fenomen, din viața noastră reală, are nesfârșite urmări, nesfârșite consecințe asupra întregii noastre vieți economice.

Ei bine, astăzi a încetat această partidă a vieții noastre economice, și era evident că ea trebuia să înceteze. Acesta este un adevăr economic care nu se poate tăgădui. Este

cu neputință ca Statul român să continue a se împrumuta în fie-care an cu 40 sau 50 milioane, chiar dacă ar întrebuința acei bani în cele mai extra-ordinar de utile creațiuni. Nu e cu putință aceasta, și nu e cu putință, nu atât din punctul de vedere al imposibilității noastre de a plăti, cât din cauză că nu am mai găsi unde să ne împrumutăm. Trebuie dar să ne oprim la marginile la care, în mod înțelept, trebuie să se ridice datoria regelui român.

Ce se întâmplă, însă, dacă încetează acest fenomen economic? Ce se va întâmpla în acest organism obicinuit să crească regulat de 18 ani, viața aproape a unei generațiuni?

Credeți, d-voastră, că e posibil de a lua din circulațiunea unei țări 50 de milioane pe an, fără să se producă o anemie în organismul economic al acelei țări?

Nu se poate face fără primejdie aceasta în organismul unei țări, după cum nu se poate face fără pericol o lăsare de sânge mare și continuă în organismul unui om. ori-cât de sanguin ar fi acel om. Știți că medici de altă-dată, medicii lui Molière, cei cari lăsaū sânge prea des oamenilor ori-cât de sanguini, aū meritat toate glumele marului comic francez prin rēul pe care 'l-aū făcut nenorociților cari le cădeau în mână.

Știți toți vorba: operația a reușit, dar bolnavul a murit.

Pentru ce? Din punctul de vedere chirurgical operația a reușit, îndată ce chirurgul a extras partea bolnavă.

Dar când ceea-ce s'a extras fără să se turbure cu totul circulația în organism, bolnavul moare din neputința d'a se adapta la noua stare de lucruri. Știți, de exemplu, că ftisia pulmonară ar înceta de a fi un flagel, dacă s'ar putea extrage un plămân întreg. Ca operație lucrul este posibil, turburarea produsă în organism este prea mare, este mortală!

Ei bine, după cum un individ căruia i s'ar face prea dese lăsări de sânge, cade într'o anemie generală și dacă această anemie este lăsată în voie, de la anemie trece în cachexie și din cachexie rezultă moartea, care e moartea cea mai păcătoasă, tot același lucru se petrece și în viața economică a unei țări. Când în fie-care an unei țări i se ia în mod regulat sume prea mari, țara aceea e în pri-

mejdie de a ajunge în anemia și trebuiesc luate grabnice măsuri de îndreptare.

Acestei împrejurări se datorește liniștea și modul înțeles cu care se discută acest proiect de lege, pentru că această stare de lucruri, cu drept cuvânt, trebuie să îngrijească pe toți.

Acest proiect de lege, după cum vedeți, face parte dintr'o serie de măsuri care să remedieze în parte greutatea economică, care evident se va produce prin pierderea unui fond de 50 milioane pe an în viața economică a României.

Căci, d-lor, nu sunt de cât două mijloace, numai două, de a crea un influx de capital pe care nu'l ai.

Este mijlocul împrumuturilor. Pe acesta 'l-am întrebuintat ani întregi.

Cu aceste împrumuturi nu numai că am făcut treburile obicinuite ale Statului, cum sunt *forturile împrejurul Bucureștilor*, dar am făcut treburi cari n'aũ nimic cu Statul, în organisarea sa ca Stat, am făcut de 20 milioane *dockuri*.

Nici construcțiunea, nici exploatarea de dockuri nu intră în ocupațiunea obicinuită de Stat. Am făcut serviciul de navigație.

Este știut că nici o țară n'are, afară de serviciul belgian, Ostenda-Duvru, navigațiune de Stat, și că navigațiunea nu intră în ocupațiunea obicinuită de Stat.

Prin urmare, pentru nevoi economice, nu de Stat, ne-am adresat tot la capitalurile străine, fiind-că noi nu le aveam și știți de ce nu le aveam, dar ne-am adresat sub această formă: Statul s'a împrumutat cu capitaturi străine și le-a întrebuintat în aceste nevoi economice.

Acum, când Statul nu se mai poate împrumuta într'una, pentru înalte considerațiuni de înțelepciune, este evident că, la nevoie, la aceleași capitaluri străine trebuie să facem apel, dar sub altă formă.

Ce formă? Sub forma a doua, sub care o țară se poate bucura de economiile altei țări, poate introduce economiile străine pentru a face să fructifice avuțiile ei.

O țară mult mai bogată, mult mai puternică de cât noi, a intrat deja pe această cale sub conducerea unui genial om de finance, a d-lui Witte, care împreună

cu Gladstone și Miquel sunt figurile financiare cele mai mari ale vremii.

Știți că d. Witte a pus Rusia într'o pozițiune economică superioară, că sute de societăți se fondează în Rusia cu capitaluri belgiane, franceze, germane, și că este în Rusia o creștere economică care uimește și ale cărei roade le vom vedea peste 10—15 ani, și care vor schimba mult din concepțiunea Europei asupra acestui mare imperiū.

D. Witte 'și-a dis: ori te mulțumești a rămânea o țară pur agricolă, producând materiile prime, iar prefacerea lor o lași străinătăței, ori treci la un stadiū mai civilizat, în care nu mă mulțumesc numai cu producerea materiilor prime, dar voiū ca să mă bucur eu de costul transformărei acestei materii prime, și cum n'am capital mă adresez la alte capitaluri și începând cu capitalurile străine voiū ajunge și la capitalurile naționale.

La noi am avut greutăți în această privință. D. Carp, dice că cea d'ânteiū greutate pentru stabilirea unui mai mare influx de capitaluri, vine din cauza nestabilităței guvernamentale, nu în sensul persoanelor, care nu interesează străinătatea, ci din punctul de vedere al legislațiunei economice.

Se înșeală d. Carp; aproape nu cunosc nici o legiuire economică care să fi fost schimbată prin schimbările de partid; s'a făcut o încercare de d-voastre cu legea minelor. Ați refusat să aplicați legea minelor trei ani și jumătate; care a fost însă pedeapsa, fatală unor asemenea încercări rele?

După ce trei ani ați stat la guvern, fără să îndrăsniiți să modificați legea minelor și v'ați mulțumit să faceți ca copii răutăcioși cari, dacă îi ocărăști nu vor să mănânce, credând că faptul, că ei rămân flămânzi, este pedeapsă pentru părinți, iar nu supărare pentru dênșii; după ce v'ați pus într'un colț cu capul la perete, și ați plâns 3 ani de zile, pe urmă v'ați întors, și din copii ați voit să deveniți bărbați, și ați făcut un proiect de lege de modificare, și nu ați reușit! Și astăzi se aplică legea minelor, și spre marea dovadă a stabilităței economice și a bună-tăței acestei legi, se aplică de un minister din care face

parte și unul din cei cari luându-se după d-voastră o combătuse, colegul meu de la Domenii.

Dar veți dice, că Ghermani a desființat prima de export pentru spirt!! Este exact. Ghermani era un adversar hotărît al primei de export pentru spirt, și eă nu am dragoste pentru această primă, dar băgați de seamă un lucru: anul acesta, în care știți bine că sunt silit să recurg la toate mijloacele de a avea un budget bun, — și între altele vă anunț că am 6 milioane excedent și poate să am și mai mult anul acesta — și tot nu m'am atins de prima de export pentru spirt, căci de și eă personal sunt contra, voesc ânteu să mi dau seama dacă nu cumva suprimând'o, nu ași atinge interesele cari s'aă așezat pe temeiul ei. Dar de ce să te ocupi de prima de export pentru spirt, care nu costă de cât 500.000 lei pe an, și să nu te ocupi de prima pentru fabricațiunea zahărului? Am convingerea că s'a făcut o greșală în ziua când s'a votat prima pentru fabricarea zahărului.

Cred că protecțiunea industriei naționale nu trebuie căutată în prima de fabricațiune, ci în drepturi protectoare și garantări de furnituri; dacă este o materie care se poate exporta, la rigoare chiar în prima de export, dar nu în prima de fabricațiune. Dar deși legea d-voastre ne duce pe noi la un sacrificiū de 8 milioane și jumătate pe an, deși, va să dică ne-ați făcut gaură în budget cu legea d-voastre, noi nu numai că nu am desființat această primă, dar am acordat și la alte fabrici care ne-a cerut'o.

Voiū veni însă cu o lege ca pe viitor să nu se mai acorde aceste prime la fabrici, căci avem fabrici cari pot să satisfacă consumațiunea cu suficiență.

Va să dică, d-lor, nu de nestabilitatea economică s'aă temut capitalurile străine, eă cred că sunt alte cuvinte. Este evident că capitalurile, ca să se plaseze într'un Stat, aă nevoie de o administrație reputată, bună și sigură, și fără a ataca în ceva administrațiunea țerei, sub toate guvernele, trebuie să recunosc că nici printre noi administrațiunea țerei nu a avut reputațiune de celeritate și siguranță.

Al doilea, capitalul este lucrul cel mai sfios și el nu vine cu înlesnire dacă nu știe că este primit bine de opinia publică.

Pe câtă vreme va persista la noi prejudecata că capitalistul este omul necinstit, că a întreprinde ce-va este lucru necurat, că cine vine aici cu banii săi vine ca să ne fure, pe atâta vreme capitalurile străine ne vor ignora.

Experiența de anul acesta ne va vindeca de aceste idei nesănătoase. Dar că au existat nu se poate tăgădui.

Cum să tăgăduiești, dacă s'a întâmplat că chiar miniștrii, chiar prim-miniștrii, în calitate de prim-miniștrii, să spună în discursurile lor, aici, că cine vine să pună bani în țara aceasta, vine să fure România!

Dacă se menține o atmosferă de felul acesta, capitalurile nu vor veni. Căci, la urma urmelor, dacă este vorba să pun banii mei, de ce să'i pun într'un loc unde sunt primit rău și de ce să nu'i duc într'un loc unde sunt primit cu brațele deschise?

Ei, d-lor, acestea sunt condițiuni de o ordine în care nu se poate legifera; dar era și o pedică în legislațiune. Când d-ta, d-le Carp, imi arăți că au venit pentru 59 de milioane capital, de la 1887 până astăzi, aceasta este o picătură de apă care, pe mine de loc nu mă satisface, dar absolut nu mă satisface, că au venit 59 de milioane în atâția ani. Și din aceste 59 de milioane, d-lor, unele au venit în impregiurări deosebite, iar altele—și vă afirm—s'a constituit așa, în cât legea d-voastre nu e de cât pe hârtie. Vreți să vă arăt două exemple de a eluda legea d-voastre cea veche? Iacă unul: vreaș să fondez o societate pe acțiuni în România dar nu vreaș să mă supun ideii, ca eu să dau banii și altul să administreze.

Aceasta era ideea veche: eu să dau banii, altul să administreze, ceea-ce nu e drept. Atunci, știți ce fac? Fac o societate în România, fac consiliul de administrațiune cu majoritatea d-voastre, salvardând interesele naționale, și pe urmă fac o societate pe acțiuni în străinătate, care să dețină mai toate acțiunile societății românești. Nu se poate aceasta, e oprit? Nu e oprit. Poate să fie oprit? Nu poate să fie oprit. Acțiunea fiind la purtător, cine poate împedica pe societățile străine să dețină acțiunile unei societăți române? Nimeni. Dacă consiliul de administrațiune este compus din 7 inși vor fi 1.000 de acțiuni, 993 dintr'ênsele vor fi deținute în străinătate, iar celelalte 7 sunt împărțite câte una de fie-care individ. Iată

societatea d-voastră în aparență, guvernată de un consiliu de administrațiune român, dar în realitate guvernată de consiliul ei de administrațiune cel adevărat. Vă convine asemenea situațiune, găsiți că este folositoare atât pentru consiliul de administrațiune din țară cât și pentru cel din străinătate? Nu vedeți că este cel puțin pentru capitaliști îndoiță cheltuială?

Al doilea, d-lor, alt sistem. Iacă un sistem și mai simplu: fac o societate pe acțiuni în străinătate, și numesc comanditari în România, comanditez pe X în România, dar în realitate societatea e prin acțiuni guvernată de străini, ba încă din străinătate.

Dar veți dice: dacă legea e așa de ușor de înlăturat, de ce să o schimbăm? Pentru că, d-lor, nu tutulor capitaliștilor le place să recurgă la mijloace lăturalnice. Și când d-ta spui câte o dată unui capitalist: iacă, trebuie să întrebuițezi mijlocul acesta, din 10, opt vor dice: în aceste condițiuni prefer să rămân la mine acasă sau să mă duc într'o țară unde legislațiunea fiind mai liberă, să pot face așa, că dacă eu dau banii eu să administrez, eu să pun pe acela pe care vreau eu, iar nu pe care 'l vrei d-ta.

Iată cum, d-lor — și o spun și din știință și din experiență — a fost o mare pedică, o neînvinsă pedică la venirea capitalurilor străine în România, spre a funda societăți în România, dispozițiunea codului nostru de comerț. Era dar fatal ca să începem prin a modifica această dispozițiune. Dar mă întrebă d. Carp: «ce argumente ai afară de utilitate?» D-lor, mie, în general, îmi face o mare impresie când un lucru nu se găsește nicăeri. Am făcut destule proiecte de legi, și se poate întâmpla să mă fac, în tot cazul am studiat multe proiecte de lege de ale altora.

De câte ori am dat peste o dispozițiune, pe care nu o găsisse nimeni nici într'o țară, nici într'o vreme, am fost foarte sceptic, fiind-că 'mă-am dis: este ciudat ca un lucru care corespunde nevoilor să nu 'l fi găsit nimeni până la mine. Același lucru îl aplic și acum.

În nici o țară, în nici o legislațiune, absolut în nici una nu există o dispozițiune ca consiliul de administra-

țiune al unei societăți anonime să fie compus din oameni de cutare sau cutare naționalitate.

Există o țară, dar cu deosebire este Japonia, dar mai e ceva: toate acțiunile trebuiesc să aparțină numai japonezilor, tot capitalul trebuie să fie japonez, nici o centimă de capital străin nu poate să fie într'o societate japoneză. Atunci e firească și partea a doua: dacă Japonezii pun numai ei capitaluri în societate, e firesc ca legea să prevadă, că în consiliile de administrație ale acestor societăți, nu pot să fie de cât Japonezi.

Cred însă, că nici măcar în Japonia nu va rămâne această dispoziție, este și acolo în ajunul de a muri, nu știu dacă nu a murit deja.

Japonezii au făcut atâtea societăți, toți au alergat cu capitalurile lor în fel de fel de întreprinderi, în cât nu știu dacă mai au capitaluri disponibile; toate drumurile de fer din Japonia au fost făcute numai cu capitaluri japoneze, războiul l-a făcut numai cu capitaluri interne; cu toate acestea și ei simt astăzi nevoie de capitaluri străine.

D. Em. Porumbaru: D-voastră mențineți dispoziția din actualul cod de comerț.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Da, vă voi răspunde îndată.

Prin urmare, d-lor, o dispoziție pe care nu o mai vedem la nimeni, pe care chiar și la prietenii noștri *galbeni* nu o găsim complectă, și pe care oamenii albi pot s'o ocultească cu facilități, o asemenea dispoziție nu mai putea să figureze în codul nostru.

Astăzi trebuie din contră să căutăm toate mijloacele prin care să atragem capitalurile în România.

Mă întreabă d. Porumbaru: de ce ați păstrat dispozițiunea ca o treime să fie români?

D-le Porumbaru, părerea mea este că chiar prejudecățile neîntemeiate, când nu te costă nimic, în privința mersului înainte al ideilor, nu e rău să nu te jertfești.

Eu am știut ce are să se cerce, să se clădească pe acest proiect de lege, ce fel de legendă de dragoste de străini, ce fel de acușățiuni, că voim să gonim pe Români din societăți, pentru ca străini să poată face cine știe ce comploturi în aceste societăți, are să ni se aducă, și

atunci 'mă-am ȳis: care este interesul practic? In nici o țară nu se fundează societăți, fără să pună și naționali în consiliile lor, dacă ai prevedea chiar că poate să nu fie nici un român, ei tot vor pune; prin urmare, când e vorba de a nu jicni intru nimic scopul legii, de ce să nu prevedem ceea-ce tot are să se întâmple, având aerul de a face și partea focului, prejudecății d-voastre?

Când ȳic, că părerea d-voastre e o prejudecată, întrebunțez termenul cel mai favorabil, căci recunosc că se poate ca, cu perfectă bună-credință, cine-va să susțină această părere.

Acum, ce m'a făcut de am pus dispozițiunea că, în societățile ce ar cumpăra imobile rurale, majoritatea administratorilor să fie români?

Nu 'mă-a trecut prin cap, prin această dispoziție, că naționalitatea unei societăți o determină naționalitatea membrilor care compun consiliul de administrațiune sau naționalitatea capitalurilor. Aceasta ar fi o copilărie.

De cât știm, că este art. 7 din Constituție, știm că o să se ȳică că, modificăm codul de comerț, nu pentru ca să inlesnim venirea capitalurilor, ci pentru ca străini să cumpere imobile în România, și atunci am ȳis: foarte bine, în această privință n'am să modific nimic, nu, că dacă ași modifica s'ar amenința imobilele rurale, de sigur că nu, dar nu este nevoie absolută de modificare, și de aceea am să fac numai acele modificări reclamate imperios de progresele industriei noastre. (Aplause).

D. Carp ȳicea, de ce n'am prevădut că societățile anonime nici într'un cas nu pot să cumpere imobile rurale în România.

Pentru aceasta vă trimit la explicație, pentru d-voastre foarte sfântă, pe care a dat'o un nomofilax când a demonstrat, și Curtea de casație a consimțit, că o bancă avea dreptul să cumpere o moșie, căci societatea este română, ori-care ar fi naționalitatea consiliului de administrație.

Trec la altă cestiune: pentru ce am pus în proiectul de lege, că administratorii absenți pot fi reprezentanți prin delegațiunea dată administratorilor prezenți? Această dispoziție o cred valabilă și astăzi, și pot să vă afirm că sunt statute în care se găsește această dispozițiune, de

exemplu, la societatea de electricitate, în care mă găseam foarte scurtă vreme cu d. T. Rosetti și unde am pus în statute această dispozițiune. Ne întrebați: de ce-am pus-o în lege? Pentru că 'mi-am adus aminte că, cu ocasiunea acelor statute, oameni de drept, ca d. T. Rosetti, și eu ne-am pus întrebarea, dacă este valabilă, și 'mi-am dis: dacă ne punem noi întrebarea aceasta, apoi să profit de această ocaziune ca să punem lucrul în lege.

M'ați mai întrebat: pentru ce am schimbat dispozițiunea legii relativă la părțile de fondatori? D-lor, legea noastră, în această privință imită, ce este drept, codul de comerț italian. Dar aci este greșala; căci, cari sunt țările din Europa în fruntea mișcării economice? Belgia, Germania și Anglia, și în toate aceste țări sunt dispozițiuni analoage cu aceea pe care o propun eu; în toate aceste țări unde se fundează societăți multe, s'a recunoscut adevărul acesta mare: că nu poți d-ta să găsești oameni care să 'și pună în joc, munca și invenția lor și de multe ori riscul lor, căci nu tot-d'a-una se reușește cu fundare de societăți, dacă nu le dai mijloace ca să fie răsplățiți printr'un avantajiu mare care vine la sfârșit.

Credeți că la noi nu s'a ocolit prohibițiunea din cod? S'a ocolit sub altă formă: cheltuiala de fundarea societății, și vedeți imensa deosebire care este, când vorbesc de cheltuiala de fundarea societății este o sumă care se prelevază de la început, fie că societatea are succes sau nu, iar când se dă fondatorilor dreptul de a 'și stabili oarecari avantagii din câștig, este mult mai bine pentru societate, căci norocul lor depinde de al societății și, prin urmare, și capitalurile se plasează cu mai mare înlesnire în asemenea societăți.

D-lor, 'mi-a semnalat d. Carp articolul care dă dreptul societăților să 'și răscumpere acțiunile. Articolul l-am luat din legea austriacă; d. T. Rosetti 'mi-a propus o modificare pe care am declarat că o primesc; 'mi-a atras atențiunea că se dicea, că societatea poate să răscumpere fie prin tragere la sorti, fie prin răscumpărare de bună voe, ceea-ce poate da loc la oarecari specule, și am primit propunerea d-lui T. Rosetti, ca să rămână numai prin răscumpărare, prin tragere la sorti, și așa articolul poate fi foarte util, căci de multe ori este bine să se reducă

capitalul, și dacă n'ași pune dispozițiune aaceasta, acționarul n'ar vrea, când cursul este mai mare de cât *al pari*, să 'și vîndă acțiunea.

D. Carp a trecut la cestiunea societăților străine și ne-a dis: de ce am desființat necesitatea cauțiunei la unele societăți străine, și m'a întreat la cari societăți mai rămâne, cauțiunea necesară? Intăiū voiū răspunde că sunt societăți la care rămâne cauțiunea, și știți pe ce m'am bisuit pentru a face această deosebire? Iată pe ce. Ce fel de societăți străine vrem noi să se stabilească în România? Acelea care ne aduc capitalurile, iar nu acelea care ne iaū capitalurile. Sunt societăți de comerciū care nu ne aduc capitaluri, așa de exemplu, presupunem că unul din marele magazine din străinătate, precum ar fi Louvru din Paris, vrea să se stabilească prin o sucursală la București. Ce interes avem noi să facilităm acest lucru? Ce ne aduce nouē? Poate că ne omoară câți-va negustori și perdem la patentă și la cele-alte. Ce folos aduce economiei naționale, când va veni aci Louvru din Paris? Vrea să țină, nu avem nevoie să protejăm o asemenea venire de sucursale streine în țară.

Prin urmare, pe acestea le supunem la cauțiune și le lăsăm sub regimul legei. De asemenea o societate de asigurare.

Ce interes e să vină în țară? Ce capital aduce ea? Nici unul. Toată economia unei societăți de asigurare, e că din ce 'i plătește asiguratul să 'i mai rămână un mic câștig. Capitalul ei e un capital de garanție, dar nu care să fructifice avuțiile țarei. Atunci ce interes am să aduc o societate de asigurare străină ca să pompeze din capitalul meu, pe cât timp pot să am societăți de asigurare naționale, beneficiind capitalurile noastre?

Dar o societate care face o industrie saū care deschide o mină, saū care înființează o bancă, aduce un capital, și de aceea pentru aceste societăți care aduce un capital, care fac să crească viața economică a României, am cerut să fie dispensate de cauțiune. Cele-alte societăți cari nu aduc nici un capital și care în cazul cel mai bun mă lasă chit cu capitalul, le pun sub regimul legei. Acesta a fost motivul deosebirei ce propun.

Trec la ultima cestiune. D. Carp ținca: foarte bine,

ai păstrat autorisația guvernului ca să se poată stabili în România o societate streină dar de ce ai luat guvernului dreptul de a ridica autorisația și 'l-ai dat justiției sesizate prin procuror, după cererea guvernului?

Iată de ce. Nu e nici un pericol la urma urmelor pentru un om, a nu se stabili într'o țară; presupun o bancă mare din Europa — știți că avem lipsă de bănci și nu e nimeni care să nu fie încântat când vede stabilindu-se la noi sucursale de ale băncilor mari, — presupun că una din aceste bănci ar voi să se stabilească în București și guvernul 'i-ar refusa autorisațiunea, foarte bine, se întoarce înapoi, dar presupun că 'i-a dat autorisație, că a început operațiunile că a făcut un număr de operațiuni, că s'a stabilit acel nex de afaceri care nu se pot tăia oricând, — căci se știe că întreprinderile cele mai prospere pot să termine prin desastru când le tai cursul afacerilor lor, — ei bine cum vrei să 'și pună capitalul, să risce prinderea de rădăcina a acestui capital, viața ei economică, rămânând la capriciul unui guvern, ca să 'i retragă oricând autorisația?

Ori 'i-o retragi pe motive prevădute de lege, și atunci de ce să nu mergi mai bine la justiție care dă garanția intereselor tuturilor; ori ar fi motive trase de pěr, și atunci nu vrea. Așa dar, chiar dacă ași avea siguranța, că nici un ministru nu ar face-o pe motive trase de pěr, eu vrea ca această siguranță, să aibă și capitaliștii, căci numai ast-fel vor aduce capitalurile lor în țară.

Iată de ce am ȑis, că autorisația o dă Statul său nu o dă, retragerea însă a autorisației 'i-o face justiția, căci aci sunt interese de apărat de o parte și de alta, și ordinea nu se bizue de cât pe armonia tuturilor intereselor, iar nu pe jertfirea intereselor unora în folosul celor-l'alți.

Iată, d-lor, cele ce aveam de răspuns discursului d-lui Carp.

Convingerea mea este, că din toate proiectele de legi, pe care guvernul a avut onoare să le aducă desbaterilor d-voastre în sesiunea aceasta, acesta este cel mai însemnat, acesta este cel care va avea o viață, nu ȑic cum ȑiceau Românii: *perenie*, căci nimic nu este pereniū în lume, dar va avea viața cea mai lungă, și aceia care va da sa-

tisfacerea sufletească cea mai mare acelor care o vor vota-o, căci vor vedea dând roade în curând, o vor vedea ajutând la întărirea și la dezvoltarea bogățiilor noastre economice. (Aplause).

MODIFICAREA CODULUI DE COMERCIU LA CAMERA

Sedința de la 16 Martie 1900

Cu ocazia modificării unor articole din Codul de Comerciū, d-l deputat F. Corlătescu, la discuția pe articole, propuse un amendament la art. 245 prin care se cerea ca Societățile de asigurare să nu fie supuse la condițiuni speciale nici în privința garanției, nici în a condițiunilor generale de funcționare. D-l T. Ionescu respinge amendamentul arătând și motivele :

Domnilor Deputați,

Voiū răspunde foarte pe scurt la lunga vorbire a d-lui Corlătescu. D-sa a confundat trei cestiuni, și tocmai când 'și-a formulat amendamentul, am vădut pentru ce a făcut această confușiune.

De ce este vorba în art. 247? Intēiū nu este vorba de nici o modificare la starea actuală a codului de comerciū, în ceea ce privește societățile străine de asigurare, căci rămân întocmai cum erau cu cauțiune specială; prin urmare, prima greșală, căci de unde d-sa crede că legea aceasta schimbă întru cât-va regimul societăților străine de asigurare, nu 'l schimbă întru nimic. A doua eroare. D. Corlătescu dicea că, acest articol privește și societățile cari se fondează în România.

D. F. Corlătescu: Să mă ertați, nu am făcut această confușie.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Cum nu ai făcut eroare, când ai spus că este monopol?

Ce însemnează aceasta? Însemnează că nu se mai poate fonda o altă societate.

Ori, legea lasă liberă fondarea societăților în România și fără nici o cauțiune.

S'a fondat în două ani două societăți: «Generala» și «Universala,» și pe cât timp vor mai fi mijloace de a trăi și altele, se vor fonda și altele. Astăzi avem 5 societăți; acum este bine că avem 5?

Este foarte bine, și știți de ce? Să nu vă închipuiți că în materie de asigurări este vr'o societate pe lume ori-cât de puternică, care să poată suporta singură riscurile; chiar cele mai bogate le împarte cu alte societăți în cât în realitate, lor le rămâne o parte minimă. Așa de exemplu, ministerul instrucțiunii asigură Teatru Național din București pentru 4 milioane și Universitatea din Iași 5 sau 6 milioane, ei bine, nu este nici o societate pe lume care să primească să ia singură asupra ei riscuri de mai multe milioane, ci le împarte cu alte societăți. Acum cu cât vor fi mai multe societăți în țară, cu atât va rămâne o mai mare parte de asigurări în țară și se va duce o mai mică parte la societățile din străinătate.

Iată dar a doua eroare a d-lui Corlătescu. Ori-câte societăți s'ar înființa, atât mai bine; de cât se înșală d. Corlătescu, dacă și închipue că se va forma o societate de asigurare care să aibă alte condițiuni, de cât ale societăților cunoscute. Absolut nici una. Acele condițiuni sunt rezultatul unei experiențe de zecimi de ani. Vă recomand să citiți Pandectele unde această materie ocupă un volum întreg și veți vedea că toate dispozițiunile ce vi se par ciudate, sunt roadele unei experiențe îndelungate. Pentru ce în materie de asigurări sunt alte condițiuni, de cât în materie ordinară? Pentru un lucru foarte simplu, este că încrederea joacă cel mai mare rol în această materie, și de aceea o mulțime de dispozițiuni speciale.

Spre pildă: prima de asigurare este o sumă foarte mică în raport cu riscurile, și atunci ce se întâmplă? Dacă nu stipulezi că prima trebuie plătită în cutare chip, la di, etc., ar trebui să faci proces la sute de mii de oameni în toate localitățile și atunci... vorba Românului: «Mai mare daraua de cât ocaua.» Așa că, d-lor, toate condițiunile de asigurare sunt luate de pretutindenă, ele sunt rezultatul experienței și înțelepciunii tuturilor.

Dar crede d. Corlătescu, că poate să facă societate de

asigurare, cu condițiuni mai blânde? S'o facă, căci atunci este sigur că va avea toată clientela. Negreșit că veți avea toată clientela, când veți pune condițiuni mai agreabile, dar ve desfîd s'o faceți.

Nimeni n'a făcut și nu va face lucrul acesta, și nici d-voastră nu 'l veți putea face.

Cum ve spuneam, nici o societate de asigurare nu poate să ia singură toate riscurile și trebuie să le treacă la alte numeroase societăți.

Ei bine, îndată ce o societate are în caietul său de sarcini condițiuni ne usitate, nu mai primește altă societate din Europa să ia parte din riscurile ei, și prin urmare, este cu neputința operațiunea de asigurare.

Acestea, d-lor, le spun în privința celui de al duoilea amendament al d-lui Corlătescu, la care declar în modul cel mai categoric, că este absolut cu neputința să 'l primesc și mai declar că, nu se va găsi nici un ministru care să'l primească, căci ar fi să suprime principiul libertății contractelor, ar fi să admită o măsură revoluționară în contra tuturilor principiilor de drept din statele civilizate.

Cât despre cestiunea cea-altă: «suprimarea garanției» iar se înșeală d. Corlătescu. Crede d-sa, că dacă n'au venit societăți de asigurare din străinătate — căci articolul nu primește de cât societățile străine — crede d-sa, că n'au venit din pricina garanției? Dar eū pot să 'i afirm că New-Yorkul și altele..... aū cerut sub diferite guverne să lucreze în România, gata fiind să depună toată cauziunea, dar toate guvernele le-aū respins autorizațiunea. Bine saū rău, altă cestiune, dar guvernul este liber să acorde saū să nu acorde autorizația, și cum ȃic toate guvernele pe rēnd aū respins autorizația.

Credeți d-voastră că în respingerea acestor autorizațiuni, toate guvernele n'au avut nici un cuvînt? Că aū făcut lucrul acesta numai din capriciū, și dintr'o neînțeleaptă pricepere a nevoilor economice?

Nu, d-lor, adevērul este că, guvernele aū refusat fiind-că societățile de asigurare nu ne aduc absolut nici un capital. De aceea ve spun un lucru: puteți forma o societate de asigurare cu un capital foarte restrāns. N'aveți nevoie de un capital mare; tot ce se cere este o bună ad-

ministrație. Societățile de asigurare n'aduc capital, pe cât întreprinderile industriale și băncile aduc capital. În tot cazul când se va găsi un guvern să judece alt-fel n'are de cât să dea autorisație, lucru este permis în codul de comerciū nu este nici o prohibițiune.

Noi am judecat în guvernul trecut, că nu trebuie să acordăm autorisație; guvernul liberal a judecat tot așa, guvernul actual n'a avut ocaziunea să se pronunțe, căci nici o societate n'a cerut încă autorisare.

Aceasta însă, este o cestiune de administrație, pe care fie-care guvern o va rezolva cum va crede, și dacă guvernul o va rezolva contra sentimentului Camerei, guvernul se va duce și va veni altul, care va lucra cu asentimentul Camerei.

Nu este aci o problemă insolubilă. Dar cestiunea garanției este absolut independentă de lucrul acesta și vă mai spun un lucru: chiar de veți voi să dați autorisație societăților de asigurare străine, mare greșală veți face, dacă veți da această autorisație acelor societăți, care nu sunt în stare să depună o cautiune. Cel puțin să dați autorisația la cele mari care sunt în stare să depună cautiune iar nu la cele cari nu sunt în stare s'o depună.

Căci nu trebuie să uitați un lucru: societățile de asigurare sunt și un fel de case de economii în privința asigurărilor de viața.

Eū de exemplu sunt asigurat în cas de moarte pentru 130,000 lei, una din cifrele cele mai mari din țară.

Ei bine, când depun pe an vre-o 3.000 lei.

D. F. Corlătescu: Ați îngrijit să nu vă asigurați la *Dacia* sau *Naționala*.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Te înșeli, sunt asigurat și la *Dacia* și la *Naționala*, și mai sunt asigurat și în Anglia, unde am constatat că primele nu sunt mai mici de cât în țară; atât doar că Anglia dacă m'ași sinucide tot mi s'ar plăti; în România clausele acestea sunt excluse.

Ei bine, d-lor, societatea de asigurare în realitate nu este de cât o casă de economie care nu face de cât să 'mă fructifice prima mea și 'mă dă după 20 de ani o primă de... Vroiți d-voastre ca aceste prime, ca aceste economii ale noastre în loc să fructifice aci în țară cum-

părând case, cumpărând moșii, dând bani cu ipotecă, cu alte cuvinte economiile noastre cari se strâng de noi să se fructifice tot între noi și să se bucure tot ai noștri de aceste economii. Ce? vroiți ca societățile străine să ducă economiile noastre în străinătate să le fructifice acolo cumpărând titluri străine și să nu avem nici garanție în cas când 'i-ar merge rău societății sau când economiile noastre ar fi plasate rău? Acestea sunt cuvintele pentru care, cum vă spuneam, nu s'a dat de nici un guvern autorizarea.

Nu cred că va fi un alt guvern care să dea; va putea însă să dea, dar încă o-dată afirm că dacă va da la o societate care nu este în stare să depună cauciune va face un act de rea administrațiune.

Conchid; vroiți să faceți societăți de asigurare? Faceți; dar pe cât mi s'a spus s'a cam sleit materia de asigurat.

Am avut plăcerea să ved că s'a făcut societatea «Generală», s'a făcut «Universală», în total sunt vre-o 7 sau 8 societăți; pot să se mai înființeze și altele, numai să fie loc în țară. Iată ce aveam de spus ca să vă declar că'mi este peste putință să primesc vre-unul din amendamentele d-lui Corlătescu la acest articol. (Aplause).

LEGEA PENTRU CAI FERATE SECUNDARE DE INTERES LOCAL ORI INDUSTRIAL

(Sedința Camerei de la 25 Ianuarie 1900)

Pentru complectarea rețelei de căi ferate prin linii secundare și spre încurajarea inițiativei private pentru crearea de linii de interes local sau industrial d-l ministru al lucrărilor publice Dr. C. Istrati propuse un proiect de lege asupra căruia luând cuvântul d-l deputat I. I. C. Brătianu spre a-l combate, d-l T. Ionescu fu provocat a interveni în discuție spre a se apăra de acușatia oratorului că și acest proiect de lege era tot o condițiune a realizării impramutului ultim în străinătate.

Domnilor Deputați,

Nu voi răspunde lungului discurs al d-lui deputat al colegiului I de Gorj, fiind-că aceasta e treaba d-lui ministru de lucrări publice, și înțelegeți bine că toți așteptăm cu plăcere și cu bucurie să auzim pe d. ministru al lucrărilor publice, când pentru întâia oară, de pe această bancă, va apăra opera partidului și a guvernului.

Dar, fiind-că d. deputat al colegiului I de Gorj, a vorbit și de ministerul de finance, atunci să 'mi dea voie să 'i spun că m'a forțat să vorbesc, și că de la început sunt silit, cu toată politețea parlamentară, să 'i cam recuz competența sa în materie financiară. D-sa a început prin a ne spune că sunt două feluri de capitaluri: capitaluri aventuroase și capitaluri serioase; capitaluri cari se pun în întreprinderi de treabă și capitaluri cari se pun în întreprinderi de netreabă.

Nu, d-lor, nu sunt de cât un fel de capitaluri pe lume.

Acestea sunt capitalurile cari vor să câștige un venit cât mai mare și mai sigur.

A! Sunt două feluri de financiară, cum sunt și două feluri de politiciani; sunt financiară cari fac treburile lor, fără a face pe ale acționarilor, și sunt financiară cari, fă-

când treburile acționarilor, aș și ei un câștig legitim; cum sunt oameni politici, grupări politice care fac treburile partidului fără a face pe ale țerei. (Aplause).

Cum sunt și grupări politice care servesc interesele țerei servind și pe ale lor, căci gloria țerei se restrânge și asupra lor. (Aplause).

D. deputat de Gorj ȋice: capital rău...

Chiar proverbul, latin spune că omul n'are odoare, in sensul că același aur ar putea produce multe păcate cum ar putea produce și multe bine-faceri.

Și ne aduce exemplul Panama.

Apoi ce credeți că rele capitaluri s'a întrebuințat la Panama? A fost cele m i curate capitaluri, a fost economia poporului francez, care se  nl c ruse aș cum se  nl c reaz  acest mare popor pentru una din ideile cele m i mari care le putea găsi un om de geni  ca Lesseps, de a putea face să comunice cele două Oceane. A! Dacă s'a  nt mplat să se g sesc  politiciani care aș strins de g t pe acei care conduce  ac st  mare lucrare, de a face să străbată cele două Oceanuri, aș că din această cauză aș pierdut oamenii banii, aceasta nu are de a face cu natura capitalurilor, aceasta este partea acelor care administrează și m i cu seamă a acelor care turbureaz  pe capitaliștii. (Aplause).

Și atunci, d-lor, nu m i vorbiți de lucruri de acestea care sunt adevărate copilării și pentru care e  aș vrea o pedeapsă, că adică când se spun lucruri de acestea să le traduc in 3, 4 limbi și să le trimit in țerile din Occident, iar nu numai la *Monitor* (Ilaritate).

E  am spus o-dată și de d. D. Sturdza cu ocasiunea legii minelor, când ȋicea că idealul d-lui ar fi ca avuția țerei să o punem într'un vas mare și să o închidem. 'Mi-am ȋis atunci: să traduc acest ideal al d-tale in m i multe limbi și să 'l trimit in străinătate? Dar tot e  'mi-am ȋis: nu 'mi-ar plăcea să fac aceasta fiind-c  la urma urmei toți suntem solidari, și asemenea enormități ni s'ar atribui tuturilor. (Aplause).

Prin urmare, toate capitalurile sunt bune, cu o condițiune: să fie bine administrate, să cadă pe m n  de oameni cum se cade. Acesta este adevărul și, prin urmare, dacă toate capitalurile sunt bune, r m ne să ne punem

altă întrebare. Astăzi fiind dată starea economică și financiară a noastră putem să continuăm ca să facem drumuri de fer de Stat? D-voastră ați spus un lucru care este o mare greșală, ați spus că veniturile cele mai bune ale Statului sunt de la drumurile de fer. D-lor, 20% venit nu este un bun plasament; capitalurile ce se mulțumesc cu 20% acestea nu sunt capitaluri bune, ci sunt capitaluri angelice, capitalurile care se apropie de idealul sfinților părinți, cari au spus că dobânda este un lucru foarte nedrept. (Ilaritate). Acestea sunt capitaluri cari nu se găsesc printre oameni. A! Că a fost nevoie, că nu puteam face alt-fel, că a crescut civilizația și bogăția țerei, aceasta nu însemnează că drumurile de fer aduc Statului cel mai bun venit. Așa că pentru mine, teama mea nu este că se vor îmbulzi capitalurile în drumurile noastre de fer, ci frica mea este că și după modificarea acestei legi vor veni bani puțini și că vom avea mai mult o consolațiune de cât o realitate.

Dar țin să fac o declarațiune ca ministru de finance: nu numai că cinci ani nu putem să facem drumuri de fer, dar mult mai mult de cât această obligațiune legală, suntem datori de a nu ne mai împrumuta dacă avem simțimentul datoriei și al răspunderii pentru țara noastră. (Aplause).

Dacă d-voastră, cum vă ved în toate zilele, alt-fel gândiți, atunci mi se umple sufletul de amărăciune, amărăciune pentru țară și amărăciune pentru noi; amărăciune pentru țară, fiind-că atunci când firesce veți veni la guvern, căci sunteți unul din cele două mari partide ale țarei, iarăși veți strica tot ceea-ce vom fi îndreptat noi; amărăciune pentru noi, fiind-că noi vom fi luat toată răspunderea și în zadar, dacă d-voastră nici atât nu ați înțeles care este situațiunea țarei, și sunteți gata că iar să ne aduceți în starea în care ne-ați adus, și de unde cu atâta muncă încercăm ca să eșim. Iată ce impresiune 'mi fac tendințele d-voastră. Ele m'au îngrijat, căci la discursul d-voastră ce să răspund? Ați discutat dacă bine sau rău s'a făcut când s'a răscumpărat drumurile de fer. Apoi este la ordinea zilei acest lucru? Ați spus că în Franția s'ar răscumpăra drumurile de fer dacă nu ar fi puternice companii, vă înșelați. În Franția

ideile sunt împărțite. Și cei mai cuminți sunt contra răscumpărării. Ce ne importă pe noi aceasta? Noi trebuie să hotărîm dacă Franția să răscumpere sau nu drumurile de fer? (Ilaritate). Ați mai vorbit de cea mai puternică și frumoasă organizare de căi ferate a Statelor-Unite, ca de o pacoste. Ei bine, eu nu vîd la fel în privința aceea ce v'a speriat pe d-voastră? Fiind-că s'a întâmplat să fie și un rege al drumurilor de fer? Absolut nu mă sperie lucrul acesta. N'am nici un sentiment de invidie și nu'mi pare rău de bogăția altuia, nici ca om, nici ca popor.

Ați mai vorbit despre pericolul, că dacă va fi o companie străină, în cas de război va pleca cu vagoanele.

Ei bine, ce ași crede eu despre d-lor cari ne ascultă, dacă ași răspunde la asemenea lucruri? Atunci când va fi o linie de 100 kilometri în legătură cu liniile noastre, ar putea să fugă cu vagoanele în timp de război? Va fi fost această temere când se discuta cestiunea întregului sistem, întregii rețele de căi ferate, dar pentru aceste crâmpene? Este un sistem foarte bun de a face discursuri lungi și de a avea aerul de savant. De exemplu, eu am o slăbiciune pentru cestiunile din Japonia, și de două ori v'am găsit că semănați. (Ilaritate).

Ce ați dice d-voastră despre mine dacă 'mă-ași permite pe spinarea stenografilor și a *Monitorului Oficial* să vă povestesc despre cestiunile ce se petrec acolo? Această s'ar putea discuta la bufet, iar nu aci unde venim să discutăm ceea-ce poate să influențeze mintea celui care votează într'un sens sau altul. Un subject ce ne-ar interesa să discutăm ar fi poate bătălia de la Tugela, care ar fi mai interesantă de cât cea de la Magenta, căci este mai la ordinea zilei. (Ilaritate).

Nu voiți mai răspunde la cele-alte cestiuni, voiți răspunde numai la cestiunea răscumpărării forțate. D. reprezentant al colegiului I de Gorj dicea: că aș să se facă drumuri de fer prea multe, cari n'aș să mergă bine, și când nu vor merge bine o să forțeze pe reprezentanții din acele localități, ca să intervină pe lângă Stat ca să le răscumpere. Ce are să se întâmple? Negreșit că dacă linia va merge bine nu se va întâmpla nimic, dacă însă linia merge rău? Negreșit că nu poate să plece cu linia

în spinare, ea devine de domeniū public. Dacă nu vrea s'o exploateze are s'o părăsească. Și că ar exploata-o, dar nu-mi rămâne gratis terasamentul, podurile făcute, raiurile puse?

A! Dar poate să fie una din acele linii în care însăși exploatarea să'mi dea deficit. Ei bine, linia în care numai exploatarea dă deficit, gândiți-vă, d-lor ce deficit ne-ar fi dat dacă ar fi trebuit să și o construim, mai avem în spinare și dobânda și amortismentul capitalului! Va să zică tot mai eștin o să mă coste, chiar dacă mi-ar rămâne 1.000 kilometri în exploatare, de cât dacă ași pune eu terasamentul, raiurile, construcțiunea gărilor, etc. Dar știți cu ce seamănă socoteala d-voastră?

Intr'o zi vorbiam cu un excelent funcționar al Statului, cari 'mi-a spus un lucru ce nu era tocmai drept, dar în colo, încă o-dată e un excelent funcționar, pe care îl întrebăm: cât perdeți pe an de la cutare serviciu? Este un serviciu făcut cu capitalul Statului. Și 'mi răspundea: 200.000 lei. Mă așteptam să perdeți mai mult; dar venit cât aveți? Și după ce 'mi arată venitul, îl întreb: dar dobânda capitalului și amortismentul capitalului l-ați socotit? Nu, aceea de ce să o socotesc, căci se face cu rentă. (Ilaritate). Pare că renta ar fi cădut din cer.

Ei bine, aceasta este concepțiunea d-voastră. (Ilaritate, aplause). Drumul de fer este capitalul de plasament, iar renta ne curge de la Berlin!

Ei bine, să știți că numai curge renta de la Berlin și chiar dacă ar vrea nu trebuie să o lăsăm noi să curgă, fiind-că este o limită la facultatea împrumuturilor cumintî pe care trebuie să le facă un Stat într'un moment dat. Și când împrejurările silindu-ne la economii, am pus o oprire pentru lungă vreme la construirea drumurilor de fer de către Stat, atunci este un lucru firesc, logic și inevitabil de a se deschide un alt mijloc, dacă este posibil, pentru alte construcțiuni de căi ferate, d-voastră vă temeți că această întreprindere va reuși prea mult, eu vă spun mai d'înainte că mă tem că nu va reuși destul. Aceasta e singura mea îngrijire; nu 'mi-e frică nici de furare de vagoane, luate peste gările de la fruntarii prin baloane (ilaritate), nici de capitaluri că vor fi aventurate.

Grozav ași vrea ceva aventurare de capital să'mi construiesc drumurile de fer. Chiar de s'ar păcăli capitaliștii, nu m'ași supăra de loc dacă 'm-ar sosi acel capital.

Iată, d-lor, ce aveam de ȃis asupra legēi ca ministru de finance, rēmanēnd ca d. ministru de lucrări publice să arate pe larg considerațiunile cari militează in favoarea acestei legēi. (Aplause).

MONOPOLUL ALCOOLULUI ?

(Sedința Camerei de la 13 Martie 1900.)

Pentru rezolvirea crizei financiare se atribue guvernului conservator intenția d'a înființa monopolul spirtoaselor. Pentru a se ști adevărul d-l deputat Zăgănescu adresa ministrului de finance o interpelare în acest sens, la care d-l T. Ionescu răspunde :

Domnilor Deputați,

S'au ridicat înaintea d-voastră două cestiuni din cele mai grave, asupra cărora se discută de multă vreme, și se va discuta încă și mai multă vreme, de aci înainte: cestiunea alcoolismului și cestiunea monopolului spirtoaselor.

În ce privește cestiunea alcoolismului, înțelegeți d-voastră foarte bine că numai atunci când se vor face propuneri precise, numai atunci discuțiunea poate să aibă un folos real.

Cunoaștem cu toții, d-lor, pericolul alcoolismului: toate țările se luptă, unele cu mai mult succes de cât altele și am convingerea că va trebui să luăm și noi măsuri.

Sesiunea aceasta a fost destul de încărcată; mai avem, cum știți, acele câte-va mici proiecte financiare; avem legea învățământului, care s'a depus ađi; avem budgetele; vom avea legea financiară, adică legea care să sancționeze economiile făcute prin budget și mi se pare că cu aceasta s'a încheiat programul acestei sesiuni fericite.

Bine ar fi dacă toate sesiunile ar fi tot atât de bogate ca sesiunea aceasta. (Aplause).

Așa că cestiunea măsurilor de luat în fața alcoolismului, împreună cu reforma codului civil, cu întinderea inamo-

vibilității în magistratură și cu restul de măsuri financiare care trebuiesc luate pentru aședarea într'un mod temeinic al finanelor țerei, vor face obiectul sesiunii viitoare; așa 'mă închipuesc.

În privința monopolului spirtuoaselor, am avut norocul să asist la primul curs care s'a făcut în Europa asupra monopolului spirtuoaselor.

Era în anul întâi, când d. Alglave inventase această idee, atunci când venise la facultatea de drept din Paris, și am fost dintre primii elevi care a ascultat cursul d-lui Alglave.

De atunci am rămas în relațiuni de prietenie strânsă cu d-sa. A venit în țară să mă vadă și să vadă și țara românească, a mai venit și mai în urmă, și acum, de câte ori se face câte o schimbare politică în România, în prima scrisoare ce 'mă adresază mă întrebă: sosit-a ceasul unui monopol al alcoolului în România? Dar de și cunosc cestiunea, nu sunt atât de lămurit asupra avantajilor bănesci pe care le-ar da.

O experiență foarte interesantă se face acum în Rusia.

Orice altă experiență ar fi fost fără utilitate, dar Rusia seamănă cu noi foarte mult ca condiție climaterică, ca condițiunii economice, ca materie administrativă, ca rărima a populației și pentru Basarabia chiar cu cestiunea vinului și a alcoolului care se poate scoate din residuurile vinului.

Rusia de abia a început, până acum rezultatele bănesci nu sunt așa pe cât se așteptau, dar o experiență și de sigur că e o fericire pentru noi, că experiența în loc să o facem noi, o face alții.

De altmintrelea am avut fericiri de acestea la multe reforme, chiar la cele politice, și știți bine că nu am prea profitat. Cu toată reaua experiență a altora, am imitat unele lucruri pe care experiența le arătase rele.

Am făcut experiențe și noi pentru alții în alcătuirea unei părți a învățământului și nu cred că ne va imita nimeni.

Iată ce aveam de spus. Mai mult nu pot să spun, dar afirm d-lui Zăgănescu că așa cum s'a alcătuit budgetul anului acesta și cum 'l veți vedea din raportul d-lui raportor, din raportul excepțional al raportorului nostru, e o îndrumare spre budgetul definitiv al țerei, și dupe ce

vom face budgetul de anul acesta așa cum s'a alcătuit, vom putea fi mândri că am făcut o operă neperitoare, dacă vom continua și la anul tot așa. Suntem foarte de parte de a crede că aședarea financiară de anul acesta e definitivă; vom face și la anul economii cu mai multă prevedere și vom avea și un an de studii pentru aședarea resurselor cu mai multă libertate.

Atunci, d-lor, avem convingerea că vom aședa pentru lungă vreme finacele țerei, și vom inscrie în istoria acestui partid o pagină din cele mai frumoase, care ne va da adevărata popularitate, acea care nu se resfrânge în aplausele de astăzi, dar în aprecierea serioasă de mâine a omului pe care l'ai scăpat de primejdie.

De acea să nu scontăm viitorul, fie-care și cu munca ei. Pentru sesiunea actuală ați lucrat nu se poate mai bine. Suntem pe cale de a face legi care vor schimba cu totul fața țerei, e reforma codului de comerț, a cărui discuție o vom incepe în curând. Am așezat prin noua alcătuire budgetară pe cât se putea mai bine, pentru acum, finacele României. La toate cele-alte lucruri care s'au ridicat, vă afirm, trebuie să ne gândim, și incheiău dicând; nu am se fac nici o declarațiune în privința monopolului alcoolului.

Aștept experiența Rusiei; până acum nu mi s'a părut tocmai-tocmai cum m'am așteptat eu.

În tot cazul nici gând nu am să mă ocup de această idee astăzi, căci nu este la ordinea zilei în țara românească. (Aplause).

CESTIUNEA ȘCOALELOR DIN BRAȘOV

Sedința Camerei de la 29 Ianuarie 1900.

Discurs rostit în discuțiunea generală a proiectului de lege pentru capitalisarea sumei de lei 38.500 pe an, rentă în valoare de 964.000 lei, pe care Statul român o datorea bisericii Sf. Nicolae din Brașov pentru gimnaziul și școala reală greco-orientală-române din acel oraș, întreținute de numita biserică, precum și pentru deschiderea unui credit extra-ordinar care să servească la plata sumei de 115.500 lei, datorită acelei biserici pe timpul celor din urmă trei ani. Cu ocazia acestei cestiuni opoziția, prin graiul d-lor I. I. C. Brătianu și N. Săveanu aduce în debateri întreaga cestiune națională cu care chestia școalelor din Brașov se identificase. Imediat însă după discursul d-lui Take Ionescu proiectul e luat în considerare cu 96 bile contra 6.

Domnilor Deputați,

După explicările date de colegul meu de la externe, căruia, țin să se știe, îi revine primul merit pentru ferici-ta și buna deslegare a cestiunii, (aplause); după cuvîn-tarea de erii a d-lui Delavrancea, pe care 'l priveam la tribună și mă întrebam cu ce seamănă și 'mi inchipuiam acele limbă de foc pe cari le vedeți în pictura religioasă primitivă, cari sunt infipte jos la pământ, dar cari cu virful lor se mișcă în aer și ard, așa 'mi pare d. Dela-vrancea la tribună, ar fi fost de prisos să mai iaă cu-vintul dacă nu mi-ași cunoaște adversarii, și dacă nu ași ști că atunci când d-lor, au început discutarea acestei cestiuni prin vorbele: «la 28 Aprilie 1898 d. ministru de finance a făcut o interpelare,» tăcerea mea ar fi fost in-terpretată drept slăbiciune, ar fi fost interpretată drept alt-ceva de cât respect pentru vremea d-vostre, ca să nu mai demonstrez ceea-ce s'a demonstrat cu prisos.

Acesta este, d-lor, și cuvintul pentru care am ținut ca după remanierea ministerială, de și părăsisem ministerul instrucțiunii publice, să nu cer M. S. Regelui să facă

un alt Mesagiū de cât acela pe care l'am depus eū, Mesagiū pe care l'iscălisem înainte de a fi incetat să fiū ministru al instrucțiunei publice. Știam că dacă meritul soluțiunei este al guvernului întreg, al președintelui consiliului, care a pus energie și hotărâre în această cestiune, și al ministrului de externe care a condus negociațiunile, știam foarte bine însă că răspunderea are să fie a mea, fiind-că aproape se implinesc două ani din viața mea, de când cu voință, sau fără voință am stat înainte pe această cestiune, am primit lovituri, și slavă Domnului am dat și eū. (Aplause prelungite).

Când v'ați hotărât d-voastre să discutați cestiunea aceasta v'ați adus aminte poate de vorba lui Danton: *în-drăsneală*, și ați uitat că îndrăsneală fără îndrăsneț nu inseamnă absolut nimic.

Partidul d-voastre care acum nu 'mă inspiră nici un fel de sentiment de ură, ci mai mult de milă, a rămas cu o mare dosă de îndrăsneală; dar Dumnezeū îi refușă de cât-va timp incoace să se mai nască în rëndurile lui îndrăsneți. Și atunci fiind-că n'ați fost în stare să ridicați cestiunea unde ar fi trebuit s'o ridicați, și fiind-că n'ați avut prudența să o mențineți acolo unde numai o puteați menține, ați făcut îndrăsneală fără îndrăsneți.

Ați aruncat o vorbă: *s'a speculat cestiunea națională*; și v'ați inchipuit că puteți să disculpați politica d-voastre în această cestiune, discutând numai cestiunea școalelor de la Brașov, care nu este de cât un incident, un episod în politica d-voastre națională. (Aplause).

N'ați înțeles că, numai două roluri vă erau posibile: unul să discutați incetinel dispozițiunile de detaliū din această invoială și să arătați ce s'ar fi putut face mai bine; altul mai mare, de sigur nu de talia d-voastre, nu să aruncați doar o vorbă «s'a speculat în cestiunea națională,» dar să vă luați de piept cu noi pe această temă, dacă erați în stare!! (Aplause).

Profit de această di, probabil cea din urmă, în care se vorbește în Parlamentul român de cestiunea de la Brașov; profit de această di, ca să fac eū ceea-ce nu ați putut să faceți, de și încă odată, vă declar că, după d. Delavrancea, nu o voiū face tot așa de bine, fiind-că nu se

poate ca în aceeași cestiune să se pronunțe două discursuri ca ale d-lui Delavrancea.

Să luăm prima cestiune, episodul. V'a plăcut să faceți din cestiunea de la Brașov, un fel de simbol al politicei d-voastre în cestiunea națională. În această materie voiți literatură simbolistă; aveți gustul cam decadent, sfârșitul veacului. Fie! Să luăm de simbol cestiunea de la Brașov și să vedem dacă simbolul corespunde cu entitatea întregă, și dacă da sau ba v'ați purtat în toată cestiunea ca în cestiunea de la Brașov.

Noi cu toții avem un mare cusur în cultura noastră: cunoaștem prea puțin istoria neamului nostru, cunoaștem și mai puțin istoria vecinilor noștri. Sunteți mulți aci în această Cameră, cari cunoașteți foarte bine istoria Franciei și a Germaniei, și cunoașteți mai puțin istoria Românilor; și sunteți și mai mulți cari cunoașteți istoria tuturilor țărilor din Occident și cari de abia aveți o idee vagă despre istoria Poloniei și a Ungariei.

Este o mare lipsă, lipsa aceasta, în cultura noastră națională. Pentru cine însă îi place să pătrundă tainele veacurilor trecute, pentru acei cari nu cred că România s'a înființat ca o colonie australiană, un fel de Melbourne sau Sidney român, de la 1821 sau de la 1848, pentru cei cari știu că acest neam de 18 veacuri locuiește aci și că a avut istorie, când nescrisă, în vremurile vechi, când scrisă în timpurile mai noi, pentru cei cari citesc această istorie și în virfurile munților și la izvoarele riurilor, pentru toți cei care știu că separațiunile politice dintre diferitele părți locuite de Români nu au fost nici odată și separațiune culturală, și că viața sufletească a fost așa de legată între Românii de aici și cei de dincolo, în cât una nu se înțelege fără cea-altă, cestiunea de la Brașov este ca acele fosile infime pe cari le găsești într'un strat geologic, ultim rest al unei întregi vegetațiuni. Este ultimul fosil al legăturii acesteia seculare așa de încheiate, în cât nimic nu o poate desface; da, nimic nu putea desface viața Românilor de aci de viața Românilor din Ungaria. (Aplause).

Citeam acum 3—4 zile o carte pe care v'o recomand tuturilor, este cartea unui scriitor de Bertha, având ca titlu: «Românii și Maghiarii în fața istoriei,» scrisă după

documente ungurești, luând punctul de plecare curat unguresc.

În partea 1-a veți găsi ridicula teorie a lui Rössler, devenită și mai ridiculă de când a fost împodobită și readusă în discuțiune de Rethi.

Partea 3-a: «Românii în serviciul reacțiunei,» titlul singur ne spune în destul ce este. Dar foarte interesantă este partea 2-a, pe care eu mai-mai aș primi-o căci veți vedea ce bine se pune în lumină, chiar pentru publicul din Occident, cum și în epoca Huniașilor și în epoca lui Radu Șerban, și în a lui Petru Rareș, și în a lui Mihaiu Viteazu, până chiar și în epoca lui Brâncoveanu, cum este de legată istoria noastră de istoria vecinului, cum nu poți cunoaște istoria unuia, fără istoria celui-alt.

Ei bine, așa erau legăturile, în cât biserica Sf. Nicolae a fost vecinic înzestrată, vecinic i s'a recunoscut drepturi de către Domnii țerilor românești, așa că astăzi, cel din urmă ceas în care se constată, se întărește definitiv acest drept, este un moment din viața românească, în care toți trebuie să simțim o adâncă și puternică bătae de inimă, pentru că în acest mic proiect de lege de 38.000 lei se oglindește un trecut întreg din istoria noastră. (Aplause).

Legăturile politice s'a slăbit mai de mult, legăturile religioase s'a slăbit cele din urmă, și ultima slabire a legăturilor religioase s'a făcut tot sub guvernul liberal, când cel din urmă mitropolit ales aici, a comunicat alegerea lui mitropolitului de la Sibiu, și în loc ca comunicarea să se facă direct de la mitropolit la mitropolit, cum se făcuse de către ultimul mitropolit, ales sub conservator, ea s'a făcut prin oficiul ministerelor de externe din București și din Viena. S'a încercat Mețianu, după alegerea lui, ca să restabilească din nou comunicațiunea directă, dar ministru Szell a spus în Camera din Budapesta că lucrul acesta nu se va mai tolera. Era greu să lase prim-ministrul ungar, un obicei de la care se depărtase de mai înainte chiar guvernul României. (Aplause).

Așa a vrut soarta ca acest ultim rest al unor legături istorice să dispară tot în vremea d-voastre! Și vorbiți de speculă! Fie! Vă iaș cuvîntul, îl întorc în contra d-voastre; în contra d-voastre care numai v'ați lăudat cu vorba na-

ționalism, în contra d-voastre, cari de atâtea decenii, așa alți calomniat pe adversarii d-voastre, în cât ați otrăvit generațiunile tinere. (Aplause prelungite).

Da, ați otrăvit tinerețele oamenilor; le-a trebuit vârsta bărbăției ca să și desmeticească mințile, să vadă limpede și să cunoască adevărul.

De aceea a voit soarta, d-lor, a voit soarta răsbunătoare, ca acel partid care a speculat tot-d'a-una pe ideea că adversarii sunt nepatrioți și că numai ei sunt naționaliști, să cadă cum a cădută, tocmai pe această cestiune. (Aplause).

De aceea simțiți că vă arde! Cum să nu vă ardă? Este ca și când acelaia care n'are de cât bani 'i-ai luat banii; acelaia care nu are de cât onoare, 'i-ai luat onoarea. D-voastre n'aveați de cât această legendă, și de sigur vă arde cumplit când vi se ia și această legendă. (Aplause vii).

Dacă am avut norocul să fiu 2 ani, nu în capul luptei, — nimeni nu este în cap, — dar în vârful săgeții, aceasta este un noroc, de care mândru sunt. Și dacă astăzi mi s'ar curma dăilele, nu de către diarele d-voastre, cari declarau că m'am sinucis (ilaritate), ci prin hotărârea celui ce stă d'asupra noastră a tuturilor, așa dice: «acum liberează pe robul tău, Stăpâne, că o faptă bună am îndeplinit!» (Aplause prelungite).

Diceam că din vremuri vechi biserica Sf. Nicolae avea drepturi în această țară.

La 1860 se hotărăște Sf. Nicolae să ceară să i se recunoască drepturile. Ce face cel d'ântéiă lucru? Se adresează guvernatorului Transilvaniei, și 'i spune: pe basă de drepturi vechi, am să cer de la guvernul Principatelor o despăgubire, și după ce anunță pe guvernul Transilvaniei face cererea aci și capătă despăgubirea cum o știți.

La 1875 ordonanța ministerială în Ungaria, prin care se oprește bisericile și școlile de a primi ajutoare de la State și de la Domni străini. Ce face Sf. Nicolae? Numeste o comisiune de 2 membrii; pe profesorul Meșotă și pe negustorul Popovici, cari se duc cu un memorandum la Sibiu la mitropolit, arătând că dênșii au drepturi vechi și nu 'i privește ordonanța din 1875.

Ministrul Széll a spus la Pesta, că acel memorandum a existat, dar mitropolitul nu 'l-a înaintat guvernului.

Uitam: la 1868, sub ministerul lui Kogălniceanu, lui *marele* Kogălniceanu, pe care istoria 'l va crește pe atât pe cât va scădea pe alții pe care 'i-ați prea mărit (aplause), sub ministerul marelui Kogălniceanu, cere guvernul austriac ca anuitatea să se plătească prin consulat, și se plătește în 1868, în 1869 până la 1874 prin consulat.

La 1875, cum vă dic, ordonanța și memoriul; biserica continuă a'și primi anuitatea.

Vine la 1883 o lege în Ungaria — vă voi citi-o — care formal conține aceeași interdicere ca și ordonanța din 1875, și biserica continuă a'și primi anuitatea.

Și o primește până când? Până la 1895, și la 1895 *incetează* anuitatea. Pentru ce și cum? Vom vedea imediat; dar încetează anuitatea. De la 1895 până la 1898, nici din partea guvernului Ungariei, nici din partea guvernului României, nici o comunicare bisericii S-tului Nicolae că 'i se suprimă anuitatea. Reprezentanții bisericii vin la București și cer. Ușile ministerului le stau închise, absolut închise. Noi cari știam lucrul, în calitatea mea de fost ministru de Culte, știam, bine înțeles, n'am deschis gura. Credeam că nu puteați, nu știam că suprimașeți anuitatea înainte de a vi se cere. (Aplause).

Atât nu vă bănuiam nici eu. Cât erați în realitate, nici eu nu vă bănuiam!

La 1898 Aprilie 28, interpelez eu. Vedeți dată ciudată, Aprilie 1898, și tocmai după ce interpelez eu, faceți d-voastre propunere guvernului ungar, la 28 Noembrie 1898; propunerea rămâne propunere până la August 1899, când se primește soluția de ađi. Și la această potrivire de date, în contra căreia nu e posibil, nici comentarii, nici nimic, vă închipuiți că veți găsi ființe în această țară, așa de bătute de Dumneđu și la minte și la inimă, în cât să mai creadă legenda d-voastre, și în loc să vadă aceste date, să se ocupe de comediile d-voastre, că actul citit de mine a fost scris de Ianksó, ori de Manksó, de Șandor, ori de Benedikt? Acestea sunt copilării, nu sunt lucruri de oameni serioși!

Dar, d-lor mai departe, care era starea legală a bisericii S-tului Nicolae, înainte de această soluție? Căci ca să judeci soluția în sine, trebuie să veđi mai întâiu care e starea legală în regatul Ungariei? În regatul Ungariei

școalele confesionale sunt permise, și ele au și un caracter național, dar să nu vă închipuiți că în regatul Ungariei sau în veri-un alt stat din lume există școale și biserici în care statul nu are nimic de spus. Aceasta ar fi o iluzie pe care nu trebuie să v'o faceți, și când d-voastre săriți în sus la cuvântul control, aceasta dovedește că așa de puțin v'a interesat cestiunea, în cât veți fi făcut poate voiage de agrement în Ungaria, dar nici o-dată nu v'ați dat seamă să cunoașteți care e starea legală a bisericii românești din Ungaria și a școalelor românești.

Iată starea legală :

Legea care a creat autonomia bisericii greco-orientale-române, legea din 1869, spune: «pe lângă susținerea în întregitate a dreptului de supremă inspecțiune al Majestății Sale.»

Iar legea din 23 Maiu 1883, asupra școalelor medii spune despre școalele confesionale :

«Ministrul de culte și instrucțiune publică îngrijește, ca ori-ce avere a școalelor și cu deosebire fundațiunile făcute pentru scopuri școlare, plasate la loc sigur, să se întrebuințeze regulat spre scopurile la cari sunt destinate; drept aceea are dreptul a pretinde din timp în timp conpecte autentice despre starea averii școlare, despre modul ei de plasare și despre administrarea ei.»

Dovadă că aceasta este legea Statului ungar, și că s'a aplicat în tot-d'a-una școalelor din Brașov, ca și tutulor școalelor, este că în Iunie 1898, o comisiune de anchetă a stat la Brașov și a inspectat 10 zile toate socotelele școalelor române din Brașov. Prin urmare, când vorbiți de control și când aveți aerul să diceți că prin soluțiunea noastră se creează un control deosebit, ori se schimbă situațiunea școalelor române din Ungaria, aceasta dovedește una din două: ori că spuneți știind că este alt-fel, ori-că vorbiți fără să știți,—și într'un cas și în altul tot așa de vinovați sunteți.

Absolut nimic nou: guvernul are dreptul să vadă dacă banii, destinați școalelor, merg la școli; aceasta nu înseamnă amestec în școală.

A, d-lor, știți când are guvernul ungar dreptul să se amestece în școli? Când dă el o subvenție.

Așa este cu gimnasiul de la Beiuș. Guvernul ungar dă

subvențiune și atunci, conform cu legea, pe măsura subvențiunii pe care o dă, adică pe măsura în care subvențiunea se întrebunțează la susținerea școalelor are și el dreptul să numească parte din personalul didactic. Aceasta este legea ungară, și pe această basă s'a hotărit ca la Beiuș să se facă cursurile în limba maghiară.

La Năsăud cestiunea este alt-fel: la Năsăud este un fond al foștilor grăniceri; grănicerii erau în majoritate români, dar nu erau numai români, de aceea fondul fiind considerat ca neavând un caracter confesional, asupra gimnaziului din Năsăud, susținut din acel fond, evident că altele sunt drepturile guvernului. Acesta este, d-lor, adevărul adevărat.

Și atunci, d-lor, care a fost soluțiunea ce s'a dat? Ca să judecați soluțiunea bine, ar trebui să vă aduceți aminte în ce împrejurări am venit eu cu interpelarea în Cameră. Era la 28 Aprilie 1898. Ce se întâmplase? Primise școlile de la Brașov următorul ordin ministerial:

«Această ținută, strict oprită prin lege și la mai multe provocări tănuită, care mai multe institute de învățământ din patrie le-a pus sub influența materială a unui Stat străin și sub o asemenea influență a stat anii de zile, fără știrea guvernului regesc unguresc, ne îndreptățește ca față cu școalele din cestiune, să se aplice cea mai strictă pedeapsă, cuprinsă în art. de lege XXX din 1883, adică închiderea lor...

«Înainte însă de a face pașii de lipsă pentru executarea acestei dispozițiuni, voesc să dau posibilitatea, școalelor centrale din Brașov, pentru mai departe subsistență, și aceasta în modul următor: să bine-voești excelența ta să aduci acest rescript al meu la cunoștința senatului școlar al consistoriului archidieceșan, care, după cum sunt informat, se va întruni în ședință cât mai în grabă, și a'î comunica că, față cu școalele din cestiune pentru ținuta eforiei, care a călcat ordinațiunea de oprire și dispozițiunile legii, și institute din patrie, în mod ascuns le-a pus în dependență materială de guvernul unui stat străin, pentru această ținută am intențiunea să aplic măsura cea mai aspră, de la care numai în acel cas m'ași abate, dacă senatul școlar al consistoriului de sub președinția excelenței tale, interdicând, eforiei din Brașov, facultatea de

a primi, sub ori-ce nume și sub ori-ce titlu, ajutor de la guvern său de la Domnitor străin va suplica la mine pentru ajutor de la Stat, spre scopul școalelor. In ce privește o asemenea suplică, pot asigura pe excelența ta, din capul locului, despre buna mea voință și in legătură cu aceasta, despre aceea ca să păstrăm neatinsă limba română, ca limbă de propunere, și caracterul confesional al școalelor.»

Făgăduiala ministrului că, dacă va da o subvenție, tot va păstra limba română ca limbă de propunere, evident că trebuie să fi fost sinceră, dar era o făgăduială de ministru, nu era un text de lege, și legea, după care ministru ar fi dat subvențiunea, l' autorisa pe dînsul, ori pe succesorul său, ca ori cînd să numească personal didactic.

Aceasta era situațiunea care se făcuse școalelor de la Brașov: închiderea sa și promisia de subsidii de la guvernul unguresc.

Dar mai era, d-lor, încă o grijă, era că din faptul d-voastre, că vă grăbiserăți ca să tăiați ori-ce subvenție, înainte chiar de a vi se cere, școalele nu mai aveau cu ce să mai meargă înainte, își mîncaseră fondul de pensiune și de la sine ar fi trebuit să inceteze dacă nu s'ar fi întîmplat norocul ca țara să scape de d-voastre. (Aplause).

Atunci numai după trei ani, m'am hotărit să interpelez. Bine am făcut de am interpelat, fiind-că de la 1895 până la 1898, nu făcuserăți nimic, și tocmai la Noembrie 1898 v'ați hotărit să intrați in tratative, să faceți o propunere, care nu a fost primită, dar să o faceți. Dacă nu interpelam nu știu dacă faceți propunerea de la 1898; pentru că nu am de ce să cred că un lucru de care nu v'a durut inima trei ani de zile, să cred că v'a apucat dorul tocmai atunci. Nu cred că v'a apucat dorul, dar va coprii teama. (Aplause).

Iată de ce am stărnit furtuna. Iată pentru ce, după ce tăcusem trei ani de zile am făcut atunci interpelarea; și declar că am făcut bine, și dacă ar fi să o mai fac, ași reface-o încă odată. (Aplause).

Acesta e adevărul.

A! Duceți: dar in soluția dată sunt lucruri cari 'mi displac.

Înainte de toate, vă întreb: cum îndrăzniți d-voastre să discutați soluțiunea dată?

Ați fost la guvern trei ani și jumătate, de ce nu ați dat o soluție? Fiind-că v'am turburat noi? Trei ani de zile nu v'am turburat; de ce în trei ani de zile nu ați dat o soluție?

Nu ați putut? Atunci de ce credeți că am fi putut noi să dobândim o altă de cât cea pe care am dobândit-o?

Nu ați vrut? Atunci moralmente nu aveți dreptul să discutați soluția cu noi.

Nu puteți să eșiți din această dilemă: ori n'ați vrut și n'ați cerut, ori ați cerut și n'ați putut obține, și atunci iarăși nu aveți dreptul să vorbiți, nu din neputința morală, dar din neputința intelectuală. (Aplause).

Adversarii d-lui Szèll, mai inteligenți de cât d-voastre, au simțit mult mai bine cât de durabilă este de aci înainte viața școalelor din Brașov, și ce avantajii este pentru ele că într'un act internațional se vorbește despre existența lor pentru vecie.

Iată, d-lor, ce citesc într'un jurnal *Maghiar-Szö*:

«De alt-fel este bine pentru români, că banii se depun la casa centrală a Statului, căci fiind vorba acum de o *convențiune* între cele două State, pe care ambele părți sunt datoare a o respecta, *Statul maghiar poate fi constrâns ca să respecte convenția, dacă ar încerca s'o neso-cotească într'un fel sau altul.*

«Dacă capitalul ar fi în mâini străine, atunci Statul maghiar 'l-ar putea confisca mai cu înlesnire, precum a făcut cu fondurile din Blaj; pe câtă vreme acum mâinile îi sunt legate prin o *convenție internațională*, care 'i impune nu ca să dispună asupra banilor, ci să răspundă de ei pentru vecie.»

Dar numai atât?

Credeți d-voastră că este o invențiune această depunere la casa centrală de Stat?

Mai întâiu vedeți buna credință a noastră.

În nota diplomatică se țice: «casa de depuneri și consemnațiuni;» și în expunerea de motive s'a puz în parantes: «casa centrală de Stat.» De ce? Fiind-că vă cunosc și mă așteptam să'mi diceți: nu se chiamă pe

ungurește casa de depuneri și consemnațiuni, ei se numește *allam penzlar*. (Ilaritate).

În notă este cuvântul frances, identic cu cel român: «casa de depuneri și consemnațiuni,» totuși am pus și în parantes: «casa centrală de Stat,» și așa fi pus și în ungurește dacă puteam face plăcerea d-lui Sturdza.

Dar, d-lor, la această casă centrală de Stat stau toate fondurile bisericeii române unite, și stau toate fondurile și altor biserici; au stat și fondurile bisericeii ortodoxe până pe la 1870.

Acesta este adevărul.

Dar, d-lor, diceți d-voastre, aceasta este o concesiune. Evident că este o concesiune, căci așa fi preferat să dau bani direct bisericeii Sf. Nicolae.

Dar când d-voastre nu ați putut să dați venitul a unui milion bisericeii Sf. Nicolae direct, cum credeți că așa fi putut să dau eu capitalul de un milion direct bisericeii Sf. Nicolae? (Aplause).

Cum vă închipuiți lucrul acesta?

Dar mai departe.

Credeți d-voastră că era situațiunea noastră întregă când tratam cu guvernul ungar? Nu. Era nota d-lui Sturdza. Asta nu putea să fie, cum s'a dis, limita extremă, căci la prima cerere nu am auzit nici o-dată ca cine-va să ceara tocmai limita extremă; la început omul cere maximul și pe urmă la tratație lasă la limita extremă.

Ei bine, chiar această primă cerere nu era făcută în-în-drăsneț. În-drăsneț era să ceară să capitalizeze un milion și să'l dea bisericeii Sf. Nicolae; dar cu abilitatea d-voastre nu ați vorbit nici de Sf. Nicolae, unde știți că nu se va accepta, nici de casa centrală, unde știți că sunt banii celor-alte biserici, și ați ales mitropolia din Sibiu, care nici o-dată nu putea să țină banii, ci trebuia să'i ducă la casa centrală, dacă nu i se permitea să'i dea bisericeii direct. Scopul urmărit era ca răspunderea de a se duce banii la casa centrală să nu o luați d-voastre, ci să o aruncați pe spatele mitropoliei din Sibiu. O asemenea politică nu este demnă de noi. (Aplause).

Dar numai atâta, d-lor? Care era cestiunea între noi și Statul Ungar? Are dreptul său nu are biserica Sf. Nicolae la o rentă? Are său nu are drepturi biserica Sf.

Nicolae în contra Statului român? Aceasta era cestiunea.

Credeți, d-voastre, că s'a întărit punctul de vedere românesc în această cestiune, când s'a suprimat servirea rentei îndată ce ați venit la putere?

Un lucru era de care eram siguri, că suntem datori să plătim această rentă, și că față de Sf. Nicolae, ca și de ori-ce alți creditori nu ne este permis ca să suspendăm plata.

Ei bine, în ziua când, fără să v'o ceară guvernul ungar, ați suspendat plata, nu înțelegeți că a-ți aruncat d-voastre banuiala că nu este aci o datorie a Statului, ci că este o subvențiune pe care nu voiți să nu îndrăzniți să o dați? Și nu înțelegeți în ce situație grea ați pus pe succesorii d-voastre, cari trebuiau să țină: suntem datori să plătim o rentă și ne este rușine să nu ne putem plăti datoriile?

Dar mai era un lucru la care nu v'ați gândit.

Știți ce a jignit pe guvernul ungar în privința acestei rente? Să v'o spun eu: a creșut guvernul maghiar multă vreme că din faptul că plătim o anuitate bisericeii Sf. Nicolae, noi exercitam și un control în direcțiunea și tendințele școlii de la Brașov. Comisiunea de anchetă, care a fost la Brașov, în zădar a căutat o urmă de asemenea control, care o declar, nici o-dată nu a existat.

Apoi, d-lor, d-voastre, în ziua în care ați ținut: nu mai dați anuitate pentru că nu'mi place cutare popă, pentru că nu'mi place cutare efor; în ziua în care ați șoptit: «ași plăti dacă s'ar schimba eforii,» nu înțelegeți că în ziua aceea ați dat plății Statului român un alt-fel de caracter, în cât nu mai este demn să mai ceri unui Stat oare-care să primească un ast-fel de lucru? Căci eu nu pot să cer de la Ungaria să primească lucruri pe cari nici eu nu le-ași primi la mine, și ar fi lucru imposibil ca Ungaria se primească ca o țară străină să influențeze sau să poată influența printr'un ministru al seii direcțiunea unei școli din Ungaria! În ziua când ați făcut aceasta, ați stricat caracterul anuității, ați stricat renta și ați pus-o în drumul tuturilor argumentelor șovinilor — sunt pretutindenii — din Ungaria. Ce v'a orbit? Ați vădit poate că nu sunteți populari în Ungaria și v'ați supărat; nu v'ați săturat cu depeșile pe cari vi le trimite la Sf.

Dumitru; nu v'a fost destul să faceți adițiunea cărților de vizită! Eu am avut un fecior, care 'mi a spus câte cărți de vizită am primit, și m'a pufnit risul. Și mi s'a întâmplat pe urmă să ved pe un om de Stat că publică la jurnale câte cărți de vizită a primit! Nu v'ați satisfăcut nici cu tot felul de depeși, cari se cam înmulțesc când se apropie rata creditului funciar rural (Aplause). Nu v'ați mulțumit cu pantahuzele cari se cam potrivesc cu listele scontului de la unele bănci; nu v'ați mulțumit cu bilele pe care vi le dădeau deputații d-voastre, bile, fiind-că numai atâta puteau să vă dea. Ați voit să fiți populari și la românii din Ungaria, și fiind-că la Brașov popularitatea d-lui Sturdza era în scădere, atunci v'ați năpustit asupra acestei anuități, ați tăiat-o fiind-că nu vă plăcea fața celor cari veneau la București s'o ceară!

Acum că v'am arătat că nu este vorba de nici un control deosebit, de nimic alt-ceva de cât că banii în loc să stea în lada Sf. Nicolae, să stea în lada de la Budapesta; că ați vădut în proiectul de lege încă o modificare, că de unde d. Sturdza vorbise de renta română de 4%, cu am adăogat renta română 4% perpetuă și nominativă. (Aplause). Că ați vădut că biserica Sf. Nicolae este mulțumită și fericită, și că a și dat o petițiune la tribunal, prin care a cerut închiderea dosarului și în care adăoga: «comitetul parochial al bisericei Sf. Nicolae din Brașov șiși rezervă însă toate drepturile sale în contra Statului român, în cazul când venitul capitalului depus nu va fi primit regulat și la termen de președintele comitetului parochial al bisericei Sf. Nicolae din Brașov, pe seama școalelor sus numite, așa cum sunt cele organizate astăzi, precum și pentru neprimirea sumei de lei 115.000 (una sută cinci-spre-dece mii), care represintă venitul pe ultimii trei ani,» de ce vă mai plângeți?

Și îndrăsniți să scriți la jurnalul d-voastre că ne-am făcut tributari ai Ungariei, și că ungurii vor lua milionul nostru, ca cu el să facă școli maghiare?

D-lor, eu n'am vorbit cu guvernul unguresc, dar m'ași prinde că, prin subscripție publică, s'ar aduna la Budapesta două milioane, cu condițiune ca d-voastre să retrageți milionul de la casa centrală din Budapesta.

Acesta este adevărul, și dacă această soluțiune are me-

ritul să fie bine primită și în Ungaria ca și în România, sunt mulțumit. Soluțiunile în cesiunile internaționale n'au valoare de cât atunci, când nu ating demnitatea nici uneia dintre părți. Am ținut sus grija demnității noastre, și sunt fericit că în această soluțiune și vecinii noștri ved că demnitatea lor n'a fost știrbită.

Pentru ce, d-lor, este așa? Pentru că punctul de plecare a fost recunoașterea drepturilor vechi ale bisericei Sf. Nicolae; acesta a fost punctul de plecare, și a respecta un drept nu poate fi o știrbire a demnității, din potrivă.

Tot din acest punct de vedere procesul pe care l-a intentat biserica Sf. Nicolae a fost lucru înțelept; fiindcă dacă d-voastre, prin faptul că tăiaserăți renta înainte de a vi se cere, dați acestei rente un caracter de favoare, Sf. Nicolae, prin îndrăsneala lui de a merge înaintea judecăței ca să-și afirme drepturile, dovedea că are încredere în drepturile lui. Da, caracterul adevărat al anuității eșia din hotărîrea S-tului Nicolae de a'l dovedi la lumina ții. (Aplause).

Și atunci însă ați fost mici ca în tot-d'a-una. În ziua în care ați vădut trei buni patrioți, pe colegul meu de la justiție, pe d. Maiorescu, și pe d. Vasile Lascar, făcându-se advocații bisericei S-tului Nicolae, ați inventat că n'au mandat, că procura este false — ați publicat niște afișe uricioase — vă trebuia un fals. Vă trebuia ceva mic; asta este partea d-voastre în toate manifestațiunile mari românești. (Aplause).

Căci aceasta vă este caracteristica: nu este cesiune mare pe care să fi fost în stare să o tratați de sus. Să nu țițeți că vina este a Domnului care nu v'a făcut înalți, căci chiar piticii dacă au inima mare se înalță în virful picioarelor, sar, și tot se încearcă să ajungă sus, și câte odată ajung. (Aplause).

Acum, d-lor, am închis cred cesiunea specială a rentei Sf. Nicolae din Brașov, și, primind invitațiunea d-voastre, voi vorbi și de cele-alte cesiuni.

Prima cesiune a fost o cesiune personală: actul meu fals. Vă întreb mai întâiu: ce are a face actul meu fals cu soluțiunea cesiunei rentei Sf. Nicolae din Brașov?

Dar înainte de aceasta, cum numiți cu termenii din

condica penală frasa: «partidul conservator a declarat că soluțiunea aceasta este o trădare națională?» Când și unde a declarat partidul conservator aceasta?

Intr'un articol din luna Maiu 1898, din *Epoca*, articol scris de Cașolțeanu la informațiuni?! (Ilaritate).

Apoi ce? *Epoca*, la informațiuni, este partidul conservator?

Vreți să vă iați *Voința Națională* și să dică că este dânsa partidul liberal? Aceasta nu se poate, d-lor. Faptul acesta, că într'o discuție în Cameră, după ce ai citit atâtea documente, având aerul că tot pe documente stai, să dici că partidul conservator a făcut o asemenea declarație, acest fapt cum se cheamă? Aceasta s'ar chema fals, dar cu o condițiune: știți că se cere la fals spre a fi fals penal, prejudiciu sau putința de a vătăma; or, ceea-ce iese de la d-voastre nu poate să vatem, și de aceea nu 'l numesc fals. (Ilaritate, aplause).

Dar falsul meu? Ce este fals? Am citit un act, și credeți că fiind-că sunt ministru, mă veți incurca și nu voi putea răspunde? Mențin tot ce-am spus. (Aplause frenetică).

Mențin cele patru coloane imprimare, prin cari v'am răspuns la 17 Martie 1898, când am expus toată cestiunea, și n'ați îndrăsnit să răspundeți, de și erați în propria d-voastre Cameră! Ce v'am spus? Că greșisem când afirmasem că amândouă actele fusese semnate Vlasics, că actul al doilea nu era semnat Vlasics: Vă adăogam: se poate să fiu bănuț că cu știință am făcut greșala? Ei bine, d-lor, se poate să am multe cusururi, dar dobitoc nu sunt. (Aplause).

Cum puteam să'mi inchipui că lucrul acesta va rămâne necunoscut? Ce, d-l Vlasics era în busunarul meu? Dar iar spuneam: actul nu este fals, și actul nu va rămâne fals, de cât atunci când mitropolitul Miron va spune că nu 'l-a primit, și de la Budapesta că nu s'a trimis. Mitropolitul a spus încă de la Maiu 1898—și cunoașteți scrisoarea sa — că a primit acel act din gremiul primului ministru ungar. Am ținut acea scrisoare secretă până la Octombrie. Ei, d-lor, în lupta cu d-voastră căpătasem o calitate care în general nu o am: am fost pacient. Am așteptat să vă lovesc atunci când trebuia. V'am lăsat să vă versați toate injuriile, tot veninul, toată ura, toată calomnia, toată pa-

tima patru luni de zile. Și când am crezut că a venit ceasul, atunci s'a publicat scrisoarea care trebuia să vă desmintă. (Aplause).

A spus guvernul ungar că nu s'a trimes actul? Nici nu s'a spus de cine era semnat, s'a spus doar că era scris de unul lăncșò Benedikt, atașat la cancelaria primului-ministru în biuroul naționalităților, inspector al școalelor românești!

Și acesta e actul fals al meu!!

Dar credeți că cu d-lor s'a isprăvit? Dar peste 30 de ani și tot o să vorbească de falsul lui Take Ionescu, dacă vom mai trăi atunci. Aceasta e tactica d-lor: ori cât le-ai dovedi că nu este așa, nu e cu putință să tacă. (Aplause).

D. Sturdza n'a spus oare că n'a cerut intervențiunea în afacerile ungare două ani după ce vorbise la Senat, un an după ce vorbise în întrunirea publică la Orfeu?

Intrebați'l iar, și tot așa o să spună, că n'a cerut nici o intervenție. Ori-ce discuțiune e inutilă cu d-lor; după atâta vorbă, mâine, poimâne o să înceapă iar. Discursul acesta 'l-am audīt de vre-o 15 ori, poate să'l mai aud de vre-o 30 de ori!

Să lăsăm dar la o parte falsul, și să luăm cestiunea cea mai importantă: am speculat cu cestiunea națională. Ce va să dică a specula o cestiune? Va să dică a o introduce în luptele politice de partid, fără nici un interes pentru binele general și numai în scopul de a isbi în adversari. Cred că aceasta e definițiunea.

Când partidul conservator a speculat cestiunea națională? Cine a adus cel d'ântéiū, în numele unui partid politic, cestiunea națională în Parlament? Cine, cine a făcut dintr'ênsa mărul de discordie între partidele noastre politice? Cine a făcut din ea un obiect de luptă politică în țara românească? Partidul conservator? Istoria e proaspătă, sunt de abia șapte ani, și e îndrăsneală fără de seamă ca să uitați ceea-ce s'a petrecut acum șapte ani!

Acum șapte ani ați făcut cea mai mare crimă pe care puteați să o faceți în contra neamului românesc! Acum șapte ani, când s'a suit d. Sturdza la tribuna Senatului și a spus că politica românească e ca să intervină Statul român între românii din Ungaria și guvernul unguresc, pentru a face pe Ungurii să primească programul româ-

nilor din Transilvania, atunci s'a săvârșit păcatul. Atunci s'a comis o îndoită crimă: nu numai că ne-ați făcut de ris în ochii lumei fiind-că a venit d. Sturdza în urmă și a retractat cum a retractat, dar fiind-că ați făcut să se nască dincolo niște speranțe pe care știați că nu le puteți satisface, și ați făcut să creadă tinerile generații de aici că altele erau forțele regatului de cât cele cari sunt, 'i-ați făcut să aspire la o intervențiune la care 'i împingea inimile lor încăldite, pentru ca să 'i aduceți în urmă la realitatea lucrurilor, să 'i adăpați cu desiluzii, să secați în ei toate avânturile generoase.

În acea zi, d-lor, n'ați tâlhărit istoria, cum dicea d. Delavrancea, în acea zi ați tâlhărit speranța și ați tâlhărit și increderea neamului românesc! (Aplause repetate).

Care a fost răspunsul nostru? Din prima zi, de la Alexandru Lahovari, cu elocința lui fulgerătoare, de la Petre Carp, cu ironia lui înțepătoare, și până la cel mai mic, până la mine, cu toți am răspuns că v'am priceput calculul; cereți de la noi sau să vorbim prea mult pentru cei de afară, și să trecem drept niște oameni cari nu știm să respectăm datoriile internaționale, și să ne goniți pe noi, d-voastre, mai buni păzitori ai datoriilor internaționale, ori să vorbim prea puțin și să ne arătați țerei cu degetul, ca pe niște oameni cari nu știu să simță românește. Era un calcul de cea mai strictă conștiință. (Aplause prelungite). Era o crimă cum nu cunosc nici una în istorie.

'Mi amintează atunci scena faimoasă din Hamlet, când arătând cele două portrete mamei sale, 'i spune: «dacă ai fi la tinerețe, când sângele colcăe, când simțurile nu se pot stăpâni, te-ai pricepe; dar la vârsta ta cum poți să stai în așa mocirlă?»

Dacă d. Sturdza ar fi fost un om de 25 de ani, pe care 'l ia un avânt generos, care nu cunoaște nici situațiunea Europei, nici datoriile internaționale, nici puterile României, care nu știe nimic, înțelegeam; dar un om de 60 de ani, când sângele este aproape în ajunul înghețarei; nu, de vină nu este sângele cald, ci veninul rece, (aplause prelungite), este pofta turbată, este nestăpânita râvnă de a fi la putere cu ori-ce preț, chiar dacă ar fi să calce peste tot ce are un neam mai respectabil și mai frumos.

(Aplause). Și nu am așteptat să vin la guvern ca să vă spun că este ireparabilă acțiunea d-voastre, n'am așteptat, și în iuțeala luptei noastre, atunci când de sigur eram mai mult bolnavi de cât oameni sănătoși, v'am spus: «să nu ne facem iluzii, tot va rămâne ceva știrbit; să nu credeți că atunci când vom înlătura fapтуitorul se vor șterge și urmele faptelor lui.»

Și ați repet: multă vreme încă va suferi tot ce este mai înalt în inimile românilor (aplause) de fapta lui Sturdza de la 1893.

După ce-ați făcut aceasta, după ce v'ați presintat sub pretențiunii ca acestea: «Puterea pentru a trăda interesele naționale, aceasta este treaba boerilor. (De a trăda interesele naționale, înseamnă a nu interveni în Transilvania). În asemenea condițiuni nu am dorit, nu am primit puterea nici o-dată și nici de acum înainte nu o râvnim, și nu o voim;» — peste câte-va luni dați un spectacol mai urât de cât al lui Ștefan-cel-Mare, care inghenuchia înaintea lui Casimir, căci el o făcea ca să ceară armată în contra păgânilor care ocupaseră țara, pe când d-voastre ingenuchiați la Iași, pentru a vă păstra niște miserabile cartoane cu portofoliuri ministeriale. (Aplause).

Atunci s'a săvârșit crima, atunci la 1893 în Senat și la 1894 la Orfeu, atunci s'a decorat și Ieszenszky. Credeți că n'o să'i pronunț numele, atunci când veneți cu un ton foarte feciorelnic să ne întrebați: ați luat decorațiunea înapoi? dar poți să ștergi din istoria românilor că a fost d. Dimitrie Sturdza trei ani și jumătate prim-ministru? (Aplause). Atunci la 1893 și la 1894 s'a suprimat și renta școalelor de la Brașov.

Nu revin asupra faimosului, monstruosului discurs de la Orfeu, nu revin asupra delațiunii fără seamăn în istorie care m'a făcut să'i dau numele de Iuda și pe care nu'l regret (aplause); nu revin, fiind-că s'a făcut într'un chip magistral de către d. Delavrancea erii. Dar vă întreb: să'mi arătați în toată istoria, nu în anele penale, dar în anele istoriei, să'mi arătați un exemplu, unul singur de vre-un om care atunci când într'o țară vecină opozițiunea se plânge că Statul vecin trimite bani pentru agitații și guvernul dice: nu, nu pentru agitații trimite bani, ci pentru școli și biserici, să'mi arătați unul care

s'a ridicat din țara incriminată și a spus: nu este adevărat, guvernul țerei mele trimite bani pentru agitații naționaliste. De aceea veți dice: este unic și ori cât ați voi să-i luați răspunderea, nu v'ați putut ridica până la înălțimea acelei crime, căci ca să veți ridicați la această înălțime, ar trebui să fiți în stare să o repetați și eu nu cred că printre d-voastre să mai se poată găsi vre unul care să repete ceea-ce a făcut d. Sturdza la Orfeu la 1894. (Aplause prelungite).

Și atunci, d-lor, ce să mai examinăm restul! Că a venit la guvern și a suprimat anuitatea el singur fără să i-se ceară?

Dar, d-lor, cum să nu o suprime un om care a vorbit cum a vorbit la Orfeu! Nu trebuie să i se ceară. Era destul să ghicească că o să i se ceară unui om care dicea la Orfeu, că banii se dau pentru agitațiuni și nu pentru școli; îi trebuia fatal interpelarea de la Aprilie 1898, ca să'l impingă să facă propunerea din Noembrie 1898. Acesta este adevărul istoric, de el nu veți puteți scăpa. (Aplause prelungite).

Când acesta veți este trecutul, când acestea sunt faptele, când așa ați speculat cu cestiunea națională, îndrăsniți să mai diceți că noi am speculat? (Aplause prelungite).

Ce făgădueli am făcut noi românilor de dincolo, în toiu cel mai mare al opozițiunei? Când spus'am că ne putem amesteca în trebile lor? Când am spus că atunci când vom veni la guvern vom face cutare sau cutare lucru? În această privință puteți citi discursurile din opozițiune toate, chiar cele de la intrunirile publice. Pe nici unul din noi nu 'l-a luat măcar frigurile momentului ca să făgăduiască ceva. Nu am făgăduit nimic. Dorința noastră a fost să facem ceva, să scăpăm ceea-ce mai era de scăpat, dar nu am făgăduit nimic, nu am speculat nimic.

Dar veți dice: ce operă ați făcut? Am făcut opera de călău moral, de executori ai sentinței supreme; am făcut operă de executori implacabili, pentru că crima fusese atât de mare, în cât trebuia și răsplata să fie mare.

Iată ce-am făcut!

Am simțit în inima noastră cum se ridică în valuri indignarea neamului acesta, ne-am atins de durerea și indignarea lui, și atunci ne-am hotărât să lovim cu se-

cura răsbunării pe făptuitori. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Dacă aceasta se cheamă speculă, atunci judecătorul care dă sentința în contra criminalului, speculează dreptatea, atunci călăul care trage secura speculează dreptatea. Și victimă este criminalul care scapă printr'un judecător prea blând și un călău absent.

România a fost judecătorul și noi călăul! Și dacă în această execuțiune am avut și eu de jucat un rol, rolul de a trage sfoara gilotinei, sunt fericit. Este singura sfoară pe care am tras'o în viața mea, și de dânsa sunt mândru. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

RENTA ȘCOALELOR DIN BRAȘOV LA SENAT

Sedința de la 11 Februarie 1900.

Venind în discuția Senatului proiectul de lege pentru renta cuvenită școalelor din Brașov, opoziția prin graiul d-lui P. S. Aurelian și H. Isvoranu, imputa guvernului și mai ales d-lui T. Ionescu că au trădat cestiunea națională și că pe nedrept a fost acuzat d-l Sturdza de trădare; că în tot oasul partidul liberal se consideră *quit* față de trădarea de care a fost acuzat. La aceste acușări au răspuns mai întâi d-nii I. Lahovari, ministru de externe și Th. Văcărescu, după cari intervine și d-l Take Ionescu rostind discursul următor :

Domnilor Senatori,

După discursul de ieri, așa de luminos și de cald al colegului meu de la externe, firesc ar fi fost să nu mai ia nimeni cuvîntul de pe banca ministerială, și adevăr vorbind, absolut nimic nou nu se mai poate spune, căci toate arătările opozițiunii, d. ministru de externe le-a redus, sunt convins, la ceva mai puțin de cât praf.

Dacă am luat cuvîntul, d-lor, este pentru că am fost pus în cauză de către d. Aurelian, care se află în această cestiune într'o situațiune foarte ciudată, căci d-sa până acum un an, în această cestiune, era cu noi, și de acum un an *trebuie să fie alt-fel* de cum era până acum un an.

D-sa a găsit de cuviință să'mi facă mie imputare că am fost prea violent în Cameră, că am vorbit de o execuțiune morală, și să'mi dea și acest avertisment că în realitate nu am ghilotinat pe nimeni.

D-le Aurelian, am fost în Cameră nu violent, dar drept; așa fi fost pe lângă drept și blând, dacă nu eram atacat, căci cum v'am spus, — și în această privință nădăjduesc să nu mă schimb nici o-dată; când voi fi alt-fel să știți

că anii venind asupra mea 'mi vor fi slăbit puterile—v'am spus: nu cunosc altă defensivă, de cât ofensivă; dacă ofensivă mea câte o-dată ustură, vă este ușor să nu suferiți de dânsa: atacați mai ușor. Căci, cum nici o-dată n'am găsit plăcere în atac, ci numai datoria de adevărată defensivă-ofensivă, vi se va răspunde mai cu blândețe. So-coteala mea cu d-voastră e foarte simplă: de câte-orî veți ataca, voiți ataca cu toate puterile; de câte-orî veți ataca cu prudență, vă voiți răspunde cu blândețe, în tot-d'a-una însă cu dreptate și mai în tot-d'a-una ceva mai jos de cât ați merita după faptele și după purtarea d-voastre. (Aplause).

Am vrut să execut un partid politic!? De ce mă credeți un Don Quichotte? Numai Don Quichotte lupta cu ceea ce nu se putea desființa. Nu m'am gândit să desființez un partid politic, ci un om, ceea-ce e alt-ceva. Și nu am așteptat să vii pe această bancă ca să vă spun aceasta. În Cameră, în acea epocă în care noi luptam din toate puterile în contra d-lui Sturdza, când d. Aurelian era calificat de *dispărut*. . .

D. P. S. Aurelian: Nici o-dată n'am fost alături de d-voastre.

D. Take Ionescu, ministru de finance: În cestiunea aceasta a rentei de la Brașov?—mă forțați atunci să vorbesc mai mult de cât ași vrea. . .

D. P. S. Aurelian: Vorbiți cât puteți.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Atunci voiți face istoricul interpelărei mele de la Aprille 1898. În această cestiune absolut pe aceeași linie eram noi și gruparea pe care atunci o dirigiați d-ta, pe care ai părăsit-o dar în care erați atunci, și prin urmare, în această calitate — căci nu se întâmplase partea a doua — vă califica ca *dispărut*. Dar orî cât de dispărut, nu puteți să nu știți ceea-ce am dis, căci s'a publicat în *Monitorul Oficial* și pe câtă vreme nu ați renunțat la viața politică, sunteți presumat că citiți *Monitorul*.

Eu am dis că: «*ne ridicam în contra unui om; îiu să se știe și să se înțeleagă și la aceasta să se răspundă.*» Când prin urmare, am vorbit de execuțiune, nu m'am gândit la copilăria de a desființa un partid. Știu că țara are nevoie de două partide, orî cât de inferior ar fi unul

din ele, țara are nevoie de ele să vie pe rînd la putere și lucru curios, cu cât e mai inferior unul, cu atât vine mai des la putere, din cauza chiar a inferiorității sale poate. Ar fi un păcat, ca să rămână numai un singur partid; știu aceasta, deși s'a găsit un om — unul singur — care să dică că țara a rămas numai cu un partid și că așa este bine. Acesta era șeful d-voastre. A spus-o aici în Senat, acum patru ani, ca prim-ministru! Dar de sigur în mintea mea nu a putut intra asemenea enormitate!

Partidul d-voastre l-am lăsat întreg, neexecutat. Dar diceți că'l urăsc? De ce l'ași uri? Omul urăște din două sentimente: din necaz sau din invidie. Necaz în contra d-voastre? Dar ori de câte ori ați dat în mine m'ați mărit, și dacă ași fi vanitos n'ași avea de cât dorința să mă loviți mai des! Invidie?! Ar trebui să mă considerați lipsit de bunul simț, ca atunci când vă ved pe d-voastre să vă invidiez! (Aplause). Vă inchipuiți acest sentiment, ura în contra d-voastre? Urăști pe cine-va dacă ai inima mică, când acel cine-va stă mai sus de cât tine; dar să vă urim noi pe d-voastră în anul 1900! Credeți-mă, d-le Aurelian, că nu se poate lucrul acesta! (Aplause).

Cu d. Sturdza am dus războiul, nu cu partidul d-voastră și de execuțiunea d-sale am vorbit, da! Diceți că pot regreta imaginea ce am făcut. Nu, nu regret de loc! Dar imaginea era sângeroasă, moralmente, da! Eū, d-lor, după ce am făcut operațiunea, m'i ștersesem sabia pe mîncă și o pusesem în panoplie; credeam că nu o să mă mai servesc de dînsa. Când ați redeschis cestiunea cu acea îndrăzneală de care singuri sunteți capabili, vina mea este dacă, căutându-mi sabia în arsenalul meu, am mai găsit pe tășul ei câte-va picături de sânge? nu știți că din toate lichidele, sângele dispăre mai greu?

Fiind-că, însă, aci în Senat, ați luat-o mai de jos și mai blând, și fiind-că partidul liberal a fost aci reprezentat de d. Aurelian, care este mult mai blând, mai moderat, mai liniștit de cât d. Sturdza, și eū voiū fi mai blând, mai moderat, mai liniștit. Ce nevoie este ca unui om înarmat cu pușca cu cremene, să răspundă cu arma Manlicher? (Ilaritate).

Chiar dacă am arma Manlicher, o voiū ține în arsenal

și voiți lua arma Henri Martini, suficient de bună pentru armata cu care mă bat. (Aplause).

Aceeași este tactica în politică, ca și în răsboaie!

Eu voisem, d-le Aurelian, să vă fac un act de drep-tate, eu voisem să vă scot din păcatele d-lui Sturdza; d-voastre țineți să vă solidarisați cu d-sa; cu plăcere; fie-care își alege soarta care o vrea.

D-voastre la cuvintele mele din Cameră că am contri-buit la executarea șefului d-voastre, 'mi-ați dat un aver-tisment, spunându-mi că în curând voiți vedea că n'am ghilotinat pe nimeni; un dublu avertisment, adresat pe de o parte foștilor d-voastre tovarăși de la *Drapelul* să se grăbească să 'și strângă bagagele, să reîntre în partid, căci d. Sturdza în curând va lua guvernul, adresat pe de alta parte nouă, că d. Sturdza se apropie și să măi slăbim puțin lupta.

Dacă vă închipuiți d-voastre că noi vom desarma fiind-că d. Sturdza se apropie, vă înșelați! Ei bine, aflați: cu d. Sturdza la pământ am putea fi măi generoși, dar cu cât d. Sturdza se va apropia măi mult, cu atât noi vom îndârji lupta noastră în contra lui. (Aplause).

Vă înșelați când credeți că d-sa se apropie!

D-voastre vă închipuiți că oamenii politici sunt în viață fiind-că dau banchete și toastează cu socialiștii?

D-voastre credeți că dacă v'ați adunat în jurul unei mese de vre-o 70 de inși în cari intră și vre-o câți-va anarhiști, aceasta v'a redat viață și că v'ați apropiat de guvern?

Nu, d-lor, d. Sturdza nici o dată nu va putea fi la guvern. Ministru da, guvern nu!

E mare deosebire între a governa o țară și între a fi aci pe banca ministerială.

Se poate ca șeful d-tale să măi fie vre-o dată prim-ministru, se poate; dar adevărat guvern al României, cel în care țara să 'și măi pună încrederea, nu, nici o dată! (Aplause).

D. Sturdza a fost pentru tot-d'auna executat.. *moral-mente*. Vă dau întâlnire, și vă asigur că nu va fi pentru mine fericire măi mare, de cât să 'i declar aceasta în față, când se va întâmpla, dacă se va măi întâmpla, să fie d-sa pe această bancă.

Dar ce este, d-ilor, cestiunea de la Braşov?

Este admisibil, este serios ca să confundați d-voastră toată politica națională a d-lui Sturdza cu un singur incident? Este oare lucru serios ca să mi se spună că d. Sturdza a scăpat din incurcătură pentru că la 28 Noembrie 1898 a făcut o propunere care de altmintrelea nu s'a primit, o propunere îndrăsneată? Aceasta este cestiunea? Dar ați uitat trecutul și păcatele d-lui Sturdza, pentru care l-am luat la socoteală? Aceasta este crima pe care noi i o imputăm? Vreți lămurire? Fie! Să facem istoria cu blândețe și moderațiune, istoria celor 7 ani de când s'a pertractat crima de la 1893.

Fără să se fi petrecut nimic nou în politica europeană, nici în privința relațiilor noastre cu străinătatea, absolut din senin, d. Sturdza la 1893 s'a suit la tribună și printr'un discurs elocuent, cum le face d-sa pe toate, — și în această privință mărturisesc că eu nu pun nici un preț pe elocință, dacă omul nu apără și o cauză bună; în tot cazul nu i fac imputare că nu este elocent, dar că cauzele pe care le susține sunt rele și că le susține și urit, căci dacă ar susține cauzele bune n'ași avea nimic să i imput, (ilaritate); — s'a suit la această tribună și ne-a pisat 3 ceasuri, căci datoria noastră era să l'ascultăm, vedetă chiar ședința de astăzi dovedește că este una din durerile guvernamentale de a asculta (aplause) și în această pisare de 3 ceasuri a ridicat în contra noastră cestiunea națională. Cum cestiunea națională? Ce va să zică cestiunea națională? Cum poate cestiunea națională să fie subiect de dezbateră într'un Parlament, între două partide? Ce se poate discuta între opoziție și guvern? Bunul simț vă spune că numai lucrurile care nu pot căpăta o soluțiune și asupra cărora poate fi deosebire în privința soluțiunii între un partid și cel-l'alt se pot discuta. Parlamentul nu este o Academie în care să se facă geografie sau etnografie a rasei românești, Parlamentul nu este o societate de istorie în care se povestesc 1.000 sau 800 de ani din relațiunile dintre două rase, Parlamentul nu este o facultate de litere în care se fac poesii, elegii în proză asupra suferințelor unui neam, Parlamentul este o adunare de oameni politici, reprezentanți ai țerei, chemați să discute cestiunile asupra cărora ei pot să fie în divergență de o-

piniunii și asupra cărora se pôte da o soluțiune. Dar cesțiunea națională în ce formă ar putea ea căpăta o soluțiune guvernamentală? Când d. Sturdza ne spunea : sunt atâția români pe kilometru pătrat și nu aũ de-cât atâția deputați, foarte bine dar acêsta nu are aface cu politica ! Și unde începea politica? Când d. Sturdza făcea aceste trei propozițiuni : întâiũ, că românii în luptă cu Ungurii aũ dreptate, că programul lor este drept ; al douilea, că programul românilor din Ungaria fiind drept, trebuie îmbrățișat de către guvernul Regatului român, și al treilea că guvernul român, gãsind că programul românilor trebuie realizat, este dator să găsească mijloce ca să facă să se aducă la îndeplinire programul românilor din Ungaria în Ungaria. Și care erau mijloacele ? Toată lumea știe că trei feluri de mijloace sunt : unul, scoți sabia, treci Carpații și, dacã ai nemerit-o, îndeplinești programul românilor de dincolo ; acêsta n'a cerut-o d. Sturdza, de altmintrelea nici nu 'i seamănă. (Ilaritate). Al douilea, te faci samsar cinstit, adică nu nemernic, între guvernul ungar și românii de dincolo. Samsar cinstit, ce presupune ? Că te poftesc cele două părți, căci altminteri știți că nepoftitul nu are loc la masă. Vrea să dică aceasta presupune că românii de dincolo și Ungaria te chiamă arbitru, samsar între ei. Știți că nu 'l poftise nici Ungaria nici românii de dincolo la acest samsarlăc !

Mai poate fi un mijloc politic. Știi de exemplu că există o constelațiune europeană în care concursul tãu, al Regatului român, pe anume parte a constelațiunii este de așa preț, de așa valoare în cât îl poți vinde cu cutare condițiuni, și între aceste condițiuni și aceasta : o schimbare în starea internă a cutărui Stat aliat. Și atunci...

Nu cunosc alt mijloc, nu există altul.

Ei bine, la 1893, d. Sturdza ne-a dis : datoria guvernului Regatului român e să facă să înceteze situația românilor din Ungaria ; guvernul Regatului român are nu numai această îndatorire, dar are și puterea să aducă la bun sfârșit această îndatorire. Singura piedică e că în guvernul României se află niște nemernici cari nu sunt în stare nici măcar să aducă la îndeplinire această îndatorire.

Consecința? Eă, dacă ași fi la putere, ași fi în stare să înțeleg și să aduc la îndeplinire această îndatorire.

Aceasta era discursul d-lui Sturdza.

Dintr'un fel de compasiune pentru partidul liberal, voisem anî întregi să lasăm pe d. Sturdza singur, să ne facem că am uitat că mulți din partid se pusese pe acelaș teren, voisem să scăpăm ceea-ce se mai putea scăpa din cinstea și demnitatea țerei, căci e contra cinstei și demnității țerei ca un partid întreg să fi făcut întîi făgăduelile și apoi înjosirile pe cari le-a făcut un om. Compasiunea noastră ați luat'o drept slăbiciune, și ați vreți să se știe că toți ați fost părtași la acea crimă care s'a sêvêrsit. Pe voia d-voastre!

Să vă arăt dar că și d. Aurelian era de aceeași părere ca și d. Sturdza atunci. Iată ce șicea:

«Cel d'ântîi care a luat cuvîntul a fost d. Dimitrie Sturdza. A venit d-sa cu veri-o cestiune rêsvrătitoare?

«A venit, din contră, cu cestiuni cari sunt la ordinea zilei, și pe cari, ca senator și reprezentant al întregului partid liberal, a găsit de cuvîntă să le expună.

«A venit cu cestiunea românilor din Transilvania.

«...Și apoi, d-le ministru, de ce v'ați ridicat cu atăta furie contra noastră, când d. Sturdza a pus cestiunea românilor din Transilvania și Ungaria în modul cel mai firesc, cel mai liniscit și cel mai neofensiv din tôte punctele de vedere? D. Sturdza s'a mărginit a vă arăta cum stă cestiunea Românilor, cum aă lucrat românii de dincolo, ce aă reclamat ei, și aă întreat pe guvernul român care este modul sêu de a vedea în această cestiune.

«Ce? Adică guvernul român nu trebuie să aibă modul lui de a vedea în această cestiune?

«Credeți că în starea în care a ajuns cestiunea Transilvaniei atăt în țară, cât și în Europa, va fi permis guvernului român să dică: nu mă privesce, nu mă amestec?

«Știți, ca și mine, saă dacă nu o știți o veți învăța, că un asemenea guvern nu ar mai putea sta în capul afacerilor țerei.

«...Ați întreat, d-le ministru, că dacă am fi noi la guvern tot aceleași vederi am avea ca acele rostite de d. Sturdza; vă declar că vom avea absolut aceleași vederi,

căci n'avem obiceiul să spunem într'un fel și să facem alt-fel.

«*D. ministru al domeniilor P. P. Carp*: Vă declar că n'ați face-o.»

Veți vedea ce semeț era d. Aurelian atunci, nu când era la guvern:

«*D. P. S. Aurelian*: D-le Carp, eu știu că d-ta ești prooroc, că între alte calități ai și pe aceea de prooroci; dar să'mi fie permis a declara că în această cestiune am face mai mult de cât faci d-ta.

«Dacă este vorba de a dovânda puterea cu condițiuni cari nu ne convin, noi nu avem nici o grabă de a veni la putere; prin urmare, n'am primi puterea de cât în condițiunile în cari ne-ar conveni, dar nu cu ori-ce preț.»

Si apoi:

«Dacă Ion Brătianu trăia astăzi, fiți siguri că era de mult în fruntea noastră pentru a protesta în contra maltratărilor și persecuțiunilor fraților noștri de dincolo.»

Știți, d-lor senatori, că la d-lor aceasta e ultimul argument: toate merg cum merg, și de odată vedeți că apare Ion Brătianu. Așa, ați vădut erii, când ni s'a spus că Ion Brătianu *avea de gând* să dea o moșie bisericeii Sf. Nicolae din Brașov, dar gravele împrejurări — tot-d'una au avut grave împrejurări! — l-au împedat în cei 12 ani să'si realizeze scopul! Și cum pe Ion Brătianu nu'l mai putem întreba și cum moșia nu s'a dat, ce mai înseamnă proiectul nostru de lege pe lângă moșia ce avea de gând să dea Brătianu în cei 12 ani de putere, dacă gravele împrejurări nu l-ar fi împedat!!! (Aplause).

Așa dar, vă primesc punctul de privire. N'a fost d. Sturdza singurul, nu este păcatul lui singur, cu toții ați afirmat la 1893 și regatului, și românilor de pretutindenii, și Europei că d-voastră, considerați, că așa e situațiunea politică, în cât guvernul Statului român are și datoria și putința să se amestece în cestiunea românilor din Ungaria; că el trebuie să încerce — și cu șanse de succes, căci almintrelea e nebunie — realizarea dorințelor lor, și că d-voastre nu veți primi nici odată puterea în alte condițiuni de cât să lucrați pentru această realizare.

Ei bine, ați venit la putere la 1895 și singura operă ce ați realizat a fost operă de copist la dictarea unui di-

plomaț! V'ați dus la Iași și în genuchi, căci există în-
genuchiări morale, cum există și execuțiuni morale, ați
pus în istoria României pagina pe care o știți! (Aplause).

Aceasta a fost îndeplinirea programului românilor de
dincolo: scuzele de la Iași din anul 1895!

Și d-voastre, îndrăsniți încă, d'abia 5 ani după aceasta,
să ne luați la socoteală și să ne propuneți—căci aceasta
era miezul cuvintărei d-lui Isvoranu—să ne facem chit:
nu vă acuzăm de trădare, Ținea d. Isvoranu, dar să ne
lăsați pe noi în pace pentru trecut. (Aplause).

Cu alte cuvinte un fel de compensațiune a păcatelor
d-voastre reale cu păcatele pe care ni le puteți găsi!

D-lor, compensația aceasta ar fi «răfuială», cum pusesse
în condica de procedură colegul meu. Dar această răfuială
n'o primim. Vă declar d'inainte: nu primim să uitați, nu
primim să ne ertați nimic, din contra, vă rog ca cu toate
puterile d-voastre, fără nici o blândete, să vă puneți în
răsboi; luați artileria cea mare, tunurile de cetate, faceți
apel chiar la trupele cele neregulate, și dați-ne bătălia....
Dar nu ne propuneți pace de felul acesta, în care noi v'am
da pentru tot-d'anna ertare pentru păcate care nu se
iartă de cât la sfârșitul pământului! d-voastre încă nici nu
credeți că ați murit, și noi să vă dăm ertare păcatelor!
Nu, nu putem să v'o dăm.

La 1893 s'a comis prima crimă, primul păcat, căci de
aceea la 1895 s'a înjosit tot ce era mai înalt în neamul
nostru. S'a înjosit și în țară, și dincolo, și în Europa, căci
ați dat acest exemplu Europei — de care vorbiți mereu —
că aceasta este o țară care poate îndura toate. Ce n'ar
putea îndura o țară care poate îndura ca un partid po-
litic, ca un om politic, după ce spune de la tribuna Se-
natului că este datoria neamului acestuia să intervie din-
colo, odată venit la guvern să spună că nici o dată nu a
dis lucrul acesta și să ceară scuze? (Aplause).

O țară care poate îndura asemenea lucruri, este o
țară care nu poate să aibă respectul nimănui și care nu
poate fi ținută în socoteală la Țilele de socoteală! (Aplause).

Aceasta e cea d'întăiu crimă pe care ați comis'o, și pen-
tru această crimă nu vă vom erta nici odată.

Nu este unul dintre noi care să nu se fi simțit mai mic
după săvârșirea faptului d-voastre; căci ce este la urma

urmelor acest patriotism, fără care viața nu ar avea nici o valoare ?

Este mândria trecutului și speranța viitorului. Și când d-voastră ați atentat, când ați tâlhărit din sufletul meu mândria și speranța, ați comis o crimă pentru care nu ve voiți erta nici odată. (Aplause).

A! să ne facem chit, să ertăm păcatele cele fără de ertare?!

Păcatul lui Adam știți cum s'a ertat: s'a făcut fiul lui Dumnezeu om și s'a restignit pe cruce! Ei bine, slavă Domnului nu v'am spânzurat de cât moralicește; mai stați încă spânzurați cât-va timp, ca atunci să pot dice: s'au născut criminali în sânul acestui popor! I-am pedepsit, acum să 'i plângem și să uităm trecutul. (Aplause).

Dar dacă, cel puțin ați fi făcut-o de bună credință!

Atunci când ridicați în românii din Ungaria speranța unui ajutor, pe care știți că nu 'l puteți da, atunci când ridicați printre românii de aici iluziunea unei puteri pe care știți că nu o au, cel puțin să fi fost de bună credință!! Și cum puteți dovedi aceasta bună credință? Foarte ușor: refuzând puterea, măcar unii dintre d-voastre, dacă nu o puteți lua în așa condițiuni în cât să încercăm măcar un început de execuțiune a politicei d-voastre.

Acésta ar fi fost o lecțiune morală să 'l fi vădut pe d. Sturdza, după comediile de la *Orfeu*, după veninoasa lui cuvintare în contra noastră, să 'l fi vădut transformându-se în campion al naționalismului rămânând senator ori deputat, ducând campania în presa din țară și în presa din Europa, făcându-se apostol al unei idei, ași fi dis: este de bună credință. Dar atunci nu trebuia să primească guvernul, nici să facă scuzele de la Iași, nu trebuia să vie chiar d-sa să dărâme ceea-ce făgăduise că are să zidească (Aplause).

Voiți să vă dau un exemplu în privința aceasta? Noi n'am făgăduit nimic în cestiunea națională, tot-d'a-una am spus: nu avem dreptul, și mai ales, nu avem puterea să ne amestecăm, căci în materie internațională, între drept și putere foarte mică este nuanța.

Eă, d-lor, de și n'am spus măcar că vom regula cestiunea rentei, ci din contră, am lăsat să se înțeleagă de multe ori că este așa de compromisă în cât foarte greu

se va putea rezolva, credeți oare că m'ași fi crezut, moralicește, demn, în putere să fiu ministru al țerei, dacă nu se regula cestiunea Brașovului? Credeți că v'ați fi întâlnit cu mine la Noembrie aci, dacă la August nu s'ar fi regulat această cestiune? Credeți că m'ași fi apărat ca un avocat de la judecătorii de ocoale arătând că n'am făgăduit nimic, și n'ași fi simțit ca o obligațiune morală ca atunci când ai sgândărit un lucru ești dator să-l duci la un bun sfârșit, sau să te jertfești?! (Aplause).

Dar nu e un prieten care să nu știe că n'ași fi stat aici!! V'ași fi dat atunci exemplu cum trebuie un om să se poarte ca să capete autoritate într'un neam. (Aplause).

Dar d-voastră nici nu v'ați gândit la jertfa. Din potrivă, ați stricat tot, v'ați micșorat pe d-voastră și ne-ați scădut și pe noi, căci nu e cu puțință, și în țară și afară, să nu ne judece și pe noi după d-voastre, nu mai este cu puțință, ca atunci când aude cine-va despre un om de Stat român, să nu-și dica: trebuie să fie *à la Sturdza*, căci nu se poate să se deosibească așa de mult, când toți sunt dintr'un neam! (Aplause).

Ați comis crima de la 1893. Istoria, credeți-mă nu ve va ierta. Și nu v'a fost de ajuns răspunsul nostru, nu v'a fost de ajuns când ve spunea Alexandru Lahovari: ați început așa, și veți sfârși prin scuse, nu v'a fost de ajuns când ve spuneam și eu, de! mai mititel, dar tot ve spuneam la 22 Decembrie 1893, căci asupra d-voastre nu m'am înșelat.

«Cred, d-lor, că am terminat cu această cestiune națională, și am terminat dicându-ve: doresc, doresc mult să nu se adeverească ceea ce cred eu. Eu cred, că nu a fost din partea d-voastre de cât un calcul greșit, v'ați așteptat să auziți de la noi declarațiuni cari sau să ne facă imposibili peste graniță, sau să ne slăbească în țară; ați calculat că vom ascunde poate tainele inimii noastre și atunci ne veți arăta publicului ca pe niște oameni fără sânge românesc, ori vom spune cuvinte imprudente și atunci să ne arătați Europei, ca pe niște oameni cari nu pot duce Statul român pe calea de conservare, de liniște și de ordine! (Aplause prelungite).

«N'am căzut în cursa pe care ne-ați întins-o. Dum-

«nedeu a voit ca, cercetând in fundul inimei noastre, să «o găsim așa de curată in cât să putem rezista!» (Aplause).

Ați reinceput la 1894. La 1894 nu v'a ajuns ce făcuserăți la 1893; ați mai scoborit cestiunea; la 1893, dacă ați fi fost de bună credință ați fi făcut numai un atentat în contra siguranței țarei, căci calculați rău situația politică a Europei, calculați rău și mijloacele țarei românești; la 1894 v'ați coborât rău de tot. De unde era vorba de niște nemernici, ne-ați transformat în criminali, complici ai unguirilor pentru desnaționalizarea românilor de dincolo. La 1894 ați pronunțat la *Orfeu* acel memorabil discurs pe care l-am scos in ediția mea proprie, căci este unic in toată literatura politică a lumii întregi și vă desfid, ca, căutând chiar in arhivele republicilor italiene din evul mediu, să găsiți ceva care să semene cu acest discurs al d-lui Sturdza. Atunci, in cele 37 pagini mărunț tipărite, ne faceți complici ai maghiarilor; și știți de ce complici? Pentru ca unguirii să desnaționalizeze pe românii din Ungaria cu ajutorul nostru și noi să știrbim libertățile publice din România cu ajutorul unguirilor, ca să fim și noi magnați ca cei de la Budapesta, ca cei cu cari mâncăm trufe și bem șampanie; ați descoperit chiar că in crima noastră avem complici femei, sfișisem prin a corupe tot sexul bărbătesc și ne adresam și la cel-alt sex! A vorbit d. Sturdza 3 ore, d-sa un om responsabil, *fisicesce* neapărat, și ce a spus?—sabia mea și ghilotina mea morală este o imagine de orator, în discursul d-sale nu sunt imaginii de orator, ci lucruri scrise cu scrisul său mărunț, rotund, inghesuit, pe foite, pe cari le citea. Nu știu de unde să vă citez, totul este așa de frumos:

«Aceasta e necesar, pentru că la această incercare de a întuneca și de a suprima cestiunea națională, și-au dat mâna oameni puternici din lăuntru și din afară. (Aplause).

«Și dupe ce a trecut munții, ea a devenit și la noi o cestiune națională de prima ordine, fiind-că am căpătat toți, căți păstrăm numele de român, convicțiunea că boerii noștri, cari astăzi sunt la putere, n'au inimă românească și nu simțesc românește, ci trădau cinstea națională (Aplause).

«Se denunță acestea pentru a asmuți Europa în contra noastră, ca pe urmă să poată, boerii maghiari, maghiarisa

pe românii din Ungaria, iar boerii noștri să-și îndeplinească planul lor de desființare hotărâtoare, de drept și de fapt, a libertăților publice.

«Acum, că ei cred că tripla alianță este un mijloc de a sugruma neamul românesc, boerii mor de iubirea triplei alianțe! (Aplause. Așa e!).

«De aceea, după mine, cei cari astăzi ne guvernează, nu merită numele de partid, ci numai o coterie, fără alt țel de cât exploatarea pozițiunii lor de Stat, în folosul lor personal și momentan. Pentru dânsii e nimic ca să sugrume și să pună în pericol neamul românesc. (Aplause).

«Partidul național liberal, ca fie-care partid politic bine organizat, dorește să fie la cârma țerei. El a dovedit însă, când a fost la putere, cât de înalt și cât de mare este țelul ce-l pune activității sale; el a dovedit că cunoste cât de mari sunt datorile sale către țară, către națiune și a dovedit că înțelege a-și îndeplini aceste datorii. Partidul național liberal nu rivnește puterea ca să desființeze libertățile publice în Regat și să aplaude când maghiarii sugrumă pe românii din Ungaria. Dacă condițiunea puterii este — să o exercităm în aceste direcțiuni; atunci dic—nu dorim, nu vrem să venim la cârma Statului nici odată. (Aplause).

«Puterea, pentru a trăda interesele naționale aceasta e tréba boerilor. În asemenea condițiuni nu am dorit, nu am primit puterea nici o-dată și nici de acum înainte nu o rivnim și nu o voim. (Aplause).

«Dar să vedeți, d-lor, cum merge lucrarea boerilor mai departe, căci nu are sfirșit catalogul trădărilor; și trebuie ca aci întreaga trădare să fie vedită ca să scie tot românul că ađi ne învélue vrăjmașul din afară prin vrăjmașul din năuntru; ca să scie națiunea cum staū interesele ei cele mai vitale și să judece între acei cari le apăra și între acei cari le trafică. (Aplause).

«Nu! Ei, deschis și cu zel, aū dat Maghiarilor ajutor, ca mai cu siguranța și mai iute să se ucidă neamul.

«Nu vreaū astă-đi să citez nume. Am un catalog întreg. Va veni însă timpul, dacă lucrurile vor merge tot ast-fel înainte, când voiū citi în public acest catalog in-

dicând și faptele desăvârșite de fie-care, ca cel puțin aceste nume să fie pe vecie înfierate cu sigiliul trădărei». (Aplause).

Și pe urmă ne spune că suntem figuri vecinic înfierate cu sigiliul trădărei naționale, și conchide cu această frumoasă frasă:

«Am arătat că totul constituie un complot uricios și o mare trădare de neam și de țară». (Aplause).

Va să dică, vă încălțiserăți rău la 1894!

Ce era, d-lor? Cercaserăți la 1893 să ne răsturnați printr'un dublu joc: său turburare înăuntru, său neîncredere în afară, și fiind-că nu mergea destul de repede complotul d-voastră, ne mai combinaserăți o mică surprisă la începutul lui 1894. Sciți că fuseseră osîndiți la Cluj diriguitorii partidului național de acolo, și atunci șeful d-voastră nu găsea nimic mai cuminte de cât să scrie faimoasa scrisoare care s'a publicat, în care sfătuia pe românii de dincolo «că li-se impune ca o datorie patriotică și națională ca cei condamnați la Cluj să trans-
«porte în România centrul activității lor în lupta ce susțin
«pentru existența națională a românilor din Transilvania
«și Ungaria».

Semnat: *Dimitrie A. Sturdza, în ziua Înălțării Domnului* (Maiu) 1894!

Vă întrebați d-voastră ce s'ar fi întemplat dacă românii din Ungaria nu erau mai cuminți și mai patrioți de cât d-voastră? Vă întrebați d-voastră ce s'ar fi întemplat dacă ei v'ar fi ascultat sfatul și ar fi venit să transporte activitatea lor pe teritoriul Regatului român? Una din două: său, d-lor, guvernul român permitea ca pe teritoriul lui să-și aibă centrul agitațiunea în contra unui Stat vecin, și atunci cădea și veneați la putere d-voastră ca să-i expulsați; său guvernul român îi expulza. Și într'un cas și în altul, procesul de la Cluj s'ar fi sfârșit prin pagina cea mai urită care se poate scrie în istoria unui neam: condamnați la Cluj și expulsați din țara românească! (Aplause).

Aceasta era opera d-voastră, operă monstruoasă! Nu ați reușit, ați dat peste mai multe piedici de cât vă acceptați. Și atunci v'ați infuriat și pe guvernul de la Budapesta că nu țipă destul la Viena ca să ne răstoarne

pe noi, cari nu țineam ordinea în țară, și pe românii din Transilvania cari nu v'au ascultat sfatul nebunesc de a veni la Bucuresci să aducă aci centrul luptei lor constituționale, luptă care e treaba lor să o poarte, iar nu a noastră. V'ați năpustit pe românii cari nu v'au ascultat, 'i-ați acusat că 'i-am cumpărat noi! Aceasta era spectacolul ce dați Europei, dacă Europa ar vrea să vă citească discursurile. Iar pentru guvernul unguresc, necăjiți cum erați, v'ați apucat să denunțați că noi dăm bani dincolo pentru agitațiuni naționale. La 1894 ați mărit crima de la 1893, căci dacă la 1893 făceați o faptă cât se poate de rea, fapta de la 1894 din sala *Orfeu* intră chiar în codul penal, nu e numai crimă politică, ci crimă ordinară.

Era un obicei vechi, recunosc, și aici are dreptate d. Aurelian, ca din această țară să se dea ajutoare la instituțiunile culturale de dincolo; căci, dacă neamul acesta românesc are nenorocirea că istoria 'l-a răspândit în mai multe organisme politice, în loc să-l strângă într'unul singur, dacă el e singurul în Europa așa de îmbucătățit în cât nu poți trece nici o graniță fără a da peste frați de aceeași religie și limbă, are și el un avantaj în între popoare: este că viața morală între toți membrii lui a fost așa de strinsă, în cât el nici dialecte n'are, nici nu cunoaște stare sufletească deosebită! (Aplause). Acesta e adevărul.

Ei bine, d-lor, pe baza acestei vieți sufletești comune, era obiceiul d'a se da ajutoare de la noi, și acest obicei crescuse încetul cu încetul, și avusesem eu norocul, când eram ministru al instrucțiunii, să 'i dau o desvoltare mai mare, așa că în anul 1894 să ajung la acest cas unic—salutați-l! v'am spus de mult că nu 'l veți mai vedea—când puteam da 150.000 lei ajutoare într'un an, și în delegațiunile unguresci contele Kalnoky să declare că tolerează acest lucru și delegațiunile unguresci să treacă la ordinea d'ilei! (Aplause). Nu era din parte-ne un drept, căci nimeni n'are dreptul să subvenționeze în țară străină: era însă o mare toleranță, era în tot cazul o mare victorie. Această victorie, în loc să încălzească inimile d-v. românesci, a otrăvit pasiunile d-voastră național-liberale! (Aplause).

În loc să vă diceți: ministrul instrucțiunii, trecător ca

toți oamenii! nu e nimic, isbânda e a țării nu e a lui, fiind-că nu lui Take Ionescu i se tolera lucrul, ci Regatului român! în loc să mă înjurați pe mine cum știți să atacați, singurul lucru în care sunteți tari, d-voastră v'ați năpustit pe subvențiune; în loc să vă pară bine de acel ceas de neașteptat triumf, pe care ni'l da contele Kalnoky, repausatul, o spun pentru d. Isvoranu....

D. Ilariu Isvoranu: Dacă n'ar fi repausat nu 'l-ați cita, căci poate v'ar desminți.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Ai făcut rău, d-le Isvoranu, că ai întrerupt. Întreruperea e și ea o armă parlamentară, de cât nu e bine să o mănuiască ori-cine. (Aplause). Pentru aceia dintre d-voastră cari n'ar cunoaște cuvintele lui Kalnoky în delegațiuni, întreruperea d-lui Isvoranu mă forțează să le reamintesc.

Iată ce dice contele Kalnoky:

«În ceea-ce privesce suma de 525.000 de franci, înscrisi în budgetul României, pentru ajutoare la școalele și bisericile române, ministrul declară că are cunoștința de aceasta; însă fondurile nu sunt lăsate la dispoziția guvernului, ci supuse regulilor comptabilităței. Cea mai mare parte din această sumă, adică 380.000 de franci, este cheltuită în favoarea românilor din Macedonia și toate școalele și bisericile sunt subvenționate de România.

«Guvernul turcesc are cunoștința de acest fapt».

«Restul este distribuit școalelor și bisericilor din Transilvania; însă, după declarațiunile guvernului român, ajutoarele se acordă numai școalelor, cari fără ele ar fi fost nevoite să se închidă».

Aceasta este cartea verde de la 1894; atât a spus guvernul român de atunci; dăm la școli și la biserici, iar nu la agitațiuni, dăm la școalele și bisericile sărace.

Și departe de a ne compromite, eu sunt foarte mândru de această carte verde de la 1894! (Aplause).

În loc se vă mândriți și d-voastră, căci țării se arată încrederea și al ei era meritul, d-voastră la *Orfeu*,—trebuie repetat cât de des aceasta, căci sunt crime cari trebuie să îngrozească pe toată lumea, pentru a nu se mai comite—d. Sturdza la *Orfeu*, iată ce spune: dică că dau la școli și biserici? ia să vă spun eu cui dă! Și începe:

«Comitele Kalnoky știe până la ban, prin comunicările

ce i le-a făcut guvernul nostru, toți banii cum s'au cheltuit, d-sa știe de exemplu că în anul 1893—94 preotul Voinea din Brașov a ridicat asupra art. 82 din budgetul instrucțiunii publice, cu mandatul No. 169, suma de 58.500 lei și cu mandatul No. 1.595 suma de 90.000 lei; că d. Diaconovici, actualul director al *Dreptăței* și fost redactor la *Rumänische Revue*...

În mandat nu era probabil de cât Diaconovici, dar tahigraful, conștopistul, cum se dicea în vechime, nu putea să nu treacă toate calitățile fie-cărui; (Ilaritate) continuu:

«... a ridicat în același an și asupra aceluiași articol, din același budget, cu mandatul No. 3 suma de 2.000 lei, și cu mandatul No. 7 suma de 40.000 lei. Aceste patru sume dau 190.000 lei. D-sa știe că în anul 1894—95, din art. 47 al budgetului cultelor și instrucțiuni publice, s'a ridicat de preotul Voinea din Brașov, cu mandatul No. 54, suma de 58.500 lei și cu mandatul No. 1.854 suma de 45.000, precum d. Diaconovici, directorul *Dreptăței*, cu mandatul No. 1.159, suma de 2.000 lei și Aurel Mureșeanu, cu mandatul No. 4.543, suma de 5.000 lei. Aceste patru sume fac 110.500 lei».

Și atunci, d-lor, evident că s'a *regulat* soarta subvențiilor din România pentru școlile române din Ungaria.

Cine și-ar fi putut închipui că atunci când un șef de partid, când un om în vârstă, reputat responsabil, vine și spune în public: nu este adevărat ce vă dicea Kalnoky, —care de alt-fel nu era ungar, era dintr'o familie veche de origină din Ungaria, însă trecut de mult în Austria,— eă vă pot asigura că banii dați de guvernul român ajung în mâinile lui Voinea, Mureșeanu, Diaconovici, prin urmare, pentru agitație în contra guvernului unguresc, o greșală, un păcat în contra dreptului internațional, repet, cine își putea închipui că în urma acestora guvernul ungar va tolera ca Statul român să dea subvențiuni școlilor și bisericilor române din Transilvania și din Ungaria? Care este omul să și închipue un singur minut că în sala *Orfeu*, la 1894, n'a murit toleranța care se căpătase după atâția ani de purtare leală și de politică demnă din partea noastră? (Aplause). Dacă, d-lor, d-voastră ați denunțat— d. Ilariu Isvoranu dicea: aceasta nu e denunțare, este discurs, (Ilaritate), bine...

D. Ilariu Isvoranu: A fost cestiunea de deosebirea între cuvintele ڑise într'un Parlament și o întrunire publică.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Vă înțeleg: ce spuneți la întruniri nu numără. Este însă greu să se priceapă ast-fel de cinste și de către cei din străinătate. La Paris, la Viena și în toată Europa nu se știe că morala oamenilor politici este una în Parlament și alta în întrunirile publice. (Aplause).

Cu aceasta ne-ați dat o lecțiune: pe viitor să nu ne mai ocupăm de ceea ce spuneți d-voastră la întrunirile publice, probabil tot așa și la banchete. (Ilaritate).

D. Ilariu Isvoranu: Banchetul acela vă stă în gât, ved eũ. (Ilaritate).

D. Take Ionescu, ministru de finance: Dar d-lor, bine este să facem pe cei din străinătate să se convingă, că așa este de joasă starea civilizațiunii și a cinstei politice la noi, în cât nu sunteți răspunđători de cele ce spuneți în întrunirile publice? Vedeti, scot banchetele de o parte, și mă mir numai de iresponsabilitatea d-voastră pentru cele ce spuneți în întrunirile publice.

De sigur cei de aci vă cunosc și nu vă cred, dar cei din străinătate nu vă cunosc, d-lor.

Orĩ-cum însă, este sigur că subvențiile aũ murit în sala *Orfeũ*, la 1894.

D. Aurelian, confundând subvențiile de Stat cu ajutoarele ce ar da particularii, se întrebă dacă pe viitor vor mai putea da fidelii de la noi la biserică și la școli de dincolo.

N'aveți nici o grijă, d-le Aurelian, legiuirea ungurească permite asemenea daruri. Spuneți aceasta bogătașilor d-voastră, cari aũ luat obiceiul să și lase averile la *nerude*, că pot să lase la școlile și bisericile de dincolo, și să fie siguri că ceea-ce vor da, va fi primit de destinatari. (Aplause).

Alta este însă cestiunea subvențiilor de Stat. Acelea aũ pierit la 1894, și este chiar o minune că în urma discursului d-lui Sturdza de la *Orfeũ* încă un an de ڑile Statul român a putut să plătească regulat și ceea ce datora la Brașov și ceea ce da fără datorie aiurea.

Evident, când a venit d. Sturdza minunea trebuia să înceteze.

Dar cel puțin d. Sturdza așteptat'a să i se ceară să înceteze această minune? Se poate apăra d. Sturdza în această cestiune? Ce, adică credeți că puteți cu propunerea neacceptată ce ați făcut la 1898 Noembrie să explicați neplata rentei de la 1895?

Pentru ce când ați venit la guvern în 1895, ați încetat nu numai subvențiile cari se dedeau aiurea dar și plata rentei școalelor bisericești S-tului Nicolae din Brașov? Era oprită de cine-va? Dar dacă era oprită din 1895 cum a putut să o plătească d. Aurelian la 1896? A călcat d-sa oprirea făcută de guvernul unguresc? Eu cred că d. Aurelian n'a făcut treaba aceasta, și dacă d. Aurelian a plătit sub ministerul d-sale, este că până atunci nu venise oprire de la guvernul vecin. Dacă este așa, atunci d. Sturdza pentru ce când a venit d-sa la guvern în 1895 nu a plătit renta bisericești? (Aplause).

Cum vă inchipuiți d-voastră că veți putea, nu cu mijloace de care dispuneți, dar chiar dacă ați avea mijloace puternice, să amețiți conștiința acestei țări până în gradul în cât să nu și pună întrebarea pe care și ar putea-o pune și un copil. Foarte bine, la 1898 a venit nota d-lui D'Aerenthal ca să nu se dea. Dar la 1895 când a sosit la guvern d. Sturdza, de ce n'a mai dat? A! credeți că dacă veți da renta veți fi rău notați? D-voastră, cari îndrăzniți să ne cereți să intervenim în Ungaria, să cerem guvernului ungar ca sub amenințarea dorobanților noștri să schimbe politica sa față de poporul român, d-voastră sosiți la guvern la 1895, și cel d'ântăi lucru e să vă gândiți ce ar face plăcere, prin ce act ați putea să mai dați o dovadă, pe lângă scusele de la Iași, că veți face nu numai lealitate internațională, dar și servicii internaționale! Da căutând în conștiința d-voastră întunecată, va trebuia un ostatic. După cum dedeau ostaticii Regi barbari împăraților romani când incheiau tratate, după cum trimiteau copiii lor la Roma să servească drept ostatici, ați luat și d-voastră o tavă, nu de argint dar de metal fals, ați pus pe dânsa renta de la Brașov și ați trimis-o plocon. (Aplause).

Aceasta v'a fost politica, aceasta nu se va uita. (Aplause).

Vă inchipuiți că acest fapt negru se va șterge? Dar va trebui nu îndrăsneala d-voastră, dar dacă ați putea să scoateți din mormint pe Demostene și pe Cicerone, tot nu ar putea să vă apere, pentru că toate talentele când se pun în slujba unor asemenea cauze, mai lesne se perd ele, dar cauza nu se scapă.

D. Aurelian, mai puțin fricos de cât d-voastră, având mai puțină nevoie de a-și trimite și d-sa un ostatic acolo unde vă trebuia, d-sa, care vorbise la 1893, dar care în urmă tăcuse și avea mai puține păcate de ertat de cât d. Sturdza, d. Aurelian a plătit. Apoi iar a revenit d. Sturdza, și iar nu s'a plătit. Și vreți să faceți comparație cu noi, cari sosiți la Aprilie 1899 nu am plătit? Dar nu știți că de la Iunie 1898 biserica a primit ordin de la guvernul ungar să nu mai primească nimic?

De aceea v'am spus că dacă venea biserica să-mi ceară, ași fi plătit, dar nu a venit. Și când așa staū lucrurile, vreți să le acoperiți cu faptul că v'ați pus în mișcare la *Noembre 1898!* Dar ce se întemplantase înainte de *Noembre 1898*? Vă luasem eu de guler în Aprilie 1898 în Camera deputaților României. De aceea a trebuit să încercați ceva, după ce încercaserăți în zadar toată vara să vă apărați cu acuzări de falsificări cari n'au prins!

Acestea sunt date: din aceste date nu puteți să eșiți; sunteți ca într'un clește în cari dacă încercați să vă mișcați, vă strânge mai rău.

La 1895 veniți la guvern, suprimați renta fără să vi se ceară; la 1896 ministerul Aurelian plătește, deci se mai putea plăti. Vă întoarceți la guvern, iar suprimați renta și fără să faceți nici o propunere dincolo. Și când la Aprilie 1898 sunteți strânși cu ușa, faceți acea propunere care e foarte frumoasă, dar care nu a reușit. S'a supărat d. Ilariu că colegul meu comparase această propunere cu calul care era frumos, dar care a murit. Dacă voiți să luați în seria zoologică altă comparațiune, slobod. Cestiunea este că lucrarea d-voastră era neviețuitoare, se aseamănă cu un copil născut-mort, sau cu operile acelor ce se chiamă în artă *les ratés*, cu capo-d'operile cari n'au vădut încă lumina zilei. (Ilaritate). Cam așa a fost și propunerea d-voastră, un *raté*.

Căci, d-lor, când se face o învoială trebuesc două părți:

una care propune și alta care primește. Pe acea care se propue am descoperit-o, știți cu toții prin ce mijlôce; n'am vădut însă și pe aceea care ar fi primit.

Iată și în privința cestiunei de la Brașov, cum este imposibil să eșiți din această logică inexorabilă a faptelor.

Dar ne întrebați ce credem asupra soluțiunei ce am dat noi cestiunei.

Mai înteu, d-lor, această soluțiune are marele merit de a fi o soluțiune. Vă mai afirmăm că d-voastră n'ați fi putut nici o-dată să ajungeți la o așa de favorabilă soluțiune.

Pretindeți însă că v'am impededat noi de a ajunge la soluțiunea această, și aduceți în apărarea d-voastră un articol de informațiuni al d-lui Cașolțeanu.

În nefericită stare a ajuns partidul național-liberal, când nu mai are altă armă ca să se apere, de cât opiniunea d-lui Cașolțeanu, publicată în *Epoca* de la Maiu 1898! Credeți-mă că chiar în starea d-voastră actuală, eu vă credeam mai preparați, de cât vă ved că sunteți când veniți cu asemenea apărări!

Tot ce s'a publicat în *Epoca* — dice d. Aurelian — este opiniunea partidului conservator. Primește d. Aurelian, că tot ce s'a publicat în *Voința Națională* asupra d-sule să fie opiniunea partidului național-liberal? (Aplause, Ilaritate). Evident că nu; căci atunci d-sa ar fi încă printre dispăruți, nu ar fi putut reveni la viață. Ei bine, tot așa se întâmplă și la noi, cu o deosebire însă. La d-voastră redactorii nedisciplinați se amasă, cum e obiceiul a se amasa în partidul d-voastră, adică cu ocări și injurături asupra oamenilor. Pe când la noi, redactorii nedisciplinați se amasă în domeniul ideilor. Reporterii jurnalelor d-voastră, când nu ascultă de ordinul șefului, vă ocărește pe d-voastră sau pe noi; reporterii noștri, când nu ne ascultă pe noi, se apucă să resolve cestiunile mari europene. (Ilaritate).

Evident că și din partea unora și din partea altora este o copilărie de reporter, dar care tot poartă un fel de temperament al casei. La temperamentul d-voastră, cea d'întăiu zburdălnicie: o ocară, o insulta; la temperamentul nostru: regularea cestiunilor înalte. (Aplause).

Dar, încă o-dată. Atât v'a rămas, apărarea d-lui Cașolteanu, cu care voiți să combateti soluțiunea noastră?

A doua calitate, d-lor, a soluțiunii este că a fost primită cu plăcere de către cei interesați. Și aci, d. Aurelian, să mă ierte, a făcut o mare greșeală când a citit scrisorile lui Rațiu, Partenie, Cosma, și a celor-alți, cerute de un jurnalist de la noi, care îi întreba dacă se declară mulțumiți, și la care ei spun că ar fi preferat alt-ceva. A făcut o foarte mare greșeală, ȳic, căci cum 'și inchipue d-sa că ar fi posibil ca fruntașii Românilor de dincolo, cari sunt în luptă cu guvernul lor, să se declare pe d'antregul — așa ca un fel de satisfacție de *trăiască Sultanul!* — mulțumiți?! (Aplause prelungite. Ilaritate).

Credeți d-voastră că apucăturile d-voastră sufletești de a fi încântat când primești o notă de la Petersburg, care 'ți dă peste nas, sau de a face scuse la Iași, ca să te îndreptezi în fața Austriei, credeți, ȳic, că aceste apucături se cuvine a intra și în trupurile românilor de dincolo? Și mai credeți că dacă v'ar semena d-voastră în cele sufletești, ar mai putea ei să represinte o cauză care interesează atâta lume și de care spuneți că simpatisați. (Aplause).

Nu, d-lor! Nu'i judecați cu același compas. Când, prin urmare, o soluțiune internațională, convenită între două guverne, are atât de la dênșii: recunoascerea că alt nu se putea și că ceea-ce s'a putut e bine, să fiți satisfăcuți și să nu căutați a discuta aci la această tribună părerile grijile și starea lor sufletească. (Aplause).

Dar nu e în lege și școala de comerciū. Acesta e cusurul? Ba încă d. Isvoranu ȳicea: de ce ați desființat școala de, comerciū?

Lucrul e foarte simplu.

Dacă d. Isvoranu ar fi cunoscut istoria bisericei Sf. Nicolae, ar fi știut că legile cari aū recunoscut drepturile bisericei, vorbesc de biserică și de gimnasiū, nu de școala comercială. Ar fi știut, iarăși, că nici gimnasiul, nici școala reală, nici școala de comerciū nu sunt întreținute numai cu acești 38.000 lei, că biserica mai are 80.000 lei venituri și prin urmare, va da pe cei 38.000 lei cu preferință la gimnasiū și școală reală, complectând restul, din cele-alte venituri ale ei și va mai rămâne și pentru

școala comercială; căci dacă 38.000 nu ajunge nici pentru gimnasiu, nu era de nici o utilitate să se împartă pe trei. Școala comercială deci are cu ce să trăiască din veniturile bisericii Sf. Nicolae.

Dar ați mai adăugat un lucru. Și aci e d. Aurelian care vorbește: «De ce a făcut acea rezervă biserica? Nu cum-va nu ne-am scăpat de cei din Brașov?».

Va să țică, aceasta vă interesează pe d-voastră: dacă ne-am scăpat? Este un fel de stafie Brașovul acesta pentru d-voastră care vă turbură liniștea! Grijea d-voastră în soluțiune este: ne-am scăpat?! (Aplause).

Ei bine, eu vă mărturisesc că dorința mea ar fi să nu mă fi scăpat de cei din Brașov. Ceea-ce mă interesează pe mine mai mult nu este liniștea mea de a mă scăpa de cei din Brașov, ci dacă acei din Brașov au astăzi mijlocul de a 'și menține școlăle lor. (Aplause).

Iar în cât se atinge de rezerva bisericii că dacă vre-o dată—ceea-ce nu se poate, căci guvernele își țin angagiamentele luate—dar dacă vre-o dată, printr'un cataclism internațional, nu s'ar executa angagiamentele luate, rezerva făcută de biserică, față de Statul român, în loc să mă sperie, mă încântă; căci eu nu sunt stăpânit de dorința de a mă scăpa cu ori-ce preț de cei din Brașov, nu sufer de acea micime de spirit care vă caracterisă. (Aplause).

A mai venit d. Isvoranu și astăzi, după lecțiunea primită ieri,—căci cu d-lor toată discuțiunea este de geaba, de o mai vorbi unul, o ia d'a-capo—și ne-a țis: în materie diplomatică schimbul de note nu este o convenție, de ce dar nu se votează și la Budapesta o lege ca aceasta? Dar oare d-voastră astăzi prin legea pe care vă o prezentăm, votați angagiamentul dintre cele două State? Nu; ci că pot trimite eu cei 115 mii lei.

Căci vedeți,... cu toată ura d-voastră contra unora dintre noi, așa a voit soarta, ca eu să vă interpelez la Aprilie 1898, tot eu să iscălesc la Ianuarie 1900 ca ministru de culte proiectul de lege, să se întâmple schimbare de minister ca să iscălesc tot eu ca ministru de finance și titlul de rentă la Februarie 1900. Așa se întâmplă că, în vecii vecilor pe de o parte să stea denunțarea de la *Orfeu* iscălita Sturdza, iar pe de alta titlul

de rentă iscălit Take Ionescu. (Aplause furtunoase și îndelung repetate).

A! vă supără! vă doare! evident că da.

Dar știți, d-lor, care ar trebui să vă fie durerea dacă ați putea să simțiți mai adânc? Este convingerea noastră că dacă d-voastră ați fi obținut această soluțiune, pe care știu că nu ați obținut-o, țara nu s'ar fi mulțumit, fiind-că în d-voastră n'are încredere, ar fi judecat'o după trecutul d-voastră și ar fi șis: mă tem de ei, chiar când vin cu daruri; pe când despre noi țara știe ca am fost cu conștiința curată, că ne-am riscat toată viața noastră politică, toată cinstea noastră de om pe această cestiune! (Aplause).

A! să fim blânzi, să fim dulci, să fim moderați! Aceia cari pot să fie blânzi, dulci și moderați nu se asvârlă cum m'am asvârlit la Aprilie 1898 în această cestiune! D. Aurelian știe că n'am făcut'o pentru reclamă, știe că am oferit grupului pe care îl presida să facă densusul interpelarea, și eu primeam să fiu lucrătorul neștiut, nu artisanul aplaudat; nu căutam aplausele, dar căutam succesul cestiunei. Când am vădut că nu vă oferiți să faceți interpelarea, și credeți că este mai bine să se angageze partidul conservator, m'am asvârlit în luptă și, de și eram susținut de mulți amici și chiar de regretatul Lascar Catargi, am spus că o iaș singur asupra mea—ceea-ce ar fi trebuit să facă și d. Sturdza la 1893, să ia singur răspunderea—am luat răspunderea singur, căci vream să iaș și pedeapsa toată dacă nu reușeam. Aceasta vă explică pentru ce câte-va săptămâni la început unele ziare nu mă susțineau, pentru ce câți-va amici, cari aveau deplină încredere în cinstea mea se îndoiau dacă am făcut bine, aceasta vă explică și îndrăsneala cu care m'am avântat și aceasta vă explică și puțina mândrie pe care o simt aș.

Am învins, v'am învins! (Aplause).

Invins-am, dar cestiunea nu s'a isprăvit. Din faptele d-voastră, din crima de acum 7 ani, totul nu se poate șterge; toți suntem mai mici aș, de cât eram acum 7 ani.

Tot ceea-ce constituie cea mai frumoasă parte a sufletului nostru, acea înălțare către ideal la care avem tot dreptul să aspirăm cu toți, idealul național, nu vre-un

ideal de schimbări de hotare, dar acel ideal de frăție sufletească, pentru că prea puțini ne-a făcut Dumnezeu ca să ne imputăm noi singuri, a scăzut în noi toți. Dacă eu m'am pus în capul mișcării de anul trecut; a fost ca să scăpăm ce mai puteam scăpa, ca să ștergem ceva din rușinea națională. (Aplause).

Vă place grozav să vorbiți de Europa. Europa, dacă se ocupă de noi, și făcuse o tristă idee de neamul acesta, când veduse palinodia d-voastră de la guvern după cele ce spuserați în opoziție; Europa nu ține socoteală de un neam al cărui oameni politici trafică cu sentimentele naționale! Ce socoteală să fie de o țară care primesce să aibă drept prim-ministru pe un om care a făcut scuse după ce tot el o avântase într'o întreprindere nesocotită?!

Noi am scăpat ceea ce se poate scăpa, pentru că nu totul se putea scăpa.

Ceea ce a scăpat cinstea națională, a fost indignarea generală care v'a ingenuchiat anul trecut și care vă va ingenuchia ori de câte ori veți îndrăzni ca să ridicați o cestiune ca aceasta!

Atunci, d-lor, imi veți dice: ce! nu avem noi nici o datorie către Românism, nu avem noi o altă misiune decât să o ducem dintr'o și până în alta, nu avem nici un ideal? Avem unul, și vă rog să 'l serviți cum îl servim și noi. Această datorie este ca să întărim regatul român. Aceasta este partea noastră de muncă. Faceți-o, căci noi această parte de muncă o facem cu voia saă fără voia d-voastră, cu amenințarea saă fără amenințarea d-voastră. Chiar cu amenințarea d-voastră, căci ne produceți efectul unor oameni cari în neputința lor vor să facă gălăgie multă, ca să se creadă că pot ceva.

Ei bine, secretul puterii noastre, nu este numai în convingerea adâncă că slujim interesele țerei și ale Românismului, dar în cunoștința desevêrsită pe care o avem despre forțele d-voastră reale. (Aplause prelungite și îndelung repetate. Oratorul este viu felicitat de d-nii senatori).

CESTIUNEA HALLIER LA CAMERĂ

Sedinta de la 15 Decembrie 1899.

Ca urmare a crizei financiare, statul român a fost nevoit să renunțe la unele proiecte de lucrări publice; între acestea era și lucrările portului maritim de la Constanța; acestea fiind date în întreprinderea unui străin A. Hallier, statul trebuia mai întâiu să resilieze contractul ce guvernul liberal făcuse cu acesta; și cum aceasta trebuia făcut cât mai repede, pentru ca statul să poată termina în regie lucrarea și nevoind a satisface pretențiile exagerate ale antreprenorului, s'a deferit cazul unui tribunal de arbitri. În acest scop guvernul a prezentat un proiect de lege care a fost combătut de D-nii Marghiloman și I. I. C. Brătianu în numele opoziției junimiste și liberale din Cameră, cărora le-a răspuns d. Em. Pantazi raportator și d. Ministru al lucrărilor publice Dr. C. Istrati. Intervenind în urmă și d-l Carp, ca să combată proiectul de lege, d. Take Ionescu luă cuvîntul și rosti următorul discurs:

Domnilor Deputați,

Onor. d. Carp ne-a spus că nu votează acest proiect de lege, fiind-că nu e nici util, nici demn. A început prin demn, voiū incepte prin util, și iată de ce: incontestabil că d'asupra ori-cărei cestiuni de utilitate se pune cestiunea demnității, și înainte de a examina cestiunea de demnitate care e hotărâtoare trebuie să avem în vedere înteiū utilitatea lucrului, căci dacă nu e nici util, ce să ne mai ocupăm de cestiunea mai gravă a demnității.

E util sau nu?

Ași ruga să vă amintiți că din arătările d-lui Brătianu și ale d-lui Marghiloman a reeșit un lucru pentru d-voastră toți, că la început nu eram partisanii ai soluțiunei acestei cestiuni prin arbitragiū.

Când ne-am făcut noi partisanii ai acestei soluțiuni?

Atunci, când ne-am dat mai bine seama de adevărata stare financiară a țerei, și de obligațiunea imperioasă ce aveam să ne descărcăm de toate acele legături, cari ne impuneau cheltueli cărora nu știm dacă le putem face față.

Nu e vorba de diferite proiecte, este vorba că prin contractul Hallier suntem obligați să cheltuim un număr

de milioane într'un număr de ani, și noi voim să cheltuim cât vom putea și când vom putea.

D-lor, știți care e situațiunea financiară a țerei? S'o vedem, și vom vedea pe urmă și care este adevărul în cestiunea de demnitate.

Situațiunea financiară a țerei este aceasta : cu cea mai mare greutate, repet, cu cea mai mare greutate s'a putut contracta un împrumut care ne dă 156.000.000 net; aveam atunci bonuri de tesaur 104.000.000, ce a rămas? 52.000.000 cu cari să continuăm și să complectăm lucrările extraordinare, nu începute, dar *contractate* cu iscălitura Statului, și ca să acoperim de-o-cam-dată și golul anului acesta bugetar; pentru că este cu neputință se pună cine-va atâtea impozite pe o țară ca să poată acoperi nu numai nevoile normale dar și golul bugetar al anului acesta de calamitate. Acesta nu se poate.

Atunci, d-lor, care este cea d'intîi obligațiune a unui guvern cuminte? să înlătore numai greutățile momentane, și să lase aceiași situație îngrijitoare pentru el său pentru cei cari ar veni în locul lui? sau să vadă bărbătește situațiunea întreagă și să ia toate măsurile cari pot face față la situațiunea financiară, dar toate?

Apoi, vă spunea d. ministru al lucrărilor publice : numai la mine sunt 79.000.000 în lucrări, nu numai începute dar contractate acum în primă-vară vor veni locomotive și vagoane contractate cu rentă. . . . va trebui să plătim. . . Și în fine. . . Cred că restul 'l înțelegeți. Este destul! N'am nevoie să insist! 'Mi pare rău și de cât sunt silit să spun!

A, d-lor, fiind-că ne-ați forțat să intrăm în asemenea discuțiune, știți care era adevărata demnitate? Să votați fără să discutați. (Aplause prelungite).

Știți unde trebuie să vă căutați regula de conduită? Să vă întrebați în conștiința d-voastră, dacă este unul dintre d-voastră, care fiind în locul nostru n'ar fi propus ceea-ce propunem noi astăzi! (Aplause prelungite).

Atunci, d-lor, ne-am gândit la acest lucru : ce vom face? Iscălitura Statului este dată; Statul trebuie să plătească cele contractate; și ne-am ținut : vom resilia cât mai multe contracte vom putea. Iată vă mărturisesc, am și eu contracte pentru clădiri școlare. Dacă ași găsi antre-

prenori cari să primească să resilies contracte cu despăgubiri, cu risicul de a vă da ocașie să mă atacați, așa iscali.

Am găsit cestia deschisă la cea mai mare cheltuială, la portul Constanța. Cu acel antreprenor am tratat.

Dar mă mir de d. Carp că mă întreabă; pot să spun că Statul n'a făcut atâtea și atâtea favoruri lui Hallier? Pot să spun că Hallier are dreptate în contra Statului? Evident că nu pot, și nu numai că nu pot dar nici nu spunem noi aceasta. Dar nu pot să judec singur, mai este cine-va să judece treaba aceasta. Nu mă pot aștepta ca antreprenorul să primească judecata mea; el are să se ducă la judecata fie a tribunalelor, fie a arbitrilor.

Acesta este adevărul. Avem să oprim unele lucrări, unele cu desevirșire, altele le vom zădărnici și după cum va vrea Dumnezeu să fie recolta anul acesta, așa va fi și politica noastră în privința lucrărilor publice, le vom stăvili mai mult sau mai puțin.

Prima datorie este să facem față la iscalitura Statului, și aceasta ne obligă în împrejurările actuale să nu ne uităm la nici o altă considerațiune. (Aplause).

Vedeți dar, d-lor, situațiunea impune economii și datoria mea este să fac ștraje la creditul Statului, să nu las iscalitura Statului protestată, ci cel puțin așa cum am găsit-o când am venit la putere. (Aplause).

Dar cum? Care este obligațiunea noastră față de d. Hallier? Să fac lucrări de 16 milioane în 3 ani. Dar dacă nu vom putea; dacă în campania viitoare nu voi putea executa lucrări de cât pentru 500.000 lei? Dacă voi voi să inlocuiesc cheiul de piatră de la portul Constanța, cu cheiul de lemn?

Eū am vădut porturi mai importante de cât portul Constanța unde estacadele sunt de lemn. Vedeți și alte porturi, vedeți porturile din canalul La Manche, porturi mari, și cu toate acestea sunt făcute alt-fel de cât se face portul Constanța.

Așa suntem noi! Noi voim să construim pentru generațiunile viitoare! Și la aceasta vă rog să vă gândiți mult și încă foarte mult, căci este *pe datorie* construit. Nu este făcut cu economiile noastre și din puterile noastre, și de

aceea e u m e mândresc foarte puţin cu lucrările noastre publice.

Va să dică, o datorie imperioasă care se resumă pentru mine ast-fel: nu este proiectul Saligny, nu este proiectul Duca: indiferent de aceasta, vreau să fi u liber, să fac sau să nu fac; să 'l fac mare sau mic, incet sau repede, să 'l fac de o mie de metri sau de cinc i mii de metri; să fac ceea-ce vreau e u, şi nu ceea-ce vreau e u, ci ceea-ce pot e u. Adică, să fac ceea-ce pot plăti şi să nu ajung intr' o situațiune ca aceea, că dacă voi u fi silit să m e imprumut la Banca Na ional a cu 4, 5 sute de mii de lei, să spuneți că am facut un lucru nelegal, anticonstituțional. Sau dacă sunt silit să m e imprumut in str ainetate, să'mi spuneți că sunt nemernic, dacă nu m'am putut imprumuta mai târziu sau mai de vreme, sau să m e sfatui i la economii pe cari e u nu pot să le fac. Repet, d-lor deputați, am voit să fim liberi...

D. I. A. Brătescu: Am să le propun e u, să vedem, se vor vota? (Haritate).

D. Take Ionescu, ministru al cultelor şi instruc iunii publice: Da, d-lor, am voit să fim liberi.

M e intreb a i insă: aceasta libertate nu este d aunatoare portului Constan a? Neapărat că nu. Ce ne trebuie nouă in realitate? Ne trebuie un loc ad ncit ca să poată acosta bastimente de cel mai mare tonagiu, şi acest loc să fie la adăpost pentru ca să poată adaposti bastimentele; un loc de adăpost pe o intindere mai mult sau mai puţin mare, pe cât ne dă mâna, dar esen ialul este ca să avem un loc adăpostit şi ad ncit. Bine este ca să am 6 mii de metri, cum dicea d. ministru al lucrărilor publice, şi este firesc lucru ca d. ministru al lucrărilor publice, să dorească să facă acest lucru; dar e firesc lucru ca noi, guvern, să ne gândim şi la puterile noastre. Bine este să am un port cu o suprafa a de mii de metri, dar dacă nu pot să 'l fac de mii de metri, il fac numai de o mie de metri. Şi nu vroi u să fi u legat, prin contract, că neapărat să 'l fac de atâtea mii de metri, ori-care ar fi situațiunea ţareii. Aceasta nu poate să fie permis unui guvern serios.

Mai departe: să cheltuim 16 milioane ca să facem lucrările lui Hallier? Dar nu ne mai r em ane nimic pentru

cele-alte cheltuieli de instalațiune, linii de garagiū, etc!! Mai bine vreaū o mie de metri de cheiū, cu toate lucrările de instalațiune și cu liniile de garagiū, de cât 4 mii fără nici una din aceste lucrări.

Prin urmare, când socotim numai milioanele pentru contractul Hallier, aceasta nu este drept. Trebuie să avem mijloace ca toate lucrările să meargă în concordanță, pentru o parte mică la început, și cu cât va crește portul și cheiurile, cu atât să sporească și utilagiul, iar nu întieū să am portul și pe urmă să mă gândesc la cele-alte lucrări. Destulă greșeală s'a făcut, că am făcut întieū podul, mai înainte ca să facem portul—aceasta este a noastră—destulă greșeală s'a făcut că întieū s'a făcut linia Fetesci și în urmă podul—aceasta este a liberalilor.

Așa dar, cum puteam să capăt această libertate, —v'am concedat totul și m'am pus pe d'antregul în hipotesea d-voastră, avem atâta dreptate în cauză în cât putem să vă dăm cât vrem și tot ne mai rămâne destul. — Cum puteam să facem ca să ajungem la această libertate? Aveam 3 mijloace: să intentăm proces antreprenorului, să cerem pe cale de judecată resilierea contractului și despăgubiri, și o-dată resilierea obținută rămâneam stăpâni. Foarte bine. Cât timp însă trebuia să treacă? Toți cari aveți experiență puteți să spuneți, că în mai puțin de 3—4 ani un asemenea proces de atâta importanță nu s'ar fi putut termina. În timpul acela ce făceam noi? Construiam conform contractului Hallier? Atunci ce era să facem cu sentința după 4 ani?

Așa dar ce rămânea? Rămânea să ne înțelegem cu antreprenorul său să căutăm alt mijloc pe care să'l primească și el.

Am încercat să mă înțeleg cu antreprenorul. Eu nu pot să spun aci cât a cerut el; ați spus d-voastră 13 milioane, 9 milioane, și d. Marghiloman dicea că mai bine am fi dat câte-va milioane.

Ar fi fost lesne? Dar dacă am fi venit cu asemenea propunere ce ați fi dis d-voastră?

Și fiind-că suntem la milioane, aflați că nu ne-am putut înțelege cu d. Hallier.

Ați vorbit aci de garanția d-lui Hallier, de situație, de

o mulțime de lucruri, la ce folos? Nu ne-am putut învoi cu d-sa.

Atunci ce să facem?

Să nu ne căpătăm libertatea?

Nu, nu ne rămânea de cât arbitragiul.

Dar d-voastră vă ridicați în contra tribunalului arbitral. Apoi credeți că într'un ast-fel de litigiu este mare deosebire între tribunalul arbitral și tribunalul ordinar?

D-lor, în procese de acestea tehnice ce fac judecătorii? Trebuie să vorbim de lucruri așa cum sunt.

Tribunalele numesc experți, experții fac raport, și tribunalul său confirmă raportul experților său numește altă expertisă, dar, în definitiv, hotărîrea tribunalului se dă pe baza experților. Așa în cât experții te judecă însă sub controlul judecătorilor.

Așa dar ce era mai cuminte? Să așteptăm ani de zile pentru a căpeta o hotărîre în felul cum arătai, sau să luăm lucrul cu bărbăție, să dăm cestiunea arbitrilor cari sunt calea cea mai scurtă, și să mă fac stăpân pe lucrul meu, să 'mi capăt libertatea mea de Stat în asemenea momente de cea mai mare greutate.

Eū am convingerea că cuminte am lucrat, bine ne-am dat seama cât de mari sunt greutățile financiare și ce ele ne impun.

Dar hotărîrea aceasta pe care am luat-o este nedemnă? Pentru ce? D. Carp ȳice: este demn să pun de la început într'o întreprinderē clauza arbitragiului, dar este nedemn, ca după ce s'a pus în contract alt-fel de judecată, să încheiū un arbitragiū! Vē mărturisesc că argumentul nu l-am priceput de loc; dacă este nedemn ca un Stat să se refere la judecata de arbitrii, nedemnitătea este completă, fie că de la început am convenit la o asemenea clausă, fie că din interese reciproce am ajuns la această invoială.

Dați-mi voe să încheiū. Noi nu avem pretențiunea, ca guvern, să fim alt-ceva de cât conducători trecători ai partidului și majorității, dar dacă este verī-o împregiurare în care partidul nu poate nici odată să se deosibească de guvern, este în cestiunile de demnitate. Dacă ne-ați însărcinat aci cu apararea intereselor partidului, este că aveți încredere în noi, este că știți că noi nu suntem

oamenii să înjosim demnitatea țerei. Dacă însă aveți cea mai mică îndoială în sufletul d-voastră că nu mai simțim cum trebuie demnitatea țerei, că am știrbit-o în ceva și că s'ar putea face alt-fel de cât cum am făcut noi, atunci vă rog să respingeți proiectul de lege, nu din pricina păcatelor proiectului de lege, dar pentru că, în interesul țerei, trebuie să înlocuiți pe oamenii nedemni de aci cu alții mai demni. (Aplause prelungite).

NOTĂ. În urma acestui discurs, discuțiunea se încheie și proiectul se ia în considerare cu 82 voturi contra 18.

CESTIUNEA HALLIER LA SENAT

Sedința de la 17 Decembrie 1899.

Proiectul de lege pentru votarea unei convențiuni de tranșacție între Stat și antreprenorul Hallier adus la Senat este combătut de d-nii P. Missir, T. Maiorescu și Em. Porumbaru și susținut de d-nul General Manu, ministru de finanțe și de d. Take Ionescu care răspunde amănunțit tuturor oratorilor opozițiunii, respingând propunerea de amânare și dând toate lămuririle necesare prin discursul următor :

Domnilor Senatori,

Trei d-ni senatori au atacat acest proiect de lege și este incontestabil că cu totul pe alt teren s'a pus d. Porumbaru, și pe alt teren s'a pus d. Missir, complectat de d. Maiorescu.

Pe d. Porumbaru, cum ve voiă dovedi, 'l-a preocupat cestiunea in sine. Pe d-nii Missir și Maiorescu 'i-a preocupat mult mai mult alt-ceva: cum s'ar putea intoarce cestiunea așa, in cât să rămână regulată cestiunea Hallier, să se facă, dar in acelaș timp să se desfacă și ministerul actual. De aceea voiă inchepe cu d. Porumbaru.

D. Theodor Rosetti: Nu este adevărat.

D. ministru al cultelor și instrucțiunii publice, Take Ionescu: Sunt convins că d. Rosetti nu dă cuvintului înțelesul său, care nu este parlamentar, ci vrea să ăică neexact. Dar este exact, d-le Rosetti. Voturile nu au înțelesul pe care 'l dau cei ce le propun, ci au înțelesul lor in sine, căci ori cât in lumea aceasta ai vrea să faci un lucru, prezentându'l insă pe altă fața, fața lui adevărată este care atrage vederea. Nu este cu putință să se ascundă

aşa lucrurile după voinţă; vă voiü dovedi imediat că moţiunea d-voastră este vot de neîncredere, de şi foarte abil întors. În acest cas, ca într'o mulţime de lucruri cari emană de la d-voastră, la început este o scriintitură mică, şi dacă eşti copil şi nu bagi de seamă, te duci departe de tot şi eşti pierdut. Dacă însă te uiţi bine la temelie, veđi că e şubredă, n'ai de cât să dai o mică lovitură şi totul s'a dărîmat.

Mă întorc însă la d. Porumbaru. D-luî a considerat ca admis, — deşi d-sa nu a admis, ci s'a pus în ipotesă, căci toţi aţi vorbit ipotetic,—că ar fi bine să se desfacă Statul de contractul Hallier. Nu fac pe d. Porumbaru să ăică ceea ce nu a fost în intenţiunea sa să ăică, dar ipoteza a pus'o aşa; şi dacă e aşa, întreabă pe guvern: credeţi d-voastră că Hallier a fost pus în regie pe drept sau pe nedrept?

Foarte categoric declar, că părerea guvernului, şi nu numai părerea noastră ca guvern, dar părerea noastră ca oameni, e că foarte pe drept a fost pus în regie, şi cred că ar fi meritat'o mai din vreme şi că pretenţiunile sale sunt din cele mai exagerate. Declaraţiunea mi-se pare că e foarte formală.

Dar, adaogă d. Porumbaru, dacă d-ta cređi că pe drept a fost pus în regie, atunci ce cestiune mai rămâne între noi şi el? Să vedem ce garanţie a avut, să'i preţuim materialul, să verificăm ştatele de lucrări şi să lichidăm. Ce logic! Dar e destul să cred eu că Hallier a fost pe drept pus în regie? ori mai trebuie să creadă şi el? ori mai trebuie ca o instanţă judecătorească, judecându-l pe el şi pe mine, să spună că Hallier a fost cel vinovat? Partea a doua, ca întreprindătorul să primească că bine a fost pus în regie, ne-o dă d. Porumbaru?

Între altele pot să vă spun că chiar asupra lichidării lucrul e foarte greu cu Hallier. Fiind-că mă întrebaţi: ei! aţi tratat? vă răspund că am tratat şi vă pot spune un mic incident din aceste tratări. Eram şapte inşi, — nu e un secret prin urmare, — când formula Hallier pretenţiunea sa, exagerată cum v'am spus, şi când spunea avocatul său, un *avoué* distins din Paris: «D-ta, om de drept, nu recunoscî dreptul părţilor de a 'şi formula pretenţiunea cum vor?» Am răspuns: «Da! dar să nu cređi

că în calea ridiculului nu vei găsi și mai ridicol. Dacă d-ta vei cere luna, eu am să cer calea lactee și tot am să te înving». Ast-fel am abandonat acest teren, pe care era evident că nu ajungeam la învoială, căci față de pretențiile lui aveam și noi prețuirea materialelor făcută de persoanele noastre competente; — ori-ce discuțiune prea detaliată aici nu poate fi utilă, dar acea evaluare o cerusem noi cum credeam noi că e drept, nu pentru a-l forța pe d-lui, dar ca să știm în realitate ce eram datori, — și eram departe chiar asupra prețuirii materialelor. Dacă ar fi fost numai această deosebire, părerea mea, care cred că ar fi fost a întregului guvern, e că ași fi închis ochii la material și ași fi înghițit două titani în loc de unul, și n'am fi rămas așa de bolnavi, cu toată critica ce știu eu că ar fi venit, căci, d-lor, nu e cine-va guvern când se teme de critică.

Dar nu e aceasta cestia. Hallier, ca ori-ce antreprenor pus în regie, pretinde că a fost pus rău în regie, pe când noi nu pretindem, dar avem convingerea că foarte bine și foarte regulat a fost pus în regie și că foarte îngăduitori am fost față cu dânsul. Atunci cum mai stăm cu tot eșafodagiul d-voastră? Cum rămânem cu raționamentul, că din momentul ce a fost pus în regie, el nu mai are drept la câștig? Toate bune! Dar până când o instanță judecătorească, și nu precisez acum ce fel de instanță, dar o instanță, o hotărîre obligatorie pentru el și pentru mine nu va fi primit punctul meu de vedere, până atunci toată cestiunea rămîne întregă și eu, ori cât ași fi de convins de dreptatea mea, ași fi un copil să lucrez în socoteala lui și în perspeciiva, ori cât de puțin probabilă ar fi, că se va putea găsi odată o instanță judecătorească, care să judece că rău l-am pus în regie. Ar fi o slăbiciune de minte ca în așa condiții, eu să lucrez după un alt plan, după altă concepție. Noi, cât timp vom lucra în regie, suntem ținuți să executăm contractul așa cum el a fost convenit între Stat și antreprenor.

Ei, d-lor! Dacă am fi fost în timpuri bune și la largul nostru am fi dis: ori cât va ține procesul... D. Missir dicea: «Cum, era să țină procesul mult? Și tu vrei repede și el vrea repede.» Cum vrea el repede, când de

6 luni așteaptă și nu ne-a făcut proces? Când știe că cât timp am lucra în regie suntem ținută a executa contractul lui, el nu e de loc zorit să pornească judecată.

Dacă, repet, am fi fost în timpuri bune, ne-am fi dis: vom continua lucrarea portului, așa mare, larg cum a fost proiectat, îl vom termina în trei ani de zile, vom face toate instalațiunile acelea exagerate care nu ne trebuie ađi, căci așa cum s'a mărit în urmă, portul era în adevăr incomensurabil de exagerat, iar pe Hallier îl vom chema în judecată și ne vom judeca în 2 — 3 ani, d. Missir știe că un proces care se termină în trei ani nu este din cele mai lungi, și la sfârșit, tari de dreptatea noastră s'ar fi făcut lichidarea socotelor și nu ne-am fi gândit la nici un angajament cu Hallier.

Aceasta este însă situațiunea noastră?

Avem împrumutați 156 milioane efectiv;

Avem deja 104 milioane lucrări de plată cu bonuri de tesaur;

Avem deficitul anului curent;

Avem numai la ministerul lucrărilor publice 79 milioane contractate, nu numai începute, 79 de milioane, dintre cari acum în primăvară vagoane și locomotive vin de multe milioane.

Și ce mai avem?

Avem imposibilitatea de a ne mai împrumuta și aceasta o știți cu toții, nu numai fiind-că ne-am angajat că nu ne mai împrumutăm, dar și pentru că nimeni nu poate face ca, câte-va luni numai după realizarea împrumutului, să meargă la alt împrumut care să 'l înlocuiască. Atunci pe ce să conteze Statul acesta ca să poată plăti? căci în sfârșit am făcut un împrumut în condițiunile în care s'a putul, dar nu pentru ca să revenim după câte-va luni la aceeași situațiune în care ne-am găsit.

Atunci am luat lista lucrărilor mari, spre a căuta cari din lucrări le putem desființa, care le putem amâna; de exemplu, să încercăm, dacă se va putea, chiar d'ar fi să ne coste ceva aceasta, să amânăm plata furniturii de vagoane și locomotive, să amânăm construcțiunea clădirilor hotărâte, să resiliem din contracte cât vom putea; căci nu este rușine să ieși măsuri ca să plătești la vreme și să mărturisești că în momentul de față nu poți face plăți,

iar din contra să te furlandisești—cuvânt trivial—că poți și să te lovești cu capul de pereți la un moment dat, ar fi într'adevăr umilitor și rușinos.

Și pentru că s'a vorbit de umilință, fie dis în trecut, țările cari nu vor să aibă nici o-dată ocasiunea să-și calce nițel pe inimă, trebuie să-și pună o regula de conduită: să se împrumute cât se poate mai puțin; aceasta este o axiomă pentru particulari ca și pentru State. Pe câtă vreme un Stat sau un particular se va împrumuta mai puțin, pe atât va avea mai mult independența de fapt și pe atât va avea mai rar ocasiunea să simțā că a fost știrbit intru ceva în demnitatea sa, sau să i se dicā de alții că a fost știrbit intru ceva. Cu aceasta axiomă, d-lor, pusā în trecut, să reintru în cestiune.

Datoria noastră era dar să reducem din cheltueli și, prin urmare, și din lucrări, dar nu numai să reducem, ci să ne punem și în posibilitatea de a intrerupe unele lucrări și de a le suprima chiar, căci, vă întreb pe d-v., și nu vreau să fiu pesimist: ia presupuneți că anul care vine ar fi un an mediocru—nu cred, semnele sunt alt-fel, dar, în sfirșit, ar fi o nebunie ca la Ianuarie să se pretindā că se știe ce va fi;—ar mai fi vreme de lucrări extra-ordinare? s'ar mai putea să se facā cheiū de piatrā și motoare electrice? sau va trebui sa te gāndesci să acoperi mai intēiū cele-alte nevoi, precum datoria publicā și serviciile interne care nu se pot reduce cu desēvșire și fără care se desorganizează cu totul mersul și mașina Statului! Cu o așa situațiune moștenitā, datoria noastră este sa reducem, să taiem, să suprimām și mai ales să ne cāpātām absoluta noastră libertate ca să putem cheltui cât vrem și cât putem și la un moment dat să dicem: nu mai facem nimic la Constanța două ani, trei ani, patru ani. Aceasta ar însemna un bun guvern, și cine n'ar face așa nu și-ar da în adevăr seama de nevoile pe care ni le impune adevērata situațiune de ađi. (Aplause).

Cāci care sunt cheltuelile obligatoare, silite, ce trebuia să facem la Constanța? Restul de lucrări hidraulice ale d-lui Hallier.

D-lor, evident că nu vă puteți pune mereū în ipotesa că aveți în buzunar sentința care hotārește că Hallier a fost bine pus în regie. Neapārat că dacā d-sa ar avea

un argument, 'l-ar fi invocat deja în contra Statului; argumentul de sigur nu există, însă chiar dacă ar exista, mie nu m'ar fi permis să 'l spun. Convingerea mea însă că Hallier n'are dreptate nu este destul; pentru că mie nu m'î-e permis să angajez finanțele țării pe judecata mea.

Asta nu o pot face, nu o fac. Ar fi nebunie să angajez răspunderea Statului pe credința mea personală că nu va perde un proces.

D-lor, nu e cu putință ca pentru plăcerea de a nu veni cu o lege care ar putea să producă critici și discuțiuni, să lipsim țara de un mare interes pe care 'l are în această lege: de libertatea și siguranța ei. Noi punem mai presus de ori-ce interesele țerei, și cu risicul de a fi atacați, cu risicul de a perde liniștea noastră personală, am propus această lege.

Pentru că, încă odată, punem prea puțin preț pe liniștea noastră sufletească. Cine nu e în stare să jertfească în guvern și liniștea lui și mândria lui de om, și toată munca lui și să risice și toată viața lui, ori cât de inteligent ar fi, să stea acasă, fiind-că nu e om de guvernământ.

Eu prefer ca țara să fie guvernată de oameni mediocri, dar cari să aibă sentimentul datoriei și curagiul de a'și îndeplini această datorie, ori-ce s'ar dice și ori-ce s'ar întâmpla, de cât să fie guvernată de oameni de geniu, dar cari ar sta pe gânduri, și în hotărîrea lor ar intra și aceasta: ce o să dică lumea, cu ce vorbe luate dintr'un vocabular de acum 25 de ani are să îmbrace faptul meu pe care persist în a susține că ori-cine ar fi fost în locul nostru tot așa 'l-ar fi făcut. (Aplause).

Era dar nevoie să ne înțelegem cu Hallier.

Dar, d-lor, dacă ne-am fi temut de vorbele late și de ocară care știam că ne așteaptă, am fi făcut socoteala următoare: pentru a evita atâtea vorbe, pentru a evita atâtea ocări, să'î dăm atâta sute de mii de lei mai mult pe socoteala Statului și să ne învoim fără arbitragiu.

Ei bine, nu am făcut aceasta și când am văzut că nu ne putem înțelege, când am văzut că se cere mult mai mult de cât credem noi că chiar cu dărnicie se poate da, când am văzut că nu avem timp să ne ducem înaintea tribunalelor, căci am căpăta o sentință la 1902, când

portul ar trebui să fie terminat, am adoptat judecata arbitrilor.

Este aceasta ceva care nu s'a mai făcut la noi în țară?

E ceva monstruos? Apoi la 1887 s'a dat în întreprindere docurile de la Brăila și Galați, și știți ce dicea art. 82 din contractul de întreprindere? 'L-am aci, să 'mă dați voe să'l citeșe:

«Ori-ce contestațiune care s'ar ivi între antreprenorî «și Stat, se va judeca prin arbitrii, numiți unul de Stat, «cel-alt de antreprenor. Supra-arbitrul se va numi de «cei doi, iar la cas de neînțelegere de către primul-președinte al tribunalului Ilfov.»

Este din 1887.

Ei bine, ce este alt ceva în proiectul de lege pe care 'l prezentăm deliberărilor d-voastre, de cât aceeași clausă, care la 1887 era pusă chiar în contractul de întreprindere de către repausatul Ioan Brătianu, relativ la docurile din Brăila și Galați?

Știut este că contractul cu d. Hallier nu conține o asemenea clausă, căci atunci nu am fi avut nevoie de un proiect de lege. Prin urmare, ceea-ce am convenit cu d. Hallier este basat pe precedente din toate vremurile, n'am făcut nimic nou, ci din potrivă m'am referit la o clausă obicinuită în contractele de furnituri.

Înainte, d-lor, de a trece mai departe, sunt ținut să răspund d-lui Porumbaru la obiecțiunile ce a adus proiectului în discuțiune.

D-sa dice: este complet acest proiect de lege? Lipsște obiectul litigiului.

Cum lipsește?

Obiectul litigiului sunt pretențiunile reciproce ale părților: fie-care parte își formulează pretențiunile cum vrea. Acesta este principial.

Nu știți d-voastră că e o dicetoare: «gura lumii slobodă»?

Ce lipsește? Numele arbitrilor?

D-voastră voiți ca un act de atribuția puterii executive, ca alegerea de arbitru, să 'l punem noi sub acoperișul unui vot legislativ? Acesta este un drept și o răspundere a puterii executive. A decide însă ca să ai dreptul să mergi la un tribunal arbitral, aceasta da, trebuie să au-

torise Camerile, nefiind clausa în contract. Dar cine să numească pe arbitri? Camera și Senatul? Aceasta trebuie să o facă guvernul, fiindcă el trebuie să fie răspundător, și răspundător pe deplin dacă face o numire bună sau rea. (Aplause).

Ce mai lipsește, ține d. Porumbaru? Cum vom fi judecați? Cu majoritate, sau fără majoritate? Și ce va face supra-arbitrul? N'ați vădit că acest tribunal nu este compus din două?

D. Em. Porumbaru: Tocmai aceasta vreau să știu.

D. Take Ionescu, ministru al cultelor și instrucțiunii publice: Am crezut că e mai bine ca de la început să fie 3 arbitri și știți de ce? Pentru că judecata în 3 este mai bună, căci ori cât de părtinitor ai fi, când ești în 3, este un oare-care sentiment de jenă, care te face să fii mai modest în pretențiuni, de cât atunci când te afli numai față de arbitrul părții adverse. Apoi când sunt numai doi arbitri la început, fatal se ajunge la neînțelegere între dânsii, și ești nevoit să rămâi cu judecata celui d'al treilea, care, găsind pe arbitri încăerați, e silit să se unească cu unul din ei și dacă amândouă au fost nebuni, atunci e nevoit să primească părerea unui nebun! (Aplause).

Încă ceva este de considerat. Dacă se procedează la alegerea celui de al treilea după ce cei doi d'antâiu s'au pronunțat, așa de importantă devine alegerea aceasta, în cât foarte cu greu vor cădea de acord, pe când la început lucrul este mai ușor.

Și odată ce sunt trei de la început, mai lesne se ajunge la un rezultat echitabil.

De aceea s'a compus tribunalul în trei încă de la început.

Dar se va judeca cu majoritate? Neapărat!

Dar dacă fie-care are altă părere, ce se face? ține d. Porumbaru. Dacă unul dă 1.000, altul 500 și altul 200, unde este sentința, se întreabă d-sa?

Apoi sentința, d-lor, este 500 și știți pentru ce? Pentru că 500 se coprinde și în 1000. Aci este dar sentința, căci asupra lor 500 este majoritate... (Aplause).

Dar mai ține d. Porumbaru: de ce ați renunțat la dreptul de recurs în casație. Aceasta era unica apărare

dacă arbitrii o iaū peste câmp chiar în privința formelor? Apoi n'ați văduț d-voastră ce ȃice articolul din urmă al proiectului?

«Sentința arbitrală va fi depusă la tribunal.»

Pentru ce? Ca să capete formula executorie. Ei bine, dacă nu este o adevărată sentința regulat dată în limitele compromisului, nu i se va pune formula executorie sau dacă i se va pune, se va contesta această investire cu formula executorie.

Dar, d-lor, nu uitați că sunt Stat, și când arbitrii în procedările lor, ar lua-o peste câmp, credeți că eu ași executa o asemenea sentința? (Aplause).

Prin urmare, d-lor, nu este putința să mi puneți această întrebare.

M'a mai întrebat d. Porumbaru: de ce n'ați primit ca arbitrul să fie numit de Curtea de casație? Apoi ce ȃice procedura civilă? Că arbitrul se numește de președintele tribunalului, și în legea aceasta specială am spus tot aceasta.

Dar de ce nu primiți o modificare? Fînd-că nu se poate. Convențiunile între Stat și un particular se pot respinge sau aproba, nu modifica, căci aceasta ar însemna nouă tratări, și tratările le-am finit.

Mai bine ȃis, ar însemna să tratați aci d-voastră, să 'l chemați în antreu, să 'l întrebați: se poate, nu se poate...

D. Em. Porumbaru: D-lui Hallier îi inspiră mai multă încredere primul-președinte al tribunalului, de cât Curtea de casație?

D. Take Ionescu, ministru al cultelor și instrucțiunei publice: Așa ȃice condica de procedură, legea specială ȃice tot așa și vă repet că în materie de convențiuni ori se primește tot, ori se respinge tot.

Mă întorc la cele ȃise de d. Missir. Cuvântarea d-lui Missir nu se poate despărți de a d-lui Maiorescu, d. Missir a tratat partea întâiu și d. Maiorescu partea a doua.

Care a fost rolul d-lui Missir?

Rolul d-sale a fost negativ: să caute să dovedească că proiectul de lege n'are nici o motivare reală, și odată ce a desființat motivarea—după d-sa aparentă numai—să vină d. Maiorescu și, căutând pe cer, să descopere unde-va motivul proiectului de lege.

D-lor, nu măi revin asupra punctului dacă proiectul de lege este motivat, căci examinând și răspunzând la cele spuse de d. Porumbaru, am răspuns și d-lui Missir.

Dacă credeți că putem continua lucrările portului Constanța, așa cum erau încredințate d-lui Hallier, dacă credeți că putem, basându-ne pe propria noastră judecată, că d. Hallier a fost bine pus în regie, să modificăm planurile și să lucrăm alt-fel de cum am contractat, întâmplă-se ce se va întâmpla, evident că proiectul de lege nu este motivat.

Dar putem face aceasta? Noi șicem: nu, și când șicem nu, este evident că alt-fel nu luăm răspunderea situațiunei ce ar resulta, și lăsăm ca cei cari șic da, să vină să ia această răspundere. Alt-ceva este să guverneză bine său rău, dar nu este puțința să guverneză după capul altuia. Aceasta nu se poate. (Aplause).

D. Missir dacă pune aceste două premise: Hallier este interesat să se judece repede, și Statul nu numai drept 'l-a pus în regie, dar nici el nu poate face obiecții, li-rește conchide că această lege n'are rost. Și vine d. Maiorescu și 'i caută un rost.

D. Maiorescu s'a pornit pe o serie de ipotese, pe cari știe bine că eă nu 'l pot urma.

S'a întreat d-sa: nu cum-va o fi o cifră convenită care se ascunde sub acest anonim?

Aci declar categoric, *nu*. Dacă guvernul ar fi ajuns cu d. Hallier la o cifră, n'ar fi întreat acest mijloc ipocrit de a ascunde cifra sub anonim, ar fi avut curagiul să ceară Corpurilor legiuitoare ratificarea transacțiunei asupra sumei convenită, iar nu instituirea unui tribunal de păpuși, care să acopere răspunderea lui.

Vă declar încă o-dată, nu, nu, nu. (Aplause).

Măi întreată d. Maiorescu: o fi veră-o condițiune a împrumutului, veți fi închinat și această cestiune d-lui Bleichröder, cum ați închinat deja țara obligându-vă a nu întreată unele legi de credite?

Grozavă închinăciune! Cum să întreatăzezi acele legi când știi că paralele nu 'ți ajung, și știi ca paralele nu ne ajung. Grozav ași vrea să știi la ce mă obligă lucrul acesta, că atunci când nu am parale și nu am nici dreptul să mă împrumut, să mă oblig să nu mă cheltuesc!!

Ei bine, eu voi urma pe d. Maiorescu *ipotecic*. D-sa a facut o ipotesa. O fi o nevoie a imprumutului, va fi fost starea financiara a noastra asa in cat, ori una ori alta, ori neplata cuponului, ori pe langa imprumut si o repede deslegare a acestei cestiuni.

Vedeti, fac o simpla ipotesa, si atunci intreb pe d. Maiorescu, daca asa ar fi, cum poate sa va dica d-lui, in numele junimistilor: noi, oamenii de guvern, *dar nu in guvern*, va afirmam ca imprumutul nu poate suferi de neatinerea unui angagement luat, va afirmam, noi, oamenii de guvern, dar nu in guvern, ca nu aveti sa va temeti daca respingeti legea nici de cotă nici de nimic.

D. Titu Maiorescu: Este luat angagement?

D. ministru al cultelor si instructiunii publice, Take Ionescu: V'am vorbit ipotecic, v'am spus ca va vorbesc ipotecic.

Daca in adever, d-lor, oameni de guvern, dar nu in guvern, stiu mai bine de cat noi, atunci ar fi ceva monstruos ca sa stea d. Maiorescu acolo si noi la guvern, si, pentru regula lucrului, ar trebui sa fie d-lui la guvern, si noi acolo. Neaparat, daca cel care este afara din guvern stie mai bine de cat noi, cari suntem in guvern, ar fi ridicol sa stam noi in guvern. Si cand d-voastra diceti ca nu este vot de neincredere fiind-ca eu nu voi sa'l botez vot de neincredere, va raspund, ca este mai reu de cat vot de neincredere, este un *testimonium stupiditatis* dat guvernului.

Sa primesc sa stau la guvern cu un vot de amanare pana ce me voi intelege cu Hallier, cand stiu bine ca nu me pot intelege, cand stiu asta nu fiind-ca am obiceiul sa fiu in guvern, dar fiind-ca *sunt* in guvern, aceasta este inadmisibil.

Se poate sa fie oameni cari ar sta la guvern si in asemenea impregiurari? Nu 'i felicit nici pe ei, nici țara pe care ar governa-o.

A governa este greu, dar nu se poate governa fara sa inspire incredere si fara sa ai autoritate. Daca singur nu crezi in autoritatea ta si nu ai incredere in patriotismul teu si in judecata ta, cum vrei sa pretinzi aceasta de la altii, cand, tu cautandu'ti in sufletul teu, nu le gasesti?

Și acum, d-lor senatori, că am isprăvit cu ipotesa, vă țin : guvernul nu vă pune nici o ipotesă, nu vă vorbim nici de împrumut nici de condițiunile împrumutului, de absolut nimic, și vă rugăm să nu între în judecata d-voastră de cât numai ceea-ce vă spunem în expunerea de motive, ceea-ce vă spunem pe față, și care este aceasta : în situațiunea financiară a noastră nu putem governa, dacă nu vom avea libertatea de mișcare în cheltueli, libertate pe care nu o putem avea de cât dacă ne desfacem de Hallier, și nu ne putem desface de Hallier, de cât votând acest proiect de lege. Luăm toată răspunderea tuturilor consecințelor, căci așa ne facem datoria. D. Maiorescu, printr'o comparație reütăcioasă, care, să mă erte, nu se potrivește, ne-a țin : nu făceaū așa predecesorii d-voastră conservatori, cari nu mai sunt aci, și nu sunt pentru că aū murit. Se poate, nimeni nu a suferit de moartea lui Lascar Catargi mai mult ca mine ; aceasta însă nu însemnează că dacă a murit el, țara n'are să mai fie guvernată.

Ne ținca d. Maiorescu : la șapte-deci și nu știū câte, Lascar Catargi, în afacerea Crawley, nu a pus cesiunea de guvern. Dar ce ? Lascar Catargi a cerut Camerei concesiunea Crawley și Camera 'i-a refusat ? Ce era vorba atunci ? Catargi ținca Camerei ; nu dați concesiunea Crawley ! Și Camera 'i-o dă ! Putea să disolve Camera, dacă credea că Camera făcuse un rău mare ; dar să pună cesiunea de guvern, când el nu cerea nimic Camerei, aceasta n'avea de ce s'o facă.

Dar aceasta e situațiunea astăzi ? Noi suntem cari am dat concesiunea Hallier ? Noi suntem cari am induoit lucrările aceștea ale lui Hallier ? Noi 'i-am micșorat garanția, în contra legei ? Suntem noi cari l-am pus în regie ? Nimic absolut din toate aceștea ! (Aplause). Suntem lichidatorii nenorociți (aplause) ai unei situațiuni nenorocite ! E cruđime sufletească să ne vorbiți de Crawley când cunoașteți mieđul lucrurilor. Și vă asigur că dacă pe cesiunea Crawley, pe drept sau pe nedrept, se va fi zidit ceva, am convingerea că nimic nu se va zidi pe numele Hallier în contra noastră ! (Aplause prelungite).

INTERPELAREA D-LUI N. N. SĂVEANU

RESPUNS D-LOR IONEL BRĂTIANU ȘI P. P. CARP

(Ședința Camerei de la 2 Martie 1900)

Începându-se judecarea procesului «Hallic» înaintea tribunalului de arbitrii, conform legii votate de Cameră și Senat, partidul liberal a provocat, în semn de protestare că între arbitrii se aflau și străini, diferite întruniri și manifestări publice care au degenerat până la scandaluri publice în carea genții liberali s'au ciocnit cu agenții poliției; de aci interpelări atât în Cameră cât și în Senat.

În urma interpelării D-lui N. N. Săveanu la care s'a asociat D-l I. I. C. Brătianu în numele partidului liberal; răspunde D-l Take Ionescu în modul următor:

Domnilor Deputați,

D. reprezentant de Gorj, neobiceiuit de sigur cu arta de a vorbi frumos, și închipuiește că această artă consistă în a spune frumos, neadevăruri. Se înșală; neadevărul spus ori-cât de prost, tot neadevăr este, (ilaritate), dar oamenii cari vorbesc frumos nu vorbesc frumos de cât fiind-că spun adevărul, și nu fac impresiune de cât atunci când acei cari 'l ascultă simte că spune adevărul. (Aplause).

Când partidul d-voastră care a trăit atâtea decenii prin neadevăruri, îndrăznește să țină unui om, că spune frumos neadevăruri, atunci, d-lor, știți bine câte adevăruri ași fi putut să vi le spuie foarte frumos, dar am fost generos și am tăcut. (Aplause).

Și știți bine că a fost zile în care ați tremurat pe această bancă, când ați crezut că fac alusiuni.. (Aplause prelungite, bravo, bravo).

D. I. I. C. Brătianu: Este încă un neadevăr care 'l spuneți cu același talent, și vă desfid să'l spuneți acum.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Ați încercat astăzi să abusați de cavalerismul d-lui general Manu. Nu

vă cunoaște destul; eu vă cunosc bine. Rău a făcut d. general Manu, că a vorbit cu acest cavalerism, și cu dorința ca să aperse ceea-ce se mai putea apăra din susceptibilitatea noastră, nu a repetat ceea-ce trebuia să pricepeți, dicând că acest arbitragiu a fost o inexorabilă fatalitate.

D. I. I. C. Brătianu: Știți că n'a fost.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Știți că a fost.

D. P. P. Carp: Nu a fost.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Cel care crede că n'a fost, nu are de cât să vină dincole în cabinetul nostru, să 'i citesc corespondența, și atunci să repete că n'a fost. (Aplause).

A! ne-ați lăsat o situațiune monstroasă fără nici o grije, fără nici un patriotism, fără nici o pricepere. Aci nu mă supăr fiind-că dacă nu v'a dat'o Dumnezeu, nu am ce să dic. (Aplause).

N'ați avut nici un pic de patriotism, fără nici o grije ați decretat la cheltueli peste măsură și ați lăsat o situațiune financiară detestabilă, și apoi îndrăsniți să ne luați socoteala de modul cum s'a lichidat, ce s'a putut lichida. Termen parlamentar este greu de găsit pentru faptele d-voastră.

Și fiind-că am fost cavaleri și fiind-că am voit—și de acea diceam atunci că adevărata demnitate ar fi să nu se discute—fiind-că am fost cavaleri și am voit să aurim situația pe care am inghițit'o fără să fi creat situația noi, căci o creaserăți d-voastră, d-voastră îndrăsniți să veniți la socoteală cu noi?

Dar ce credeți, că paciența care ne-o impune locul acesta, răbdarea, grijile mari de a scăpa România din făgașul în care ați adus'o, (aplause), credeți că lucrurile acestea au strivit în noi acea forță de indignare pe care o avem de câte ori ne vedem în fața d-voastră, și care nu se va stinge, de cât atuncea când va ingheța singele în noi. (Aplause prelungite).

Adversus hostem aeterna auctoritas. (Aplause).

In contra d-voastre etern, etern până la ultima suflare mă veți găsi în picioare. (Aplause prelungite).

D. P. P. Carp: Cer cuvintul.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Și atunci, pentru

cei ce au îndoiială, am spus-o: să citească și pe urmă să judece, dar d-voastre nu, d-voastre nici dreptul de a judeca nu l'aveți.

A! După procedul de ieri vă ved iarăși; vă regăsesc tot trecutul istoric în turburările de acum, cu deosebire că altă-dată le făceau eroii, astăzi le fac epigonii. (Aplause).

Rețeta însă e aceeași: plecați de la guvern și lăsați situațiunii deplorabile; când este să faceți o turburare, o alegeți așa în cât să sufere țara întregă de acea turburare. (Aplause).

A venit regularea cestiunei Hallier.

Am tăgăduit noi atunci că arbitrii vor putea fi străini? Iată *Monitorul Oficial*, pagina 188, discuțiunea din Senat în cari d-nii P. S. Aurelian, C. Lecca, A. Carp, Neron Lupașcu, N. Săveanu, Em. Porumbaru, Ilariu Isvoranu, propun acest amendament:

«*Guvernul este autorizat a încheia și executa următorul act dintre Stat și d. A. Hallier, întreprinzătorul lucrărilor portului Constanța, pentru resilierea întreprinderii și lichidarea socotelilor, printr'un tribunal de arbitri compus numai de români.*»

Ce a făcut guvernul?

A respins amendamentul.

Ce a făcut Senatul?

A respins amendamentul.

Ei, unde a fost surprinderea?

Dar acest lucru era ne mai pomenit?

O să vin acum la anul 1878, și d'inainte răspund la teoria împărțirii purtării d-voastre pe date, înainte sau după cutare dată.

Știu că vă convine, fabricanții de republici de carton. (Aplause prelungite).

Vă convine, conspiratori cu propunerii de «asasinate,» și cu «Măria Ta,» la coloneli de geniu și de artilerie să spuneți aceasta. (Aplause).

Peste acestea cereți să tragem perdeaua trecutului; iar de când stați în guvern, câte 12 ani, atunci se schimbă lucrul, atunci sunteți susținători ai temeliilor Statului. Împărțirea istoriei în felii, dând de o parte trecutul care nu vă mai convine!

Aceasta nu se poate; trecutul d-voastre vă este tot în spinarea d-voastre, primiți'l întreg, nu'l împărțiți.

La 1878 se votează o lege de d-voastre având președinte al Camerei pe d. G. Vernescu, președinte al Senatului pe d. Dumitru Brătianu, președinte al guvernului pe Ion Brătianu, miniștrii în guvern: Câmpineanu, Kițu și Stătescu se votează ȳic următoarea lege: «arbitrii între Statul român și Guilloux și supra-arbitrii vor putea fi indigeni sau străini.»

Și atunci nu erau în joc situațiuni inexorabile, și atunci nu v'ați turburat, atunci nu s'aũ întâmplat umilințe. Iar acum la 1900, este umilința, fiind-că este după regat ori după răsboiũ; și dacã ar fi fost lucrul la 1882 v'ar plăcea să ȳic: înainte de revisuirea Constituției, cãci tot-d'a-una gãsiți câte-ceva.

Știați dar cã tribunalul ce se va forma, va fi și din străini.

Se incepe cu animositãțile prin întruniri publice și mărturisesc cã eũ, care vœ urmãream cu atita grabã discuțiunile ce le aveați în întruniri, de data aceasta sunt în întârziere, le am în servieta însă și mœ voiũ ocupa de ele. Dar ați pornit-o, șeful reguleazã lucrurile Duminicã și apoi pleacã la Berlin, Dar d-voastrã mai aveți un obiceiũ, țineți cuvântãri din balcon mulțimei și 'i spuneți ca însăși națiunea indignatã sã 'și facã singurã dreptatea, și dreptatea 'și o face mergẽnd sã spargã casa d-lui Filipescu. (Aplause).

Acum vœ mirați, și spuneți, cã sentința tribunalului de arbitri se va da între baionete. Dar eũ 'mã aduc aminte de oameni carĩ aũ ținut prãnzuri în baionete. (Aplause).

Intrunirea tinerilor liberali se face la *Voința Naționalã*, nu ca jurnal, ci ca local de închiriat. Și în urma întrunirei urmeazã partea a doua a lucrului: pornirea cetățenilor d-voastrã spre localul unde susțineți, cã s'a umilit țara româneascã.

Dar cine a umilit țara? Leemans?

Ce este de vinã el, dacã pe basa unei legi votatã de Camerã și Senat, a fost ales al treilea arbitru.

Este vinovat avocatul?

Dar ce vinã are el, dacã vine sã 'și apere pe client?

Cine a umilit țara româneascã, dacã a umilit-o cine-va?

Noi? De ce mergeți să manifestați în contra tribunalului? Știu eu de ce. Pentru că nădăjduiți în socoteala d-voastră criminală, să influențați tribunalul în contra Statului român, pentru ca căpătând veri-o sentință defavorabilă Statului, să o întoarceți în contra noastră. (Aplause).

Această a fost scopul d-voastră; și el este reproducțiunea scenelor de altă dată, când la 1870 v'ați dus să spargeți geamurile ministrului german.

Ceea-ce ați făcut atunci, se reproduce acum prin atavism; căci aceiași ați fost, aceiași sunteți și astăzi.

Și lucru curios, demonstrațiunea, indignațiunea d-voastră nu s'a manifestat în ziua când s'a votat acel proiect de lege, care înființează acest tribunal, ci în ziua când începe să funcționeze. Căci așa este indignarea d-voastră. La d-voastră, indignațiunea vine la anumite date. Primăvara porniți regulat în campanii. Noroc că a căzut zăpada și v'a mai liniștit. (Ilaritate, applause). Căci dacă timpul ar fi fost mai dulce, mai cald, cu totul alt-fel ar fi fost discursurile d-voastre de astăzi.

Și fac o profeție: ori-ce s'ar întâmpla regulat, are să vă apuce primăvara, căci concepțiunea d-voastră este că domnia României, vi se cuvine de drept, absolut de drept, și ori-cine ocupa guvernul afară de d-voastră, este un intrus, chiar dacă el ar face parte din partidul d-voastră. Exemplul l-ați dat cu d. Aurelian. Acum, că d-sa v'a iertat, este în joc o cestiune de temperament, și eu nu pot da temperament aceluia ce nu are. (Aplause).

Dar cum dic, este intrus acela care calcă asupra moștenirii d-voastră, și el trebuie gonit prin toate mijloacele. Prin urmare, nu aveți nevoie să ne declarați, că nu repudiați pe tinerii cari au făcut scandalul. Sunt convins că nu 'i repudiați de loc.

Știu de unde ați plecat, știu pentru ce ați plecat! V'ați hotărât după 10 luni să începeți scandalurile. Ei bine, dacă noi vom lăsa ca scandalurile d-voastră să devină desordine, atunci veți fi făcut bine, căci vom dovedi că nu merităm să fim guvern; dar pe câtă vreme, siguri de dreptatea noastră, siguri că am făcut țării mari și însemnate servicii, (applause) siguri că avem în noi și dorința și puterea să mai facem servicii țării, sprijiniți de desinteresatul concurs al Camerei și Senatului, să credeți că

vom ști, cum am știut, ca să facem să se respecte ordinea; și nu la precedentele d-voastră ne vom uita.

Precedentele d-voastră le știm; forța publică nu se vede; în schimb însă, cetățenii bine-voitori asmuțiți după balcoane, pun la regulă pe cetățenii răi. (Aplause).

Aceasta este o ipocrisie orientală pe care nu o vrem, și vă prevenim, că dacă veți continua cu tot tineretul d-voastră hotărît, o să regretați campania de primăvara. și o să aveți oare-cari regrete pentru încercările pe cari le faceți, să creați agitațiuni cari nu există.

Când, în adevăr, opiniunea publică cea adevărată, nu cea de porunceală a d-voastră, va fi nemulțumită cu noi, să fiți siguri că nu vom aștepta, ca d-voastră, să fim luați de urechi ca să eșim de la guvern, ci vom ști să eșim cum se cuvine, ca oameni cari se respectă și cari stau în guvern, fără nici un fel de interes. (Aplause).

A! Ce ciudați sunteți; faceți pe marele cu unul din ai d-voastră, în cât ați răspândit svonul că 'l-ați scos din partid, fiind-că pledează pentru d. Hallier.

D-lor, eu nu pot să țin nimic pentru d. Nacu, care a propus moțiunea de încredere pentru d. Sturza în cestiunea Brașovului, nu pot nici să 'l atac, nici să 'l apăr.

Când d. Nacu, vice-președinte al Camerei liberale, se făcuse avocat cu contract pe 5 ani la un antreprenor public, multă lume găsea lucrul îndelicat. D-voastră atunci ați găsit lucrul foarte corect și bun, căci pe d. Nacu îl făcuserăți leader și îl însărcinaserăți cu votul moțiunei de încredere; iar când d. Nacu, simplu particular, se duce să 'și apere clientul său cu care se angagiase, atunci vă apucă un fel de pudoare retrospectivă. (Aplause, Ilaritate).

D-lor, sunteți foarte ciudați oameni, la d-voastră și pudoarea este alt-fel, de cum e la lumea cea-altă. (Aplause).

De aceea vă spuneam eu că colegul meu de la interne se înșeală, nu poate să vă judece tocmai, tocmai, căci toate sunt pe dos la d-voastră. (Aplause).

Ați văduț pe d. ministru de interne cum s'a întors către mine, când ați spus că partidul liberal n'a organizat scandalul.

D. general Manu 'mi-a țin: veți, s'a făcut oameni de treabă. Ași! 'i-am răspuns, nu d-le general, Doamne fereste, imediat îi va revendica.

De aceea eu nu vă dau sfatul d-sale ca să scoateți din

partid pe toți scandalagii, pe cei din cutare și cutare categorie. Chiar Christos ȳice: să dai unul, când ai doi, dar să dai tot?

Cu aceasta termin: să știți că între noi și d-voastră este o mare deosebire, o deosebire fundamentală, că această deosebire fundamentală face că nici nu venim la putere la fel, nici nu plecăm de la putere la fel. (Aplause).

Știți care este deosebirea fundamentală? D-voastră când nu sunteți la putere, nu sunteți nimic, noi și când nu suntem la putere, suntem putere. (Aplause prelungite).

Pătrundeți acest adevăr, meditați-l și atunci veți pricepe cum trebuie să vă purtați. (Aplause).

Până atunci, însă, vă spun cum nu trebuie să vă purtați. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Intervenind în discuția interpelărei D-lui N. N. Săveanu și D-l P. P. Carp spre a imputa D-lui Take Ionescu violență față de adversari, D. Ministru de finanțe, luând din nou cuvântul rostește următoarele:

D-lor deputați, d. Carp 'mă-a dat un sfat. D-sa găsește că pasiunea este un lucru care înjosește; eu cred, că pasiunea când este în serviciul adevărului, este un lucru care înalță. (Aplause).

În această privință voi fi în tot-d'a-una de altă părere de cât d. Carp. Aceasta nu este pentru mine o cestiune nouă, este o cestiune de temperament, și de modul de a vedea lucrurile. N'am creșut nici o-dată și știți chiar că un bun prieten al meu și al d-tale, d. Misir, nu încețază de a glumi cu mine, asupra acestui lucru. N'am creșut nici odată, că este suficient pentru a face lucrurile nu mari, dar atât cât poate fie-care, că este suficient să punem în serviciul lucrului public numai raționamentul și inteligența noastră; dacă aș fi creșut chiar, mă-ar fi imposibil să fac o ast-fei de amputație asupra mea. Așa cum sunt, cu cât am și cu cât n'am, și cu cât sânge rece am și cu patima mea, așa întreg m'am pus în serviciul partidului și nu primesc să mă amputez. (Aplause).

Da, d-le Carp, ai avea dreptate dacă această pasiune s'ar transforma în persecuțiune contra adversarilor politici când sunt la guvern, în nedreptăți față de ei, căci atunci când ești guvern ești două lucruri: ești reprezentantul partidului și ești mai presus de cât aceasta, reprezentantul țerei, și ești dator aceeași protecțiune tuturor.

Am fost coleg în minister un timp de patru ani cu d. Carp, n'am persecutat pe nimeni. Din potrivă, poate că aveam aerul de a fi așa de dulce cu adversarii politici, în cât se credea că voesc să recrutez din adversarii mei politici. Știți bine că n'am persecutat pe nimeni; se poate ca vre-unul să se găsească persecutat, și n'am pretențiunea infailibilității, dar un lucru este sigur, este că nu puteți spune că administrația mea, sub guvernul trecut sau astăzi, a avut caracterul fanaticului, al sectarului care ar dice: că opozițiunea nu are dreptul la respectul legilor, sau caracterul omului care ar spune că a tolerat ceva crime, pentru a face ceva. (Aplause).

Dacă este o însușire a partidului liberal care imi displace mai mult și repugnă naturei mele, este tocmai caracterul său de sectar, de fanatic, de jacobin. (Aplause prelungite).

Nu'mi plac jacobinii, chiar așa cum sunt măriți prin prisma istoriei, sunt convins că erau niște oameni foarte mititei; cum voiți dar să'mi placă imitațiunea de jacobini, mai cu seamă când a căpătat și un caracter budgetivor foarte însemnat?! (Aplause).

Primesc însă observațiunile d-lui Carp, ca de la un om mai bătrîn de cât mine, drept un sfat. Când voiü putea, voiü pune mai multă straje gurei mele; dar când cine-va este acusat nu în mod leal și drept, dar când sub formă de compliment i se spune că minte; când își inchipue cine-va că a găsit mijlocul să se ia un dar al omului, când pentru că n'ai tu acest dar, și simți că nu'l vei avea și că nu meriți să'l ai, îți inchipui că dacă elocința are vre-o valoare, este în serviciul neadevărului... (Aplause).

D. P. P. Carp: Atita ajunge. (Mare ilaritate).

D. Take Ionescu, ministru de finance: Ca să vadă d. Carp cât de mult țin ca să nu primesc cu supărare observațiunile d-sale conchid, și nu mai continuu, ceea ce va dovedi, că dacă am patimă, pot și să mă stăpănesc.

Acum, d-lor, trec la cestiunea mai însemnată.

D. Carp a șis, că eu am vorbit despre demnitatea neputinței și că această neputință era nu în afară din noi, ci în noi.

D-lor, aceasta atârnă de aprecieri.

A găsit oare d. Carp o balanță specială prin care să

măsoare capacitatea și putința oamenilor? O are? Dacă nu o are această balanță d. Carp, la ce rămâne să ne referim asupra putinței sau neputinței? La propriile noastre afirmări? La ce folos! Pe cât timp suntem în acțiune ne credem stăpâni pe o mare forță, unii dintre noi merg mai departe, și și inchipue că adversarii sunt lipsiți de această însușire.

Eu cred, că există un judecător al putinței și al neputinței: e rezultatul muncii, și la închiderea sesiunii, cred că d. Carp va bine-voi să recunoască că guvernul a avut multă putință, și că s'a lucrat mult și serios în această sesiune. (Aplause).

Dar d. Carp și va păstra părerea că suntem oameni neputincioși.

D-lor, nu putem să facem alt-ceva, de cât să dăm rezultate și dovezi, și nu 'l putem forța pe d. Carp să dică, că este putință, ceea-ce e neputință după părerea d-sale.

Insă unde lucrul devine mai grav, e când d. Carp face apel la ce s'a petrecut în Bulgaria.

Nu cunosc detaliurile incidentului. Vorbiți de o impunere a unui guvern străin care în rolul său de protector al unui supus al său, a cerut și a impus ceva?

D-le Carp, nu e de loc vorba despre treaba aceasta. Nici o ast-fel de impunere de la un guvern străin nu a fost, și vă declar încă odată d-le Carp, că nici o-dată nu așa fi primit'o.

D. P. P. Carp: Atunci aduceți actele în Cameră.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Considerațiunii economice și financiare nu sunt impuneri, și voiți încheia cu ceea-ce am spus la Senat în această afacere, cu cât veți voi, să nu aveți incidente, cari la urma urmelor nu sunt cum credeți d-voastră umilitoare pentru noi, dar poate foarte desagreabile, cu atât va trebui să vă imprumutați mai puțin, să cheltuiți mai puțin și să aduceți cât mai rar la guvern partidul pe care știu că nu 'l putem distruge, dar care din păcate distruge el când e la guvern, ceea-ce s'a construit de alții. (Aplause).

INTERPELAREA D-LUI PORUMBARU

Sedința Senatului de la 3 Martie 1900.

Asupra diverselor incidente iscate cu ocazia judecării procesului «Hallier» opoziția agită chestia și în Senat pe cale de interpelare. Liberalii prin vocea D-lui Em. Porumbaru și junimiștii prin graiul D-lui P. Missir, criticară din nou guvernul; la toate aceste acușări răspunde D. Take Ionescu în chipul următor :

Domnilor Senatori,

Voiu răspunde întâi d-lui Porumbaru și în urmă d-lui Missir.

Incep iusă printr'o declarațiune, și aceasta la adresa d-lui Missir.

D. Missir nu a fost astăzi de loc lipsit de sinceritate. După 3 luni de zile de hesitațiuni, d-sa s'a întors la situațiunea în care era la discuțiunea Mesagiului. În adevăr, ca și atunci, d-sa a făcut astăzi aceeași declarațiune de prietenie liberalilor, ca și atunci ne-a acusat pe noi de lipsă de sinceritate și, ce e drept, astăzi a mai adăugat pentru mine epitetul de scamator.

D. P. Missir: Vă rog, d-le ministru, nu uitați declarația ce am făcut cu ocazia acestei comparații.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Vă mărturisesc că eu prefer atitudinea de astăzi a d-lui Missir, când mă face scamator, de cât atitudinea d-sale de ieri când, cu ocaziunea discuțiunei rentei școalelor din Brașov, mă aplauda.

Atunci mă aplauda, de sigur, nu pentru ce spuneam eu, un scamator, ci pentru un alt motiv, căci, d-le Missir, scamatorul de azi nu poate fi de cât scamatorul de ieri.

Eū prefer această situațiune de ađi.

Și acum voiū răspunde pe rēnd ambilor oratori. Fiind-că însă aci în Senat nu s'a discutat ca la Cameră, voiū răspunde și eū calm și obiectiv; răspund fie-căruia după cum i se cuvine.

D. Missir nu era la Cameră și nu știe ce a provocat răspunsul meū, nu știe că am fost atacat de deputatul de Gorj, care 'mi-a spus că meșteșugul meū e să mint frumos, dar să mint.

D-lor, găsesc că a minți frumos este și mai neonorabil de cât a minți urit, căci cel puțin cel care minte urit este o ființă ordinară, care nu'și dă bine seamă de deosebirea între adevăr și minciună, iar omul care minte frumos este induoit vinovat, căci avēnd și cultura necesară și talentul necesar, ca să spună bine adevărul, se închină totuși minciunei în loc de adevăr. Iată de ce și răspunsul meū a fost așa de aspru; nu regret că am răspuns ceea-ce am răspuns ieri, căci eū răspund după atac și atacător. (Aplause).

Voiū răspunde, d-lor, întâiū la cele spuse de d. Porumbaru. D-sa a avut două părți: în cea d'întâiū, d-sa a început prin a ne spune că d-sa are norocul să aparțină unei grupări care se află într'o situațiune privilegiată, căci a criticat și guvernul trecut, critică și guvernul present. Ași putea să adaog: privilegiată și din alt punct de vedere, că cel puțin pentru acum guparea d-sale nu poate fi direct interesată la schimbarea de guverne. (Ilaritate). Aceste trei lucruri îi fac situațiunea cu totul privilegiată. Tot această situațiune face că afară de sentimentul de dreptate al d-lui Porumbaru, de bunătatea și dulceața cu care d. Porumbaru ne-a atacat — căci de sigur a fost mult mai blând de cât d. Missir — partea întea a d-lui Porumbaru nu este alt-ceva de cât explicațiunea mai atenuată a celor ce au făcut fondul discursului d-lui Missir și anumē: repetarea criticei legii votate și discuțiunea din nou a motivelor acelei legi. Nu voiū răspunde dar acum la această parte și mă voiū ocupa numai de a doua parte a d-lui Porumbaru.

D-sa a spus că s'a aplicat rău legea așa cum s'a făcut, anume că nu s'a făcut un act de compromis, nu se știe,

prin urmare, care tribunal va da formula executorie sau dacă sentința se va executa fără formulă executorie, și nu se știe nici care este procedura acestui tribunal, fiind-că nu și-a fixat-o cum țice legea prin art. 4; a urmat apoi o serie de întrebări asupra interogatoriului martorilor, jurământului, expertiselor, etc.: mai adăoga, în sfârșit, d. Porumbaru, o protestare a sa în contra unor cuvinte ale unuia din apărătorii d-lui Hallier.

Eu n'am nimic nici de adăogat, nici de tăiat în această protestare; d. Porumbaru înțelege foarte bine, că alta este situațiunea d-lui și alta este a mea. N'am de cât un regret să exprim: că, fiind dat, ceea-ce cred eu datoria mea, să stau unde stau, n'am putut să mă ofer să apăr interesele Statului înaintea tribunalului de arbitri, ceea-ce ași fi făcut cu cea mai mare plăcere. Ași fi relevat, puteți fi siguri, ori-ce cuvint, nu nepoliticos, dar măcar desagreabil la adresa României; și n'am nici o îndoială că reprezentanții Statului o vor face și vă rog să aveți răbdare până atunci. (Aplause). Iată ce vream să țic. Dar, d-lor, ce să spun de restul întrebărilor d-lui Porumbaru! Că nu s'a făcut un act de compromis! Dar cum nu s'a făcut? Dar când se face o lege specială, ea este d'asupra tuturilor actelor autentice pe cari le-ar legalisa un președinte de tribunal. Legea, acesta este compromisul, și încă actul cel mai autentic din lume, cel mai legalizat din lume.

Dar, țice d-sa: atunci cine va pune formula executorie? Foarte simplu; art. 358 din condica de procedură civilă spune hotarit: «Hotărîrea arbitrilor va deveni executorie, în virtutea unei ordonanțe executorie date de președintele tribunalului la care s'a depus hotărîrea».

Prin urmare, președintele tribunalului la care se va depune hotărîrea îi va da formula executorie. Dar eu spuneam d-lui Porumbaru, când am discutat legea aci, când d-sa mă critica că am renunțat la dreptul de recurs:

«Dar mai țice d. Porumbaru: de ce ați renunțat la dreptul de recurs în casație? Aceasta era unica apărare dacă arbitrii acestuia o iaă peste câmp chiar în privința formelor? Apoi n'ați văduț d-voastră ce țice articolul din urmă al proiectului?

«Sentința arbitrală va fi depusă la tribunal».

«Pentru ce? Ca să capete formula executorie. Eî bine, dacă nu este o adevărată sentință regulat dată în limitele compromisului, nu i se va pune formula executorie sau dacă i se va pune se va contesta această investire cu formula executorie.

«Dar, d-lor, nu uitați că sunt Stat, și când arbitrii, în procedările lor, ar lua-o peste câmp, credeți că eu aș executa o asemenea sentință? (Aplause)».

Ceea-ce răspundeam atunci d-lui Porumbaru, îl răspund și astăzi, și mai departe nu intru în comentarii în vremea în care procesul se judecă, în vremea în care, prin urmare, mie guvern, mi se cade să vorbesc cât de puțin asupra procesului care se judecă. (Aplause).

A doua întrebare pusă de d. Porumbaru: cum se face că se pledează în limba francesă? D-lor, lucru ciudat, și lucru ciudat cu atât mai mult cu cât d. Porumbaru este un om serios. Apoi când d-sa vede un tribunal arbitral compus nu numai din români, dar și din străini, nu și închipue că consecința logică e ca desbaterile să se facă într'o limbă care să fie înțeleasă de toată lumea? Cum adică? Crede d. Porumbaru că e bine să se vorbească în acest tribunal o limbă care să nu fie înțeleasă de toți? Spuneți mai bine că protestați în contra faptului că tribunalul arbitral se compune și din străini. Așa înțeleg. Aceasta ar fi cel puțin o obiecțiune serioasă; dar să criticați limba în care se pledează la acest tribunal?! Apoi, d-lor, Statul nu trebuie să se amestece în comedii și în scamatorii de acelea de cari a vorbit d. Missir. Aceasta ar fi scamatorie când s'ar pleda în o limbă care nu e cunoscută de acei cari sunt chemați să te judece! (Aplause).

Da, d-lor senatori, tribunalul acesta arbitral este compus și din arbitri străini. Dar fost-a în această privință o lipsă de sinceritate din partea noastră? Am spus noi că tribunalul va fi compus numai din români?

Ia să vedem.

La pagina 188, din desbaterile d-voastră se spune că asupra acestui punct s'a propus un amendament iscălit de d-nii: P. S. Aurelian, Caton Lecca, Anton Carp, N. Lupașcu, N. Săveanu, Em. Porumbaru, Ilariu Isvoranu, în următoarea cuprindere:

«Guvernul este autorizat a încheia și executa următorul

act dintre Stat și d. A. Hallier, întreprinzătorul lucrărilor portului Constanța, pentru resilierea întreprinderii și lichidarea socotelilor printr'un tribunal de arbitri compus *numai din români*.

Ați propus, prin urmare, un amendament. Ce s'a făcut cu acest amendament? A fost respins de comitetul delegaților, de guvern și de Senat. Ei! Acum puteți să diceți d-voastră că este o surprindere din partea noastră, și că n'ați știut că tribunalul va fi compus și din străini? Oare dacă știam noi că acest tribunal are să fie compus numai din români, nebuni eram noi să nu fi primit amendamentul?

Dar, d-lor, este oare un lucru nou ca un tribunal în care e Statul în joc să fie compus și din români și din străini?

Vi s'a citit cazul Guilloux; o să vă citesc și eu un cas din viața guvernului trecut care a căzut de zece luni de la putere, sau să întrebunțez un eufemism, care s'a retras de la putere de zece luni. (Iaritate, aplause).

Acest cas, d-lor, datează din vremea când era președinte al Senatului Dimitrie Brătianu, președinte al Camerei Vernescu, președinte al cabinetului Ion Brătianu, miniștri Eugeniu Stătescu, Cămpineanu și Chițu și alți *dii minores*, membri ai guvernului de atunci.

Sub acest guvern, prin legea de la 12. Iulie 1878, votată de acești mari naționaliști, ca să dic așa... dar să nu critic pe liberali ca să nu supăr pe d. Missir..., căci de oare-ce d. Missir găsește că este rău că guvernul face șarje contra partidului liberal, dă dovadă de dragostea d-sale: *on revient toujours à ses premières amours*.

Aci, în art. 24, se spune: *arbitri și supra-arbitri vor putea fi indigeni sau străini*. Indigeni! Miroase a Egipt; acest cuvint nu se întrebunțează de cât în Madagascar, în Tonkin! dar un guvern național și liberal are drept la tot! (Aplause).

Dacă se întrunea acest tribunal cu arbitri și supra-arbitri străini, de sigur că nu se pleda în limba românească, căci nu o știa; știți singura categorie de străini care știu românește; ce, la acea categorie s'a gândit legea de la 1878?

La acea categorie cari sunt supuși români fără a fi ce-

tăţeni români? Despre aceştia fusese vorba? De sigur că nu; în gândul celor de la 1878 nu fusese vorba de cât de adevăraţii străini, şi în special de străinii de naţionalitatea d-lui Guilloux, cu care contractase.

Să vă aduc şi ceva mai nou. Într'un act încheiat de guvernul d-lui Sturdza, încheiat fără lege, într'o convenţie dintre regia monopolurilor Statului, ca serviciu de navigaţiune, şi societatea de navigaţiune germană de Sud, găsemc art. 31, pe care vi'l citesc în franţuzeşte, fiind-că convenţiunea este scrisă în limba francesă; vedeţi că, cât de naţională-liberală sunt, totuşi când închee convenţiuni cu străinătatea, scriu în franţuzeşte!! Iată ce şice:

«S'il survient des difficultés ou contestations entre les deux administrations au sujet de l'exécution ou de l'interprétation des conditions de cette convention, les deux parties s'en remettront au jugement d'un tribunal d'arbitres.

«Ce tribunal se compose de deux arbitres nommés chacun par une des administrations. Ces arbitres à leur tour en nomment un troisième président les délibérations.

«Ces arbitres devront être désignés et nommés dès l'entrée en vigueur de cette convention.

«Les décisions de ce tribunal arbitral, qui devront être prises et communiquées aux deux parties dans un délai de trois mois au plus, sont définitives et sans appel».

În traducere:

«Dacă survin dificultăţi sau contestaţiuni între cele două administraţii în ceea-ce priveşte execuţiunea sau interpretarea condiţiunilor acestei convenţiuni, cele două părţi se vor adresa judecăţei unui tribunal de arbitri.

«Acest tribunal se compune din două arbitri numiţi fiecare de către una din administraţii. Aceşti arbitri la rândul lor numesc pe un al treilea care presidă deliberaţiunile.

«Aceşti arbitri vor trebui să fie arătaţi şi numiţi chiar de la intrarea în vigoare a acestei convenţiuni.

«Decisiunile acestui tribunal arbitral care vor trebui să fie luate şi comunicate celor două părţi în termen de trei luni cel mult, sunt definitive şi fără apel».

Ei bine, această convenţie pe 10 ani este semnată de directorul regiei şi de ministrul de finance pe ziua de 31 Martie 1899.

Ei bine, unul din arbitri a fost numit, era un German. Din parte-ne noi n'am numit arbitru.

Aşa dar nu numai la 1878, dar chiar între 1895 şi 1899, când faceţi un tribunal arbitral, *arbitrul desemnat este un străin şi judecă tot definitiv şi fără apel*, ba şi fără lege.

Unui guvern naţional este permis ori-ce, unui guvern liberal este permis ori-ce, n'are nevoie nici de votul Camerei nici de al Senatului ca să inchee convenţiuni de acestea; numai conservatorii au nevoie şi tot de geaba. (Aplause).

Atunci, d-lor, vă întreb: mai vă îndoiiţi d-voastră că nu era vorba ca şi la acest tribunal să nu se judece în româneşte?

Supărarea cea mare este că acolo se vorbeşte în franţuzeşte?

Mai este un lucru! Presupunem că am fi putut, că am fi voit să impunem această condiţiune: ca toţi arbitri să fie români, care ar fi fost rezultatul? Sunt la noi în ţară trei ingineri însemnaţi cari să nu fi luat parte la lucrările portului Constanţa? Nu sunt. Care ar fi fost rezultatul?

Tribunalul s'ar fi compus din 3 jurişti, care în cesiuni tehnice ce ar fi făcut? S'ar fi adresat la o comisiune de experţi. De unde ar fi luat aceşti experţi, ca să fie oameni de competenţa dorită pentru aşa lucrări şi care să nu fi luat parte la lucrările portului Constanţa? Tot experţi străini ar fi luat. Evident, aparenţele ar fi fost că tribunalul era naţional, căci s'ar fi pledat în româneşte.

Dar rezultatul ar fi fost că cei din urmă care ar fi hotărît, ar fi fost acei cunoscători în cesiunile tehnice, pe care trebuia să'i împrumute de la ţerile străine, căci aci nu'i avea.

Ce faceţi d-voastră? Discutaţi modul cum s'a aplicat legea? Dar de loc. Căci aţi ştiut, din faptul că nu am primit amendamentul d-voastră, aţi ştiut că tribunalul nu va fi compus numai de Români, şi aţi ştiut că nu se va pleda în româneşte înaintea acestui tribunal, căci nimeni nu ar fi voit să se pledeze prin interpret.

Dar acum d-voastră diceţi: care este procedura tribunalului? Legea a fost foarte largă în privinţa aceasta, şi

când d. Porumbaru ȃice că nu poate să deroage de la condica de procedură, se in eal a. Camera  i Senatul pot să facă ori-ce lege, intru cât să nu se violeze Constitu iunea,  i nu s'a violat Constituția cu această lege.

Că tribunalul ar fi un tribunal excep ional, aceasta este alt-ceva. Constitu iunea noastră a impeditat ca prin lege să se impună tribunale excep ionale, dar nu a ȃis că părțile de bună-voe nu ar putea să  si aleagă un tribunal excep ional, ori că dacă i si aleg asemenea tribunal, hotărîrea lui nu este valabilă. La o asemenea abera iune nu s'a gândit Constitu iunea noastră,  i am fost foarte m hnit când am auȃit că aceasta a eșit de la un jurist pe care mulți il cred jurist mare, dacă judecăm dupe reputa iunea pe care o are in cariera sa de avocat.

Prin urmare, d-lor, legea ȃic nd: tribunalul i si va fixa procedura sa, a dat drept tribunalului să  si facă procedura. D. Porumbaru m e imtreab a: a apărut in *Monitorul Oficial* procedura fixată de tribunal? Dar pentru ce să apără in *Monitor* această procedură? Cine trebuie să cunoască procedura tribunalului? Părțile litigante, avoca ii unuia  i avoca ii celui-alt. S'a int mplat veri-un incident inaintea acestui tribunal, care să arate că d nsul  si-ar fi fixat procedura,  i s'a abătut de la ea, sau de la principiile generale? Nu.

D. Porumbaru ne cita un lucru ciudat. S'a dat trei ȃile avocaților noștri ca să ia cuno tiin a de actele adversarilor  i in aceste trei ȃile cea-altă parte pledează! Nu, d-le Porumbaru, trei ȃile sunt, dup e ce va inceta de vorbă partea cea-altă.  i s'a făcut mai bine de cât in procedura ordinară, unde se comunică piesele fără comentarii; eu a i vrea mai bine să am trei ȃile dup e ce a vorbit partea cea-altă, de cât să m i dea piesele moarte  i să m i ȃic a să răspund imediat, a a că, dacă procedura aceasta este modificată fața cu procedura generală, este o imbun t tire a principiilor procedur ei. M e intreb: o să cheme la interogatori u pe fo tii miniștri de lucrări publice? Dar in ce calitate să cheme pe fo tii miniștrii? Să presupunem că ar face o mărturisire in contra Statului. M'ar lega in ceva aceasta?

Dar poate să l cheme ca martor, ȃice d-sa.

Știu eu ce va face tribunalul? Voiți să dictez conduita

avocaților noștri și hotărîrea tribunalului, sau măcar să le sugerez o hotărîre? Evident că n'am de gând să fac una ca aceasta. Dar vor face expertisă? Dar tribunalul întreg e un tribunal de experți și nu 'mi închipuiesc că vor judeca fără să vadă, să pipăe, să expertiseze, căci de aceea părțile s'au adresat la ingineri.

Dar ședința nu e publică! Mai întâiu ce înțelege d. Porumbaru priu publicitate? Eu nu cunosc, d-lor, nici o sală din Europa care să cuprindă tot publicul! Ori-cât de publică ar fi o ședință, are o limită, limita încăperei, căci pe d'asupra nu poți pune publicul unui peste alții.

Acum, cine să intre? Să intre amicii *indignați* de pe trotuarele de vis-à-vis al căror ideal de justiție ar fi ca tribunalul să delibereze sub musica lor foarte armonioasă? Sau să intre persoanele cărora președintele le dă un bilet de intrare? Și s'au dat bilete la toate persoanele cari au cerut, la membrii partidului liberal, la deputați, la senatori, la toți câți au încăput.

Dar, d-lor, puteau să nu fie publice ședințele. Și eu am fost arbitru și am pledat la arbitragiu și nici odată n'a fost ședință publică, din potrivă. Avantagiul tribunalului arbitral e tocmai tonul patriarhal care se ia. Eram în casa d-lui Giani arbitru, și judecam la d-lui. Țiu minte că era seară, la ceaiu, la bere; stam de vorbă și am luat cuvîntul de câte două-șeci de ori, fie-care fără nici un fel de rigorism. Și de sigur, acesta este avantajul arbitragiului: ca să vorbești mai deschis, mai cu puțină solemnitate și se ajung mai lesne la acea pătrundere a adevărului de cât la aparența adevărului care reese din pledoariile cu multă punere în scenă. Fiind-că însă această afacere e însemnată, pentru că e vorba de o sumă însemnată și de interes public, ședințele au trebuit să fie publice și publice sunt.

Care este publicitatea d-voastră? Trebuia cu ori-ce preț să fi intrat și cei ce au spart geamurile aci la Senat? Aceasta n'ar mai fi fost ședință publică, ci ar fi dovedit și prostia tribunalului, dar mai ales prostia guvernului care, pe câtă vreme un tribunal instituit în basa unei legi, lucrează pe pământul României, e dator să facă să i se respecte siguranța ca să se respecte dreptatea! (Aplause).

D-voastră, nu ȳic de d. Porumbaru, nu prea sunteți obicinuiți cu acest respect care se datorește oaspeților în toate casurile. Aveți antecedente: pe la sala Slătineanu, ceva antecedente vechi; ați fi vrut geamurile sparte ca aci la Senat, și un steag ars ca la 1894 într'o stradă. Dacă s'ar mai întâmpla oare-cari împrejurări, ați lua în șir Statele europene cu geamurile sparte de d-voastră, dar și cu scusele d-voastră ulterioare! (Aplause).

D. Porumbaru mă întreabă unde este sediul tribunalului: nu cum-va e un tribunal ambulant, pe uscat și pe apă? A citit într'o gazetă, probabil—nu e de vină d-lui—că tribunalul ar fi hotărit să se pue pe un încrucșător în mijlocul mării Negre, de frica poporului național-liberal din Capitală. Asigurăm pe d. Porumbaru că tribunalul va sta pe uscat, și tot ceea-ce dorim este ca să simtă și manifestanții că apa care cade acum din Cer ar trebui să le fie o dușă suficientă, și să nu forțeze guvernul să ajute și el la acțiunea cerului. (Ilaritate).

Trec la d. Missir. D-sa nu a lua cuvintul ca să discute modul în care s'a aplicat legea noastră, aceasta este o cestiune mică și neînsemnată; d-sa a luat cuvintul ca să nu se creadă că d-lor s'ar afla față de noi în altă situațiune de cât aceea în care se găseau când s'a votat legea Hallier.

Eū cred că explicația era de prisos, căci nimeni nu își poate închipui că oameni serioși, care aū combătut o lege acum două luni, o să se facă apărătorii ei dupe două luni.

Se vede că în conștiința d-sale așa s'a prezentat atmosfera politică din aceste din urmă două luni, în cât s'a temut că ar fi putut părea naivilor că alt-fel ar fi atitudinea d-sale astăzi, de cât acum două luni, și pentru a asigura pe toată lumea că nu s'a schimbat nimic, că cu aceeași răutate, cu aceeași ostilitate privesc și legea și pe guvern, d-sa a luat cuvintul.

Nu știū de ce d. Missir 'și-a închipuit că lumea va crede că astăzi este o altă atmosferă politică, pentru că noi nu ne-am schimbat întru nimic. Dacă d-sa a cređut că atmosfera politică este astăzi așa de turbure, a făcut o eroare de optică, și nu era de loc nevoie să se înarmeze cu fulgerele lui Jupiter, care, știți că la teatru sunt de

mucava, (ifaritate), pentru ca să clarifice o situațiune care este destul de clară.

D. Missir se înșeală de asemenea, când crede că ne pune la îngust, când ne cere să 'i dăm explicațiuni. D. Missir găsește o contradicție între ceea-ce a declarat la Cameră d. general Manu, și între ceea-ce am ținut eu. D-sa găsește chiar o contradicție în cele ținute de mine; d-sa ținice: d. ministru de finance a spus că a fost o fatalitate inexorabilă și tot d-sa a spus pe urmă că nici un guvern străin nu s'a amestecat în această afacere și ne întrebă: care e cheia acestui mister?

Voiu spune d-lui Missir, că nu e de cât o aparentă contradicție și în primul și în al doilea caz.

Din tot ce am spus noi la Cameră rezultă că regularea cestiunei Hallier, așa cum s'a regulat, nu este datorită unei presiuni căreia nu se putea rezista, ci unei nevoi la care nu se putea rezista, această nevoie este de ordin financiar și economic, și în această nevoie nici o-dată nu am spus că nimeni nu a fost amestecat. Dar imi ținiceți: ați spus la Cameră că nici un guvern străin nu ne-a impus aceasta. La Cameră d. Carp ne-a vorbit de un fapt petrecut în Bulgaria, pe care eu nu 'l cunosc, anume că guvernul francez în calitate sa de guvern politic, în calitate sa de patron al unui supus francez, ar fi voit să impună ceva Bulgariei, și că Bulgaria s'a opus; atunci eu am spus d-lui Carp, că nici o-dată de un guvern străin protegiând un supus al său nu ni s'a impus. Atât am spus, atât mențin, și voiu răspunde încă un lucru: că nu numai că este așa cum vă spun, și știți toți că este așa, dar dacă ași face apel la *o completă sinceritate*, nu este nimeni care să nu știe că așa au fost nevoile financiare și economice, în cât afacerea Hallier trebuia rezolvată.

Dar dacă, d-lor, noi la început am prezentat pentru această cestiune numai argumente de utilitate pentru noi, ca să ne scăpăm de întreprindere, nu ași vrea să se facă dintr'ênsele, cum am auzit că s'a făcut de avocatul d-lui Hallier, armă contra Statului român, căci am auzit că s'ar fi pretins că Statul român făcea șicane antreprenorului pentru ca să 'l aducă în pozițiune să părăsească lucrările, fiind-că avea de gând să supprime lucrările por-

tului Constanța, și dovadă că este așa, este că așa am fi spus noi cu ocasiunea discuțiunii acestei legi.

D-lor senatori, declar foarte solemn că nici odată Statul român n'a făcut și n'ar fi făcut veri-o șicană antreprenorului, pentru ca să 'l facă să înceteze lucrările, și dacă antreprenorul s'ar fi menținut pe șantier, Statul român ar fi știut să facă față la toate angagiamentele sale. (Aplause). Dar odată cestiunea ajunsă aici, odată lucrările părăsite, evident că avem avantajii financiare, să fim stăpâni pe lucrare.

Iată, vă citez iarăși din *Monitorul Oficial* ce răspundeam d-lui Maiorescu, când d-sa vorbise de niște anume ipoteze :

«Mai întrebă d. Maiorescu: o fi veri-o condițiune a împrumutului, veți fi închinat și această cestiune d-lui Bleichröder, cum ați închinat deja țara, obligându-vă a nu întrebuița unele legi de credite?..»

«Ei bine, eu voi urma pe d. Maiorescu *ipotetic*. D-sa a făcut o ipoteză. O fi o nevoie a împrumutului, va fi fost starea financiară a noastră, așa în cât, ori una, ori alta, ori neplata cuponului, ori pe lângă împrumut și o repede deslegare a acestei cestiuni.

«Veți, fac o simplă ipoteză, și atunci întreb pe d. Maiorescu, dacă așa ar fi, cum poate să vă dică d-lui, în numele junimiștilor: noi, oamenii de guvern, *dar nu în guvern*, vă afirmăm ca împrumutul nu poate suferi de neținerea unui angagement luat, vă afirmăm noi, oamenii de guvern, dar nu în guvern, că nu aveți să vă temeți dacă respingeți legea, nici de cotă, nici de nimic.

«*D. Titu Maiorescu*: Este luat angagement?»

«*D. Take Ionescu, ministru al cultelor și instrucțiunii publice*: V'am vorbit ipotetic, v'am spus că vă vorbesc ipotetic».

Dar, d-lor, veți dice: iată lipsa de sinceritate! Nu, căci vă declarăm, ceea-ce vă declar și astăzi și de ceea-ce rog să se ia act, ori-ce s'ar întâmpla în această afacere: nu ne ascundem dinaintea unei nevoi, nu ne ascundem dinaintea unei necesități, luăm noi câtii suntem, toți, fără nici o deosebire de cine a fost sau nu la cutare departament, toți din acest guvern, incapabil cum il botezați, răspunderea întregă, cum se cuvine să ia un guvern. (Aplause). Diceam atunci:

«Și acum, d-lor senatori, că am isprăvit cu ipoteza, vă dic: guvernul nu vă pune nici o ipoteză și nu vă vorbim nici de împrumut, nici de condițiunile împrumutului, de absolut nimic, și vă rugăm să nu între în judecata d-voastră, de cât numai ceea-ce vă spunem în expunerea de motive, ceea-ce vă spunem pe față, și care este aceasta: în situațiunea financiară a noastră nu putem governa, dacă nu vom avea libertatea de mișcare în cheltueli, libertate pe care nu o putem avea, de cât dacă ne desfacem de Hallier, și nu ne putem desface de Hallier, de cât votând acest proiect de lege. Luăm toată răspunderea tutulor consecințelor, căci așa ne facem datoria».

Ei bine, d-lor, așa am luat votul Camerei și Senatului; nici n'am venit plângând în fața unei nevoi, ca să cerem de milă ajutorul Camerei și al Senatului, ci cu demnitate și cu bărbăție v'am cerut legea pe increderea în noi, căci așa se cuvine din partea unui guvern, căci de aceea suntem aci ca să guvernăm cu increderea d-voastră. Dacă aveți încredere în noi, căci numai cu această încredere poate merge înainte un guvern, dați-ne votul d-voastră. (Aplause).

Eri, în Cameră, în legitima mea indignare de a fi atacat cum fusesem și de cine fusesem, — fără nici o alușiune la onorabilitate, dar, în sfirșit cine vrea să fie respectat, să fie cuviincios, căci ne cunoaștem cu toții în țara aceasta, — dacă am răspuns mai mult, n'am făcut-o pentru a schimba votul Camerei sau al Senatului. La urma urmei a fost un moment de slăbiciune, o recunosc, când a izbucnit legitima mea indignare. (Aplause). În acel moment însă nu mă ascundeam după nici o taină, nu voiam să vă arătăm de cât faptele noastre. Loviți-ne cu faptele noastre dacă puteți, căci nu avem nimic alt-ceva de spus. (Aplause).

Iar de cele ce a șis d. Missir: că n'am putut face mai bine, pentru că noi suntem guvern cu succesori, și un guvern fără succesori ar fi obținut mai mult de la sindicatul cu care ar fi tratat, ași spune d-lui Missir, că nici un minut n'ași primi să stau ministru, dacă acei cu cari ași trata, pentru afacerile financiare ale României, ar oferi să'mi dea condițiuni mai bune sau mai rele, după cum am avea sau n'am avea succesori. (Aplause).

Acei care tratează cu România n'aŭ să se întrebe dacă avem sau nu avem succesori. Reprezentanții vremelnici ai României, noi avem să apărăm creditul și onoarea României, și nimic alt. Toți aŭ dreptul să 'și apere interesele lor, nimeni n'are drept să ne întrebe cum îi chiamă pe miniștrii României, nimeni n'are drept să se ocupe de persoana lor. Dar d-voastră ce rol vă creați! Sunteți succesorii? Ce să zic eu de succesorii cari nu pot să aștepte moștenirea de cât din nevoile și nenorocirea țerei!! (Aplause prelungite).

D-nii Em. Porumbaru și P. Missir, nefind mulțumiți cu răspunsul d-lui ministru, iau cuvântul în replică la care D-l Take Ionescu le răspunde în modul următor :

D-lor senatori, vedeți că și la replică fie-care orator s'a pus pe un teren deosebit.

D. Porumbaru nu este mulțumit de explicațiile pe care i le-am dat. Regret.

D-sa începe prin a afirma o eroare de drept, ȳicând că după dreptul comun un străin nu poate să fie arbitru, de și știe foarte bine, că acum câte-va ȳile, când cu ocaziunea discuțiunii procedurii civile, prezentându-se un amendament în care se prevedea că străinii nu pot fi arbitri, acest amendament a fost respins, ca fiind contrar doctrinei. Indată însă ce găsește acest lucru la guvernul partidului liberal, din care d-sa face parte, imediat își găsește și explicația. D-sa zice că atunci când e vorba de o companie de navigație, e permis ca tribunalul de arbitri să fie compus din străini, pentru că e o cestiune de apă.

Va să ȳică, demnitatea țerei depinde după cum cestiunea e relativă la apă sau la uscat? (Ilaritate).

Dar atunci și aci e cestiune de apă, căci e vorba de un port!!!

A doua eroare de drept pe care o face d. Porumbaru este atunci când susține că Statul tratând cu Hallier a lucrat ca putere publică, nu ca un particular.

Atunci Statul când zidește o casarmă, când face o șosea, face un act de putere publică? Vă înșelați, face acte private, lucrează întocmai ca un particular și de aceea Constituția noastră, mai cu minte de cât ceea-ce se pe-

trecea în Franța, dă și judecata acestor daraveri tribunalelor comune, fiind-că Statul aci lucrează ca un simplu particular, iar nu cum știți că este în Franța, unde se dă consiliului de Stat judecata daraverilor dintre furnisori și Stat.

În sfârșit, d. Porumbaru se plânge că nu 'i-am răspuns dacă după părerea mea Statul are sau nu dreptul de revizuire și anulare a sentinței, care s'ar da, și afirmă că după părerea sa Statul are acest drept. Acum ce vrea d. Porumbaru de la mine? Un examen de drept sau o declarațiune de guvern? Un examen de drept refuz să mai fac, 'l-am trecut de mult și nu mă voi mai presenta la nici un examen. Iar dacă vrea o declarație de guvern, ce fel de guvern mă crede d. Porumbaru pe mine, ca să fac discuțiune asupra eventualei putințe sau neputințe a Statului în fața unei sentințe, care nu s'a dat, pentru care acum se pledează în fața unui tribunal? La această copilărească întrebare refuz a răspunde.

D. Em. Porumbaru: Nu trebuie să lăsați să planeze nici o îndouială.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Ce voi face eu ca guvern, d-le Porumbaru, mă voi întreba atunci când s'ar pune cestiunea. Dacă d-sa va fi guvern, de sigur că va face cum zice d-sa; un singur lucru însă pot să afirm: că în afară de textul votat în această cestiune, nu este nici o învoială între părți și, prin urmare, n'are d-lui, ca și mine, de cât să interpreteze textul votat și să judece drepturile Statului. Încă o-dată, d-lor, eu ca guvern nu vorbesc de cât când am să fac o acțiune și n'am acum nici o acțiune de făcut, și nici n'ași vrea ca tribunalul de arbitri, sau cei care discută înaintea tribunalului de arbitri să discute cu ideea că nu este o judecată serioasă ceea-ce se face și că așteptăm numai sentința să se pronunțe ca s'o dărimăm.

Acum, cât pentru dragostea d-lui Porumbaru, pentru manifestațiile care se fac și care se traduc prin spargerea geamurilor Senatului, și prin care rău, foarte mult rău, se face, căci contrar de ce ținea d. Porumbaru, sorta procesului atârnă nu numai de onorabilitatea unui om, ci și de impresiunea,—căci oamenii sunt oameni—ce acel om își va face despre țara în care reclamantul pretinde că nu

a găsit dreptate, ci numai șicane, rea-voință și prejudiții... (Aplause). Da, diceam la Cameră, și repet și aci: manifestanții, dacă au avut ceva de manifestat, trebuia să manifesteze la autorii răului, căci dacă este cine-va vinovat, vinovații nu putem fi de cât noi, dar nu la d. Leemans, care a fost chemat ca să ne judece, și nu aș vrea să ne judece cu părerea că țara românească seamănă cu băieții de cari vorbea d. Porumbaru, care nu găsesc alte mijloace de a arăta ospitalitatea românească și respectul românilor pentru un judecător, ales de Statul român de cât prin huiduțiile și fluerăturile cele mai necuviincioase.

D. Em. Porumbaru: Pe care sunt cel d'intîiu a le desaproba.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Aceasta este psihologia grupurilor privilegiate, cum spune d. Porumbaru. Grupurile privilegiate nestînd nici o-dată în viața reală, ar vrea și n'ar vrea manifestație.

D. P. Missir: Adevărat că junimiștii n'au fost nici o-dată grup privilegiate.

D. Take Ionescu, ministru de finance: V'am spus că ați fost împreună cu noi.

D. P. Missir: Credeam că faceți ironie.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Imi pare rău, d-le Missir, că n'ai ascultat cu atențiune, d. Porumbaru începînd discursul său, cel d'intîiu a declarat că face parte din o grupare privilegiate.

De aceea am spus că d. Porumbaru ar vrea și nu ar vrea manifestație, nu este în lumea reală.

Tot așa d-sa și amicii d-sale când țara întregă, împreună cu amicii d-lui Missir, a manifestat astă-primăvară, au dispărut. Așa cel puțin spunea despre această grupare privilegiate d. Pherekyde, care acum s'a împăcat cu șeful dispariției!

Ei bine, în viața reală lucrurile nu merg așa. Când aprobî manifestațiile, trebuie să le ei întregi.

Trec acum la d. Missir. Și d-sa n'a vrut să mă înțeleagă. D-sa crede că în concepțiunea mea politică intră ideia că dacă ne-a aprobat la renta școalelor de la Brașov, noi am avea pretenția să ne aprobe în toate ocasiunile.

Cătuși de puțin! D. Missir este liber. Nu este însă posibil, după mine, să aplauzi când ai despre un om o

părere ca cea pe care a spus-o d-sa despre mine. În adevăr, d. Missir, de și a fost mai politicos în cele ce a spus de cât reprezentantul opoziției din Cameră, 'mi-a spus același lucru. În Cameră mi s'a spus fără talent și fără forme că elocința mea stă în acoperirea adevărului, și aici d. Missir m'a comparat cu un prestidigitator. Ce este însă prestidigitația? Ai luat un franc de la cine-va, îl pui în pălărie, se aude, faci publicul să creadă că francul e acolo, însă când îl cauți veți că nu e acolo. Ai pus pe masă o pisică, o acoperi cu o batistă, și ese un buchet de flori. Și în timpul asta, ca să nu bage de seamă spectatorul, dai cu bagheta în masă, sau cum Ți-cea d-sa, faci o șarjă în contra liberalilor.

Prestidigitația, prin urmare, nu e alt-ceva de cât ceea-ce spune românul mai verde: minciună. Ceea-ce 'mi-a spus d-sa însemnează ca și când d. Missir 'mi-ar fi spus că elocința este arta de a spune frumos neadevărul.

Iată de ce v'am spus că prefer aceste atacuri aplauselor de altă-dată.

Prin lovituri de baghete, prin scamatoriți nu voesc aplause.

D-le Missir, puteți să 'mi faceți toate criticele, dar două lucruri nu voi suferi nici o-dată: când veți crede că nu vă pricep, și când veți lovi în demnitatea mea.

Aceste lucruri nu le pot admite cu nici un preț. Orice s'ar întâmpla, ori când, ori-ce situațiuni ar fi și ori cât de grele ar fi acele situațiuni, aceste două lucruri nu le voi putea trece cu vederea nici o-dată: voi răspunde tot-d'a-una și nu voi lăsa lucrul jos.

D. P. Missir: Nu e nevoie, d-le ministru, să ating în demnitatea d-voastră.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Iată ce aveam de Țis. Dacă d. Missir crede că sunt un prestidigitator, de ce d. Missir m'a aplaudat în momentul când făceam operă de prestidigitație, căci dacă am lovit veri o-dată cu bagheta, dacă am dat un pumn la liberali—nu știu dacă 'i-a durut, dar eu 'l-am dat—a fost atunci când m'a aplaudat d. Missir. Întreb pe d. Missir: ei, cum? Atunci va să Țică aplaudați vorba? De sigur că nu, de sigur aplaudați cu credința că vorba pornea din adânce convingere.

Ei bine, să știți un lucru: scamatoriî sunt scamatoriî în tot-d'a-una, caraghioșii sunt caraghioși în tot-d'a-una, oamenii convinși sunt convinși tot-d'a-una. Pot să fie câte o-dată în eroare, dar sunt în eroare convinși. De aceea vă spuneam, dacă d-voastră așa mă prețuiți, prefer să 'mî-o spuneți verde, de cât să mă faceți să cred un minut în aplausele d-voastră. Iată de ce prefer atitudinea d-voastră de ađi.

D. Missir ȃice că n'a fost nici o-dată in partidul liberal. Știu. Iată de ce insă am ȃis că revinela vechea dragoste. In gruparea d-lor era  două curente: unul inclin nd mai  sa, ș'altul inclin nd mai altmintrelea; in discuțiunea de la Mesagi , d. Missir de sigur reprezenta partea altmintrelea, și frasa d-sale—d-sa nu este om ordinar la care cuvintul nu insemneaz  nimic—«*și nici noi nu ne vom călugări*», de sigur insemna ceva. Aceasta insemna *justae nuptiae*, in tot casul *nuptiae*. Acum că ar fi fost o nuntă cam ciudat , că mireasa ar fi cam slută, ce importă! Destul că atunci vă pl ngeați că atac pe liberali și ađi, iar vă pl ngeți că atac pe liberali, ba chiar vedeți in asta o scamatorie. Ei bine, nu am dreptul să ȃic că vă intoarceți către acea inclinare, către acele *nuptiae*? Se va face *nuptiae* său nu, nu ști , dar ađi am recunoscut că miroase a un fel de pețeal . (Aplause).

C t despre alte regrete ale d-lui Missir, că ceea-ce am explicat ađi nu este clar și rotund, unde ați v dut un prestidigitator să vă dea lucruri clare și rotunde? Mulțumiți-vă cu ceea-ce poate să vă dea. N'am să vă da  nici o altă explicațiune. (Aplause).

FATALITATEA INEXORABILĂ!

INTERPELAREA D-LUI T. MAIORESCU

(*Sedința Senatului de la 29 Martie 1900*)

Chestiunea Hallier, de-și se resolvase spre mulțumirea tuturor, opozițiunea tot mai spera să facă guvernului încurcături pe această chestiune; de aceea, pe cale de interpelare, ea fu readusă în Senat de către D-l T. Maiorescu, care propunea o anchetă parlamentară care să cerceteze corespondența guvernului în privința împrumutului de 75 de milioane, cea ce guvernul a respins ea fiind un vot de blam, iar D-l Take Ionescu a rostit următoarele cuvinte:

Domnilor Senatori,

Este a cincea sau a șasea oară,—dacă nu mă înșel,— în care iar sunt chemat să vorbesc asupra afacerii Hallier.

De la început constat un efect al apropierei Pascelui. Aceasta a inspirat d-lui Maiorescu sentimente foarte creștinești, căci de sigur nu poate fi o abnegațiune mai creștinească de cât ca d-sa, conservator, să ureze adversarilor săi firesci, liberalilor, ca cât mai curind să se găsească toți la un loc, la un loc d. Porumbaru cu d. Aurelian și cu d. Sturdza.

Aceasta nu e numai neutralitate politică, este evident dovada unui sentiment de nesfârșită dragoste creștinească, chiar pentru potrivnic! (Aplause, ilaritate).

Și cum nu pot să atribuiū nici un gând ascuns și nici un fel de *lipsă de sinceritate* unor oameni care se deosebesc printr'o complectă sinceritate, nu pot să'mi explic lucrul de cât prin apropierea Sfințelor sêrbători.

Am ascultat, d-lor senatori, discursul d-lui Maiorescu, cu acel interes deosebit pe care mi'l inspiră ori-ce operă de artă. Imi place și mie frumosul și fiind-că mă îndeltnicesc și eu cu această formă a artei—cea mai nenocită—arta cuvântului, neapărat că nu pot să nu simt o viue plăcere, când aud o operă așa de reușită ca un discurs al d-lui Maiorescu.

Căutând, însă, să mă întreb politicește, care ar fi rezultatul discursului d-sale și cu ce ași putea să'l aseamăn acest al douălea al său discurs, care vedeți, închide sesiunea, după cum cel-alt a deschis-o, 'mă-aduc aminte de Imperiul al II-lea din Franția,

Știți că Imperiul avea în fața lui o opozițiune foarte puternică, opozițiunea republicană, nu tocmai aleasă, dar puternică, și mai avea și opozițiunea care se grupa împrejurul a două-trei jurnale orleaniste, opozițiune în care au fost oameni foarte distinși ca Prévost-Paradol, John Lemoine și alții. Toți acei oameni distinși se strângeau în saloane; acolo criticau cu mult spirit Imperiul, se făceau mușcături de o fineță..., așa că trebuiau comentarii ca să se priceapă de alții, glume foarte potrivite, alusiuni așa de departe în cât trebuia muncă intelectuală ca să li se priceapă înțelesul, și din toate acestea eșia un articol de jurnal admirabil. A doua zi toți erau convinși că a căzut Imperiul. Articolele inscriau câte o pagină frumoasă în literatura francesă și Imperiul a trăit 18 ani...

D. P. Missir: Până la Sedan.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Da, dar atunci când a căzut, n'a căzut prin atacurile articolelor frumoase, iar din moștenirea imperiului, cei cu articolele frumoase nu au avut nici o părțică.

D-lor, fiind-că am caracterizat, după părerea mea, forța politică a interpelărei să vedem acum scopul interpelărei, sau mai bine zis, pricina sufletească a interpelărei.

Ce? Nu cum-va d. Maiorescu credea că având nedumerire asupra pretinselor contradicțiuni dintre noi, conștiința, sa fiind turburată de aceste contradicțiuni, noi o să'i dăm așa explicațiuni în cât să înceteze nedumerirea sa? Nu cum-va credea că art. 80 din regulament, citit noe încă odată de către d-sa, ne va face să luăm vre-o măsură nepolitică, să comunicăm ce nu vrem și când nu vrem, cu alte cuvinte să uităm că întâia datorie a omului politic este să măsoare ce poate și cât poate, și tocmai pe urmă să se supere de citire de articole?? D. Maiorescu este prea cuminte, ca să fi crezut aceasta.

Nu, d-sale îi pare rău că am reușit să facem imprumul astă toamnă, și această părere de rău a d-sale se resfrânge asupra tuturor acelor care au contribuit la fa-

cerea acestui împrumut. Astă toamnă nu ne spusese, nu voise să ne spună întreaga sa părere de rău și de aceea vine acum, la sfârșitul sesiunii, să ne-o spună întreagă. Căci, vă întreb: Pentru ce d. Maiorescu astăzi se ocupă așa de mult de faptul că delegat al ministrului de finance în cesiunea împrumutului a fost d. Ioan Kalinderu? Pentru ce d. Maiorescu pronunță numele onoratului d. Kalinderu, când de atâtea ori am declarat cu toții că noi și numai noi avem răspunderea întreagă?

Pentru ce d. Maiorescu citește, subliniând, cum numai d-sa știe să sublinieze cuvintele din lege: *ingrijitor* și de *Coroană plătit*, când știe bine că d. Kalinderu nu este *ingrijitor* și nu este plătit de Coroană!? Pentru ce această *răutate*? Și pentru ce, vorbind de d. Kalinderu, amintește pe Ambron? Ce are a face cestia Ambron cu contractarea împrumutului? Cum se poate ca gândindu-te la onorabilul și patriotul de Ioan Kalinderu să'ți aduci aminte tocmai de Ambron?

A! d-lor, pentru ca să se facă nedreptate unui om care a primit această grea însărcinare nu ca reprezentant al Coroanei, ci ca simplu cetățean al României, pentru că ori-ce cetățean e dator să primească o ast-fel de misiune! Da, d. Kalinderu a fost rugat de noi să meargă la Berlin pe răspunderea absolută a noastră, a guvernului; da, nu ne ascundem întru nimic în dosul persoanei d-lui Kalinderu; da, declarăm că d-sa a fost la Berlin ca simplu cetățean pentru a face un serviciu Statului; da, meritul este al său, iar răspunderea este a noastră! Pentru ce d. Maiorescu, dacă nu 'i-ar fi părut rău de succesul acestei misiuni, ar fi legat această cesiune de numele Ambron? Pentru ce o ast-fel de strigătoare nedreptate? Pentru ce citește cuvântul *ingrijitor* cu atita ostentație? Pentru ce citește chestia lefei, când știe foarte bine că d. Kalinderu își îndeplinește funcțiunile sale în mod cu totul gratuit și spre satisfacția întregii țări? (Aplause).

Ei bine, d-lor, faptul că un om de valoare și inteligența d-lui Maiorescu aduce asemenea acușățiuni, dovedește cu prisos nemulțumirea sa că am reușit să încheiem împrumutul, grație stăruinței și muncii d-lui Kalinderu.

Câtă răutate pentru noi și câtă dragoste ultra-creștinească pentru liberali!... (Ilaritate).

Și acum, d-lor, vedeți contradicerea în care cade d. Maiorescu!

D-sa azi ne spune că astă toamnă, când aveam nevoie de împrumut, rău am făcut că n'am cerut sprijinul tuturor; și tot d-sa dice că rău am făcut că am cerut serviciile d-lui Kalinderu, *pentru că d. Kalinderu este și administrator al domeniului Coroanei!* Vedeți cât de departe suntem de *Regele și Dorobanțul!*... (Ilaritate, aplause).

În loc ca astă toamnă să fi cerut ajutorul d-lui Kalinderu, d. Maiorescu ne spune că trebuia să facem un fel de consult de doctori la patul bolnavului și ați băgat d-voastră de seamă că d-sa ne-a citat nume, doctori din toate nuanțele afară de a noastră, par'că noi n'am avea doctori! D-sa ne-a citit foarte mulți financiari — am fost vesel că avem așa de mulți și 'i-am și notat ca să nu uit că sunt financiari — și ne-a adăogat că toți acești financiari trebuia să cerceteze ce să facem. De sigur nu poate fi vorba să le cerem părerea — de părere nu avem nevoie, căci știam că trebuia un împrumut — ci să le cerem probabil un sprijin. Dar tot d. Maiorescu vă spune ca d-sa regretă că partidul conservator a sprijinit pe d. Aurelian în resolvarea cestiunei religioase, cestiune care avea în adevăr nevoie de sprijinul tuturor partidelor; tot d. Maiorescu ne spune că noi, opoziția de atunci, ar fi trebuit să stăm de o parte. Cum se potrivește aceste două sfaturi: la guvern să cerem sprijinu opoziției, *probabil* ca să ni se dea, iar când am fost în opoziție și era un guvern care ne-a cerut sprijinul nostru, noi trebuia să nu'l dăm?!!

D-lor, credeți d-voastră că suntem noi oameni să ne dăm la un ast-fel de joc de a cere un sprijin fără a ști că ni se va acorda? Dar ar fi cea mai mare greșală, ar fi o adevărată copilărie!! Nu se cere nici o-data sprijin opozițiunii; opozițiunea dacă crede că patriotismul său îi dictează ast-fel, aduce sprijinul său guvernului. (Aplause).

Ori-cari ar fi greutățile, nu cerem sprijin; dacă nu le vom putea învinge, vom chema pe alții să le învingă. Nu vom cerși sprijin, vom primi însă cu plăcere pe acela care ni se va aduce. Aceasta să fie înțeleș, hotărit, și să nu se uite.

Dar, d-lor, teoria d-lui Maiorescu, că am făcut rău când

am dat sprijin d-lui Aurelian, îmi explică o caracteristică a d-sale. Aceasta știți ce se cheamă? Se cheamă să nu te reocup de ce se petrece! Aă incurcat liberalii situațiunea, să o descurce ei; dacă nu pot atât mai rău. Sunt greutăți financiare să le descurce guvernul; nu o putea, nu face nimic! Aceasta se cheamă *diletantism*: aceasta se cheamă starea sufletească a omului pe care în filosofie nu 'l interesează sistemul, ci istoria diferitelor sisteme, în cestiunile sociale nu-'l interesează socialismul și primejdiile lui, ci istoria cum s'a desvoltat socialismul, etc. Diletantismul în literatură și tot este stare de slabiciune, în politică diletantismul este incompatibil cu o viață folositoare. Politica este acțiune și diletantismul este negațiunea oricărei acțiuni. Un diletant genial, politicește prețuește mai puțin de cât un politic de o inteligență mediocră, dar cu putere. (Aplause). Acest adevăr vă rog să-'l memorați. Să nu vă inchipuiți că strângându-se câți va oameni la un loc și găsindu-se cu drept cuvint foarte inteligenți, foarte capabili aceasta este destul. În politică se mai cere un lucru ca să se producă ceva, se mai cere și puterea. Energia nu se capătă plutind în sferile diletantismului deslegat de lucrurile omenești, vedând cu indiferență cum își rup gâtul unul și altul, și uitând că nu și-'l rup în socoteala lor, ci pe spinarea țerei. (Aplause). Puterea se capătă asvêrlindu-te în luptă cu hotărîre și încredere, făcându-ți datoria cât poți și știind să te retragi la vreme fără regret, fără regret, căci știi că dacă n'ai reușit, nu este fiind că n'ai făcut tot ce puteai, dar fiind că n'ai putut să fii la înălțimea cerută. (Aplause).

Cât pentru restul cestiunei, d. Maiorescu a vorbit de o corespondență, și ne-a amintit că este o axiomă parlamentară, că n'ai dreptul să vorbești de un document pe care nu poți să-'l comunici. Așa este. Dar eă nu am vorbit de nici un anume document și nu am citit nimic; dacă ași fi precizat ceva, ași fi făcut o mare greșeală parlamentară. Adaog, însă, că chiar așa cum am făcut, am făcut o greșeală parlamentară. Este adevărat, trebuia să fiă mai încredător în puterea și dreptul nostru și să nu mă las să fiă târât de nemulțumirea care 'mă-o producea, încă o dovadă de nedreptatea omenească; trebuia să răspund, nu că am ceva doveđi celui care se înduoia

de vorba mea, dar să afirm, și aceasta era destul. (Aplause).

În această privință, repet, am greșit; în ceea-ce am spus la Cameră, este o parte de prisos. Când eu am afirmat un lucru și un membru al opozițiunii a afirmat contrariu, trebuia să mă mulțumesc să țin: afirm, și Camera să aleagă. Atâta trebuia; restul a fost de prisos.

'Mi-ați mai amintit de cuvântul inexorabil. Acest cuvânt nu este al meu; știu să dau paternitatea cui se cuvine. D. deputat al colegiului I de Gorj a țin lucrul următor: «ca întreaga afacere să apară astăzi și ochilor celor mai puțin inițiați, nu ca o condițiune *inexorabilă* de care atârnă soarta țerei, și pe care nu-î stă în putință guvernului s'o depărteze», etc. 'I-am răspuns imediat, și la cuvântul inexorabil, am răspuns cu același cuvânt, pentru a exprima ceea-ce era în gândul nostru, al tuturilor, și care se resumă în cuvintele spuse de d. președinte al consiliului astăzi pe cari le repet: o necesitate în împrejurările economice și financiare ale țerei.

Când ar fi avut dreptate d. Maiorescu? Dacă noi, când am cerut votul Camerei și Senatului la propunerea de arbitragiu în afacerea Hallier, am fi țin: în afară de argumentele cari le spunem, mai sunt și altele pe cari le ținem tainice; în afară de argumentul că vrem să ne scăpăm de acest antreprenor, mai sunt și alte argumente, și acele argumente să le credeți pe cuvânt fără a le explica. Atunci, da; toate acușațiunile și că nu suntem oameni de curagiu, și că am făcut rău să rugăm pe d. Kalinderu să ne dea sprijinul său, le-ași înțelege.

Dar așa este?

Nu! Și la Cameră și la Senat noi am repetat același lucru, în mod foarte precis, și o să vă recitez din nou: vă rugăm să nu judecați această afacere, de cât după argumentele pe cari vi le dăm: nu avem absolut alte cuvinte ca să vă cerem votul d-voastre. Și adăogam: luăm răspunderea toată întreagă. Vă rugăm să votați numai pe baza acestor argumente, anume că vrem să ne liberăm de lucrările de la Constanța. Am spus noi aceasta?

D. ministru de externe n'a vorbit atunci. D. general Manu mărturisește că în tot timpul a spus că nu aveți a face cu nimic alt-ceva. Atunci cine este vinovat? Eu. Ce

am spus eu? Iată ce am spus: «și acum, d-lor senatori, că am isprăvit eu ipotesa, vă țin: guvernul nu vă pune nici o ipotesă, și nu vă vorbim nici de împrumut, nici de condițiunile împrumutului. de absolut nimic și vă rugăm să nu intre în judecata d-voastre de cât numai de ceea-ce vă spuneam în expunerea de motive, ceea-ce vă spuneam pe față și care este aceasta: în situațiunea financiară a noastră nu putem governa, dacă nu vom avea libertatea de mișcare în cheltueli, libertate pe care nu o putem avea de cât dacă ne desfacem, de Hallier, și nu ne putem desface de Hallier de cit votând acest proiect de lege. Luăm toată răspunderea tuturor consecințelor, căci așa ne facem datoria.»

Ei bine, d-lor, iată, prin urmare, ce v'am spus atunci.

Când mai în urmă am fost interpelat aci de d. Porumbaru, am repetat același lucru; nu mai citesc, căci ar fi să vă iați vremea de geaba, și am repetat: nu vă dăm nici un alt argument de cât argumentele date; dacă cu acele argumente ați căpătat votul Camerei și Senatului, cu acele argumente am convins credem noi și țara.

Dacă d. Maiorescu crede că țara este încă neliniștită în afacerea Hallier se înșeală și dacă d-sa mai crede că d. Sturdza a revenit popular pentru că la gară funcționarii de la drumul de fer...

O Voce: Hamalii!

D. Take Ionescu ministru de finance: Hamalii nu importă! Dar dacă cei-l'alți erau foarte grăbiți pe lângă d. Sturdza — știți că e și cestiune de talie, trebuie să te misci ca să faci loc omului care nu se vede de departe — au strigat: în lături, d. Sturdza! d. Sturdza! Vă mărturisesc că aceasta nu ne turbură!

Avem conștiința absolut liniștită, și avem și convingerea că afacerea Hallier nu neliniștește țara de loc; da, avem convingerea că în opiniunea publică în ziua în care s'a cunoscut sentința, mica îngrijare care putea să fie asupra rezultatului unei judecăți care se deferise unui tribunal necunoscut publicului nostru a încetat cu desăvârșire. Și vă mai adaog că poate situațiunea guvernului ar fi fost mai rea dacă nu se facea agitațiune pe afacerea Hallier, pentru că prea ați speriat publicul cu comediile și cu nenorocirile ce aveau să se întâmple. Prin urmare

nu din bună-voința opozițiunei ne bucurăm de liniștea actuală.

Acum, că pe d. Sturdza când vine la gară îl primesc prietenii săi, și că va merge și d. Porumbăru în urma sfaturilor d-lui Maiorescu, care face operă de împăciuire, este o cestiune de gust pentru cei ce merg la gară, dar care pe noi nu ne privește. Că d. Sturdza este în capul unui partid de a cărui încredere se bucură, este iar cestiune de gust, care nu ne privește; dacă acei ce 'l-au combătut găesc momentul oportun să dică *mea culpa*, aceasta nu e treaba noastră. Treaba noastră este să ne ocupăm de interesele țerei pe câtă vreme reprezentăm aici țara; avem convingerea că o reprezentăm. Ne bucurăm de încrederea absolută a unui Parlament care a lucrat într'o sesiune cum—am onoarea să afirm—nu s'a mai lucrat în nici o sesiune legislativă de până acum. (Aplause). Și avem convingerea că am învins greutăți care ar fi putut să spargă mai multe guverne compuse din geniali diletanți. (Ilaritate).

În aceste împregiurări nu ne rămâne de cât un lucru: să ne întâlnim la toamnă în aceeași situațiune, adică cu liniștea absolută care este în spirite. Și dacă atunci d. Maiorescu va fi mai blând cu noi, vom fi încântați, căci nu putem fi de cât încântați când conservatorii toți vor fi mulțumiți de politica noastră; dar nu ne putem împedica de a merge înainte chiar când densii nu se găesc mulțumiți. Datoria noastră este de a merge înainte; am mers și vom merge înainte. În ziua când am da peste greutăți invincibile ne vom duce și ce se va întâmpla după noi nu mai e treaba noastră. Nu ne cereți nouă să facem profetii despre ceea-ce se va întâmpla! (Aplause).

BUDGETELE

INTERPELAREA D-LUI N. ST. CESIANU

(Sedința Senatului de la 8 Martie 1900).

D. Take Ionoseu răspunde la interpelarea D-lui Cesianu relativă la principiile de economii ce trebuiesc realizate în bugetul anului viitor. Cu această ocazie d-sa arată că au fost 3 moduri de creștere a cheltuelilor Statului:

1) *Creare de noi organisme de Stat*: Am mers prea departe cu cheltuelile în avântul de a ne îmbogăți cu organisme de tot felul. Acum pe cât a fost de ușor sporul pe atât va fi de greu procesul reducerilor funcționarilor. Exemplifică cu cifre pe departamente.

2) *Creșterea retribuțiilor ale funcționarilor publici*. 3) *Sporul cheltuelilor pentru nevoile economice ale țării*:

Statul nu va mai face lucrări extra-ordinare, totuși lucrările contractate vor trebui respectate.

Declară că comisiunea bugetară lucrează în acest sens.

Domnilor Senatori,

Interpelarea onor. d. Cesianu, ne-ar duce la discuțiunea întreagă a bugetului anului viitor, și încă la discuțiunea chiar a bugetelor anilor viitori, nu numai a anului viitor.

Ea e pornită de sigur dintr'o foarte bună intențiune, și eu sunt neapărat mulțumit că ved pe unii senatori luând și dênșii inițiativa economiilor, cari trebuiesc făcute în bugetul Statului.

Trebue însă, și e bine să ne dăm seama de modul în care se poată transforma întregul organism financiar al unui Stat. Din nefericire un foarte îndelung șir de ani, luându-se aparențele drept realitate, cheltuelile Statului, au mers crescând din an în an, și crescând în trei feluri: *prin creare de noi organisme de Stat*, toate poate utile, nu importă, dar creare de noi organisme de Stat, *prin creșterea retribuțiilor funcțiunilor publice* și *prin dezvoltarea economică dată țării*, considerându-se Statul drept organ al acestei dezvoltări economice.

Asupra acestui intreit isvor de creștere a cheltuelilor publice, trebue neapărat să se procedeze la o schimbare de sistem, și orî-cine își inchipuește cu inlesnire că o

adeverată schimbare de sistem e cu neputință să se facă într'un singur budget, și vă voi spune ce se va face anul acesta; va rămâne însă mult pentru anii viitori, căci este de sigur aceasta opera a măcar a cincea parte din vremea care s'a pus pentru crearea acestui arbore de cheltueli, care se întinde pe suprafața României.

Să le iați pe rind cele trei feluri de a spori cheltuelile Statului român.

E unul sporul de cheltueli pentru nevoile economice, care de la sine s'a scurtat și s'a scurtat într'un mod brusc, și nu putea să se scurteze alt-fel. O-dată ce ne-am dat seamă că trebuie să închidem era apelurilor la capitalul împrumutătorilor, e evident că cu aceeași ocaziune trebuie să lichidăm lucrările extra-ordinare și să închidem cu desevêrșire, pentru un timp, pe care nu avem să'l apreciem, era lucrărilor extra-ordinare.

Am găsit, d-lor, în privința aceasta o situațiune foarte grea,—vă voi da cifrele în curênd,—am găsit nu numai lucrări proiectate, dar angajate, dar contracte, o sumă de lucrări pentru sume cu desevêrșire exagerate, după opiniunea mea. Tot ceea-ce s'a contractat, înțelegeți bine că trebuia isprăvit, și, prin urmare, din acest punct de vedere nu vă puteți aștepta la alt-ceva, de cât să anulăm ce vom putea să anulăm, dar trebuie să facem față iscăliturii Statului român, fie că acea iscălitură s'a pus pe un titlu al datoriei publice, fie pe un contract cu un anume întreprindător sau furnizor al Statului român.

Iată dar o serie de cheltueli pentru cari cred, că nu e nevoie să ne întindem mai mult. E firesc, e fatal ca ele să inceteze. Guvernul a făcut tot ce a putut, și va continua pe această cale, pentru că nu numai să fie luată hotărîrea a nu face lucrări noi, dar să vadă sosind ceasul în care să inceteze cu desevêrșire lucrările cele noi.

În această privință, astăzi chiar am iscălit o adresă către colegii mei, prin care îi rog să'mi spună exact cifra ce trebuie pentru sêvêrșirea lucrărilor începute, prevenindu'i că în intențiunea mea este ca, afară de campania anului acestuia și a anului viitor, toate lucrările să fie acoperite din resursele ordinare ale Statului, închidênd capitalul resurselor extra-ordinare. (Aprobări).

Trec la al doilea izvor al cheltuelilor.

Al doilea izvor era creerea de organisme noi. În această privință, fără să acuz pe nimeni, pentru că a făcut-o toată lumea, și poate că de multe ori erau organisme utile, voiți admite chiar la rigoare că în tot-d'a-una organismele erau utile; dar nu e mai puțin adevărat că în rivna de a ne îmbogăți în organismele de Stat, am mers prea departe cu cheltuelile. Aceasta este necontestat.

Dar, pe cât e de ușor să sporești un organism public, pe atât e de greu să-l reduci, și nu numai din punctul de vedere al reducerii numărului unor funcționari, dar din puncte de vedere mai înalte.

Să iați câte-va exemple.

Primul exemplu mai isbitor este cel cu armata.

Este neconstatat, d-lor, că cea mai legitimă cheltuială într'un Stat—și eu care am fost 5 ani aproape la ministerul cultelor și instrucțiunii publice, declar mai legitimă chiar de cât cheltuiala pentru instrucție—este cheltuiala pentru armată.

Aceasta este cea d'întâiu cheltuială într'un Stat organizat, și care ține să fie respectat și să trăiască.

Ei bine, și în această privință eu cred că noi am mers prea departe,—fără a avea însă un budget exagerat, căci nu avem un budget militar în raport cu organizarea noastră militară—dacă vom compara ce costă o divisiune în diferitele budgete ale Europei și ce costă o divisiune în țara românească, ne veți găsi pe noi cu mult dedesubt, grație sistemului nostru de oameni cu schimbul și a altor alcătuirii, în detaliul cărora nu intru acum.

Dar am convingerea, cu toate acestea, că chiar în crearea unităților tactice, am mers prea departe și prea repede.

Așa, de exemplu, în timpul celor 4 ani din urmă, s'a îmbogățit armata cu 500 de oficeri și s'a înmulțit numărul elevilor, în școalele militare, în așa grad, în cât ne dă pe fie-care an 200 de oficeri, cărora ești dator să le crezi locuri, fie că este nevoie sau nu.

Ei bine, o-dată organizația militară stabilită în modul acesta, nu e tot așa de ușor a reveni asupra ei.

Când s'a vorbit, de exemplu, în comisiunea bugetară de către un membru al comisiunii, de suprimare, de

unități tactice, am spus: să nu credeți că suprimând veți face vre-o economie mare; căci în ceea-ce suprimi este o parte permanentă, cadrele pe cari nu poți să le suprimi, trebuie să le treci în altă parte și atunci n'ai realizat mai nici o economie. Așa în cât, d-lor, *procesul sporirilor este foarte simplu, pe când procesul reducerilor este mult mai greu și mult mai încet.*

Iaă alt minister în dezvoltarea cheltuelilor, căruia sunt și eu de vină. Așa că vedeți, aleg cu dreptate, ministerul instrucțiunii publice. Incontestabil, că dacă este un minister în care s'a făcut cheltuieli cu totul exagerate, și cu resursele țării, și cu trebuințele țării, este ministerul instrucțiunii publice. Am făcut ceea-ce nu se face nicăeri, am pus plata învățământului primar toată în sarcina Statului.

Legea mea de la 1893, a mai păstrat o contribuțiune a comunelor, dar la 1896 ați venit d-voastră, liberalii, și ați desființat'o. Cu sistemul nostru de învățământ secundar, nu numai gratuit, cum nu e nicăeri — suntem și noi cu inovațiune în ceva — dar într'o măsură exagerată față cu trebuințele țării, absolut exagerată, producând un *număr de absolvenți cu deservășire exagerat față cu nevoile țării*, și crescând în fie-care an în mod nemăsurat. Evident; d-lor că cu aceste combinațiuni, cu plata clerului de către Stat, fără a avea în schimb taxe speciale, pe cari le făcusem noi, dar pe cari urmașii noștri au găsit de cuviință să le desființeze, este evident că a ajuns budgetul ministerului de instrucțiune foarte mare ca cifră.

Dar să nu credeți că este în fie-care unitate a lui bine înzestrat: avem școli secundare multe, dar unele rău înzestrate, avem instituțiuni multe dar unele rău înzestrate, abia învățământul superior universitar are pe ici pe colo câte-va laboratorii, cari sunt nu numai bine înzestrate, dar chiar luxoase, o recunosc, în cari o să fac acum tăeturi fără a desființa înalta cultură, de care de sigur este nevoie într'un Stat. Același lucru și în alte ramuri ale organizațiunii publice; tot așa este, d-lor, cu înmulțirea funcționarilor și creșterea lefurilor funcționarilor. În această privință, înainte de a aduce budgetul în discuțiunea Camerei, voi citi onor. Senat, pentru că este bine ca să cunoaștem cifrele, un tablou al lefurilor și

pensiunilor pe cari le plătește Statul român independent de județe și comune. Lefile și pensiunile pe care le plătește Statul român, se ridică, d-lor, peste 94 de milioane. Dacă scădeți peste 15 milioane, aproape 16 milioane cari sunt pensiunile, rămâne încă ceva mai puțin de 80 de milioane, cari sunt lefurile pe cari le plătește Statul.

O voce: Intră și armata?

D. Take Ionescu, ministru de finance: Cu totul.

Să nu vă inchipuiți acum, că atunci când vorbim de lefurile funcționarilor înțelegem că acei oameni se îmbogățesc din tezaurul public! Nu. Până la leafa de 120 lei pe lună, ceea-ce puteți numi un salariu de lucrător, la urma urmei, până la leafa de 120 de lei pe lună, avem o sumă de 21 milioane. De la 120 lei până la lefurile cele mai mari, se coprinde restul până la 94 milioane, de cari am vorbit adineaori. Am, d-lor, cifra împărțită pe categorii de lefuri, din sută în sută, și pe diferite departamente.

Neapărat că aceasta este o lucrare interesantă. O voi publica cu ocasiunea discuțiunii bugetului, care va avea loc la Cameră, și cu acea ocasiune voi publica toate cifrele acestea, ce sunt neapărat interesante. Așa, de exemplu, dând lefuri, afară de pensii, ministerul de război plătește lefuri 18.800.000 lei. Aci nu intră solda soldaților, ci numai lefurile. Ministerul de finance este mai modest, el plătește 6 milioane; ministerul instrucțiunii publice și cultelor peste 17 milioane, cifra nu este exactă; ministerul de interne 11 milioane; ministerul lucrărilor publice 1.800.000, s'a mai redus; ministerul justiției 6 milioane; ministerul domeniilor 3 milioane; ministerul de externe cel mai modest 9 sute de mii. Trecem la drumurile de fer cu 12 milioane, apoi avem o instituțiune care costă mai scump și care este cea mai spaniolă din toate, căci costă pe fie-care an și ne costă 15—16 milioane, și crește cu 1.400.000 până la 1.500.000 pe an, sunt pensiunile civile și militare.

Când d. Cesianu crede că din aceste lefuri să se reducă 19 milioane de odată și face o iluziune, noi deja le-am redus o-dată prin impositul de 50%, care în definitiv este tot o reducere de leafă și care dă 4 milioane. Comisiunea bugetară lucrează cu multă râvnă, depar-

tament cu departament 'și face toate economiile, face și reduceri de lefuri, fără a se opri de legile organice, în urmă vom veni cu modificarea acestor diferite legi, ca să poată și Senatul a'și dice cuvintul său, căci ar fi un sistem revoluționar de a modifica legile prin budget.

Acum, d-lor, cred că ar fi cu totul de prisos și ar fi să cale asupra prerogativelor Camerei, care discută budgetele, dacă ași discuta aci diferitele economii, cari ni le propune comisiunea budgetară; nu pot să le spun nici să le discut, țin însă să atrag atențiunea d-ului Cesianu asupra unui punct. D-sa spune că budgetul așa cum se prezentase de guvern, avea un spor de cheltueli de 7 milioane la diferite departamente. D. Cesianu se înșală, nu era spor de cheltueli, era înlăturarea cifrelor false și înlocuirea lor în budget cu cifrele adevărate, ceea-ce este cu totul alt-ceva. De exemplu, presupun că un ministru ar fi venit în o țară oare-care, cu un budget în care ar fi pus 10 milioane cheltueli: 6 milioane din budgetul ordinar și 4 milioane de rentă, și un alt ministru viitor, ar veni cu un alt budget și ar dice: cele 10 milioane să le cheltuim din budgetul ordinar, aceasta ar fi o cifră adevărată, nu o sporire de cheltuială.

În budgetul nostru, afară de gendarmerie, n'a fost nici un fel de spor de cheltuială, nici urcare de leafă, nici creațiuni noi, dar pretutindenți cheltuelile puse a se plăti din rentă, s'aũ trecut în budgetul remaniat. Iată cum se făcuse această sporire de cheltueli, care în realitate nu presintă nici o sporire de cheltueli, cu toate acestea ne-am pus pe economii reale de rëndul acesta, și pot să afirm onor. Senat, că până în acest moment, de și am scădut la vămi, pe lângă cele 2 milioane din budgetul alcătuit, într'un moment când nu avusesem experiența cerută, am mai scădut 5 milioane, și acum alocațiunea este scădută cu 7 milioane, și a trebuit să punem prima de zahăr cifra reală de 2 milioane, în loc de 400.000 lei, cât era în budget, cu toate că a trebuit să sporim remisa perceptorilor, fiind-că anul trecut era creditul insuficient și se ceruse credit suplimentar; cu toate acestea, până în acest moment, ne vom presenta cu un budget care va avea un excedent de 6 milioane, nădăjduesc că până Vineri sau Sâmbătă va fi mai mare.

D-lor senatori, comisiunea bugetară a lucrat cu multă bună-voință și rivnă, și dacă vom ajunge la această alcătuire bugetară, și sper, cum diceam, ca să o sporim, nu am cifre exacte acum, însă nu voi fi mulțumit și nu voi considera bugetul anului viitor, ca un buget final, și pentru cel-'l-alt buget pe 1901—1902, va trebui să se facă o îndovită operațiune, una pentru a se revisui în parte și spori resursele țarei, cea-altă a se relua opera economiilor, nu cum le facem acum într'o examinare pripită, ci reluând toată organizația noastră, căci eu cred, că este absolut nevoie ca, pentru mai mulți ani de aci înainte, bugetul României să se alcătuiască cu excendent mai mare, de cât cel cu care s'a alcătuit acum. Am convingerea absolută, că țara românească este în stare să facă asemenea buget, și am încă o convingere absolută, că, de și la fie-care economie se ridică fel de fel de su-părări, de și totă lumea adună economiile pe cari le facem, și cu ele acumulează un munte de nemulțumiri, ca să facă umbră guvernului, totuși vom găsi în noi destulă putere și destul sentiment de datorie, ca, fără să ne uităm nici, în dreapta, nici în stânga, să aședăm cum trebuc finanțele României pe base sănătoase, așa cum ar fi trebuit să fie aședate de demult. (Aplause).

BUGETUL GENERAL PE 1900—1901

(Sedința Camerei de la 22 Martie 1900)

Oratorii de valoare din opoziție încercând să minimizeze opera bugetară a noii Camere și a noului guvern, d. Take Ionescu ministru al finanțelor restabilește faptele făcând istoricul și arătând cauzele crizei financiare care bântuie țara și dovedind că opera Camerei care a cooperat la întocmirea proiectului de buget este unica în analele parlamentare române :

Domnilor Deputați,

Trei oratori : d-nii Arion, Carp și Costinescu, au făcut o indoită operă : ne-au dat sfaturi și în același timp au minimizat lucrarea d-voastră. Eu am absolut convingerea că sfaturile, de-și provin dintr'o foarte bună intențiune, au fost de prisos, căci erau venite după ce se făcuse lucrarea care trebuia făcută, și, afirm, singura care se putea face, și mai afirm : cea mai mare din câte s'a făcut de ver-o Cameră de când avem regimul reprezentativ. Din această cauză voi lăsa partea sfaturilor la urmă și mă voi ocupa mai întâiu de încercarea d-lor, de a reduce opera d-voastră.

Inregistrez cu plăcere că, de-și se face această încercare, nu de a nega, căci nu se poate nega, dar de a se reduce la proporție minimă lucrarea d-voastră, totuși 11 luni după sosirea noastră la guvern, 10 luni după alegerea d-voastră, începe să vi se recunoască meritele. Comisiunea bugetară este declarată că a lucrat și cu priecere și cu înțelepciune ; guvernul rămâne numai care n'a făcut nimic. Puțin importă, d-lor, pentru că dacă după zece luni, ceea-ce s'a spus că era kindergarten s'a transformat într'o admirabilă Cameră legislativă, poate că după alte zece luni se va schimba părerea și în pri-

vința guvernului; avem de câștigat din așteptare! (Aplause). Eū, d-lor, n'am așteptat să vă ved la muncă, ca să'mi dau seama despre cee-ce poetul spune:

Ne dase nume de Curcani
Un hătru bun de glume;
Noi am schimbat lângă Balcani
Porcela în renume! (Aplause).

Tot așa eram sigur că kindergartenul va dovedi că este alt-ceva de cât o forță inutilă; că din potrivă este o Cameră și curagioasă și puternică, tocmai pentru că este tână.ă.

În discuțiunea Mesagiului de la Iunie vę salutam cu următoarele cuvinte—și veți vedea imediat dacā am avut nevoie ca alții să ne atragā atențiunea și asupra greutăței situațiunei și asupra misiunei noastre.

Iată cum încheiam cuvintarea mea la Iunie:

«...D-lor, sunteți Cameră tână.ă și de aceea cred că în adevęr reprezentați țara, cu prejudecata ei modernă, prejudecata tineretului. Ei bine, vę cer să transformați prejudecățile în judecată sănătoasă, să vę arătați tineri la vęrstă, dar oameni vechi la minte, să nu se întęmple cu d-voastră ceea-ce s'a întęmplat în țară despre care amintea Cicerone — ce e drept la bętrânețe — *proveniebant oratores novi, stulti, adolescentuli. Novi adolescentuli*, da, dar nu *stulti*».

Descriam apoi greutatea situațiunei ast-fel:

«Suntem, d-lor, într'un moment critic al vieței acestei țeri».

Și adăogam:

...«Să nu ne gândim de cât la un lucru: nimeni nu poate să fie sigur pe ziua de mâine. Un singur ceas este al omului, ceasul de ați. Acest ceas este un ceas hotăritor, căci țara întregă privește la noi, la partidul conservator; de la noi așteaptă îndreptarea unei situațiuni cu desevęșire rea. Să ne arătăm mari și puternici în acest ceas și vom trăi într'un ceas o viață de nemurire». (Aplause prelungite și îndelung repetate).

Așa că astă-ți, când ved că și alții recunosc ceea-ce afirmam eū cu siguranță, fiind-că vę cunoaștem, ceea-ce afirmam cu siguranță la Iunie că va eși din această Ca-

meră, care era luată atunci oare-cum în glumă, înregistrez cu bucurie că mi-a eșit în sfârșit dreptatea.

Afirm cu aceeași siguranță că va veni un ceas în care nu se va mai drămuî ceea-ce am făcut, dar se va dice că a fost lucrare de uriași, aceea pe care am făcut'o. (Aplause).

D-lor, ați văduț cum onor. d. Carp ne invita să fim buni cu trecutul, și punându-se d'asupra partidelor, lucru pe care eu nu'l voiû face nici o-dată, fiind-că nimeni n'are drept să fie d'asupra partidelor, (aplaude), ne dicea: rău au făcut și unii, rău au făcut și alții, acum trebuie să începem, etc. Și ați văduț răspunsul bunului, sincerului, convinsului liberal d. Costinescu, hotărit nu să ne facă greutăți, din potrivă, 'l-ați auđit însă cum imediat ce a văduț în raportul d-lui Filipescu că se face, după părerea sa, o nedreptate gestiunei financiare liberale, a venit și a luat apărarea partidului său și a arătat ceea-ce crede d-sa despre cursurile gestiunei conservatorilor. Omul acesta cel mai larg la minte dintre toți liberalii, cel mai puțin fanatic, vine și spune că nu este cu puțință să eșim din cadrul partidelor noastre, că suntem datori să măsurăm răspunderea fie-căruia, dar să ne și mândrim cu faptele fie-căruia, căci nu este permis să luăm numai cele rele și să nu luăm nimic din cele bune. Și are dreptate d. Costinescu, acesta este adevărul. Dar atunci sunt silit să intru și eu în acest trecut financiar, și să tai de la început, nu sfatul d-lui Costinescu de a face economii, dar pilda d-lui Costinescu că s'au făcut economii de către partidul liberal. Sfatul îl primesc, și voiû examina pe urmă cum se pot face economii; pilda absolut n'o primesc, pentru că nu este dreaptă; n'a făcut partidul liberal ceea-ce spune că a făcut.

Care este, d-lor, starea noastră financiară de la 1866 până la 1871? D. Costinescu dice că a fost numai un an și jumătate guvern liberal și restul a fost guvern conservator. Va să dice, după moarte iar ne dăruii pe Beizadea Mitică, de și 'l-ați avut în viață veri-o 12—13 ani președinte la toate comitetele d-voastre liberale! Fie! Dar atunci dăruii-ne și pe Kogălniceanu! De câte ori este vorba de oameni mari ai neamului acesta, sunt ai d-voastră; Kogălniceanu este al d-voastră; când este vorba de

deficite budgetare, ne dați pe Kogălniceanu nouă. (Aplause). Nu se poate așa! Eu îl primesc, dar cu totul. Dați-ni'l cu deficitul, dar și cu gloria lui, dar atunci să nu 'i mai scrie d. Sturdza prefața, nici să 'i mai țină discurs la înmormântare. Vă știu cum acaparați totul; iată chiar aci în Cameră, sub d-voastră, când se împart busturile, se pun doi liberali lângă tribună; noi când suntem la putere punem un conservator și un liberal! Dați-ne întreg pe Kogălniceanu și primesc să iaș și deficitul guvernului de la 1868; dar să 'mi dai pe Kogălniceanu cu tot trecutul lui, cu toată căldura lui patriotică! Dacă primește partidul liberal această invoială, eu mă declar mulțumit. Dar să nu se mai continue a se spune, până și prin manualele de la școală, că România modernă n'a produs de cât doi patrioți: Brătianu și Kogălniceanu, și că amândoi erau liberali, căci dacă este așa, trebuie să primiți și deficitele anilor 1868 și 1869. (Aplause).

D-lor, am ajuns la 1871; la 1871, din împrejurări, cari în tot-d'a-una vor fi desagreabil de amintit partidului liberal, s'a întâmplat că a venit partidul conservator la putere. Ce a găsit partidul conservator? Deficite budgetare? Aceasta n'ar fi fost lucru mare, țara trăise de la 1862 în continuu deficite. A găsit alt-ceva, a găsit contractată o datorie anuală de 18 milioane de către partidul liberal, fără a se fi creat nici o resursă, nici una, și 18 milioane la budgetul de atunci, care era de 60 milioane, ar însemna așî o nouă anuitate de 80 milioane pe an! Ca să vă dați o idee de enormitatea lucrului, ia închipuiți-vă că acest kindergarten, comptând pe tinerețea lui ar avea — ca să fiu politicoș, să dic — îndrăsneala, să voteze lucrări extraordinare de un miliard și 600 milioane, care ar pune în budgetul nostru o nouă anuitate de 80 milioane, și după ce ar face lucrul acesta, ar părăsi puterea și s'ar duce și la o sală de întruniri, de pildă sala Slătineanu, și ar anunța că n'a făcut'o de plăcere, dar a făcut'o din alte împrejurări. Gândiți-vă la cei cari ar veni la guvern să pună imposite ca să reguleze noua anuitate, care s'a pus pe budgetul țarei de nebunul kindergarten. Gândiți-vă! Așa s'a întâmplat la 1871! La 1871 se contractase drumuri de fer pentru cari trebuia o anuitate de 18 milioane, și nu s'a înființat nici un impozit, nici o resursă.

(D. Filipescu intrerupe arătând că au fost și scumpe căile ferate).

Nu'ți dau dreptate aici; sunt convins că atunci când nu erau drumuri în țară, când nu se putea transporta lesne, când nu aveam credit în străinătate, nu a fost un preț exagerat; toată cestiunea Strusberg nu m'a mișcat și nu mă mișcă; nu mă interesează lucrul acesta. Ce mă interesează este alt-ceva: este admisibil, este aceasta politică de la partid la partid, ca d-voastră să contractați construcții de drum de fer până la 18 milioane 500 mii lei pe an—să ert miile și să rămân la milioane—fără ca să se creeze o singură resursă?

Una, una să ne arătați că ați creat în domnia d-voastră înainte de 1871. Poate un partid care a făcut o ast-fel de enormitate să aibă curagiul să desgroape trecutul financiar al partidelor noastre?

Așa ați lăsat țara la 1871, și atunci a venit partidul conservator. Ce a făcut acest partid conservator? A făcut ce trebuia să facă: a creat imposite.

Dar, d-lor, nu erau originale acele imposite! D-voastră ne-ați acuzat că și noi acum am făcut doar expediente; voiți explica și aceasta.

Nu există imposite originale. De nimic nu am oroare de cât de imposite originale, adică de bărbierie la capul țării. Nu există impositul original; se cunosc toate mijloacele de imposit; tot acelea se combină mai mult sau mai puțin. Toată cestiunea e să fie combinate așa, în cât să dea cel mai mare produs cu cea mai mică cheltuială și cu cea mai mică supărare. Aceasta e adevărata pricepere financiară: să iei mult, țipându-se puțin, iar nu să faci teorii, ca într'o academie de științe politice!

A venit la 1871 partidul conservator și a făcut operă mare, căci a pus imposite. Zicea d. Nicosescu eră că nici odată țara nu a luat socoteala unui partid pentru punere de imposite. Eu eram copil pe atunci și tot știu minte și d. Nicosescu nu știe? Apoi la 1873, 1874, 1875 au trăit pe trandafiri guvernele conservatoare pentru punerea de imposite?

D. N. Nicosescu: Atunci se schimbă guvernele la fiecare șase luni.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Vă înșelați! Dar

'mi-a rămas și acum în minte faimoasa zicătoare că: o să ne moară oile de rîe fiind-că nu o să avem tutun cu ce să le spălăm, din pricina monopolului¹⁾.

D. N. Nicorescu: Pe atunci erau joncțiunile și cestiunea comercială.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Să vă spun eu ce erau joncțiunile. După cum numai un naiv ar putea crede că dacă s'au strâns câți-va oameni la *Dacia* la chemarea d-lui Sturdza s'au strâns pentru afacerea Hallier și nu s'au strâns pentru impositele pe care le-am pus noi, tot așa era și cu joncțiunile atunci. (Aplause. Intreruperi).

Nu puteți să-mi cereți să fac istorie de naiv; ast-fel de istorie nu fac. Eu îmi dau seama de mișcările publice, îmi dau seama de ce este fondul și de ce sunt pretextele. Să știți că pentru afacerea Hallier nu s'ar fi mișcat oamenii cu minte. Dacă s'au mișcat a fost că unul a fost lovit cu taxa de 5 la sută, altul că-i părea rău că de ce să plătească zahărul său petroleul mai scump, iar altul care a auzit că biletul galben îi va veni cu o zecime mai mult; nu am copilăria să cred că oamenii cumiți, oamenii întregi la minte, s'au mișcat pentru afacerea Hallier!

D. N. Nicorescu: Nu sunteți d-voastră primul ministru care respinge evidența.

D. Take Ionescu, ministru de finance: A făcut guvernul conservator de la 1871—1876, această mare operă a înființării de impozite și a făcut-o așa de bine, așa de sănătos, în cât nu numai că nu v'ați atins de nici unul în 12 ani de guvernare, dar nu ați fost în stare să mai faceți altele în cei 12 ani. Ați făcut, diceți, reduceri la cheltueli când ați venit la 1876?! Să vedem dacă este exact. Am aci situațiunile. Cât s'a cheltuit în 1874? S'au cheltuit 90 de milioane. Cât s'a cheltuit în 1875? S'au cheltuit 105 milioane, dar scoțând deficitul de 6 milioane al anilor precedenți, rămân cheltuite 99 de milioane. Cât ați cheltuit în anul 1876? Ați cheltuit 103 milioane și în 1877, 115 milioane.

D. Emil Costinescu: Impreună cu resbelul, care ne-a costat mult.

1) Alusiune la argumentele opoziției liberale contra înființării monopolului pe tutun.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Resbelul v'a produs, nu v'a costat; v'am dovenit-o în Senat. Deci deja v'am arătat că treptat în fie-care an ați cheltuit mai mult de cât conservatorii. Guvernul conservator lăsase în 1876 un budget cu prevederi de cheltueli de 100 milioane, și d-lor l-a rectificat reducându-l pentru 1877 ca să cheltuiască 87 milioane, dar au cheltuit 115. Acum la ce credeți că făceați rectificări? D-lor, reduseseră de la armată 5 milioane, adică de la 18 milioane redusesese cheltuiala la 13 milioane. Aceasta represintă o scădere de aproape a treia parte. Apoi era o bună prevedere la 1876 ca să reducă 5 milioane de la armată? Era aceasta o politică înțeleaptă? Apoi era un om în Europa care să nu știe la 1876 că situațiunea era încordată și că resbelul avea să isbucnească în curând? Norocul a fost că Turcii, greoi cum sunt, au așteptat toată vara să vază cum se termină resbelul cu Sârbii, și noi am concentrat trupele în toamnă și am intrat în resbel tocmai în vara viitoare, așa că am avut 9 luni de mobilizare, înainte de a intra în campanie!

În tot cazul în fapt n'ați făcut economii, și dacă pre-văzuserăți economii, apoi erau din cele mai nenorocite și cari dovedeau o absolută nepricepere politică. Căci vă întreb: era cuminte ca să reduci atunci a treia parte din budgetul ministerului de resboi?

Dar, d-lor, chiar faimoasele proiecte de economii — proiecte — căci nu s'au realizat, erau absolut aparente.

Să dau exemple: remonta de la 160.000 scăzută la 42.000; materialul de artilerie și geniū de la 640.000 la 35.000; echipamentul de la 980.000 la 600.000; pietrișul și întreținerea șoselelor de la 1.460.000 la 441.000 lei. Noi am redus 300.000 anul acesta, fiind-că aveam rezervă din anul trecut, iar d-voastră de la 1.400.000, întreținerea șoselelor, tăiați un milion. Aceste sunt reducerile și economiile ce ni le dați ca pilde, nu le primim. Nu le primim, căci acestea sunt economii pe hârtie, nu economii reale, când nu este exact că ați făcut economii, când cele ce proiectați erau făcute cu nepricepere, fiind-că tăiați de la departamentul cel mai însemnat și nu făceați de cât economii pe hârtie, atunci cum voiți d-voastră ca eu să fiu încântat de pildele partidului liberal de la 1876? Ați voi să nu cunosc viața lui reală, economică și financiară,

și să nu-l judec după ce a făcut, ci după ce avea de gând să facă la 1876! Dar cele ce a făcut de la 1876 încoace!! Să vă dau un exemplu: ați văzut că la 1876 anuitatea datoriei publice era de 40,000,000, iar la 1888 era de 62.000.000; o creștere de 22.000.000 în guvernarea d-voastră. Apoi șapte ani sub noi datoria publică stă aproape staționară și cum veniți d-voastră la putere, iar crește puternic în fie-care an. Cum să iaș pilde de la d-voastră?

La noi mai puțin un milion pe an și la d-vóstră 22.000.000 în 12 ani. Acestea sunt cifre după cari să judecă mai bine priceperea și înțelepciunea financiară a celor două partide.

Să vă judec acum de la 1895 încóce. Recunosc că ar fi cruđime; nu este drept să se judece partidul liberal după administrațiune din cei 3 ani și jumătate din urmă, după cum nu voesc să se judece competența financiară a partidului liberal, după scena de care imi aduc aminte cu un adânc sentiment creștinesc de milă, scenă pe care am văduț-o când se discuta budgetul anului trecut, scena memorabilă în care cu ce pricepere se expunea situațiunea financiară a țerei de către reprezentantul oficial de atunci al partidului liberal în ce privește finanțele. Ar fi nedrept, ar fi cea mai mare cruđime, și crud nu sunt; mă apăr cum pot, dar nu sunt crud. Nu voiș să judec partidul liberal din România după ceea-ce a fost în stare să facă sub guvernarea d-lui Sturdza, de și ași avea dreptul când aflu că ei spun în întrunirile lor că aș să facă fericirea țerei tot așa când se vor întoarce la putere. Nu iaș în serios vorbele acestea, și 'mă dau bine seama de înțelesul acestor svircoliri; trebuie să nu se impacienteze băieții și să nu se rărească rëndurile. De aceea sar peste aceste lucruri, șterg din istoria d-voastră acest episod cam lung și nu vă judec după cei trei ani ai guvernului liberal, fiind-că încă odată, ar fi o nedreptate, o cruđime.

Așa dar, guvernarea partidului liberal în timp de 12 ani ne-a adus la acest rezultat: că a crescut regulat anuitatea datoriei publice, că n'a fost în stare să creeze o singură nouă resursă, și ne-a lăsat în fața unei alte calamități,—și să mă ierte d. Costinescu—calamitate susținută de întregul partid liberal, calamitatea valutei, a a-

celei valute false, în care fruntașii partidului credeau că se găsește adevărată protecțiune a economiei naționale.

Nimeni n'a uitat articolele lungi, foarte lungi, ale repausatului Cantacuzino, fost ministru de finance al liberalilor, și nimeni n'a uitat opunerea inverșunată a d-lor, a tuturilor, la etalonul de aur. Prin urmare, sunt în drept să dic că ceea-ce făcuse desordinea finanelor noastre la 1888, nu erau împrejurările, ca lipsa de ploți din anul trecut, ci convingerea partidului liberal că agiul era un lucru bun în situațiunea economică și financiară a țerei.

A venit partidul conservator la 1888. Recunosc că de la 1888 și până la 1895, în primii ani de guvern, s'a împins mult la cheltuelile Statului; așa este. Recunosc, de exemplu, că legea pensiunilor este o lege atât de nechibzuită în cât te întreb: cum s'a putut concepe o asemenea lege? Și dacă n'ar fi respectul pe care îl datorim memoriei fostului ministru de finance, autorul ei, un om de treabă în adevăratul înțeles al cuvintului, un bun mânuitor al tesaurului, Germani, evident că am putea să fim cât mai aspri față de această lege.

Este o lege foarte greșită, nu mă dau în lături a o spune, dar nu trebuie să uitați un lucru: când partidul conservator de la 1888—93 s'a avântat în cheltueli, era împins la aceasta de o prosperitate excepțională. An după an, bugetele se soldau cu excedente până când ajunsesem în 1893—94 la acel excedent de 20 milioane, care știți bine că ne luase mințile tuturilor. Era o așa dezvoltare a avuției publice în cât era firesc miragiul nostru al tuturilor.

Regulasem cestiunea valutei și aceasta ne dedese un mare scădemēt la datoria publică. Făcusem conversiunea, sosise stingerea unor datorii de ale Statului, o mulțime de resurse venise să ne împingă la cheltuelile la cari am mers.

Dar, d-lor, ce s'a întâmplat la 1894—95? Dintr'un an cu excedent de 20 milioane, cădem la 10 milioane deficit. Mă opresc un minut. Iată deja un prim învățemint; să nu vă faceți nimeni profet asupra echilibrului bugetar al unei țeri în care este posibil ca dintr'un an la altul, fără nici o calamitate deosebită, să treci de la 20 milioane excedent la 10 milioane deficit, adică o deose-

bire de 30 milioane, care la un budget de 200 de milioane represintă 15 la sută, care la budgetul Franciei ar represinta aproape o jumătate de miliard. Ași vrea să ved pe ministerul de finanțe din Francia care 'mi-ar face budgetele frumoase, când variațiunea ar fi de 500 milioane pe an!

Suntem dar o țară ca toate țările agricole, cu o climă ca a noastră, așa de neregulată în cât în fie-care 24 de ore trecem de la iarnă la vară, o țară în care tot-d'a-una evaluările budgetare se vor face cu oare-cari reserve. Așa dar, recunosc că învățămîntul de la 1894—95 nu era suficient. Când a venit 1895—96 și a dat un deficit de 16 milioane, atunci datoria orî-cărui om de Stat al orî-cărui partid era să dică: este ceva putred în organizarea budgetelor noastre, a venit ceasul în care său să facem reduceri, său să sporim resursele. Vă fac această mărturisire: întrebați, dacă nu e așa, pe foștii noștri colegi din guvern. Uite: d. Carp, guvernul de atunci guvernul conservator, guvernul Lascar Catargiu, în momentul în care d-voastră v'ați retras din Cameră sub pretextul legii minelor și ne-am văduț chemați la necesitatea de a complecta locurile rămase vacante, n'am vrut s'o facem și ne-am dis: va trebui alegeri noi, generale, dacă vom continua să mai avem bine înțeles încrederea Coroanei; dar am hotărit între noi că dacă vom face alegerile, Camera viitoare va fi Camera impozitelor. Această hotărire era luată în consiliul de miniștri sub președința lui Lascar Catargiu, cum trebuia s'o ia un guvern și un partid care își dă seamă de nevoile țerei. Și pe când noi vedeam adevărul și simțisem că a venit vremea pentru creări de noi resurse, d-voastră din opozițiune ce vedeati, ce făceati atunci? Legea de maximum? A trebuit să curgă sânge în satele din Moldova ca să putem spori veniturile comunale. Programul de la Iași? Ias basagoniile aceluî nenorocit program, dar partea economică era: reducerea impozitelor și darea de pământ pe la toată lumea.

Iată programul d-voastre economic și financiar.

Care din cele două partide este dar răspundător? Să nu credeți d-voastre că opozițiile n'au răspundere. Și opozițiile au răspunderea lor, și voiü vedea imediat atitudinea

noastră față de guvernul liberal, dacă se potrivește una cu alta și dacă noi n'am știut să ne facem datoria și în opoziție, ca și la guvern.

A venit la putere partidul liberal. Care era datoria lui? Era său să creeze resurse, său să facă economii. Aceasta era datoria lui. Două ani de experiență fuseseră, două ani cu deficite, unul de 10 milioane, altul de 16 milioane. Puterea o aveai. Noi eram desființați, cum se dicea: corpul electoral ne redusese la cea mai din urmă dintre expresii: unul dintre noi nu era aici să ia cuvântul. Vă temeai de noi afară din Cameră? Noi oameni de agitație? Nici odată n'am avut această reputație. Cu vremea doar am mai învățat și noi câte ceva! D-voastre nu erați împărțiți în fracții; stați toți pe banca ministerială, de la d. Fleva până la d. Sturdza! Ei bine, ce ați făcut? Aveai o putere mare. Ne răsturnaserăți pe chestia națională, Dumnezeu știe cum. Erați lei și țilei! V'ați gândit oare atunci să cheltuiți o părticică cât de mică din acea popularitate căpătată prin Dumnezeu știe ce făgădueli, imposibile de realizat? Nu. Ce ați făcut? Cheltueli și greșeli! Nu este numai lefurile oficerilor, aceasta este partea mai mică.

Ce ați făcut? La imposite? La imposite nimic. Când ați venit la putere trebuia să puneți imposite; când vine partidul și e tare, atunci trebuie să facă imposite. Datoria unui partid e să-și cheltuiască capitalul, când îl are întreg. Ce ați făcut?

Ați luat budgetul și la venituri n'ați adăugat nimic de cât sporirea taxei spirtului. Dar la cheltueli? Ați redus ceva din cheltueli? Ați dis că oficerii cereau cu drept cuvânt să fie egalizați cu cei-alți. De ce egalizare în plus și nu în minus? Pentru ce sfaturile cari ni se dau astăzi cu atâta bunătate de toată lumea, de ce n'au fost și la 1895, nițeluși? Nimic.

Să mai luăm un exemplu: iată un budget, e budgetul instrucțiunii și al cultelor. Mare, enorm, și la acel budget ați dis că sunt și eu vinovat. Voiu arăta că sunt vinovat, dar cel puțin eu eram vinovat conștient; acei cari au venit după mine au fost vinovați inconștienți. Și cea mai mare vinovație a unui om politic este să fie inconștient. (Aplause).

Maî întîi, eî cînd spoream cheltuelile prevedeam și resurse; aceasta va să ȃică a lucra în mod conștient.

Să restabilesc însă acum cîte-va cifre.

Se ȃice cî se cheltuesc 30 de milioane în România cu liceele și gimnasiile. Nu este așa. Șeaze milioane se cheltuesc cu cultele, rîmîne, prin urmare, 23 milioane pentru instrucțiune: din acestea, trei milioane se cheltuesc cu administrațiunea, cu școlile romîne din strîinîtate și cu materialul; 11.600.000 se cheltuesc cu învîțămîntul primar; 2 1/2 milioane cu învîțămîntul profesional și 6 milioane 800.000 cu învîțămîntul secundar și superior. Eî am sporit budgetul la învîțămîntul secundar și superior cu cîte-va sute de miî de lei; primesc pîcatul, rîu am fîcut, dar sporul cel mare pe care 'l-am fîcut a fost la învîțămîntul primar și la culte.

Ce am fîcut însă în schimb la culte? Am dat Statului sarcina plîței preoșilor, dar în schimbul acestei sarcinî am pus un imposit care acoperea aceastî cheltuialî. Impositul meî era primitiv, nu avea originalitate, eî nu am cîutat originalitatea în politicî, mî mulțumiam cu rezultatul. Care era rezultatul? Plîteam 4 1/2 milioane; incasam 4 milioane.

Aî venit în urmă financiarî maî bunî, cîrora nu le-aî plîcut impositul și 'l-aî desființat. Aî rîmas cu cheltuelile fîrî însă să aibî o altî resursî.

Eî sunt responsabil de aceastî sarcinî lîsatî pe budget? Nu. Vinovașî sunt aceia cîrî aî pîstrat cheltuiala fîrî să aibî și resursa.

La învîțămîntul primar am gîsit un lucru; peste o mie de învîțîtorî cîrî erau plîtișî, așa ȃis de comunî, dar pentru cîrî nu se luase nici o mîsurî ca să fie plîtișî; așa unî nu luaserî leafa pe opt luni, alșî pe ȃece luni. Am trecut în budgetul Statului 1.000 de învîțîtorî, aceasta a urcat budgetul cu 1 milion. Am gîsit legea gradașunilor aplicatî numai în parte; cea d'întîi datorie a guvernului era să o aplice — și în privința aceasta dașî-mî voe să vî spun o micî poveste. Știșî cum s'a votat legea gradașunei profesorilor în timpurile cele bune ale partidului liberal? Nu s'a fîcut la ministerul instrucțiunei nici o socotealî, tocmaî dupî votarea legei s'aî apucat să facî socoteala, și rezultatul a fost cî cifra ce le-aî dat aceste

gradațiunii era înspăimântătoare. Atunci s'a făcut un referat la consiliul de miniștri prin care se hotărăște ca legea să nu se aplice de cât mai târziu. Dacă un guvern conservator făcea aceasta, ar fi fost acusat de călcarea legilor și a Constituțiunei.

Există la ministerul instrucțiunei referatul ministrului, care se miră cât costă legea pe care o făcuse el, și există și jurnalul consiliului de miniștri, care găsește această soluțiune: ca legea să nu fie aplicată de cât mai târziu.

Acestea sunt procedările financiare ale partidului liberal în epoca cea glorioasă, în epoca de care imi este permis să vorbesc, nu în epoca din urmă, de care am convenit să nu mai vorbim.

Ei bine, am pus pe învățători și pe institutori în bugetul Statului și am hotărit ca plata lor să fie în sarcina Statului.

Dar n'am făcut numai atât. Nu e țară în lume în care Statul să plătească singur pe învățători și institutori. De aceea eu, vinovatul, am pus în lege că pe întâiul învățător îl plătește Statul, pe al doilea, al treilea și al patrulea, jumătate Statul și și jumătate comuna. Când țara va avea cei 9.000 învățători de cari are nevoie, știți cât ar fi partea comunelor? Câte-va milioane pe an.

Ați venit la putere, ați păstrat pe învățători, dar ați desființat subvențiunea comunelor, și atunci iar vă întreb: eu sunt răspundător, sau cei cari au venit după mine și cari neînțelegând înțelepciunea măsurii, s'au apucat să o șteargă ca să ne forțeze să revenim, căci forțat vom reveni?

Ar fi de prisos să insist. Adevărul este acesta: nu primesc acest sistem de a se pune și unii și alții pe același picior, de a se dice că și unii și alții sunt de o potrivă vinovați. Nu este drept. Partea d-voastre în situațiunea financiară a țerei, dacă este rea, este fără asemănare mai mare de cât partea guvernului conservator, căci dacă am făcut greșeli, le vom repara singuri, o afirm cu siguranță, pe când d-voastre nu ați reparat nimic, și continuu ați făcut și continuu faceți greșeli.

Să vă mai dau o pildă. Am scos vorba că o să suprim două facultăți la Iași. Adevărul este că nu este cheltuială mai de lux, mai absurdă, mai rău-făcătoare de cât aceea ce facem cu aceste două facultăți. Ce am vedut? Un partid

întreg s'a pus în mișcare, un fost ministru a iscălit manifeste, s'aŭ provocat întruniri publice. Așa 'mă-am dat seama cu ce o să luptăm ca să facem economii.

Nu m'am speriat, căci nu mă sperii absolut de nimic, dar 'mă-am dat seama și am vădut ce trebuie să fac, căci cine are un scop măsoară importanța măsurilor după importanța scopului și seriază măsurile de luat. Pentru mine personal ar fi o mare bucurie să nu mă fim la guvern, dar s'ar compromite opera de îndreptarea pe care am început-o și pe care am convingerea că o s'o ducem la bun sfârșit. (Aplause). Toate aceste agitări sunt cu atât măi gălăgioase, cu cât le știm că sunt măi neputincioase.

V'am spus ce ați făcut în timpul guvernului d-voastre. Dar cum ne-ați lăsat? Ne-ați lăsat să luptăm și cu reaua deprindere a țerei. Am luat bugetele pe 10 ani. Știți cât aŭ crescut cheltuelile Statului în 10 ani, independent de datoria publică? Cu 48 milioane. Vreți să știți cum s'a seriat? Vă spun pe rind:

In anul	1890—91	cu	5	milioane
»	1891—92	»	5	»
»	1892—93	»	7	»
»	1893—94	»	11	»
»	1894—95	»	4	»
»	1895—96	»	—	»
»	1896—97	»	3	»
»	1897—98	»	4	»
»	1898—99	»	4	»

Și anul acesta este singurul după 10 ani, în care cheltuelile Statului rămân pe loc, nu cresc, ba din contră scad, cum voiŭ avea onoarea să vă demonstrez. Toate aceste cifre independent de datoria publică.

Va să dică am găsit o datorie publică ajunsă la cele măi mari limite; o datorie flotantă cum nu măi fusese în țară; obiceiul învechit de cheltueli continue care creșteaŭ în fie-care an, și pe care d-voastre în anii cei răi nu numai că le-ați sporit, dar ați dus înainte o deprindere dată, că fie-care guvern când vine trebuie să sporască lefurile și să scadă impozitele, căci aceasta era deprinderea urmată de d-voastre și în anul cel măi desastroos din câți a avut agricultura românească. În fața acestor împrejurări, așa nu bine conformați, cum ne găsește d.

Arion și d. Costinescu, de și d-lui Costinescu îi este absolut indiferent dacă suntem bine conformați într'un fel sau în altul...

D. Emil Costinescu: Am fost judecător imparțial.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Știm aceasta. Așa dar, rău conformați, cu un kindergarten ca să ne susțină, adică nu cu o adunare, reprezentând puterile de muncă ale țerei, ci cu o adunare de băeți tineri; așa cum ne-am întâlnit la un club sau la o petrecere, fără de acele experiențe financiare căpătate prin învechirea în serviciul financiar al țerei, fără de autoritate, se știe, pentru că veniserăm cu cărămida după câte aud din explicațiunile adversarilor noștri, și eu unul nu am auzit să crească ceva în cărămidă... Ne-am găsit în fața acestei situațiuni. Am priceput-o? Am știut să facem față acestei situațiuni?

Ceea-ce am făcut până acum, în timp de 11 luni de zile, este o garanție că suntem în stare să îndreptăm această situațiune nenorocită?

Avem vre-o idee pentru viitor? Vedem noi problema, sau suntem niște rătăciți cari din întâmplare trecem ca umbrele pe această bancă, fără vre-o idee politică, fără scop, fără o voință, ceea-ce prețuesce mai mult de cât toate la oamenii politici?

Ei, d-lor, în prima zi ne-am dat seama de gravitatea situațiunii și deja discursul-program al d-lui prim-ministru, citit la Iași, era un fel de *avant goût* de impositele pe cari aveam să le înșințăm. S'au întrunit Camerele la Iunie și am profitat de o sesiune de câte-va zile spre a urca un impozit. Pentru-ce? Ca să atragem atențiunea asupra gravității situațiunii și ca această Cameră nouă, tânăra, să debuteze printr'un impozit care să fie botezul ei de sânge, ca pe urmă să capete gust la această operațiune cere vedeți că a dus-o foarte bine până în starea actuală.

Ce era mai simplu de cât să amânăm până la toamnă paharul amar, dacă țineam la o popularitate de desprețuit când omul care o are nu se bisue pe adevărata convingere și pricepere a serviciilor ce sunt de adus țerei. (Aplause).

Dar am debutat așa din întâmplare, sau știam, ne-am dat bine seama?

Am un martor pe d. primar de la Iași și'mă pare bine că văd pe d. Bădărău în fața mea; sunt trei ani de când am onoarea să mă duc, d-lor, prin Iași, sunt trei ani de când stau de vorbă politică cu d. Bădărău. Ei bine, de câte ori m'am dus la Iași, fie cu ocasiunea campaniei mitropolitane, fie pentru a vorbi la cestiunea națională, fie cu ocasiunea alegerei d-lui general Manu, odată nu am lipsit să-'i spun d-lui Bădărău: toate acestea sunt lucruri mici, cestiunea mare astăzi în România este cestiunea financiară; de vom veni la guvern, nu știu când, pe această cestiune să punem mâna, cele-alte sunt de geaba, sunt pe de-asupra, căci cestiunea de căpetenie în țara noastră astăzi este cestiunea financiară.

Nu ne-aș surprins evenimentele, și de aceea am fost în stare să facem ceea-ce am făcut în 11 luni de zile și să punem bazele aceea-ce avem de gând să facem în restul guvernării noastre, care eă cel puțin atât ași dori să țină cât este indispensabil, nu ca să nu se strice de către adversarii noștri, căci aceștia tot vor cerca să strice, dar ca să nu se strice cu înlesnire ceea-ce am făcut. Aceasta este singura mea parigorie; alta nu am, nici altă nădejde nu am. (Aplause).

Am meditat și am formulat programul, și'mă aduc aminte că cu ocasiunea discuțiunei făcută la Mesagiū, aă fost unii deputați, amici de-ai mei chiar, cari diceau că am stricat efectul frumos al părței întâiū a discursului meu prin partea a doua, partea financiară. Eă, d-lor, nu țiū la frumusețea discursului, cu atât mai puțin țiū cu cât asta nu mi se contestă. Din potrivă, a devenit sistem să mi se vorbească de talentul de vorbă, dacă chiar amicul meu d. Arion mă ruga alaltă-eri să vorbesc fără talent.

Eă imi daū toate sfortările, dar omul vorbește cum poate; fac tot posibilul ca să restrâng frasele și să depărtez ori-ce formulă care ar avea aparența artificiei de orator.

Am formulat atunci la Mesagiū programul nostru.

«Antăiū, oprirea lucrărilor extra-ordinare pentru viitor. Credeți d-voastră că este lucru plăcut unui guvern să se

hotărească la o asemenea politică? Să se spună : alții au fost miniștrii vacilor grase, alții au putut să își înscrie numele lor pe pietrele fundamentale. Rolul nostru este să fim miniștrii vacilor slabe. D-lor acest rol nu este plăcut.

«Când tutulor le părea că izvorul aurului de la Berlin este nesecabil, este greu să răspunzi la toate cererile: nu se poate. Eram o țară obicinuită a face mereu cheltueli, o țară care își perduse oare-cum mințile și credea că putea să facă și de toate și repede. Credeți că nu știm că o parte din nemulțumirile cari ar trebui să cadă asupra firei lucrurilor, vor cădea asupra noastră cari suntem organul fatalităților? Știm. Am fi niște nemernici dacă nu am ști-o, dar am fi niște pusilamini dacă nu am primi-o. (Aplause)».

Trecând la a doua idee spuneam : nu este cu putință să trăești fără venirea în țară a capitalurilor din străinătate.

Diceam :

«Ei, nu se poate să se oprească lucrul acesta. Circulația sângelui când va diminua, omul suferă de anemie, când va diminua circulația bogăției, țara va suferi de anemie economică. Milioanele cari veniseră sub formă de imprumut, vor trebui să vie sub altă formă. Și sub ce formă? Sub forma inițiativei particulare. De aceea v'am spus că vom revisui legiuirea economică în spirit pe larg. Când am spus aceste cuvinte, pe cari voi să le explic, știam cum ignoranța și cum relele deprinderi vor căuta să ridice în contra-ne spectrul naționalității, am știut, dar ne-am luat drept regulă de conduită să avem noi convingerea că slujim țara, ne-am ținut că am fi niște nemernici dacă nu 'i-am spune adevărul. În acel spirit, reluând opera conservatoare, am ținut ca un simbol, ca cea d'antîi lege depusă, să fie legea căilor ferate de interes particular, lege a cărei redacțiune, se înșeală d. deputat de Gorj, e identică cu redacțiunea d-lui Olănescu de la 1893. Cele-alte legi vor veni treptat.»

Ați vădit că am depus proiectul, 'l-am votat și acum este legea Statului român, și nu ne-am temut de amenințările ce ne făcea absentul deputat de Gorj, că se vor duce prin vîsduh vagoanele noastre.

'I-am anunțat că vom modifica cedul comercial, și

știam că nu se va face revoluțiune, precum nu s'a făcut pentru tantieme și jetoane de prezență, de și să fiți siguri că în gălăgia cu Hallier dacă nu intră și ceva su-părări de onorarii, poate că intră ceva cestiuni de tantieme. (Aplause).

Am îndeplinit, d-lor, și partea a doua a programului, și dacă va fi nevoie vom face și alte legi în această privință, căci nu ne este frică de nimic pe câtă vreme lucrăm spre binele și în interesul țării!

Deja la 30 Noembre vă diceam:

«D-lor deputați, fără esitare și fără fanfaronadă, noi ne vom îndeplini datoria, și voiți mai adăoga încă și fără teamă».

Am dovedit că nu ne este teamă!

Am trecut apoi la a treia idee:

«Am mai dis că ne trebuie un lucru, ne trebuie un budget regulat, adică un budget care să facă față tutulor cheltuelilor Statului cu resurse ordinare».

Și mai la vale:

«Dar mai departe, d-lor este admisibil ca să nu ai nici odată, pentru o clădire oare-care, o resursă ordinară și să recurgi tot-d'a-una la împrumuturi? Împrumutul, d-lor, trebuie să fie un accident, iar nu o stare normală».

Conchidem atunci ast-fel:

«...Trebuie să sporim resursele Statului. Cum să le sporim? Să le sporim reluând tradițiunile partidului conservator, care a creat finacele țării».

Mai adăogam că trebuie să modificăm organismul nostru de Stat, și între altele vorbeam și de reforma legii învățământului, care va veni peste câte-va zile în discuțiunea d-voastră.

Nu eram dar, d-lor, niște ocupanți trecători ai băncei ministeriale, cari caută să treacă de ați până mâine, eram organ al nevoilor țerei, al nevoilor țerei create prin o administrațiune greșită, al unor nevoi de care țara atunci era inconștientă. Acum a început d'abia să fie conștientă. Eram organ al acestor nevoi având un plan politic, având și puterea și hotărârea să îndeplinim acest plan. Vedeti că am dovedit'o. (Aplause).

Da, am făcut mai toate aceste lucruri!!

Am făcut un budget, și atunci nu cerem să fie exce-

dente, ceream să fie echilibrat. 'L-am echilibrat cum trebuie? Ne-am făcut datoria? Am sporit resursele Statului? Am făcut imposite și oare-cari reduceri? Sau nu ne-am făcut datoria?

Aceasta este partea care îmi rămâne să o examinez, revindicarea politicei noastre, despre care trebuie să știi că aveți dreptul să fiți mândrii; căci dacă ambiția pe oamenii politici îi micșorează, mândrie la oamenii politici este o pârghie care îi înalță! (Aplause prelungite).

Am găsit, d-ilor, un budget din care trebuia să tăiem, pentru ca să fie evaluarea adevărată, să tăiem peste 15 milioane, după ideea mea, peste 22 milioane, după ideea d-voastră. Prima problemă, prin urmare, un budget din care trebuie să tăiem la venituri.

Eu am tăiat 16 milioane și ceva, și acest lucru vi'l voi dovedi imediat. D-voastră însă diceți că mai trebuie să mai taiu încă 7 milioane, va să dică în total 23 de milioane.

Cum pretind eu că am tăiat 16 milioane? Vă voi face imediat socoteala.

Este incontestabil că am tăiat 550.000 lei de la contribuțiunile directe; este incontestabil că am tăiat 7 milioane de la vămi; 900.000 lei de la domenii și un milion de la monopolul tutunului; am mai tăiat 300.000 venitul rentei de la casa de amortisare. Dar numai atât este? Când d-ta ai prețuit anul trecut venitul zahărului cu 3 milioane, și când pui o taxă înduoită și prevești în budget 5 milioane, în loc de 6, nu este exact că 500.000 lei pe cari îi vor da contribuabili, nu ies din impositul cel vechiu, ci din impositul cel nou? Când d-ta ai preveștut anul trecut pentru spirt 16 milioane cu o taxă de 8 bani, și acum pui o taxă de 12 bani, și nu prevești de cât 18 milioane, oare nu ai scăzut venitul din taxa cea veche?

Evident, că din produsul taxei celei vechi ai scăzut 6 milioane lei. Deci, în total un scădemânt la evaluări de lei 16.250.000! Va să dică, o primă problemă: să faci un budget așa în cât să poți scădea din evaluările d-voastră, din evaluările liberale, 16.200.000 lei. Atât numai?

Ca să plătesc bonurile de tesaur și să fac față îndatoririlor țării, a trebuit să contractez un împrumut a cărui

anuitate trebuia înscrisă în budget; prin urmare, încă 6 milioane la datoria publică.

Dar numai atât?

Aduceți-vă aminte de acea lege de pensiuini făcută de conservatorii în vremurile de prosperitate și pe care ați lăsat-o neatinsă în vremurile de strimtoare, cu nădejdea că tot noi o vom îndrepta-o, fiind-că știți că suntem oameni de onoare! (Aplause).

Acea lege ne-a dat anul acesta un spor la cheltueli de 1.800.000 lei, așa că problema care mi s'a spus a fost de a găsi resursă pentru 16.250.000, care sunt silit să fac scădământ, să găsec resurse pentru 7 milioane sporul de la datoria publică și de la pensiuini. Atâta numai?

'Mi-ați dat un budget adevărat, budgetul de anul trecut? Apoi, numai la ministerul de finance ca să fac un budget adevărat a trebuit să sporesc cu 3.200.000 lei alocațiunea anului trecut, fără să creez un copist, fără să adaog la leafă o centimă.

La ministerul de finance 2.000.000 spor la prima zahărului. Dar de ce nu se află prevădut aceasta în budgetul trecut?

Eū sunt de vină că s'aū votat cheltueli fără să se prevadă în budget plata lor?

700.000 spor la remisele perceptoilor? eū sunt de vină dacă budgetul anului trecut a fost falș? Aceasta se chiamă spor de cheltueli? Ce, eū sunt de vină pentru aceasta?

Și atâtea altele.

Ce, eū sunt de vină dacă alocațiunile budgetului anului trecut erau falșe?

Tot așa și la cele-alte ministere.

Prin urmare 7.000.000 datoria publică, 4.000.000 neadevăruri budgetare, fac 11 milioane, și cu 16 milioane și ceva scăderi, iată problema!

Ei bine, d-lor, această era problema care putea fi rezolvată de un kindergarten, condus de oameni improvișați, sau era o problemă care nu se putea pune de cât oamenilor de Stat bisuiți pe o adevărată representațiune a țerei? (Aplause).

Și am rezolvat-o.

Insemnează aceasta că am sfârșit? Insemnează aceasta

că am pus finanțele țerei pe un picior definitiv mă veți întreba?

Ar fi o copilărie dacă ași pretinde așa ceva.

Dar cum? Ceea-ce s'a stricat în 20 de ani de-a rândul, și mai ales în cei 4 ani din urmă, credeți d-voastră că era posibil cine-va ca s'o îndrepteze dintr'o dată, într'un singur budget, și în care budget? Tocmai în anul acesta, cel mai rău pe care l-a avut veri-o dată țera-românească?

Aceasta nu se putea face.

Atunci, d-lor, ce am făcut?

Am pus nu 7 impositе cum se dicea, ci 11. Dicea de unădi un diar că 7 impositе în 7 luni, adică că suntem un guvern de 7 luni, voind să ne compare cu copiii născuți în 7 luni. Ei bine, acum avem 11 luni, am trecut peste timpul gestațiunei!! (Ilaritate, aplause).

D-lor, 11 impositе, lipsește doar unul ca să fie tocmai numărul apostolilor. Am sporit taxele de la drumurile de fer; ce, aceasta nu este un imposit? În realitate eu, administrațiune de Stat, când silesc toată lumea să plătească taxa mai mare—nu pot să ascund lucrul—este tot un sacrificiu pe care îl cerem țerei...

D. Em. Costinescu: Plătește un serviciu.

D. Take Ionescu ministru de finance: Foarte bine, d-le Costinescu, plătește un serviciu, dar când acest serviciu costă mai scump și când acest serviciu nu'l poate face prin altul de cât prin mine, ar fi să mă ascund singur înaintea lucrului ca să nu'l recunosc; este un imposit.

Așa dar, 3.500.000 spor de la drumurile de fer.

Am sporit impositеle directe cu 7.470.000 de lei, spor la patente, încă o decime de percepere și o taxă de cinci la sută.

Am făcut taxele militare, alte 500.000 lei.

Am monopolizat hârtia de țigară, pentru la anul 2 milioane, și încă cu 2 milioane și jumătate am sporit la monopolul tutunului urcând prețurile. Am sporit cu lei 2.300.000 taxa de timbru și înregistrare, cu 6.000.000 taxa spirtului, cu 2.500.000 taxa zahărului, alte 2.150.000 taxa petrolului. În total, deci, aceste toate aproape douăzeci și opt de milioane și jumătate pe an.

Acum, d-lor, pe lângă acestea ceva economii n'am făcut?

Veri-o 4 sau 5 milioane sunt economii. In mod constant, obiceiul acestei țări era ca să crească cheltuelile în medie cu 5 milioane; în budgetul actual s'a oprit acest spor de cheltueli și s'a făcut și alte economii. Prin urmare, și acolo sfortșarea noastră se ridică la multe milioane, deja în anul d'ântéi în care vrem să punem bună ordine în finanțele noastre.

Dar impositele noi sunt expediente!! Vă mărturisesc că de la ori-cine pricepeam cuvîntul, de la d. Costinescu nu.

Ce înțelege prin impozitul care nu este expedient?

D. Em. Costinescu: 'L-am luat din raport cuvîntul, altmintrelea nu 'l-ași fi spus.

D. Take Ionescu ministrul de finance: Cunosc câte-va opere de reformă financiară, dar toate sunt expediente. Unul a făcut monopolul tutunului unde nu era monopol pe tutun, altul a introdus un alt impozit dintr'o țară străină; cei mai buni financiari nu au făcut nici măcar atât, au urcat doar impositele existente.

In Englitera s'a făcut sporuri de impozite: este darea pe bere, se urcă; este darea pe spirit, se urcă; este darea pe moșteniri, se urcă; și așa de cuminte sunt în cât fac o singură lege. La 1894, când s'a făcut marele spor de impozite de către Hartcourt, o singură lege financiară a fost de ajuns; acolo nu se uită la formă, fac o singură lege, este mai practic. De voiă avea ocasiunea așa voiă face pe viitor, este mai sigur.

Dar oamenii aceștia nici o-dată n'au alergat să facă ceva original, și nimeni nu le-a spus când au ridicat taxele că sunt expediente. Expedientul este ceva care ține o vreme scurtă și care trebuie înlocuit.

Nu este expedient când iaă unui om două la sută asupra venitului, și devine expedient când îl ridic la trei la suta??

Sciți ce este expedient? Este o suspendare de plăți pe care o reei la anul; dar un impozit nou pe care d-voastre îl aședați pe basa cea veche, aceasta se chiamă o reformă financiară. Numai suntem în vârsta când se trecea ca în această Cameră să vorbesci ca băeții de reforma impozitelor. Imi aduc aminte că de 16 ani de când am intrat în acéstă Cameră, nu a fost discuție de Mesagiū în care să nu se vorbească de reforma impozitului; d-lor stenografi

trebuie să le ține urechile de reformele impositului, n'au vădut nimeni însă nici o reformă a impositului și vă prevestesc că lucrul acesta nu se va întâmpla. Nu se face ușor reforma impositului. Franța se încearcă să introducă impositul pe venit, se încearcă de 10 ani și n'au ajuns încă la rezultat.

Reforma impositelor este tema care se ia la disertațiunile din societățile școlare; unul ia cestiunea reformei impositelor, altul ia cestiunea egalității femeii cu bărbatul, sunt teme de copii.

Nimic original n'am făcut, nu, nu am pretenția de originalitate. Este însă ceva original în ceea-ce-am făcut; de la Mavrogheni până ați nu a fost un singur guvern și o singură Cameră care să facă imposite; suntem singurul guvern și singura Cameră care am făcut resurse. Aceasta e într'adevăr original! (Aplause).

Și de cât o combinație frumoasă în abstract, care mi-ar fi dus numele în Europa, dacă ași fi inventat de pildă o sticlă ca d. Alglave, din care să curgă aur și care mi-ar fi dat milioane pe hârtie, prefer expediente cari îmi dau 28 milioane, fiind-că ca să găsesc o idee s'o pun într'o carte; îmi trebuie calități de mâna a doua: lectură și inteligență; iar ca să dau 28 milioane resurse, se cere calități de mâna întâiu: curagiū și voință. (Aplause).

Dar acum, d-lor, mi se spune că nu am făcut destule imposite, și cu toate acestea mi s'au făcut de către toți declarațiuni, că țera s'a săturat; eu nu cred că s'a săturat, și cu același curagiū vă declar că am trebuință nu de 7 milioane la anul, ci de 10 milioane, și de alte 5 milioane peste două ani, căci numai când va cresce budgetul veniturilor cu 15 milioane, numai atunci va începe adevăratul budget al României cu care va putea să trăiască vreme de cel puțin 10 ani.

Dar cum vor cresce veniturile? Póte să crească dintr'un produs mai mare al actualelor imposite care va veni cu prosperitatea economică; va putea cresce dintr'o altă combinație a cheltuelilor Statului cum și dintr'o nouă alcătuire a unor dări. D. Carp se înșela când îmi spunea eri că mi trebuie șapte milioane la anul, și vădând că surid mă întreba: suriđi că le ai sau că lași sarcina urmașului d-tale? Surideam pentru că nu erau șapte mi-

lișane, erau de ce; și 'mă diceam: ciudat lucru, d. Carp care are interesul să'mă facă sarcina mai grea, nu spune adevărata belea care e pe capul meu! (Ilaritate).

Acum dacă nu am mai făcut imposite, e că noi am avut nu numai nenorocirea să facem singuri o operă care trebuia făcută treptat de toate partidele pe rând, începând de acum cinci, șase ani, dar am avut nenorocirea s'o facem și într'un moment de miserie, și aceasta e o mare nenorocire, căci cum foarte bine spunea d. Carp, impositele ar trebui să se pună în vreme de prosperitate. Dar vedeți lucru ciudat, acei cari au fost la guvern în vreme de prosperitate, au avut doar proiecte de imposite și acei cari au venit la vreme de nenorocire, au avut imposite reale, și cred că este mai folositor pentru țară impositele noastre reale, în vreme de nenorocire, de cât proiectele de imposite ale marilor financiari, cari nu au știut a le aduce la timp, dar cari după ce le-am făcut noi pe ale noastre, spun că avea și ei altele dacă erau la guvern. (Aplause).

Trec la economii. Nu am făcut destule economii!! Ia să ne lămurim și cu aceste economii.

D-lor, o confesiune: economiile mă lasă foarte sceptic.

Am văzut țări cari au făcut imposite, am văzut țări cari și-au dezvoltat bogățiile lor și și-au creat resurse noi, nu am văzut însă țări cari au făcut economii durabile. Imi aduc aminte că odată Serbia și Grecia au suprimat pe miniștrii lor din străinătate pentru economii și peste un an sau două 'i-au pus la loc. La 1876 d-voastre liberalii ați pornit'o într'o economie și ați cheltuit mai mult de cât guvernul conservator. Mai știu un lucru: că toată lumea cere economii, dar nimeni nu propune o anumă economie, iar când se propune o economie, nimeni nu vrea să o sufere.

Aceasta este tema opoziției: economiile sunt bune; fiecare economie în parte însă este rea, în total numai economiile sunt bune!

Cum se pot face economii? Dacă cunoaștem budgetul Statului, nu putem să ne facem iluziuni și să nu ne dăm seama de cum se pot face economii.

De sigur că nu de la material se pot face economii; materialul nu este reductibil; un om nu poate să nu mă-

năuce, nu puteți tăia mâncarea soldaților, îmbrăcămintea nu o puteți reduce, nu puteți lăsa soldatul gol sau pe jumătate îmbrăcat, nu puteți face gloanțele să servească de mai multe ori la tragerea în țintă.

Atunci de unde? De la lefuri. Ce lefuri plătesce Statul român? România plătesce lefuri și pensii în diferitele ei ramuri de administrațiune, frumoasa sumă de peste 96 milioane pe an. Dintre aceste 96 milioane, pensiunile singure reprezintă suma de 17 milioane.

Acum, d-lor, aceste lefuri iar să nu vă inchipuiți că toate sunt lefuri grase. Pentru 19 milioane sunt lefuri sub 120 lei pe lună.

Va să dică, vorbind serios, aceste lefuri sunt afară de ori-ce reducțiune posibilă. Așa dar scădând pensiunile de 17 milioane și lefurile de 19 milioane, adică în total 36 de milioane, din 96 de milioane, rămând 60 de milioane cari se repartizează în lefuri mai mari de 120 lei pe lună. Dacă luați acum și vedeți cum se repartizează aceste lefuri, veți găsi că de la 120 până la 200 lei pe lună sunt 16 milioane, așa că nu rămân de cât 44 de milioane pentru lefuri mai mari de cât 200 lei pe lună. Asupra acestor 44 de milioane, prin urmare, poate să se așeze economiile. Ei bine, noi am făcut deja ceva, am redus lefurile cu 5 la sută, căci taxa de 5 la sută, ori-ce s'ar dice, este o reducțiune a lefurilor. Presupuneți că mergem cu reducerea mai departe și că am fi pus pentru lefurile de la 200 până la 300 lei, 10 la sută și pentru cele de 300 și mai mari 15 la sută. Reducând prin urmare, lefurile unele cu 5 la sută, altele cu 10 la sută, și altele cu 15 la sută, am fi avut încă 4 milioane pe lângă cele 4 milioane pe cari le avem de la taxa generală de 5 la sută. Să nu credeți că nu m'am gândit la această idee, și a fost un moment în care cât pe aci eram să o pun în aplicațiune.

Dar vă întreb: ar fi fost cuminte din partea unui guvern și a unui partid ca să vină de acum cu o asemenea reformă care nu ar fi putut dura mai mult de cât o zăpadă de primăvară? Apoi la cea d'ântelui ocaziune care s'ar fi prezentat în viitor ar fi venit cine-va să desființeze aceste taxe.

Atunci ce sistem mai rămânea? Să suprimăm din ser-

vicii. Ce servicii să suprimăm? Cari sunt bugetele mari ale țerei? Drumurile de fer cu 12 milioane lefuri. La drumurile de fer s'au redus 2 milioane din cheltueli.

Să reducem de la armată pentu care plătim 19.000.000 lefuri și singuri ne spuneți că abia le urcăm. Ce să reducem? Să dăm drumul soldaților și să avem unmai oficeri pe cari să 'i punem în disponibilitate adică să 'i plătim fără să facă serviciu, ca să nu avem nici soldați, nici oficeri!

De unde să reducem? De la instrucția publică? Să închidem școlile? Ați declarat cu toții că învățământul primar nu se poate desființa. Să închidem jumătate din gimnasiile și liceele pentru o economie de un milion? Ei bine, am preferit să ridicăm prețul hârtiei de țigară și să nu închidem gimnasiile și liceele.

Am dis că anul acesta să tăiem tot ce putem fără o complectă desorganizare și să ne îndrumăm treptat spre reformele organismului nostru, ast-fel ca economiile să reiasă din însuși reforma organismului nostru de Stat. Suntem noi în stare să ne ținem de cuvint? Suntem, și am început să vă dovedim, căci am început de acolo unde d-voastre diceți și cu drept cuvint că sunt cele mai multe rele. Măine, poimăine, va începe discuțiunea legii învățământului, în care între altele leafa institutorilor se reduce de la 225 lei, la 160 lei. Gradațiunile se reduc de la 60 la sută, la 40 la sută și termenele se depărtează. De la gradați numai, când legea s'ar aplica la tot corpul didactic, ar fi o economie de mai multe milioane. Asemenea profesoarele licențiate de la școalele profesionale se înlocuesc cu institutoare, care vor avea 24 ore pe săptămână în loc de 12 și vor fi plătite cu 220 în loc de 300. Prin aceeași lege se măresce numărul de ore de lucru al profesorilor secundari, și iar vom avea o economie, și vom realiza și un progres pedagogic, anume același profesor să fie mai des în contact cu elevii. Apoi treptat gimnasiile se vor înlocui prin școale primare superioare.

Va să dică, suntem în stare să facem și opera a doua, acea a schimbării organismului Statului nostru. Dar mai departe, eu cred, și aceasta va fi unul din caracterele esențiale ale bugetului anului viitor, eu cred că greșala

făcută de d-voastre, de a pune plata întreagă a preoților și a învățătorilor în sarcina Statului singur, nu mai poți să dănuiască, și mă gândesc la un sistem care îl va descărca de o parte din această cheltuială.

În armată nu este înțeles să facem economii suprimând unități tactice, căci deși nu vreau să fiu alarmist, nimeni nu știe ceasul când acest instrument în aparență inutil, ani de-arândul, de o dată devine un element indispensabil, un element însă care nu se poate improviza. Vedeți că nu sunt ministru de război, sunt ministru de finanțe; cred însă că dintre toate cheltuielile cea mai bună și cea mai folositoare este aceea care se face pentru armată. N'am creșut nici odată nici în pacea eternă, nici în arbitrajii, și conferința de la Haga, cu tot respectul ce am pentru generosul ei inițiator, 'mi-ai părut mai mult un incident interesant de cât o nouă dată politică. Încă o dată repet, că din toate cheltuielile, cea mai folositoare și cea mai necesară este această cheltuială care trebuie să primeze în ori-ce Stat.

Dar mă întreabă d. Costinescu: ai un buget echilibrat?

D. Carp dicea că este echilibrat și 'mi dăruia chiar 2 milioane excedent. D. Arion îmi dăruia 4 milioane; d. Costinescu, mai avar, dice: n'ai nici un excedent și poate să ai și un deficit.

Pe ce vă bazați d-voastre aceste aprecieri cam pesimiste? Duceți că de la vămii nu este destul că s'au scăzut 7 milioane, trebuie să mai scădem, fiind-că răul venit al vămilor s'a produs numai în lunile din urmă și, prin urmare, va continua ciclul de un an. Nu este exact. Deja în Iunie a fost 15 la sută deficit, în Iulie a fost 21, în August 28, Septembrie 30, Octombrie 42, Noiembrie 43, Decembrie 58, Ianuarie 60. Ce însemnează aceasta? Însemnează o stagnare aproape complectă a importățiunii. Se va continua această stagnare și în anul viitor?

Eū vă declar, d-lor, că dacă anul viitor este un an rău, evident că bugetul meu nu face 2 parale. Dar n'am făcut bugetul de au rău, nici de un an excepțional, ci de un an mediocru, pe care are drept să conteze un ministru de finanțe. Dar fie, n'oi avea excedent; dar bugetul e cel puțin echilibrat. Ei bine, salutați'l; căci este

cel d'ântăiū budget echilibrat in care s'au trecut adevăratele cheltueli ale Statului. (Aplause).

Salutați'l, căci a avea un budget echilibrat după un budget care a dat 32 milioane deficit, și fără a suprima sau desorganisa serviciile Statului, acesta este un lucru pentru care omul are drept să fie mândru. (Aplause).

A! Dar ce voiū face cu deficitul! Dacă n'ași avea nici un proiect in această privință n'ași sta aci. Dacă voiū reuși, voiū face și budgetul anului viitor in care voiū pune cele 10 milioane, care trebuie și voiū îndruma finantele Statului pentru multă vreme pe o cale bună; dacă nu voiū reuși, atunci voiū avea mintea să mă retrag, nu după cărămidi, dar cum trebuie să se retragă omul de Stat, și se va vedea atunci dacă alții vor fi mai norocoși să acopere deficitul.

Dar ce mijloace am? Impositele pe care le-am făcut acum era de mult in mintea noastră, am spus-o la Mesagiū și pot să vă dau martori că sunt două ani de când le-am făcut lista.

Voiți însă să vă spun și mijloacele la care mă gândesc? Miniștrii de finance n'au nici o dată datoria, și ar face greșeală să anunțe ceea-ce au de gând să facă, miniștrii de finance au datoria să facă.

A! Raportorul da, d. Filipescu este liber, 'și-a făcut datoria când a aventurat unele idei. Eū, veți sci când le voiū face dacă le voiū putea face, căci tot cu consimțimântul d-voastre va trebui să se facă ceea-ce se va face.

Și atunci, de ce să măi vorbesc de soluțiunile preconisate de d. Filipescu? Ați dis că se înșeală in ce privește pădurile. Este un lucru sigur că se poate desvolta bogăția noastră forestieră? Aceasta nu se poate tăgădui.

A vorbit d. Filipescu de vîndarea acțiunilor Băncei Naționale și d. Costinescu ne-a spus că este un lucru imposibil.

Imposibil? Nu vorbesc acum de opunerea Băncei. V'am spus: ca ministru de finanțe fac, nu vorbesc. Dar imposibil? Declarați d-voastră că aceasta e lucru imposibil? Și; diceți că este nu numai imposibil, dar diceți că ar fi și rău? Ar fi rău? Adică dreptul meu de a numi pe guvernator și directori la Bancă depinde de faptul că am acolo acțiuni și nu de faptul că 'i-am dat privilegiul să

emita bilete de bancă în această țară? Care Stat mai are capital în Banca Națională? Statul frances nu are, și numesce pe guvernator și are drepturi mult mai mari în fapt de cât acelea pe cari le exercitam noi, pentru că noi avem drepturi mari pe hârtie, dar nu exercitam mai nici un drept la Banca Națională. Se sperie d. Costinescu că are să se cumpere acțiuni în străinătate? Ei, dar acțiunile actuale nu pot să meargă în străinătate? Nu sunt la purtător? Ce? Adică purtătorii actuali dacă le-ar oferi cine-va 3.500 lei în loc de 2.500 nu le-ar vinde? Va să zică, acțiunile actuale s'ar putea plimba în străinătate și se vor putea plimba de la actualii purtători cari le-ar trece poate la amicii lor în străinătate, iar acțiunile Statului nu s'ar putea duce, căci atunci n'ar mai fi Banca Națională. Cum? E națională astăzi când 2 — 3 din acțiuni sunt la purtător și când poate să treacă granița la ori-ce moment?

D-lor, vă previn, nu am nici un proiect de lege de anunțat și nu voi anunța proiectele de cât atunci când voi fi în stare să le realizez, dar ceea ce afirm e că toate obiecțiunile cari încep cu cuvântul *n*, «că acest lucru nu e național», nu mă mișcă din loc, când cred că'mi fac datoria și când cred că așa trebuie să fac, pe câtă vreme am răspunderea stărei financiare a țerei. Și după cum ni se anunțase o revoluție specială în materie de cod de comerț și totul s'a redus la, cum s'o numesc? Atacul? Nu era atac, la anodina înțepătură a d-lui Anton Carp la Senat și la absența de discuție la Cameră, tot așa credeți-mă că mă turbură foarte puțin toate obiecțiunile de desnaționalizare ale unei bănci ale cărei acțiuni sunt la purtător. Ați inventat și naționalitatea acțiunilor la purtător. Aceasta nu prinde. Încă odată, însă, d-lor, nu am de loc să arăt și nu sunt de loc dator să arăt cari sunt proiectele guvernului în această privință.

D-lor, voi închide această lungă desbatere și o închid întorcându-mă iar la început. Care e adevărul? Adevărul e acesta: într'o situațiune grea financiară s'a găsit un partid, s'a găsit un guvern, care să și dea seamă de întreaga gravitate a situațiunei, și să aibă și o politică, adică priceperea de a întocmi un plan, și să aibă și o voință, adică putința de a'l îndeplini. Această Cameră și

acest guvern nefiind fantesiste, ci fiind compuse din oameni stăpâniți de simțul realității, 'și-au dat seama că totul nu se poate îndrepta dintr'o dată, și au făcut în prima lor sesiune ceea-ce nu se făcuse de la 1873 încoace, de nici unul din guvernele cari s'au succedat până aci.

Acum vine partea a doua. Va trebui la anul iar să îndreptăm situațiunea financiară, adică să o facem și mai bună. Va trebui peste două ani să avem 5 milioane în budget pentru lucrările extra-ordinare, căci peste două ani se isprăvește campania lucrărilor începute și se isprăvește cu cu renta. Unitatea budgetului care o cerea d. Arion ne vine de la D-deu, fiind-că nu mai putem să avem budgete extra-ordinare.

Ei bine, aceasta a doua parte care se chiamă reforma organismului nostru de Stat, pentru a ajunge la economii și mai ales pentru a îndruma la lucruri mai serioase și mai sănătoase nouile generații, această reformă o începem cu reforma școalei și o vom continua și în cele-alte departamente. Ne mai rămâne un lucru: ne mai rămâne să avem hotărârea de a continua și de a săvârși această operă și am convingerea că, dacă am făcut greul în anul acesta, vom face ușurele la anul.

Și atunci, d-lor, convins că am făcut o operă care a scăpat situațiunea financiară a țării, vom sta la socoteală și ne vom întreba, dacă îndreptând finacele Statului nu am scris o pagină glorioasă pentru partidul conservator. În fruntea acestei pagine nu avem pretențiunea să punem nici un nume propriu, se vor bucura de dânsa acei cari vor veni după noi, după cum ne bucurăm noi de ceea-ce au făcut predecesorii noștri.

Dar pe de-asupra tutulor, a conservatorilor de atunci și a celor de astă-zi, va sta imaginea țării care își va dice: aceștia sunt cei cari știu să mă servească în ceasurile mele cele mai grele. (Aplause prelungite).

ANULĂRI DE CREDITE

Sedința Senatului de la 1 Aprilie 1900.

Pontru a se putea reduce cheltuelile Statului, Ministerul Cultelor a renunțat la unele credite acordate pentru clădiri școlare, menținând o sumă de 1.600.000 pentru repararea monumentelor istorice. Venind proiectul de lege în desbaterea Senatului, d. Th. Rosetti întreabă banca ministerială de ce se menține aceste cheltueli și de unde se vor acoperi; iar d-l Take Ionescu în calitate de fost ministru al Instrucției și ca ministru de Finance dă următoarele lămuriri:

Domnilor Senatori,

Știți că de când s'aŭ votat diferitele legi pentru emisiune de rentă pentru lucrări extraordinare, a fost și un obicei rău la visterie. Nu s'a emis rentă pe baza lucrărilor cari se făcea, ci într'un mod indistinct.

S'aŭ făcut lucrări pentru cari nu s'a emis rentă, și când era nevoie de rentă, se lua din pachetul de emisiuni, —bine, înțeles în basă de legi votate—dar nu se emitea renta pentru fie-care lucrare în parte în raport cu lucrările efectuate, așa că e o mare încurcătură cu toate aceste diferite legi cari aŭ creiat rentă.

Am vrut să lichidăm, pentru diferitele ministere, aceste credite deschise și am cerut colegului meu de la instrucțiune, să renunțăm la tot ce nu este indispensabil, pentru a sfârși construcțiunile începute, și am putut renunța la 6.600.000 lei din diferite credite, din cari greu 'mi-ar fi să spun pentru cari s'a emis rentă și pentru cari nu, și în schimb pentru a se putea isprăvi lucrările începute, avem trebuință de 1.600.000 lei.

Cum se va face lichidarea?

Din împrumutul de 175 milioane ne-a rămas o sumă de câte-va milioane ca contabilitate, bănesce știți că o

parte este ocupată de deficite, dar ca comptabilitate ne-a rămas o sumă în care intră și acești 1.600.000.

Am cerut însă să se facă anulările, ca să nu mai fie ispită de a se mai putea începe cheltueli, și singurele lucrări extraordinare de la instrucțiune cari vor trebui continuate mulți ani încă, sunt cele privitoare la restaurarea monumentelor istorice. Am rugat ca de la budgetul anului viitor, să se trecă în budgetul ordinar de cheltueli. Două, trei sute de mii lei pentru a se continua lucrarea restaurării monumentelor istorice, care probabil va ține încă 10 sau 15 ani. Ast-fel în campania anului acesta și cea viitoare, se vor lichida toate construcțiunile pe resurse extraordinare de la ministerul instrucțiunii.

Acestea sunt explicațiunile ce voiam să dau în privința acestei legi. Profit de ocaziune să vă explic încă două legi, cea privitoare la creditul pentru linia Comănesci—Palanca și pentru R.-Vâlcei—R.-Vadului, cari nu sunt în discuțiune, dar îmi veți da voie să vă dau acum explicațiunile, cred că nu e de prisos.

Ne-am găsit la lucrările publice, din pricina acestei încurcături de care vă vorbesc, cu o încurcătură și mai mare, și iat'o : la liniile Palanca și R.-Vadului precedentul guvern a găsit de cuviință să cheltuiască, fără credite deschise și s'aun făcut lucrări cari s'aun primit chiar de Stat, și suntem datorți pentru ele fără să avem deschis veri-un credit, așa că n'am putut da nici mandate antreprenorilor, căci nu putem mandata fără credit; din aceste lucrări fuseseră la lucrările publice unde se cheltuiseră 4 milioane, fără credite, într'un mod absolut primitiv.

D. St. Greceanu : Dar ce? Aun fost copii la lucrările publice?

D. Take Ionescu, ministru de finance : Și atunci a trebuit să lichidăm. Foarte grea a fost situațiunea mea, căci eu ca să admit colegului meu de la lucrări publice să facă noui imprumuturi, nu pot; a trebuit să'i anulez în schimb 8 milioane lucrări, și încă să anulez din acele credite, pe cari nu le-am declarat la facerea imprumutului, că nu mai găsim de folosul nostru, să mai facem us de ele.

Ast-fel pentru Palanca și R.-Vadului, unde sunt lucrări făcute, bieții antreprenori cum e d. I. Cantacuzino, unul

din rarii români care se ocupă de antreprize, nu pot să se bucure nici măcar să aibă în mână mandatul, fiind-că aceste lucrări s'au făcut absolut fără nici un credit, însă datoriile Statului trebuiesc plătite. Așa că sper să continuăm când vom avea răgaz, și cu cele-alte ministere de a anula prin dispozițiuni legislative creditele cari nu sunt anulate, și tot ce se poate anula ca să înlăturăm situațiunea aceasta a dedalului în care ne aflăm.

În urma acestor lămuriri, d-l senator Em. Porumbaru, luând cuvîntul ca să apere gestiunea sa ca Ministru al lucrărilor publice, d-l Take Ionescu îi răspunde, arătând cum guvernul liberal a angajat sume fără să aibă credite acordate prin legi, etc.

D-lor senatori, rog pe d. Porumbaru să mă ierte, dar cred că sistemul d-sale n'a fost bun, ca într'o lege să se dică că vor trebui 20 de milioane pentru construcțiunea cătărei linii și să se voteze 5 milioane credit, căciștiți cum se interpretează lucrul la drumul de fer. Când sistemul acesta s'a inaugurat....

D. Em. Porumbaru: Acest sistem d-voastre l-ați introdus.

D. Take Ionescu, ministru de finance: D-voastre ați început la 1880—1881, ca cheltuelile să le faceți cu resurse extra-ordinare....

D. Em. Porumbaru: Eū vorbesc pentru mine.

D. Take Ionescu, ministru de finance: În adevăr, situațiunea d-voastre este privilegiată, v'am mai spus și alta dată, recunosc pentru d-voastre acest privilegiū, evident că este foarte bun, dar noi cari trebuie să discutăm cu toți potrivnicii, dicem că s'a inaugurat sistemul dinainte; și d-ta ai votat așa vre-o 3 milioane, și după d-ta trebuia un nou credit și nu s'a deschis, dar aceasta n'a impedit ca să se angajeze lucrările și nu numai că nu li s'a putut da bani, dar nici mandat nu s'a putut libera pentru lucrări efectuate s'a ținut o comptabilitate prea activă. Dar aceea de la casa școalelor era și mai nostimă, întrecea tot ce se poate inchipui ca administrație, doi ani de zile s'a lucrat pur și simplu fără nici un credit, aū mandatat în vėsduh, asupra visteriei care a plătit.

D. Anton Carp: Cum a plătit ministerul de finance ?

D. Take Ionescu, ministru de finance: D-le Carp, s'a plătit și noi am depus la Cameră un proiect de lege,

pentru deschiderea unui credit de 30 milioane, câte 5 milioane pe an. Eă am renunțat la 25 milioane. S'a votat 5 milioane în sesiunea de la Iunie și am început pe urmă să regulez, și nu numai să regulez lucrurile, dar a trebuit să fac contracte cu județele după un an și jumătate după ce lucrările se făcuse, și ați vădut astă-vară o ploaie de contracte publicate în *Monitor*, pentru construire de școli în județe și pentru cine nu cunoscea misterul putea dice, că e o nebunie ca să toarnă la construcții într'un an ca acesta.

Nu era însă nici o construcție nouă.

D. Carp, întreba cum s'a făcut acest lucru? Ei, matematica pură e una și comptabilitatea e alta. A fost tare în matematică, pură, dar a fost slab în comptabilitate. (Ilaritate, aplause).

Norocul a fost că a venit pe urmă o administrație mai slabă în matematică pură, dar mai tare în comptabilitate. (Ilaritate).

D. *Anton Carp*: Nu înțeleg cum a putut să plătească ministerul de finance mandate pe credite, care nu existau prin lege.

D. *Take Ionescu, ministru de finance*: A plătit fără lege. Și să vă spun cum. A interpretat legea care întemeia casa școalelor, și care dicea, că Statul va face în fie-care an un avans de 5 milioane casei școalelor, a interpretat-o că le e suficient să le acopere și să tragă la mandate asupra visteriei.

D. *T. Rosetti*: Trebuia să fie un paragraf în budget de unde să se mandateze.

D. *Take Ionescu, ministru de finance*: Vă pot arăta că nu era. N'am la mine actele, dar vă promit că vi le aduc ca să vedeți actele.

D. *T. Rosetti*: Rămâne ca parte istorică aceasta.

D. *Take Ionescu, ministru de finance*: Da, să rămână ca parte istorică.

O LĂMURIRE

Ședința Senatului de la 3 Aprilie 1900.

Cu ocazia debaterii proiectului de lege pentru anularea unor credite, în discuție generale D-l Take Ionescu afirmase unele lucruri pentru care promisese că va aduce acte ¹⁾. La discuție art. 2 din acea lege d. Take Ionescu dă senatului lămuririle promise sprijinite pe acte oficiale:

Domnilor Senatori,

De și cestiunea pe care vrea să o ridic înaintea d-voastre, nu are a face cu art. 2 din lege, dar Sâmbătă, dacă ve aduceți aminte, a fost o discuțiune în care spuneam despre un anume mod de a se fi ordonanțat la Casa școalelor.

Am căutat imediat să controlez lucrul de aproape, și să vi'l comunic și d-voastre.

Iată cum s'a procedat: s'a făcut un jurnal al consiliului de miniștri din 1898 în cuprinderea următoare:

«Consiliul miniștrilor, în ședința sa de astăzi, 27 Maiu 1898, luând în examinare și deliberare referatul d-lui ministru al cultelor și al instrucțiunii publice, cu No..... din Maiu a. c., și vedând cele arătate de d-sa, în conformitate cu dispozițiunile art. 10 din legea pentru facerea clădirilor școlare primare și înființarea Casei școalelor,

«Decide:

«Autorisă pe d. ministru al cultelor și al instrucțiunii publice ca, asupra capitalului de 30.000.000 lei efectiv, cu care Casa școalelor este dotată de către Stat prin legea sa organică, să ordonanțeze și să pună la dispozițiunea administrațiunii Casei școalelor, sumele de cari va avea nevoie, pentru a veni în ajutorul comunelor sau județelor,

1) Veți pag. 384.

prin acordări de împrumuturi de cari aũ necesitate, pentru executarea clădirilor adjudecate și cari se vor mai adjudeca.

«Plata acestor ordonanțe se va face de tesaur din fondurile speciale, pe cari și le va procura prin mijloacele ce va găsi mai avantajoase.»

(ss) *M. Pherekyde, G. Cantacuzino, A. Stolojan, S. Haret. I. I. C. Brătianu, G. D. Pallade, General A. Berindey.*

Pe baza acestui jurnal al consiliului de miniștri, se ordonantează sumele.

Am voit pentru a fi exact să vă citesc și d-voastre acest jurnal al consiliului de miniștri astăzi.

PENSIA GHENADIE

Sedința Camerei de la 1. Aprilie 1900.

Între condițiile împăcaciunii în afacerea Mitropolitului Ghenadie, guvernul liberal primise și obligația d'a oferi fostului Mitropolit o pensie viageră de 1000 lei lunar; această condiție nefiind adusă la îndeplinire de d-l D. Sturdza, guvernul conservator, căruia se datora rezolvarea pacinică a acestei chestiuni, s'a crezut dator s'o aducă la îndeplinire prezentând un proiect de lege în acest scop. În discuție generală d-l Take Ionescu, fiind interpelat asupra legii, d-sa răspunde în modul următor:

Domnilor Deputați,

D. Bărbulescu vrea să știe dacă această pensiuie a făcut parte din condițiunile în care s'a rezolvat cestiunea de atunci. Da, d-le Bărbulescu, a făcut parte din condițiuni.

Ne mai întreabă d-sa: ce s'a cumpărat și ce s'a vândut? Să vede că voiți să vedeți lucrurile prea în mic. Cestiunea era mult mai mare de cât ca să fie vorba de vindare și de cumpărare; nu trebuie să uitați punctul inițial al cestiunei; să nu uitați că într'o țară, care din fericire nu cunoscuse turburările religioase, se aflase un guvern care în neîndemânarea lui de a deslega o greutate care se poate ivi ori-cărui guvern și în dorința de a trata funcțiunile cele mai înalte ale Statului cu cea mai mică considerațiune, a găsit de cuviință de a se infunda într'o situațiune periculoasă. Cestiunea, v'aduceți aminte, s'a început la Maiu. Atunci șeful partidului conservator, acela pe mormântul căruia vom merge mâine să facem act de pietate, acel șef, cu adâncă lui înțelepciune și prevedere, a atras atențiunea tuturilor cei cari veneau în comitetul nostru, — știu bine acestea — asupra

pericolului, și a și început campania de protestare la Iași, la Bucuresci și la Craiova.

Apoi, tot cu înțelepciunea și patriotismul care îl caracterisau, a lăsat guvernului care comisese acea mare greșală o vară întreagă de liniște pentru ca să și repare greșala.

Trei, patru luni a avut la dispozițiune guvernul, pentru ca să readucă pacea în conștiințe și liniștea în suflete, și să facă să nu mai fie ingenunchiată ideea de dreptate, căci ceea-ce se întunecase în mintea tuturilor era ideea de dreptate, fără de care omul nu poate trăi.

Intr'o țară unde ți se ridică noțiunea de dreptate, nu mai rămâne nimic.

Știi că sunt un om moderat, și totuși, diceam atunci unei persoane politice, că dacă țara această ar putea să îngăduie, să sufere până la sfârșit o așa călcare de dreptate, atunci nu ne rămâne la mulți dintre noi de cât să ne ducem să murim sub un alt Cer! (Aplause).

Ah! Ne este lesne să filosofăm acum, aduceți-vă aminte de ceea-ce simțeați atunci.

A trecut toată vara fără ca d-nii de la guvern să înțeleagă că trebuie să facă ori-ce ca să repare greșala lor; protestările au reînceput.

D-lor, era evident că soluțiunea cestiunei nu se mai putea găsi, de cât cu două condițiuni: ca acea sentință nedreaptă să fie desființată, dar și mitropolitul să nu se mai poată găsi în fața colegilor săi cari îl osândise.

Aceasta era soluțiunea cea mai bună, era singura: să se satisfacă omul pentru nedreptatea ce i se făcuse, și apoi, în interesul liniștei și al păcii generale, mitropolitul să se jertfească, să nu mai stea între colegii săi din Sinod, pentru ca să înceteze pe viitor ori-ce sămînță de discordie. De aceea era grea soluția, căci era nevoie de consimțământul, de sacrificiul celui nedreptățit.

Așa se întâmplă cu toate greșelile cele mari ale guvernelor.

Este foarte ușor unui guvern să facă o comedie așa de gravă, în cât pe urmă, tu, cu tot sentimentul tău de dreptate, să nu poți repune totul la loc, căci nu toate lucrurile se mai pot restabili.

A încercat guvernul Sturdza să obție retragerea mi-

mitropolitului Ghenadie, dar n'a reușit, și atunci s'a rein-
ceput campania opozițiunii, și tot Lascar Catargi a găsit
formula campaniei. Trei zile discutaserăm noi în comi-
tet ce formulă să dăm campaniei, și la sfârșit bătrânul
ne-a spus: d-lor, în țara aceasta avem mai întâiu drep-
tul de a vorbi în Parlament, slavă Domnului, însă, că am
fost excluși, avem dreptul de a face intruniri publice, dar
și dreptul de petițiune. Să petiționăm, și s'a întocmit
acea petițiune. Acum d-voastră ați cam uitat; ia pune-
ți-vă în situațiunea de atunci. Uitați că așa era de viu
sentimentul țarei, în cât marele Al. Lahovari s'a întrecut
pe el singur, când a pronunțat acel mare discurs, care
va rămâne ca un model de oratorie în literatura româ-
nească. Nu era om care să vorbească cu așa foc, dacă
nu era sentimentul neamului întreg, care se rostea prin
glasul lui! (Aplause prelungite).

Dar, d-lor, fiind-că îndărătnicii nu știu nici o-dată să
se pocăiască, a trebuit să se facă și operațiunea finală,
care era înlăturarea îndărătnicilor, și cu multă minte și
înțelepciune Lascar Catargi, care ar fi putut să vină la
guvern în modul cel mai triumfal în care a venit veri-o
dată veri-un om politic în această țară,—căci s'ar fi în-
tors un an numai după ce se retrăsese de bună voe,
s'ar fi întors triumfător ca să deslege o mare greutate,—
n'a voit. Lascar Catargi, om înțelept și răbdător, a pre-
ferat să nu ia guvernul, ci să vină tot un guvern li-
beral, ca deslegarea să se facă de ambele partide, ca
lucrul să fie terminat odată pentru tot-d'a-una, fără po-
sibilitatea de critică ulterioare.

S'a căutat dar să se dea o formulă. Era un fel de con-
sultare la pat de bolnav, și la această consultare, omul
cu experiența, cu patriotismul, cu înțelepciunea lui Lascar
Catargi, a găsit formula.

Evidend că sentința nu mai putea să rămână în pi-
ciore, trebuia desfăcută de cine o făcuse. A desfăcut'o
Sinodul care o făcuse și fostul mitropolit a fost restabilit
în Scaun prin decret, așa cum fusese înlăturat. Odată
lucrul deslegat, trebuia și partea a doua. Ori-ce om cu
minte vedea că nu putea fi viață posibilă între mitropolitul
Ghenadie și cei cari îl osândiseră și s'a intervenit la
dênsul să-și dea demisiunea, demisia care în zadar 'i-se

ceruse de trimișii ordinari și extra-ordinari ai d-lui Sturdza, demisia pe care el a incredințat-o lui Lascar Catargi fără nici o condițiune, lăsându-l pe el în drept să hotărască în numele lui ceea-ce va crede că este folositor pentru binele bisericeii și pacea țării.

Atunci Lascar Catargi, nici deputat, nici senator, dar Lascar Catargi, a primit în casa lui visita primului ministru, pe atunci susținut de întreg partidul liberal, peste două luni părăsit de o parte din partidul liberal, dar în momentul greutății susținut de întregul partid liberal, afară poate de un membru care călătorea—cam călătorește d-sa în timpuri de nevoi—(aplaude) și a hotărât cele ce erau de făcut. Intre altele Lascar Catargi a spus: după cum când s'a retras din scaun mitropolitul Iosif Gheorghian—și băgați în seamă mitropolitul Gheorghian nu s'a retras în spirit de jertfă, ci fiind-că era obosit—'i s'a făcut o pensie de o mie lei pe lună, peste pensia ce primea, pentru acest cuvint, că retrageri de mitropoliți sunt așa rare, sunt accidente în istoria unei țări în cât nu se poate vorbi aci de finanțe, tot așa trebuie să se facă cu mitropolitul Ghenadie, căci dacă el se retrage după rugăciunea altuia, nu poate să aibă o situațiune mai mare de cât a aceluia care se retrage din voia lui.

A mai pus Lascar Catargi altă condițiune: să nu se aleagă alt mitropolit de cât Iosif Gheorghian, pentru că în urma judecății ce avusese loc așa era situațiunea sufletească, în cât ori-ce altă alegere în acele momente ar fi fost imposibilă pentru conștiința creștinilor; absolut imposibilă. Și atunci cu toții am rugat pe I. P. S. S. mitropolitul Gheorghian să primească, a fost vizitat și de guvern și de noi, colegul meu dela justiție l-a vizitat la Căldărușani; în dimineața zilei când am fost eu la I. P. S. S. la hotel Continental fusese d. Maiorescu; toate grupările politice, toată lumea l-a rugat să ocupe Scaunul, căci numai așa se putea rezolva pe de-antregul cestiunea. Aș mai fost și alte stipulațiuni, pe cari le știu, căci întemplantarea facea c eu cu mâna mea le-am copiat. Acest document, acest tratat de pace dictat și scris de Lascar Catargi, a fost scris de mine, prin urmare în calitate de copist, pot să vă spun tot ce s'a întemplantat. Ei bine, între

aceste stipulațiuni era și pensiunea, nu că s'a cumpărat ceva cu dînsa.

Încă odată, mitropolitul Ghenadie și-a pus soarta lui întreagă în mâinele d-lui Lascar Catargi și adaog : nici odată, nici Lascar Catargi, nici nimeni din partidul conservator, nu 'i-a făcut mitropolitului Ghenadie altă făgăduială de cât aceasta care vi se spune, *absolut nimic altceva*. Dar Lascar Catargi găsea în înțelepciunea sa, și bine a găsit, că ar fi fost pentru mitropolitul Ghenadie o nedreptate, să nu fie tratat pe picior de egalitate din momentul ce i se cerea o demisiune, la care omul n'ar fi fost împins, dacă nu i s'ar fi căutat gâlceavă.

Ei bine, ce s'a întâmplat ?

D. Aurelian n'a depus proiectul de lege, și 'mă aduc aminte că de vre-o două, trei ori am vorbit cu răposatul Lascar Catargi spunîndu-i că ar fi drept să cerem d-lui Aurelian să depună legea, și el îmi răspundea : probabil are omul greutateți, d-sa s'a angajat să lînisească spiritele, dar, majoritățile, mai ales în Senat, nu sunt tocmai ale d-sale și poate se teme să nu se întimple greutateți cu proiectul de lege.

A făcut credit guvernului liberal șeful partidului conservator, și vă aduceți aminte că în una din cuvîntările lui, a spus că nu toate condițiunile s'au îndeplinit, s'a plîns cătra opinia publică de faptul că nu s'a îndeplinit de acei cu cari tratase toate condițiunile. Rău precedent, căci dacă vre-odată vor mai avea nevoie guvernele să se adreseze la opozițiuni ca să le scape în anume împrejurări, opozițiunile vor dice : dar știu eu, dacă se va respecta tratatul încheiat, odată ce este precedent că nu s'a respectat un tratat încheiat.

Și iată-l ciudatul rezultat : dacă se respecta atunci tratatul, dacă atunci se vota pensiunea, nu am fi avut să o discutăm astăzi, și nu am fi avut să ne întrebăm astăzi dacă ne place sau nu ne place. În îndeplinirea unei datorii, nici odată nu m'am întrebat dacă omul în fața căruia m'am obligat, 'mă-a făcut sau nu necazuri. Întîi să 'ți îndeplinesci datoria, și pe urmă ai dreptul să întrebî pe cine-va, dacă pe drept sau nedrept 'ți-a făcut necazuri.

Prima datorie a particularilor, a partidelor, ca și a

guvernelor, este să se țină de cuvint. Dacă acei cu cari a tratat Lascar Catargi nu 'și-au ținut cuvintul, cu atât mai rău pentru ei. Datoria noastră, a urmașilor lui, este ca, cel puțin în ajunul manifestațiunei pioase care avem să o facem, să ne ținem de cuvintul lui. (Aplause).

D-lor deputați, mai am un cuvint de adaos.

Să nu credeți că acest proiect de lege este rezultatul așa dișelor amenințări, sau știu și eu ce. Acest proiect de lege este redactat încă de la Noembrie anul trecut, v'o afirm.

Faptul pentru care nu se depusese încă, este că fostul mitropolit nu ne spusese că-l primește, și noi guvern nu era posibil să propunem Corpurilor legiuitoare un proiect de lege care privește pe cine-va, fără să știm dacă acel cine-va îl primește. Am așteptat până când am avut răspunsul fostului mitropolit că-l primește. Atunci, d-lor, imediat am hotărit să ne facem datoria. Ne-am fi făcut-o mai d'inainte, dacă mai d'inainte ne-ar fi spus că primește. Acesta este adevărul, aceasta explică pentru ce proiectul de lege s'a depus așa târziu.

Se poate ca adversarii noștri politici să caute să scoată, și din acest proiect de lege, cine știe ce. Oamenii serioși, d-lor, nu se preocupă nici odată de ce au să dică adversarii politici; acei cari au o direcțiune a lor politică nu pun în cumpănă nici o-dată ce au să dică adversarii politici. Celor cari fac alt-fel, le-ași da un sfat: să renunțe la viața politică, fiind-că nu 'i-a făcut Dumnezeu pentru viața politică. Oamenii politici își întreabă conștiința lor cea d'ânteu, interesul țerei cel d'aldoilea, și când ved că conștiința lor concordă cu interesul țerei, merg înainte, de vorba opoziției nu știu socoteală; de o aud sau nu, aceasta este cestiune de temperament. Mai cu minte sunt acei cari nu ascultă.

Cei cari ascultă și surid sunt oameni încă fericiți; nu plâng de cât pe oamenii politici cari, ascultând ce dică opozițiunea, găsesc în ei alt-ceva, de cât surisul pe buze. Pe aceștia îi plâng și nu le voi cere votul. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

În urma acestui discurs al d-lui Take Ionescu, luă cuvintul d-l I. I. C. Brătianu, carele voi să apere guvernul liberal de greșelile comise în «chestia Ghendie» atacând guvernul conservator în totă activitatea lui; de acia d. Take Ionescu se vede nevoit a relua cuvintul și a răspunde pe scurt leaderului opoziției liberale.

Domnilor Deputați,

Am ascultat cu multă atențiune acest resumat al întregii sesiuni pe care *de 1 Aprilie* avea să ni'l facă onorabilul reprezentant de Gorj.

Credeam că visez, când am văzut acest amestec: Hallier, armata românească, Ghenadie, răsboiul, etc. Știu că răsboiul tortură memoria adversariilor noștri: în loc să șie dică că au avut norocul să fie la guvern când s'a început răsboiul, și au avut nenorocul să aibă o așa de rea diplomatie, în cât istoria nici o-dată nu 'i va ierta....

D. Ion I. C. Brătianu: La 1878, d-le ministru, eu eram acela care purtam sgarda lui Ion Brătianu?

D. Take Ionescu, ministru de finance: Această istorie este cam veche. Am fost și eu în partidul d-voastră câte-va luni, dar dovadă că nu'mi era locul acolo, e că n'am stat de cât câte-va luni. (Aplause).

Se vede că aceste câte-va luni v'au lăsat o impresiune adâncă, că după 15 ani încă mi le mai amintiți.

D. C. Rădulescu: Dar d. Sturdza, n'a fost conservator?

D. Take Ionescu, ministru de finance: Mă ertați, eu nu voiș să mă compar cu d. Sturdza. (Aplause). Trebuie mai întâiu să vedeți dacă pot accepta comparațiunea. Dar, slavă Domnului, cred că nu pot să mă compar cu d. Sturdza. Și cred că nici vrășmașii mei nu'mi pot face această nedreptate; prin urmare trec la alt-ceva.

Ați dis că proiectul de lege nu e suficient și că dacă credem noi, că judecata așa cum s'a făcut e un act de nedreptate, alt-ceva am datora fostului mitropolit Ghenadie. Se vede că vă pare rău, că nu mai vedeți pe fostul mitropolit Ghenadie cerând ceea-ce nu 'i-am făgăduit, și ceea-ce știți bine că nu voiam să 'i dăm.

Aceasta să serve de lecțiune, căci este evident că proiectul de astăzi, supără pe unele persoane și turbură unele calcule.

Se vede că sunt anume speranțe cari se desființează prin acest proiect de lege, pe care 'l votăm astăzi!

Ca să inchiid, d-lor, vă voiș spune că până la 1 Aprilie 1900, nu am avut norocul să fiș înțeles de către d. reprezentant de Gorj, asupra ceea-ce am spus eu la Mesagiș. Eu nu am spus că nu aveți îndrăsneală în par-

tidul d-voastre ! Dar ași fi spus o nebunie, căci ce îndrăsneală mai mare ar putea să fie de cât aceea ca să pretindeți că noi, cari v'am împeditat să cădeți de la guvern pe chestia Ghenadie, noi am exploatat cestiunea în folosul nostru. E mare îndrăsneală, foarte mare !

Eū alt-ceva am spus : că a rămas în partidul d-voastră o nesfârșită dosă de îndrăsneală, dar că spre nenorocirea partidului nu mai aveți îndrăsneți, cari să se îmbrace cu această îndrăsneală. (Aplause).

Acestea vă rog să le mai meditați, și la 1 Aprilie 1901, vă aștept la al doilea răspuns, ca să ved dacă ați priceput. (Aplause).

Notă. — În urma acestor cuvinte discuția se închide și proiectul de lege se votează cu 62 voturi contra a 11.

PENSIA GHENADIE LA SENAT

Sedința de la 3 Aprilie 1900.

Același proiect de lege venind în discuția Senatului, de și n'a fost combătut în fond, dar unui senator liberal găsind ocazie de a se răfui cu guvernul pe chestia fostului mitropolit, d-l Take Ionescu le răspunde îndată ca să nu rămâe nici un echivoc în această chestiune:

Domnilor Senatori,

D. Isvoranu dice că vă lasă ca discursul meu să vă convingă. Eū sunt convins că discursul d-sale v'a convins. (Ilaritate). Căci d-sa — și 'i mulțumesc — a făcut un real serviciū acestui proiect de lege, repunând întrégă cestiunea acēsta și tratând-o de la partid la partid, de la guvern la guvern. Toți conservatorii vor înțelege cum trebuie să se găsească împreună, când se pune cestiunea ast-fel.

D. Isvoranu, d-lor nădăjduesc că ne-a întrebat: serios, când ne-a întrebat; «ați venit la guvern pe cestiunea Ghenadie?» Ce, d-ta nu scii că cestiunea Ghenadie e isprăvită de trei ani și că ați mai stat d-voastră încă două ani la guvern după cestiunea Ghenadie?

Dar d-voastră nu știți că am fi putut să venim la guvern când cu cestiunea Ghenadie, și fiind-că n'am vrut n'am venit? Nu știți că numai fiind-că n'am vrut ați putut să faceți un minister de trei luni și apoi să mai stați încă două ani la putere?! (Aplause).

Dar d-voastră diceți: după cum ați venit la guvern pe cestiunea Ghenadie, tot pe cestiunea Ghenadie o să cădeți de la guvern!

D. Ilariu Isvoranu: Ghenadie a dis.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Nu știu, dar dacă a Țis, atunci de sigur că asupra acestei cestiuni d-voastră aveți să fiți de acord cu părintele Ghenadie, iar nu noi! (Ilaritate, applause).

Prin urmare, d-lor, faceți foarte rău când puneți cestiunea așa.

D. Leon Sachelary: El spune așa.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Foarte bine, dar ași vrea să știu: d. Isvoranu mă întreabă în numele părintelui Ghenadie, sau în numele partidului liberal?

D. Ilariu Isvoranu: Nici în numele părintelui Ghenadie, nici în numele partidului liberal, în numele meu personal.

D. Take Ionescu, ministru de finance: A! Personal d-lui senator de Mehedinți sunt dator să răspund personal, însa alt cui-va nu sunt dator să răspund și nu răspund; dacă întrebarea vine de la d. Isvoranu, răspund. Și d-sa știe bine că am fi putut să venim la guvern atunci, și n'am vrut, și d-sa știe foarte bine, că ușa guvernului atunci trecea prin strada Lascar Catargi. (Applause).

Și vedeți, d-lor, lucru ciudat: pe cine nu lași să moară—dicea dicetórea—nu te lasă să trăești. Am făcut și noi un lucru ne mai pomenit în istoria noastră politică, am scăpat un partid politic, care, din anume sau anume împrejurare — nu am acum să discut trecutul — se găsisse în așa strimțorare, în cât 'i era absolut cu neputința să meargă înainte, căci nu avea soluțiunea; și aceasta, d-lor, mă duce la a doua întrebare a d-lui Isvoranu: de ce 'și-a dat demisiunea mitropolitul Ghenadie?

D. Ilariu Isvoranu: N'am Țis acésta.

D. Take Ionescu, ministru de finance: N'ai grijă, am să ajung și acolo. Ia să refacem istoria. Guvernul Sturdza a hotărît să se scape de un mitropolit, — vedeți, nici nu discut aci dacă avea sau nu motive, să se supere în contra mitropolitului primat de atunci, dacă este sau nu este cumințe, chiar când un mitropolit 'ți-ar face necesuri, ca, cu prețul unei turburări generale, să cauți cu orice preț să te scapi de un mitropolit, nu discut aceasta, — în tot cazul presupun că a plecat în campanie guvernul Sturdza, ca să răstoarne pe mitropolit. Neîndemânarea cunoscută și recunoscută a d-lui Sturdza, nici o dată nu s'a arătat

în mod mai perfect de cât în acea împrejurare și știți rezultatul: a reușit să creeze o adevărată desordine în conștiințe, nu numai desordine de ordine religioase, dar desordine de ordine civilă, căci nu era numai instinctul religios care era turburat de evenimentele cari s'au petrecut, cât era conștiința civilă care era turburată de un asemenea sistem de a se face dreptate în o țară civilisată la sfârșitul veacului al XIX-lea! (Aplause).

Și atunci, d-lor, ce am făcut noi? Am dat un aver-tisment d-lui Sturdza, din vreme încă; vă aduceți aminte cum repausatul Lascar Catargi, în fruntea partidului conservator încă, îndată după judecarea aceea de 24 ceasuri, oare-cum scurtă, a pornit în țară și a ridicat conștiința generală; vă aduceți aminte însă, că după acea începere a campaniei ne-am oprit. Era în primăvară, în luna Maiu 1896, și noi tăcând, au venit în ajutorul guvernului cei doi generali de care am vorbit atunci, Iulie și August, căci nu are o opoziție dușmană mai mare de cât clădirile de vară. Noi am lăsat-o până în toamnă, cu dorința ca guvernul să resolve cestiunea. Va să zică, nu era pofta de a veni la putere, era din potrivă dorința legitimă ca să înceteze acea turburare, pe care o crease absoluta neîndemânare a guvernului d-lui Sturdza. Care era soluțiunea?

Orî-ce om cu minte vede bine că erau două lucruri, fără de cari nu se putea rezolva nimic: că nu mai putea să stea în picioare sentința și că era cu neputință ca fostul mitropolit să se întoarcă de fapt în scaun, să se ducă în acel Sinod, care îl judecase. Vă inchipuiți d-voastre ce viață creștinească putea el să ducă în Sinod, între colegii săi? Evident că nu. Așa că o soluțiune cu minte, o soluțiune care să liniștească țara, cerea imperios aceste două lucruri. Mă întreabă d. Isvoranu: recunoașteți dar că nu merită să fie mitropolit? Dar de aceasta este vorba? Dar când se incurcă o situațiune cum a'ți incurcat-o d-voastră nimeni nu mai poate să îndrepteze toate ramurile unei greșeli, când s'a făcut o greșală ca aceea, este imposibil să se repună toate la loc cum fuseseră, și nu ai de cât un mijloc de a îndrepta lucrurile: interesul omului, orî cât de victimă, să'l sacrifice la ceea-ce etse permanent, să'l subordoneze interesului general. Așa că singura soluțiune era ca sentința să dispară, dar și fostul mitropolit să

iasă din scaun. Și atunci vedeți ce greu era, căci nu era destul să obții de la Sf. Sinod desființarea sentinței, ci trebuia să obții și demisiunea din scaunul de mitropolit. A încercat d. Sturdza să obțină această demisiune, a trimis, știți bine pe cine, la Căldărușani, odată, de două ori, de trei ori, și nu a reușit; nu a voit mitropolitul Ghenadie să dea guvernului d-lui Sturdza demisiunea. De aceea d. Sturdza nu mai putea să iasă din această situație, căci nu era deslegare posibilă fără consimțământul mitropolitului. Și atunci, d-lor, singurul om în care fostul mitropolit a avut încredere, căruia i-a remis demisiunea, fără nici o condițiune, a fost Lascar Catargi. Și vă aduceți aminte de starea țerei de atunci. Și înțelegeți bine cu ce siguranță, cu ce înlesnire ar fi putut veni Lascar Catargi la putere în triumf, după un an de guvernare a partidului liberal, care cădea prin propriile lui greșeli. Inșă nu a voit Lascar Catargi aceasta, și știți de ce? Nu numai din generositate pentru adversari, căci aceasta nu ar însemna generositate, ca să prindă adversarul vinovat...

D. Ilariu Isvoranu: Noi avem această generositate. (Ilaritate).

D. Take Ionescu, ministru de finance: Vedeți, Senatul vă răspunde! Și a dis răposatul Lascar Catargi: dacă am veni noi la guvern acum și am rezolva noi cestiunea, tot ar rămâne obiectul de discuțiune între cele două partide, și partidul liberal, necăjit că a perdut puterea din cauza acestei cestiuni, va contesta soluțiunea, ori-care ar fi ea, și vom avea și de aci înainte privilegiu de ceartă pe tărâmul religios și obiect de luptă din această cestiune. Un singur mijloc este: să se închidă cestiunea, să hotărască eă situațiunea, dar să o execute liberalii, ca ea, fiind dată de ambele partide, să se închidă pentru tot-d'a-una cartea aceasta. Și atunci, d-lor, și regret că d. Aurelian nu este aci.....

O Voce: Este d. Porumbaru!

D. Take Ionescu, ministru de finance: Nu, faceți o nedreptate întrebând pe d. Porumbaru de toate detaliile, pentru că d. Aurelian personal a tratat cu repausatul Lascar Catargi, și atunci d. Aurelian s'a dus la d. Lascar Catargi în strada Lascar Catargi, pe atunci strada Biserica Amzei, și Lascar Catargi nu era nici deputat nici

senator, dar era Lascar Catargi, și aceasta era mai mult și de cât deputat și de cât senator și de cât prim-ministru (aplause prelungite), căci era nu numai Lascar Catargi omul mare, dar era și omul care reprezenta un întreg partid și pot dice că în acel moment și față de această cestiune reprezenta întreaga țară. (Aplause). Când primul-ministru s'a dus la Lascar Catargi, Lascar Catargi, foarte curtenitor, a convenit cu primul-ministru asupra condițiilor în cari se putea găsi soluțiunea cestiunii. Știți d-lor, care era prima condițiune? O știu, d-lor, pentru că mie 'mă-a dictat-o Lascar Catargi; condițiunile sunt scrise de mine și iscălite de d. Lascar Catargi și sunt depuse în așa loc, în cât vor face parte din documentele istoriei, nu se vor pierde, (aplause); prima condiție era desființarea sentinței Sinodului. Cum s'a desființat știți bine, v'am povestit cum a venit d. Mărzescu tot la Lascar Catargi acasă și cum eu 'i-am dictat sentința și consideranțele, afară de partea întâia, care era partea d-lui; nu eram ministru al cultelor, dar se vede că eram și eu ceva în acea împrejurare (ilaritate, aplause); prima condiție dar, era desființarea sentinței Sinodului tot de către Sinod.

A doua condiție era desființarea ordonanței judecătorului de instrucție, și știți că s'a făcut recurs la Camera de punere sub acuzare, care a anulat'o.

A treia condiție era alegerea Înalt Prea Sfințitului mitropolit Gheorghian, ca mitropolit, căci știți că I. P. S. S. Mitropolitul Gheorghian era singura persoană, care putea să impace spiritele, pentru ca să nu se atingă dreapta susceptibilitate a P. S. S. Ghenadie.

A patra condiție era ca să fie tratat fostul mitropolit Ghenadie, cum fusese fostul mitropolit Gheorghian, după retragerea din scaun, adică să i se dea 1.000 lei pe lună recompensă națională peste pensia ce i se cuvine; absolut, și textul legii este copiat întocmai după aceea votată pentru fostul mitropolit Gheorghian; nu este nici un cuvânt schimbat și aceasta și explică de ce s'așt șters cuvintele «peste pensia la care are dreptul», pentru că nu erau nici în textul legii fostului mitropolit; am voit ca textul să fie identic. Mai erau și alte mici condițiuni, fără în-

semnătate, de exemplu schimbarea vicarului, etc. Vedeți că erau multe detalii.

Un singur lucru mai era pentru care fostul mitropolit Ghenadie mai făcea oare-care dificultate; își dăduse demisiunea în mâinele d-lui Lascar Catargi cu data în alb și cu singura dorință, ca să vină în București să se reinstaleze în scaun și apoi să își dea demisiunea. D. Aurelian refuza, și sunt drept, cred că cuminte dicea d. Aurelian: vreau să evit manifestațiunile, cari au fost grandioase și cari ar fi făcut mai dureroasă pentru P. S. S. Ghenadie demisiunea a doua și după intrarea aceasta triumfală; asupra acestui punct am căzut de acord cu d. Aurelian.

A mai rămas un punct de deosebire pe care iarăși îl voi spune, pentru că mă forțați să spun totă istoria; era dacă să apară în același *Monitor* anularea sentinței și demisiunea, sau să treacă 2 — 3 zile la mijloc? D. Lascar Catargi susținea mult ca să treacă 2—3 zile. Eu plecasem la R.-Sărat unde mă ocupam de regularea moștenirii repausatului Plaino; eram în casă la d. Friedman, la dejun, unde spre marea mirare a angajatului de la telegraf, mă anunța: sunteți chemat la aparat de către unul din miniștrii.

Eu să fiu chemat la aparat de către un ministru liberal? Neapărat că a fost un mare lucru și lumea din R.-Sărat se mira. Mi se cerea intervențiunea mea către Lascar Catargiu pentru a l face să renunțe la acest detaliu. Am depeșat d-lui Catargi de două ori și am avut succes, căci am reușit să l fac să renunțe.

Ei, d-lor, s'au îndeplinit toate condițiunile afară de una, și aceasta a fost recompensa națională.

De ce nu a îndeplinit această condițiune d. Aurelian, care luase angajament față de d. Catargi? D. Aurelian făcuse mare serviciu partidului liberal și de aceea ați văzut cum s'a purtat cu d-sa! S'a întemplat, d-lor, tocmai ca în piesa lui Labiche: *Le voyage de Mr. Perrichon*, unde se vede cum omul, care fusese scăpat de la moarte de cine-va, că de nimeni nu i este mai silă de cât de acela, care l-a scăpat de la moarte. Vedeți că ura le-a fost așa de mare în contra d-lui Aurelian, că nu i-a lăsat să moară, în cât l'au gătit după două luni. D. Aurelian, victimă ca și salvatorul lui Perrichon, nu se simțea

destul de tare ca să vie cu această cestiune în Parlamentul liberal—recunosc că nu era tocmai ușor să poată veni—și nu a venit.

D. Catargi, care era nemulțumit că nu s'a îndeplinit această condițiune, dicea: Ei! trebuie să facem nițel credit guvernului și nu 'și-a arătat supărarea de cât, când s'a schimbat guvernul d-lui Aurelian prin al d-lui Sturdza.

D. Catargi era și mai nemulțumit că nu se ține făgăduiala, după venirea d-lui Sturdza, căci făgăduiala era făcută în numele partidului întreg.

De aceea, într'unul din discursurile d-sale ținute la clubul conservator, s'a și plâns că nu s'a ținut toate condițiunile, și a adăugat: se crează un foarte trist precedent pentru viitor.

Se mai poate întâmpla și altă dată, ca un guvern să mai ceară veri-un serviciu unui partid de opoziție și atunci cum vreți ca partidele de opoziție să primească să trateze cu guvernul, dacă de la cel d'întâiu serviciu, guvernul dă exemple neținerii de cuvînt?

A venit partidul conservator la guvern; nu e datoria lui să 'și ție cuvîntul? Dar P. S. S. Ghenadie, în unele publicațiuni—sunt ale sale sau nu sunt, nu știu, nu mă importă—ne-a atacat. Ei, și? Aceasta nu am învățat: că dacă am iscalit o poliță, am să mă întreb dacă creditorul mă place.

Eu trebuie să'mi plătesc polița. Partidul conservator 'și-a luat obligațiune, trebuie să 'și-o îndeplinească.

De ce 'și-o îndeplinește și pe trecut? Cum? Adică fiind-că liberalii nu s'au ținut de cuvînt, ei care grație deslegării cestiei Ghenadie au mai putut sta două ani la putere, trebuie să nu se execute întreg angajamentul și să fie ciuntit? Nu este destul că facem noi opera pe care erau datorii să o facă ei?

D. Isvoranu mai dice că am cumpărat o tăcere. Nu am cumpărat nimic; declar că P. S. S. Ghenadie e tot așa de liber ca și în trecut; dacă are ceva de spus să o spună. Nu va putea dice că 'i-am închis gura cu această recompensă.

Afară de acestea mai adaog: nimeni nu s'a obligat veri-odată să'l readucă la scaun. Și cum eram să luăm această

obligațiune, când tocmai de aceea îi ceream demisiunea, pentru că vedeam că nu mai poate sta în scaun?

Prin urmare, lucru se reduce la aceasta: Un Înalt Prelat, fără nici o pricină—și am dreptul să țin fără nici o pricină, de vreme ce hotărîrea a fost pe d'antregul desființată—fără nici o pricină, dint'r'o supărare a unui guvern a fost smuls din scaunul său. Față cu indignarea generală, acel partid a fost silit să desființeze tot ce a făcut și să'l repue în scaun. Aceasta nu s'a făcut, de cât grație bărbăției, generosității, patriotismului și abnegațiunei partidului conservator. (Aplause).

Din această frumoasă pagină a partidului întreg, a rămas un singur lucru neîndeplinit. Astăzi îl îndeplinim și pe acela, și încheiem una dintre cele mai frumoase episoade din istoria acestui partid și poate pagina cea mai glorioasă a vieții ilustrului nostru șef. (Aplause).

Căci, d-lor, aduceți-vă aminte la ce înălțime sta repausatul Lascar Catargi a doua zi după îndeplinirea acestei mari opere. După ce la 1871 asigurase României Dinastia în contra încercărilor vinovate ale partidului liberal, la 1896 venea și aducea pacea în biserică și liniștea în conștiințe! (Aplause prelungite).

Intervenind în discuție D-l Porumbaru ca să se apere de unele imputări în chestia «Ghenadie» d. Take Ionescu, îi replică după cum urmează:

D-lor senatori, când am țin adinocaoi că e nedrept ca să apuci pe d. Porumbaru asupra tuturilor detaliilor, n'am avut intențiunea a țin că d. Porumbaru, fiind în guvern, nu era în curent cu ceea-ce se petrecea: dar, când toate negociațiunile au fost duse de d. Aurelian personal, era mai firesc ca d. Aurelian să fie mai în curent.

D. Porumbaru, prin cele două declarațiuni ce a făcut, îmi dă dovadă că n'a fost în curent pe de-a'ntregul.

D-sa țin că actul scris era unilateral și, drept dovadă, spune că în el s'ar coprinde condițiunea ca mitropolitul să fie întâi adus în scaun. Eroare! Actul există și ați, probabil că nu 'l-ați vădut, căci această condițiune nu e în act și nu a fost în act, căci nu s'a scris actul de cât după ce s'au terminat toate convențiunile cu d. Aurelian, de aceea poartă titlul: *punctele asupra cărora s'a convenit*. Urmează vre-o opt-nouă articole și mai jos este

iscălitura lui Lascar Catargi. Pentru ce nu e iscălit și d. Aurelian? Nu avea de ce, pentru că demisiunea, Lascar Catargi nu a remis-o în mâinele d-lui Aurelian, ci în mâinele cui a remis demisiunea a remis și actul cu punctele convenite. Acesta e adevărul istoric.

N'ați văzut actele, probabil, și d. Aurelian nu vi le-a spus pe de-a'ntregul, eram zoriți cu toții; nu v'a spus în consiliul de miniștri toate detaliile, ceea-ce vă afirm este, că nu este scris în acel act că fostul mitropolit să fie pus din nou și de fapt în scaun.

A doua declarațiune: diceți că puteați lua demisiunea care era în mâinele d-lui Fleva. Nu puteați, întâiu: pentru că nu știm cum era redactată demisiunea, mă tem că era condiționată, dar știu un lucru: că d. Fleva pune ca condițiune: *sine qua non*, reinstalarea definitivă, faptică a fostului mitropolit în scaun și că pe noi ne-a criticat că n'am făcut bine și că trebuia să insistăm asupra acestei reinstalări, pentru mai multe considerațiuni; între altele, i se părea d-sale că această instalare ar fi fost un fel de desinstalare pentru d. Sturdza. (Aplause). D-sa nu v'ceda asupra acestui punct și, prin urmare, nu puteați avea *le choix* între d. Fleva și noi. Mulți tineri, cari trec de vârsta primei tinerețe neinsurați, cred că este, fiind-că aș ales prea mult; dar nu este tot-d'a-una adevărat; așa erați și d-voastre, n'ați avut să alegeți între două demisiuni, ci pur și simplu ați trebuit să primiți pe a noastră, căci era singura posibilă.

D. Fleva v'cedea ceea-ce nu'i puteați acorda: reinstalarea definitivă a lui Ghenadie, mitropolit la București, și eu v'felicit că ați venit la noi, și găsesc că ați făcut mare serviciu și țerei și partidului d-voastre; țara v'a recunoscut serviciul, dar partidul liberal știți cum vi 'l-a recunoscut, și vedeți și astăzi că par'că se ridică un glas contra d-voastre, tot istoria lui Perrichon al lui Labiche. (Aplause prelungite).

LEGEA PENTRU ACOPERIREA DEFICITELOR PÂNĂ LA 1899

Sedința Senatului de la 14 Aprilie 1900.

Pentru acoperirea deficitelor bugetare din trecut și spre a se putea da un buget echilibrat pentru viitor, d. Take Ionescu a prezentat un proiect de lege în care se prevedea toate mijloacele prin care se putea face aceste acoperiri dar care fiind atacat de D-l. T. Rosetti, D-sa îi răspunde punct cu punct la toate obiectele :

Domnilor Senatori,

D. Rosetti găsește acestui proiect de lege trei cursuri :

- I) Că are o formă ipocrită ;
- II) Că în sine este o măsură rea pentru că desființează Casa de amortisare, și
- III) Că poate influența în mod rău asupra cursului titlurilor noastre, mai ales atunci când e sigur că vom mai avea nevoie să facem apel la credit, fie noi, fie urmașii noștri, căci noi, înțelegeți bine, atât cât stăm aci la guvern, trebuie să ne purtăm ca și când am fi eterni, fără a uita nici odată că putem fi numai o zi.

D-lor, câte trele critice d-lui Rosetti sunt neîntemeiate. D-sa ține : forma legii este ipocrită, și tot d-sa ne spune că-i pare rău, că atât membrii însemnați ai majorității cât și miniștrii, cu ocaziunea discuțiunii bugetelor, au vorbit despre necesitatea unor înstrăinări ca să putem plăti deficitul.

Una din două : ori vă place adevărul gol cu desevărsire, și atunci nu poate să vă supere când membrii influenți ai majorității văd deficite și se gândesc la mijloace de a le acoperi, mijloace lipsite de artificii ; sau crezi că în materie de finance și de credit, unde totul

este delicat, e cuviincios, nu să ascunzi adevărul, dar să nu vorbești despre tot adevărul și atunci nu ar trebui să ve supere ipocrisia.

Eū sunt de școala cea d'întăiū. Nu'mi place nimic ipocrit, și poate că am suferit în zilele din urmă cu toții de oare-care incapacitate a noastră de a face puțină ipocrisie, și vom mai avea și alte discuțiuni zilele acestea tot din pricina aceasta.

Dar nu e nimic ipocrit în această lege. În adevăr, ce este ipocrit când spun că vind rentele acestea?

Ce este ipocrit când spun că ridic cu 3 milioane capitalul de rulement al drumurilor de fer?

Dar, diceți: pentru ce nu ați prezentat legea numai cu aceasta: vind renta și reduc fondul de rulement, și pentru ce aduceți și o cestiune de regulare de comptabilitate?

Foarte firesc.

Care este situațiunea tesaurului? Suntem într'un exercițiū care ne va da, probabil, un deficit de 32 milioane. Sper că nu treceți peste 32 de milioane; sunt aproape sigur că nu va fi mai jos deficitul anului trecut.

În același timp găsesc, deficite cari nu au fost regulate de la 1894—95.

De ce nu au fost regulate aceste deficite?

Probabil, din cauză că era un deficit rămas de la conservatori și guvernul liberal, care a venit la putere după conservatori, nu a voit să reguleze acest deficit.

Cea d'întăiū datorie, prin urmare, a unui guvern conservator, este să reguleze deficitul conservator, și nu numai atât, dar ca oameni de guvern, trebuie să vedem că nu e firesc să stea în comptabilitatea noastră deschis acest capitol al deficitelor și excedentelor de atâta vreme. Eram datori, prin urmare, după cum vedeți, să lămurim tot trecutul ca să rămânem numai cu greutatele anului curent.

Și atunci ce am făcut noi? Am făcut să balanseze deficitele cu excedentele, și s'a ales un deficit final pentru a acoperi toate deficitele constatate până la închiderea exercițiului 1898—99.

Cum, însă, puteam face o asemenea operațiune?

Măsura cea mai eficace de acoperire a acestor deficite era aceea de a recurge la un nou împrumut.

Știți însă foarte bine că nu ne mai putem împrumuta, prin urmare, acest deficit nu'l putem acoperi cu un împrumut nou.

Ce trebuie să facem în acest caz ?

Nu ne rămânea alt-ceva de făcut, de cât să alergăm la o altă resursă. Și atunci am alergat la fondul desființatei case de amortisare.

Neapărat, este regretabilă desființarea acestei case, însă nu am desființat-o eu; am găsit-o desființată. Prin desființarea acestei case rămăsese acolo o rentă de 6 milioane lei și ceva, ale cărei cupoane, în sumă de 300.000 lei, nu avea cine să le ia. S'a înscris atunci acest venit în capitolul veniturilor ordinare ale Statului. Mi s'a părut ciudată această concepțiune de a pune la cheltueli dobânda unor titluri pe care trebuie că o treci în același timp la venituri.

Dacă ne-am fi aflat într'o situațiune normală, această stare de lucruri neapărat că ar fi trebuit schimbată, capitalisând venitul acestei rente. Față, însă, cu situațiunea în care ne găsim, am renunțat la acest venit, care era venit extraordinar trecut la veniturile ordinare, și am scăzut de la veniturile ordinare această sumă.

Dar numai atât, d-lor? Avem la drumurile de fer un fond de rulement de lei 15.000.000. Asupra acestui fond este încă discuțiune. Un coleg al d-lui Rosetti, d. Petre Carp, ne-a spus în comisia bugetară, la Cameră, că nu este nevoie de un fond de rulement la drumurile de fer, și ca exemplu, d-sa ne da pe Prusia care nu are un asemenea fond.

Este adevărat că în Prusia nu există acest fond de rulement; însă tot așa de adevărat e că, pe când în Prusia inginerii pot să facă comande, în momentul când se simpte nevoie de aceste comande, la noi nu se poate face același lucru, pentru că comenzile trebuiesc făcute în străinătate, și aceasta știți că necesită timp.

Cu consimțământul administrației căilor ferate am redus însă fondul de rulement al drumurilor de fer de la 15 milioane la 12 milioane.

Iată, prin urmare, o sumă de 3 milioane, care, adăo-

gată la produsul ce va resulta din vinđarea titlurilor casei de amortisare, ne va da o sumă cu care vom putea acoperi aceste deficite.

Insă mă întrebă onor. d. Theodor Rosetti, și cu drept cuvint :

Dar poate să mai rămână un rest, voiū trece acest rest asupra anului curgător: vream insă cu orī-ce preț să isprăvim odată cu trecutul.

După cum vedeți am făcut așa numita *tabula rasa* de trecut, aceea-ce trebuia și eram datorī să facem.

Mă mai întrebă onor. d. Rosetti, când am să vind această rentă ?

Indată ce voiū putea ; am răspunderea lucrului, căci nu vroiu să vind pe preț prea nimic.

De aceea imi rezerv dreptul de a o face atunci când voiū putea să o fac în bune condițiuni.

Maī am fost întreat asupra unui lucru ; dar în viitor, bine este să nu maī avem o casă de amortisare ?

Când s'a înființat casa de amortisare, eram, după cum știți în guvern, și neapărat că am aprobat înființarea acestei case.

Dacă numai acest păcat ar fi avut predecesorii noștri, că a desființat casa de amortisare, ași fi dispus la indulgență, căci o țără care împrumută pe fie-care an 50 milioane, n'are de ce să se creeze o casă care să amortiseze câte 3 milioane pe an !

Aceasta nu este tocmai acea complectă sinceritate Pe cari mi-o cereți mie să o am de aci înainte.

Eū cred alt-ceva, cred că dacă casa de amortisare nu era o idee tocmai nemerită, era insă în acea idee ceva drept.

Căci, d-lor, eū cred că nu trebuie să trecem la veniturile ordinare cota-parte din ceea-ce plătesce improprietați și care represintă amortisarea capitalului pământului care se înstrăinează.

Am în această privință o idee despre care vă voiū vorbi în sesiunea viitoare, o idee ca să dăm o altă destinațiune acelei cote-părți pe care o plătesc țeranii.

De aceea, când spunea d. P. Carp că la anul imi vor trebui 7.000.000, am suris, pentru că eū cred că imi va trebui 10.000.000 și vă declar că am acele 10.000.000.

Cum v'am spus altă dată, că pentru anul acesta am impozite și economii de făcut, și le am făcut, tot așa vă spun că am resurse de 10.000.000 pentru budgetul anului viitor, și ași fi gata să'l aduc acum dacă ar fi vreme și ar fi trebuință.

Așa de mult îmi place ipocrisia în cât m'am gândit și la o altă rezervă.

Cred că nu este bine să trecem la veniturile ordinare întreg excedentul Casei de depuneri, și ađi, în proiectul pe care 'l-am depus pentru înființarea unei case de împrumut județean și comunal, am pus un articol ca jumătate din excedentul Casei de depuneri să'l las acele case ca fond de rezervă.

Nu am tăiat dar o resursă de 800.000 lei cu care am îngreunat situația budgetului viitor.

Vă rog, dar, să fiți liniștiți, nu vom face nimic care să fie de natură a strica creditul Statului.

Ne invitați la economii în general și nimeni până acum nu ne-ați propus o singură anumită economie.

O voce: Este datoria d-voastră.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Dacă este datoria mea, este și dreptul meu să măsoar când, cum și ce fel se fac economii.

Am spus la Cameră cu ocaziunea discuțiunii budgetului, că de 10 ani de zile budgetul de cheltueli al României crește regulat cu 5 milioane pe an, dacă s'ar socoti și cheltuelile care se făceau din împrumuturi cu 6, 7 milioane pe an.

Acesta este cel d'întăiu an în care n'a crescut nici o cheltuială și s'a făcut economii.

Credeți că este ușor să întoarceți obiceiuri învechite?

Am declarat în Cameră, și nu mă dau în lături să declar, cu toate falsele agitațiuni, că nu recunosc în țară nimănui dreptul la leafă.

Constituțiunea a declarat inviolabilă proprietatea, dar drept la leafă Constituțiunea nu a declarat.

Inviolabilitatea proprietății, iar nu inviolabilitatea lefurilor sau celor-alte alocațiuni budgetare. O spun ca să se știe, fără nici o teamă și fără nici o jenă; am spus-o în Cameră și o spun și aci, ca să se scie de toți acei cari fac agitațiuni, agitațiuni cari nu mă turbură nici de cum.

Când plouă de prisos mă împedică ca să dorm, dar de ce spun adversarii nu.

Vom continua, dar, d-lor, și cu economiile și ați vădut spiritul de economie pe care il are legea învățămîntului, a cărei discuțiune o vom începe poimăine, chiar acolo ați vădut că pentru profesorii cari se vor numi de acum înainte am redus gradațiunea, și am redus'o de la 5 la 10 ani de la numire, și de la 6⁰/₀ la 4⁰/₀, ați vădut că am scădut leafa institutorilor viitori, de la 225, la 160 lei, că am scos din unele școale profesorii și am pus simplii institutori cu leafa de 225 de lei, că leafa profesorilor universitari s'a scădut la 8000 lei.

Da, cu sentimentul unei adânci răspunderi, suntem hotărâți a face față la noua situațiune care s'a creat finanelor țerei.

Acum, d-lor, d-voastre vă temeți de ce va dice străinătatea. Dar nu ne interesează străinătatea dacă raportul budgetului a cređut că se pot vinde mai mult sau mai puține păduri în 5 ani! Dacă le-ași putea vinde, le-ași vinde în acest timp, dar mă indoesc că nu le voi putea vinde. Străinătatea se interesează numai să vadă dacă budgetul ese cu excedent sau cu deficit, dacă împrumuturile se întrebunțează la lucrări utile sau la cele de lux, dacă o țară este sau nu, la un moment dat, în stare să își impună noi sacrificii, de aceasta se interesează străinătatea, și de aceasta dăm așa doveđi de hotărire, curagiū și bărbăție, în cât nu mă tem de impresia ce va face în străinătate politica financiară a acestui guvern. (Aplause).

LEGEA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI SECUNDAR

Ședința Camerei de la 25 Martie 1900

Proiectul de lege asupra modificării legii pentru învățămîntul secundar, depus de d-l Dr. C. Istrati, Ministru de Culte, fu combătut de opoziția liberală prin vocea d-lui N. N. Săveanu și susținut de d-nii Bădărău, Ghibănescu și cu oarecare rezervă de d-l B. Delavrancea.

Toți oratorii se referă la d-l Take Ionescu, fostul titular al acestui departament, unii laudându-l, alții combătându-l. D-l Take Ionescu a trebuit să intervină atît pentru a da unele lămuriri în privința proiectului de lege, cît și asupra rolului d-sale în această discuțiune :

Domnilor Deputați,

Desbaterile cari s'au început asupra acestui proiect de lege, evident că au trebuit să mă măgulească puțin.

Toți d-nii oratori, atît aceia cari au combătut proiectul ca d. Săveanu, cît și d-nii: Bădărău și Ghibănescu, cari l-au susținut, și d. Delavrancea care a susținut proiectul, afară de un singur punct în care sciam de multă vreme că nu suntem de acord și în care, cu toate acestea 'mă-a făcut o deosebită plăcere să'l aud, căci d-sa este și interesant și frumos, pe toți 'i-am auzit vorbind nu numai de reformă, dar și de persoana reformatorului.

Nu voi lua-o asupra'mi. Întemplantarea este singura care face ca atunci când se vorbește de reforma învățămîntului, este cu neputință să nu se audă adesea numele meu, numele omului care a fost cea mai lungă vreme ministru al instrucțiunii publice. Faptului că am fost aproape 5 ani ministru al instrucțiunii publice, pe când nimeni altul n'a fost nici măcar 4, se datorește că găsiți mai des numele meu înscris pe proiectele de reformă a învățămîntului.

Aceasta este singura cauză, și închid cu această observațiune episodul personal al desbaterilor.

D. Săveanu a atribuit proiectului de lege o intențiune meschină. D-sa crede că urmez pilda guvernului liberal

de la 1896, care n'a găsit nimic mai bun de făcut, de cât să'și inaugureze domnia sa, nu realizând reforma învățămîntului secundar și superior, ci recopiind legea mea asupra învățămîntului primar din 1893 și votând-o din nou, ca să șteargă numele autorului, bine înțeles introducând și unele mici modificări, unele foarte neînsemnate, altele foarte rău cugetate, cum era aceea care sustrăgea pe profesorii învățămîntului primar de la serviciul militar, o dispensă absolut nedreaptă, pe nimic justificată, și pe care ați desființat-o d-voastre cu ocasiunea legii recrutării de anul acesta. În loc să facă, dacă voia, o modificare, ați făcut o lege nouă și ați crezut că dacă vor da o nouă dată unei legi vechi și vor pune un nume inexact peste numele autorului, este cu putință să șteargă ceea-ce stă scris în istorie.

D. Săveanu își închipue că aceeași intenție a fost la mine, în momentul în care am cerut să se modifice parte din legea predecesorului meu, d. Haret, relativă la învățămîntul secundar și superior. Cătuși de puțin! Și tocmai ca să păstrez numele d-lui Haret, cu iscălitura peste o lege, în care nu știu încă care e partea d-sale originală, ați vădut că n'am propus de cât modificări parțiale, și ast-fel vom asigura pentru vecii-vecilor dorința adversarilor noștri, de a fi trecut drept reformatori în materie de învățămînt.

Ați vădut de asemenea că tot n'am satisfăcut pe protivnicii noștri, 'i-ați vădut reclamând, ca ale lor, chiar lucrurile care se organizează prin această lege pentru întâia oară, ca învățămîntul primar superior, pentru întâia oară, căci n'a fost până astăzi nici o școală de acest fel în România, nici una, și nici în budget n'am prevădut vre-una, așa că în anul 1900 încă nu va vedea o școală de acest fel. Ați vădut că și aceea se spune că e operă a partidului liberal, fiind-că într'un aliniat oare-care al unui articol al d-lui Poni, se spunea că s'ar putea înființa și școale primare superioare. Dar de ce nu? Ce nu se poate la d-lor?

Este inutil, d-lor, să intrăm în asemenea desbateri, căci ceea-ce vă interesează pe d-voastre, nu e de unde s'a luat o idee, ceea-ce vă interesează nu este cine a conceput o reformă, ci cine a realizat-o, dacă reforma e

bună sau nu, dacă e făcută dintr'o înțeleaptă și adâncă pătrundere a lucrurilor, dacă e menită sau nu să dea roade sănătoase. Puțin vă interesează discuțiunile asupra paternității fie-cărui articol dintr'un proiect de lege!

D-lor deputați, nu am de gând să revin asupra modificărilor cari se fac; le-a explicat d. Bădărău, le-a explicat d. ministru de instrucțiune în expunerea de motive, și chiar d. Săveanu, în critica sa, vedeți că la fie-care lucru ne dicea: nu e rău, dar ar fi putut să se facă și de d-lor dacă avea vreme, ocazie....

D. B. St. Delavrancea: Sau alt-ceva. (Ilaritate).

D. Take Ionescu, ministru de finance: Așa, că, d-lor, partea aceasta o închid. Inchid de asemenea și partea relativă la contradicțiile mele. D. Săveanu 'mi-a dat o serie de contradicții.

A dis: te-ai pronunțat contra concursului și cu toate acestea reintroduci concursul. Știi despre ce e vorba? Atât în legea d-lui Haret, cât și în proiectul de la 1895, se prevedea înființarea unei școale normale superioare pentru recrutarea corpului didactic al școlilor secundare de fete; acea școală deși s'a prevădut de mine în proiectul de la 1895 și de d-lor în legea de la 1898, suntem la 1900 și nu s'a înființat; bănuiesc că vor trece mulți ani încă și nu se va reinființa.

Ce se întâmplă până atunci? După ce normă se vor recruta membrii corpului didactic? Eū am dis: până la înființarea unei asemenea școale, se vor recruta profesorii pe baza unui concurs, ca să nu lăsăm școalele într'o vecinică suplinire. Aceasta, dupe d. Săveanu, se chiamă contradicție! Aceasta, d-lor, se chiamă prevedere și măsură practică.

Tot așa cu desființarea școalei normale de institutoare din Craiova. D-lor, am ajuns la pletoră; sunt listele de candidați cari nu mai încap. Dar voiți acum să judec cele două administrații? Administrația liberală a găsit că școala din Craiova e de prisos; a suprimat într'un an, anul întâiu, apoi anul al duoilea, apoi al treilea, și n'a înlocuit cu nimic. Când am venit am găsit că erau mai mulți profesori de cât elevi, și că, pentru un singur an, cheltuiam tot atât ca atunci, când erau toți anii. Am transformat dar școala, căci era absurd să plătesc corpul

didactic de geaba. Neapărat, când lucrul se face de o administrație liberală, e lucru cu minte; când se face de o administrație conservatoare... (Intreruperi).

M'am contrașis la 7 și 8 clase de la licee? Adevărul e acesta: colegul meu d. Istrati era partisan a 6 clase. Eū, în 1895, vorbisem de 8 clase. M'am gândit de atunci. Există o singură speță de oameni, cari nu se contradic nici odată în viața lor: sunt aceia cari sunt prea ocupați și n'au vreme să se gândească. Oamenii cari se gândesc adesea se contradic, pentru că, cu cât se gândesc mai mult, cu atât copriind mai mult problemele vieței și cu atât sunt mai predispuși să dea noi soluțiuni după nouile lumini. Am văduț că la noi o mulțime de băeți rămân repetenți măcar odată. Și atunci socotiți: 4 ani de școală primară, cu o repetență 5; 8 ani de liceu, cu o repetență, dacă nu duoă, 9, și cu 5 fac 14; cu 7 ai copilului 21 și cu un an la armată 22.

Va să dicită, la 22 de ani începe cariera școlarului universitar și la 27 ani intră în nevoile vieței. Atunci între 6 ani din proiectul d-lui ministru Istrati și 8 ani din proiectul meu, am căduț la 7 ani. Dar mai era un lucru: când a fost să aplicăm sporirea liceului cu un an, am dat peste greutateți mari bănești, localurile sunt făcute pe șapte clase. Nu puteam în actuala stare de lucruri să insistăm într'o idee care ne ducea la cheltueli mai mari și care, cred, era un exces.

Am suprimat docenții deși erau în proiectul meu de la 1895. Erau în proiectul meu, fără să aibă însă dreptul să devină agregați din faptul că erau docenți; nu se recrutaū agregații din docenți. D. Haret pusese un fel de trei scări la Universitate: docenți, agregați din docenți, etc. Am combătut din banca aceea acel lucru; dacă este vorba să fie neapărat docenția o primă treaptă, atunci tocmai elementele cele mai bune se vor înlătura. De aceea am suprimat docenții d-lui Haret.

Am mai fost întrebat: de ce organizez școlele de agricultură cu această ocașune, și de ce se păstrează școalele de comerț la ministerul instrucțiunei?

Organizez școalele de agricultură pentru că le-a desorganizat predecesorul meu; nu puteam să le dau înapoi ministerului de domenii desorganizate.

Știți că s'a votat anul trecut, cam pe vremea aceasta, o lege de învățământ profesional, și diceam atunci, că sunt lucruri pentru cari numai o pedeapsă s'ar cuveni autorului: să'i traduci opera în mai multe limbi. Fac prinsoare: să traducem legea învățământului profesional și să o trimitem fără indicațiune de țară și fără indicațiune despre autor, la câte-va somități din Europa. Să trimitem acest proiect cum primesc și eu unele proiecte de imposit,—vedeți că lumea nu se sperie de imposite,—spunându-le: iată sunt un inventator, și ași voi să organizez un învățământ,—las să'mi indice d. Săveanu persoanele la cari se trimit acest proiect de reformă—răspunsul va fi acesta: «nu este un învățământ profesional, aceasta este o fabrică de dascăli pentru școale profesionale».

Intr'adevăr, d-lor, autorul acelei legi fiind-că veduse trei grade de învățământ: primar, secundar, superior, a făcut trei grade și la școalele de agricultură: școli primare de agricultură de băeți și de fete, școli secundare de agricultură și școli superioare de agricultură. La școalele de meserii tot așa: școli primare de meserii, școli secundare de meserii, școli superioare de meserii. La comerciū: școli primare de comerciū, școli secundare de comerciū, școli superioare de comerciū. Cum se intră în această școală? De-a, dreptul? Nu. Din cea de jos în cea de la mijloc, din cea de la mijloc în cea de sus. Cum te faci profesor pentru aceste școli? Din cea de sus la cea din mijloc, din cea din mijloc la cea de jos.

O dublă scară, iată legea!

Aceasta îmi aduce aminte de numele unei probleme din geometrie care se numea, pare-mi-se: scara pisiceii. (Ilaritate).

D-lor, s'a votat legea aceasta anul trecut, pe vremea aceasta—atmosfera doar era alta în Cameră, aceasta este incontestabil—și am venit eu tocmai la ministerul instrucțiunei, și atunci mi s'a'ă prezentat—la 10—11 Aprilie, am depus jurământul—șefii de biuroū și m'a'ă întreat: ce facem cu aceste școli?

Am dis: de o cam dată le voiū da adăpost în acest minister, dar le voiū lăsa cum erau înainte de această desorganizare, nu mă ocup cu ele, căci am destul de lucru

cu ale mele. Ei bine, acum le întorc la ministerul domeniilor cu organizarea ce aveau. Nimic mai simplu, repun lucrurile cum au fost mai înainte.

În privința școalelor de comerț, ideea mea a fost să fie trecute la ministerul domeniilor, dar legea o iscălesce colegul meu, care este pentru menținerea lor la ministerul instrucției, și eu am cedat, și am cedat fiindcă eu am muncit opt ani pentru această reformă, și nu'mi este ușor s'o las să cadă. Și apoi nu este așa de nedreaptă cererea colegului meu, ca aceste școli să rămână la ministerul instrucției, căci în realitate școalele comerciale sunt școli de cultură generală, iar școalele inferioare comerciale se vor transforma încetul, cu încetul în școli primare superioare, după cum vă voi arăta îndată.

Cred că am răspuns în deajuns la toate părțile cari, puteau să aibă un caracter personal.

Mai este o obiecțiune pe care a adus-o d. Săveanu. Obiecțiunea este că eu, prin proiectul de față, împiedic elementul țărănesc să intre în școalele secundare.

De unde o scöte aceasta? Am vădüt publicat în această privință în *Voința Națională*, un articol care purta numărul VIII,... nu am avut timp să citesc toate articolele, căci am fost ocupat cu alte lucrări — dar poate că după ce legea va fi votată, mă voi sforța să citesc și pe celelalte, căci vă mărturisesc că simt o mare plăcere când citesc *Voința Națională*. Într'o altă serie de articole mi se dicea, astă-toamnă, că nu sunt în stare să aplic legea învățămîntului — le-am cetit pe toate, erau vre-o 19 articole...

D. B. St. Delavrancea: Mare răbdare.

D. Take Ionescu, ministru de finance: De aceea suntem noi aci ca să suferim!

Am citit numai articolul de astăzi din *Voința* din noua serie. Iată ce se dice în acest articol, că eu împiedic pe copiii de la țară să intre în învățămîntul secundar. De unde deduc aceasta? O deduc din aceea că eu am șis, că în școalele rurale cu un singur învățător, numai cursurile inferior și mediü sunt obligatorii, iar cursul superior este facultativ pentru elevi! Dar se înșală absolut. De ce nu pot să mergă? Cei cari voesc a merge mai departe, n'au de cât să mērgă, nimic și nimeni nu'i îm-

pedică. A! Alta este concepția. În contra dorinței copiilor, în contra necesității, în contra exigențelor pedagogice, noi să voim ca tot copilul care învață în școlile rurale să părăsească satele și să vie la gimnasil? Dacă aceasta e concepția, mă înscriu în contra ei, și declar că nu primesc o asemenea tendință.

Am spus în tot-d'a-una că concepțiunea ca toți cei 500.000 de copii din România să învețe tot învățămîntul de la clasele primare până la Universități, e o concepție nu numai de utopist, dar e absolut periculoasă și nesănătoasă, și repet cuvintele lui Taine, că dacă ar fi un om în Franția care să poată, mișcând mâna dreaptă, să facă ca tot francesul să fie în stare să deslege binomul lui Newton sau să traducă o temă din grecește, acest om ar trebui imediat impușcat, fiind-că ar fi cel mai mare vrăjmaș al Franciei.

O societate se compune dintr'un tot care e format din părți organice, fie-care cu menirea și aptitudinile ei.

Cerința democrației nu este uniformisarea tuturilor, cerința ei este că nimeni, dacă are în el stofă, să nu fie împedecat de a ajunge, dar nu ca toți să învețe același lucru, să facă cu toții Universitatea, să facă cu toții liceul. Aceasta e utopie, e ceva imposibil, și nu budgetul de 200 milioane, dar un budget de 600 milioane și nu ar ajunge, căci nu e destul să dai școală gratis ca să învețe toți, dar trebuie să le dai și cărți, și haine, și mâncare, și puțința să trăiască până la 26 de ani, fără să muncească și fără să producă, ceea-ce e cu neputință.

Voci: Să îi dai și slujbă.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Așa dar, încă odată am ținut să relevez acest punct, pentru că știu cum se întoarce adevărul și să caută să se formeze legende.

Toți aceia cari vor avea dorința de a face și cursul superior, dascălul e dator să'l învețe, iar cei cari nu au nici aptitudini, nici dorința, nu e o utilitate ca să piardă și vremea lor și a învățătorului. Din potrivă, pentru cei cari vor voi să învețe, mult mai lesne vor învăța când vor fi mai puțini, de cât când învățătorul va avea să târască după dînsul și pe aceia cari nu sunt în stare să învețe și îngreue mersul școlii.

Dar dacă Camereii nu'i place art. 22, n'are de cât să'l

suprime, aceasta nu va strica întru nimic economia legii.

Trec la cea-laltă acuzațiune: că am impus o limită de vîrstă maximală pentru aceia cari vin în școalele secundare.

Dacă e ceva care dă o atmosferă stricată școalelor noastre, e vîrsta prea înaintată a elevilor. Fie-care vîrstă are alte preocupări sufletesci și alte apucături. Viața în comun a unui om de 18 ani, cu un copil de 11 ani nu poate fi spre folosul celui de 11 ani.

Sunt camaraderii cari nu pot de cât să vestejească tinerețea, și când alcătuesc un învățămînt, nu pot admite ca unii să intre la 11 ani și alții la 15 ani, și cu 7 ani de liceu să facă 22 de ani, și cu repetenția 23 de ani la eșirea din liceu; cred că aceasta n'ar mai fi o alcătuire sănătosoasă și școala, dacă ar câștiga unul care a intrat la 15 ani, ar pierde, căci s'ar vesteji cei-alți. Aceasta nu, nu o pot primi. Am fost foarte larg pentru elementul sătenesc, căci ași fi putut să țin 7 ani și cu 5 ani de școală fac 12 ani, deci, la 12 ani să intre în liceu, căci dacă a rămas repetent nu merită să intre în liceu; dar am mers mai departe și 'i-am dat încă un an și jumătate dispensă, și am ținut 13 ani și jumătate. Am fost prea larg, căci pedagogic ar fi fost, ca limita să fie și mai mică de cât 13 ani și jumătate.

Acum, d-lor deputați, că am închis aceste cestiuni, ași vrea să țin numai două vorbe și să sfîrșesc discuțiunea, în ceea-ce mă privesce pe mine.

Ce este mai însemnat în reforma de astăzi?

Că se coordonează diferite părți ale legilor învățămîntului? Evident. Dar dacă ar fi numai atât, credeți-mă că nu am avea atîta zor și mai ales nu am pune atîta preț pe această lege.

Este însă alt-ceva.

Am ținut-o de mult și am dezvoltat-o pe larg, atunci când se discuta legea d-lui Haret aci. Nouă ne-a lipsit în învățămîntul nostru școala cea mai indispensabilă burgheziei române.

Care este această școală? Școala primară de 4 ani este prea puțin pentru copil, liceul este prea mult pentru cel mai mare număr dintre copii.

Nu este cu putință ca cea mai mare parte din copii de oraș să stea neproducători pînă la vîrsta de 19 ani.

Nu este de asemenea cu putință ca la vârsta fragedă de 11 ani, când ies din școala primară, se găsească o îndemănare în comerț sau industrie, această lipsă a unei școli care să-i ocupe până la vârsta de 14, 15 sau 16 ani, a făcut acea pletoară în gimnasiile noastre.

Ce era însă acel gimnasiu?

Nu era o școală prin ea însăși, ci era un crâmpeliu, o jumătate de școală; el avea un program care era o ciuntire, un program inform; se învăța de exemplu, începuturi de latinesce și mai înainte și de grecesce, care nu avea să le serve nici odată, căci se opreau în clasa IV cam 70 la sută din elevi, iar pe de altă parte, nu căpătau destule cunoștințe practice, necesare în viața de toate zilele.

Și atunci, d-lor, fără a înființa nimic necunoscut aiurea, luând exemplul de ceea-ce este pretutindeni, chiar în Statele-Unite, unde sunt școlile primare superioare, luând de exemplu chiar ce s'a făcut în Bulgaria, am dis: ne trebuie să înființăm o școală primară superioară. Mi-am dis aceasta încă de la 1892, când m'am dus la ministerul instrucțiunii publice.

Evident însă că începuturile mele au părut nehotărâte; era mai greu pe atunci, căci, vă asigur, astăzi noi ne-am mai copt la minte și astăzi se pot spune lucruri care la 1892 nu se puteau spune.

Aduceți-vă aminte, acum 8 ani de zile, ce prejudecăți, ce idei greșite erau cele care stăpâneau spiritele. A fi vorbit la 1892 de înlocuirea gimnasiilor prin școala primară superioară, ni s'ar fi spus imediat: neagra reacțiune. Nu mai incapa vorbă, s'au făcut progrese în acești 8 ani de zile din urmă.

Și de aceea, d-lor, când am făcut proiectul meu de la 1895, eu această școală primară superioară o hotezam, gimnasiu.

Dar ce fel de gimnasiu? Gimnasiu care nu avea nimic de a face cu liceul, în care era un program complet, în care nu se învăța limba latină, ci unele limbi moderne învățate în scop practic spre a fi vorbite în viața zilnică, adică școala primară superioară pe care o alcătuiesc în acest proiect de lege.

Când a venit legea d-lui Haret toată opozițiunea mea.

întreg discursul meu de aproape 3 ore, se învârtea asupra acestei idei: concepțiunea d-voastră de gimnasiu, care nu este de cât o ruptură de liceu, este o concepțiune greșită; ceea-ce lipsesce din organizarea învățămîntului nostru este școala primară superioară, care să fie încoronarea studiilor făcute pentru acea mare masă de oameni, pe care mijloacele materiale și facultățile intelectuale, nu'î împing să meargă la înalta cultură.

A venit ocasiunea să ne punem ideile în practică, și de această dată le afirmăm cu ceva mai multă îndrăsneală și cu ceva mai multă hotărîre, și mi-se pare că este lucru mai sănătos și mai serios. De această dată, nu botezăm gimnasiu, ceea-ce este o școală primară superioară și această școală primară superioară spunem în lege că va avea misiunea să înlocuiască treptat clasele paralele de la gimnasiu și câte-va din gimnasiu, nu însă pe toate; va avea de scop să înlocuiască seminariile inferioare, de cari de aci înainte nu vom mai avea nevoie, cele superioare de 5 ani vor fi suficiente; va avea misiunea să înlocuiască școalele de comerț de gradul I, cari în realitate nu sunt de cât școli primare superioare, ca să ne dea ast-fel acea cultură generală a păturei mijlocii a țerei, din cari vor eși viitorii negustori și viitorii meseriași, cari să constituie adevărata pătură solidă românească, pătură care muncește și produce.

Aceasta este reforma caracteristică, reforma esențială a proiectului de lege.

Am organizat puțin și învățămîntul profesional și am fost cât se poate de larg pentru bunul cuvînt că, neavînd spiritul matematic, nu am nici prejudecata infailibilității și am convingerea că nu este nimeni în România, care să poată alcătui ađi, în mod precis și hotărît, un proiect definitiv care să cunoască modul cum trebuie organizat învățămîntul meseriilor.

Am făcut o experiență. Am avut școli profesionale de fete, pe cari mereu le-am modificat, fiind-că din fericire nu erau prevădute în nici o lege. Ce puteam face în această privință? Să punem câte-va trăsături cari să indice caracterul esențial al școalei: nu profesorii de curs secundar, ci institutori, tot așa direcțiunea să fie dată unui maestru; anii de studiu vor fi în unele școli mai

mulți, în altele mai puțini în unele școli vor fi meserii, în altele alte meserii, după localități; leafa iar după localități; totul, în fine, conform nevoilor și experienței, iar nu ca o consecință a unui plan matematic. După legea d-lui Haret se scia de mai înainte, cât are să coste, până la centimă, fie-care din aceste școli, cari nu mai existase, câte școli de fie-care județ trebuie, și alte lucruri de felul acesta, cari sunt bune a fi puse pe hârtie, căci hârtia este foarte răbdătoare, dar cari nu se pot pune pe spatele unei societăți omenesci, cari nu rabdă cât hârtia de la *Monitorul Oficial*. (Aplause).

În sfârșit, d-lor, voiü să mai răspund numai la un lucru, să răspund d-lui Delavrancea, în ceea-ce privesce învățămîntul integral.

D-lor, în această privință am o convingere foarte veche, foarte adâncă și foarte nestrămutată. Când s'a redactat apelul către alegători al cabinetului conservator de la finele lui 1891, fie-care ministru ne-am pus acolo bucățica noastră de reformă. Redacțiunea generală fusese făcută de mine și de repausatul Lahovari. În bucățica mea puseseam teoria trifurcării, și îmi aduc aminte că consiliul de miniștri 'mă-a spus că acesta este un lucru prea special ca să poată face parte din programul guvernului, și 'i-am scos. Așa în cât vedeți înainte de a fi mers la ministerul de instrucțiune, am avut această idee și am păstrat-o, și vă voiü arăta pentru ce am păstrat-o.

Când la 1898 s'a discutat proiectul de lege de atunci, au început și toate certurile asupra paternității ideei. D. Haret, discutând cu mine, 'mă trântesce această observațiune: că nu eü, ci comisiunea căreia 'i-am arătat proiectul meu de lege, 'mă-a dat această idee. 'I-am dat d-lui Haret o desmintire foarte politicoasă, spunându-i că nu este exact. Credeți că a fost de ajuns? De loc. D-sa a continuat, continuă și mai va continua să ăică că nu a fost ideia mea. Am ajuns ca copiii, fiind-că e vorba de școală, ne purtăm ca copiii. Și, d-lor, iată: am păstrat și eü ca souvenir proiectele mele de lege, minutele scrise de mine și în privința învățămîntului secundar avem două, unul redactat de d. Virgil Arion, și altul redactat și scris de mine, și în amândouă același sistem.

Și pentru ce, d-lor, acest sistem? Pentru ce impart

studiile în ultimii ani ai învățămîntului secundar? Experiiența—las teoria de o parte, voiî vorbi pe urmă și despre teorie—ne-a dovedit un lucru: elevii noștrii ies din licee slabi. *Acesta este un lucru nediscutabil.* La ce se datoresce această slăbiciune? La mai multe lucruri. Unele le putem remedia, altele nu le putem remedia. Se datoresce ideei greșite cum concepem noi școalele secundare. Noi pricepem școalele secundare ca un fel de Universității în miniatură; profesorul vine pe catedră, face un curs pe care mulți din copii nu 'l ascultă, îi întreabă odată pe lună, dacă îi întreabă odată pe lună și crede că a făcut treabă.

Așa se face și la Universitate, și acolo nu se poate face alt-fel. Dar ce caută acest sistem în școalele secundare? Aceasta nu este lecțiune pentru copii; pentru copii alt-fel trebuie făcută lecțiunea, trebuie ca profesorul să lucreze cu fie-care în parte, și trebuie în ora sa să întrebe măcar 20 elevi din clasă. Aceasta nu se face la noi astăzi și nu se face, d-lor, pentru că băeții în clase sunt prea numeroși.

Un alt rău, d-lor, este că profesorii din școalele secundare trag fie-care la specialitatea lor. Mi s'a întemplat mie, inspectând într'un oraș din Moldova, să asist la o clasă de franțuzesce în care se traducea *l'Art Poétique* a lui Boileau, și pe când voiam să întreb pe un elev asupra câtor-va numiri din mytologie, profesorul îmi spune: «d-le ministru, aceasta trebuie să întrebați la cursul de istorie». Așa este, d-lor, lucrul; fie-care profesor se crede absolut în domeniul lui: cel de istorie nu vrea să scie de cel de francesă, cel de francesă nu vrea să scie de cel de latinească sau de grecească; nu mai vorbesc de cel de matematici, care nu vrea să scie de cât de materia pe care o predă el, și atunci se întemplă că, la alcătuirea programelor, fie-care profesor caută să pună cât mai mult din materia lui, creșdend că aceasta este de demnitatea specialității pe care el o profesează, și ast-fel, d-lor, se ajunge la o programă aproape imposibilă și la un fel de a preda cu desevêșire rău.

Dar acestea sunt lucruri cari se pot remedia.

Să trecem la cele ce nu se pot remedia. O mare parte din elevii școalelor secundare n'au acasă un remediî în

care să poată complecta cultura căpătată la școală. Acesta este un lucru incontestabil ; de aici vine marea slăbiciune, căci ce poate profesorul cu viața sufletească a copilului din orele în care nu este în clasă? Acesta este rezultatul unor condițiuni sociale pe cari nu le putem remedia.

Dar dacă copii ies slabi din școlile secundare, care este mijlocul de a 'i face să fie mai tari? Să ușurezi studiile. Câți băieți dintr'o sută, sunt în putința de a citi pe Omer? Ce dic? Câți sunt măcar aceiea cari au dorința de a învăța grecesce, după ce au eșit din școli pentru a citi pe Omer? Dar nu pe Omer, d-lor, eū ași fi mulțumit să citească măcar latinesce. D-lor, gândiți-vă la un lucru. Când m'i-am trecut eū bacalaureatul, imi aduc aminte, mi se dăduse ca lucrări scrise o traducțiune din grecesce în romănesce și una din romănesce în latinesce. Și astăzi, după 20 de ani și mai bine, chiar pentru latinesce nivelul a scădut așa, în cât nu se mai cere traduceri din romănesce în latinesce,—nu mai vorbesc de greceasca—căci tema scrisă s'a suprimat de tot. Atunci, d-lor, ce însemnează învățarea ambelor limbi clasice, latina și greaca, și de către toți, când în realitate ele nu se învățā mai nici-odată de nimeni? Să mă ieia pe dinainte iluziunea că, dacă am pus'o în program, Românii învățā latineasca și greceasca? Va să dică trebuia să scot ceva, trebuia să restrâng munca la unii. Și ași putea să vă fac același raționament cu toate învățăturile, căci sunt prea multe, pentru ca să fie cu putință în liceele noastre ca același băiat să le învețe bine, nu dic să le scie, dar cel puțin să capete cunoștințe generale.

Mai este o considerațiune : lumea e variată, aptitudinile sunt variate, aplicările fie-căruia sunt variate, unitate nu trebuie să iasă din uniformitate, ci din armonie, și nu e nevoie ca toți să gândească același lucru și în aceeași direcțiune. Sunt, în fine, d-lor, exemple de ceea-ce se pefrec în cele mai multe țeri, și de ceea-ce se face acum chiar în Francia.

Am ȃis, că nu putem să avem numai un tip de școală secundară, trebuie mai multe tipuri și atunci sunt mai multe sisteme: sau sistemul d-lui Aurelian, să aibă gimnasiile reale deosebite de gimnasiile clasice; sau sistemul acesta, să fie primii ani comuni și să aibă pe urmă o

împărțire. Care este sistemul cel mai bun? Ânteu cestiunea de economie. Este peste putință să aibi în aceeași localitate și gimnasiu real și gimnasiu clasic, și atunci ai înființa în cutare localitate gimnasiu real și în alta clasic, și rezultatul ar fi că locuitorii dintr'un oraș au aptitudini pentru științele pozitive, iar cei din alt oraș ar fi presupuși că au aptitudini pentru clasicism! Este aceasta serios?

Dar mai este un alt cusur: nu este bine să ceri unui copil de 11 ani să se pipăe, să și înțeleagă aptitudinile. Nu, d-lor, sistemul cel mai bun e ca primii ani toți copiii să facă de toate și apoi mai târziu să fie împărțire. Eū am propus trifurcarea, era să propun un alt sistem pe care nu știu cum să'l numesc, ca să nu întrebunțez un cuvint barbar, quadrifurcarea sau quinquifurcarea, sau ca în unele școli anglo-saxone, sistemul libertăței absolute. Sunt 20 de studii, de exemplu, în școală; școlarul trebuie să învețe un număr de șese sau de opt, dar și le alege el singur și le grupează el cum vrea. Este ceva inteligent în această idee, căci nu înveți bine de cât ceea-ce înveți cu plăcere și ceea-ce mă interesază pe mine este că nu toți fiii patriei să scie același lucru, dar toți să aibă o minte desvoltată, și este o eroare să credem, că numai unele studii desvoltă mintea omului. Eū nu eram tare în matematică, dar 'mă-a rămas un frumos suvenir de algebră, imi aduc aminte ce plăcere sufletească simțeam când resolvam o problemă — ați chiar dacă ași avea două luni libere, ași lua repetiții de algebră — și dacă 'mă-a dat notă bună colegul meu de răsboi, care m'a examinat la bacalaureat, este că 'mă-a pus întrebări din algebră; poate că ași fi pățit'o dacă mă întreba la trigonometrie, unde eram mai slab!

Odată hotărât să fac împărțire m'am întrebat: puteam să fac împărțirea aceasta ilimitată? Ca conservator și om practic 'mă-am ȃis: să nu merg mai departe de cât poate să primească publicul, și atunci m'am oprit la trifurcare. De ce trifurcarea? Pentru că am convingerea că secția de liceu, care convine mai bine temperamentului nostru, e secția clasicismului modern. Ast-fel clasicismul este represintat prin limba latină, foarte suficientă pentru noi, căci nu trebuie să uitați un lucru, că alt-fel se pune problema învățămîntului pentru un frances sau un german

și alt-fel pentru noi. Un frances, un german, un engles n'are nevoie să învețe o limbă modernă, limbele moderne pentru dênșii sunt un lux, pe când noi trebuie să învățăm limbele moderne ca o absolută necesitate, căci nu se poate un om cultivat dacă n'o ști bine măcar ori limba germană, ori limba francesă, ori limba englesă. Așa dar, d-lor, școlarul nostru, pe lângă că trebuie să învețe ca cel din Occident, trebuie să învețe și limbile moderne, ca o absolută necesitate. Dacă 'i-am da și limba latină, fără acele firimituri de grecește, pe care știți bine că nu le învață de loc, și în schimb științele naturale, de sigur că am constituit un bun învățămînt.

Iată dar o secțiune care corespunde pe deplin temperamentului nostru românesc. Am păstrat și secțiunea clasică, unde se va face grecească multă, am păstrat și secțiunea reală, unde se vor face matematicile și științele naturale.

D. Delavrancea însă dîce: de ce, primind acest sistem, nu începeți bifurcarea din clasa 6-a, în loc de a o începe din a 5-a?

Voiu spune de ce.

Un prim argument este, că'mi displac transformările continue. Am găsit în legea d-lui Haret, care deja se aplică, bifurcarea începînd din clasa 5-a și a schimba mereu nu e un lucru bun în materie de învățămînt.

D. B. St. Delavrancea: Nu a ajuns nimeni în clasa 5-a.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Aū ajuns anul acesta.

Apoi, d-lor, dacă se păstra liceul de 8 ani, ar fi trebuit în adevăr să se înceapă trifurcarea din clasa 6-a, cum și era în proiectul meu de la 1895. Când însă liceul este numai de 7 ani, acest lucru nu mai este lesne de alcătuit.

Când veți începe limba elenă în sistemul trifurcării? Din clasa 6-a, când cursurile sunt numai de 7 ani? Este prea puțin.

O veți începe din clasa 5-a? Vor face atunci toți școlarii un an de limbă elenă, pe care nu o vor continua. Este și vreme perdată și ameteală. Programul trebuie organizat și ca școlarii să aibă și destulă vreme pentru limba greacă și să nu se predea de geaba o limbă în anii comuni.

Pe lângă acestea, ar mai trebui și sporite cursurile de 4 ani ale gimnasiilor cu încă unul. Este lucru greu. Este și greutate și turburare, și apoi nu trebuie să uitați că școalele primare superioare sunt numai în stare de proiect. Până să avem aceste școli, tot gimnasiile ameliorate de noi, vor servi ca un echivalent. Ce să introducem acolo limba elenă, poate derangiând orele de studiu și în realitate fără folos practic!

Dacă însă se va dovedi în viitor, adică atunci când vom avea în realitate învățământul primar superior, că am putea să dăm elementele de limbă greacă mai la vale, bine, vom trifurca mai târziu de cât clasa 5-a. Ceea-ce știm este că astăzi, cu organizarea ce avem, ar fi o greșală a încărca gimnasiile cu al 5-lea an, a introduce acolo și elemente de limbă greacă, fără de care nu ar fi posibilă trifurcarea numai din clasa 6-a.

Țin, d-lor, să vă amintesc că reforma plănuită de mine la 1895 și votată de d. Haret la 1898, bătrână de 5 ani la noi, a câștigat de atunci mult teren în Europa. În țările scandinave, în țara vecină cu noi Ungaria, s'a suprimat limba greacă.

Sunt țări unde trifurcarea se petrece pe o scară întinsă, cum este Elveția. În Geneva sunt patru secțiuni în clasele din urmă.

Sunt apoi țări, cum este Franția, unde s'a făcut o anchetă serioasă sub președinția lui Ribot, și unde se tinde să se ajungă la un sistem ca cel din Anglita, adică la libertatea elevului de a-și combina studiile, alegându-și din numărul total de studii un număr determinat.

Cu tot regretul ce am de a nu fi de acord în această privință, cu bunul și iubitul meu prieten, Barbu Delavrancea, cred că proiectul de lege, așa cum este alcătuit, răspunde la nevoile actuale ale școlii noastre; mai cred că acest proiect de lege mai are și o mulțime de alte îmbunătățiri, asupra cărora ar fi să ia timpul prețios al Camerei, dacă ași insista, și am convingerea, d-lor că această lege este *lucru definitiv* în materie de reformă de învățământ.

Când se vota la Senat, în 1893, legea clerului, atacat cum era de d. Sturdza și de cei-alți liberali, am închis discuțiunea cu această profecție: veți veni la putere și nu

veți strica nimic din clădirea care se face astăzi. 'Mi-ău răspuns că mă înșel. Aū venit la guvern, aū stat trei ani și jumătate, și nu aū clătinat o virgulă din legea clerului. Și tot eū vin astăzi să modifice un articol din legea seminarilor.

Fac și astăzi o profetie: se vor întoarce la putere și nu vor modifica nimic din părțile esențiale ale actualului proiect, nu vor modifica nimic, fiind-că această lege este fructul unei gândiri neîntreruptă de ani de zile, a unei munci cu care astăzi închid—nu fără emoțiune—pentru tot-d'a-una legătura dintre mine și școală. Iar aceloră cari pretind că s'a făcut legea în grabă, le răspund cu Horace Vernet, căruia i s'a comandat pe un preț fabulos să zugrăvească un cal, și când peste cinci zile vine acela care comandase tabloul și vede că este gata, și 'i dice: «cum se poate să plătesc atâta, căci calul 'l-ai făcut numai în cinci zile?» Horace Vernet 'i-a răspuns: «la calul acesta lucrez de 20 de ani, nu de cinci zile!»

Ei bine, dacă legea aceasta s'a scris în câte-va zile, eū lucrez la ea de opt ani, și nu este, credeți-mă, fructul grabei, cum vi s'a spus. (Aplause).

LEGILE INVETĂMINTULUI LA SENAT

a) Discuție prealabilă

Sedința de la 30 Martie 1900.

Cu ocazia punerii în discuția Senatului a legii pentru modificarea unor articole din diferitele legi organice relative la învățământul public, d. P. Aurelian, în numele partidului liberal, face o declarație prealabilă că, de oare ce legea n'a fost studiată destul în secțiunile Senatului, opoziția liberală nu va lua parte la discuția publică; la această discuție d-l Take Ionescu răspunde:

Domnilor Senatori,

În general declarațiunile nu cer răspuns, dar fiind-că declarațiunea d-lui Aurelian este și o critică, trebuie să răspund.

D. Aurelian dice că țara a fost obicinuită ca discuțiunea legilor didactice să fie mai lungă.

Eū știu de o lege didactică, care s'a discutat mult, care însă așa de puțin fusese studiată, în cât după ce s'a votat, s'a făcut socoteala cât costă, și a fost nevoie a se încheia un jurnal al consiliului de miniștri, ca să se ia măsuri a nu se aplica de cât treptat, (ilaritate); este în dosar un raport al ministrului de instrucțiune de pe vremuri, care cere a nu se aplica legea care fusese votată — vedeți, dar că se poate discuta mult o lege fără să fie studiată (ilaritate), și mai bine este să se discute mai puțin și să se studieze mai bine.

Legea de care vă vorbesc era legea gradațiunei profesorilor, și ministru care făcuse acest raport era d. Aurelian... (ilaritate, aplause).

D. P. S. Aurelian: Am cerut eū să nu se aplice, când?

D. Take Ionescu, ministru de finance: La 1883. Ați aplicat-o treptat, fiind-că trebuia 2 milioane. În loc să

cereți de la început aplicarea treptată, așa de puțin era studiată legea, în cât ați votat'o ânteu și pe urmă ați cerut la consiliul de miniștri aplicarea ei treptată.

D. Aurelian ȃice, cã legea ce vi s'a prezentat este o reformã colosalã, iar predecesorii noștri spun, cã nu este nimic în ea și am luat totul din legile anterioare. Realitatea este alta.

Nici una din cestiunile controversate, cari au pasionat spiritele, nu este în legea actualã; care era cestiunea cea mare, care a pasionat corpul didactic? Era disciplina corpului profesional, aceasta nu este atinsã. Mai era lupta pentru unitatea de program în învêțãmântul primar, nici aceasta nu este atinsã.

Lupta a mai fost pe sistemul unitãții sau al trifurcațiunii în învêțãmântul secundar, se pãstreazã și aceasta.

Asemenea se pãstreazã aproape la fel recrutarea corpului didactic. Ce este?

Mai ânteu este o reformã serioasã de care d. Aurelian trebuie sã fie încântat, cãci am introdus vederile d-sale, când combãtea acum un an trecerea școalelor de agriculturã și meserii la ministerul instrucțiunii publice...

D. Em. Porumbaru: Acea era o cestiune de administrațiune.

D. Take Ionescu, ministru de finance: Dupã d. Porumbaru este o cestiune de administrațiune, dar acea cestiune nu numai cã s'a trecut în lege, dar s'a întors întreaga organizare a școalelor de meserii, și tot prin o lege trebuie regulatã.

În acest proiect sunt îmbunãtãțiri foarte importante.

Nici una însã din cestiunile cari au pasionat lumea nu sunt atinse prin legea ce vë propunem.

Cãt despre faptul cã opozițiunea liberalã nu va lua parte la discuțiune, evident cã eu regret lucrul acesta, de cãt în schimb, ați vedut cã în gazete, în memorii, în întruniri s'a discutat așa de mult, în cât, în 24 de ore nu gãsesc vreme sã citesc tot ce se tipãrește în aceastã privință, și 'mi e teamã cã voiũ muri, și nu voiũ putea sã citesc tot ce s'a scris, numai în aceste cãte-va ȃile asupra acestei legi. (Ilaritate).

b) Discuție generală

Sedința Senatului de la 31 Martie 1900.

Proiectul de lege pentru modificarea unor articole din diferitele legi de învățămînt, venind în discuție generală a Senatului, este combătut în parte de P. S. S. Episcopul de Rîmnic pe tema catolicismului, etc. și de d-l prof. A. Bogdan, junimist, mai ales în privința organizării învățămîntului universitar. D-l Take Ionescu, răspunde P. S. S. Episcopului arătînd ce a făcut partidul Conservator pentru cler și ce ar trebui să facă reprezentanții clerului pentru întărirea credinței:

Domnilor Senatori,

Dacă colegul meu de la instrucție, cu modestia care caracterisă pe oamenii de adevărată valoare, dă toată paternitatea legii fostului ministru al cultelor și instrucțiunii publice, vă rog să nu uitați un lucru: că lucrarea care s'a făcut în cei 4 ani de minister, cât am fost în capul instrucțiunii, am făcut-o împreună cu d. dr. Istrati, care era inspector general al învățămîntului superior, și că prin urmare, se poate dice, cu drept cuvînt, că am fost părtași la toată această lucrare. Fie-care, prin urmare, are partea sa, și nu vreați ca numai colegul meu să ia răspunderea, căci am lucrat împreună la această lege.

D-lor, la argumentele așa de limpede și așa de convingătoare ce d. dr. Istrati a adus în sprijinul acestui proiect de lege, nu mai ași avea nimic de dis; țin însă să răspund două vorbe P. S. Sale Episcopului de Rîmnic.

P. S. Sa a vorbit de mai multe lucruri de cât de a-cele care se află în lege; a vorbit de budget, nu e la ordinea zilei; a vorbit de propaganda catolică, spunînd că a luat proporții așa de mari, în cât în Botoșani toată societatea înaltă a trecut la catolicism.

Eū pricep grija naturală, firească, a unui pastor al bisericeii noastre. Insa e vorba de o propagandă care nu

există; rog lumea să se liniștească. Nu este în România absolut nici un curent de trecere de la ortodoxism la catolicism.

Sunt prea puține, neînsemnate, casurile de asemenea natură.

Când se va face statistica generală, veți vedea că numărul ortodoxilor cari au trecut la catolicism e foarte mic, pe când numărul aceloră din alte confesiuni, din cari majoritate catolici, cari au trecut la ortodoxism, trece peste 600 în ultimii 40 ani, și nu cred să fie în schimb nici 20 cari să fi plecat de la ortodoxism la catolicism. Aceasta probează că poporul nostru este cel mai puțin accesibil la trecerea de la o confesiune la alta. Aceasta poate să provină și dintr'o dispozițiune psihică rebelă conversiunilor pe care o are poporul nostru. Chiar întreaga noastră istorie ne probează că poporul nostru este cel mai puțin accesibil în ceea-ce privește trecerea de la o religione la alta.

Știți că propagandă mare s'a făcut în Transilvania când cu calvinii; știți chiar că acestei propagande se datorește imprimarea de cărți românești cu litire latine, și cu toate acestea nu se cunoaște un singur român calvin în tot regatul ungar.

Știți, de asemenea, propaganda catolică ce s'a făcut în Ungaria și acolo pătura domnitoare era catolică, cu toate acestea poporul român, chiar treimea care a trecut la unire și-a păstrat intact ritul, și de fapt legătura sa cu ortodoxii. Așa de intimă a rămas legătura, în cât voies merg unii în bisericile celor-alți.

Dacă, prin urmare, în Transilvania nu poate fi vorba de conversiuni și de temeri de propagandă, dar în țara la noi!

Un singur lucru ași vrea să iasă bun de aci — și să mă ierte P. S. Sa dacă în calitate de laic, dar laic care am fost pe la ministerul cultelor, îi voi da un sfat —; ași dori cu această ocaziune ca propaganda catolică de care ne-a vorbit, să fie un stimulent pentru propagandă mai mare din partea PP. SS. Lor. (Aplause).

În firea omului este pornirea religioasă, la unii ea capătă chiar un caracter mistic. D-voastre știți că în lumea aceasta sunt ființe cari nu se pot mulțumi numai a trăi

in lumea realității, cari simt nevoia invincibilă de a și consacra întreaga viață pornirii lor religioase.

Acești oameni ne dau contingentul de călugări și de călugărițe, contingentul tuturilor aceloră, cari se consacră carierei divine.

Ei bine, d-lor, nu trebuie să doriți să se stingă asemenea focare religioase, și dacă din 20 cari ar fi însuflețiți de această flacără religioasă v'ar scăpa un suflet care din intensitatea credinței lui ar trece la o altă confesiune, unde i s'ar părea că găsește mai multă hrană religioasă, să fiți fericiți că ve rămân alți 19. Lucru dureros ar fi, când n'ar fi nici unul mistuit de flacără religioasă în această țară. O astfel de lipsă ar împiedica ori-ce conversiune, dar ar fi și dovada unei neînvinse apatii, și ar fi mult mai rău, căci apatia este stingerea vieții sufletești.

Dar încă odată, am spus acestea fiind-că a vorbit P. S. S. Episcopul de Râmnic.

Am citit însă și jurnale de mâna a treia, cari vorbesc de propaganda catolicismului! Să nu ne speriem de gogorite, căci nu este pagubă mai mare în viața aceasta, de cât să ve luptați cu ceea-ce nu există. Avem atâtea nevoi, atâtea greutăți, și în viața civilă și în cea religioasă, avem atâtea de făcut în cât credeți-mă că dacă aveți prisos de energii, întrebuințați-l la întărirea clerului nostru, la dezvoltarea legitimei influențe a lui asupra populațiunii, la propășirea sentimentului religios, fără să ve temeți de nici o concurență, căci avem credința că nu avem nici o concurență în țara noastră.

P. S. S. ne-a spus că proiectul de lege în ceea-ce privește seminariile ar fi un pas îndărăt în privința educațiunii clerului.

Cum își inchipuește P. S. S. că e, care am făcut, în materie de educațiune religioasă, ceea-ce nu mi-ați cerut nici odată, voi veni să stric ceea-ce am clădit.

Căci toate reformele ce cereați nu se resuma, de cât în plata preoților; deci de ani nu ați cerut de cât plata preoților: eu, numai cu privilegiul acordării unei plăți preoților, am venit cu disciplina și cu mai buna lor educațiune religioasă.

E, am spus, în legea de la 1893, că nu pot fi preoți

de cât clericî cari aũ știința necesară; eũ am spus că la țară trebuie cleric cu seminar superior și la orașe cleric licențiat în teologie; eũ am pus, în legea de la 1895, ca profesorii de religie în școlile secundare să fie clericî; tot eũ am pus chiar acum în acest proiect de lege ca filosofia în seminare să nu se predea de cât de clericî, căci profesorul de filosofie civil pôte să nu fie de acord tot-d'a-una cu profesorul de filosofie cleric. Ați cerut d-voastre ca profesorii de religie să fie clericî? Nu; și eũ am introdus acêsta. Ați cerut ca preoții să nu fie de cât cu seminarul superior? Nu; eũ am introdus și acêsta. Eũ am toate proiectele d-voastre, și ele nu vorbesc de cât de leafă.

Ați vorbit și de facultatea de teologie, căutând a'mi face imputări. Rêu de tot ați făcut. Știți că d. Mârzescu m'e amenința cu Curtea de casație, fiind-că ași fi confirmat ilegal pe profesorii de la facultatea de teologie, căci, dicea, că legea nu'mi da acest drept și știți că eũ am r'espuns, că acolo unde legea nu oprește, eũ cred că pot face ori-ce, mai ales când este un lucru bun. Am îndrăsnit pentru această facultate. Nu m'am speriat de Casațiune, și acum tot eũ să isbesc în facultatea de teologie, eũ care am pus încă un lucru în lege, ca studenții facultăței de teologie să urmeze la facultatea de litere, limba elenă și latină, căci nu vroî preoți cu diplomă de licență, ci preoți cu cultură de licență, căci un om care este licențiat în teologie, trebuie să știe limba elenă și latină, căci alt-fel este numai diplomat, iar nu și învățat! Cum credeți ca eũ să voesc a slăbi educația religioasă? Cum?

Dar am modificat aci câte-va lucruri? Am introdus în lege ca și profesorii de materii religioase și filosofice să fie clericî.

Asta o aprobați.

Trec la o altă modificare ce aducem legei seminariilor de la 1893.

Știți că legea din 1893 a fost făcută sub impresiunea unui prea mare număr de preoți în țară. A trecut acêastă impresiune; oamenii cu minte legiferează după împrejurări. Am dis: două seminarii superioare și două seminarii inferioare, cum este în legea din 1893, am con-

vingerea că nu ne ajunge, deci, nu am mai vrut să avem în lege limita de câte seminarii inferioare și câte superioare, cu atât mai mult, că nici legea nu s'a respectat; știți că seminarul de la R.-Vâlcea nu l'am suprimat, deși legea 'mi da drept. Să nu mai fie dar în lege numerațiune și nominațiune, ci doar atât: vor fi seminarii inferioare și superioare, și adaug că îndată ce budgetul va permite, va fi o absolută datorie să se înființeze încă un seminar superior, căci două nu ajung.

Dar seminariile inferioare, pe acestea de ce le desființez? De fapt nu se vor desființa, se vor transforma în seminarii superioare, cu vremea. Aci, însă, recunosc, este o mare deosebire între mine și P. S. S. Episcop de Râmnic. P. S. Sa crede că este o instrucțiune mai bună dacă stă 8 ani un baiat la seminar, și eu cred că va fi o mai bună educațiune clericală, dacă va face numai seminarul superior de 5 ani. Este o inovațiune ceea ce propun? Nu. Căci chiar în legea veche se dicea că pot intra în seminarul superior și absolvenții de gimnasiu. Așa era în legea veche, o am aci.

Dar de unde vreți să luăm exemplu? Este o țară ortodoxă, o țară cu populațiune română, care are un cler admirabil, — ori-ce ați dice, clerul ortodox din Transilvania este un cler admirabil, — și nu cred ca cine-va să aibă altă dorință de cât să ajungem și noi să avem un cler așa de bine compus ca cel din Transilvania. Recunosc, ar fi o mare nedreptate, dacă comparând nu am face partea împregiurării. Ceea-ce da excelență acestor preoți, este că populațiunea de acolo, neavând multe cariere deschise, căci carierele de Stat îi sunt mai puțin deschise de cât aici unde Românii sunt element dominant, selecțiunea se face în profitul clerului. Ei bine, în Transilvania educațiunea clericală începe târziu, după liceu, și cu această educațiune, care începe după liceu, știți că avem în Transilvania un excelent cler și instruit, și puternic, și cuviincios, și cu minte, un cler de care toți cari l-au vădut de aproape nu pot de cât să se falească.

Eu merg prin munți, țin la această plăcere. De câte ori m'am scoborit într'un sat foarte simplu și am vădut familia popei, casa popei, pe popa de acolo, m'am um-

plut de mândrie și nu m'am putut întorce de cât cu o adâncă impresiune despre acel cler tot ortodox și tot românesc.

Dar se va face experiență. Când vom avea noi destule școale primare superioare, ca să poată dice un ministru că a venit vremea să suprime seminariile inferioare? Nici în 5, nici în 10 ani. Dar atunci, dacă va fi un ministru cu minte, va face un lucru: va transforma un seminar inferior în unul superior, va încerca cu băeții veniți din școalele primare superioare și nimic nu'l va obliga să continue, dacă rezultatele vor fi rele. Oamenii cu minte, când fac o experiență și ved că nu le-a eșit bine, se dau înapoi; numai oamenii îndărătnici nu fac aceasta. Eū, d-lor, ați vedut la o mulțime de legi, când se propune câte un amendament 'l primesc, câte odată fără chiar să fiū convins că amendamentul este mai bun de cât articolul meū, pentru că nu'mi place să'mi dau aere de impecabil. A! când e cestiunea de principii, acolo sunt intratabil. Ast-fel, în ce privește școalele primare superioare, sunt absolut intratabil, fiind-că am convingerea că de la 1864 incoace, acesta este cel mai bun lucru ce se face în învățământul nostru, și mă aștept la cele mai bune roade.

Ceea-ce țin să afirm, este că guvernul n'are intențiunea să desființeze nici un seminar, nici inferior, nici superior; că aceasta poate fi operă de viitor, și că cele două seminarii superioare nu sunt de ajuns și în curând va fi nevoie să se înființeze încă un seminar superior.

Cele-alte obiecțiuni ale P. S. S. Episcopului de Râmnic, fiind cestiuni cu totul de ordinea legii clerului, nu le pot discuta cu ocasiunea învățământului. Că sunt parochii vacante, se poate; dar nu este exact că s'aū făcut parochii, fără a se consulta Sinodul. S'a intocmit o comisiune de către Sinod.

Vedeți că a fost un noroc că am făcut eū ce am făcut la 1893, căci este evident că nici ađi clerul nostru n'ar fi plătit dacă nu s'ar fi găsit acest noroc, că un ministru de instrucțiune, pe atunci nu convins că va fi și ministru de finance, să aibă îndrăsneala să facă un lucru barbar în formă, dar bun în fond. Era barbar în formă, ca ministrul instrucțiunei, care dă o leafă, să facă tot

el și un impozit prin care să se acopere cheltueile cu lefurile; era bun în fond, căci alt-fel nu se făcea leafa, și așa de bun în cât ai vădut că a venit alt guvern care a suprimat impozitul, dar leafa a rămas, și fără combinațiunea aceasta, fără curagiul ministrului de atunci, clerul ar fi rămas cu promisiuni la sala «Dacia», dar n'ar fi avut lefurile de ați. (Aplause).

Am mers mersul nostru foarte treptat și foarte hotărât, ca oameni cari știm ce vrem, cari facem ceea-ce vrem, și nu ne vom opri nici odată, de a face aceea-ce trebuie să facem. (Aplause).

După acest discurs se pune la vot închiderea discuției și luarea în considerațiune a proiectului de lege și se primesce.

AFACEREA BICICLETEI

Sedinta Senatului de la 3 Februarie 1900

Dintr'un conflict între un procuror biciclist și un sergent de stradă, care voise să-și facă datoria, s'a dat naștere unei corespondențe cam violente între parchet și prefectul de poliție; iar mai pe urmă cazul ajuns a se discuta între ministrii departamentelor respective și în fine—pe cale de interpelare din partea opoziției janimiste—conflictul ajuns în debaterile Senatului. Cu tot răspunsul d-lui General Manu, ministru de interne, opoziția n'avea aerul a fi satisfăcută, din care cauză interveni și d-l Take Ionescu, care, arătând meschinăria afacerii, făcu să se închidă discuția în ilaritatea generală și spre satisfacția tuturor:

Domnilor Senatori,

Este de sigur un mare meșteșug de a se da proporțiuni solemne unei biciclete; de aceea v'ași ruga să se încheie debaterile, prin aducerea lucrului la adevărata lui proporțiune.

D. Teodor Rosetti: Dacă nu m'ați lăsat să vorbesc de bicicletă!

D. ministru de finance, Take Ionescu: Nu vă puteți plânge că Senatul nu v'a lăsat să vorbiți cât ați vrut, nici că din partea noastră nu am întrebuintat toată mica trecere pe care o avem pe lângă d-nii senatori, ca să vă lase să vorbiți și cu și fără regulament.

D-lor, vă admir, ați reușit să faceți discuție mare, să ne țineți o conferință chiar asupra modului cum s'a înființat monarhia, puterile în State și toate acestea dintr'o simplă afacere de bicicletă. (Ilaritate). Aceasta se chiamă talent. Știu că mâine nu va mai fi nimic, dar astă seară are aerul de lucru mare. Are aerul!

Dar ce este în fond? Nimic. Dar ce este așa de grav, în cât să se sperie d. Rosetti? Lucrul următor: aici unde

sunt 6, 7 procurori, s'a întâmplat ca unul sportman, unul care mână 4 cai, unul care umblă pe bicicletă, să aibă un incident cu poliția. Și eu umblu pe bicicletă, dar nu mi s'a întâmplat nici un incident cu forța publică. Cel puțin până acum. (Ilaritate). Ași umbla și cu trăsura cu 4 cai, dar nu'i am. (Ilaritate).

Ei bine, ce se întâmplă? Lucru foarte obicnuit. Intr'o zi, un procuror, sportman sau biciclist, dă peste un sergent care voia să'si facă datoria mai energic și procurorul... se supără? Ce? Asta este un lucru nou, un lucru ne mai așteptat?

Dar să vă povestesc și eu un cas. Mi aduc aminte, eram la un 10 Maiu, veneam de la sosea în trăsura cu două doamne, și inaintea mea, intr'o trăsura frumoasă, era un personaj politic din partidul advers; nu'l numesc, căci nu am să'l vorbesc de bine. (Ilaritate).

Veneam de la luminații, ordinul poliției era ca trásurile să meargă pe 2 rënduri. Omul care era inaintea mea, nu a voit să țină seamă de ordinul poliției, căci sunt în țara aceasta o seamă de oameni cari cred că au dreptul să nu respecte nici regulamente, nici poliție. Vă îndoiți? Vedeți diseară când veți eși de la teatru, că dacă sergentul va voi să oprească trásurile de a'si călca rëndul, cum va mânca la insulte, dacă nu și ghionturi. Ei bine, atunci am vedut pe sergentul care 'i-a dis: «nu ai să eși din rënd». D-nul acela se scoală în picioare, și spune vizitiului: mână înainte. Sergentul se opune și se agață de hățurile cailor. Acel domn, in loc să vadă cu bucurie, că are de a face cu un agent conștiincios, care voeste să'si facă datoria, îi dice: «numărul sergent, mă cunoști cine sunt eu? Sunt d. cutare, te voi învăța eu minte; mă duc să te reclam la poliție». Atunci, mă scol și eu din trăsura și dic sergentului: «numărul sergent, mă duc la poliție ca să cer d-lui prefect să'ți dea o recompensă».

Ce? Noi nu le știm toate acestea? Dar acestea sunt obiceiuri vechi, apucături nărăvite, pe cari oamenii cu minte le regretă, dar nu se sperie de ele. Nu poți face din fie-care incident un cas mare, nu poți mereu să te întreb: *dacă s'ar generalisa*, și să ajungi la lucruri solemne!

Trebue o mare dosă de imaginațiune și ca să umfli ast-fel lucrurile.

Prin urmare, s'a întâmplat ceea-ce se poate întâmpla: un procuror care va fi fost mai violent—rău! foarte rău!—și care a putut să dea peste un prefect de poliție necăjit. Poate că și d-ta ai fi fost necăjit în locu'i, când ai aflat că un procuror ți-a palmuit un sergent al d-tale. Se poate că atunci când a scris scrisoarea către primul-procuror va fi scris ceva cam prea viu; de cât, dacă nu era scrisoare, ci era o conversațiune, oare era să se rupă catepeteasina bisericei? N'ar fi fost nimic; și dovadă că nici cei interesați nu au vedut treaba mare în lucrul acesta, este că lucrul s'a petrecut la Septembrie, și a isbucnit la Ianuarie. Turburarea aceasta a temelțiilor Statului ce fel de turburare e, dacă nu a turburat nimic de la Septembrie până la Ianuarie? Căci a continuat să fie prefectul poliției în relațiune cu primul-procuror și primul-procuror cu prefectul poliției!

Dar a fost o conversațiune scrisă: lecțiune pentru multă lume ca să nu mai scrie. (Ilaritate).

Știți că Ioan Brătianu nu scria nici odată;—aceasta era o prudență excesivă—și e foarte greu să găsească cine-va un autograf de al lui I. Brătianu. Alții scriu toată ziua și de câte-ori nu li se întâmplă buclucuri! (Ilaritate).

Dar de aici să faceți o cestiune mare, și să diceți că este anarhie, că o asemenea cestiune mare nu a știut'o nici ministerul de interne, nici ministerul de justiție?! Ministerul de interne, nu e aici ca să'l întrebăm dacă a știut sau nu, dar probabil că va fi știut atunci. Vedeti că poliția luase deja oare-cari revanșe, nu avea de ce să se mai plângă. Ministrul de justiție nu a știut, pentru că se vede că șeful parchetului, care a primit o scrisoare personală confidențială vie, a preferit să tacă ca să poată acoperi pe procurorul vinovat, căci probabil și-a dis că, dacă ar face lucrul cunoscut, ar trebui să incurce și pe procurorul care a făcut o copilarie.

Au fost lucrurile tratate cam patriarhal și rămăneau tot patriarhale dacă... Peste cinci luni însă vreți d-voastre să ne punem în aceeași stare sufletească în care am fi fost la Septembrie? Dar se poate?

Se poate să judecați ast-fel lucrurile?

Se poate ca, găsind o scrisoare necitită într'un coș de hârtii, să încerc după atâta vreme aceeași emoțiune ca aceea ce ași fi încercat-o dacă ași fi citit-o la vreme?

Ce s'a întâmplat acum? Ministrul de interne 'și-a făcut datoria și a spus prefectului de poliție: «nu 'ți admit teoria d-tale și găsește limbajul prea viu». Ministrul de justiție, asupra primului punct, a zis: «asupra faptului voiți ancheta». Partea a doua, aceea a primului-procuror care a pus o rezoluțiune când nu mai era prim-procuror, care a dat procurorilor un act pe care nu 'l putea da de cât primului-procuror care 'l ar fi înlocuit, v'a spus deja părerea sa și deci cam puteți ghici ce va face ministrul de justiție.

D. Missir zice că va fi nedrept ministrul de justiție, căci va destitui pe unul și nu și pe cei-alți. Eă pricep ce vreți d-voastre: ați vrea ca din acest incident de bicicletă destinat să rămână între două funcționari, ajuns în public prin indiscrețiunea unuia dintre d-șii său a unui al treilea, ați vrea să vedeți lucrurile petrecându-se, în tocmai ca în tragediile grecești, când se strâng cadavrele unele peste altele, morman. Și d-voastre să fiți spectatori! Ați vrea să aveți spectacolul acestei hecatombe a forțelor noastre materiale, iar pe deasupra să puneți *d-voastre* steagul *forței morale!*

Ei bine, asta nu vrem noi! (Ilaritate, aplause prelungite).

FUSIUNEA

Şeful partidului conservator crezând că intruparea grupului junimist, de sub conducerea d-lui P. P. Carp, cu partidul Conservator, era sinceră şi definitivă a decis o întrunire plenară a partidului la clubul conservator din Capitală în ziua de Sâmbătă 8 Iulie 1900.

La această întrunire vorbiră d-nii: Gr. Cantacuzino, şeful partidului, Take Ionescu şi P. P. Carp. Întrunirea începută la orele 2 1/4 p. m., se termină la orele 3 p. m. D-nul Take Ionescu fu primit la tribună cu ovaţiuni entusiaste lăţ un resumat al discursului d-sale aşa cum îl dă «Timpul» după notele luate de către redactorul său.

Domniilor,

Serbătorim astăzi, două lucruri mari: fusiunea conservatoare şi venirea la putere a lui Petre Carp. Sunt încântat de amândouă, căci le-am dorit pe amândouă.

Am avut norocul de am intrat în partidul conservator, în marele minister al lui Lascar Catargiu, atunci când nu era vorbă de viaţă despărţită şi am avut mereu credinţa nestrămutată că nu se poate viaţă despărţită între noi. În comitetul executiv conservator în tot-d'a-una, la toate ocaşiunile, am căutat să fac să se înţeleagă cât mai bine aceasta; m'am opus la toate încercările de a se face deplină ruptura şi de aceea am fost bănuít că vreau să mă aranjez în ambele câmpuri. Evenimentele au dovedit că la mine nu era vorba de arangiere, ci de cugetare înţeleaptă şi de prevedere politică.

Noi cât am ţinut guvernul, 15 luni, am absoluta convingere că l-am ţinut cu folos pentru ţară şi cu cinste pentru partid. D. P. Carp trebuie să ştie acum că nu va avea susţinitor mai hotărît de cât pe mine. (Aplause prelungite).

D. Carp vine la putere într'un ceas greu, dar nu atât

de greu pe cât se crede. Și de aceea vă fac o profecție: d-sa va reuși pe de-antregul. Cunosc situațiunea foarte bine, cel puțin atât cât pot eu s'o cunosc, și încă odată declar, că sunt sigur că se va desăvârși opera conservatoare. (Aplause șgomotoase).

Va desăvârși opera conservatoare și la sfârșitul sfârșitului va rămâne opera întreagă, fără de chestie de nume proprii, căci chestiile de nume proprii sunt caracteristica oamenilor mici.

Așa, de la 1899 până la--să fie cât mai târziu--va fi o singură operă spre cinstea tuturor.

Urez noului minister să aibe un sprijin călduros în Camere, cum am avut și noi. Sunt de 16 ani în Parlament, am vădut Camera lui Ion Brătianu, am vădut Camera d-lui Sturdza, am vădut Camerele conservatoare, dar nu am vădut Camere ca cele de-acum, cari să dea un sprijin așa de călduros ca cel ce s'a dat fostului guvern, sprijin care nu se capătă de cât prin afecțiune și încredere reciprocă.

S'a legiferat mult în trecuta sesiune și s'a găsit unii cari au cređut că s'a legiferat prea mult. Aveam presentimentul că trebuia să ne grăbim. Acum ați aflat secretul pentru care ne grăbeam. Am avut pururea nu numai bilele deputaților și senatorilor pe cari le are ori-ce guvern, dar ceva mai mult, n'am simțit un singur minut că s'a turburat sufletele lor. Atât erau de mari afecțiunea și încrederea.

Azi când chemăm pe d. Carp ca să ne conducă, trebuie să'i dăm sufletele noastre întregi, căci numai ast-fel d-sa va fi în stare să facă tot ce poate pentru mărirea și gloria partidului conservator. (Aplause).

FINELE VOL. IV

VERIFICAT
2017

TABLA MATERIELOR

	<u>pag.</u>
Campania electorală (cu programul guvernului)	3
După alegeri, răspuns la Mesaj în Senat (cu Mesajul de deschidere)	13
Obsesiunea junimismului.	41
Alegerea de la Slatina.	51
Cele 4 adevăruri, răspuns la Mesaj în Cameră (cu Mesajul de deschidere)	57
Crisa financiară și fuziunea (răspuns la Mesaj în Senat)	103
Modificarea legii patontelor.	135
Legea timbrului (la Cameră)	144
Impozitul succesiunilor directe	157
Legea timbrului (la Senat).	163
Legea Casei de depanare (la Cameră)	171
(la Senat)	177
Taxa asupra petrolului.	185
Incă 13 milioane?	193
Legea Creditului județean și comunal (la Cameră)	197
(la Senat)	205
Modificarea codului de comerț (la Senat).	211
(la Cameră).	225
Legea pentru cai ferate de interes local	231
Monopolul alcoolului?	237
Cestiunea școlilor din Brașov (la Cameră).	241
Renta „ „ „ (la Senat)	261
Cestiunea Hallier (la Cameră)	287
(la Senat)	294
Cu ocazia interpelării d-lui N. N. Saveanu	307
„ „ „ „ Porumbaru	317
„ „ „ „ T. Maiorescu. — Fatalitatea enoxorabilă!	335
„ „ „ „ N. Cesiuanu. — Bugetele (la Senat).	343
Raportul general pe 1900—931.	351
Anulări de credite.	381
O lămurire	385
Pensia Ghonadie (la Cameră).	387
(la Senat).	395
Legea pentru acoperirea deficitelor	405
Legea învățământului secundar (la Cameră)	411
(la Senat)	429
Afacerea bicicletei.	439
Fuziunea	443
Tabla materiilor	445

